Yaka NT

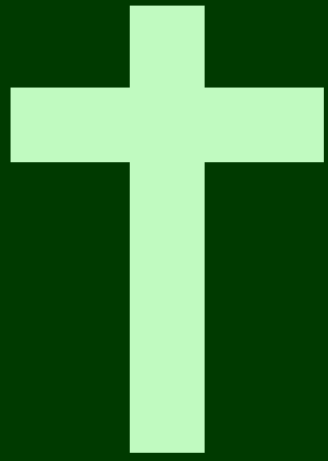

The New Testament in the Yaka language of the Democratic Republic of the Congo

Yaka NT
The New Testament in the Yaka language of the Democratic Republic of the Congo

copyright © 2022 The Seed Company in coordination with Forum Communautaire des Traducteurs de la Bible et Alphabétisation

Language: (Yaka)

Contributor: Coordination Inter-Eglises pour l'Alphabétisation et Traduction en Langues Gabonaises

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.
You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

- You include the above copyright and source information.
- If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.
- If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.
Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2025-07-10

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 19 Dec 2025 from source files dated 10 Jul 2025
bbfa98c9-db25-5a12-b9aa-d16c7103581d

Contents

MATHAYI 1
MALAKU 45
LUKA 72
YOWANI 115
MIHANGU 147
LOMA 189
Watheti wa Khoditu 207
Ngalatya 224
Efesu 231
Fidiphu 238
Kholosayi 243
Watheti wa Tesalonika . . . 248
Wazodi wa Tesalonika . . . 252
Watheti wa Thimoti 255
Wazodi wa Thimoti 260
Mukanda kwena Titi 264
FIDIMONI 267
Hebelu 269
Zyaki 283
Watheti wa Yowani 288
Wazodi wa Yowani 293
Watatu wa Yowani 294

Musamu kásonika Mathayi
Mathayi
Khotidi ya mukanda

Musamu wa Bukheti wa Mathayi wubati zonzila Bakidisitu babana benina Bayuta. Bawu bazayi mboti mboti mikanda mya Bulunda bwa Khulu. Mathayi kabati muzonzila Yesu hanga wuna wisi lungisa mana bázonzila muna mikanda meni mina. Kisi zonzilamya kosu tangwa. Tangwa kabati sonika Mathayi, bakidisitu babana ba kisina kya Bayuta bábakukwasa mu nzu za bisambu za Bayuta. Hanga bayidiki mangumba kikuma kya kuyambilaka batu babana bakondi kala Bayuta.

Kikuma kya Mathayi, Yesu kenina "Mulongi" wuna wenina yi hamu dya kuzimbula mambu mana kisi lomba Nzambi kwena bakwikidi. Mulongi meni wuna kabati songila phila ya pha ya kubakisila mitsiku mina myátuka ku Bulunda bwa Khulu. Yesu kenina "Kidisitu" ho loni "Masiya" wuna bisi hingila Bayuta. Mu kuzonzila Kipfumu kya mazilu, kabati zonza bwabu: Nzambi kenina Kyamvu, amana kipfumu kyandi kisi monika kedi ha tsi.

Musamu wa Bukheti wa Mathayi wisi landa nzila ya mikanda mitatu mya theti mya bulunda bwa pha.

Muna kati dya nzila meni yina, Mathayi wákhokika ndinga za Yesu mu mazimbu matanu: Dya theti: yandika khaphu ya tanu yi kuna tsambwadi, ho loni zimbu hana thandu ya mongu, mwamuna bazonzidi mutsiku wumosi kikuma kya luzingu lwa balonguki ba Yesu. Mutsiku wuna wutadidi hika luzingu mu kati dya batu, bawu yi bawu, mu kati dya batu yi Nzambi. Zimbu dya khaphu ya kumi dibati senda yi kuhana malongi kwena bana bisi kwenda mwanga Musamu wa Bukheti. Zimbu dya khaphu ya kumi yi tatu dibati wongika bingana bina kisi ta Yesu kikuma kya kuzayikisa mana misi luta yuka ni Nzambi kakala kyamvu. Zimbu dya khaphu ya kumi yi nana dibati tendula abweti bufwani kuzingila mu kimosi ha kati dya baphangi ba bayakala yi baphangi ba bakhetu muna kimvuka kya bakidisitu. Zimbu dya khaphu ya makumodi yi ya yi dina dya khaphu ya makumodi yi tanu dibati zimbula buna bafwani balonguki kuhingila kinunga kya tsuka kya Nzambi.

Ku thwala yi ku manima ma mazimbu mamana, mameni mabati tendula abweti Yesu kisi belula bambefu, kisi hana madya kwena milumba-lumba mya batu, kisi ta bingana bina byisi tuma mu kuyindula, kisi finda phaka yi bapfumu ba bayuta.

Ku luyandiku lwa Musamu wa Bukheti, Mathayi kabati zonzila lubutuku yi kileki kya Yesu, kyamvu wa Bayuta (khaphu ya 1 yi 2). Ku tsuka ya mukanda, Yesu, kyamvu wa bayuta, bamuzengidi lufwa ndangu bamukhoka ha kitakani (khaphu ya 27). Kaasi Nzambi wámufutumuna ku bafwa. Yesu wádimonikisa kwena balonguki bandi. Wubalombi kusamuna Musamu wa Bukheti kwena batu boosu ba tsi (khaphu ya 28).

Ku thwala lubutuku lwandi, Yesu bisi mutela "Manwedi", disongidila: «Nzambi ha kimosi yi betu.» (1:23) Musamu wa Bukheti wa Mathayi wumanisini yi lusilu lwalu lwa Yesu: «Amana meni yenina yi benu bilumbu byosu tii yi kuna tsuka ya tsi.» (28:20) Yesu kenina Nzambi mu kati dya batu.

Bakhaka ba Yesu
(Luk 3:23-38)

1 Tala ndala ya Yesu Kidisitu[a], mwana wa Tavidi[b] yi mwana wa Bulahami.

2 Bulahami kábuta Yizaki amana Yizaki kábuta Yakobi; Yakobi kábuta Yuta yi baphangi bandi ba bayakala;

3 Yuta kábuta Fwalesi yi Zala, ngudi wa bawu Thamadi; Fwalesi kábuta Hesiloni; Hesiloni kábuta Alami;

4 Alami kábuta Aminatabi; Aminatabi wábuta Nasoni; Nasoni kábuta Salamani;

5 amana Salamani kábuta Bowasi, ngudi wandi Lahabi; Bowasi kábuta Yobedi ngudi wandi Luti; Yobedi kábuta Yese

6 Yese kábuta Tavidi wuna wákituka kyamvu.

Tavidi Kábuta Solumoni, yi mukhetu wa Wudiye;

7 Solumoni kábuta Lobuwami; Lobuwami kábuta Abiya; Abiya kábuta Azafu;

8 Azafu kábuta Yosafati; Yosafati kábuta Yolami; Yolami kábuta Ozyasi;

9 Ozyasi kábuta Yowatami; Yowatami kábuta Akhazi; Akhazi kábuta Ezekyasi;

10 Ezekyasi kábuta Manase; Manase kábuta Amosi; Amosi kábuta Yozyasi;

11 Yozyasi kábuta Yekonya yi baphangi bandi ba bayakala; mu tangwa bákala mu tsi ya kinzenza ku Babiloni.

a **1:1** **1:1** Muhowu wawu "Kidisitu" wubati hana kifwanisu kya kyamvu yi muhuludi wuna kasila Nzambi mu kutuma.

b **1:1** **1:1** Mu khama tsambwadi za mvula, ku thwala Yesu, Nzambi wasila ni Masiya mwana wa kyamvu Tavidi kakala. (Yes 9:6-7; 11:1-5; Yel 23:5)

12 Amana kunima dya kukota mu
kinzenza ku Babiloni, Yekonya kábuta
Salasyedi; Salasyedi kábuta Zolubabedi;
13 Zolubabedi kábuta Abiwudi, Abiwudi
kábuta Edyakimi; Edyakimi kábuta Azolu,
14 Azolu kábuta Satoki; Satoki kábuta
Akimi; Akimi kábuta Ediwudi;
15 Ediwudi kábuta Eleyazadi; Eleyazadi
kábuta Matani; Matani kábuta Yakobi;
16 Yakobi kábuta Yozefu, yakala dya
Madiya, kwena Madiya kwábutuka Yesu,
wuna bisi tela Kidisitu.
17 Disongidila, makula kumi yi maya
máhita, tukidila Bulahami tii yi kuna
Tavidi, amana makula kumi yi maya
hika máhyoka, tukidila Tavidi tii yi kuna
kinzenza kya ku Babiloni, amana makula
kumi yi maya máhyoka tukidila mu
kinzenza kya ku Babiloni tii yi kuna
Kidisitu.

Lubutuku lwa Yesu Kidisitu
(Luk 2:1-7)

18 Amana tala buna lwákadila lubutuku
lwa Yesu Kidisitu. Madiya, ngudi wandi,
kákala mbayi wa Yozefu; ku thwala ya
kikhunda kya lutu lwa bawu, wádimona
ku vumu mu ngolu za Kitembu kyatoma.
19 Amana Yozefu, yakala dyandi[d],
kakala wabukheti yi wasungama amana
kátondaku kumuyukisa tsoni ha mbasi,
kahanga, wubongi dibanza dya kumuyam-
bula mu kitsweki.
20 Bwosu kákalabwa banza, hanga
wanzyo wa Pfumu wumulubwakidi
mu ndosi amana wuzimbudi: «Yozefu,
mwana wa Tavidi, kalaku yi bweya bwa
kutambula, Madiya, hanga mukhetu
waku, mukuma kifundu kya mwana
wuna kayimiti, kwena Kitembu Kyatoma
kitukini.
21 Amana kabúta mwana mosi wa
yakala, amana wamutediki mu khumbu ya
Yesu[e], mukuma yandi wahúlula kikanda
kyandi ku masumu mandi.»
22 Moosu mana máhangama ndangu
malungila mana kázimbula Pfumu mu
nzila ya mbikudi:
23 «Ndumba wakonda kedi zaya yakala,
kayímita vumu amana kabúta
mwana mosi wa yakala,
amana bamútediki mu khumbu ya Man-
wedi.»
Disongidila: «Nzambi kenina ha kimosi yi
betu.»
24 Mu kutokama kwandi, Yozefu
wáhanga buna kámulongikila wanzyo
wa Pfumu, amana wátambula mukhetu
wandi.
25 Kaasi kámuzayaku lutu tii yi kuna
kabutila mwana mosi wa yakala, wuna
káheka yandi khumbu ya Yesu.

2

Banganga ba bathetimbwa bisi tala Yesu

1 Amana kunima lubutuku lwa Yesu,
ku Betelemi dya Yuteya, mu tangwa dya
kyamvu[a] Eloti, hanga banganga ba ba-
thetimbwa bátuka ku Kola, bisa tula ku
Yelusalemi;
2 amana bázimbula: «Akweti kenina
kyamvu wa Bayuta wuna wubutukini?
Mukuma tumonikini katumbwa kandi
kuna Kola, amana thwisi fukama ku
thwala ya yandi.»
3 Amana mu kuyuka musamu wuna,
kyamvu Eloti wákituka yangalakanu, yi
Yelusalemi dyosu kumosi yi yandi.
4 Amana wákhokisa bambuta ba ban-
ganga Nzambi boosu yi balongi ba mit-
siku mya kanda, mu kubahyula keti kubiki
kafwani kubutwakila Kidisitu?
5 Amana bawu bámuzimbwala: «Ku
Betelemi dya Yuteya, mukuma tala mana
másonama kwena mbikudi:»
6 "Amana ngeyi, Betelemi, mulambu wa
Yuteya,
mu kyedika, weku wa khunda
muna kati dya mbanza za mbuta za Yuteya;
mukuma mwena ngeyi mwalúbwakila
mutwadisi mosi
wuna wakála muhungudi wa Kiseledi,
kanda dyama".
7 «Hanga Eloti wutedisi banganga ba ba-
thetimbwa ku phengu amana wázikisa
kwena bawu tangwa dya kumonika kwa
katumbwa.»
8 Amana buna kábatuma ku Betelemi wuz-
imbudi: «Ndenu lwenda zikisa tsikiningi
ya mambu kikuma kya mwana, amana,
tangwa lwamúsengumuna, alwisa nzayisa,
ndangu meni phi yisa fukama ku thwala
yandi.»
9 Amana kunima dya kuyuka kyamvu,
bénda. Kinga katumbwa kana bámona
ku Kola wábatekidila kuna thwala; buna
katula hana thandu ya homa hana kákala
mwana, hanga wutelami.

---

d **1:19 1:19** Yozefu kabanza ni mbongi kata mukhetu wandi. Disongidila, kazolaku hika kumukwela.

e **1:21 1:21** Disongidila dya khumbu ya Yesu «Nzambi kisi hulula».

a **2:1 2:1** Kyamvu: khumbu yina básonika mu mikanda mya kisina yibati zonzila "Thotila", kaasi ndinga ya betu bisiya yala kwena "bapfumu". Yi kikuma kina tuzodi kubalumuna khumbu ya "thotila" ha kifulu kya "kyamvu".

10 Amana buna bámona katumbwa,
báyuka kyesi kya lawu.
11 Bákota muna nzu, bámona mwana
yi Madiya ngudi wandi, bábwa muna
malu mandi, kikuma kya kufukama ku
thwala yandi, kunima bákangula mafuka
ma bawu amana bámulambwala makabu:
wolu, pfwabidi yi mila[b].
12 Kunima, Nzambi wábalwengisa mu
ndosi ni bavutwakilaku hika kwena Eloti;
hanga, bávutwakila ku nzila ya hika ku tsi
ya bawu.

Kutina ku Ngiphiti

13 Kunima kukwenda kwa bawu, wanzyo
wa Pfumu wámonika kwena Yozefu, mu
ndosi amana wámuzimbwala: «Telama,
bonga mwana yi ngudi wandi, amana tina
ku Ngiphiti, zakala kwakuna tii yi kuna
yikúzimbwala mu kuvutwakisa. Mukuma
ka thama ku, Eloti kasánda mwana mu
kumuhondisa.»
14 Yozefu wátelama, wábonga muna
phipha mwana yi ngudi wandi, watina ku
Ngiphiti.
15 Hanga wuzakadini kwakuna tii yi
kuna lufwa lwa Eloti. Mambu mana
másalama ndangu malungila mana
kázimbula Pfumu mwena mbikudi:
«Yimútela mwana wama kalubuka ku
Ngiphiti[d].»

Kuhonda kwa bana

16 Tangwa kádimona Eloti ni bamuhuni
kwena banganga ba bathetimbwa, nganzi
zandi zátombuka lawu. Wátuma ba-
honda bana ba bayakala boosu, yandikila
mvula zodi yi kuna banda, bana bákala ku
Betelemi yi kuna milambu myandi; bwosu
tangwa dina kádizikisila kwena banganga
ba bathetimbwa.
17 Kinga bwabuna málungila mana
mázonzama kwena mbikudi Yelemiya:
18 «Ndinga mosi yibati yukalakana ku hata
dya Lama;
bidilu yi makana ma lawu:
Lakhedi wuna wubati dila bana bandi;
katondiku ni bamuhomba kikuma
bafini[e].»

Kuvutuka ku Ngiphiti

19 Kunima lufwa lwa Eloti, hanga,
wanzyo wa Pfumu wámonika mu ndosi
kwena Yozefu, muna Ngiphiti.
20 Wámuzibwala: «Telama[d], bonga
mwana yi ngudi wandi, amana vutuka
muna tsi ya Kiseledi, mukuma babana
bakala sanda moya wa mwana, bamani
fwa.»
21 Amana Yozefu wátelama, wábonga
mwana yi ngudi wandi wávutuka ku tsi ya
Kiseledi.
22 Kaasi, ha káyuka ni Alakelawusu
wuyadi ku Yuteya ha kifulu kya Eloti
tata wandi; wáyuka bweya mu kuvu-
tukakwa; bámulwengisa hika mu ndosi
amana wáyombuka ku milambu mya Nga-
didi.
23 Hanga, wisa kala muna mbanza mosi
bisi tela, Nazaleti, ndangu malungila
mana mázonzama mwena bambikudi:
«bamútediki Mwisi Nazaleti.»

3

Malongi ma Yowani Mubotiki
(Mlk 1:1-18; Luk 3:1-18; Ywn 1:19-28)

1 Kunima mvula za lawu, wátula Yowani
Mubotiki, kakala samuna muna nganga ya
Yuteya amana wekina zimbula:
2 «Balumunenu mbundu, mukuma Kip-
fumu kya mazilu kibwesukini[a].»
3 Kinga yandu kenina wuna kázonzila
mbikudi Yesaya:
«Ndinga mosi yibati kalunga muna nganga:
Yidikenu nzila ya Pfumu[b],
sungikenu mikinda myandi.»
4 Yandi Yowani kákala yi muledi wa mwika
mya kamela[d] amana kakala vwata muk-
aba wa tsibu muna mbunda; kakala dya
baphasu yi bwiki bwa mu tseki[e].

---

b **2:11 2:11** Wolu dyenina hanga tadi dya thalu ya lawu. Bisi sadiladya hanga mbongu yi kuyidikila bilunga. Pfwabidi yena kisi dya thalu ya lawu yina bisi yoka kikuma kya kulubula tsudi ya kitoku. Bisi yidikaya yi budimbu bwa miti myafwanakana. Mila mena mananasi ma thalu ya lawu bisi yidikama yi budimbu bwa miti wumosi. d **2:15 2:15** Oze 11:1 e **2:18 2:18** Yel 31:15 d **2:20 2:20** Muhowu wawu "telama" wusongidi hika: "tokama", "vumbuka" amana ndawenda. a **3:2 3:2** Kubalumuna kwa mbundu kubati songila kuluta «kuyanana» holo «kubalumuna mabanza»; nzonzidi yina yibati zonzila mbikutulu zina za bulunda bwa khulu, tangwa bakala mutela Kiseledi mu «kuvutuka kwena Nzambi», mu kuyambula mutwa wa ngolu ndangu kakala yi bulemvu bwosu buna bwálomba bulunda. Kubalumuna kwa mbundu kwisa mupfunu wa lawu ku mwini wa kukwisa kwa Kipfumu kya mazilu. b **3:3 3:3** Yayi yena phila ya kufwanikisa. Mathayi kazonzila Yesaya mu kuzimbula ni batu bafwana kuyilama ndangu Pfumu kisa. Bakala yi mupfunu wa kubalumuna mbundu yi kuyidika mbundu za bawu yi luzingu lwa bawu mu ngisilu yandi. Yesaya káfwanikisa mambu mamana yi kuyidika kwa nzila kikuma kya kuyambila Pfumu. d **3:4 3:4** Kamela kena mbisi mosi wa mbuta wa mu hata, kisi tikula batu yi bifunda mu nganga. e **3:4 3:4** Mbandu ya luzingu yi miledi mya Yowani myakala songila kwena batu ba bilumbu byabi ni yandi mbikudi kakala. Kakala fwanakana yi mbikudi Diya (2Th 1:8).

5 Bisi Yelusalemi yi bisi Yuteya yi bisi
mulambu wuna wosu wa kinzunga kya
Yolutani, bakala kwenda kwena yandi.
6 Amana bakala babotika muna nzadi Yolu-
tani bwabuna bakala funguna masumu ma
bawu.
7 Amana bwosu kamona lawu dya
Bafwadisi[e] yi Basadise[f] bakala kwisa ku
mbotika ya yandi, kikuma kya kubotama;
amana wubazimbwadini: «Mbandu ya
masawa! Nati wululongisidi mu kutina
kyana, khabu za Nzambi zazi zakwisa?
8 Songilenu mu bibundu bya bukheti ni
lusobini bikalulu byenu;
9 amana lubanzaku mu kudizonzilaka:
"Thwenina yi tata wetu Bulahami[h]".
Mukuma, mbati luzimbwala ni Nzambi
wufwani, muna matadi mama, kukitula
bana ba Bulahami!
10 [i]Amana kisoka kya kusikula kedi kyen-
ina hana sina dya miti: disongidila miti
wosu wuna wisiku ha kibundu kya bukheti
bakwangawa amana balosawa ku mbawu.
11 Meni, mbati lubotika mu mamba,
mu kusongila ni lubalumuni mbundu;
kaasi wuna wisi kwisa ku manima ma
meni, wunduti meni mu ngolu, [k]yeku
walunga mu kumuwomuna tsabatu zandi,
kalubotika mu Kitembu kyatoma yi mu
mbawu.
12 Kenina yi muyungulu hana koku
dyandi kikuma kya kuhambula ngenza yi
tswala; kasola ngenza za bukheti, wu-
lumbikiza muna khila, kaasi kayoka tswala
mu mbawu yina yisiku zima[l].»

Mbotika ya Yesu
(Mlk 1:9-11; Luk 3:21-22)

13 Hanga Yesu wutuki ku Ngadidi yi
kuna nzadi Yolutani; wenda kwena Yowani
ndangu bamubotika kwena yandi.
14 Yowani wabwisabwa amana
wamuzimbwala: «Meni yenina yi mupfunu
wa kubotama kwena ngeyi amana ngeyi
wisi kwena meni!»
15 Kaasi Yesu wamuvutwala: «Yam-
bula bwahangama bwabuna mu tangwa
dyadi. Mukuma muna phila meni yayina
twalungisila mambu moosu mana kabati
lomba Nzambi.» Hanga yandi wutamb-
wasi.
16 Amana buna kabotama Yesu,
walubuka mu mamba. Muna tangwa meni
dyadina, mazilu makanguka: wamona
Kitembu wa Nzambi kukulumuka hanga
yembi amana wisi hana thandu ya yandi.
17 Ndinga mosi yatuka ku zilu yizonzi:
«Yandu kenina [m]Mwana wa meni waton-
dama; mwena yandi tsidini kyesi kyama.»

4

Kuhukumuka kwa Yesu
(Mlk 1:12-13; Luk 4:1-13)

1 Hanga Yesu bamunatisi, kwena
Kitembu, muna nganga, ndangu ba-
muhukumuna kwena kiphidi-mutu[a].
2 Amana kunima kuzila kudya bilumbu
makumaya bya mwini yi phipha maku-
maya, wayuka nzala.

---

[e] **3:7 3:7** Bafwadisi bakala dingumba dimosi dya basadi basambidi bana bakala lunda mitsiku mya bakhaka ba bawu. Bakala landila mboti-mboti mitsiku mya kuwakana kwa khulu yi kuyika mitsiku mya hika. Bakala mu dingumba dimosi dina dyakala dimonikisa lawu ku thwala ya Bayuta bahika amana bakala bazitisa phi lawu kwena Bayuta bahika. [f] **3:7 3:7** Basadise bakala dingumba dya basadi ba Nzambi bana bakala lunda mitsiku mya bakhaka ba Bayuta. Bawu bakala zitisa lwesi mitsiku mya bulunda bwa khulu kikuma bakosikila keti mutsiku mosi. Kaasi bakalaku kwikila mu mambu matadidi banzyo keti bitembu, keti mu lufutumuku lwa bafwa. Bawu phi batambwasa mabanza mahika ma baphani. Bakala kibuka kya khunda kaasi bakala yi ngolu mu mambu ma leta. Bawu bakala kaka bamvwama. [h] **3:9 3:9** Nzambi kamusola Bulahami kikuma kya kuyandika kanda dimosi dya batu bandi basolama. Kinga, mu tangwa dya Yowani, Bayuta balawu bazola ni, bwosu basolama kwena Nzambi, bakala kwikila ni batu ba masonga benina ku thwala ya Nzambi. Bakala banza ni Nzambi kabahekaku ndola ku pfundusu ya tsuka. [i] **3:10 3:10** Yowani kakala zimbula ni bwosu kenina mutu wosu bela-bela mu kuzenga miti wosu wuna wisiku buta bibundu bya bukheti, Nzambi kenina bela-bela mu kuhana ndola kwena batu bana bisiku hanga mihangu mya mboti mina mibati songila ni babalumuni mbundu. [k] **3:11 3:11** Kuvwata tsabatu zandi: kyakala kisalu kimosi muna bisalu bya bahika. [l] **3:12 3:12** Yesu bakala mufwanikisa yi mukwa mahata. Musadi wa bilanga kisi hambula ngenza yi tswala. Kisi sweka ngenza amana wuyoki tswala. Buna kakwisa Yesu, kahambula batu bana basoba bikalulu bya bawu mboti-mboti yi bana bakonda soba bikalulu bya bawu. Katambula, muna Kipfumu kya Nzambi, boosu bana basoba bikalulu kaasi kazanga bana bakonda soba bikalulu. [m] **3:17 3:17** Nzambi kenina Tata wa Yesu Mwana mu phila yina yifwanakaniku yi yina ya batu, batata yi bana ba bawu. Bibila dibati sadila muhowu wa Mwana mu kusongila ni Yesu kena phila mosi yi Nzambi amana phi kwena Nzambi katuka. [a] **4:1 4:1** Kiphidi-mutu kenina pfumu wa bitembu bya mbi byosu. Kakala theti wanzyo mosi ku zilu, kaasi kahanga wusi lulendu ku thwala ya Nzambi. Nzambi wamukukwasa ku zilu amana buthwena kisi hukumuna batu ha tsi. Tala khumbu zandi za hika Satana zina zenina mu Bibila: «Belezebula»: «mbeni» yi «muhukumuni».

3 Amana muhukumuni[b] wisa bwesuka,
wámuzimbwala: «Yukani [d]Mwana wa
Nzambi wenina, zimbula kwena matadi
mama, makituka mapha.»
4 Amana, yandi wámuvutwala: «Tala
mana másonama: "Mutu kazingilaku mu
madya lwesi, kaasi mu ndinga yosu yina
yisi lubuka mu munwa wa Nzambi".»
5 Hanga Kiphidi-Mutu wumunati
ku Yelusalemi, mbanza yatoma, wu-
munenginiki hana kisoka kya mudilu wa
nzu ya Nzambi,
6 amana wumuzimbwadi: «Yukani
Mwana wa Nzambi wenina, tsutsuka ha
tsi, mukuma tala mana masonama:»
"Kahana kwena banzyo bandi miswa
kikuma kya ngeyi,
amana bakwisa kuyaka muna moku ma
bawu,
ndangu kitambi kyaku kidikhukulaku ku
tadi dimosi."
7 Yesu wumuvutwadi: «Tala mana
másonama hika: "Wamekaku Pfumu,
Nzambi waku."»
8 Kiphidi-mutu wámunata hika ha
mongu wa kaleyi lawu, wámusongila
bipfumu byosu bya tsi yi khembu ya
byawu,
9 amana wumuzimbwadi: «Yikuheka
bima bina byosu, yuka ni wabwa mu
bitambi byama mu kufukama ku thwala
meni.»
10 Hanga Yesu wumuzimbwadi: «Katuka
Satana! Mukuma tala mana másonama:
"Ku thwala Pfumu, Nzambi waku,
lwesi wafúkama amana yandi lwesi
wasámbila."»
11 Hanga kiphidi-mutu wumusisi.
Amana banzyo bábwesuka amana bekina
musadila.

Yesu wuyandikini kisalu kyandi ku Ngadidi
(Mlk 1:14-15; Luk 4:14-15)

12 Amana buna káyuka ni Yowani bamu-
lambudi, hanga wáyombuka ku Ngadidi.
13 Amana wákatuka ku Nazaleti, wenda
kala ku Kafadinawumu, ku mukinda wa
yanga dya mbuta, muna milambu mya
Zabuloni yi Nefutadi.
14 Ndangu dyalungila dyambu dina
bázimbula mwena mbikudi Yesaya:
15 «Tsi ya Zabuloni, tsi ya Nefutadi,
mukinda wa nzadi, yi kuna sambwa dya
Yolutani,
Ngadidi ya makanda ma batu!
16 Kanda dina dyákala mu phipha,
dimoni mutemu wa lawu!
Yi kwena bana bázakala mu kinzunga yi
mu kivula kya lufwa,
mutemu wumosi wumoniki kwena bawu!»
17 Tuka tangwa meni dina, Yesu wáyandika
kusamuna yi kulonga: «Balumunenu
mbundu zenu mukuma Kipfumu kya
mazilu kibwesukini!»

Balonguki baya batheti ba Yesu
(Mlk 1:16-20; Luk 5:1-11)

18 Amana Yesu buna kakala kangala
muna mukinda wa yanga dya Ngadidi,
wámona baphangi bodi, Simoni, wuna
bisi tela Phetelu, yi Andele myaki wandi;
bakala losa wanda dimosi muna yanga dya
mbuta, mukuma balobi bákala.
19 Hanga wubazimbwadi: «Alwisa
ndanda, amana yilukitula balobi ba batu.»
20 Amana bawu, muna mbala mosi,
básisa mawanda, benda mulanda.
21 Amana buna kaphusana, wámona
baphangi bahika bodi, Zyaki mwana wa
Zebeteya yi Yowani, phangi wandi, bákala
muna mudimba yi tata wa bawu Zebeteya,
bakala yilulula mawanda ma bawu. Yesu
wabatela;
22 Amana bawu muna mbala mosi
básisa mudimba yi tata wa bawu, amana
bámulanda.

Yesu kisi longa amana kisi belula

23 Amana kakala kwenda muna Ngadidi
yosu; mu kulonga muna nzu za kimvuka za
Bayuta za bawu yi kusamuna Musamu wa
Bukheti wa Kipfumu kya mazilu, amana
kakala belula maladi moosu yi bimbefu
byosu mu kati dya batu.
24 Amana khululuka ya yandi
yámwangana mu mulambu wosu wa
Sidiya. Amana bakala munatina batu
boosu babana bákala bela, babana bákala
yi makhasi ma mutindu yi mutindu yi
miyangu mya bitembu bya mbi yi bakwa
kikhoni, yi khonzu, amana wubabeludi.
25 Milumba-lumba mya batu bakala mu-
landa; tuka mu Ngadidi yi kuna mulambu
wa Mbanza Kumi yi ku Yelusalemi yi ku
Yuteya yi ku sambwa dikwawu dya Yolu-
tani.

5

Malongi hana thandu ya mongu

(Mth 5-7)

---

[b] **4:3 4:3** Muhowu wawu muhukumuni wubati fwanakana yi kiphidi-mutu, pfumu wa bitembu bya mbi. Kulemvula batu kwena mosi wa mihangu myandi. Kosu tangwa, kisi meka kusumuna batu.

[d] **4:3 4:3** Nzambi tata kenina Tata wa mwana wandi, Yesu Kidisitu, bweku phila mosi yi mutu wuna wena tata wa bana bandi. Bibila dibati muheka Yesu khumbu ya Mwana (Mwana wa yakala) wa Nzambi mu kusongila ni Yesu phila mosi kenina yi Tata wandi.

1 Amana tangwa kámona milumba-
lumba mya batu, wátombuka ku mongu,
amana buna kázakala, balonguki bandi
bábwesuka kwena yandi
2 amana mu kukangula munwa wandi,
wáyandika kubalonga bwabu:

Mamboti ma kyedika
(Luk 6:20-23)

3 «Kyesi kwena bana bena baphutu mu
kitembu,
mukuma Kipfumu kya mazilu kyenina
kwena bawu!
4 Kyesi kwena bana bisi dila,
mukuma bakwisa bahomba!
5 Kyesi kwena bana benina balembama,
mukuma bavwáya tsi.
6 Kyesi kwena bana benina yi nzala yi
kihwinya kya masonga,
mukuma bawu bayúkuta!
7 Kyesi kwena bana bisi yukila bakwawu
kyadi,
mukuma Nzambi kyadi kabáyukila!
8 Kyesi kwena bana benina yi mbundu ya
hedila,
mukuma bawu bamóna Nzambi!
9 Kyesi kwena bana bisi yadisa ngemba,
mukuma bawu babátela bana ba Nzambi!
10 Kyesi kwena bana bisi nyokuna kikuma
kya masonga,
mukuma Kipfumu kya mazilu kyenina
kwena bawu!
11 Kyesi lwenina kyawu mu tangwa bisi
lutukwana amana bisi lunyokuna amana
bisi luhunina misamu mya mutindu yi
mutindu kikuma kya meni.
12 Sangwalenu, amana kalenu mu kyesi,
mukuma lufutu lwenu lwa lawu lwen-
ina mu mazilu, mukuma, yi bwabuna
phi bábanyokuna bambikudi bana ba-
lutekidila.»

Mungwa yi Kyesesi
(Mlk 9:50; Luk 14:34-35)

13 «Benu lwenina mungwa wa tsi. Kaasi
yukani mungwa wekina laku-laku, yi biki
balenda vutwalawa mutomu? Wa phamba,
weku hika mupfunu, ho kakulosawoku ku
nzila batu badyatikisawa[a].
14 «Benu lwenina kyesesi kya tsi. Mbanza
mosi bátunga ha thandu ya mongu
yifwaniku kuswamana[b].
15 Amana bisiku lemisa mwinda ndangu
bafidingawa ku tsya nzungu ya tuma; kaasi
bisiwa sya ha muzanga, amana wulemi
ndangu wayinika boosu bana benina mu
nzu.
16 Bwabuna kyakenzudiki kyesesi kyenu
ku thwala batu, ndangu bamona miza
myenu mya bukheti amana bamuzatulaka
Tata wenu wuna wenina mu mazilu.»

Malongi matadidi mitsiku

17 «Lubanzaku ni meni yisi zanga Mit-
siku holo Bambikudi. Yisaku kikuma kya
kuzanga, kaasi kulungisa.
18 Abwabuna, kikuma yiluzimbwadi: yi
kuna dyalútila zilu yi tsi, ka kisona ku ki-
mosi kya Mitsiku kyalúta, yi kuna mabwíla
mambu moosu.
19 Disongidila wuna wakúlula keti mosi
wa khunda muna mitsiku myami amana
kalonga bwabuna kwena batu, bamútela
wa khunda mu Kipfumu kya mazilu,
kaasi wuna wazítisamya, walóngamya phi,
yandi bamútela wa mbuta mu Kipfumu
kya mazilu.
20 Mukuma, yiluzimbwadi, yuka ni ma-
songa menu malutiku mana ma balongi ba
mitsiku yi Bafwadisi, lwakótamwoku mu
Kipfumu kya mazilu.»

Malongi matadidi khabu

21 «Lwáyuka ni bázimbula bwabu kwena
bambuta: "Walendaku honda mvumbi
wa khengu; wuna wahonda mvumbi wa
khengu, bamunata ku pfundusu".
22 Kaasi meni, yiluzimbwadi bwabu:
Wosu wuna wáyukila phangi wandi
khabu, bulungi bamunata ku pfundusu.
Amana wuna wazímbula kwena phangi
wandi: "Zoba", bulungi bamunata ku
thwala kimvuka kya mbuta[d]; amana wuna
wázimbula kwena phangi wandi "Kilawu",
bulungi bamulosa ku bilungi.
23 Kisongidila, yukani wubati kwenda
hana kabu dyaku ku mesa ma kimenga,
amana kwakuna, yuka wayubuka ni
phangi waku kena yi kima kitadi ngeyi,
24 sisa hana kabu dyaku, kuna thwala
ya mesa ma kimenga, amana wenda theti
kuvutula ngemba yi phangi waku, kunima
awisa hana kabu dyaku.

---

[a] **5:13 5:13** Mungwa wisi yidika bima. Wawu wisi hana mutomu wa kitoku ku bisaka amana wisi sadisa ndangu bisaka bizanganaku. Phila mosi, bakwikidi bisi yidika tsi yi batu bana bisi zingilamwa, mu kuzinga bwosu kalombibwa Nzambi. Bisi sadisa phi batu ndangu bazanganaku.

[b] **5:14 5:14** Yesu kabafwanikisa balonguki bandi yi mwini. Kyesesi kimosi kyisi twa kikuma kya bana benina mu phipha yi kubasongila nzila ya bawu. Phila mosi, balonguki ba Yesu bafwana kusongila nzila yina yisi nata kwena Nzambi kikuma kya batu bana bena mu phipha ya kitembu.

[d] **5:22 5:22** «Kimvuka kya mbuta» kina bisi tela ni Sanedeni, bisikya bongila hanga nganda ya mbuta ya basadi ba Nzambi ba Bayuta. Bapfumu ba bayuta makumi tsambwadi bakalaya tala, kaka banganga Nzambi yi balongi ba mitsiku yi bambuta ba dibundu bakala muna. Pfumu wa mbuta muna nganda meni kakala mbuta wa banganga Nzambi.

25 «Yidika tswatsu yi mbeni waku, buna
lwenina yi yandi mu nzila ya nganda ya
bazusi; kondilo, kakúlambula nana kwena
zusi, amana zusi kwena phumbulu, amana
bakutimbula mu boloku.
26 Abwabuna yikuzimbwadi: walúbukamwonoku
kedi yuka wufutiku yi kuna dikuta dya
tsuka.»

Malongi matadidini mbongi

27 «Lwayuka ni bazimbula bwabu:
"Wataku mbongi."
28 Kaasi meni, yiluzimbwadi: Wosu
wuna watala mukhetu wa ngani mu phila
ya kumukemba, wuti kedi mbongi yi yandi
muna mbundu yandi.
29 [e]Amana yukani disu dyaku dya ki-
tata dyakubwisaka mu masumu, lokuladya
amana losadya kyana yi ngeyi! Mukuma
bwena mboti kwena ngeyi watotisa lwesi
kitini kimosi kya lutu lwaku, kaasi bweku
mboti ni balosa lutu lwosu ku bilungi.
30 Amana yukani koku dyaku dya kitata
dyakusumunaka, zengadya, losadya kyana
yi ngeyi; mukuma bwena mboti kwena
ngeyi watotisa lwesi kitini kimosi kya lutu
lwaku, kaasi bweku mboti ni balosa lutu
lwaku lwosu ku bilungi.»

Malongi matadidi kufwa kwa longu
(Mth 19:9; Mlk 10:11-12; Luk 16:18)

31 «Amana bazimbula bwabu: "Ni wuna
wayambula mukhetu wandi, kamuheka
mukanda wa kufwa kwa longu.
32 Kaasi meni, yiluzimbwadi: Wosu
wuna wayambula mukhetu wandi, katula
kusala kindumba, wumukitudi kita kya
mbongi, amana wuna wakwela mukhetu
bayambudi ku longu, yandi phi mbongi kisi
ta.»

Malongi matadidi ndefi

33 «Lwáyuka hika buna bazonza kwena
bambuta: "Walewulaku ndefi yaku, kaasi
walúngisa ku thwala Pfumu mana wasila
mu ndefi yaku."
34 Kaasi meni yiluzimbwadi lwesi ni
ludyaku ndefi kyamakulu: keti ku zilu,
kikuma kina kyenina kiti kya Kipfumu kya
Nzambi;
35 keti ha tsi, kikuma mafu yi kidyatilu
kyandi; keti ku Yelusalemi, kikuma yina
yenina mbanza ya Kyamvu wa Mbuta.
36 Wadyaku ndefi keti mu mutwa waku,
mukuma walendaku balumuna lusuki lu-
susi mu katoki kondilo mu kaphindi.
37 Amana yambula nzonzidi yenu yakala:
yukani "abwabuna", "abwabuna", ho
"loni", "loni"; mana bisikwa yika, kwena
kiphidi-mutu misi tuka.»

Kuvutula mbela
(Luk 6:29-30)

38 «Lwáyuka ni bazimbula bwabu: "Disu
muna disu amana dinu muna dinu[f]."
39 Kaasi meni, yiluzimbwadi: Luvutu-
laku mbela kwena mbeni. Honi mutu
kakuta mbata ku tama dya kitata, mubal-
wamina hika dikwawu.
40 Amana yuka mutu wuzodi kaku-
natisa mukanu ndangu kalenga tambula
kikutu kyaku, muyambula katambula hika
muzaka[h] waku.
41 Amana yukani mutu kakulundika mu
kusala funda dya thambi, ngeyi fwokula
mu mbala zodi.
42 Kwena wuna wusi kulomba, hana,
amana kwena wuna wutondi kulefwa
kima kwena ngeyi, wuhungaku.»

Tonda dya bambeni
(Luk 6:27-28,32-36)

43 «Lwáyuka ni bazimbula bwabu:
"Watonda khunda waku, amana wamenga
mbeni waku."
44 Kaasi meni, yiluzimbwadi: Tondenu
bambeni benu amana lombilenu kikuma
kya bana bisi lunyokuna.
45 Bwabuna lwakítwakila bana ba Tata
wenu wuna wenina mu mazilu. Kikuma
kisi lubula tangwa kikuma kya batu ba
mbi yi batu ba mboti, amana kisi nokisa
mvula kikuma kya batu ba masonga yi
batu bakonda masonga.
46 Mukuma, yukani lwatondaka
lwesi bana bisi lutonda, khi ndandu
lwatambula? Bakalaki ba phaku bisi
bwoku hanga bwabuna phila mosi[i]?
47 Amana yukani benu lwahanaka mboti
kwena baphangi benu lwesi, khi kima lwisi

---

[e] **5:29 5:29** Mu nzila yayi yi yina yilandi, Yesu kasadidi bitini bya lutu bina thwisi sadila tangwa thwisi sumuka. Kasadila koku dya kitata yi disu dya kitata hanga bidimbu mu kusongila mana thwisi sala yi mana thwisi tala. Tangwa kazimbula ni tufwani kukatula koku dyetu dya kitata holo disu dyetu dya kitata, kazola kuzimbula ni twafwana kusya ngolu mu kubwisa masumu.

[f] **5:38 5:38** Mambu mama basonikama phi mu bulunda bwa khulu. Yuka watanga mukanda wa Kulonga 19:21

[h] **5:40 5:40** «Kikutu» wena mbandu ya muledi wa batu bana bafwana kuzengila mukanu. Kuyika kima kubati songila lutondu kwena mutu wambi.

[i] **5:46 5:46** Bakalaki ka phaku babab wisa kwena banduku ba bawu Bayuta kikuma kya mambu matatu: 1. Matangwa ma lawu bakala bonga makuta hana thandu ya makuta mana bazenga kikuma kya phaku, bakala swekama kikuma kya bawu meni amana bakala kituka bamvwama. 2. Bakala sadila bapfumu ba bisi Loma bana bakala nyokuna batu. 3. Bwosu bakala mu kikhunda yi bisi Loma bana bakonda kala bayuta, bawu phi bakala bamona, mu mitsiku mya bawu, hanga «batu ba mvindu, kikuma bakalaku zitisa mutsiku wa bayuta wuna wa kudisemisa».

sala kya ngituka? Baphani bawu phi bisi
bwoku hanga bwabuna phila mosi?
48 Disongidila, lwakala balungila bwosu
kenina Tata wenu, wa ku zilu, walungila.»

6

*Malongi matadidi lusadisu lwa bat-
sukami*

1 «Kebenu mu kusadila masonga menu
ku thwala ya batu, mu kudimonikisa.
Kondilo, lwatámbulaku ndandu kwena
Tata wenu wuna wenina mu mazilu.
2 Disongidila tangwa wisi hana kabu dya
khenda, wutaku kindanda ku thwala ya
ngeyi meni, bwosu bisibwa sala bakavun-
galosi mu nzu za kimvuka za Bayuta
yi muna phambu: ndangu babazatula
kwena batu. Mu kyedika yiluzimbwadi,
bátambula kedi hakana ndandu ya bawu.
3 Kaasi tangwa wisi hana kabu dya
khenda, koku dyaku dya kimama dizayaku
mambu mana dibati sala koku dyaku dya
kitata,
4 ndangu kabu dyaku dya khenda
dyasalama mu kitsweki; amana Tata
waku, wuna wisi mona mu kitsweki,
kakuvutwaladya.»

*Malongi matadidi lombilu
(Luk 11:2-4)*

5 «Tangwa lubati lombila, lukalaku hanga
bakavungalosi: bana bisi zola kulombila
mutendendi muna nzu za kimvuka za
Bayuta yi muna pfumba za mabala-bala
ma mbuta, mu kudimonikisa kwena batu.
Mu kyedika, yiluzimbwadi: bátambula
kedi hakana lufutu lwa bawu[a].
6 Kaasi ngeyi, tangwa wubati lombila,
kota kuna suku dina dya tsuka, phata
mwelu amana lombila Tata waku wuna
wena mu kitsweki, wisi mona mu kitsweki,
kakuvutwala.»
7 «Amana mu kulombila, lulutikisakaku
ndinga, hanga baphani; bisi banza ni mu
kulutikisa ndinga babáyukila kwena ban-
zambi ba bawu.
8 Disongidila ni lubasokululaku,
mukuma Tata wenu wuzayi keti biki
lwenina byawu mupfunu ku thwala ya
kumulombabya.»
9 Disongidila talenu buna lufwani kulom-
bila:
"Tata wetu wenina muna mazilu,
yambula khumbu yaku batomisaya,
10 Kipfumu kyaku kisa,
luzolu lwaku lwahangama ha tsi, hanga ku
zilu.
11 Tuheka lelu madya metu ma kosu
kilumbu.
12 Amana tulolula mitsoki myetu,
bwosu thwisi lolula betu phi kwena bana
bisi tukota mbi.
13 Amana wutuyambulaku ni twabwa mu
kimeka,
kaasi tuhulula kwa Mbi."
[b][Mukuma kwena ngeyi kwenina luyalu,
ngolu yi khembu, mvula muna
mvula, Abwabuna.]
14 «Amana, yukani lwisi lolula kwenu
bakwenu mitsoki mya bawu, Tata wenu
wenina ku zilu kalúlolula benu phi.
15 [d]Kaasi yuka lwisiku lolula kwena batu,
Tata wenu kalúlolulaku benu phi mitsoki
myenu.»

Mutindu wa kuzila madya

16 «Amana tangwa lwisi zila madya,
lukalakaku yi mbunzu ya kiwayi, bwosu
bisi hanga bakavungalosi: bisi kasa
mbunzu mu kusongila kwena batu ni bawu
bazidi madya. Mu kyedika, yiluzimbwadi,
batambudi kedi ndandu ya bawu.
17 Kaasi ngeyi, tangwa wubati zila
madya, tomisa khambu ku mutwa amana
sukula mbunzu,
18 ndangu wumonikisaku kwena batu ni
wubati zila madya, kaasi kwena Tata waku
wuna wenina hakana mu kitsweki amana
Tata waku wisi mona muna kitsweki kaku-
vutwalakya.»

*Bimvwama muna zilu
(Luk 12:33-34)*

19 «Ludilumbikilaku kuvwa ha tsi, henina yi
batseledi yi mboku byisi zanga yi befi bisi
lungula ndangu bayiba.
20 Kaasi dilumbikelenu kuvwa kwenu
muna zilu, mwamuna mwakonda kala
keti tseledi keti mboku bisi zanga, amana
kweku keti befi balenda lungula keti kuy-
iba.
21 Mukuma hana hena kuvwa kwaku,
hahana phi hakála mbundu yaku.»

*Mwinda wa lutu
(Luk 11:34-36)*

22 «Disu dyenina mwinda wa lutu; ho
disu dyaku dyakala bukheti, lutu lwaku
lwosu lwakála mu mutemu[e].
23 Kaasi, yukani disu dyaku dyakala
dya mbi, lutu lwaku lwosu lwakála mu
phipha! Honi, disongidila, mutemu wuna
wenina mwena ngeyi wakala phipha, mu
khi mutindu wa phipha wakála!»

---

a **6:5 6:5** Luk 18:11 b **6:13 6:13** Mu ndambu ya mikanda mya tsukinina lwesi mwenina bisona byabi byenina mu khunga. d **6:15 6:15** Ywn 2:13 e **6:22 6:22** Mu tangwa dya Yesu, batu bakala bongila disu hanga kisina kya myesi. Bakala banza ni disu dyakala kitini kya lutu kina kisi yinika kitembu holo mbundu ya mutu.

Nzambi ho mbongu
(Luk 16:13)

24 «Ka mutu ku walenda kusadila
bapfumu bodi: Holo, kamumenga
mosi amana katonda mukwawu; holo,
kadinama kwena mosi amana kamubusa
mukwawu. Lwalendaku, lwasadila
Nzambi yi mbongu.»

Kukala yi kivuvu mwena Nzambi
(Luk 12:22-31)

25 «Yi hakana ni yiluzimbwadi bwabu:
ludiyangisaku, kikuma kya luzingu lwenu,
keti biki lwadya holo keti biki lwanwa, keti
kikuma kya lutu lwenu, keti biki lwavwáta.
Luzingu luhitiku madya, amana lutu ku-
luta muledi?
26 [f]Talenu banuni ku zilu, bisiku kuna,
bisiku katula mbutu, bisiku sweka kima
mu khila; amana Tata wenu wenina ku zilu
kisi badisa! Benu lweku mupfunu lawu
kuluta bawu?
27 Amana nati mu kati dya benu walenda,
muna nyengi dyandi, kukosikila keti koma
ka tangwa ka luzingu lwandi?
28 «Amana biki lwisi dinyengina kikuma
kya muledi? Talenu abweti bisi mena
bithundu bya mu bilanga: bisiku sala,
bisiku londa,
29 amana yiluzimbwadi ni keti Solu-
moni[h], muna khembu yandi yosu,
kavwataku hanga mosi wa byawu.
30 Amana yukani Nzambi kisi vwatisa
buna mwangu wa bilanga wuna wena
hana lelu amana mbasi balosiwa ku
mbawu, abweti kalendabwoku sala kuluta,
kikuma kya benu, batu ba lukwikilu lwa
khunda?
31 Disongidila ni ludinyengaku, mu ku-
zonzaka: "Biki twadya? Biki twanwa?
Holo biki twavwata?
32 Mukuma bima bina byosu, byabina
bisi sanda batu ba makanda moosu, konda
kulembwa. Mukuma Tata wenu wenina ku
zilu wuzayi ni mupfunu luvwibya.
33 Kaasi sandenu theti Kipfumu kya
Nzambi yi masonga mandi, amana bina
byosu baluyikabya.
34 Disongidila ni ludinyengaku kikuma
kya mbasi; mukuma mbasi kadínyenga
kikuma kya yandi meni. Mu kosu kilumbu
kifwanani yi phasi za kyawu.»

7

Lufundisaku bakwenu
(Luk 6:37-38,41-42)

1 «Lufundisaku, ndangu Nzambi kalu-
fundisaku phi.
2 Mukuma muna phila ya pfundusu yina
lwisi fundisila bakwenu, mwamuna phi
balúfundisila; amana mu kitesu kina lwisi
tesila, kyakina phi kalútesila benu.
3 Amana kikuma kya biki wisi tadila
kitswala kyenina mu disu dya phangi
waku, kaasi wisiku mona kitini kya miti
kyenina mu disu dyaku[a]?
4 Holo abweti wufwani kuzimbula
kwena phangi waku: "Ngyambula yikatula
kitswala kyenina muna disu dyaku", kinga
ni muna disu dya ngeyi meni kibuku kya
miti kyenina muna?
5 Kavungalosi, katula theti kitini kya miti
kyenina muna disu dyaku, amana wamóna
phila ya kukatula kitswala kya disu dya
phangi waku.
6 «Luhanaku bina byena byatoma kwena
bambwa kondilo baluvutwakila mu kul-
ulunza amana lulosaku misanga myenu
ku thwala ya bangulu, kondilo badyatik-
isamya.»

Lombenu, sandenu, khokwatilenu
(Luk 11:9-13)

7 «Lombenu amana lwatámbula;
sandenu, amana lwasengumuna; khok-
watilenu, amana baluyafwadila.
8 Mukuma wosu wuna wisi lomba, kisi
tambula, wuna wisi sanda kisi sengumuna,
amana kwena wuna wisi khokutila, mwelu
wakuyafulula wakála.
9 Holo nati ha kati dya benu, ho
mwana wandi kamulomba dipha, amana
kamuheka tadi?
10 Kondilo, yukani kalomba tsema,
amana kamuheka nyoka[b]?
11 Yukani benu batu ba mbi, lwazayaka
kuhana bima bya bukheti kwena bana
benu, kikuma kya biki ni lo, Tata wenu
wenina kuna mazilu kakonda sala kuluta
mu kuhana bima bya bukheti kwena bana
bisibya mulomba!
12 «Mambu mana moosu lwisi tonda ni
batu bahangaka kikuma kya benu, benu
phi hangakenuma phila mosi kikuma kya
bawu: Amamana malongi moosu ma mit-
siku yi bambikudi.»

---

f **6:26 6:26** Mupfunu wa Yesu wakala ni balonguki babakisa, Nzambi kabaheka madya mana benina mawu mupfunu.

h **6:29 6:29** Solumoni kakala mvwama wa mbuta ha kati dya bakyamvu boosu ba Kiseledi (1Ba 10:23). Solumoni kázinga mu tangwa dya mvula khama vwa ku thwala tangwa dya Yesu.

a **7:3 7:3** Kitswala kibati songila disumu dya mbuta holo mbi holo thalu ya mbuta ya masumu. Kibuku kya miti kibati songila disumu dimosi dya khunda holo kifu holo thalu ya khunda ya masumu.

b **7:10 7:10** Bisi Kiseledi bakala dya batsema kosu tangwa. Mu bikalulu bya Bayuta, kuhana nyoka, kyakala kifu kya mbi kikuma mutsiku wa Bayuta wabwisisabwa.

Mwelu wafitakana
(Luk 13:24)

13 «Kotilenu mu mwelu wafitakana; mukuma mwelu wuna wisi natisa ku bilungi wambuta wenina amana nzila yayalumuka, amana henina yi balawu bisimwa kotila;
14 Kaasi wa khunda wenina mwelu amana nzila yina yisi natisa batu ku luzingu, yafitakana yenina, amana bakhunda bena beninamwa.»

Miti yi bibundu byandi
(Luk 6:43-44)

15 «Lwengenu kikuma kya bambikudi ba bukamvi. Bisi kwisa kwena benu bavwata miledi mya mikoku, kaasi mu kati bena bambwa-ngongu[d] bisi vukula.
16 Muna bibundu[e] bya bawu lwabázayila. Bibundu bya vinu ha tsaku bisibya hedila? Amana fwani bahela kibundu kya fiki ha kivunza kya tsaku?
17 Ihana ni miti woosu wa bukheti wisi ha bibundu bya bukheti, amana miti wuna wambi, wisi ha bibundu bya mbi.
18 Miti wa bukheti wufwaniku kuha bibundu bya mbi, keti miti mosi wabela mu kuha bibundu bya bukheti.
19 Miti wosu wuna wisiku ha bibundu bya bukheti, bakwángawa, amana balósawa ku mbawu.
20 Disongidila, abwabuna lwabázayila muna bibundu bya bawu.»

Kuzonza yi kusala
(Luk 13:25-27)

21 «Heku ni boosu bana bisi nzimbwala: "Pfumu, Pfumu," bakóta mu kipfumu kya mazilu loni, kaasi bana lwesi bisi sala luzolu lwa Tata wama wenina mu mazilu.
22 Balawu banzímbwala muna kilumbu kina: "Pfumu, Pfumu, keku mu khumbu ya ngeyi twakala bikwala, mu khumbu ya ngeyi twakala kukwasila bitembu bya mbi, amana mu khumbu ya ngeyi twakala sadila biphadi?
23 Amana hanga yibazimbwadi: "Yiluzayaku keti mbala mosi, katukenu ku mesu ma meni, benu lwisi sala mbi!"»

Nzu zodi
(Luk 6:47-49)

24 «Disongidila, wosu wuna wuyuki kwena meni ndinga zazi amana kasadilaza kakála hanga mutu wuna wadimuka, wátunga nzu yandi ha thandu ya tadi.
25 Amana mvula wánoka, kithombu kyisa, pfunzi yátukula, byenda dita kuna nzu meni yina: yábwaku; kikuma bátungilaya ha thandu ya tadi.
26 Kaasi wosu wuna wuyuki kwena meni ndinga zazi, konda kusadilaza, yandi kakala hanga zoba wátunga nzu yandi ha fusyangeni.
27 Amana mvula wánoka, kithombu kyisa, pfunzi yátukula kuna nzu meni yina, yáwulumuka, amana kubwa kwa yawu kwákala kwa mbuta.»

Hamu dya Yesu
(Mlk 1:22; Luk 4:32)

28 Amana tangwa kámanisa Yesu mambu mana, milumba-lumba mya batu báyituka lawu mu malongi mandi.
29 Mukuma kakala balonga hanga mutu wenina yi hamu, heku ni hanga balongi ba mitsiku.

8

Yesu wabuka mutu mosi wakala yi bwasi
(Mlk 1:40-45; Luk 5:12-16)

1 Amana buna kákulumuka ku mongu milumba-lumba mya batu bámulanda.
2 Amana kutala mukwa bwasi mosi wábwesuka, wámufukamina kuna thwala mu kuzimbula: «Pfumu, yuka ni wuzodibwa, fwani watsemisa.»
3 Amana Yesu wáyuna koku, [a]wámusimba amana wuzimbudini: «Nzodibwa, sema!» Muna tangwa meni dina wásema ku bwasi bwandi.
4 Kunima Yesu wámuzimbwala: «Keba mu kuzimbulabwa kwena mutu, kaasi ndawenda disongila kwena banganga Nzambi, amana tambika kabu dina kasonika Moyize, kyakála kimbangi kikuma kya bawu.»

Kubeluka kwa musadi mosi wa pfumu wa baphumbulu wa Baloma
(Luk 7:1-10; Ywn 4:43-54)

d **7:15 7:15** Bambwa-ngongu bana bisi vwata mukanda wa mukoku babati songila mambu ma bambikudi ba mbi bana bisi hunikisa kukala bakwikidi ba kyedika. Phila mosi yi bambwa-ngongu bana bavwata mikanda mya mikoku bisi huna amana kosu tangwa kihonza bisi kala, bambikudi ba mbi bisi huna. Malongi ma bawu menina kihonza.
e **7:16 7:16** Bibundu byena mihangu mya batu. Buna thwisi mona mihangu mya mutu mosi, tuzayi yuka ni mutu wuna dyambu dimosi dya mboti holo dya mbi kasadi. Hanga buna thwisi mona bibundu muna miti amana tuzayi phi phila ya miti wandi.
a **8:3 8:3** Bayuta bakala dikenga lawu mu kusimba mutu wena yi maladi ma mutindu wawu, mukuma mawu makala bakitula batu ba mvindu phi. Mu kuhanga bwabuna, Yesu kasongila ni hamu kakala dyawu ha thandu ya mutindu wa maladi mana.
b **8:5 8:5** Satudiyoni disongidila ni pfumu wuna wakala twadisa baphumbulu khama ba Loma

5 Amana bwosu kákota mu Kaphedi-
nawuma, satudiyoni[b] mosi wábwesuka,
mu kumulomba
6 amana wumubokwadidi: «Pfumu, mu-
sadi wama kena walandalala kuna nzu,
wawokumuka amana wabela lawu.»
7 Yesu wumuzimbwadi: «Meni, yikwisa
mubuka.»
8 Amana satudiyoni wuvututdi: «Pfumu,
yeku walunga mu kukukotisa mu nzu
yama; kaasi zonza lwesi ndinga mosi,
amana musadi wama kabéluka.
9 Mukuma yena meni meni mu tsya
hamu dya bambuta bama amana yena yi
baphumbulu bama bisi ndemvukila; yisi
zimbula kwena mosi: "Ndawenda!" Amana
wendi, kwena mukwawu: "nzawisa",
amana wisi, amana kwena musadi wama:
"hanga bwabu", amana wuhangibwa.»[d]
10 Amana kunima dya kumuyuka, Yesu
wáyituka, wázimbula kwena bana bakala
mulanda: «Abwabuna, yiluzimbwadi:
khaku kedi mbona kwena mutu, mu
Kiseledi, yi lukwikilu lwa mbuta bwabu.
11 Amana yiluzimbwadibwa, lawu
bakwísa ku tsosu yi ku ndamba, mu
kutambula kizika ha mesa yi Bulahami
yi Yizaki yi Yakobi muna Kipfumu kya
mazilu[e].
12 Kaasi bana ba Kipfumu kya Nzambi
bábakukwasa ku phipha ya ku phenza;
kwakuna kwakála bidilu yi makwenzi.»
13 Amana Yesu wázimbula kwena sat-
udiyoni: «Ndawenda, bwosu wukwikidi,
yambula bwahangama bwabuna kikuma
kya ngeyi.» Amana muna tangwa meni
dina musadi wábeluka.

Yesu wubuki buko wa Phetelu
(Mlk 1:29-34; Luk 4:38-41)

14 Kunima, Yesu wenda ku nzu ya
Phetelu. Wumoni mwamuna buko bwa
mukhetu walandalala hana thangi; yi
kikhafuma kákala kyawu.
15 Amana wumusimbini kuna koku,
kikhafuma kimuhwini, wutelamini,
wuyandikini phi kumuheka madya.
16 Amana masikidika ha mabwa, bisa
munatina batu ba lawu bákala yi bitembu
bya mbi. Kakala kukwasa bitembu ku
ndinga yandi amana wubabuki bambefu
bana boosu.
17 Ndangu malungila mana bázonza mu
nzila ya mbikudi Yesaya: «Wátambula bifu
byetu bya mu lutu amana wázangula bim-
befu byetu.»

Bana batondi kulanda Yesu
(Luk 9:57-62)

18 Amana, Yesu, buna kamona mulumba-
lumba wa batu wumuzingi, hanga wuhani
muswa wa kusabuka ku sambwa dik-
wawu.
19 Amana mulongi wa mitsiku mosi wisa
muzimbwala: «Mulongi, yikulanda kwosu
kuna wakwenda.»
20 Amana Yesu wumuvutwadi: «Mikengi
myenina yi binzenzi, banuni ba zilu benina
yi mazamba, kaasi Mwana wa mutu keku
yi homa kazenzika mutwa wandi.»
21 Amana mukwawu hika, hana kati
dya balonguki, wumuzimbwadi: «Pfumu,
pheka nzila, theti, ya kukwenda zika tata
wama.»
22 Kaasi Yesu wumuzimbwadi: «Ndanda
amana yambula bamvumbi bazika
bamvumbi ba bawu.»[f]

Yesu wulembiki pfunzi
(Mlk 4:35-41; Luk 8:22-25)

23 Amana buna kázanza mu mudimba,
balonguki bandi bámulanda.
24 Muna kithulumukina, kimbongila
kimosi kya ngolu kitukudi hana yanga
dyosu, mudimba wáyandika kubasa
mamba. Amana yandi, wanimba kákala.
25 Amana balonguki bábwesuka,
bámutokamisa mu kuzimbula: «Pfumu,
tuhulula; tukuluki!»
26 Amana yandi wubazimbwadi:
«Kikuma kya biki lwenina yi bweya, batu ba
lukwikilu lwa khunda!» Hanga wutelami,
wukayikya kimbongila yi yanga, amana
talala dya lawu dyávutuka.
27 Amana batu báyituka, badizimbwadi:
«Khi mutindu wa mutu kenina, yandu,
mukuma yi pfunzi yi yanga byisi
mulemvukila?»

Yesu wubuki batu bodi ba bitembu bya mbi
(Mlk 5:1-20; Luk 8:26-39)

28 Amana buna katula ku sambwa dik-
wawu, muna kinzunga kya Ngelasoni[h],
batu bodi ba bitembu bya mbi balubuka
mu mazyamu, bisa kuna thwala ya yandi.

[d] **8:9 8:9** Mu kuzimbula bwabuna, pfumu wa baphumbulu khama wákwikila ni Yesu kákala yi hamu yi ngolu za kubuka mu kumutuma. [e] **8:11 8:11** Bayakala baba batatu bakala bakhaka batheti ba Bayuta. Nzambi kabaheka lusilu lwandi. Bayuta boosu bakala hingila ni bawu batatu bakota mu phaladisu. [f] **8:22 8:22** Muhowu wa theti «bamvumbi» wubati zonzila batu bana bisiku landa Yesu. Bawu «bamvumbi» ku Kipfumu kya Nzambi. Bafwani kukala yi tangwa dya kuzika bamvumbi. Yesu kasadila nzonzidi yina kikuma kya kuzimbula kwena mutu ni mikuku mya kikanda kyandi, hanga mikuku mitadidi mambu ma khondu, myalendaku kumukandikisa mu kulanda Yesu. [h] **8:28 8:28** Tsi ya bisi Ngelasoni kyenina kinzunga kina bisi zingila baphani kuna banda dya malubwakidi ma tangwa ma yanga dya thibu dya Ngadidi.

Bakala babanga lawu, ka mutu ku wa ngolu wakala luta muna nzila meni yina.

29 Amana báyandika kukalunga yi kuzonza: «Khi dyambu, yi betu yi ngeyi, Mwana wa Nzambi? Wisa tula haha, ku thwala tangwa[i], ndangu watuyangisa betu?»

30 Amana kwákala, muna kyana yi bawu, yi kibuka kimosi kya mbuta kya bangulu bakala dya.

31 Amana bitembu bya mbi byákala mubokwadila yandi mu kuzimbula: «Yuka watukukwasa, tutuma kwetu muna kibuka kina kya bangulu.»

32 Amana wuzimbwadibya: «Ndalwenda!» Amana byálubuka, byenda kota phi muna bangulu. Kunima kibuka kya bangulu kyosu kidisyetumuni muna beti dya bitadi bya yanga amana báfwa muna mamba.

33 Amana bana bakala bahungula bátina; benda menika phi mu mbanza moosu mana máhita yi kikuma kya batu bana bodi ba bitembu bya mbi.

34 Amana kutala mbanza yosu yilubuki, bendi tundakana yi Yesu; buna bámumona, bámubokwadila kakatuka ku mulambu wa bawu.

9

Yesu wubeludi mutu wawokumuka
(Mlk 2:1-12; Luk 5:17-26)

1 Amana bwosu kákota Yesu muna mudimba wumosi, wásabuka yanga amana wénda kuna [a]mbanza yandi.

2 Amana kutala bisi munatina mutu mosi wawokumuka, walandalala hana kiphoyu. Amana mu kumona lukwikilu lwa bawu, Yesu wuzimbudi kwena mutu wawokumuka: «Kala yi kikesa mwana! Masumu maku makulolukini!»

3 Kutala, ndambu ya balongi ba mitsiku badizimbwadi: «Yandu kabati lewula Nzambi.»

4 Amana bwosu kábakula mabanza ma bawu, Yesu wuzimbudi: «Kikuma kya biki lwenina yi mabanza ma mbi muna mbundu zenu?

5 Biki byakonda phasi mu kuzimbula: "Masumu maku maloluki, ho kuzimbula: "Telama amana kangala!"?

6 Amana ndangu lwazaya ni Mwana wa mutu kenina yi hamu ha tsi mu kulolula masumu.»[b] Hanga wuzimbudi kwena mutu wuna wawokumuka: «Telama, zangula kiphoyu kyaku amana ndawenda ku nzu yaku!»

7 Amana buna kátelama, wénda ku nzu yandi.

8 Amana mu kumona bwabuna, milumba-lumba mya batu, bweya bubakwati amana báyandika kuzatula Nzambi wuna wahana kwena batu hamu dya mutindu wuna.

Yesu wutedini Mathayi
(Mlk 2:13-17; Luk 5:27-32)

9 Amana mu kuluta kwakuna, Yesu wámona mutu mosi bakala tela Mathayi, wazakala hana homa hana kakala futisila phaku. Wumuzimbwadi: «Ndanda!» Yandu-yandu wátelama amana wámulanda.

10 Amana bwosu kákala ku mesa, muna nzu, kutala lawu dya bakalaki ka phaku yi basumuki bahika bisa zakala ha kimosi yi Yesu yi balonguki bandi.

11 Mu kumona bwabuna, Bafwadisi bázimbula kwena balonguki bandi: «Kikuma kya biki mulongi wenu kisi dya homa ha mosi yi bakalaki ka phaku yi basumuki?»

12 Kinga Yesu wáyuka, amana wuzimbudi: «Kabanaku benina bakola mu lutu bisi vwa mupfunu wa munganga, kaasi bambefu[d].

13 Amana mu kukwenda, longukenu disongidila dya: "Yisi tonda khenda kaasi mikhayilu loni." Mukuma yísilaku mu kutela batu ba masonga, kaasi basumuki.»

Yesu yi kuzila
(Mlk 2:18-22; Luk 5:33-39)

14 Hanga balonguki ba Yowani babwesuki kwena yandi mu kumuhyula: «Kikuma kya biki ni betu yi Bafwadisi thwisi zila kosu tangwa kaasi balonguki ba ngeyi bisiku zila?»

15 Amana Yesu wuzimbudi kwena bawu: «Banduku ba kikwedi bafwani kukala mu khondu mu tangwa dina kenina kikwedi ha kimosi yi bawu mu mukinzi wa longu?

---

[i] **8:29 8:29** Muhowu wawu "tangwa" wubati zonzila tangwa dina kayidika Nzambi mu kuhana ndola kwena bitembu bya mbi. Bitembu bya mbi bazaya ni tangwa dya kuyangisa batu dyakwisa lungila.

[a] **9:1 9:1** «Mbanza yandi» disongidila ni ku Kaphedinawumi. Kwakuna kakala zingila Yesu muna tangwa meni dina.

[b] **9:6 9:6** Yesu wabelula mutu. Kiphadi kina kyasongila phi ni Yesu kakala yi hamu dya kulolula masumu.

[d] **9:12 9:12** Yesu kasadila mihowu myami «bakola», «bambefu» yi «munganga» mu phila ya kitembu. Batu bana benina bakola babati zonzila bafwadisi. Bawu bisi banza ni bena «bakola» amana beku yi mupfunu wa lusadisu lumosi lwa kitembu. Batu bana bena «bambefu» disongidila ni bakalaki ka phaku yi basumuki. Bawu bazayi ni bena yi mupfunu wa lusadisu lwa Yesu. «Munganga» kenina Yesu, yandi wufwani kusadisa basumuki mu kukituka batu ba masonga.

Kaasi bilumbu byakwísa bina babákatula yandi kikwedi; hahana bazíla[e].

16 «Amana ka mutu ku wisi londa sengi dya muledi yi kitemba kya muledi wa pha, mukuma kitemba kya pha kyayáta sengi dya muledi amana hundu dyavúla hika.[f]

17 Amana bisiku longulula vinu dya pha mu bilungu bya khulu; kondilo; bilungu byabúdika, amana vinu dityakani, amana bilungu bizangani. Kaasi vinu dya pha bisidya longulula muna bilungu bya pha, amana bya byodi byalundama bukheti.»[h]

Mukhetu wuna wasimba muledi wa Yesu yi mwana mukhetu wa pfumu wa Bayuta
(Mlk 5:21-43; Luk 8:40-56)

18 Buna kakala bazimbwala bwabuna, pfumu mosi wa nzu ya kimvuka ya bayuta wátula; wáfukama kuna thwala yandi mu kuzimbula: «Mwana wama wa mukhetu wufini buthwena bwabu, kaasi awisa, thetika koku dyaku hana thandu ya yandi, amana kazínga.»

19 Amana buna kátelama Yesu wámulanda kumosi yi balonguki bandi.

20 Amana mukhetu mosi, wakala noka menga tukila mvula kumi yi zodi; wisa bwesuka kuna manima amana wasimba nzenzi ya muledi wandi.

21 Mukuma kakala dizonzila: «Yuka yisimba lwesi muledi wandi, yibéluka.»

22 Amana Yesu wábaluka, wámumona amana wázimbula: «Kala yi kikesa, mwana wama wa mukhetu! Lukwikilu lwaku lukuhuludini.» Muna tangwa meni dina mukhetu wuna wábeluka.

23 Amana buna kátula Yesu ku nzu ya pfumu wa bayuta, wumoni basiki ba mahongi yi mulumba-lumba wa batu mu bidilu,

24 wuzimbudi: «Lubukenu, mukuma mwana wa mukhetu kafiku, kaasi wanimba kenina.» Bawu bámuseya[i].

25 Amana tangwa bálubula ku phenza mulumba-lumba wa batu, buna kákota, wámusimba mwana wa mukhetu kuna koku, amana mwana wa mukhetu wátokama.

26 Amana khululuka yámwangana ku mulambu wuna wosu.

Yesu wubeludi baphofu bodi

27 Amana bwosu kakala luta Yesu kwakuna, baphofu bodi bámulanda mu kukalunga mu ndinga ya ngolu: «Tuyukila kyadi, Mwana wa Tavidi!»[k]

28 Amana tangwa kátula mu nzu, baphofu bábwesuka bela-bela yi yandi, amana Yesu wubahyudi: «Lukwikidi ni fwani yisala bwabuna?» Bawu, bamuvutwadini: «Bwabuna, Pfumu.»

29 Hanga, Yesu wubasimbi kuna mesu, wuzimbudi bwabu: «Bwaluhangamina bwosu lwenina lukwikilu lwenu.»

30 Amana mesu ma bawu mátemuka. Yesu wábakebisa, wubazimbwadi phi: «Kebenu! Ka mutu ku kazayabwa!»

31 Kaasi, buna bálubuka, bámuzonzila muna mulambu wuna wosu.

Yesu wubeludi mutu mosi wakala muhunga

32 Amana bwosu bakala kwenda, Yesu yi balonguki bandi, bámunatina mutu mosi wakalaku zonza, wákala yi kitembu kya mbi.

33 Amana buna kákukwasa kitembu kya mbi, mutu wuna wázonza. Amana milumba-lumba mya batu báyituka, bakala zimbula: «Khaku kedi, dyambu dya bwabu dyasalama mu Kiseledi!»

34 Kaasi bafwadisi bakala zimbula: «Mu khumbu ya pfumu wa bitembu bya mbi, kisi kukwasila bitembu bya mbi.»

Yesu wuyukidi batu kyadi

35 Amana Yesu kákala kwenda kangala mbanza zoosu yi mahata; kákala longa, kwena bawu, muna nzu za kimvuka za Bayuta, kákala samuna Musamu wa Bukheti wa Kipfumu kya mazilu yi kubelula maladi mosu yi bimbefu byosu.

---

[e] **9:15 9:15** Balonguki ba Yesu bazilaku kikuma yandi kakala ha kimosi yi bawu. Banduku bafwanaku kukala mu kiwayi ku longu mu tangwa dyosu dina kakala yakala kumosi yi bawu. Ku manima nana bayuka kyadi hahana nana bazíla, tangwa babakatula yandi yakala. Balonguki bafwana kukala mu kyadi yi kuzila mu tangwa dina, bambeni ba Yesu babakatula yandi.

[f] **9:16 9:16** Mu kingana kyaki, Yesu káfwanikisa malongi mandi yi muledi wa pha wuna bakonda sukula kedi kwena mutu. Káfwanikisa mikuku mya Bayuta yi muledi wa khulu. Ka mutu ku wisi sadila kitemba kya pha mu kulondila sengi dya khulu. Phila mosi ni, batu bafwanaku kuyika malongi mandi ku mikuku mya bawu mya khulu.

[h] **9:17 9:17** Muna kingana meni yina, Yesu wafwanikisa malongi mandi yi vinu dya pha yi bilungu bya pha. Káfwanikisa mikuku mya Bayuta yi bilungu bya khulu. Ka mutu ku wisi longulula vinu dya pha mu bilungu bya khulu. Phila mosi ni batu bafwanaku kuyika malongi mandi ku mikuku mya bawu mya khulu.

[i] **9:24 9:24** Yesu kakala zaya ni mwana wa mukhetu wafwa kakala, kaasi yandi lwesi wazaya ni lufwa lwandi lwakalaku kimakulu. Kakala zaya ni, ka thama ku, kamuvutula mu luzingu.

[k] **9:27 9:27** Nzambi kasila ni mutekulu mosi wa kyamvu Tavidi wakala Masiya (Yes: 9:6-7; 11:1-5; Yel 23:5). Bayuta bakala hingila ni mutu wuna babasila kisa, amana bakala mutela mu khumbu ya «Mwana wa Tavidi».

36 Amana buna kámona milumba-lumba
mya batu, kiwayi kyámukwata, mukuma
bakala balembwa, bakonda kikesa, hanga
mikoku mikondi kalema.
37 Hanga wuzimbudi kwena balonguki
bandi: «Mbongu ya lawu yenina, kaasi
basadi ba khunda benina.
38 Disongidila lombenu kwena Mukwa
mbongu kahitika basadi mu kukatula
mbongu yandi[l].»

10

Bathumwa kumi yi bodi
(Mlk 3:13-19; Luk 6:12-16)

1 Yesu wátela balonguki bandi kumi yi
bodi, wábaheka hamu dya kukukwasa
bitembu bya mbi yi kubelula maladi moosu
yi bimbefu byosu.
2 Amana tala khumbu za bathumwa
bana kumi yi bodi: Watheti Simoni, wuna
bisi tela ni Phetelu, yi myaki wandi Andele;
Zyaki yi myaki wandi Yowani, bana ba
Zebeteya;
3 Fidiphu yi Batolomi; Tomasi yi Mathayi
kalaki ka phaku; Zyaki mwana wa Alufwe
yi Thati;
4 Simoni wuna wákala mu kibuka kya
batu bana bakala wila diphanda yi Yutasi
Sikadyoti, wuna wálambula Yesu.

Kituma kya bathumwa kumi yi bodi
(Mlk 6:7-13; Luk 9:1-6)

5 Yesu wátuma ba kumi yi bodi mu
kisalu, amana wábaheka milongi myami:
"Lwendaku mu milambu mya baphani,
amana lukotaku phi mu mbanza mosi ya
bisi Samadiya,
6 kaasi ndenu lwenda kwena mikoku
mina myátota mya kanda dya Kiseledi[a].
7 Amana muna nzila, longakenu mu kuz-
imbula: Kipfumu kya mazilu kibwesuki!"
8 Belulenu bambefu, futumunenu
bamvumbi, semisenu bakwa bwasi,
kukwasenu bitembu bya mbi. Lwátambula
bya khatu, hanenu bya khatu.
9 Lunataku keti wolu, keti fwalanga, keti
ndisu muna khola yenu;
10 keti waba kikuma kya mu nzila,
keti bikutu byodi, keti tsabatu, keti koka.
Mukuma musadi wulungi mu kutambula
madya mandi.
11 Muna mbanza yosu holo hata dyosu
dina lwakóta, hyulenu ndangu lwazaya
yukani mutu wa bukheti weninamwa,
amana nangenu kuna nzu yandi tii yi kuna
lwakwendila.
12 Amana mu kukota mu nzu, hanenu
mboti kidimbu kya ngemba.
13 Amana yukani nzu yakala yafwana mu
kutambula ngemba, ngemba yenu yayála
mwamuna; kaasi yuka yeku yafwana,
ngemba yenu yaluvutwakila.
14 Amana wuna wakonda luyamba,
kayukiku phi ndinga zenu, mu kulubuka
mu nzu yandi, keti mu mbanza yina,
khukumunenu fusyangeni dya bitambi
byenu[b].
15 Mu kyedika yiluzimbwadi: mu
kilumbu kya pfundusu, phasi za mulambu
wa Sotomu yi Ngomolu[d] za khunda zákala
kuluta mbanza yina.

Minyanga myakwísa
(Mlk 13:9-13; Luk 21:12-17)

16 «Talenu! Meni yilutumini hanga
mikoku hana kati kya [e]bambwa-ngongu.
Disonga, kalenu balwenga hanga banyoka,
talala hanga mayembi.
17 Amana dikengenu yi batu, mukuma
balúlambula ku kimvuka kyambuta[f]
amana balúzyatula mafimbu muna nzu
za kimvuka za Bayuta za bawu.
18 Amana balúnatiki, kikuma kya meni,
ku thwala bapfumu ba mbanza, yi kwena
bakyamvu; kyakála kimbangi kikuma kya
bawu yi kikuma kya baphani.
19 Kaasi tangwa balúlambula,
luyananaku keti kikuma kya phila
yina lwazónzila, keti mana lwazímbula,
kikuma mambu mana lwazímbula Nzambi
kalúhekama muna tangwa meni dina,
20 mukuma kabenuku lwazónza, kaasi
Kitembu kya Tata wenu kyazónza mwena
benu.

---

[l] **9:38 9:38** Kufwanikisa kwaku kwa kingana kubati tusongila ni batu ba lawu bena bela-bela mu kukwikila mwena Yesu, kaasi heku batu ba lawu babanata mu Kipfumu kya Nzambi. Yesu kazimbula kwena balonguki bandi ni balombilaka ndangu Nzambi kahitika batu ba lawu bana bakwenda basadisa mu kukala yi kivuvu mwena yandi.
[a] **10:6 10:6** Bisi Samadiya babutuka ku ndambu mosi mu kimvuka kya Bayuta, ndambu yikwawu ya makanda ma kinzenza. Balandaku dingumba dimosi yi Bayuta. Bayuta bakala babongila hanga kibuka kimosi kya batu bana bakonda fwanana bawu amana bakala menga. Yesu wisa tuma ku nima balonguki mu bimvuka byosu bya batu (28:19), kaasi kakala zola ni balonguki bandi bayandikila mu kulonga kwena biwutu bya bawu Bayuta.
[b] **10:14 10:14** Bayuta buna bakala zola kusongila ni babwisiha homa, bakala yi kikalulu kya kukhukumuna fusyangeni.
[d] **10:15 10:15** Sotomu yi Ngomolu zenina khumbu za mbanza zoodi. Nzambi wazangaza mbanza zina zawu zoodi yi batu bana bakalamwa zingila kikuma kya lawu dya masumu ma bawu (Kuy 19).
[e] **10:16 10:16** Mbwa-ngongu kyenina kifwanisu kya dyambu dya kihonza, mukuma bambwa-ngongu bisi kwata mikoku amana badimya. Kulonga Musamu wa Bukheti wa Yesu fwani kwakala kihonza mbala za hika.
[f] **10:17 10:17** Mth 5:22

21 Amana phangi kalámbula phangi
wandi ku lufwa, amana tata kalámbula
mwana wandi; bana bakítuka bambeni ba
bibuti bya bawu amana babáhondisa.
22 Amana balúmenga kwena batu boosu
kikuma kya khumbu ya meni; kaasi wuna
wakwámina tii yi kuna tsuka kahuluka.
23 Amana tangwa balúnyokuna mu
mbanza yayi, tinenu mu mbanza yik-
wawu. Amana mu kyedika yiluzimbwadi,
lwamánisaku kedi mu kuluta mu mbanza
za Kiseledi ku thwala kukwisa kwa Mwana
wa mutu.»
24 «Mulonguki kalutiku mulongi wandi,
keti musadi kalutiku pfumu wandi.
25 Bulungi kwena mulonguki kakituka
hanga mulongi wandi, amana kwena mu-
sadi kukituka hanga pfumu wandi. Yukani
bamutela mukwa nzu ni [h]Belezebula,
amana abweti bahanga kwena batu bena
mu nzu yandi[i]!»

Wuna bafwani kubanga
(Luk 12:2-7)

26 «Disonga, lubabangaku, mukuma heku
kima kyaswamana kyakónda zayakana, ka
kima ku kya kitsweki kyakónda tunguluka.
27 Mana mbati luzimbwala mu phipha,
zimbulenumoku mu kati kya [k]mwini;
amana mana bisi lufwetisa mu kutu,
samunenuma hana thandu za [l]midilu.
28 Amana lubangaku bana bisi honda
lutu, kaasi balendaku kuhonda moya;
kaasi bangenu lwesi wuna wufwani kuto-
tisa yi moya yi lutu ku bilungi.
29 Luzayibwoku ni banuni ba khunda
bodi bisi batekisa mu fwalanga dimosi?
Kinga ka mosi ku wa bawu wisi bwa ha tsi
konda luzolu lwa Tata wenu.
30 Amana kwena benu, keti tsuki za
mutwa wenu zoosu za kutanga zenina.
31 Ihana ni lukalaku yi bweya: lwenina
yi mupfunu kuluta banuni ba khunda ba
lawu[m].

Kutambwasa ho kutuna Yesu
(Luk 12:8-9)

32 «Disonga, wosu mutu wuna
wathámbwasa meni ku mesu ma batu,
meni phi yimútambwasa ku thwala Tata
wama wenina mu mazilu;
33 Kaasi yukani mutu kathuna ku thwala
batu, meni phi yimútuna ku thwala Tata
wama wuna wenina mu mazilu.»

Ka ngemba ku kaasi mbedi ya phoku
(Luk 12:51-53; 14:26-27)

34 «Lubanzaku ni ngemba yisa nata ha
tsi: yisaku nata ngemba, kaasi mbedi ya
phoku.
35 Mukuma ngyengu yisa nata ha kati
dya mwana mosi wa yakala yi tata wandi,
ha kati dya mwana mosi wa mukhetu yi
ngundi wandi, ha kati dya mukhetu mosi
wa mwana yakala yi buko bwa mukhetu
wandi.
36 Amana bambeni ba mutu bakála bi-
wutu byandi.
37 Wuna wisi zola tata wandi holo ngundi
wandi kuluta meni, yandi kafwaniku
kala nduku wa meni, amana wuna
wisi zola mwana wandi wa yakala holo
mwana wandi wa mukhetu kuluta meni
kafwaniku kala mulonguki wama.
38 Amana wuna kanatiku kitakani
kyandi mu kundanda, keku mulonguki wa
meni[n].
39 Wuna wasánda kuhulula luzingu
lwandi, katótisalwa; kaasi wuna watótisa
luzingu lwandi kikuma kya meni
katámbulalwa hika.»

Ndandu
(Mlk 9:41)

40 Wuna walúyamba, wungyambini,
amana wuna wungyambini, wuyambini
phi wuna wáthuma.
41 Wuna wuyambi mbikudi mosi muna
khumbu yandi ya kimbikudi katámbula
ndandu ya mbikudi, amana wuna
wuyambi mutu wa masonga mu khumbu
yandi ya mutu wa masonga katambula
ndandu yimosi ya mutu wa masonga.
42 Amana wuna wahána kunwa keti
kopha dya mamba ma tsimina kwena
mosi wa baleki baba mu khumbu yandi
ya mulonguki, mu kyedika, yiluzimbwadi,
katótisaku ndandu yandi.

---

[h] **10:25 10:25** "Belezebula yena khumbu yina bakala sadila Bayuta, mbala za hika, mu kuzonzila Satana konda kumuzitisa ata batumbudi khumbu yandi. [i] **10:25 10:25** Muna kingana kyaki, Yesu kena hanga «pfumu wa nzu» amana balonguki bena hanga «batu bena mu nzu yandi». Phila mosi yi buna bámutukwana Yesu, balonguki phi babátukwana lawu. [k] **10:27 10:27** Muma mwahika, Yesu kasadila muhowu wawu phipha kikuma kya «kingenga» amana muhowu wuna mwini kikuma kya «ha mesu ma thona». [l] **10:27 10:27** Muna tangwa dina, nzu za bayuta zakala yi midilu mya kitsendendi. Batu bakala zanza mbala za lawu hana thandu za midilu meni mina kikuma kya kuta mitangu. [m] **10:31 10:31** Bwana bubati songila ni Nzambi katala mambu ma kanda dyandi. [n] **10:38 10:38** Mu tangwa dya Yesu, mutu wuna bazengila ni bamukhoka ha kitakani bakala mulundika mu kunata kitakani. Kanatakya tii yi hana bamukhokila. Disongidila, mambu mana kabati zola kuzimbula haha Yesu, mazonzi ni mutu wuna zodi kukala mulonguki wandi kafweti kala wayilama mu kunyokuka yi kufwa kikuma kya kulanda Yesu.

11

Bambambala ba Yowani Mubotiki
(Luk 7:18-35)

1 Amana tangwa kámanisa Yesu mu
kuhana milongi kwena balonguki bandi
kumi yi bodi, wákatuka hana, wenda longa
yi kusamuna mu mbanza za bawu.
2 Amana Yowani, muna boloku dyandi,
wáyuka kuzonzila mihangu mya Kidisitu.
Wátuma balonguki bandi
3 benda muhyula: «Ngeyi wenina wuna
walunga kwisa, ho twahingila wahika?»[a]
4 Amana Yesu wábavutwala: «Alwenda
samuna kwena Yowani mana lubati yuka
yi mana lubati mona:
5 Baphofu babati mona, bakwa khonzu
babati kangala, bakwa bwasi basemi,
tuhuwa tubati yuka, bamvumbi bafu-
tumuki, amana Musamu wa Bukheti
basamuniwa kwena batsukami[b].
6 Amana kyesi kwena wuna yikonda
kadila kisinza mwena meni!»
7 Amana mu kukwenda kwa bawu,
Yesu wáyandika kuzonza kwena milumba-
lumba mya batu kikuma kya Yowani: «Biki
lwendi talaka mu nganga? Muswangina
wuna wubati ningana ku muphephi?
8 Amana biki lwendi talaka? Mutu wuna
wuvwatiki miledi mya khembu? Kaasi
bana bisi vwata miledi mya khembu, mu
nganda za bakyamvu benina.
9 Kaasi nati lwendi talaka? Mbikudi
mosi? Kyedika, yiluzimbwadibwa, kuluta
phi mbikudi mosi.
10 Kikuma kya yandi, tala mana
másonama: "Tala, meni thumini, ku
thwala ya ngeyi, mbambala wama ndangu
kakuyidikila nzila ku thwala ngeyi[d].
11 Abwabuna yiluzimbwadi: ha kati dya
bana bábutuka kwena bakhetu, heku mutu
watélama kuluta Yowani Mubotiki. Ihana
ni wuna wenina wakhunda mu Kipfumu
kya mazilu kenina mbuta kuluta Yowani.
12 Tukidila mu tangwa dya Yowani
Mubotiki tii yi kuna lelu dyadi, bakwa
kingolu-ngolu bisi nwanisa Kipfumu kya
mazilu amana bisi sanda mu kubotulakya.
13 Mukuma bambikudi boosu yi mitsiku
bábikula tii yi kuna Yowani.
14 Amana yuka luzodi kumuyamba,
yandi kenina Diya wuna wálunga mu
kukwisa.
15 Wuna wenina yi matu, kayuka!
16 «Amana yi banani pfwani kufwanikisa
mbandu yayi? Bafwanani yi bana ba
khunda benina bazakala ku zandu, babati
tamikina bakwawu khunda
17 bazimbudi: "Tulusikidi mahongi,
amana lukiniku! Tuluyimbididi makana
ma kudidila kaasi lusiku khondu!"
18 Mukuma Yowani wísa, kakalaku dya
keti kunwa, amana bazimbudi: "Kitembu
kya mbi kenina kyawu!"
19 Mwana wa mutu wísa, yi kudyaka
yi kunwaka, amana bisi zimbula: "Yandu
madya-madya yi kinwa-malafu, nduku
wa bakalaki ka phaku yi basumuki!"
Kaasi nduka zibati monika mu mihangu
myandi.»

Mbanza zina babusa kukwikila
(Luk 10:13-15)

20 Hanga wuyandiki kukaya bisi mbanza
zina zámona lawu dya biphadi, mukuma
bábalumunaku mbundu za bawu!
21 «Khi kyadi kwena ngeyi, Kolazini! Khi
kyadi kwena ngeyi, Betisayita! Mukuma
wadi biphadi bina byáhangama theti
kwena benu, byáhangamaka ku Tidi
yi ku [e]Sitoni, tuka thama, wadi batu
ba bawu, bákala balumuna mbundu za
bawu, bávwata tsaki amana bádifuba mu
mbombi[f]!
22 Kaasi yiluzimbwadibwa, mu kilumbu
kya pfundusu, phasi za Tidi yi Sitoni za
khunda zakála kuluta benu.
23 Amana ngeyi Kaphedinawuma,
wadíthumba yi kuna zilu? Wakúlumuka
yi kuna kalunga. Mukuma wadi ni
biphadi bina byáhangama kwena ngeyi
byáhangamina ku Sotomu, wadi kákala
zinga yi lelu dyadi.
24 Kaasi, yiluzimbwadibwa, mu kilumbu
kya pfundusu, phasi za khunda zakála
kikuma kya tsi ya Sotomu kuluta ngeyi.»

---

a **11:3 11:3** Mu mbikutulu zina za bulunda bwa khulu, Bayuta bakala hingila ni Nzambi kahitika mutu mosi wa mbuta wuna fwani kabahulula. Mutu meni wuna bakala mutela «Kidisitu». Mihowu myami «wuna walunga kwisa» mibati zonzila Kidisitu. b **11:5 11:5** Mihangu mina bazonzidi mu khaphu ya 11:5 myena mihangu mina kahanga Yesu. Mihangu meni mina mifwanani yi mbikutulu zina za bulunda bwa khulu kikuma kya Kidisitu. Kidisitu kakala mutu wa mupfunu wa lawu wuna bakala hingila Bayuta kwena Nzambi kikuma kya kubahulula. Mihangu meni mina, myasongila ni Yesu wakala mutu meni wuna wa mupfunu wa lawu bakala hingila. d **11:10 11:10** Mihowu myami mibati tendula ni Yowani kayidika mbundu ya batu mu kukwisa kwa Kidisitu. e **11:21 11:21** Kolazini yi Betisayita zakala mbanza za Bayuta. Tidi yi Sitoni zakala mbanza za baphani. Yesu kakala songila ni baphani bakalaku yi phasi mu kubalumuna mbundu yi kukwikila mwena yandi kuluta Bayuta. f **11:21 11:21** Mutsiku wa batu bana muna tangwa meni dina wakala kudifidinga miledi mya mbi yi kudifuka mu mbombi. Bwana bwakala songila ni bayambudi masumu ma bawu.

Alwisa kwena meni ndangu lwalembwa (Luk 10:21-22)

25 Muna tangwa meni dina, Yesu wábonga ndinga, wázimbula: «Yikukumisi, Tata, Pfumu wa zilu yi tsi, kikuma wásweka mambu mama kwena batu badimuka yi batu ba ngangu, amana wusongidima kwena bana bakhunda.
26 Abwabuna, Tata, watya mu weti dyaku.
27 «Byosu Tata wama wáphekabya. Amana ka mutu ku wuzayi nani kenina Mwana ho ka tata ku, ka mutu ku phi wuzayi nati kenina Tata ho ka Mwana ku yi kwena mutu wuna kazodi Mwana mu kumusongila[h].
28 «Alwisenu kwena meni benu boosu lwenina balembwa yi zitu, meni, yilúlembwasa.
29 Zangulenu muteti wuna mbati luheka amana longukenu kwena meni, mukuma meni yenina yi mbundu ya lembama yi yadikulumuna, lwalémbwa[i].
30 Mukuma muteti wama weku phasi mu kunata, amana zitu dyama dyenina hengi-hengi.»

12

Yesu yi kilumbu kya sabata (Mlk 2:23-28; Luk 6:1-5)

1 Muna tangwa meni dina, Yesu kakala luta muna bilanga bya ngenza zimosi zenina hanga losu, kyákala kilumbu kya [a]sabata. Balonguki bandi báyuka nzala, báyandika kuhela misambu yi kudyaka ngenza zandi.
2 Amana Bafwadisi, mu kumona bwabuna, bamuzimbwadini: «Balonguki baku babati hanga mambu mana mafwaniku kuhanga mu kilumbu kya sabata[b]!»
3 Kaasi yandi wubazimbwadini: «Benu lwátangaku mambu kahanga Tavidi, tangwa káyuka nzala, yandi yi batu bana bákala yi yandi?
4 Bwosu kákota mu kikumbu kya Nzambi, badya mapha báhana mikhayilu, mbatanana bizila bizonzi ni ka yandi ku keti kwena batu bana bákala yi yandi, báfwana kudyama kaasi banganga-Nzambi lwesi[d].
5 Holo, lwátangaku kedi mu mitsiku ni mu bilumbu bya sabata, banganga Nzambi bana bisi sala kisalu mu nzu ya Nzambi, bisi kulula kizila kya sabata kaasi ka mutu ku wisi bafundisa?
6 Kinga, yiluzimbwadibwa, dyadi dyena haha kuluta nzu ya Nzambi.
7 Wadi lwazaya biki thendula yayi: "Nzodi khenda kuluta mikhayilu, lwakalaku bazengila mukanu batu bana bakonda zaya kima.
8 Mukuma Mwana wa mutu yandi wenina pfumu wa kilumbu kya sabata.»

Mutu yi koku dyayumuka (Mlk 3:1-6; Luk 6:6-11)

9 Bwosu káluta, homa meni, wénda kota mu nzu ya kimvuka ya Bayuta ya bawu.
10 Amana tala mutu mosi wákala yi koku dyayumuka. Bafwadisi bamuhyudi, mu kuzimbula: «Mitsiku myetu mihani muswa wa kubelula mu kilumbu kya sabata?» Ndangu bamufunda.
11 Amana yandi wubavutwadi: «Khi mutu ha kati dya benu, yuka ni kenina yi mukoku wandi mosi lwesi, amana kabwa mu kati dya dibulu dimosi mu kilumbu kya sabata, wakonda mulubula?
12 Kinga mutu kenina yi mupfunu wa lawu kuluta mukoku! Aketi mitsiku myetu mihani nzila mu kusala mboti mu kilumbu kya sabata.»
13 Hanga wuzimbudi kwena mutu: «Yuna koku dyaku.» Wuyunidya amana divutukisi dya mboti hanga dina dikwawu.
14 Amana Bafwadisi bálubuka, bámukasila fwongu mu phila ya kumuhondisila.

Musadi wa Nzambi kasola

---

h **11:27 11:27** Yesu kikuma kya yandi meni kakala zonzila tangwa kazonzila «Mwana».

i **11:29 11:29** Mu kuzonza: Zangula muteti wama. Muteti wenina kidimbu kya luzitu kwena mukwa kima mosi yi kisalu kikuma kya yandi.

a **12:1 12:1** (Ngenza zina bisiza tela bule). Muhowu wawu Sabata yenina khumbu ya kilumbu kya tsambwadi yi kya tsuka muna phosa ya Bayuta. Kilumbu kya Sabata kyenina kilumbu kya mupfunu wa lawu kya phosa kina bakala lembwa Bayuta yi kufukamina Nzambi.

b **12:2 12:2** Nzambi wahana muswa kwena batu mu kuhela yi kudya koku dya ngenza muna bilanga bya batu bahika (Klg 23:25). Kaasi bafwadisi bazimbula ni kuhela kuna kwa ngenza kwakala kisalu amana bwáfwanaku kusalama mu kilumbu kya Sabata.

d **12:4 12:4** Yesu wavutula mvutu ku dyambu dina bamufundila bafwadisi, hanga fwanikisi yi mambu matadidi kyamvu Tavidi. (1Sa 21:1-6). Tavidi yi batu bandi bakala yi nzala mu kutina kyamvu Sawulu. Hanga kuna kikumbu, Tavidi walomba madya kwena banganga Nzambi. Kima kyakala hana lwesi mapha mana ma kusakumuna. Banganga Nzambi lwesi bafwana kudya mapha mana. Kaasi, nganga Nzambi wayuka kyadi amana wámuheka Tavidi mapha mana yi batu bandi. Nzambi kayukaku khabu kikuma kya nganga Nzambi wuna holo Tavidi. Bwosu batendudibwa mu 12:7 kisina kya mitsiku kukala yi kyadi kwena baphutu yi kubasadisa tangwa benina yi mupfunu wa lusadisu.

15 Amana buna kábakulabwa Yesu,
wákatuka homa meni hana. Amana batu
balawu bámulanda; wábabuka boosu;
16 amana yandi wábakandisa ni ba-
menikaku kwena batu keti nati kenina
yandi.
17 Bwásalama bwabuna ndangu
yalungila ndinga yina kázonza mbikudi
Yesaya:
18 «Tala musadi wa meni wuna yísola,
wuna yisi tonda, mwena yandi yisi monina
tsambu yama.
Mwena yandi yisya Kitembu kyama,
amana yandi wakwisa samuna masonga
kwena makanda ma batu.
19 Yandi kayúmanikiku, kathútaku ndinga,
amana ka mutu ku wamúyuka ndinga
yandi mu mabala-bala ma mbuta.
20 Katólulaku muswangina wafutama kedi,
amana kazímaku musinga wa mwinda
wuna wisi lubula[e] mwisi.
Yi kuna kakwisa nungisina masonga.
21 Amana makanda ma baphani masya
kivuvu kya bawu mu khumbu
yandi.»

Yesu kisi yukana yi bitembu bya mbi?
(Mlk 3:22-30; Luk 11:14-23)

22 Hanga bamunatini mutu mosi wákala
yi kitembu kya mbi kyámuhonda kiphofu
yi kamama, amana wámubuka mu phila
ni mukwa kamama wáyandika kuzonza yi
kumona[f].
23 Amana milumba-lumba mya batu
boosu bayituka, bekazimbula: «Ka yandi
ku wuna Mwana wa Tavidi?»
24 Amana tangwa bayukabwa, bafwadisi
bázimbula: «Kisi kukwasa bitembu bya
mbi mu ngolu za Belezebula, pfumu wa
bitembu bya mbi.»
25 Bwosu kázaya mabanza ma bawu;
wubazimbwadi: «Kipfumu kyosu kina
kyadíkabisa kyawu meni, kyazíluka,
amana mbanza yosu keti nzu yadíkabisa
yawu meni yatélamaku.
26 Yuka ni Satana kakukwasaka Satana,
wadikabisa kenina yandi meni; amana ab-
wetisi kipfumu kyandi kyazyámina?
27 Amana yukani, meni, yisi kuk-
wasa bitembu bya mbi mu hamu dya
[h]Belezebula, bana benu, mu hamu dya nati
bisi kukwasibya? Disonga bakála bawu
meni, bazusi benu!
28 Kaasi yukani mu Kitembu kya
Nzambi yisi kukwasila bitembu bya mbi,
kisongidila ni Kipfumu kya Nzambi kyisa
kedi yi kuna kwena benu.
29 «Holo abweti mutu kalenda kota mu
nzu ya yakala phandi ndangu kamuyiba
bima byandi, konda kusanda theti ni ka-
mukasa, mu misinga, yakala phandi meni
wuna? Amana kunima kalunga tambula
byosu mu nzu yandi[i].
30 Wuna weku yi meni, yandi mutendi
wama; amana wuna kisiku khoka yi meni,
kisi mwanga.
31 Yi hakana ni, yiluzimbwadibwa:
disumu dyosu yi ngusi zoosu balólulabya
kaasi disumu dya kulewula Kitembu,
dyalólukaku.
32 Amana wuna waléwula Mwana wa
mutu bamúlolula; kaasi wuna walewula
Kitembu kyatoma yandi kalólukaku
keti mu tsi yayi, keti mu tangwa dina
dyakwísa.»

Miti yi bibundu byandi
(Luk 6:43-45)

33 «Holo yukani miti wa bukheti wenina,
kibundu kyandi phi kya bukheti; yuka ni
miti wa mbi wenina, kibundu kyandi phi
kya mbi kyenina; mukuma miti, bisiwa
zayila ku kibundu kyandi.
34 Mbandu ya masawa! Abweti lufwani
kuzonza bima bya mboti, bwosu lwenina
batu bambi? Mukuma mu kulutuka kwa
mambu ku mbundu wisi zonzila munwa.
35 Mutu wa mboti kisi hola mambu ma
mboti mu kimvwama kya bukheti kina
kyenina muna fuka dya mbundu yandi;
mutu wa mbi, kisi hola mambu ma mbi
muna kimvwama kya mbi kina kyenina
muna fuka dya mbundu yandi.
36 Amana yiluzimbwadibwa: mu
kilumbu kya pfundusu, batu bámenika
kikuma kya ndinga zoosu zakonda
mupfunu bakala zonza.
37 Mukuma muna ndinga zaku
bakúnungisina, amana muna ndinga zaku
bakúbedisila.»

Kulomba kwa kidimbu
(Mlk 8:11-12; Luk 11:29-32)

38 Hanga ndambu ya balongi ba mitsiku
yi bafwadisi bazimbudi: «Mulongi, tuzodi

[e] **12:20 12:20** Yenina nzonzidi mu kifwani kya kuzimbula ni musadi wa Nzambi kakala yi tsambu ya bakwawu. Kasadisa bawayi yi bana bakatudi kikesa. [f] **12:22 12:22** Yesu wabelula mutu mu kumulubula ndangu kitembu kyambi kimukwataku hika. [h] **12:27 12:27** Yesu kakukwasaku bitembu bya mbi mu hamu dya Satana. Yesu kahyula kyufu kyaki «yuka ni» kikuma kya kusongila ni dibanza dya bafwadisi mbi dyakala. [i] **12:29 12:29** Muna kingana kina, Satana kenina yakala phandi. Nzu ya yakala phandi kyenina kipfumu kya Satana. Bimvwama bya yakala phandi byena bima bina kisi kengidila Satana. Yesu kenina wuna wisi kota mu kipfumu kya Satana amana wukatudi holo wukutumuni batu bana kisi kengidila.

kumona kiphadi kimosi kyatuka kwena ngeyi.»
39 Hanga yandi wubavutwadi: «Mbandu yayi ya mbi amana beku basiphi kwena Nzambi! Yibati sosa kiphadi; batámbulaku kiphadi kya hika, kaka kyakina kya mbikudi Yonasi.
40 Mukuma bwosu ká́nanga Yonasi bilumbu bitatu yi phipha tatu mu kundu dya tsema wa mbuta, phila mosi Mwana wa mutu kaná́nga bilumbu bitatu yi phipha tatu mu tsi ya mafu.
41 Muna kilumbu kya pfundusu, bisi Ninive bátelama ha kimosi yi batu ba mbandu yayi, amana babábedisa, kikuma bawu bábalumuna mbundu mu malongi ma Yonasi. Kinga dyadi dyenina haha diluti Yonasi!
42 Pfumu wa mukhetu wa banda katélama, muna kilumbu kya pfundusu, ha kimosi yi batu ba mbandu yayi, amana kabábedisa, kikuma yandi, mu binzunga bya kyana bya tsi ká́tuka kikuma kya kuyuka mudimu wa Solumoni. Kinga dyadi dyenina haha, diluti Solumoni!»

Kuvutuka kwa kitembu kya mbi
(Luk 11:24-26)

43 «Tangwa kisi lubuka kitembu kya mbi mu kati dya mutu, kisi luta mu kati dya tseki, kyasánda homa ha kulembwila, amana kimonihoku.
44 Hanga kizimbudini: "Yikwenda vutuka, muna nzu [k]yama, muna yilubuka." Amana ha kyatúla, kiwani nzu yakonda kima, yakukombula bukheti yi yakunenga.
45 Hanga kyendi amana kitambudi bitembu bikwawu tsambwadi bya mbi kuluta kyawu. Amana bikoti mwamuna, bisikidini. Amana khadidi ya mutu wuna yekina hika ya mbi lawu, kuluta yina ya theti. Phila mosi bwaká́la kikuma kya mbandu yayi ya mbi.»

Ngudi yi baphangi ba Yesu
(Mlk 3:31-35; Luk 8:19-21)

46 Bwosu kakala zonza hika kwena milumba-lumba mya batu, ngudi wandi yi baphangi bandi bá́kala kuna nzila amana bekasanda phila ya kumuzonzisa.
47 [Mutu mosi wumuzimbwadi: «Ngudi waku yi baphangi baku ku nzila benina, amana babati sanda phila ya kukuzonzisa.»]
48 Kaasi Yesu wá́vutula bwabu: «Nati wenina ngudi wama? Banani benina baphangi bama?»
49 Hanga lambudi koku kwena balonguki bandi amana wuzimbudi: «Tala yandu ngudi wama yi baphangi bama.
50 Mukuma wosu wuna wisi hanga luzolu lwa Tata wama wuna wenina mu mazilu, yandi kenina phangi wama wa yakala yi phangi wama wa mukhetu yi ngudi wama.»

13

Bingana kya kipfumu kya mazilu
(Mlk 4:1-9; Luk 8:4-8)

1 Muna kilumbu meni kina, Yesu walubuka mu nzu[a] amana wenda zakala ku kabeta ka yanga.
2 Amana milumba-lumba mya batu myenda khokana bela-bela yi yandi, hanga yandi wazanza muna mudimba, wazakala mwamuna. Amana mulumba-lumba wa batu batelama kuna kabeta ka mamba.

Kingana kya mukuni

3 Amana wábazimbwala mambu ma lawu mu bingana; wubazimbwadini: «Mukuni mosi wá́lubuka mu kukwenda kuna[b].
4 Buna kakala mwanga kheni, ndambu yahika yenda bwila mu nzila; banuni bisiya dya.
5 Amana ya hika yenda bwila muma mwa matadi, muna mwakonda kala mafu ma lawu. Hanga yibufudi tswalu, kikuma mafu má́kalaku lawu;
6 kaasi ha kisa bala tangwa, yá́yokama amana yá́yumuka mukuma yá́kalaku yi misodi.
7 Amana yahika yenda bwila mu kati dya tsaku. Tsaku zá́leya amana zá́kakidisaya.
8 Kaasi mbutu yikwawu yibwi mu mafu ma bukheti, yibuti phi bibundu yimosi khama yikwawu makumasambanu, yikwawu hika makumatatu.[d]
9 Wuna wenina yi matu ma kuyukila, kayuka!»

Kikuma kya biki Yesu kakala zonzila mu bingana
(Mlk 4:10-12; Luk 8:9-10)

10 Balonguki babwesuka, hanga [e]bamuhyudini: «Kikuma kya biki wisi bazonzila mu bingana?»

---

[k] **12:44 12:44** Kitembu kya mbi tangwa kyisi zonzila «nzu yandi», disongidila ni mu kati dya mutu wuna kakala.

[a] **13:1 13:1** Mlk 2:1 [b] **13:3 13:3** Kikalulu kya bayuta kyakala kya kumwanga ngenza muna mafu mana kabundula mukuni. Muna phila meni yina, mukuni wa kilanga kafwana kukuna yi tswalu kyati kya mbuta, ata bweti mbongu yibwini muma mwa phasi. [d] **13:8 13:8** Mbutu zina bakatula zoosu zakala za bukheti kuluta. Kitesu kya ndambu yina bakala hela batu ku kinzunga kya Ngadidi yi Yuteya muna tangwa meni dina, kyakala kya ngenza kumi muna kosu ngenza yina bakuna. [e] **13:10 13:10** Balonguki bisa kwena yandi mu kitsweki ku nima kukwenda kwa mulumba-lumba wa batu (Mlk 4:10).

11 Amana yandi wubavutwadi bwabu:
«Mukuma yuka lwátambula, benu, mazaya
ma bitsweki bya Kipfumu kya mazilu;
bawu bátambulamoku.
12 Mukuma bisi yika kwena mutu wuna
wenina kedi yi bima ndangu kakala byawu
lawu; kaasi kwenu wuna wukondi kima
bamutambula keti kina kena kyawu.
13 Ihana mbati bazonzila mu bingana,
kikuma mu kumona, bisiku mona, amana
mu kuyuka, bisiku yuka, bisiku bakula.
14 Amana yilungidi, kikuma kya bawu,
mbikutulu ya Yesaya yina kazimbula:
«Lwayuka kwenu mboti-mboti, kaasi
lwabakisaku;
amana lwatala kwenu mboti-mboti kaasi
lwalendaku mona.
15 Mukuma mbundu ya batu bana yizitami;
bakituki bizika matu amana bazibiki mesu,
ndangu bamona nana mu mesu ma bawu,
bayuka nana mu matu ma bawu,
babakisa nana yi mbundu ya bawu,
wadi bamvutwakila, yikhana babelula.»
16 «Kaasi kyesi kwena benu, kikuma:
mesu menu misi mona, matu menu phi
misi yuka!
17 Mu kyedika yiluzimbwadi: mukuma
lawu dya bambikudi yi batu ba ma-
songa bátonda kumona mana lubati mona,
amana bámonamoku; bátonda kuyuka
mana lubati yuka kaasi báyukamoku.»

Yesu wubangumuni kingana kya mukuni
(Mlk 4:13-20; Luk 8:11-15)

18 «Yukenu si thendula ya kingana kya
mukuni.
19 Wosu wuna wayuka ndinga ya Kip-
fumu kya Nzambi kaasi kabakisiyoku,
mbeni wisi, amana wubwotudiya yina
bakuni mu mbundu yandi: yandi kenina
hanga yina bamwanga mu kati dya nzila.
20 Amana yina bamwanga muma mwa
matadi, yi wuna wayuka Ndinga amana
wutambwasiya yi kyesi,
21 kaasi keku yi misodi mwena yandi
meni, kisi zyama lwesi mu tangwa dimosi;
amana yukani kiwayi holo munyanga wisa
kikuma kya Ndinga ya Nzambi, kyekina
kisinza kikuma kya yandi.
22 Amana yina bamwanga mu kati kya
tsaku, yi wuna wuyuki Ndinga, kaasi ki-
wayi kya tsi yi luvunu lwa kimvwama
bifitikisiya Ndinga, kaasi konda kubuta keti
kibundu.
23 Amana yina bámwanga mu mafu ma
bukheti, yi wuna wisi wuka Ndinga amana
wubakisiya; kisi hana kheni, yisi butuka
homa khama, homa makumasambanu, ha
kwawu yika makumatatu.»

Kingana kya mbodi

24 Wubatidi hika kingana kikwawu
mu kuzimbula: «Kipfumu kya mazilu
kifwanakani yi mutu mosi wamwanga
mbutu ya bukheti ya ngenza bisi tela bule
muna kilanga kyandi.
25 Kaasi mu tangwa dina bakala nimba
batu, mbeni wisa, wumwangi ngenza za
mbodi hana kati dya bule, amana wenda
kwandi.
26 Amana tangwa wamena mwangu wa
bule, wubuti phi ngenza, hanga mbodi
yawu phi yilubuki.
27 Amana buna bábwesuka basadi ba
mukwa nzu, bámuzimbwala: "Pfumu,
ngeyi wámwangaku mbutu ya bukheti mu
kilanga kyaku? Amana ku biki yituki hika
mbodi?
28 Yandi wubavutwadi: "Mbeni mosi
yana wuhangi bwabuna." Amana basadi
bandi bamuzimbwadini: "Wuzodi ni
thwendaya vusa?"
29 Amana yandi wubazimbwadi: "Loni,
mu kuvusa kwa mbodi, hanga lwavusa
nana phi bule.
30 Yambulenu byakola ha kimosi tii yi
kuna kuledika; amana mu tangwa dya
kuledika, yizímbula kwena basadi: Vusenu
theti mbodi; amana kasenuya mu mikuta
kikuma kya kuyokaya; kunima, lumbikenu
bule muna khila yama."»

Kingana kya kheni ya tidi
(Mlk 4:30-32; Luk 13:18-19)

31 Wubatidi hika kingana kikwawu
mu kubazimbwala: «Kipfumu kya mazilu
kifwanani yi ngenza ya tidi kabonga [f]mutu
mosi amana wukuniya muna kilanga
kyandi.
32 Yi mbutu yiluti kukeya, mu ngenza
zoosu; kaasi tangwa yisi kola, yikituki
miti wa mbuta kuluta mikhengedi mina
myakala mu kilanga amana banuni ku
zilu bisi tunga mazamba ma bawu muna
mihandi myandi.»[h]

Kingana kya muvimbu wa mapha
(Luk 1:20-21)

[f] **13:31 13:31** Kikuma kya Bayuta, ngenza ya tidi yakala kidimbu kya kima kimosi kya khunda. Kaasi ngenza ya tidi yina bakuna mu tsi ya Bayuta yakituka miti mosi wa mbuta wuna wafwana kuleya kitesu kya moku matatu.

[h] **13:32 13:32** Mu bulunda bwa khulu, Nzambi wafwanikisa bipfumu bya mbuta bya lawu yi miti mya mbuta muna bakala kwisa tungila banuni mazamba. Tangwa kazonzila Yesu Kipfumu kya Nzambi hanga miti wa mbuta banuni yi kuzembilaka muna mihandi myandi, Bayuta babakula tswatsu ni phila mosi phi Kipfumu kya Nzambi kyisi kitukila kya mbuta.

33 Yandi wubatidi hika kingana kimosi:
«Kipfumu kya mazilu kifwanani yi muvimbu kabonga, mukhetu mosi, amana
wukotisi muna ndambu ya lawu ya pfuba
tii yi kuna kyathutumuka kithoba kyosu.»[i]

Kikuma kya biki Yesu kakala zonzila mu bingana
(Mlk 4:33-34)

34 Byosu bina, Yesu kakala zonzila kwena
milumba-lumba mya batu mu bingana;
kakalaku bazimbwala kima konda ni kata
kingana.
35 Ndangu malungila mana basámuna
mu nzila ya mbikudi:
«Yitambula ndinga ndangu yizonzila mu
bingana;
yisamuna, mu munwa wama, mambu
mana maswamana tuka ku
luyandiku lwa tsi.»

Yesu wubangumuni kingana kya mbodi
36 Hanga wasisa milumba-lumba mya
batu amana wavutuka ku nzu. Balonguki
bandi babwesuka, mu kumuzimbwala:
«Tubangwamina kingana kya mbodi mu kilanga.»
37 Amana yandi wubavutwadi: «Wuna
wisi kuna mbutu ya bukheti, kenina
Mwana wa mutu;
38 Amana kilanga, kyenina tsi; mbongu
ya bukheti yenina bana ba Kipfumu kya
mazilu; mbodi yenina bana ba mbeni;
39 amana mbeni wuna wakunaya kenina
kiphidi-mutu; kuledika, kwenina tsuka ya
tsi; bakwa kuledika benina banzyo.
40 Disongidila, phila mosi yi buna bisi
vusa mbodi ndangu balosaya ku mbawu, yi
bwabuna phi bwakala mu tsuka ya tsi.
41 Mwana wa mutu katuma banzyo
bandi, bana bakwisa vusa mu Kipfumu
kyandi boosu bana bisi bwisisa bakwawu
mu masumu yi bana bisi hanga mbi,
42 amana babatimbula ha ziku dya
mbawu; amana kwakala bidilu yi khwekisa za menu.
43 Hanga batu basungama balema hanga
tangwa mu Kipfumu kya Tata wa bawu.
Wuna wenina yi matu kayuka!»

Kingana kya kimvwama kya kusweka
44 «Kipfumu kya mazilu kifwakani yi
kimvwama kya kusweka muna kilanga
kimosi. Mutu wuna wusengumunikya
kahanga wuswekikya hika. Muna kyesi
kyandi, kakwenda tekisa kyosu kina kenina kyawu mu kusumba kilanga kina[k].
45 «Kipfumu kya mazilu kifwanani hika
yi muteki mosi wakala sosa misanga mya
kitoku.
46 Amana buna kamona musanga wumosi wa thalu ya lawu, wenda tekisa kyosu
kina kakala kyawu amana wasumbawa.»

Kingana kya wanda dya batsema
47 «Kipfumu kya mazilu kifwanani hika yi
wanda dina batimbudi mu yanga amana
dyakhoka batsema ba phila zoosu.
48 Tangwa dibasi, balubudidya ku tseki,
amana bazakadi, bahungudi batsema bana
ba bukheti mu kitunga, amana balosi bina
byenina bya mbi.
49 Phila mosi bwakala phi ku tsuka ya tsi:
banzyo bakwenda yekula batu ba mbi yi
batu ba masonga;
50 amana babalosa ku ziku dya mbawu;
kwakuna kwakala bidilu yi khwekisa za
menu.»

Bimvwama bya khulu yi bina bya pha
51 «Lubakisiki mambu mana mosu?» Bamuvutwadini: «Eeh»
52 Amana yandi wubazimbwadi: «Ihana
ni mulongi wa mitsiku wosu wukituki mulonguki wa Kipfumu kya mazilu, yandi
wufwanani yi mukwa nzu mosi wisi lubula
muna fuka dyandi bima bya pha yi bima
bya khulu.»[l]

Bisi Nazaleti babusi kukumbwala mwena Yesu
(Mlk 6:1-6; Luk 4:16-30)

53 Amana tangwa kamanisa, Yesu, bingana bina, wákatuka kuna,
54 amana buna kísa ku mbanza yandi
yina kákodila, wuyandiki kulonga muna
nzu za kimvuka za Bayuta za bawu;
báyituka lawu, batu bákala dihyula: «Ku
biki zibati mutuka nduka zazi yi biphadi?
55 Ka yandi ku mwana wa musadi wa
mabaya? Ngudi wandi ka wuna ku bisi
tela Madiya, amana Zyaki, Yozefu, Simoni
yi Yuta kabawuku baphangi bandi.
56 Amana baphangi bandi ba bakhetu
benahoku boosu ha kati dya betu? Amana
ku biki si misi mutuka mana mosu?»
57 Amana bwabuna bwakala bakandikisa mu kukumbwala mwena yandi. Yesu
wubazimbwadi: «Mbikudi bisiku mukanda

[i] **13:33 13:33** Koma ka muvimbu kafwani kumwangana muna kati dya pfuba za lawu. Phila mosi, Kipfumu kya Nzambi kyayandika kya khunda yi ndambu ya balonguki lwesi amana kivudi. Kibati kwenda mwangana mu tsi yosu amana yitambudikya.

[k] **13:44 13:44** Kingana kyaki kibati songila ni kima kiluti mupfunu mu luzingu lwa mutu kyenina kukala mu Kipfumu kya Nzambi. Kingana kizimbudiku ni mutu wulungi kasumba nzila yandi mu Kipfumu kya Nzambi.

[l] **13:52 13:52** Mu phila ya kingana, muhowu wawu "pha" wubati songila malongi ma Yesu. Muhowu wuna "khulu" wubati songila malongi ma Bulunda bwa Khulu. Mya myodi mya bukheti myenina.

lukumu, kaasi kisiku lumina mu tsi yandi yi mu kikanda kyandi.»
58 Amana kasalakwoku biphadi bya lawu, kikuma kya kukonda kwa lukwikilu lwa bawu.

14

Lufwa lwa Yowani Mubotiki
(Mlk 6:14-29; Luk 9:7-9)

1 Muna tangwa meni dina, wáyuka [a]Eloti, wuna wákala mosi wa bakyamvu baya, kuzonzila Yesu;
2 amana wázimbula kwena basadi bandi: «Yandu-yandu kenina Yowani Mubotiki: yandi wufutumuki ku bafwa! Amana kikuma kya bwabuna kenina yi hamu dya kusadila biphadi.»
3 Mukuma Eloti wámukwatisa Yowani, wámukasisa mu miyololu amana wámukotisa mu boloku, kikuma kya Elodyadi mukhetu wa Fidiphu phangi wandi.
4 Kikuma Yowani kakala muzimbwala: «Weku yi muswa wa kumubonga hanga mukhetu waku.»[b]
5 Amana bwosu kázola kumuhondisa, wáyuka bweya bwa mulumba-lumba wa batu, mukuma bakala mumona Yowani hanga mbikudi.
6 Kinga, kuna mukinzi wa lubutuku lwa Eloti, mwana wa mukhetu wa Elodyadi wákina hana kati dya batu amana wámusephidisa lawu Eloti;
7 Hanga mu kudya ndefi, wábonga lukanu lwa kumuheka kina kámulomba.
8 Amana mwana wa mukhetu bámukoma kwena ngudi wandi, wumuzimbudi: «Pheka hakaka, mutwa wa Yowani Mubotiki, ha dilonga!»[d]
9 Amana kyamvu mu kiwayi, kikuma kya ndefi yina kadya ku thwala ya babana kátedisa, wáhana muswa bamuhekawa.
10 Amana wátuma kubukuna mutwa wa Yowani muna boloku.
11 Amana bánata mutwa wandi hana dilonga, báhanawa kwena mwana wa mukhetu, amana yandi wánatawa kwena ngudi wandi.
12 Amana balonguki bandi bisa bonga mvumbi yandi, bámuzika; buna bisa, básamunabwa kwena Yesu.

Yesu wudisi mafunda matanu ma batu
(Mlk 6:30-44; Luk 9:10-17; Ywn 6:1-14)

13 Buna káyuka musamu wuna, Yesu wákatuka hana, wábonga mudimba wumosi ndangu kendila mu nganga ku phungamu; amana buna báyuka milumba-lumba mya batu, bámulanda mu malu, tuka ku mbanza.
14 Amana buna kálubuka mu mudimba, wámona mulumba-lumba mosi wa batu, wáyuka kyadi kikuma kya bawu amana wábuka bambefu ba bawu.
15 Buna mábwa masikidika, balonguki bábwesuka kwena yandi, bazimbudini: «Homa thwenina ha tseki, tangwa phi diluti. Sula milumba-lumba mya batu, ndangu benda mu mahata, badisumbila bima bya kudya.»
16 Kaasi Yesu wubazimbwadi: «Beku yi mupfunu wa kukwenda; bahekenu benu-benu bima bya kudya.»
17 Kaasi bamuzimbwadini: «Thwenina lwesi haha yi mapha matanu yi batsema bodi!»
18 Amana yandi wuzimbudi: «Ndati-nenubya kwaku.»
19 Amana wuhani muswa kwena milumba-lumba mya batu bazakala muna mwangu, buna kátambula mapha mana matanu yi batsema bodi, wusekudi mesu ku zilu, wuvutudi matondu kwena Nzambi, wubukuni mapha amana wuhanibya kwena balonguki; bawu bákabisibya kwena milumba-lumba mya batu.
20 Boosu bádya amana báyukuta. Bánata bitunga kumi yi byodi bya kabasi yi bitini bina byálutuka[e].
21 Batu bana badya, bákala kitesu kya mafunda matanu ma bayakala, konda kutanga bakhetu yi bana.

Yesu wukangadi ha thandu ya yanga
(Mlk 6:45-52; Ywn 6:15-21)

22 Amana buna bámanisa batu, wásenda kwena balonguki mu kukota mu masuwa, bámutekila kuna sambwa dina dikwawu, kithama kina kasudila yandi meni milumba-lumba mya batu.
23 Kunima dya kusula milumba-lumba mya batu, wátombuka ku mongu kikuma kya kulombila ku phungamu; amana ha kwáyila kuma, yandi buhika kákala kwakuna.
24 Amana masuwa mekina kedi kyana kya lawu yi mafu, makaka makala dibunda kuna masuwa mukuma pfunzi yakala tadisa kuna bakala kwisila bawu.

---

a **14:1 14:1** Bwabu bubati songila Eloti Atiphasi, mosi wa bana ba kyamvu wa mbuta (2:1).
b **14:4 14:4** Longu meni luna lwakalaku mu ndonga ku thwala mitsiku mya Bayuta (Lev 20:21), mukuma Eloti wakwela Elodyadi kinga phangi wandi Fidiphu hana mu luzingu kakala.
d **14:8 14:8** Kuzenga mutwa kwakala phila mosi bakala sadila, muna tangwa dina, kwena bisi Loma mu kuhonda mutu. Elodyadi kakala zola mutwa hana dilonga ndangu kalenga mona ni Yowani bamuhonda. Hanga mutwa walosama.
e **14:20 14:20** 2Th 4:42-44.

25 Amana muna khoku wa theti, Yesu wísa mu kukangala hana thandu ya yanga, kuna bákala bawu.
26 Amana balonguki buna bámumona yandi ni ha thandu ya yanga kabati kangala, bweya bwábakwata lawu amana bazimbudi: «Kiphedikisa kina!» Bakalunga kikuma kya bweya.
27 Muna mbala mosi, Yesu wábazimbwala: «Kalenu yi kikesa! Meni yandu, luyukaku bweya!»
28 Amana Phetelu wumuvutwadi: «Pfumu, yukani ngeyi wuna; pheka muswa ndangu meni phi yisa kwena ngeyi hana mukanda wa mamba.»
29 Amana yandi wuvutudi: «Awisa!»

Buna kátuluka mu mudimba, Phetelu wákangala hana mukanda wa mamba mu kukwenda kwena Yesu.
30 Kaasi mu kumona muphephi wuna wa ngolu, wáyuka bweya. Amana buna káyandika kutika, wákalunga: «Pfumu, phulula!»
31 Amana muna mbala mosi, Yesu wáyuna koku, wámusimba wumuzimbwadi: «Mutu wa lukwikilu lwa khunda! Kikuma kya biki wenina yi keti-keti?»
32 Amana bákota mu mudimba, pfunzi yálembama.
33 Amana bana bákala mu mudimba báfukama kuna thwala yandi, bázimbula phi: «Kyedika ngeyi wenina Mwana wa Nzambi!»

Yesu wubeludi bambefu ku mulambu wa Ngenezaleti
(Mlk 6:53-56)

34 Buna básabuka, bátula ku mulambu wa Ngenezaleti[f].
35 Amana batu ba mulambu meni wuna bámubakula, báyadingisa phi musamu muna mulambu wuna wosu, amana bámunatina bambefu boosu.
36 Amana bámubokwadila ni basimba lwesi keti nzenzi ya muledi wandi; amana boosu bana básimbawa, bábeluka.

15

Malongi mana básisa bakhaka
(Mlk 7:1-13)

1 Hanga Bafwadisi yi balongi ba mitsiku bana bátuka ku Yelusalemi bisa bwesuka kwena Yesu amana bázimbula:
2 «Kikuma kya biki balonguki ba ngeyi bisi kulula bizila bya bakhaka? Mukuma bisiku sukula moku mu tangwa dya kudya[a].»
3 Yandi wubavutwadi: «Amana benu, kikuma kya biki lwisi kulula mitsiku mya Nzambi, lwazitisaka lwesi mitsiku myásisa bakhaka benu?
4 Mukuma Nzambi kázimbula: "Zitisa tata waku yi ngudi waku," amana phi "wuna wasínga tata wandi holo ngudi wandi bamuhondisa[b]."
5 Kaasi benu, lwisi zimbula: Wuna wazímbula kwena tata wandi kondi lo kwena ngudi wandi: "Kina yikhana kuheka mu kukusadisa kyenina kya kulambula kikuma kya Nzambi[d]!"
6 Mutu wuna keku hika yi mupfunu wa kusadisa tata wandi holo ngudi wandi. Bwabuna lubati lewula Ndinga ya Nzambi kikuma kya bizila byenu!»
7 «Bakavungalosi! Yesaya mboti kábikula mu kuzimbula:»
8 "Kanda dyadi dyisi nzitisa lwesi ha munwa,
kaasi mbundu yandi yenina kyana yi meni.
9 Amana mu phamba bisi khumisina,
mukuma bawu bisi longa malongi matadidi bizila bya kimutu hanga mitsiku mya Nzambi."

Mambu mana misi sumuna mutu
(Mlk 7:14-23)

10 Kunima wátela mulumba-lumba wa batu amana wuzimbudi: «Yukenu amana bakisenu!
11 Heku ni kima kina kisi kota mu munwa kisi sumuna mutu. Kaasi kima kina kisi lubuka mu munwa kyakina kisi sumuna mutu.»
12 Hanga buna bábwesuka balonguki, bamuzimbwadini: «Wuzayi ni ndinga yina, khabu lawu yabaheki Bafwadisi?»
13 Amana yandi mu kuvutula, wuzimbudi: «Miti wosu wuna kákonda kuna Tata wama wena ku zilu bavúsawa.
14 Bayambulenu: benina baphofu bisi natisa baphofu! Amana yukani phofu kanatisa phofu mukwawu, bawu boodi babwa mu dibulu.»
15 Amana Phetelu wumuzimbwadi: «Tubangwamina kingana kina.»
16 Yandi wubazimbwadi: «Benu phi, yi buthwena bwabu, lweku yi mbakisilu?
17 Lwisiku zaya ni kyosu kina kisi kota mu munwa, mu kundu kisi kwenda, kunima kilubukini?

f **14:34 14:34** Mlk 6:53. a **15:2 15:2** Luk 11:38 b **15:4 15:4** Kul 20:12; Klg 5:18 yi Kul 21:17 yi Lev 20:9 d **15:5 15:5** Bayuta bakala yi kikalulu kya kuhanaka bima kikuma kya kisalu kya Nzambi. Yuka ni balambudi kima kikuma kya kisalu kya Nzambi, bafwanikyoku basadila hika mu mutindu wukwawu.

18 Kaasi kina kyisi lubuka mu munwa, ku
mbundu kyisi tuka, amana kyakina kyisi
sumuna mutu.
19 Mukuma ku mbundu misi tuka ma-
banza ma mbi, khengu, mbongi, kindumba
kya kisaka-saka, bwifi, bukamvi yi ngusi.
20 Byabina bima byisi sumuna mutu;
kaasi kudya konda kusukula moku kwisiku
sumuna mutu!»

Mukhetu mosi wa nzenza wukwikidi mwena Yesu
(Mlk 7:24-30)

21 Buna kálubuka kwakuna, Yesu wénda
ku milambu mya tsi ya Tidi yi Sitoni.
22 Amana kutala mukhetu mosi, mwisi
Kanana, wátuka kuna mulambu meni
wuna yi kukalungaka: «Pfumu, Mwana
wa Tavidi, ngyukila kyadi! Mwana wama
wa mukhetu babati muyangisa kwena
kitembu kya mbi!»
23 Kaasi yandi kámuvutwalaku keti
ndinga. Amana buna bábwesuka
balonguki bandi, bakala muhyula mu ku-
muzimbwala: «Mukula, mukuma kabatiku
lembwa kukalunga mu kutulanda.»
24 Amana yandi mu kuvutula
wázimbula: «Báthuma lwesi kwena
mikoku mina myátota mya kanda dya
kiseledi.»
25 Kaasi mukhetu wisa fukama kuna
thwala ya yandi mu kuzimbula: «Pfumu,
awisa tsadisa!»
26 Amana yandi mu kuvutula,
wázimbula: «Ka mboti ku mu kutambula
madya ma bana amana batimbulama
kwena bana ba bambwa.»
27 Amana mukhetu wuvutudi: «Kyedika,
Pfumu, aketi bana ba bambwa phi bisi dya
pfuku-pfuku zina zisi bwa mu tsi ya mesa
ma bapfumu ba bawu.»
28 Hanga Yesu mu kuvutula, wuzimbudi:
«Oh mukhetu! Lukwikilu lwaku lwa lawu
lwenina! Bwalungila bwosu buna wu-
zodi.» Amana mwana wandi wa mukhetu
wábeluka muna tangwa meni dina.

Yesu wubeludi bambefu ba lawu

29 Yesu wákatuka hakana, wenda ku ka-
beta ka yanga dya Ngadidi. Wátombuka ku
mongu amana wásikuka kwakuna.
30 Amana milumba-lumba mya batu
mya lawu bisa bwesuka kwena yandi
mu kunata bifwa malu yi baphofu yi
bikata yi mihunga yi bambefu bahika.
Bábasikula bela-bela yi malu ma Yesu
amana wábabelula.
31 Batu báyituka, mu kumona mihunga
kuzonza, bikata kubeluka, bifwa malu
kukangala yi baphofu kumona amana
báyandika kuzatula Nzambi wa Kiseledi.

Yesu wudisi mafunda maya ma bayakala
(Mlk 8:1-10)

32 Yesu wátela balonguki bandi wuz-
imbudi: «Yenina yi kiwayi kikuma kya
mulumba-lumba wa batu, mukuma tala
bilumbu byekina bitatu bena kumosi yi
meni amana beku yi kima kya kudya.
Nzodiku ni yibasula yi nzala; hanga balem-
bwa nana mu nzila.»
33 Hanga balonguki bamuzimbwadini:
«Ku biki twawana madya ma lawu ma
kudisila mulumba-lumba wa batu babana
báyukuta, mu kati kya tseki?»
34 Amana Yesu wuzimbudi kwena bawu:
«Mapha makwa lwenina mawu?» Bawu
bazimbudi: «Tsambwadi yi tuma twa bat-
sema.»
35 Hanga wusendi kwena mulumba-
lumba wa batu ni bazakala muna mafu.
36 Wábonga mapha mana tsamb-
wadi yi batsema, wávutula matondu
kwena Nzambi, wábukununabya amana
wáhanabya kwena balonguki, amana
balonguki bákabisabya kwena milumba-
lumba.
37 Amana badya boosu, báyukuta phi.
Amana bákatula bitunga tsambwadi bya
kabasi yi bitini bina byásala.
38 Amana bana badya bákala mafunda
maya ma bayakala, konda kutanga
bakhetu yi bana.
39 Amana buna kásula mulumba-lumba
wa batu, wákota mu mudimba, wenda mu
milambu mya Makatani.

16

Bafwadisi yi Basadise balombi kiphadi kimosi
(Mlk 8:11-13; Luk 12:54-56)

1 Amana buna bábwesuka, Bafwadisi
yi Basadise, mu kumuleya. Bámulomba
kiphadi kyatuka ku zilu.
2 Kaasi yandi mu kuvutula, wázimbula
kwena bawu: «Mu masikidika, lwisi zim-
bula: "Kuma kwasemunuka, mukuma zilu
dya kabengi dyenina."
3 Amana mu suka, lwisi zimbula:
"Lelu kwatómakanaku mukuma zilu
dya kaphindi dyenina." Benu luzayi
kubangumuna mitindu mya zilu; amana
abweti lwisiku lenda kubakula bidimbu
bya tangwa dyadi?
4 Mbandu ya mbi amana yakonda
basiphi yibati sosa kiphadi, yamónaku
kiphadi kya hika kaka kyakina kya

a **16:4 16:4** Fwanikisa yi 12:39-40.

Yonasi[a].» Kunima Yesu wábasisa amana wenda kwandi.

Muvimbu wa mapha ma Bafwadisi yi Basadise
(Mlk 8:14-21)

5 Balonguki, mu kukwisa ku sambwa dikwawu, bázimbakana mu kunata mapha.
6 Amana Yesu wubazimbwadi: «Dikengenu ku muvimbu wa mapha wa Bafwadisi yi Basadise.»
7 Amana balonguki bakala banza, yi kudiwininaka: «Kikuma tunatiku mapha.»
8 Yesu wábakulabwa amana wazimbula: «Kikuma kya biki lubati banzila bwabuna, batu ba lukwikilu lwa khunda! Kikuma lukondi mapha?
9 Khaku kedi lubakisa? Lubatiku yubuka mapha matanu ma mafunda matanu yi thalu ya bitunga bina lwátonguna?
10 Keti mapha tsambwadi ma mafunda maya yi thalu ya bitunga bina lwátonguna?
11 Abweti lubatiku bakula ni ka kikuma ku kya mapha yíkala luzonzila? Kaasi dikengenu ku muvimbu wa mapha ma Bafwadisi yi Basadise?»
12 Hanga babakudi ni kakala zimbula: badikengaku ku muvimbu wa mapha, kaasi ku malongi ma Bafwadisi yi Basadise.

Phetelu wusamuni ni Yesu kenina Kidisitu
(Mlk 8:27-30; Luk 9:18-21)

13 Yesu, buna kátula ku mulambu wa Sezale dya Fidiphu, hanga wuyandiki kuhyula kwena balonguki bandi: «Abweti bisi zonza batu kikuma kya Mwana wa mutu?»
14 Amana bawu bázimbula: «Bahika bisi zimbula ni ngeyi wena Yowani Mubotiki, bakwawu ni Diya, amana bahika ni, Yelemiya holo mosi wa bambikudi.»
15 Yandi wubazimbwadi: «Amana kikuma kya benu, nati yenina?»
16 Amana mu kuvutula, Simoni Phetelu wuzimbudi: «Ngeyi wu Kidisitu, Mwana wa Nzambi wa moyu.»
17 Amana mu kuvutula, Yesu wámuzimbwala: «Kyesi kwena ngeyi, Simoni, mwana wa Yonasi; mukuma heku ni menga yi musuni bikuzayisima mambu mana, kaasi Tata wama wuna wenina mu mazilu.
18 Amana meni phi, yikuzimbwadi ni ngeyi wenina Tadi, amana hana thandu ya tadi meni dina yitungila Dibundu[b] dyama. Amana ngolu za lufwa zahángaku kima kwena dyawu.
19 Yikuheka tsabi za Kipfumu kya mazilu: amana mana wakásа ha tsi, makásama mu mazilu, mana wakútumuna ha tsi makútumuka mu mazilu[d].»
20 Hanga wubabwisisi balonguki bazimbulaku kwena mutu ni yandi Kidisitu kenina.

Yesu wutekidi samuna lufwa yi lufutumuku lwandi
(Mlk 8:31; 9:1; Luk 9:22-27)

21 Tuka buna, Yesu wáyandika kusongila kwena balonguki bandi: «Bulungi, yenda ku Yelusalemi, kunyokuka lawu mu nzila ya bambuta ba Bayuta yi bambuta ba banganga Nzambi yi balongi ba mitsiku, baphonda amana kilumbu kya tatu, yifutumuka.»
22 Amana Phetelu wumunati ku phungamu, wuyandiki kumukaya, wumuzimbwadi: «Pfumu, Nzambi kakulunda! Mambu mana mafwaniku kukubwila!»
23 Kaasi yandi buna kábaluka wázimbula kwena Phetelu: «Katuka, awenda ku manima ma meni, Satana! Ngeyi wenina kisinza kikuma kya meni mukuma wisiku banza hanga Nzambi, kaasi hanga batu.»
24 Hanga Yesu wuzimbudi kwena balonguki bandi: «Yukani mutu wuzodi kundanda, kadibwisa yandi meni, katikula kitakani kyandi amana kisa ndanda.
25 Ihana ni, wosu wuna wazóla kuhulula luzingu lwandi, katótisalwa kaasi wuna watótisa luzingu lwandi kikuma kya meni, katámbulalwa hika.
26 Khi mupfunu si kwena mutu kavwa tsi yosu amana katotisa luzingu lwandi? Kondilo, biki kafwani kuhana mutu mu kusobisa yi luzingu lwandi?
27 Mukuma Mwana wa mutu kakwísa mu khembu ya Tata wandi, yi banzyo bandi, amana kafúta kwena mutu wosu bwosu myenina mihangu myandi[e].
28 Abwabuna, yiluzimbwadi: bahika mu kati dya baba benina haha, badífwilaku kedi ku thwala kumona Mwana wa mutu kukwisa mu kipfumu kyandi.»

17

Kudibalumuna kwa Yesu
(Mlk 9:2-13; Luk 9:28-36)

1 Kunima bilumbu bisambanu, Yesu wábonga hakimosi yi yandi Phetelu, Zyaki yi Yowani phangi wandi hanga wutombuki yi bawu ku mongu mosi wa kaleyi; mu kingenga.

b **16:18 16:18** Efeso 2:20. d **16:19 16:19** «Kukasa» yi «kukutumuna» myenina mihowu mina bisi sadila kwena balongi ba Bayuta mu kuzimbula ni «kukandisa» yi «kuhana nzila». "Kina wukandisi keti kina wuhanini nzila kwena batu ndangu basala ha tsi, Nzambi phi ku zilu kahana tangwa dyandi". e **16:27 16:27** Mikunga 62:13; Loma 2:6.

2 Yandi wásoba kuna thwala ya bawu;
mbunzu yandi yakala kedyamina hanga
tangwa, miledi myandi phi mikituki
phembi hanga mwini.
3 Amana kutala Moyize yi Diya
bádimonikisa kwena bawu, yi kuyambi-
laka yi yandi.
4 Amana mu kuvutula, Phetelu
wázimbula kwena Yesu: «Pfumu, bwena
mboti twakalenu kwetu kwakuku. Yuka
wuzodi, yitunga hahaha masombolu
matatu, dimosi kikuma kya ngeyi, dimosi
kikuma kya Moyize amana dimosi kikuma
kya Diya.»
5 Bwana kakala zonza hika, kutala tuti
dimosi dya mitsyenzya dyisi bafidinga
kuna kininga kyandi, amana ndinga mosi
yátuka muna tuti mu kuzonza: «Yandu ken-
ina Mwana wa meni watondama; mwena
yandi tsini tsambu yama. Muyukilenu!»
6 Amana buna báyuka bwabuna, ba-
longuki, bábukama, báyuka bweya bwa
lawu.
7 Kaasi Yesu wábwesuka yi kubasimbaka
wuzimbudi: «Telamenu, luyukaku bweya.»
8 Amana buna básekula mesu,
bámonaku mutu, Yesu lwesi yandi hika.
9 Mu kukulumuka kwa bawu ku mongu,
Yesu wábalongikila mu kuzonza: «Lu-
zonzilaku kwena mutu mbona mesu yayi,
yikuna kafútumukina, Mwana wa mutu,
ku bafwa.»
10 Amana balonguki bámuyufula:
«Kikuma kya biki balongi ba mitsiku bisi
zimbwala ni Diya kafweti kwisa theti?»
11 Amana yandi mu kuvutula,
wázimbula: «Mu kyedika ni Diya wisi
amana kayílulula bima byosu.
12 Kaasi yiluzimbwadi: Diya wisa kedi,
kaasi bámubakulaku, bámuhanga bwosu
buna bázola. Bwabuna phi bamúnyokuna
Mwana wa mutu.»
13 Hanga balonguki babakudi ni kikuma
kya Yowani Mubotiki kakala bazonzila.

Yesu wubeludi mwana mosi wakala bela kikhoni
(Mlk 9:14-29; Luk 9:37-43)

14 Amana buna bisa kwena mulumba-
lumba wa batu, mutu mosi wisa fukama
kuna thwala ya yandi
15 yi kuzimbulaka: «Pfumu, muyuk-
ila kyadi mwana wa meni. Kikuma
mukwa kikhoni kenina amana kisi bela
lawu, mukuma matangwa mahika kisi bwa
ku mbawu, matangwa mahika phi mu
mamba.
16 Yimunatiki kwena balonguki baku,
amana balendikiku mu kumubuka.»
17 Amana mu kuvutula, Yesu wuzimbudi:
«Mbandu yakonda lukwikilu yi yavwalan-
gana! Yi kuna khi tangwa yikádiki yi
benu? Yi kuna khi tangwa yilútambwasiki?
Mundatinenu kwaku.»
18 Yesu wakayakya kitembu kya mbi;
amana mwana wa yakala wábeluka muna
tangwa meni dina.
19 Hanga balonguki babwesuki kwena
Yesu mu kingenga bazimbudi: «Kikuma kya
biki tufwanikiku kumulubulakya?»
20 Amana yandi wuzimbudi kwena
bawu: «Kikuma kya lukwikilu lwenu
lwa khunda. Kikuma, mu kyedika
yiluzimbwadi: Yuka ni lwakala yi
lukwikilu hanga ngenza ya tidi, wadi
lukhani zimbula kwena mongu wawu:
"Katuka haha, wenda hana", amana wendi.
Amana heku kima kyakonda lendakana. [
21 Kaasi mbandu yina yisi lubuka lwesi
mu bisambu yi kuzila madya.]»

Yesu wusamuni hika lufwa yi lufutumuku lwandi
(Mlk 9:30-32; Luk 9:43-45)

22 Kilumbu kimosi bákala bawu ku Nga-
didi, Yesu wábazimbwala: «Mwana wa
mutu bámulambula ku moku ma batu;
23 amana bámuhonda; kilumbu kya tatu,
kafutumuka. Báyuka kiwayi kya lawu.»

Phaku ya nzu ya Nzambi

24 Amana buna bisa ku Kaphedinawuma,
bana bakala bonga mbongu za nzu ya
[a]Nzambi bábwesuka kwena Phetelu,
amana bazimbudi: «Mulongi wenu kisiku
futa phaku za nzu ya Nzambi?»
25 Wuzimbudi «eeh!» Amana buna kisa
kota mu nzu, Yesu wámukesidila mu kuz-
imbula: «Simoni, abweti wubati banza?
Bakyamvu ba tsi, kwena nati bisi futisa
phaku? Kwena bana ba bawu ho kwena
banzenza?»
26 Amana yandi wávutula: «Kwena
banzenza», Yesu wámuzimbwala: «Dis-
ongidila bana ba kuyekula benina[b].
27 Mukusya ni tukalaku kisinza kwena
bawu, ndawenda ku yanga, timbula ndobu
amana wakwata tsema watheti wuna
wakwísa, amana buna wamúhadikisa
munwa wandi: wawána fwalanga dimosi;
buna wabóngadya hana kwena bawu
kikuma kya ngeyi yi meni.»

[a] **17:24 17:24** Mukanda wa Kulubuka 30:13 wuzonzi ni phaku ya tsuka mvula bakalaya futisa kwena kosu yakala wa muyuta tukidila mvula makumodi kikuma kya kuyidikila nzu ya Nzambi. [b] **17:26 17:26** Muna tangwa meni dina, bakyamvu bakala futisa lwesi phaku kwena bakwa tsi yina babotula bawu, kaasi bakwa hata dya bawu loni.

18

Nati wenina mbuta wa mukwandi mu Kipfumu kya mazilu?
(Mlk 9:33-37; Luk 9:46-48)

1 Muna tangwa meni dina, balonguki ba'bwesuka kwena Yesu mu kuzimbula: «Nati si wenina mbuta wa mukwandi mu Kipfumu kya mazilu?»
2 Hanga wutedi mwana mosi, wa'musya hana kati dya bawu,
3 amana wuzimbudi: «Mu kyedika yiluzimbwadi, yukani lusobiku, amana lwakituka hanga bana, lwako'tamwoku mu Kipfumu kya mazilu.
4 Disongidila, wosu wuna wadíkulumuna hanga mwana yandu, kaka'la mbuta wa mukwandi mu Kipfumu kya mazilu.
5 Amana wosu wuna wuyambi mwana mosi mu khumbu ya meni, meni kayambini.

Kebenu mu kusumuka
(Mlk 9:42-48; Luk 17:1-2)

6 «Amana wuna wuhukumuni mosi wa bana bakhunda baba bisi kwikila mwena meni, bulungi kwena yandi bamuzitikila kalunga tadi hana tsingu amana bamudibula muna dingu dya yanga dya mbuta.
7 Khi kyadi kwena tsi kikuma kya bisinza, mu kyedika, bwalendaku salama ni kukalaku mambu mana misi sumuna; kaasi kyadi kwena wuna kyalu'bwakila kisinza!
8 Amana yukani koku dyaku holo kulu dyaku dyakusumunaka, bukunadya amana losadya ku kyana yi ngeyi; bulungi kwena ngeyi wakota mu luzingu yi koku dimosi holo kulu dimosi, ka mboti ku ni wakala yi malu modi holo moku modi amana bakulosa ku mbawu ya mvula yi mvula.
9 Amana yuka ni disu dyaku dyakusumunaka, lokuladya amana losadya ku kyana yi ngeyi; bulungi kwena ngeyi wakota mu luzingu lwakonda tsuka yi disu dimosi, ka mboti ku ni wakala kwaku yi mesu modi amana bakulosa ku bilungi.»

Kingana kya mukoku watota amana wamonika
(Luk 15:3-7)

10 «Talenu, lulewulaku mosi wa bana bakhunda baba; mukuma yiluzimbwadi ni banzyo ba bawu muna mazilu bisi tala kosu tangwa mbunzu ya Tata wama wuna wenina mu mazilu.
11 [Mukuma Mwana wa mutu kisa hulula bana ba'tota.]
12 «Abweti lwisi banza? Yukani mutu mosi kavwa mikoku khama, amana mosi muna kati dya myawu katota, kasísaku makumi vwa yi vwa muna mongu ndangu kenda sanda wuna wa'tota?
13 Amana yuka ni kasengumunawa, mu kyedika, yiluzimbwadi, kasa'ngwala kikuma kya wawu kuluta makumi vwa yi vwa ma mina myakonda tota.
14 Phila mosi, lweku luzolu lwa Tata wenu wuna wenina muna mazilu, ni mosi mu kati dya baleki baba katota.»

Buna phangi mosi kakuhanga mbi

15 «Yukani phangi waku kasumuka [kwena ngeyi], ndawenda, mumona, kalenu benu boodi lwesi. Yukani kakuyukila, wumunungini phangi waku.
16 Kaasi yukani kayukiku, bonga hika mutu mosi kondilo boodi ha kimosi yi ngeyi, ndangu mu ndinga ya bambangi boodi kondilo batatu dyambu dyosu dyayilama."
17 Kaasi yukani kabwisa kubayukila, zimbula ku Dibundu; amana yuka ni kabwisa phi kuyukila Dibundu, kakala kikuma kya ngeyi hanga muphakanu yi kalaki ka phaku.
18 «Mu kyedika, yiluzimbwadi, moosu mana lwaka'sa ha tsi maka'sama ku zilu, amana moosu mana lwaku'tumuna ha tsi maku'tumuka ku zilu.
19 «Mu kyedika, yiluzimbwadi hika ni yuka boodi ha kati dya benu bayukana, ha tsi haha, mu kulomba kyosu kima, kyakina kaba'heka Tata wama wenina mu mazilu.
20 Mukuma hana henina bodi holo batatu bakhundakana mu khumbu yama, meni yenina hana kati dya bawu.»

Kingana kya musadi mosi wisiku zola kulolula

21 Hanga buna ka'bwesuka Phetelu wumuzimbwadi: «Pfumu, mbala kwa pfwani kulolula kwena phangi wama yandu wuphangi mbi, amana yimu'lolula tii yi kuna mbala tsambwadi?»
22 Yesu wumuzimbwadi: «Yikuzimbwadiku ni yi kuna mbala tsambwadi, kaasi yi kuna mbala makumi tsambwadi yi tsambwadi.
23 Ihana ni, Kipfumu kya mazilu kifwanakani yi kyamvu mosi wa'zola kutala mambu ma pfuka zandi kwena basadi bandi.
24 Amana buna ka'yandika mu kusalabwa, bisa munatina mosi wa'fwana kufuta mafunda yi mafunda ma mbongu.
25 Bwosu kakalaku yi kima kya kufuta, pfumu wandi wa'hana muswa ndangu bamutekisa yandi yi mukhetu wandi yi bana bandi yi bima byosu bina ka'kala byawu, ndangu bafuta pfuka yandi.
26 Musadi wa'bwa muna malu mandi amana wa'fukama kuna thwala yandi mu

kuzonza: "Sipha mbundu pfumu, kikuma kya meni, yikufuta pfuka yosu!"
27 Kiwayi kyámukwata pfumu wa musadi wuna, wámusula kenda amana wámuyambwadilaya pfuka.
28 Mu kulubuka, musadi wuna bátundakana yi mosi wa banduku ba kisalu wuna wafwana kumufuta mbongu za khunda. Musadi wámukwata, amana wáyandika mu kumukama hana dinga mu kuzimbula: "Futa pfuka yama!"
29 Hanga nduku wa kisalu wubwi muna malu mandi, kakala mubokwadila: "Sipha mbundu kikuma kya meni, yikufuta!"
30 Kaasi yandi kázolaku; wenda mutimbula mu boloku, yi kuna kafútila pfuka yina.
31 Mu kumona mana mabwa, banduku bandi ba kisalu kyadi kyábakwata lawu; hanga bendi menika kwena pfumu wa bawu mosu mana máluta.
32 Hanga pfumu wumutedisi amana wumuzimbwadi: "Musadi wa mbi! Yikuyambwadidiki pfuka yaku kikuma wumbokwadidiki;
33 wulungikiku, ngeyi phi kuyukila nduku waku wa kisalu kiwayi, bwosu yikuyukidiki phi ngeyi kiwayi?"
34 Amana pfumu wandi, mu khabu, wámulambula mu boloku tii yi kuna kafútila byosu bina káfwana mu kufuta.»
35 «Yi bwabuna phi Tata wama wenina ku zilu kalúhanga yukani mosi-mosi wa benu kaloludiku kwena phangi wandi yi mbundu yandi yosu.»

19

Yesu yi kufwa kwa longu
(Mlk 10:1-12)

1 Tangwa kámanisa Yesu ndinga zazi, wákatuka ku Ngadidi amana wenda ku milambu mya Yuteya, kuna sambwa dikwawu dya Yolutani.
2 Milumba-lumba mya batu lawu bámulanda, amana kwakuna, wábuka bambefu.
3 Amana ndambu ya Bafwadisi bábwesuka kwena yandi, mu kumuleya yi kumuhyula: «Yakala kenina yi muswa wa kuyambula mukhetu wandi mu kosu kikuma?»
4 Amana yandi mu kuvutula, wuzimbudi: «Lwátangaku ni, "ku luyanduku, kábahanga mukhetu yi yakala",
5 amana kázimbula: "Ihana ni, yakala kasísa tata wandi yi ngudi wandi, amana kakhúndakana yi mukhetu wandi, amana bakítuka, bawu bodi, musuni wumosi".
6 Ndangu bakálaku hika bodi, kaasi mutu mosi. Disongidila, kina kakasi Nzambi, mutu kahambulaku.»
7 Bafwadisi bamuzimbwadini: «Kikuma kya biki Moyize kahanina muswa ni bahana, kwena mukhetu, mukanda wa kufwa kwa longu amana bamukula?»
8 Yandi wubazimbwadi: «Moyize, kikuma kya mbundu ya tadi yina lwenina yawu, káluhekila muswa wa kukula bakhetu benu; ku luyandiku, bwákalaku buna.
9 Kaasi, yiluzimbwadibwa: wuna wayámbula mukhetu wandi, katula kusala kindumba, amana kakwela wa hika, mbongi katini.»
10 Balonguki bandi bámuzimbwala: «Yuka ni yi bwana dyenina dyambu dya yakala yi mukhetu, bulungi kakwelaku kwandi.»
11 Amana yandi wábazimbwala: «Boosu bafwaniyoku kutambwasa ndinga yayi, kaasi kwena bawu bana lwesi bahekaya!
12 Mukuma henina yi bayakala bafwaniku kukwela kikuma bwabuna bábutuka, henina yi bakwawu bátyelabwa kwena batu, amana henina yi bakwawu bábwisa kukwela, kikuma kya Kipfumu kya mazilu. Wuna wufwani kutambwasa, katambwasa!»

Yesu yi bana bakhunda
(Mlk 10:13-16; Luk 18:15-17)

13 Hanga bamunatini bana, ndangu kabathetika moku amana kalombila kikuma kya bawu, kaasi balonguki bakala bakaya.
14 Amana Yesu wázimbula: «Yambulenu bana, lubakandisaku mu kukwisa kwena meni, mukuma Kipfumu kya mazilu kyenina kikuma kya bana benina hanga bawu.»
15 Amana wábathetika moku, wákatuka hana.

Yesu yi ngunza wa mvwama
(Mlk 10:17-31; Luk 18:18-30)

16 Hanga mutu mosi wisa bwesuka kwena yandi, wuzimbudi: «Mulongi, biki bya bukheti pfwani kuhanga mu kutambula luzingu lwa mvula yi mvula?»
17 Amana yandi wumuzimbwadi: «Kikuma kya biki wungyufwadi mu mambu ma bukheti? Mosi lwesi wenina wa bukheti. Amana yuka ni wazola kukota mu luzingu lwa mvula yi mvula, lunda mitsiku.»
18 Wumuhyudi: «Khi myawu?» Amana Yesu wuzimbudi: «Wahóndaku mvumbi wa khengu; wataku mbongi; wayíbaku; wahúnaku musamu;
19 zitisa tata waku yi ngudi waku; amana wazóla mukwenu khunda hanga ngeyi meni.»

20 Ngunza wumuzimbwadi: «Mambu
mana moosu, yisima zitisa, biki hika
bikhondi?»
21 Yesu wumuzimbwadi: «Yukani wuzodi
wakala walungila, ndawenda, tekisa bima
byaku, amana wahana mbongu kwena bat-
sukami, amana wátambula kuvwa kumosi
mu mazilu, kunima, nzawisa amana wan-
danda.»
22 Amana mu kayuka, ngunza, ndinga
yina, wenda yi kiwayi mukuma kimvwama
kya lawu kakala kyawu.
23 Yesu wázimbula kwena balonguki
bandi: «Mu kyedika, yiluzimbwadi: phasi
bwenina kwena mvwama mosi mu kukota
mu Kipfumu kya mazilu.
24 Amana yiluzimbwadi hika: bweku
phasi kwena kamela mu kulobuka ha
hundu dya ndongu, kuluta mvwama mu
kukota mu Kipfumu kya Nzambi.»
25 Amana mu kuyuka bwabuna, ba-
longuki báyituka lawu, bakala zimbula:
«Nati si wufwani kuhuluka?»
26 Amana Yesu buna kabatala, wubaz-
imbwadi: «Mana misiku lendakana kwena
batu, misi lendakana kwena Nzambi.»
27 Hanga Phetelu wumuzimbwadi: «Tala
betu, tusisi bima byetu byosu amana tu-
landi ngeyi. Abweti dyakála kikuma kya
betu?»
28 Amana Yesu wábazimbwala: «Mu
kyedika yiluzimbwadi: kwena benu lwisa
ndanda: mu tsi ya pha, tangwa kazákala
Mwana wa mutu hana kiti kyandi kya
luyalu lwa khembu, benu phi lwakála
bazakala muna biti kumi yi byodi bya
luyalu mu kufundisa bikanda kumi yi by-
odi bya Kiseledi.
29 Amana kosu mutu wuna wásisa nzu
holo baphangi ba bayakala holo baphangi
ba bakhetu, holo tata holo ngudi holo bana
holo mafu kikuma kya khumbu ya meni,
katámbula mbala khama kuluta amana
kavwa luzingu lwa mvula yi mvula.
30 Lawu bakála batheti, basúkinina
amana lawu bakála batsuka, batékila.»

20

Kingana kya basadi mu kilanga kya vinu

1 «Mukuma, Kipfumu kya mazilu
kifwanakani hanga: mutu mosi, pfumu
wa kilanga wálubuka muna suka-suka
kusanda basadi kikuma kya kilanga kyandi
kya vinu.
2 Amana wáyukana yi basadi mu
fwalanga dimosi muna kilumbu amana
wábatuma mu kilanga kyandi kya vinu.
3 Wálubuka hika mu tangwa dya vwa dya
suka, wumoni bahika bakala kuna zandu
bakonda kisalu.
4 Kwena batu bana wuzimbudi: "Al-
wenda benu phi muna kilanga kya vinu,
amana yiluheka lufutu luna lufwani."
5 Bawu benda kwakuna. Wálubuka hika
mu tangwa dya tsinzi, yi mu tangwa dya
tatu dya masikidika, wusadi phila mosi.
6 Amana mu tangwa dya tanu dya
masikidika, buna kálubuka, wáwana
hika bakwawu bakala batelama hana,
amana wubazimbwadi: "Kikuma kya biki
luwheniki kilumbu kya muthu konda
kisalu?"
7 Bamuzimbwadini: "Kikuma heku mutu
wutubongi mu kisalu." Yandi wubazimb-
wadi: "Ndenu lwenda benu phi mu kilanga
kya vinu."
8 «Kuma buna kwáyila, pfumu wa kilanga
kya vinu wuzimbudi kwena kaphita kandi:
"Tela basadi amana wabafuta lufutu lwa
bawu. Wayándikila kwena bana batsuka yi
kuna kwa bana batheti."
9 Amana buna bisa bana báyandika
mu tangwa dya tanu dya masikidika,
bátambula kosu mutu fwalanga dimosi.
10 Amana buna bisa bana batheti, bakala
banza ni batámbula kuluta, kaasi batam-
budi, bawu phi, fwalanga dimosi kosu
mutu.
11 Buna bátambula, báyandika mu
kubokuta kikuma kya pfumu wa kilanga
12 yi kuzonzaka: "Baba bisiki batsuka,
tangwa dimosi lwesi basadini, amana
wubafuti kitesu kimosi yi betu tuhyombidi
kilumbu kyosu yi mwini wutuwhidi!"
13 Kaasi yandi mu kuvutula kwena
mosi wa bawu, wuzimbudi: "Mukwetu,
yikuhangiku mbi; tuyukanikiku yi meni
kikuma kya fwalanga dimosi?
14 Tambula kina kyenina kya ngeyi
amana ndawenda. Yukani nzodi yihana,
kwena wuna wenina watsuka, kitesu ki-
mosi yi ngeyi, mana matadi meni-meni.
15 Yeku yi hamu dya kusadila mbongu
zama bwosu nzodini? Kondilo kikudi-kudi
wungyukidi kikuma kya buna yenina mutu
wa mboti?"
16 Ihana ni, bátekila bakála batsuka
amana batsuka bakála batheti.»

Yesu wusamuni hika mbala ya tatu lufwa yi lufutumuku lwandi
(Mlk 10:32-34; Luk 18:31-34)

17 Bwosu kakala tombuka ku Yelusalemi,
Yesu wábanata ku phungamu balonguki
kumi yi bodi amana muna nzila, wubaz-
imbwadi:
18 «Talenu, ku Yelusalemi tubati tombuka;
Mwana wa mutu bamúlambula kwena

mbuta wa banganga Nzambi yi balongi ba mitsiku. Ndola ya lufwa bamúzengila
19 amana bamúlambula kwena baphani, ndangu bamuseya, bamuzyatula, bamukhoka hana kitakani. Amana mu kilumbu kya tatu, kafútumuka.»

Kulomba kwa ngudi wa Zyaki yi Yowani (Mlk 10:35-45)

20 Hanga ngudi wa bana ba Zebeteya wábwesuka kwena Yesu yi bana bandi ba bayakala amana wáfukama ndangu kamulomba kima kimosi.
21 Amana yandi wumuzimbwadi: «Biki wuzodini?» Mukhetu wámuzimbwala: «Zonza ni bana bama baba bodi bazakala mosi kuna kitata kyaku, amana mosi ku kimama kyaku muna Kipfumu kyaku.»
22 Amana Yesu mu kuvutula, wuzimbudi: «Lwisiku zaya mambu mana lwisi lomba. Lwalénda kunwa mbungu yina yinwa meni?» Bawu bamuzimbwadini: «Twalenda.»
23 Yandi wubazimbwadi: «Mbungu yama lwanwáya. Kaasi kuzakala ku kitata kyama yi ku kimama kyama, ka meni ku yihana muswa; kaasi bizika byenina kikuma kya babana kayidikilabya Tata wama.»

24 Bakwawu bana kumi, ha báyuka bwabuna, hanga babayukidi khabu baphangi bana bawu bodi.
25 Amana Yesu wábatela boosu wubazimbwadi: «Luzayi ni malemba ma makanda bisi yala hana thandu ya batu hanga bapfumu, amana bambuta bisi songila kwena bakwawu hamu dya bawu.
26 Bwakálaku buna ha kati dya benu, kaasi wuna wazóla, ha kati dya benu, kukituka mbuta, kakála musadi wenu,
27 amana wuna wazóla kukala watheti mu kati dya benu kakala muhika wenu:
28 Bwosu Mwana wa mutu, yandi kísaku ndangu bamusadila, kaasi kikuma kya kusadila yi kulambula luzingu lwandi mu phila ya kukatula batu balawu mu kihika.»

Yesu wubeludi baphofu bodi (Mlk 10:46-52; Luk 18:35-43)

29 Buna bálubuka mu Yediko, mulumba-lumba wa batu wámulanda.
30 Amana baphofu bodi bazakala kuna kabeta ka nzila, buna báyuka ni Yesu kakala luta, bákalunga mu kuzonza: «Tuyukila kyadi, Pfumu, Mwana wa Tavidi!»
31 Amana mulumba-lumba wa batu wáyandika kubakandikisa ndangu badibata, kaasi bawu bákalunga hika ngolu: «Tuyukila kyadi, Pfumu, Mwana wa Tavidi!»
32 Amana Yesu buna kátelama, wábatela amana wábahyula: «Biki luzodi ni yilusadila?»
33 Bamuzimbwadini: «Pfumu, mesu metu matemuka!»
34 Amana yi kyadi kya lawu, Yesu wábasimba muna mesu; muna mbala mosi, báyandika kumona hika, amana bámulanda.

21

Yesu wukoti mu Yelusalemi (Mlk 11:1-11; Luk 19:28-40; Ywn 12:12-19)

1 Tangwa bátula bela-bela yi Yelusalemi, amana bátula ku hata dya Betifasi, bela-bela yi mongu wa Olive, hanga Yesu wátuma balonguki bodi,
2 mu kubazimbwala: «Alwenda kuna hata dina dyenina ku thwala ya benu, amana lwawána ane wa kibuti wakuzitika yi mwana wa ane[a] hakimosi yi yandi; bakutumunenu, amana bandatinenu.
3 Amana yuka ni mutu kaluzimbwala kima, zimbulenu: "Pfumu mupfunu kabavwini." Amana, muna mbala mosi, kabásula.»
4 Amana mambu mana máwa ndangu dyalungila dyambu dina dyázonzama kwena mbikudi:
5 «Zimbulenu kwena mwana wa mukhetu wa Siyoni:
Tala kyamvu waku wisi kwena ngeyi, wabasa yi ngemba, wazanza hana thandu ya ane wa kibuti,
yi hana thandu ya mwana wa ane, mwana wa mbisi mosi.»
6 Buna benda balonguki, báhanga phi bwosu kábalongila Yesu.
7 Bisa munata ane wa kibuti yi mwana wandi, amana hana tandu ya bawu, báthetika miledi mya bawu; amana Yesu wázakala hana thandu.
8 Amana mulumba-lumba wa batu bakala yala miledi mya bawu muna nzila; bahika bakala hawula mihandi ku miti yi kuyalakamya muna nzila.
9 Milumba-lumba mya batu bakala kwenda kuna thwala ya yandi amana bana bakala landa yi kukalungaka mu kuzimbula: «Ozana kwena Mwana wa Tavidi! Kasambuka wuna wisi kwisa mu

a **21:2 21:2** Muna bikalulu bya bikanda byahika, mbisi wuna ane bakala musadila hanga mbisi wuna wisi tikula mazitu. Kenina wakhunda kuluta baphunda bana bakodini. Bisi muzayila muna matu mandi ma kaleyi. Ane kenina kidimbu kya kudikulumuna kwa Masiya.

khumbu ya Pfumu! Ozana kwena Nzambi muna bisoka!»
10 Amana buna kakala kota mu Yelusalemi, mbanza yosu yánikana mu kuzimbula: «Nati kenina yandu?»
11 Amana milumba-lumba mya batu bakala vutula: «Yandu kenina mbikudi Yesu, mwisi Nazaleti dya Ngadidi.»

Yesu muna nzu ya Nzambi
(Mlk 11:15-19; Luk 19:45-48; Ywn 2:13-22)

12 Yesu wákota kuna nzu ya Nzambi, wákukwasa boosu bana bakala tekisa yi bana bakala sumba kuna nzu ya Nzambi, amana wámwanga mesa ma bakwa tsyenzya yi biti bya bateki ba baphombu.
13 Amana wubazimbwadini: «Tala mana másonama: "Nzu yama batédikiya nzu ya bisambu." Kaasi benu, lukitudiya saka dya bandwandwa!»
14 Baphofu yi bifwa malu bábwesuka kwena yandi muna nzu ya Nzambi. Amana wábabuka.
15 Kaasi bambuta ba banganga Nzambi yi balongi ba mitsiku buna bámona mambu ma khumbwa mana kahanga, yi bana bakhunda buna bakala kalunga mu nzu ya Nzambi: «Ozana kwena Mwana wa Tavidi!» Hanga báfunga khabu
16 amana bamuzimbwadini: «Wubati yuka mana babati zonza bana baba?» Yesu wubazimbwadi: «Eeh. Lwátangaku kedi ndinga zazi: "Muna munwa mya bana bakhunda yi bana ba lubutu wádiyidikila lukumu?"»
17 Amana buna kábasisa, wálubuka mu mbanza, ndangu kenda ku hata dya Betaniya, wanimba kwakuna.

Yesu wusingi miti wa fiki
(Mlk 11:12-14; 11:20-24)

18 Muna suka, mu kuvutuka ku mbanza, wáyuka nzala.
19 Amana buna kámona miti wa fiki wumosi muna nzila, wábwesuka kwakuna; kaasi wuwani lwesi khaya; amana wázimbula kwena miti wa fiki: «Ka kibundu kimosi ku hika kyabútuka mwena ngeyi, mu kimakulu!» Amana muna tangwa meni dina, mufiki wáyumuka.
20 Buna bámona bwabuna, balonguki báyituka lawu: Abweti miti wa fiki wawu wuyumukini mu mbala mosi?
21 Amana mu kuvutula, Yesu wubazimbwadi: «Mu kyedika, yiluzimbwadi, honi lwakala yi lukwikilu, lwisiku banga phi, lwasalaku lwesi mana masalami ku miti wa fiki, kaasi lufwani phi kuzimbula kwena mongu wawu: "Kinduka hana, amana dilosa mu yanga dya mbuta", bwana bwahángama."
22 Kyosu kina lwalómba mu lombilu yi lukwikilu, lwatámbulakya.»

Akweti disi tuka hamu dya Yesu?
(Mlk 11:27-33; Luk 20:1-8)

23 Buna kákota mu nzu ya Nzambi, tangwa kakala longa, bapfumu ba banganga Nzambi yi bambuta ba Bayuta bisa muhyula: «Mu hamu dya nati wubati hangila mambu mana? Amana nati wákuheka hamu meni dina?»
24 Amana mu kuvutula, Yesu wuzimbudi kwena bawu: «Meni phi yiluhyula kyufu kimosi lwesi; yukani lwamvútwala, yilúzimbwala keti mu hamu dya nati yisi sadila mambu mana.
25 Mbotika yina ya Yowani, ku zilu yátuka ho kwena batu?» Kaasi bawu bakala diwinina bawu yi bawu, yi kudizimbwalaka: «Yuka twazimbula: "Ya ku zilu", katúzimbwala: "Amana kikuma kya biki lwakonda sila lukwikilu mwena yandi?"
26 Amana yuka twazimbula: "Kwena batu", tufwani kubanga mulumba-lumba wa batu, mukuma boosu bisi kwikila ni Yowani mbikudi kákala.»
27 Amana mu kuvutula kwena Yesu, bazimbudi: «Tuzayiku.» Yandi phi wubavutwadi: «Meni phi yiluzimbwalaku keti mu hamu dya nati yisi sadila mambu mana.»

Kingana kya bana ba bayakala bodi

28 «Abweti lubanzi? Mutu mosi wákala yi bana ba bayakala bodi; hanga wubwesuki kwena wuna wa tsomi wuzimbudi: "Mwana awenda, lelu, wasala mu kilanga kya vinu."
29 Amana yandi, mu kuvutula, wuzimbudi: "Nzodiku;" kaasi kunima wázosulula, wenda ku kilanga.
30 Amana buna kábwesuka kwena mukwawu, wuzimbudi phila mosi. Amana yandi mu kuvutula wuzimbudi: "Eeh, yikwenda, tata" kaasi kendaku ku kilanga.
31 Nati mu kati dya bawu boodi wásala luzolu lwa tata?» Bavutudi: «Watheti», Yesu wubazimbwadi: «Mu kyedika, yiluzimbwadi, bakalaki ka phaku yi bandumba balutekididi mu Kipfumu kya Nzambi.
32 Mukuma Yowani kisa kwena benu mu kulusongila nzila ya masonga, amana benu lwámukwikilaku. Kaasi bakalaki ka phaku yi bandumba bámukwikila, amana keti buna nana lwámona mambu mana, lwázosululaku kwenu ndangu lwamukwikila.»

Kingana kya basadi bambi ba kilanga kya vinu
(Mlk 12:1-12; Luk 20:9-19)

33 «Yukenu kingana kya hika: Mutu mosi wákala pfumu wa nzu wákuna kilanga kya vinu. Wukakikya mu luphangu, wáyidika kinyongi kya vinu muna kati, wátunga kinongi kikuma kya kutadikina vinu, kunima wáluwisakya kwena basadi ba vinu, amana wenda mu kitambu.
34 Amana ha dyálungila tangwa dya bibundu, wátuma basadi bandi kwena basadi bana bákala mu kilanga kya vinu ndangu bamubongila ndambu yandi ya bibundu.
35 Kaasi buna bábakwata basadi bandi kwena basadi bana bakala sala mu kilanga kya vinu; mosi bámubeta, mosi hika bámuhonda, amana mukwawu hika bámuzukwamina matadi.
36 Wáhitika hika basadi bakwawu kuluta thalu ya bana batheti, amana bábahanga hika phila mosi.
37 Amana ku tsuka, wábahitika mwana wandi wa yakala, yi kubanzaka: "Bamuzitisa mwana wama."
38 Kaasi tangwa bámumona basadi bana bákala mu kilanga kya vinu, badizimbwadi bawu yi bawu: "Yandi kenina swana! Alwisenu, twamuhonda ndangu twabonga kuvwa kwandi!"
39 Hanga bamukwati, bámutimbula ku phenza ya kilanga kya vinu amana bámuhonda.
40 «Amana tangwa kakwísa mukwa kilanga kya vinu, abweti kabáhanga basadi bana?»
41 Bamuvutwadini: «Batu bana bambi, kabáhonda konda kubayukila kyadi, amana kilanga kya vinu kalúwisakya kwena batu bahika, bana bamúheka bibundu muna tangwa dyandi.»
42 Yesu wubazimbwadi: «Khaku kedi lutanga muna Masonuku:»

"Tadi bálosa bana bakala tunga
dyadyadi dikituki kisina kya mupfundila;
Dyambu dina dyátuka kwena Pfumu,
dyena dyambu dya kuyituka ku mesu ma betu!"

43 «Ihana ni, yiluzimbwadi: Kipfumu kya Nzambi bálukatulakya amana báhanakya kwena kanda dya hika dina dyábutilakya bibundu. [
44 Amana wosu wuna wabwa ha tadi dina katóluka; ha thandu ya wuna dyabwíla, dyamúnikumuna.]»
45 Amana buna báyuka bwabuna mbuta wa banganga Nzambi yi bafwadisi bingana byandi, bábakisa ni kikuma kya bawu kakala zonzila.
46 Bakala sanda phila ya kumukwatisila, báyuka bweya bwa milumba-lumba mya batu, kikuma bakala mubongila hanga mbikudi.

22

Kingana kya mukinzi wa longu
(Luk 14:15-24)

1 Yesu wázonzila hika mu bingana; wuzimbudi:
2 «Kipfumu kya mazilu kifwanakani yi kyamvu mosi wáta mukinzi wa longu lwa mwana wandi wa yakala.
3 Amana wátuma basadi bandi benda tela batu bana kátedisa ku mukinzi wa longu; kaasi bázolaku kukwisa.
4 Wátuma hika basadi bakwawu, mu kuzimbula: "Zimbulenu kwena bana thedisiki: Tala, ngidiki kedi madya mama, miluma mya bangombi yi bambisi bahika ba senga babahondi, byosu byayilama; alwisenu ku mukinzi wa longu!"
5 Kaasi bawu bálewula, benda kwabawu, mosi wenda ku kilanga kyandi, mukwawu wenda ku kikhita kyandi;
6 amana bakwawu, bábakwata basadi bandi, bábatukwana, amana bábahonda.
7 Kyamvu wáyuka khabu: amana buna kátuma baphumbulu bandi, wáhondisa bandwandwa bana yi mbanza ya bawu phi wáyokisaya.
8 Hanga wuzimbudi kwena basadi bandi: "Mukinzi wa longu wuyilami, kaasi batu babana bátedisa bákalaku kwatakani kikuma kya wawu.
9 Hangenu lwenda muna phambu za nzila, amana tedisenu, ku mukinzi wa longu, boosu bana lwawána."
10 Buna bálubuka basadi bana mu nzila, bákutikisa batu boosu bana báwana, ba mbi yi ba mboti; nzu ya mukinzi yábasa yi batu.
11 Amana buna kákota kyamvu mu kutala batu bana kátedisa, wámona mwamuna mutu mosi wakonda vwata muledi wa mukinzi wa longu.
12 Amana wumuzimbwadi: "Mukwetu, abweti wukotidi mwamu konda muledi wa mukinzi wa longu?" Kaasi yandi kámonaku kima kya kuvutula.
13 Hanga kyamvu wuzimbudi kwena basadi: "Mukasenu moku yi malu, amana mulosenu ku nzila kwena phipha; kwakuna kwakála bidilu yi makwenzi."
14 Mukuma balawu bátela, kaasi bakhunda básolama.»

Phaku ya Khayisala
(Mlk 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 Hanga bafwadisi bendi kasa kifwandu, bamuleya ndangu bamukwatila mu ndinga.

16 Amana batumini balonguki ba bawu
kwena yandi ha kimosi yi ndambu ya batu
bana bakala landa Helodi, mu kuzimbula:
«Mulongi, tuzayi ni kyedika wisi zonza
ngeyi amana wisi longa nzila ya Nzambi
mu masonga. Weku yi bweya bwa mambu
mana bisi banza batu mukuma wisiku tala
mbunzu za batu.
17 Tuzimbwaleti si buna wisi banza
ngeyi: bulombi mu kufuta phaku ya Khay-
isala[a] ho loni?»
18 Kaasi Yesu, bwosu kázaya mabanza
ma bawu ma mbi; wuzimbudi: «Kikuma
kya biki lubati ndeyila, bakavungalosi?
19 Tsongilenu mbongu zina bisi futa
phaku.» Bawu bámusongila fwalanga di-
mosi,
20 amana wábahyula: «Mbunzu yi
khumbu yayi basonika haka, bya nati?»
21 Bamuzimbwadini: «Bya Khayisala».
Hanga wubazimbwadi: «Disongidila, ha-
nenu mambu ma Khayisala kwena Khay-
isala, amana mambu ma Nzambi kwena
Nzambi.»
22 Buna báyuka bwabuna, báyituka,
amana bámusisa, benda kwa bawu.

Kyufu kimosi kikuma kya lufutumuku
(Mlk 12:18-27; Luk 20:27-40)

23 Muna kilumbu meni kina, ndambu ya
Basadise, bana bisi zimbula ni kweku lufu-
tumuku, bábwesuka kwena yandi, amana
bámuhyula
24 mu kuzimbula: «Mulongi, Moyize
kázimbula: "Yuka ni mutu mosi kafwa
konda kubuta mwana, myaki wandi
kafweti kwela mufwidi ndangu katombula
kikanda kya phangi wandi."
25 Kinga, kwákala kwena betu, yi
baphangi ba bayakala tsambwadi; amana
watheti wákwela, wáfwa; amana konda
kusisa dibuta, wásisa mufwidi wandi
kwena myaki wandi.
26 Busalami phila mosi kwena wuna wa-
zodi, yi watatu, yi kuna kwa wuna wat-
sambwadi.
27 Amana kunima dya bawu boosu,
mukhetu wáfwa.
28 Mu kilumbu kya lufutumuku,
mukhetu wa nani kakala, ha kati dya bawu
tsambwadi? Mukuma boosu bámukwela!»
29 Amana mu kuvutula, Yesu wubazimb-
wadi: «Luditotisi kikuma lwisiku bakisa keti
Masonuku keti ngolu za Nzambi.
30 Mukuma, ku lufutumuku lwa bafwa
kwakálaku yi bayakala keti bakhetu
bakwélana, kaasi bakala hanga banzyo mu
zilu.
31 Amana kikuma kya lufutumuku lwa
bafwa, lwátangaku mana báluzimbwala
kwena Nzambi:
32 "Meni yena Nzambi wa Bulahami yi
Nzambi wa Yizaki yi Nzambi wa Yakobi"?
Keku Nzambi wa bafwa kaasi wa bana ba
moya.»
33 Amana buna báyuka bwana, milumba-
lumba mya batu báyituka lawu ku malongi
mandi.

Mutsiku wuluti mupfunu
(Mlk 12:28-34; Luk 10:25-28)

34 Buna báyuka Bafwadisi ni Yesu
wábatsukisa Basadise, bákutakana.
35 Amana mosi hana kati dya bawu,
mulongi wa mitsiku, kakala muleya mu
kumuhyula:
36 «Mulongi, khi wawu mutsiku wa mbuta
mu mitsiku?»
37 Yandi wumuvutwadi: «"Watónda
Pfumu Nzambi waku yi mbundu yaku
yosu, yi moya waku wosu yi ngangu zaku
zoosu."
38 Wawu wenina mutsiku wa mbuta yi
watheti.
39 Amana mutsiku wa zodi, phila mosi
yi wuna wa theti: "Tonda khunda waku
hanga ngeyi meni."
40 Mitsiku myami myodi mivungi mitsiku
yi Bambikudi.»

Kidisitu yi Tavidi
(Mlk 12:35-37; Luk 20:41-44)

41 Bwosu bákutakana Bafwadisi, Yesu
wábahyula
42 mu kuzimbula: «Biki lwisi banza
kikuma kya Kidisitu? Mwana wa nati
kenina?» Bamuvutwadini: «Wa Tavidi.»
43 Yandi wubazimbwadi: «Abweti si Ta-
vidi, mu Kitembu kisi mutela ni Pfumu,
tangwa kisi zimbula:»
44 "Pfumu kázimbula kwena Pfumu
wama":
Sikuka ku kitata kyama,
yi kuna yibásila bambeni baku ku sina dya
bitambi byaku."
45 «Disonga yuka ni Tavidi kisi mutela
"Pfumu", abweti kakadila mwana wandi?»
46 Amana ka mutu ku walenda kumu-
vutwala ndinga mosi. Tuka kilumbu meni
kina, ka mutu ku wámeka hika kumuhyula
kyufu.

23

Yesu wubalukisi kikuma kya balongi ba
mitsiku yi Bafwadisi
(Mlk 12:38-39; Luk 11:43-46; 20:45-46)

[a] **22:17 22:17** Ku kisina, Khayisala yákala khumbu ya mutu, kaasi ku manima báyandika kusadilaya hanga khumbu ya «mwata-yamvu», bwosu bazonzidiya haka: «mwata-yamvu wa Loma»

1 Hanga Yesu wázonza kwena milumba-
lumba mya batu yi kwena balonguki bandi
2 mu kuzimbula: «Balongi ba mitsiku yi
Bafwadisi badizakadisi ha kiti kya Moy-
ize.[a]
3 Disongidila ni, mambu moosu mana
balúzimbwala, salenu, swekenu phi, kaasi
benu luhangaku mihangu mya bawu.
Mukuma bisi zonza kaasi bisiku sadila.
4 Amana bisi wongika miteti mya zitu,
myena yi phasi mu kunata, mu mahembu
ma batu; kaasi bawu meni bisiku zola
kuningisa keti ku mulembu.
5 Amana bisalu bya bawu byosu, bisi
sala, ndangu badimonikisaka kwena batu.
Ihana ni, bisi nata biphakala bya mbuta
bya mavwelesi hana mbunzu yi muna
moku ma bawu yi miledi mya mbuta
amana baleyisi yi misinga.
6 Amana bazodi kuzakala mu bifulu bya
theti mu mikinzi yi bifulu bya theti mu nzu
za kimvuka za Bayuta;
7 yi mboti mu mazandu, yi kubatelaka
kwena batu ni "Mulongi."
8 Kaasi benu, luzolaku ni balutela "Mu-
longi", mukuma mosi lwesi wena mulongi
wenu, amana benu, benu boosu lwena
baphangi.
9 Lutelaku mutu, ha tsi haha, ni "Tata",
mukuma mosi lwesi wena tata wenu, Tata
wa ku zilu.
10 Luzolukaku ni balutela "Mutwadisi",
mukuma mosi lwesi wena Mutwadisi
wenu Kidisitu.
11 Amana mbuta mu kati dya benu
kakala musadi wenu.
12 Wuna wadítombula yandi
meni, bamúkulumuna amana wuna
wadíkulumuna yandi meni, bamútombula.»

Yesu wutunguludi bukavungalosi bwa balongi ba mitsiku yi bwa Bafwadisi
(Mlk 12:40; Luk 11:39-52; 20:45-47)

13 «Amana khi kyadi kwena benu, ba-
longi ba mitsiku yi Bafwadisi, bakavun-
galosi! Kikuma lwisi yafikila kyafulu
kya Kipfumu kya mazilu ku thwala ya
batu; amana lwisimwoku kota benu-benu,
lwisiku bayambula phi mu kukota babana
bazola kukota.»
[
14 «Khi kyadi kwena benu, balongi
ba mitsiku yi Bafwadisi, bakavungalosi!
Mukuma lwisi botula kwena bafwidi bima
bya bawu amana, mu kudihunikisa, lwisi
sala malombilu ma kaleyi; kikuma kya
bwabuna, lwatámbula pfundusu mosi
yiluti kitesu.]
15 «Khi kyadi kwena benu, balongi ba mit-
siku yi Bafwadisi, bakavungalosi! Kikuma
lwisi kangala muna yanga dya mbuta yi
muna tsi ndangu lwakotisa muphakanu
mosi ku dingumba dyenu, amana buna
lwamúnunga, lumukitudi mutu mosi wa
bilungi mbala zodi kuluta benu.
16 «Khi kyadi kwena benu bathwadisi
baphofu, lwisi zimbula: "Honi mutu kadya
ndefi mu khumbu ya nzu ya Nzambi, ka
kima ku; kaasi yuka ni mutu kadya ndefi
mu wolu dina dyenina mu nzu ya Nzambi,
kafweti lungisa ndefi yandi."
17 Bilawu yi baphofu! Biki biluti mup-
funu, wolu ho nzu ya Nzambi yina yisi
sakumuna wolu?
18 Amana lwisi zimbula hika: "Honi
mutu kadya ndefi mu khumbu ya mesa
ma kimenga, ka kima ku; kaasi yuka ni
mutu mosi kadya ndefi mu khumbu ya
kabu dina dyenina ha mesa ma kimenga,
kafweti lungisa ndefi yandi."
19 Baphofu! Amana biki biluti mupfunu,
kabu ho mesa ma kimenga mana misi
sakumuna kabu?
20 Disongidila, wuna wisi dya ndefi mu
khumbu ya mesa ma kimenga kisiya dya
mu khumbu ya mesa ma kimenga yi mu
khumbu ya bima byosu byenina hana
thandu;
21 amana wuna wisi dya ndefi mu
khumbu ya nzu ya Nzambi, kisiya dya mu
khumbu ya nzu ya Nzambi yi mu khumbu
ya wuna wisimwa kala.
22 Amana wuna wisi dya ndefi mu
khumbu ya zilu, kisiya dya mu khumbu ya
kiti kya luyalu kya Nzambi yi mu khumbu
ya wuna wenina hana wazakala.
23 «Khi kyadi kwena benu, balongi ba mit-
siku yi bafwadisi, bakavungalosi! Kikuma
lwisi hana kimosi kya kumi[b] kya khaya
za tsudi ya kitoku yi bithundu yi miti mya
kitoku, kaasi lusisi bima bya mupfunu mu
mitsiku: kusungama, khenda yi lukwikilu;
byabina biluti mboti mu kusala, konda
kusisa bina bisadi.
24 Bathwadisi baphofu, lwisi kenza
malafu mu kukatula biyingayinga kaasi
lwisi mina Kamela wa muthu!
25 «Khi kyadi kwena benu, balongi ba mit-
siku yi bafwadisi, bakavungalosi! Kikuma
lwisi semisa phenza ya kopha yi dilonga,
amana mu kati bya kabasi yi bima bina

[a] **23:2 23:2** Malongi mana ma bayuta makalaku ma kusonika mu mikanda, makala samuna: «Moyize katambula mitsiku mya Sinayi amana wahanamya kwena Yoswa, Yoswa wahanamya kwena bambuta, bambuta bahanamya kwena bambikudi; amana bambikudi bahanamya kwena batu ba nzu ya kimvuka ya bayuta.»

[b] **23:23 23:23** Lwisi hana kwena Nzambi kimosi kya kumi kya khaya za bilumbwadi bina byisi yidika bisaka. Bilumbwadi bina lwisi kuna, «katsangwa, malumba-lumba, mamvumbi-mvumbi, kikaya-kaya.»

lwisi yiba yi kukonda kwa kusipha kwa mbundu.
26 Mufwadisi phofu! Semisa theti kati
dya kopha ndangu phenza yandi phi
yasema.
27 «Khi kyadi kwena benu, balongi ba mit-
siku yi Bafwadisi, bakavungalosi! Kikuma
lufwanani yi mazyamu basiti phemba ma-
bati monika kitoku ku phenza, kaasi mu
kati mabasa yi mifufwa mya bamvumbi yi
bima byosu bya mvindu.
28 Phila mosi phi yi benu, lwisi monika
batu ba masonga kwena batu, kaasi mu
kati lwabasa yi mvunga yi mambu mambi.
29 «Khi kyadi kwena benu, balongi
ba mitsiku yi Bafwadisi, bakavungalosi!
Lwisi tunga mazyamu ma bambikudi, yi
kunenga mazyamu ma batu ba masonga,
30 amana lwisi zimbula: "Wadi betu phi
twazingila mu tangwa dya batata betu,
wadi twakanaku kala mu kithwadi kya mbi
yi bawu kikuma kya kunokisa menga ma
bambikudi."
31 Abwabuna lwisi ta kimbangi kwena
benu-benu ni lwenina bana ba batu bana
bahonda bambikudi.
32 Amana benu, landenu, manisenu
mana bayandika batata benu!
33 Banyoka, mbandu ya masawa! Abweti
lubati banza kutina kyana pfundusu ya
bilungi?
34 Ihana ni tala meni phitiki kwena
benu bambikudi yi batu ba nduka yi
balongi ba mitsiku. Muna kati dya
bawu, bahika, lwabahonda amana
lwabakhoka ha kitakani, bakwawu hika,
lwabazyatula muna nzu za kimvuka za
Bayuta zenu amana bakwawu hika phi,
lwabanyokuniki mbanza muna mbanza;
35 ndangu yalubwila mbesi ya menga
moosu ma batu ba masonga mana
matyakana ha tsi tukidila ku menga ma
Abelu mutu wa masonga yi kuna menga
ma Zakadiya, mwana wa yakala wa
Balakiya, wuna lwahonda ha kati dya nzu
ya Nzambi yi mesa ma kimenga.
36 Mu kyedika yiluzimbwadi: mambu
mana moosu mabwila kwena batu ba
mbandu yayi.»

Yesu yi Yelusalemi
(Luk 13:34-35)

37 «Yelusalemi, Yesulusalemi, ngeyi wisi
honda bambikudi yi kubatimbwala matadi
bana bisi kutumina! Mbala kwa nzodi kedi
kukutikisa bana baku bwosu kisi kutikisa,
ngudi wa khoku, bana bandi ku tsi ya
mahela mandi, kaasi lwazolabwoku.
38 Tala buthwena, baluyambwadidiya
nzu yenu, yakituka zumbu!
39 Mukuma, yiluzimbwadi, mu kyedika:
Tuka lelu dyadi lwambonaku hika tii yi
kuna lwazímbwala: "Kasakumuka wuna
wukwisila mu khumbu ya Pfumu!"»

24

Yesu wusamuni kubulumuka kwa nzu
ya Nzambi
(Mlk 13:1-2; Luk 21:5-6)

1 Mu kulubuka kwa Yesu mu nzu ya
Nzambi, balonguki bandi babwesuka
ndangu bamusongila thungidi ya nzu ya
Nzambi.
2 Amana yandi mu kubavutwala, wuzim-
budi: «Lwisibyoku tala bima byabi byosu?
Mu kyedika, yiluzimbwadi, hasalaku keti
tadi dimosi ha thandu ya tadi dikwawu
dyakonda wulumuka.»

Phasi yi minyanga
(Mlk 13:3-13; Luk 21:7-19)

3 Amana buna kazakala yandi hana
mongu wuna bisi tela ni mongu wa Olive,
balonguki babwesuka kwena yandi, mu
kingenga bazimbudi: «Tuzimbwala khi
tangwa makala mambu mana amana khi
kidimbu kyasongila ngisilu yaku yi tsuka
ya tsi?»
4 Amana mu kubavutwala, Yesu wuzim-
budi: «Kebenu, ka mutu ku kalutotisa!
5 Kikuma lawu bakwísa mu khumbu ya
meni, mu kuzimbula: "Meni yenina Kidis-
itu" amana lawu babatotisa.
6 Amana lwayuka kuzonzila mvita yi
pfweta-pfweta za mvita: talenu, lukalaku
mu bidilu; mukuma mboti mambu mana
masalama, kaasi yakalaku kedi tsuka.
7 Mukuma tsi yimosi yanwanisa
tsi yikwawu, amana kipfumu kimosi
kyanwanisa kipfumu kikwawu; amana
nzala yi kunikana kwa mafu byakala
muma mwahika.
8 Amana mambu mana moosu makala
hanga misongu mya theti.
9 Hanga balulambudi ku kiwayi amana
baluhonda amana balumenga muna
makanda moosu kikuma kya khumbu ya
meni.
10 Muna tangwa meni dina, kyakala
kisinza kikuma kya batu balawu, amana
bamosi badílambula bawu yi bawu, amana
bahika badímenga bawu yi bawu.
11 Amana bambikudi ba bukamvi lawu
batelama, bahukumuna batu balawu.
12 Kikuma kya mambu mambi mana
ma lawu; lungongu lwa batu balawu
lwakulumuka.
13 Kaasi wuna wakwamina tii yi kuna
tsuka, yandi kahuluka.

14 Musamu wa Bukheti wawu wa Kipfumu kya mazilu basámunawa muna tsi yosu yina bisi zingila, kyakála kimbangi kikuma kya makanda moosu, hanga tsuka yisi.»

Kiwayi kya lawu
(Mlk 13:14-23; Luk 21:20-24)

15 «Tangwa lwamóna muzangi wanzanzi wakutelamisa muna kizika kyahedila, bwosu kázonza mbikudi Tanyela, mutu wuna wubati tanga kabakula!
16 Hanga bana bakala mu kinzunga kya Yuteya batini muna myongu;
17 wuna wakála ha thandu ya mudilu, katulukaku kikuma kya kulubula bima mu nzu yandi;
18 amana wuna wakala mu kilanga kavutukaku kikuma kya kubonga muledi wandi.
19 Khi kyadi kwena mukhetu wuna wakala ku vumu yi kwena wuna wakala yemika muna bilumbu meni bina!
20 Lombilenu ndangu lutinaku mu tangwa dya kyosi kya lawu, keti mu kilumbu kya sabata!
21 Mukuma, kiwayi kya lawu kyakála, hanga kina kyakonda kedi kala tuka ku luyandiku lwa tsi yi buthwena bwabu, amana zakálaku hika.
22 Wadi ni bilumbu bina byákalaku bya khufi, wadi keti mutu káhulukaku, kaasi kikuma kya bana básolama bákhufikisilabya bilumbu bina.
23 Yuka ni mutu kaluzimbwala: "Kidisitu haha kenina!" Holo: "Kuna kenina!" Lukwikilaku.
24 Mukuma bamasiya[a] ba bukamvi yi bambikudi ba bukamvi balúbuka; basóngila biphadi yi mambu ma kuyituka mukuma, yuka bwalendakana, bahúkumuna keti bana kásola Nzambi.
25 Tala buna thekidi luzimbwala.
26 «Disongidila yuka ni baluzimbwala: "Talenu, mu nganga kenina, lulubukaku; holo, talenu ku suku kenina, lukwikilaku.
27 Kikuma bwosu wisi lubuka mutsyenzya tuka ku malubwakidi amana wukenzudi yi kuna mazyokidi, bwabuna kwakála kukwisa kwa Mwana wa mutu.
28 Kuna kwakála kivundisila, kwakuna bakútakanina bangandwanganga.»

Kwisa kwa Mwana wa mutu
(Mlk 13:24-27; Luk 21:25-28)

29 «Hanga kunima dya bilumbu bina bya kiwayi, tangwa kaphínda, ngondi kasengulaku myesi myandi, bathetimbwa babwa tukidila ku zilu, amana ngolu za mazilu zaníkana.
30 Hanga kidimbu kya Mwana wa mutu kimoniki muna zilu; amana bikanda byosu bya tsi mu khondu byakála, bamóna Mwana wa mutu buna kakwísa hana matuti ma zilu yi ngolu yi khembu ya lawu.
31 Katúma banzyo bandi yi phungi ya mbuta, amana bakútikisa batu ba tselu ya bana kásola tukidila tselu ya tsi yi tselu ya zilu.»

Kingana kya mufiki
(Mlk 13:28-31; Luk 21:29-33)

32 «Mbandu ya kingana kya mufiki yaluheka dilongi: tangwa lwamóna ni miti wusawakidini, zayenu ni tsungi ya pha yibwesukini.
33 Phila mosi yi kwena benu, tangwa lwamóna bima bina byosu, zayenu ni Mwana wa mutu wekina mu kukwisa.
34 Mu kyedika, yiluzimbwadi: mbandu yayi, yahítaku kedi yi kuna masálamina mambu mana moosu.
35 Zilu yi tsi byatóta, kaasi ndinga zama zalendaku tota.»

Nzambi lwesi wuzayi tangwa dya tsuka
(Mlk 13:32-37; Luk 21:26-30; 21:34-36)

36 «Kikuma kya kilumbu meni kina yi tangwa, ka mutu ku wuzayibya, keti banzyo muna mazilu, keti Mwana; kaasi Tata yandi hika.
37 Mukuma bwosu bwákala mu tangwa dya Nowa, yibwana phi bwakála mu kukwisa kwa Mwana wa mutu.
38 Amana bwosu bwákala muna bilumbu meni bina byátekila kithombu, batu bakala dya yi kunwa, bakala kwelana yi kukwedisa, tii yi kuna kilumbu kina kákota Nowa mu nzasa;
39 amana bakalaku bakula kima tii yi kuna kyisila kithombu amana kinati byosu, yibwabuna phi bwakála mu kukwisa kwa Mwana wa mutu.
40 Hanga batu bodi bakála muna kilanga: mosi batámbula amana mosi bamúsisa.
41 Bakhetu bodi bakala toka muna yanda, mosi bamúnata, mukwawu bamúsisa.
42 Disongidila kalenu batemuna, mukuma luzayiku keti khi kilumbu kakwísa Pfumu wenu.
43 Amana zayenu bwabu: Wadi mukwa nzu kazayaka tangwa dina kakwisa mwifi, kakhanaku nimba amana kakhanaku yambwadila ni kalungula nzu yandi.
44 Yihana ni, kalenu bayilama, benu phi, mukuma Mwana wa mutu kakwísa muna tangwa dina lukondi yindula benu.»

[a] **24:24 24:24** Bamasiya ba bukamvi babati zonzila batu bana bisi zimbula ni bawu benina Kidisitu kaasi benina bwoku.

Kingana kya musadi wa kwikama (Luk 12:41-48)

45 «Nati si musadi wakwikama yi wa ngangu? Wuna ka̍heka mukwa nzu kiyeka kya basadi bahika ndangu kabahekaka kudya muna tangwa dina difwani?
46 Kyesi kwena musadi wuna, buna kakwísa mukwa nzu, kamuwana bwabuna mu kisalu!
47 Mu kyedika, yiluzimbwadibwa: kamúheka kiyeka kya bima byandi byosu.
48 Kaasi yuka ni yandina kakala musadi wa mbi amana kadibanzila muna mbundu yandi: "Pfumu wama kalengaku kwisa,"
49 kayandika kubabeta banduku ba kisalu, amana kadyaka, kanwaka phi kumosi yi babana bisi zela malafu,
50 kyedika mukwa nzu wuna katúla muna kilumbu kimosi kina kakalaku wayilama musadi wuna yi mu tangwa dina kakondiku zaya;
51 kamúheka ndola ya mbuta amana kámusya mu ndonga ya bakavungalosi, kuna kwakala bidilu yi makwenzi.»

25

Kingana kya bana ba bandumba kumi

1 «Kinga Kipfumu kya mazilu kifwanani yi bana ba bandumba kumi bábonga mwinda mya bawu, benda tundakana yi yakala dya longu.
2 Batanu, hana kati dya bawu, báyilamaku amana batanu bahika báyilama.
3 Bana bakonda yilama, buna bábonga mwinda mya bawu, bánataku masi ma bawu.
4 Kaasi batanu bana bayilama bánata masi muna bilekwa yi mwinda mya bawu.
5 Bwosu kázingidila yakala mu kukwisa, boosu bahanga balembwi kwabawu amana bánimba.
6 Amana mu kisuku kya phipha, kindanda kiditi: "Talenu yandu yakala, lubukenu, lwenda mutundakana!"
7 Hanga bandumba bana boosu batokami, amana báyidika mwinda mya bawu.
8 Hanga bana bakonda yilama bazimbudi kwena bana báyilama: "Tuhekenu masi menu, kikuma mwinda mya betu mizimi."
9 Bana ba mayedi bavutudi: "Loni, meku mafwana kikuma kya betu yi benu; mboti lwenda kwena bana bisima tekisa ndangu lwasumba kikuma kya benu."
10 Bwabuna benda bawu mu kusumba, yakala wátula. Amana bana bakala bayilama bakota yi yandi muna nzu ya mukinzi wa longu, hanga bayafikidi mwelu.
11 Amana kunima dya tangwa, bisa bandumba bana bakwawu, mu kuzimbula: "Tata, Tata, tuyafwadila!"
12 Kaasi yandi mu kuvutula, wuzimbudi: "Mu kyedika, yiluzimbwadi: Yiluzayiku."
13 Disongidila, kalakenu bayilama, kikuma luzayiku keti kilumbu keti tangwa.»

Kingana kya basadi batatu (Luk 19:11-27)

14 «Kipfumu kya mazilu kifwanakani hanga mutu mosi, mu kukwenda mu kitambu: watéla basadi bandi amana wábaheka bima byandi.
15 Kwena mosi, mikuta mitanu mya wolu, kwena mukwawu, mikuta myodi mya wolu, amana kwena wuna wa tatu mukuta wumosi, kwena kosu mutu muna ngolu zandi, amana kunima, wenda kwandi mu kitambu.
16 Buna kenda, musadi wuna wábonga mikuta mitanu, wásadilamya amana wálumbula mitanu myahika.
17 Phila mosi yi wuna wábonga mikuta myodi, wálumbula myodi myahika.
18 Kaasi wuna wátambula mukuta wumosi wenda wawu, wásima muna mafu amana wázikawa mukuta wa wolu wa pfumu wandi.
19 «Amana kunima dya tangwa dya lawu, pfumu wa basadi bana wisa, hanga wubatedi ndangu kazaya mutindu wuna básadiladya wolu.
20 Amana buna kábwesuka wuna wátambula mikuta mitanu, wusongidi hika mitanu mikwawu mu kuzimbula: "Pfumu, mikuta mitanu wápheka, tala mitanu mikwawu ndumbudi."
21 Pfumu wandi wumuzimbwadi: "Bwa bukheti! Ngeyi wenina musadi wa bukheti yi wa bulemvu. Muna bima bya khunda wukadiki mulemvu, yikúyadika ha thandu ya bima bya lawu, kota mu kyesi kya pfumu waku."
22 Buna kábwesuka wuna wátambula mikuta myodi wuzimbudi: "Pfumu, mikuta myodi wápheka, tala, mikwawu myodi mina ndumbudi!"
23 Pfumu wandi wumuzimbwadi: "Bwa bukheti! Musadi wa bukheti yi wa bulemvu, mu bima bya khunda, wisi dikadila wa bulemvu, yikúyadika ha thandu ya bima bya lawu; kota mu kyesi kya pfumu waku.
24 Amana buna kábwesuka wuna wátambula mukuta wumosi, wuzimbudi:

"Tata, bwosu yikuzaya ni ngeyi mukwa mathata, wisi hela muna wakonda kunina, amana wisi wongika hana wakonda mwanga;
25 amana mu kubanga, yihanga, tswekiwa mukuta waku mu mafu; tala wawu mukuta waku."
26 Amana pfumu wandi wumuvutwadini: "Musadi wambi, mubolu! Wázayabwa ni yisi hela muna yikonda kunina, yisi wongika muna yikonda mwanga?
27 Wadi wakala kwenda sikula mukuta wa wolu dyama kwena bana bisi sala ku banki, amana mu kuvutuka kwama, khadi tambula bina byenina bya meni yi muluta.
28 Disongidila ni mutambulenu mukuta wuna wa wolu amana hanenu kwena wuna wenina myawu kumi.
29 Mukuma bahána kwena wuna wenina kyawu, ndangu kakala yi bima bya lawu, kaasi kwena wuna wukondi kima, bamútambula keti kina kenina kyawu.
30 Amana musadi wuna wakonda mupfunu, mulosenu ku phenza, muna phipha ya ku phenza; kwakuna kwakala bidilu yi makwenzi."»

Pfundusu ya tsuka

31 «Tangwa kakwísa Mwana wa mutu mu khembu yandi yi banzyo boosu ha kimosi yi yandi, hanga wuzakadi hana kiti kyandi kya khembu.
32 Makanda moosu makhúndakana kuna thwala ya yandi, amana kabáhambula bamosi yi bakwawu, bwosu kisi hambula kalema mikoku yi bakhombu:
33 hanga wulongiki mikoku kuna koku dyandi dya kitata, amana bakhombu kuna koku dyandi dya kimama.
34 Hanga kyamvu wuzimbudi kwena bana bakála ku koku dyandi dya kitata: "Alwisa, benu kásambula Tata wama, tambulenu Kipfumu kya mazilu kina báluyidikila tukila buna káhanga tsi.
35 Mukuma, yíkala yi nzala, benu lwápheka bya kudya; yíkala yi kihwinya, benu lwápheka bya kunwa; yíkala munzenza amana benu lwángyamba;
36 yíkala khonga, benu lwámvwatisa; yikala bela, benu lwátsadisa; yíkala mu boloku, amana lwisa thala."
37 Amana batu ba masonga bamúvutwala mu kuzimbula: "Pfumu, khi tangwa twákumona ngeyi wákala yi nzala, amana twákuheka bya kudya, holo wákala yi kihwinya, twákuheka bya kunwa?
38 Khi tangwa twákumona, wákala munzenza amana twákuyamba, holo wákala khonga amana twákuvwatisa?
39 Amana khi tangwa twákumona wakala bela holo mu boloku, amana thwisa kutala?"
40 Kyamvu kabávutwala: "Mu kyedika yiluzimbwadi: mbala zoosu zina lwásalabwa kwena mosi wa baphangi bama baba benina bakhunda, kwena meni lwásalabwa!"
41 «Hanga wuzimbudi hika kwena bana bakala ku koku dyandi dya kimama: "Katukenu haha, batu basingama! Alwenda kuna mbawu ya mvula yi mvula yina báyidika kikuma kya kiphidi-mutu yi banzyo bandi.
42 Mukuma, yíkala yi nzala kaasi lwáphekaku bya kudya, yíkala yi kihwinya kaasi lwáphekaku bya kunwa;
43 yíkala munzenza kaasi lwángyambaku; yíkala khonga kaasi lwámvwatisaku; yíkala wabela yi mu boloku kaasi lwáthalaku."
44 Hanga bawu phi bavutudi mu kuzimbula: "Pfumu, khi tangwa si twákumona ngeyi wákala yi nzala holo wákala yi kihwinya, holo munzenza, holo kikhonga, holo wabela, holo mu boloku amana twakonda kusadisa?"
45 Hanga wubavutwadi mu kuzonza: "Mu kyedika, yiluzimbwadibwa, mbala zoosu zina lwásadilabwoku kwena mosi wa baleki baba, lwásalabwoku phi kwena meni."
46 Amana baba bákwenda ku ndola ya mvula yi mvula, kaasi batu ba masonga, mu luzingu lwa mvula yi mvula.»

26

Yesu bamukasidi kifwandu
(Mlk 14:1-2; Luk 22:1-2; Ywn 11:45-53)

1 Tangwa kámanisa Yesu ndinga zazi zoosu, wuzimbudi kwena balonguki bandi:
2 «Luzayi ni kunima bilumbu byodi mukinzi wa phaki wakála: amana Mwana wa mutu bamúlambula ndangu bamukhoka ha kitakani.»
3 Hanga bambuta ba banganga Nzambi yi bambuta ba Bayuta bakutakani muna kyanzala kya mbuta wa banganga Nzambi, wuna bakala tela ni Khayifu;
4 Bakasi kifwandu kya kumukwatisa Yesu mu kitsweki yi kumuhondisa.
5 Bakala zimbula: «Heku ni mu tangwa dya mukinzi, ndangu mvwalangani yikalaku ha kati dya batu.»

Yesu bamusiti mananasi
(Mlk 14:3-9; Ywn 12:1-8)

6 Yesu ku Betaniya kákala, muna nzu ya Simoni mukwa bwasi,

7 mukhetu mosi wisa bwesuka kwena
Yesu, kákala yi mulangi wa mananasi ma
thalu ya lawu amana wázunzilama hana
mutwa wa yandi bwabuna kákala kuna
mesa.
8 Amana balonguki buna bámona
bwabuna, bámonaku kyesi, hanga
bazimbudini: «Kikuma kya biki kuzanga
kwa bwabu?
9 Bufwaniki basumbisama mu thalu ya
lawu, amana mbongu bahanaza kwena
batsukami!»
10 Kaasi Yesu buna kábakulabwa, wubaz-
imbwadi: «Kikuma kya biki lubati muhekila
phasi mukhetu yandu? Mukuma dyambu
dya kitoku kasadi kwena meni;
11 mukuma batsukami lwakádiki bawu
kosu tangwa, kaasi meni twakádikiku yenu
kosu tangwa.
12 Yandi kanzunzidi mananasi mama
mu lutu, ndangu katekila yidika kuzika
kwama.
13 Mu kyedika yiluzimbwadi: kuna
basámuna Musạmu wa Bukheti wawu, mu
tsi yosu, bamẹnikiki phi mambu mama
kasadi yandu, kikuma kya kumubambuka
yandi.»

Yutasi wumulambudi Yesu
(Mlk 14:10-11; Luk 22:3-6)

14 Hanga mosi wa bawu kumi yi bodi,
wuna bakala tela ni Yutasi Sikadyoti,
wendi kwena bambuta ba banganga
Nzambi
15 wuzimbudi: «Biki luzodi kupheka,
amana meni yilulambwala yandi?» Hanga
bawu bamufuti makuta makumatatu.
16 Amana tuka tangwa meni dina, kakala
sanda tangwa dya mboti ndangu kamu-
lambula Yesu.

Yesu wudini mukinzi wa Phaki
(Mlk 14:12-21; Luk 22:7-14,21-23; Ywn 13:21-30)

17 Mu kilumbu kya theti kya mukinzi
wa mapha makonda kisi dya muvimbu,
balonguki bábwesuka kwena Yesu mu kuz-
imbula: «Ku biki wuzodi ni twakuyidikila
madya ma mukinzi wa Phaki?»
18 Hanga yandi wuzimbudini: «Alwenda
muna mbanza kwena mutu mosi, amana
muzimbwalenu: "Mulongi kazimbudini:
Tangwa dyama dibwesukini; ku nzu ya
ngeyi yidila madya ma Phaki yi balonguki
bama."»
19 Balonguki báhanga bwosu kabalongik-
ila Yesu, amana báyidika madya ma Phaki.
20 Masikidika ha mábwa, ku mesa kákala
yi bawu kumi yi bodi.
21 Amana buna bákala mu kudya, yandi
wuzimbudi: «Mu kyedika, yiluzimbwadi:
mosi mu kati dya benu kandámbula.»
22 Hanga báyuki kiwayi kya lawu,
báyandika kumuhyula mosi kunima muk-
wawu: «Ka meni ku, Pfumu, kabwaku?»
23 Yandi, mu kuvutula, wuzimbudi:
«Wuna wuvundiki koku ha longa dimosi
yi meni, yandi wuna wandámbula.
24 Mwana wa mutu kabati kwenda, tala
mana másonama kikuma kya yandi; kaasi
khi kyadi kwena mutu wuna wulambudi
Mwana wa mutu! Bwálunga ni mutu wuna
kabutukaku kwandi!»
25 Amana mu kuvutula, Yutasi, wuna
wámulambula wuzimbudi: «Ka meni ku,
Mulongi, kabwaku?» Yesu wumuvutwadi:
«Ngeyi meni wuzimbudibwa.»

Mesa ma Pfumu
(Mlk 14:22-26; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25)

26 Buna bakala dya, Yesu wábonga dipha,
wásambuladya amana wábukunadya,
wáhanadya kwena balonguki, amana
wuzimbudi: «Bongenu, dyenu, lwalu lwena
lutu lwa meni.»
27 Amana wábonga mbungu mosi, ku-
nima dya kuvutula matondu, wábahekaya
mu kuzonza: «Nwenuya benu boosu,
28 mukuma mama menina menga ma
meni, ma bulunda bwa Nzambi, mana
matyakani kikuma kya batu lawu mu ku-
loluka kwa masumu.
29 Amana yiluzimbwadi, mukyedika:
tuka buthwena, yinwáku hika vinu dina, tii
yi kuna kilumbu kina yinwádya ha kimosi
yi benu muna Kipfumu kya Tata wama.»
30 Amana buna báyimbila mikunga mya
mukinzi, bálubuka, benda ku mongu wa
Olive.

Yesu wusamuni ni Phetelu kamutuna
(Mlk 14:27-31; Luk 22:31-34; Ywn 13:36-38)

31 Hanga Yesu wubazimbwadi:
«Benu boosu lwathína muna phipha
yayi, mukuma tala mana másonama:
"Yimúhonda kalema, amana kibuka kya
mikoku kyamwángalakana."
32 Kaasi kunima kufutumuka kwama,
yilútekidila kuna Ngadidi.»
33 Amana mu kuvutula, Phetelu wumuz-
imbwadi: «Yuka ni boosu bakútina, meni,
ketibwe, yikútinaku.»
34 Yesu wumuvutwadini: «Mu kyedika
yikuzimbwadi: mu phipha yayi, khoku
kakókulaku kedi, wáthuna mbala tatu.»
35 Phetelu wumuzimbwadi: «Keti kufwa,
yifwa kumosi yi ngeyi, yikútunaku.» Ba-
longuki boosu bazimbudi phi phila mosi.

Yesu wusambidi kuna Ngetisemani
(Mlk 14:32-42; Luk 22:39-46)

36 Hanga Yesu wísa yi bawu, homa
hamosi bisi tela ni Ngetisemani, amana
wuzimbudi kwena balonguki bandi: «Za-
kalenu hahaha, kithama kina yikwenda
lombila meni kuna.»
37 Wánata Phetelu yi bana ba Zebeteya
bawu bodi, wáyandika kuyuka kyadi yi
kiwayi.
38 Hanga wubazimbwadi: «Mbundu yama
mu kiwayi yenina yi kuna lufwa; salenu
haha, amana kalenu batokama kumosi yi
meni.»
39 Wáhaluka koma, wáfukama, mbunzu
mu mafu, mu kulombila yi kuzimbula:
«Tata wama, yuka ni bwalendakana, khat-
wala bungu dyadi; salaku bwosu buna
nzodi meni, kaasi bwosu wuzodi ngeyi.»
40 Tangwa kisa vutuka kwena balonguki,
kábawana baleka; amana wuzimbudi
kwena Phetelu: disongidila lulendiku
kutokama keti tangwa dimosi kumosi yi
meni?
41 Tokamenu, lombilenu phi, ndangu lub-
waku mu kimeka. Kitembu kyazyama
kyenina kaasi lutu lwalembwa lwenina.
42 Wáhaluka hika mbala ya zodi mu ku-
lombila bwabu: «Tata wama, bufwaniku ni
mbungu yayi ndwayoku, mbatanana buna,
yambula luzolu lwaku lwasalama!»
43 Amana wisa vutuka hika, wubawani
baleka, mukuma mesu ma bawu zitu
mákala.
44 Yesu wábasisa, wáhaluka hika, wulom-
bidi mbala ya tatu mu kulandulula ndinga
meni zimosi.
45 Hanga wisi vutuka kwena balonguki
amana wubazimbwadi: «Lunimbi hika,
lulembwi kwenu! Talenu, tangwa dibwe-
suki, amana Mwana wa mutu bamulam-
budi ku moku ma basumuki.
46 Telamenu, thwendenu! Tala, wekina
bela-bela wuna ndambudiki!»

Yesu bamukwati
(Mlk 14:43-50; Luk 22:47-53; Ywn 18:3-12)

47 Muna tangwa meni dina kakala zonza
Yesu, Yutasi, mosi wa bawu kumi yi bodi
wátula hakana, hakimosi yi mulumba-
lumba wa batu bakala yi mbedi za vita
yi khindi muna moku. Bwosu bábatuma
kwena bambuta ba banganga Nzambi yi
bambuta ba bayuta.
48 Amana wuna wámulambula,
wábasongila kidimbu kimosi mu kuzim-
bula: «Wuna yibúmbakana, yandi wuna,
mukwatenu.»
49 Amana buna kábwesuka kwena Yesu,
wuzimbudini: «Mboti, Labuni!» Amana
wámubumbakana.
50 Amana Yesu wumuzimbwadi: «Muk-
wetu, kikuma kya dyambu dina wisidi, sala-
dya.» Hanga buna bábwesuka, bamusimbi
Yesu amana bamukwati.
51 Amana mosi wa bana bákala yi Yesu,
wálubula mbedi ya phoku yandi, hanga
wuhuti kutu dya musadi wa mbuta wa
banganga Nzambi.
52 Hanga Yesu wumuzimbwadi: «Vu-
tula mbedi yaku ya phoku muna kilalu
kyandi, mukuma boosu bana banwánina
ku mbedi, ku mbedi phi bafwíla.
53 Kondilo wubanzi ni pfwaniku
yimubokwadila Tata wama, amana
kaphitika bibuka bya banzyo kuluta kumi
yi bodi?
54 Abweti si malúngila Masonuku? Mana
mabati zonza ni bulungi ni masalama
bwabuna.»
55 Muna tangwa meni dina, Yesu wuz-
imbudi kwena milumba-lumba mya batu:
«Lwisi khwata yi mbedi yi khindi, hanga
wuna yenina ndwandwa? Kinga yikala
zakala bilumbu byosu mu nzu ya Nzambi
mu kulonga, amana lwákhwataku.
56 Kaasi mana moosu mabwini ndangu
malungila Masonuku ma bambikudi.»
Hanga balonguki boosu bamusisi, batini
phi.

Yesu ku thwala ya kimvuka kya mbuta
(Mlk 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Ywn 18:13-14; 18:19-24)

57 Bana buna bámukwata Yesu,
bámunata ku nzu ya Khayifu, mbuta wa
banganga Nzambi, kuna bákutakanina
balongi ba mitsiku yi bambuta ba Bayuta.
58 Amana Phetelu, yandi, kakala
landa muna kyana, yi kuna kyanzala
kya mbuta kya mbuta wa banganga
Nzambi. Amana buna kákota muna kati,
wuzakadi yi batsinzidi ndangu kazaya
buna mamánisina.
59 Amana bambuta ba banganga
Nzambi yi balongi ba mitsiku yi kimvuka
kyambuta[a] bakala sanda kimbangi
kya mbi kikuma kya Yesu, ndangu
bamuzengila mukanu wa lufwa.
60 Kaasi bámonaku, mbatanana lawu dya
bambangi ba luvunu bisa funda, kaasi ku
tsuka, bisa bwesuka bodi,
61 bazimbudi: «Yandu-yandu kakala zim-
bula: Pfwani yiwulumuna nzu ya Nzambi
yayi, amana thunguludiya mu bilumbu
bitatu."»
62 Amana mbuta wa banganga Nzambi
buna kátelama, wázimbula kwena yandi:
«Keti kima wubatiku vutula? Biki wu-
zonzi kikuma kya bimbangi byabi babati
kufundila baba?»

a **26:59 26:59** Mth 5:22

63 Kaasi Yesu wádibata. Amana mbuta wa banganga Nzambi wumuzimbwadi: «Mu khumbu ya Nzambi wa moya mbati zenga, wátuzimbwala yuka ni ngeyi, wenina Kidisitu, Mwana wa Nzambi?»
64 Yesu wumuzimbwadi: «Ngeyi meni wuzimbudibwa. Kaasi yiluzimbwadi hika: tuka buthwena, lwamúmona Mwana wa mutu wazakala kuna koku dya kitata dya Mukwa Ngolu zoosu yi mu kukwisa hana thandu ya matuti ma zilu.»
65 Hanga mbuta wa banganga Nzambi wuyati miledi myandi, amana wuzimbudi: «Nzambi kabati tukwana! Kikuma kya biki twasósila hika bambangi? Talenu buthwena luyuki benu-benu ngusi;
66 Abweti lubanzi benu?» Amana boosu mu kuvutula, bazimbudi: «Bulombi kafwa.»
67 Hanga bamuhumi metya kuna mbunzu yandi amana bamuti makufi bahika phi bamuti mbata,
68 mu kuzonza: «Bikuleti, kamba ngeyi Kidisitu wenina, keti nati wukubeti!»

Phetelu wumutuni Yesu
(Mlk 14:66-72; Luk 22:56-62; Ywn 18:15-18)

69 Phetelu kákala wazakala kuna phenza, hana kyanzala. Amana musadi wa mukhetu mosi wábwesuka kwena yandi mu kuzimbula: «Ngeyi phi, wákala yi Yesu, mwisi Ngadidi.»
70 Kaasi yandi wátuna ku thwala ya batu boosu, mu kuzimbula: «Nzayimoku mana wubati zimbula.»
71 Buna kakala kwenda kuna mwelu wa kyanzala, wumoni hika musadi wahika wa mukhetu amana yandu-yandu wuzimbudi kwena bakwawu: «Yandu phi kákadikini yi Yesu mwisi Nazaleti.»
72 Amana wutuni hika yi ndefi: «Yimuzayiku mutu yandu.»
73 Kunima dya mwana tangwa, bábwesuka batu bákala hana, bazimbudi kwena Phetelu: «Mu kyedika, ngeyi wenina phi mosi hana kati dya bawu; mukuma nzonzidi yaku yibatibwa songila mbotimboti.»
74 Hanga Phetelu wuyandiki kudya ndefi: «Yukani meni yimuzayi mutu yandu, Nzambi kapheka ndola!» Amana muna tangwa meni dina, khoku mosi wákokula,
75 Amana Phetelu wáyubuka ndinga yina ya Yesu: «Ku thwala ya kukokula kwa khoku, mbala tatu wathúna meni.» Amana wálubuka, wádila phi lawu.

27

Yesu bamunati ku nganda ya Philatu
(Mlk 15:1; Luk 23:1-2; Ywn 18:28-32)

1 Kuma buna kwakhya, lukutakanu lwásalama, bambuta ba banganga Nzambi boosu yi bambuta Bayuta bákasa fwongu kikuma kya Yesu ndangu bamuhondisa.
2 Amana buna bámukasa, bámunata, bámulambula kwena Philatu,[a] kilolu mwisi Loma.

Lufwa lwa Yutasi
(Mhb 1:18-19)

3 Hanga buna kámona Yutasi, wuna wámulambula, ni bamuzengidi lufwa, wázosuluka, wávutula makuta makumatatu kwena bambuta ba banganga Nzambi yi bambuta ba Bayuta.
4 Wubazimbwadi: «Tsumuki mu kulambula menga ma mutu wakonda sala mbi.» Bawu bazimbudi: «Khi mambu ngeyi yi betu! Makutadi ngeyi meni!»
5 Amana buna kálosa makuta meni mana muna nzu ya Nzambi, wenda, amana wádikudika.
6 Bambuta ba banganga Nzambi buna bátonguna makuta meni mana, bazimbudi: «Bulombiku kutimbulama mu sanduku dya nzu ya Nzambi, kikuma thalu ya menga.»
7 Lukutakanu buna lwásalama, makuta mana básumbilama kilanga kya mutu wuna wakala bumba nzungu za tuma, kikuma kya mazyamu ma banzenza.
8 Ihana bátedilakya, «Kilanga kya menga» yi lelu dyadi.
9 Hanga malungidi mana mázonzama mu nzila ya mbikudi Yelemiya: «Bábonga makuta makumatatu, yena thalu yina bázenga bana ba Kiseledi kikuma kya yandi;
10 Hanga bahanima kikuma kya kilanga kya wuna wisi bumba nzungu, bwosu kátsilabwa yandi meni Pfumu.»

Yesu ku thwala ya Philatu
(Mlk 15:2-5; Luk 23:3-5; Ywn 18:33-38)

11 Yesu buna kákala ku thwala ya Philatu, hanga wumuhyudi: «Ngeyi, kyamvu wa Bayuta wena?» Amana Yesu wuvutudi: «Ngeyi meni wuzimbudibwa.»
12 Kaasi mu tangwa dina bakala mufunda kwena bambuta ba banganga Nzambi yi bambuta ba Bayuta, Yesu kávutulaku kima.

a **27:2 27:2** Philatu kakala kilolu mwisi Loma mu kinzunga kya Yuteya tukila mvula 26-36 ku nima lubutuku lwa Yesu Kidisitu. Philatu kakala yi mikanu mya lawu kwena Bayuta muna tangwa dina kakala kilolu kya mbanza. Mbala za lawu, kakala tonda kulungisa luzolu lwa Bayuta kikuma kya mikanu. Kakhana totisa kifulu kyandi kya kilolu mu mbanza wadi ni kakalaka yi mikanu.

13 Hanga Philatu wumuzimbwadi: «Wubatiku yuka mambu moosu mana babati zonza kikuma kya ngeyi?»
14 Kaasi kávutulaku ndinga keti mu dyambu dimosi, hanga Philatu yituki lawu.

Yesu bamuzengidi lufwa
(Mlk 15:6-15; Luk 23:13-25; Ywn 18:39-40; 19:1-16)

15 Bwosu bwákala mu mukinzi wosu, Philatu kakala yambwadila mutu wa boloku mosi kikuma kya mulumba-lumba wa batu, wosu wuna bakala lomba.
16 Kinga, muna tangwa dina, kwákala yi mutu wa boloku mosi watoma zayakana, khumbu yandi [Yesu] Balabasi.
17 Bwosu bákala bakutakana, hanga Philatu wubahyudi: «Nati luzodi yiluyambwadila, [Yesu] Balabasi ho Yesu yandi bisi tela Kidisitu?»
18 Mukuma wázaya kwandi ni kikuma kya kiphala bámulambwala.
19 Amana buna kázakala ha kiti kya nganda, mukhetu wandi wumutumini ndinga: «Wukotaku mambu ma mutu wa masonga wuna, mukuma lelu, phasi lawu mboni mu ndosi, kikuma kya yandi.»
20 Bambuta ba banganga Nzambi yi bambuta ba Bayuta bálwengisa milumba-lumba mya batu ndangu balomba Balabasi, amana bámuhondisa Yesu.
21 Amana mu kuvutula, Philatu wubahyudi: «Nati, mu kati dya bawu bodi luzodi ni yiluyambwadila?» Bawu bavutudi: «Balabasi!»
22 Philatu wábazimbwala: «Abweti si yimúhanga Yesu yandi bisi tela Kidisitu?» Boosu bavutudi: «Mukhoka ha kitakani!»
23 Yandi wávutwakila: «Kikuma kya khi mbi kasadi?» Kaasi bawu báyandika kukalunga ngolu mu kuzimbula: «Bamukhoka ha kitakani.»
24 Amana Philatu buna kámona ni heku kima kahanga, kaasi bwosu yálutakana mvwalangani, hanga wubongi mamba, wásukula moku kuna thwala ya mulumba-lumba wa batu, mu kuzonza: «Nzayiku dyambu ditadidi menga mama; benu, malutadi benu-benu!»
25 Amana mu kuvutula, batu boosu bázimbula: «Menga mandi makala hana thandu ya betu yi bana betu!»
26 Hanga wubalubwadi Balabasi; amana Yesu buna kamubetisa fimbu, wumulambudi ndangu bamukhoka ha kitakani.

Baphumbulu bamuseyi Yesu
(Mlk 15:16-20; Ywn 19:2-3)

27 Hanga baphumbulu ba Philatu bamululumuni Yesu yi muna nganda ya yandi Philatu, amana bákhokika kibuka kya baphumbulu.
28 Bámuwomuna miledi, bámuvwatisa muzaka wumosi wa kabengi.
29 Bátunga mukhonzi wumosi wa tsaku, bámuvwatisaya kuna mutwa yi muswangina kuna koku dya kitata, amana, bwosu bafukama ku thwala ya yandi, bakala museya mu kuzimbula: «Mboti, kyamvu wa Bayuta!»
30 Bakala muhuma metya bábonga muswangina amana beka muzyatula muna mutwa.
31 Kunima dya kumuseya, bámukatulawa muzaka wuna, bámuvwatisa hika miledi myandi, amana bámunata ndangu benda mukhoka ha kitakani.

Yesu bamukhoki ha kitakani
(Mlk 15:21-32; Luk 23:26-43; Ywn 19:17-27)

32 Mu kulubuka, bátundakana mutu mosi, mwisi Sileni, khumbu yandi Simoni; hanga bamulundiki ndangu kanata kitakani kya Yesu.
33 Bátula homa hana bisi tela ni Ngolungota, disongidila: «Kizika kya Kibelengenzi kya mutwa.»
34 Bamuheki kunwa vinu dya kubundikisa yi kisi dya khadi; buna káyedika, kázolaku kunwa.
35 Kunima dya kumukhoka ha kitakani, baphumbulu bákabana miledi myandi mu kubetilamya zeki.
36 Kunima, bázakala hahana mu kumutanikina.
37 Amana báthetika hana thandu ya mutwa wandi bisona bina byákala tendula kikuma kya lufwa lwandi: «Yandu kenina Yesu, kyamvu wa Bayuta.»
38 Hanga bakhokini hana kitakani bandwandwa bodi ha kimosi yi yandi, mosi ku koku dya kitata, mukwawu ku koku dya kimama.
39 Bana bákala mu kuluta, bákala mutukwana yi kunikisaka mutwa mya bawu;
40 amana bazimbudi: «Ngeyi wakala zimbula ni wawúlumuna nzu ya Nzambi amana mu bilumbu bitatu watúngululaya, dihulula ngeyi meni, yuka ni Mwana wa Nzambi wenina, amana tuluka ha kitakani!»
41 Phila mosi phi bambuta ba banganga Nzambi yi balongi ba mitsiku yi bambuta ba Bayuta bakala museya yi kuzonzaka:
42 «Batu bahika kakala hulula, kafwaniku kudihulula yandi meni! Kyamvu wa Kiseledi kenina: katuluka buthwena bwabu ha kitakani amana twakwikila mwena yandi.
43 Kakala dihana kwena Nzambi, buthwena, kamuhulula yuka ni kisi muzola;

mukuma kakala zimbula: "Mwana wa Nzambi yenina"!»
44 Amana phila mosi yi bandwandwa bana bámukhoka bawu ha kitakani bákala mutukwana.

Lufwa lwa Yesu
(Mlk 15:33-41; Luk 23:44-49; Ywn 19:28-30)
45 Tuka tangwa dya tsinzi, phipha yábwa mu tsi yina yosu tii yi kuna tangwa dya tatu dya masikidika.
46 Amana bela-bela yi tangwa tatu dya masikidika, Yesu wákalunga mu ndinga ya ngolu: «Diya, Diya, lema sabakatani?» Disongidila: «Nzambi wama, Nzambi wama, kikuma kya biki wungyambwadidi?»
47 Amana bahika, mu kati dya bana bákala hakana, buna báyuka, bazimbudi: «Diya, kabati tela yandu.»
48 Mosi muna kati dya bawu, wenda thinu, wábonga kitini kya dinyuka, wávundikikya muna vinu dya ngani, amana wákasadya ku miti, kamuheka yandi ndangu kanwa.
49 Kaasi bahika bakala zimbula: «Yambulenu, twatala kamba Diya kakwisa muhulula hahana!»
50 Amana Yesu wákalunga hika mu ndinga ya ngolu, wátabula moya.
51 Kutala muledi wa zitu wuna wakala kabisa kizika kyahedila yi kina kyákala kyahedila lawu mu nzu ya Nzambi wuyatukini mu byati byodi tuka ku londi yi kuna banda. Amana mafu mánikana, matadi phi máyatuka[b],
52 mazyamu másabuka, bamvumbi ba lawu ba batu ba Nzambi báfutumuka.
53 Bálubuka mu mazyamu, kunima dya lufutumuku lwa Yesu, bákota mu Yelusalemi, mbanza yatoma amana bádimonikisa kwena batu ba lawu.
54 Satudiyoni yi bana bakala kengila bawu Yesu, buna bámona ni mafu manikani yi mambu mana máluta; báyuka bweya bwa lawu, bazimbudi: «Mu kyedika, yandu Mwana wa Nzambi kákadi!»
55 Amana hákala hakana bakhetu balawu, babana bámusindikila Yesu tukidila ku Ngadidi mu kumusadila, bakala tala kuna kyana.
56 Ha kati dya bawu, hákala Madiya mwisi Makatala yi Madiya ngudi wa Zyaki yi Yozefu yi ngudi wa bana ba Zebeteya.

Yesu bamuziki
(Mlk 15:42-47; Luk 23:50-56; Ywn 19:38-42)
57 Masikidika ha mábwa, wisa tula mvwama mosi, mwisi Adimate, khumbu yandi Yozefu, wuna wákala phi mulonguki wa Yesu.
58 Wenda kwena Philatu, wálomba lutu lwa Yesu. Hanga Philatu wáhana muswa ni bamuhekalwa.
59 Amana Yozefu wábonga lutu lwa Yesu, wávungalwa ha muledi wa pha[d],
60 wásikulalwa muna mazyamu mandi ma pha mana kásima muna ditadi, amana buna kábundumuna kalunga tadi ku mwelu wa mazyamu, wenda kwandi.
61 Madiya mwisi Makatala yi Madiya wuna mukwawu, hana bákala, bazakala kuna thwala ya mazyamu.

Batshinzidi ba mazyamu
62 Kilumbu kyalanda kifwani. Kyákala ku manima ma kilumbu kina bakala yidikila sabata, bambuta ba banganga Nzambi yi Bafwadisi bákutakana kuna nzu ya Philatu
63 mu kuzimbula: «Mbuta-mutu, tubati bambuka ni mukwa bukamvi wuna, buna kákala wa moya, kázimbula: "Kunima bilumbu bitatu, yifútumuka."
64 Disongidila ni senda bakengidila mboti-mboti mazyamu yi kuna kilumbu kya tatu, kondi lo, balonguki bandi bisa muyiba nana. Hanga bahuna kwena batu: "Wufutumuki ku bafwa." Holoni, bukamvi bwabu bwa tsuka bwalúta buna bwa theti.»
65 Philatu wubazimbwadi: «Talenu baba baphumbulu; ba kitshinzidi. Alwendenu, kengidilenu mboti-mboti mazyamu bwosu luzodidi.»
66 Hanga bendi, mu kukengila mboti-mboti, basya kidimbu kuna tadi dina dyákala fidinga mazyamu amana básisa batsinzidi.

28

Lufutumuku lwa Yesu
(Mlk 16:1-10; Luk 24:1-12; Ywn 20:1-10)
1 Kunima dya sabata, muna suka-suka dya kilumbu kya theti kya phosa, Madiya mwisi Makatala yi Madiya wuna mukwawu benda tala mazyamu.

b **27:51 27:51** Nzu ya Nzambi yakala yi miledi myodi. Watheti wakala mu mwelu wa kizika kyahedila. Kizika kyahedila kyakala mbasi ya theti muna nzu ya Nzambi. Muledi wa zodi wakala ha kati dya kizika kyahedila yi kina kyahedila kuluta. Mbuta wa banganga-Nzambi lwesi wakala kota muna kizika kina kyahedila kuluta, mbala mosi muna mvula. Nzila yayi yibati zonzila muledi wa zodi. (Khaphu ya 26:3; Heb 9:3)
d **27:59 27:59** Muna tsadidi ya Bayuta, bakala vuya mananasi ma mutindu yi mutindu amana basitima kuna muledi wa kuvungila mvumbi kikuma kya kumufundika (Ywn 19:39-40).

2 Kutala mafu manikani ngolu; mukuma
wanzyo mosi wa Pfumu wákulumuka ku
zilu, wisa bundumuna tadi amana kákala
wazakala hana thandu ya dyawu.
3 Kifwani kyandi kyakala kedyamina
hanga mitsyenzya, miledi myandi myákala
mya phembi ya lawu.
4 Kikuma kya bwabuna, batsinzidi
báyuka bweya bwa lawu. Bakala tekita
amana bákituka hanga batu bafwa.
5 Mu kutambula ndinga, wanzyo
wázimbula kwena bakhetu: «Lukalaku yi
bweya, benu, mukuma nzayi ni Yesu wuna
bákhoka ha kitakani lubati sanda;
6 keku haha, wufutumukini bwosu
kázimbula. Alwisa, talenu homa hana
kakadikini walandalala.
7 Alwenda tswatsu, zimbulenu kwena
balonguki bandi: "Wufutumuki ha kati
dya bafwa, amana tala wulutekididi kedi
mu Ngadidi; kwakuna lwámumona." Tala,
mana khádiki mawu mu kuluzimbwala.»
8 Amana bákatuka tswatsu ku mazyamu,
bákala bazakama yi kitswi yi kyesi
kya lawu amana bakhetu benda thinu
kusamuna kwena balonguki bandi.
9 Kutala, Yesu wisi batundakana mu
kuzimbula: «Kimboti kyenu!» Bawu
bábwesuka, bámubumbakana muna malu
mu kumufukamina.
10 Hanga Yesu wubazimbwadi: «Lukalaku
yi bweya. Alwenda, samunenu kwena
baphangi bama ni benda kuna Ngadidi:
amana bangwána kwakuna.»

Meni dya batsinzidi

11 Tangwa bakala mu nzila, ndambu ya
batshinzidi ba mazyamu, bisa mu mbanza,
basamuni kwena bambuta ba banganga
Nzambi moosu mosu mana máluta.
12 Buna bákutakana yi bambuta ba
Bayuta, lukutakanu lwásalama: bábonga
lukanu, amana bahana mbongu za lawu
kwena baphumbulu
13 mu kuzimbula: «Zimbulenu: "Ba-
longuki bandi bisi muyibaka muna phipha,
bwosu tukadiki betu banimba."
14 Amana yuka ni kilolu mwisi Loma
kayukabwa, betu twamulembika, ndangu
benu baluyangisaku.»
15 Batsinzidi bátambula mbongu,
báhanga bwosu bábazimbwala. Amana
ndinga yayi yámwangana kwena Bayuta
tii yi kuna lelu dyadi.

Kituma kya Yesu kwena balonguki
(Mlk 16:14-18; Luk 24:36-49; Ywn 20:19-
23; Mhb 1:6-8)

16 Balonguki kumi yi mosi benda ku
Ngadidi, kuna mongu wuna ká bazimbwala
Yesu ni benda[a].
17 Tangwa bámumona, báfukama, kaasi
bahika bákala yi keti-keti.
18 Yesu wábwesuka, wuzimbudi kwena
bawu: «Kipfumu kyosu báphekakya muna
zilu yi ha tsi.
19 Disongidila alwendenu, kitulenu batu
ba makanda moosu balonguki bama;
babotikenu mu khumbu ya Tata yi ya
Mwana yi Kitembu Kyatoma;
20 balongenu mu kusadila moosu mana
yilulongikidi. zayenubwoku, meni yenina
yi benu bilumbu byosu tii yi kuna tsuka ya
tsi.»

a **28:16 28:16** Tala muna nzila ya 26:32.

Musamu kásonika Malaku Malaku
Khotidi ya mukanda

Musamu wa Bukheti kásonika Malaku wubati zonza kwena bakidisitu bana bakonda kala boosu mu kisina kya bayuta. Wenina Musamu wa Bukheti wa khufi kuluta. Mu kati dyandi mweku meni ditadidi kileki kya Yesu. Mweku phi keti malongi ma kaleyi mana ma Yesu. Kaasi Malaku yandi kabati hana phi mameni ma lawu ma kutundakana, kubeluka yi matendu. Muna mambu mahika, wubati hana tsikiningi ya mambu yina yikondi muna Misamu mya Bukheti myahika.

Musamu wa Bukheti kásonika Malaku wubati landa, mu kimvuka, ndonga ya mambu bwosu básonikabwa muna Misamu mya Bukheti mya Mathayi yi Luka. Kaasi meni dyenina hanga mukhenda wa kuyitwakisa. Tukidila mulonga wa theti, wubati songila Yesu hanga «Mwana wa Nzambi» (1:1). Bela-bela yi tsuka ya Musamu wa Bukheti, Mwana wa Nzambi wufwini, wa kukhoka ha kitakani kimosi (15:39).

Muna kyati kya theti muna byodi bya mukanda (1:1—8:26), Yesu kazodiku ni batu batekila bakula bwa buthwena keti nati kenina yandi. Kabati buka bambefu, kabati kukwasa bitembu bya mbi, kabati zonza yi hamu. Batu babati dihyula: «Nati kenina mutu yandu?» Kaasi Yesu wuzimbudini kwena baba bisi dibanzila ni bamuzayi: «Luzimbulaku kwena mutu keti nati yenina.»

Kyati kya zodi muna byodi bya mukanda (8:27—16:20) yibati natisa mu kubakula keti bweti kenina Yesu mwana wa Nzambi.

Batu ba bunzambi ba bisi Loma bákala sangwadila batu bambuta babana bákala koma hanga banzambi. Batu meni babana bakala hanga mambu hanga ma kuyituka, bázayakana lawu, bákala yi kinunga muna mambu ma phasi moosu.

Kinga, Yesu kenina Mwana wa Nzambi, mu kutambwasaka mu kukala mutu wa kyedika yi mu kulemvukaka kwena Nzambi. Bwabuna, bwámunatisa mu kunyokuka yi kufwa. Kwakala balonguki ba Yesu bábakulabwoku bwabuna mu mbala mosi; bamulosidini Yesu mu tangwa dina babati muzengila lufwa. Satudiyoni mosi wa ku Loma wubati zimbula, mu kumumona Yesu kufwa: «Mu kyedika, mutu yandu, Mwana wa Nzambi kakadikini!»

Yesu, tangwa kabati dizonzila yandimeni, kabati disongila hanga Mwana wa mutu. Nzonzidi meni yayina yibati songila mutu wuna káheka Nzambi hamu dyosu, dyakala hamu dya kufundisa yi dya kulolula. Yibati songila hika ni Yesu kákala mutu kyedika. Nzonzidi meni yayina yibati songila diswekamu dina dibati zinga kimutu kyandi yi kitumu kyandi.

Musamu wa Bukheti kásonika Malaku wubati hyula kyufu: «Nati kenina Yesu?» Heku mutu wufwani mu kuvutula mvutu bwa buthwena. Mukanda wa Malaku wubati landisa nzila yina kálanda Yesu. Wubati sadisa mu kubakula, malembimalembi, keti nati kenina Yesu.

Malongi ma Yowani Mubotiki
(Mth 3:1-12; Luk 3:1-18; Ywn 1:19-28)

1 Luyandiku lwa Musamu wa Bukheti wa
Yesu Kidisitu, Mwana wa Nzambi
2 bwosu bwásonama mwena Mbikudi
Yesaya:
«Phitikini mbambala wama ku thwala ya
ngeyi,
kikuma kya kukuyidika nzila.
3 Yi yandi wuna wubati kalunga muna
nganga:
Yidikenu nzila ya Pfumu,
sungikenu mikinda myandi.»

4 Bwabuna kálubuka Yowani, kakala botika muna nganga, amana weka longa mbotika ya kusoba bikalulu kikuma kya ndoluka ya masumu.

5 Bisi kinzunga kya Yuteya boosu yi bisi Yelusalemi boosu bakala kwenda kwakuna kwena yandi amana bakala tambula mbotika kwena yandi, muna Yolutani, yi kufungunaka masumu ma bawu.

6 Yowani[a] kákala wavwata muledi wa mwika mya kamela yi mukaba wa tsibu muna mbunda; kakala dya baphasu yi bwiki bwa mu tseki.

7 Kakala longa: «Kabati kwisa kuna manima ma meni, wuna wenina yi ngolu kuluta meni; amana kutu meni ndungiku mu kuzenzama amana yikutumuna musinga wa tsabatu zandi.

8 Meni yikala lubotika mu mamba, kaasi yandi kakwisa lubotika mu Kitembu Kyatoma.»

Mbotika yi kimeka kya Yesu Kidisitu
(Mth 3:13; 4:11; Luk 3:21-22; 4:1-13)

9 Muna bilumbu meni bina Yesu kátuka ku Nazaleti, hata dya Ngadidi, hanga bamubotiki kwena Yowani muna Yolutani.

a **1:6 1:6** Yowani Mubotiki

10 Buna ka'lubuka Yesu mu mamba, ka'mona zilu dikanguki yi Kitembu Kyatoma kukulumuka kwena yandi hanga yembi.
11 Ndinga ya'yukalakana kuna zilu: «Ngeyi wenina Mwana wama watondama; mwena ngeyi tsini kyesi kyama.»
12 Muna tangwa meni dina, Kitembu wa'munatisa mu nganga.
13 Ka'nanga bilumbu makumaya muna nganga, bisa muleya kwena Satana. Kakala zinga kumosi yi bambisi ba mu tseki; amana banzyo bakala musadila.

Yesu wutedi balobi baya
(Mth 4:2-22; Luk 4:14-15; 5:1-11)

14 Kunima dya kumukwatisa Yowani mu boloku, Yesu wi'sa kuna Ngadidi, kakala longa Musamu wa Bukheti wa Nzambi.
15 Kakala zimbula: «Tangwa difwani amana Kipfumu kya Nzambi kibwesukini! Balumunenu mbundu amana kwikilenu mu Musamu wa Bukheti!»
16 Buna kakala luta muna kabeta ka yanga dya mbuta dya Ngadidi, wa'mona Simoni yi Andele, phangi wa Simoni, bakala timbula wanda dya bawu muna yanga, mukuma balobi ba'kala.
17 Yesu wubazimbwadini: «Ndandenu amana yilukitula balobi ba batu.»
18 Muna mbala mosi, ba'sisa mawanda ma bawu amana benda mulanda.
19 Buna ka'phusana ndambu, wa'mona Zyaki, mwana wa Zebeteya, yi phangi wandi Yowani, ba'kala phi muna masuwa ma bawu, beka yidika mawanda.
20 Muna mbala mosi wa'batela; ba'musisa tata wa bawu Zebeteya muna masuwa yi basadi bandi, amana ba'mulanda.

Kubeluka kwa mukwa kitembu kya mbi
(Luk 4:31-37)

21 Ba'kota mu Kaphedinawuma. Muna kilumbu kya sabata, wa'kota muna nzu ya kimvuka ya Bayuta amana wa'yandika mu kulonga.
22 Bakala yituka kikuma kya malongi mandi; mukuma kakala longa hanga mutu wenina yi hamu, heku ni hanga balongi ba mitsiku.
23 Kinga muna nzu ya kimvuka ya Bayuta meni yina, mwa'kala yi mutu mosi wa'kala yi kitembu kya mbi, hanga wukalungini:
24 «Ki'kuma kya biki wudikotisidini mu mambu ma betu, Yesu mwisi Nazaleti? Wisini ndangu watuzanga? Nzayi mboti nani ngeyi wenina: Watoma ba'tuma kwena Nzambi!»
25 Yesu wa'kayakya, mu kuzimbula: «Dibata amana lubuka mwena mutu yandu!»
26 Kitembu kya mbi kya'lubuka mwena yandi mu kumuningisa ngolu yi kukalunga ngolu.
27 Boosu ba'yituka lawu; bakala dihyula bawu yi bawu: «Biki byabi? Malongi mapha, yi hamu dyosu! Kabati senda kwena bitembu bya mbi, amana bibati mulemvukila!»
28 Amana khululuka yandi ya'mwangana yi tswatsu muna kinzunga kya Ngadidi kyosu.

Yesu wubeludini lawu dya bambefu
(Mth 8:14-17; Luk 4:38-41)

29 Mu kulubuka mu nzu ya kimvuka ya bayuta, we'nda ha kimosi yi Zyaki yi Yowani ku nzu ya Simoni yi Andele.
30 Buko bwa mukhetu bwa Simoni, walandalala ka'kala hana thangi, kikhafuma ka'kala kyawu; muna mbala mosi, ba'mumenikina yandi Yesu.
31 Yandi wa'bwesuka amana wumusimbini kuna koku, wumutelamisini phi; kikhafuma kimuhwini, amana wuyandikini mu kubaheka madya.
32 Masikidika ha ma'bwa, kunima kuzyoka kwa tangwa, bakala munatina bambefu boosu yi bakwa bitembu bya mbi.
33 Mbanza yosu ya'khokana kuna thwala ya mwelu wa nzu.
34 Ka'belula bambefu balawu bakala bela maladi ma mutindu yi mutindu amana wa'kukwasa bitembu bya mbi byalawu; Ka'kalaku sisa tangwa ni bitembu bya mbi byayakula, kikuma bya'kala muzaya keti nati ka'kala.

Yesu wukangadi muna Ngadidi
(Luk 4:42-44)

35 Muna suka, bwosu kwa'kala phipha, Yesu wa'tokama, wa'lubuka ndangu kenda ku phungamu amana kwakuna kikuma kya kulombila.
36 Simoni yi bana ka'kala bawu benda musanda;
37 Tangwa ba'musengumuna, bamuzimbwadini: «Boosu babati kusanda.»
38 Yandi wubavutwadini: «Thwendenu kuma kwahika, muna mahata ma kinzunga, ndangu kwakuna phi yisamuna musamu; kikuma kya bwabuna yisidikini.»
39 Amana we'nda muna kinzunga kya Ngadidi kyosu; mu kusamuna musamu muna nzu za kimvuka za Bayuta za bawu yi kukukwasaka bitembu bya mbi.

Yesu wubeludini mbefu wa'kala yi bwasi
(Mth 8:1-4; Luk 5:12-16)

40 Mukwa bwasi mosi wi'sa kwena Yesu, wa'fukama amana wa'mubokwadila: «Yuka ni wuzodibwa, fwani watsemisa.»

41 Yesu yi kiwayi kyosu, wálambula
koku, wámusimba amana wuzimbudini:
«Nzodibwa, sema!»
42 Muna mbala mosi, bwasi
bwámuwaluka; wásema.
43 Yesu wámukebisa, wámulubula
44 mu kuzimbula: «Dikenga mu ku-
menika kwena mutu. Kaasi ndawenda
disongila kwena nganga Nzambi, amana
tambika kabu dyaku kikuma kya kudis-
emisa kwaku bwosu kálongabwa Moyize;
kyakála kimbangi kikuma kya bawu.»
45 Kaasi yandi, buna kenda, wáyandika
mu kumenika mambu mana mámubwila
kwena batu mu ndinga ya ngolu yi kikesa
yi kuyadingisaka Ndinga mu phila ni Yesu
kálendaku hika mu kukota buna bufwani
keti mu mbanza yimosi. Kákala watelama
kuna phenza, kuna phungamu, amana
bakala tuka tselu yi tselu yi kwisaka kwena
yandi.

2

Yesu wubukini kiwokoku
(Mth 9:1-8; Luk 5:17-26)

1 Kunima ndambu ya bilumbu, Yesu
wávutuka ku Kafadinawumi. Báyuka ni
kuna nzu[a] kenina.
2 Amana háwongama thalu ya lawu dya
batu, kwásalaku keti homa, keti ku thwala
ya mwelu. Kakala balonga Ndinga.
3 Hákala hana kati dya bawu yi batu bisa
mu kunata kiwokoku mosi bátikula kwena
batu baya.
4 Bwosu bakalaku lenda mu kumutudisa
kwena Yesu, kikuma kya mulumba-lumba
wa batu, bálungula hana thandu ya mudilu
wa nzu yina[b] kákala amana báyidika
hundu hahana, bákulumuna kiphoyu kina
kákala walandalala kiwokoku.
5 Mu kumona lukwikilu lwa bawu, Yesu
wázimbula kwena kiwokoku: «Mwana
wama, masumu maku makulolukini.»
6 Hákala hakana yi ndambu ya balongi
ba mitsiku, bazakala, bekina dizonzila
muna mbundu za bawu meni:
7 «Kikuma kya biki kabati zonzila
bwabuna? Nzambi kabati sawula? Nani
wufwani kulolula masumu, yuka ni ka
yandi meni ku Nzambi lwesi?»
8 Muna mbala mosi, Yesu wábakula,
muna kitembu kyandi, mabanza bákala
mawu; wubazimbwadini: «Kikuma kya biki
lwenina yi mabanza ma bwabuna?
9 Biki byakonda kala phasi, mu kuzim-
bula kwena kiwokoku: "Masumu maku
makulolukini" ho mu kuzimbula: "Telama,
bonga thangi yaku amana kangala"?
10 Kaasi bulungi, ndangu lwazayabwa ni
Mwana wa mutu kenina yi hamu dya ku-
lolula masumu ha tsi.» Wuzimbudi kwena
kiwokoku:
11 «Yikuzimbwadibwa, telema, bonga
thangi yaku, amana vutuka ku nzu yaku.»
12 Muna mbala mosi, mutu wuna
wátelama, wábonga thangi yandi,
wálubuka kuna thwala ya batu boosu,
amana báyituka lawu, boosu bakala zatula
Nzambi mu kuzimbula: «Khaniku tumona
kedi dyambu dya mutindu wawu!»

Yesu wumutedi Lefi
(Mth 9:9-13; Luk 5:27-32)

13 Yesu wálubuka hika ku kabeta ka
yanga dya mbuta; mulumba-lumba wa
batu wosu wakala kwisa kwena yandi,
amana kakala balonga.
14 Mu kuhita, wámona Lefi, mwana
wa yakala wa Alufwe, wazakala hana
mesa ma kisalu. Wumuzimbwadini:
«Ndanda!» Yandu-yandu wátelema amana
wámulanda.
15 Bwosu kákala ku mesa kuna nzu ya
Lefi, tulaki twa phaku lawu yi basumuki
bákala hana mesa hakimosi yi Yesu yi
balonguki bandi, mukuma lawu bákala mu
kumulanda.
16 Balongi ba mitsiku ba bafwadisi
buna bámumona mu kudya hakimosi yi
bakalaki ka phaku yi basumuki, beka
zimbula kwena balonguki bandi: «Kikuma
kya biki kabati dila homa hamosi yi
bakalaki ba phaku yi basumuki?»
17 Kinga Yesu wáyuka, hanga wubazimb-
wadini: «Kabanaku benina bakola mu lutu
bisi vwa mupfunu wa munganga, kaasi
bambefu. Yísaku tela batu ba masonga,
kaasi basumuki.»

Yesu yi kuzila kwa madya
(Mth 9:14-17; Luk 5:33-39)

18 Balonguki ba Yowani yi bafwadisi
bakala zila kudya. Batu bahika bisa zim-
bula kwena Yesu: «Kikuma kya biki ba-
longuki ba ngeyi bisiku zila bawu, kinga
balonguki ba Yowani yi balonguki ba
bafwadisi bisi zila madya?»
19 Yesu wávutula: «Banduku ba kikwedi
bafwani kuzila madya mu tangwa dina
kenina kikwedi hakimosi yi bawu, ku
mukinzi wa longu? Tangwa dyosu dina
kakála kikwedi hakimosi yi bawu, balen-
daku kuzila madya.»

---

a **2:1 2:1** Mutindu wuna bazonzidi mu khaphu dya 1:29, fwani wabanza ni nzu ya Simoni yi Andele babati zonzila.

b **2:4 2:4** Mudilu wa nzu za bisi Phalesitini, wákala wadiyala hanga kitala, bátungawa yi lundu.

20 Bilumbu byakwísa bina babákatula
yandi kikwedi; hahana nana bazíla kudya,
muna kilumbu meni kina.
21 «Heku mutu wisi londa kitemba kya
muledi wa pha yi muledi wakhulu; kondilo
kitemba kya pha kyayáta muledi wuna
wakhulu, amana kuyatuka kwa muledi
kwakala kwalawu.
22 Amana kweku mutu wisi longulula
vinu dya pha mu bilungu bya khulu;
kondilo vinu dyabúla bilungu, yi vinu yi
bilungu bizangani; vinu dya pha, difwani
mu bilungu bya pha!»

Yesu yi sabata
(Mth 12:1-8; Luk 6:1-5)

23 Buna kakala hita muna bilanga bya
bule kilumbu kimosi kya sabata, ba-
longuki bandi, báyandika kuhela misambu
myandi, kinzila-nzila.
24 Bafwadisi bamuzimbwadini: «Tala,
kikuma kya biki babati hangila mambu
mana mafwaniku kuhanga mu kilumbu
kya sabata?»
25 Yesu wubazimbwadini: «Benu lwatan-
gaku mambu káhanga Tavidi, tangwa
káakala yi lungwa amana wáyuka nzala,
yandi yi bana káakala bawu?
26 Bwosu káakota muna kikumbu kya
Nzambi mu tangwa dina káakala Aby-
atadi mbuta wa banganga Nzambi, wádya
mapha ma mulambu. Kinga bulombi ni
banganga Nzambi lwesi balendama dya,
amana wábahekama phi ndambu bana
káakala bawu.»
27 Amana wubazimbwadini: «Sabata
básaladya kikuma kya mutu, kaasi mutu
káhangamaku kikuma kya sabata.
28 Yihana ni Mwana wa mutu kenina
kibeni pfumu wa kilumbu sabata.»

3

Yesu wubeludi mutu mosi mu kilumbu kya sabata
(Mth 12:9-14; Luk 6:6-11)

1 Yesu wávutuka hika ku nzu ya kimvuka
ya Bayuta. Kwáakala kwakuna yi mutu mosi
wáakala yi koku dyawokumuka.
2 Batu bakala musimbulula Yesu mu
kuzaya kinga kamubelula mu kilumbu kya
sabata, balenga mufunda
3 Hanga wuzimbudini kwena mutu wuna
wáakala yi koku dyawokumuka: «Telama
hana, ha kati.»
4 Kunima wubazimbwadini: «Biki bilungi
mu kusala mu kilumbu kya sabata? Kusala
mboti ho mbi? Kuhulula luzingu lwa mutu
ho kuzanga?» Kaasi báhwena talala.
5 Hanga wubatadini boosu yi khabu; mu
kiwayi kikuma kya mbundu ya ngolu ya
bawu. Wuzimbudini kwena mutu wuna:
«Yuna koku dyaku.» Wáyunadya, amana
koku dyandi dyátoma.
6 Buna bálubuka, bafwadisi, benda ku-
takana yi bakwa kibuka kya Eloti[a] kikuma
kya yandi, kikuma kya kusanda phila yina
bamúhondisila.

Milumba-lumba mya batu myisi kwena Yesu

7 Yesu wenda hunga ku bela-bela yi
yanga dya mbuta kumosi yi balonguki
bandi. Mulumba-lumba wa batu lawu
bámulanda. Bátuka ku kinzunga kya Nga-
didi, ku kinzunga Yuteya,
8 ku Yelusalemi, ku kinzunga kya Yi-
tumeya[b] kuna Sambwa dya Yolutani dya
kinzunga kya Tidi yi Sitoni. Batu balawu
meni bana, bisa kwena yandi mukuma
báyuka moosu mana kakala hanga.
9 Yesu wázimbula kwena balonguki
bandi ni bamuyidikila masuwa mamosi,
ndangu mulumba-lumba wa batu wumu-
lundikisaku.
10 Mukuma, bwosu kakala belula batu
balawu, boosu bana báakala yi makhasi
bakala dilosa kwena yandi ndangu ba-
musimba.
11 Bitembu bya mbi, tangwa byáakala mu-
mona, bakala bwa kuna thwala ya yandi
amana bakala kalunga: «Ngeyi wenina
Mwana wa Nzambi!»
12 Kaasi yandi wákandisabya ni ba-
menikaku kwena batu keti nati kenina
yandi[d].

Yesu wubasodini bawu kumi yi bodi
(Mth 10:1-4; Luk 6:12-16)

13 Yesu wátombuka ku mongu; wátela
bana kázola amana bisa kwena yandi.
14 Kumi yi bodi kábasola, babana káheka
khumbu ya bathumwa, ndangu bakala
hakimosi yi yandi amana kábatuma mu
kusamuna Musamu wa Bukheti,

[a] **3:6 3:6** Kibuka kya Eloti: dingumba meni dina dyáakala dyakuyidika yi banduku ba Eloti Atiphasi yi batu bahika bakala mulumisa (mvula 4 ku thwala ya lubutuku lwa Yesu yi kuna mvula 39 kunima dya lubutuku lwa Yesu). Bakala hingila ni bamona keti mutekulu mosi wa kyamvu Eloti Wambuta mu kubayala ndangu kahingana ha kifulu kya pfumu wa mbanza mwisi Loma. [b] **3:8 3:8** Yitumeyi: kinzunga meni kyaki kyáakala kuna banda dya Yuteya amana mwamuna yáakala mbanza ya Heboni. [d] **3:12 3:12** Yesu buna káakandikisabya bitembu bya mbi ni bayambula kuzonzila ni Mwana wa Nzambi káakala, buna buzonziku ni Yesu káakalaku mwana wa Nzambi. Mwana wa Nzambi káakala. Kaasi, kázolaku ni bamusamuna mu phila meni yina kondilo muna tangwa meni dina.

15 yi hamu dya kukukwasila bitembu bya
mbi.
16 Kábasola bawu kumi yi bodi: Simoni
wuna káheka khumbu ya Phetelu,
17 Zyaki, mwana wa Zebeteya yi Yowani
phangi wa Zyaki, kwena bawu káhana
khumbu ya Bowanedizi, disongidila:
«Mwana wa mubandanu»
18 Andele, Fidiphu, Batolomi, Mathayi,
Toma, Zyaki, mwana Alufwe, Thati yi Si-
moni mwisi kibuka kya bana bisi nwanina
diphanda,
19 yi Yutasi Sikadyoti wuna
wámulambula Yesu.

Biwutu bya Yesu bazodi bisa mubonga

20 Kunima, Yesu wávutuka kuna
nzu, amana mulumba-lumba wa batu
wákhokama hika, mu mutindu wumosi
ni bawu balendaku keti kudya.
21 Buna báyuka bwabuna, biwutu byandi
bénda ni bamubonga, mukuma bakala
zimbula: «Kabatiku dizaya hika!»

Yesu wusambi mu dyambu dimosi ba-
mufundila
(Mth 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

22 Balongi ba mitsiku bana bátuka ku
Yelusalemi bakala zimbula: «Belezebula
kenina yandi, mu ngolu za pfumu wa
bitembu bya mbi kisi kukwasila bitembu
bya mbi!»
23 Yesu wábatela amana wáyandika mu
kubazimbwala mu bingana: «Abweti Sa-
tana kalenda kukwasa Satana?
24 Honi kipfumu kimosi kyadikabisa
kyawu meni, kipfumu meni kina
kyazíluka;
25 amana honi nzu yimosi yadikabisa
yawu-meni, nzu meni yina yaléndaku hika
kuzyama.
26 Amana yuka ni Satana kadinwanisa
yandi meni, wa kudikabisa kenina amana
kazyamaku, yimeni wukulukini kwandi.
27 «Ka mutu ku wakóta mu nzu ya
yakala-phandi ndangu kamuyiba bima
byandi konda katekila mukasa yakala-
phandi wuna; amana kunima kalunga
tambula byosu mu nzu yandi.
28 Abwabuna yiluzimbwadini: Moosu
kalólulama kwena bana ba batu, masumu
yi ngusi zina bahitikisini.
29 Kaasi wosu wuna wulewudi Kitembu
Kyatoma, kalendaku tambula ndoluka,
mukuma wuhodi disumu dimosi dya
mvula yi mvula.»
30 Yesu kakala bazonzila bwabuna
kikuma bakala zimbula: «Kitembu kya mbi
kenina kyawu.»

Ngudi yi baphangi ba Yesu
(Mth 12:46-50; Luk 8:19-21)

31 Ngudi wa Yesu yi baphangi bandi batu-
dini. Batelamikini hana phenza, bamute-
disini.
32 Batu balawu bakala bazakala mu ka-
beta ka yandi amana bamuzimbwadini:
«Ngudi waku yi baphangi baku ba bayakala
yi baphangi baku ba [e]bakhetu ha nzila
benina, amana babati kusanda.»
33 Yesu wuvutudi: «Banati ngudi wama yi
baphangi bama?»
34 Kunima, wásimbulula kwena babana
bákala bazakala mu kabeta ka yandi,
wuzimbudini: «Talenu: ngudi wama yi
baphangi bama.
35 Kikuma, wosu wuna wisi hanga luzolu
lwa Nzambi, yandi wuna phangi wama wa
yakala yi phangi wama wa mukhetu yi
ngudi wama.»

4

Kingana kya mukuni wa kheni
(Mth 13:1-9; Luk 8:4-8)

1 Yesu wáyandika hika mu kulonga kuna
khungu ya yanga dya mbuta. Mulumba-
lumba wa batu balawu wámuzyeta yandi.
Hanga wuzanzi mu masuwa wuzakadini
mwamuna. Mulumba-lumba wa batu
wosu ku tseki, bela-bela yi yanga dya
mbuta.
2 Kakala balonga mambu ma lawu mu
bingana amana wekina bazimbwala muna
malongi mandi:
3 «Hinikinenu! Mukuni wálubuka mu
kwenda mwanga mbutu.
4 Buna kakala mwanga kheni, ndambu
yahika yenda bwila mu nzila: banuni
bisiya dya.
5 Ndambu ya hika yenda bwila muma
mwa matadi, muna mwakonda kala mafu
ma lawu. Hanga yibufudi tswatsu, kikuma
mafu mákalaku lawu;
6 kaasi ha kwátwa mwini, yáyokama
amana yáyumuka mukuma yákalaku yi
misodi.
7 Yahika yenda bwila ha kati kya tsaku.
Tsaku záleya amana zákakidisaya, amana
konda kuha keti kheni.
8 Kaasi kheni yikwawu yábwila mu
mafu ma bukheti; yámena, yákola phi, ku

[e] **3:32 3:32** Muna masonuku mahika, mihowu myami, "baphangi baku ba bakhetu", myena mwoku. [a] **4:8 4:8** Mbutu zina bakatula zoosu zakala za bukheti kuluta. Kitesu kya ndambu yina bakala hela batu ku kinzunga kya Ngadidi yi Yuteya muna tangwa meni dina, kyakala kya ngenza kumi muna kosu ngenza yina bakuna.

tsuka yihe kheni: yimosi yálubula maku-
matatu, yikwawu makumasambanu, yik-
wawu hika khama[a].»
9 Amana kakala zimbula: «Wuna wenina
yi matu ma kuyukila, kayuka!»

Kikuma kya biki Yesu kakala zonzila mu bingana
(Mth 13:10-17; Luk 8:9-10)

10 Buna kákala kuna phungamu, bana
bámuzyeta, hakimosi yi bawu kumi yi
bodi, báyandika mu kumuhyula kikuma
kya bingana.
11 Amana kakala bazimbwala: «Kwena
benu, kitsweki kya Kipfumu kya Nzambi
kyáhanamina; kaasi kwena babana benina
ku phenza, moosu misi hitila mu bingana,
12 ndangu:
«Basímbulula kwa bawu, kaasi bamónaku
kima;
bahínikina kwa bawu, kaasi babákulaku
kima;
hanga bavutukisa nana kumanima amana
masumu mabaloluka nana.»

Yesu wubangumuni kingana kya mukuni
(Mth 13:18-23; Luk 8:11-15)

13 Yesu wubazimbwadi hika: «Lubatiku
bakula kingana kyaki? Amana abweti
lwalenda bakula bingana byosu?
14 Mukuni kabati mwanga Ndinga ya
Nzambi.
15 Bana benina mu kati kya nzila, mwena
bawu yámwanganina Ndinga, kaasi muna
kuyukilaya phi Satana wisi katula Ndinga
meni yina bámwangiki mwena bawu.
16 Amana kwena yina bámwanga muna
muma mwa matadi, yi batu babana, buna
bisi yuka Ndinga, batambwasiya yi kyesi,
17 kaasi beku yi misodi mwena bawu
meni, bisi zyama lwesi mu tangwa dimosi;
amana yukani kiwayi kondilo munyanga
wisa kikuma kya Ndinga ya Nzambi, kyek-
ina kisinza kikuma kya bawu.
18 Yikwawu yina yábwila ha kati kya
tsaku; benina babana bisi yuka Ndinga,
19 kaasi phasi za tsi, byesi bya bimvwama
bya luvunu yi mabanza mahika ma
mutindu yi mutindu bisiya kakidikisa
Ndinga, amana yihesiku.
20 Kaasi yahika yina yámwangana mu
mafu ma bukheti; benina babana bisi
yuka Ndinga ya Nzambi, batambudiya
amana yibuti kheni; yimosi makumatatu,
yikwawu makumasambanu, yikwawu
khama.»

Kingana kya mwinda
(Luk 8:16-18)

21 Yesu wábazimbwala hika: «Mwinda,
ku sina dya nzungu ya tuma bisiwa sya
kondilo ku tsi ya thangi? Keku ha thandu
ya muzanga wa mwinda?
22 Mukuma heku kima kyaswamana,
kyakonda zayakana, heku kitsweki
kyakonda tunguluka mu kati kya mwini.
23 Honi mutu wenina yi matu ma kuyuk-
ila, kayuka!»
24 Kakala bazimbwala hika: «Kebenu mu
mana lwisi yuka! Bakwisa lutesila muna
kitesu kina lwisi tesila benu-benu; amana
bayíka hika kikuma kya [b]benu.
25 Mukuma bahána kwena wuna wen-
ina kedi yi kima; kaasi kwena wuna
wukondi kima, bamúkatula keti kina ken-
ina kyawu.»

Kingana kya mbodi

26 Yesu kakala zimbula hika: «Phila mosi
yi Kipfumu kya Nzambi, kyenina hanga
mutu wubati mwanga kheni mu kilanga
kyandi.
27 Kanimba kondilo katokama, phipha
yi mwini, kheni yisi mena amana yikodi
konda kazaya keti khi mutindu.
28 Mafu mabati menisa kheni mawu
meni: theti ngwalengi, kunima misambu,
tsuka-tsuka mbongu yikodi.
29 Buna kyisi benga kibundu, batambudi
mbedi, mukuma tangwa dya kuhelakya
dilungidini.»

Kingana kya kheni ya mutadi
(Mth 13:31-32,34; Luk 13:18-19)

30 Yesu kakala zimbula hika: «Yi biki
twalenda fwanikisa Kipfumu kya Nzambi?
Yi khi mutindu wa kingana twalenda
fwanikisakya?
31 Kifwanani yi kheni ya tidi, buna batim-
budiya muna mafu, yenina kukeya kuluta
kheni zoosu za mu mafu.
32 Kaasi buna bakuniya, yileyi, mihandi
mikodi kuluta miti myosu myenina mu
masamba amana yilubudi mihandi mya
mbuta, keti banuni ba ku zilu bafwani
kutunga mazamba ma bawu muna tsya
kivula kyandi.»
33 Muna lawu dya bingana bya mutindu
meni wuna mwa mwamuna Yesu kakala
balongila Ndinga ya Nzambi, bwosu buna
báfwana kuyukila.
34 Kakalaku bazonzisa konda ni kata
kingana; kaasi mu kingenga, kakala ten-
dula moosu kwena balonguki bandi.

Yesu wulembikini kimbongila
(Mth 8:23-27; Luk 8:22-25)

[b] **4:24 4:24** Kingana kyaki kibati songila, haha, ni bwosu bisi dihana batu mu kuyuka yi kubakula malongi ma Yesu, bwabuna phi Nzambi kayíkila mbakisilu ya bawu.

35 Muna masikidika ma kilumbu meni kina, Yesu wubazimbudi kwena balonguki bandi: «Tulabukenu ku sambwa dina.»
36 Kunima dya kusula mulumba-lumba wa batu, bámunata muna masuwa mana ká̀kala. Há̀kala phi yi masuwa mahika hakimosi yi yandi.
37 Kimbongila kimosi kya ngolu kyá̀tukula, makaka menika dibunda kuna masuwa, hanga masuwa mazodi mabasa yi mamba.
38 Yandi wanimba ká̀kala kuna manima ma masuwa, mutwa hana mbumbi ya mutwa. Bámutokamisa amana bámuzimbwala: «Mulongi, tukulukini amana ngeyi bubatiku kuheka pasi?»
39 Yesu wá̀tokama, wá̀kaya kimbongila, amana wá̀hana muswa kwena yanga dya mbuta: «Kala talala, dibata!» Kimbongila kyá̀dibata amana talala dya lawu dyá̀kota.
40 Kunima Yesu wá̀bazimbwala: «Kikuma kya biki lwenina yi bweya bwabuna? Lweku kedi yi lukwikilu?»
41 Hanga kitswi kibakwati, bá̀banga lawu, bakala dizimbwala bawu yi bawu: «Amana nati kenina yandundu, ni keti kimbongila, keti yanga dya mbuta bya-mulemvukilaka?»

5

Yesu wubukini mutu mosi wá́kala yi bitembu bya mbi
(Mth 8:28-34; Luk 8:26-39)

1 Kunima Yesu yi balonguki bandi benda ku sambwa dikwawu dya yanga dya mbuta, ku kinzunga kya bisi Ngelasoni[a].
2 Buna ká̀tuluka mu masuwa, mutu mosi wá̀lubuka muna mazyamu[b], ká̀kala phi wazakama yi kitembu kya mbi wísa kuna thwala ya yandi.
3 Kakala zingila hana kati dya mazyamu, amana keti mutu ká̀lendaku hika ku-mukasa, keti mu muyololu;
4 Mukuma, mbala za lawu bakala muzitikila mitaku kuna malu yi miyololu muna moku, kaasi ká̀kalamya tabula yi kutolulaka mitaku. Kwakalaku keti mutu wakala yi ngolu za kumulembikila.
5 Kosu tangwa, phipha keti mwini, kakala kangala muna mazyamu yi muna mongu, mu kukalungaka yi kudityonunaka yandi meni ku matadi.
6 Buna ká́mona Yesu muna kyana; wé́nda thinu, wá́fukama kuna thwala ya yandi,
7 amana wá̀kalunga: «Khi dyambu wumvwini ngeyi, Yesu, Mwana wa Nzambi Kahungu? Yikubokwadidini, muna khumbu ya Nzambi, wungyangisaku!»
8 Mukuma Yesu kakala muzimbwala: «Kitembu kya mbi, lubuka mwena mutu yandu!»
9 Kakala muyufula: «Biki khumbu yaku?» Yandi wá́vutula: «Khumbu yama "Khwingi", mukuma lawu thwenina.»
10 Amana mutu wuna wá́mubokwadila Yesu yi nziki-nziki ni katumaku bitembu bya mbi ku phenza ya kinzunga.
11 Kinga kwá̀kala kwakuna, bela-bela yi mongu, yi kibuka kimosi kyambuta kya bangulu bakala dya[d].
12 Bitembu bya mbi byámubokwadila: «Tutuma mwena bangulu bana. Tuyambula thwenda kota mwena bawu!»
13 Yesu wá́tambwasabwa. Hanga bitembu bya mbi bilubukini mwena mutu, byenda kota mwena bangulu, amana kibuka kyosu kyá́didindumuna muna mungulunga yi kuna yanga dya mbuta. Há̀kala kitesu kya mafunda modi ma bangulu; bá́zyonda muna yanga dya mbuta.
14 Babana bakala hungula bangulu bá́tina, benda nata tsangu muna mbanza yi muna mahata amana batu bisa tala mana má́hita.
15 Buna bá́tula bela-bela yi Yesu, bá́mona mutu wuna wá̀kala yi bitembu bya mbi wazakala, wuvwatikini miledi yi mabanza ma kimutu. Yandi wuna wá̀kala wazakama yi khwingi ya bitembu bya mbi hanga bá́yuka bweya.
16 Babana bá́mona mana má́hita, bakala bamenika mana má́mubwila mutu wuna wá̀kala yi bitembu bya mbi yi meni dya bangulu.
17 Hanga bayandikini mu kubokwadila Yesu ni kakatuka mu kinzunga kya bawu.
18 Buna kakala kota mu masuwa, mutu wuna bá̀lubula bitembu bya mbi wá́mubokwadila ndangu kakalaka yi yandi.
19 Kaasi Yesu ká́tambwasaku, wumuzimbwadini: «Vutuka ku nzu yaku, kwena biwutu byaku amana wabá́menika moosu

a **5:1 5:1** Ngelasoni: Mbanza ya baphani yina yenina kuna beti dya malubwakidi ma tangwa dya yanga dya thibu dya Ngadidi. b **5:2 5:2** Mbala za lawu, mazyamu bakalama yidikila muna bitadi kondilo bakalama tokula mu kati dya kalunga tadi. d **5:11 5:11** Bayuta bá̀kala mubongila ngulu hanga mbisi mosi wa sumuka amana bá̀kala kandisa kwena batu ni bamudyakaku. Mambu mama moosu babati songila ni mu tsi ya baphani makala hitila. e **5:20 5:20** Mbanza kumi: Kimvuka kimosi kya mbanza za luyalu za baphani. Mbanza vwa, muna kimvuka meni kina, zá̀kala kuna sambwa dikwawu dya Yolutani.

mamana kakuhangidini Pfumu yi buna kakuyukidini kiwayi.»

20 Wénda kwandi amana wáyandika mu kusamuna muna Mbanza kumi[e] moosu mana káhanga Yesu kikuma kya yandi. Amana boosu báyituka lawu.

Mukhetu wuna wasimba muledi wa Yesu yi mwana wa mukhetu wa Yayilusi
(Mth 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 Yesu wávutwakisa hika ku sambwa dikwawu dya yanga dya mbuta muna masuwa. Mulumba-lumba wa batu lawu bisa wongama bela-bela yi yandi. Ku khungu ya yanga dya mbuta káhala.

22 Mosi wa bapfumu ba nzu ya kimvuka ya Bayuta, khumbu yandi Zayilusi, wátula. Buna káhona Yesu, wábwa muna malu mandi

23 amana wámubokwadila lawu: «Mwana wama wa mukhetu mu kulakana kenina. Awisa, muthetika moku ndangu kabeluka amana kazinga!»

24 Yesu wénda hakimosi yi yandi. Mulumba-lumba wumosi wa batu balawu bakala mulanda yi kumufitikisaka tselu yi tselu.

25 Kinga háhala hakana yi mukhetu mosi wakala noka menga tukidila mvula kumi yi zodi.

26 Kányokuka lawu mu kukwendaka kwena bandomvi balawu, amana, wámanisa kuvwa kwandi kwosu konda kutambula ndandu; kaasi phasi zakala muvula hika.

27 Buna káyuka kuzonzila Yesu, wísa bwesuka muna mulumba-lumba wa batu, kuna kunda dya Yesu, wásimba muledi wandi.

28 Mukuma kakala dizimbwala: «Yukani yisimba lwesi myawu meni miledi myandi, yíkola.»

29 Muna mbala mosi, menga mámukangama amana wádiyuka muna lutu lwandi, ni wukodi mu makhasi mandi.

30 Muna mbala mosi, Yesu wádiyuka mwena yandi-meni ni ngolu zimosi zimulubukini. Kahanga wubalungini muna mulumba-lumba wa batu amana wuyandikini mu kuzimbula: «Nati wusimbi miledi myama?»

31 Balonguki bandi bamuzimbwadini: «Wubati mona mulumba-lumba wa batu baba babati kufitikisa tselu yi tselu, amana wubati zimbula hika: "Nati wutsimbini?"»

32 Kaasi kakala simbulula muna kabeta ka yandi mu kumona wuna wáhanga bwabuna.

33 Mukhetu wuna, bwosu kázaya mana mámubwila, yi tsula yosu, wisa bwa muna malu mandi hanga wumuzimbwadi kyedika kyosu.

34 Kaasi Yesu wumuzimbwadini: «Mwana wama wa mukhetu, lukwikilu lwaku lukuhuludini[f]. Ndawenda mu ngemba amana kola mu makhasi maku.»

35 Muna tangwa dina kakala zonza bwabuna, kutala batu bátuka ku nzu ya Zayilusi bisi zimbula: «Mwana waku wa mukhetu wufini. Kikuma kya biki wubati muyangisila hika Mulongi?»

36 Kaasi Yesu kálandaku mana bakala zonza, wázimbula kwena Zayilusi: «Wuyukaku bweya, kwikila lwesi.»

37 Kaasi Yesu kátambwasaku ni benda musindikila kwena mutu, kwena Phetelu lwesi, Zyaki yi Yowani phangi wa yakala wa Zyaki.

38 Ha bátula ku nzu ya Zayilusi; kwakuna, wámona mvwalangani, batu babati dila yi kukalungaka mu miboku.

39 Wákota amana wábazimbwala: «Kikuma kya biki mvwalangani yayi yi bidilu byabi? Mwana kafiku, wunimbiki[h].»

40 Bawu bakala museya. Kaasi yandi wábakukwasa boosu, wutambudi lwesi tata yi ngudi wa mwana, yi balonguki bana bakala musindikila; amana wákota muna káhala mwana.

41 Yesu wámusimba mwana kuna koku amana wumuzimbwadi: «[i]Tadita kum!» Disongidila: «Mwana wa mukhetu, yikuzimbwadibwa, telama!»

42 Muna mbala mosi, mwana wa mukhetu wátelama amana wáyandika kukangala; mvula kumi yi zodi káhala zawu. Mabanza mábavwalangana boosu.

43 Kaasi Yesu wátoma bakandisa ni keti mutu kazayabwoku, amana wuzimbudini: «Muhekenu bima bya kudya.»

6

Bakwa Nazaleti babwisi mu kukwikila mwena Yesu
(Mth 13:53-58; Luk 4:16-30)

1 Ha káhatuka hakana, wenda ku mbanza yina kákodila; amana balonguki bandi bámulanda.

---

f **5:34 5:34** Fwani twazimbula ni "lukuhuludini" kondilo "lukubeludini".

h **5:39 5:39** Yesu kakala zaya ni mwana wa mukhetu wafwa kakala, kaasi yandi lwesi wazaya ni lufwa lwandi lwakalaku kimakulu. Kakala zaya ni, ka thama ku, kamuvutula mu luzingu.

i **5:41 5:41** Tadita kum: mihowu myodi mya ndinga ya Bayuta, yina bakala zonza Bayuta mu tangwa dya Yesu.

2 Tangwa kyáfwana kilumbu kya sabata,
wáyandika mu kulonga muna nzu ya
kimvuka ya Bayuta. Batu balawu bana
bakala hinikina, báyituka lawu. Beka di-
hyula: «Ku biki mamutukidi mamana? Khi
mutindu wa mudimu wana bámuheka?
Abweti biphadi bya mutindu wuna bifwani
kusalamina mu moku mandi?
3 Ka yandi ku musadi wa mabaya,
mwana wa Madiya, phangi wa Zyaki,
Zoze, Yuta, yi Simoni? Baphangi bandi
ba bakhetu benahoku ha kati dya betu?»
Ká́kala kisinza kikuma kya bawu.
4 Yesu kakala bazimbwala: «Mbikudi
bisiku mukanda lukumu, kaasi kisiku lu-
mina mu tsi yandi yi muna kikanda
kyandi.»
5 Yesu kalendaku kusala keti kiphadi
kimosi kwakuna, kaasi ká́buka lwesi
ndambu ya bambefu mu kubathetika
moku.
6 Kakala yituka kikuma kya kukonda
kwa lukwikilu kwa batu ba ku tsi yandi.

Kituma kya bathumwa kumi yi bodi
(Mth 10:5-15; Luk 9:1-6)

Kunima kakala kangala muna mahata
ma kinzunga mu kulongaka.
7 Buna ká́tela bawu kumi yi bodi,
wáyandika mu kubatuma bodi-bodi yi
kubaheka hamu hana thandu ya bitembu
bya mbi.
8 Wábaheka mutsiku wawu: «Lunataku
kima mu nzila, koka lwesi; keti dipha, keti
waba, keti dikuta dya phalata muna khola.
9 Vwatenu tsabatu, kaasi lunataku bikutu
byodi.»
10 Kakala bazimbwala hika: «Muna nzu
yina lwakóta, kalenu mwamuna kilumbu
yi kuna lwaká́twakila homa meni hana.
11 Amana yukani batu babusa mu
kuluyamba keti mu kuluhinikina, mu
kukatuka hana meni, khukumunenu
fusyangeni dya bitambi byenu: kyaká́la
kimbangi[a] kikuma kya bawu.»
12 Amana buna bénda balonguki,
bá́longa kwena batu ni mboti babalumuna
mbundu.
13 Bakala kukwasa bitembu bya mbi
lawu yi kusita masi kwena bambefu amana
bakala kola.

Lufwa lwa Yowani Mubotiki
(Mth 14:1-12; Luk 9:7-9)

14 Kinga kyamvu Eloti wáyuka buna
yakala kwenda khumbu ya Yesu khulu-
luka. Bahika bakala zimbula: «Yowani,
wuna wakala botika, wufutumuki ha kati
dya bafwa! Hahana kenina yi ngolu za
kuhangila biphadi.»
15 Bahika bakala zimbula: «Yandu Diya.»
Bahika phi: «Yandu mosi wa bambikudi
bana bakhulu.»
16 Kaasi Eloti mu kuyuka bwabuna,
kakala zimbula: «Yowani wuna yibukwasa
meni mutwa, yandi wufutumukini!»
17 Mukuma yandi-meni Eloti
wámukwatisa Yowani, wámukasisa miy-
ololu mu boloku. Kikuma kya Elodyadi,
mukhetu wa Fidiphu, phangi wandi wa
yakala, wuna ká́kwela.
18 Kikuma Yowani kakala zimbula kwena
Eloti: «Wulungiku mu kukwela mukhetu wa
phangi waku!»
19 Elodyadi kikudi-kudi kya Yowani
ká́kala kyawu amana kakala zola ni
kamuhondisa. Kaasi kakalaku lenda.
20 Mukuma Eloti bweya bwa Yowani
ká́kala bwawu, bwosu ká́zaya ni mutu
wa masonga yi watoma ká́kala amana
kakala musweka. Tangwa kakala muyuka,
kakalaku mona kima kya kuhanga; kinga
kakala muhinikina yi tsambu.
21 Kaasi phila yámonika mu kilumbu kya
mukinzi wa lubutuku lwa Eloti, ká́sadisa
mukinzi kikuma kya batu bandi ba luzitu
yi bapfumu ba baphumbulu yi bapfumu ba
mahata ma kinzunga kya Ngadidi.
22 Mwana wandi wa mukhetu, Elodyadi,
wá́kota hana mbasi amana wá́kina; Eloti yi
batu bana ká́tedisa bwábasephidisa lawu.
Kyamvu wázimbula kwena mwana wa
mukhetu: «Ndomba kyosu kina wuzodini,
amana yikúhekakya.»
23 Hanga wudi ndefi ya mukwandi
kwena mwana wa mukhetu: «Kina
wandómba, yikuhekakya keti kyati kya
kipfumu kyama.»
24 Mwana wa mukhetu wálubuka
amana wázimbula kwena ngudi wandi:
«Biki yilómba?» Yandu-yandu wávutula:
«Mutwa wa Yowani, wuna wakala botika.»
25 Mwana wa mukhetu wénda tswasu
kwena kyamvu mu kumulomba: «Nzodi
ni wapheka, buthwena meni bwabu, ha
dilonga, mutwa wa Yowani Mubotiki.»
26 Kyamvu Eloti wáyuka kiwayi kya
lawu; kaasi, kikuma kya ndefi yina ká́dya
ku thwala ya babana ká́tedisa, ká́zolaku
mu kumutuna.
27 Muna mbala mosi, kyamvu wátuma
tsinzidi mosi yi muswa wa kunata mutwa

[a] **6:11 6:11** Kukhukumuna fusyangeni dya bitambi bya bawu, kyá́kala kidimbu mu kusongila ni batu bana babwisiwa musamu. Mambu mana matadiku hika bamwangi tsangu, kaasi matadi batu meni bana. Disongidila ni mbambala kafwaniku hika kabahangila kima batu babana, keti fusyangeni dya mbanza ya bawu dina dyáfwana kunama ku tsabatu zandi. Kufwanikisa yi Mhb 13:51; 18:6

wa Yowani. Tsinzidi wenda mubukuna Yowani mutwa muna boloku.
28 Kunima wisa nata mutwa wandi hana dilonga. Wahanawa kwena mwana wa mukhetu, amana mwana wa mukhetu wahanawa kwena ngudi wandi.
29 Buna bayuka musamu wuna, balonguki ba Yowani, bisa bonga mvumbi yandi amana bazikaya muna mazyamu.

Yesu wudisini bayakala mafunda matanu
(Mth 14:13-21; Luk 9:10-17; Ywn 6:1-14)
30 Bathumwa bakutakana kuna kakala Yesu, bamumenikina mambu moosu mana bahanga yi moosu mana balonga.
31 Hanga wubazimbwadini: «Alwisenu ku phungamu, homa hamosi hakalaku batu, amana lwalembwa koma.» Mukuma lawu bakala kwisa yi kukwendaka, amana bawu bakalaku keti tangwa dya kudya.
32 Bahanga bakoti mu masuwa ndangu benda ku phungamu, kuma kumosi kwa talala.
33 Balawu babamona mu kukwenda amana bababakula mu mahata moosu ma kinzunga muna bakala kwenda. Bakala takula mu malu, amana bakala bakesidila kuna thwala.
34 Tangwa katuluka Yesu mu masuwa, wamona mulumba-lumba wa batu lawu; kiwayi kyamukwata, kikuma bakala hanga mikoku mikondi kalema. Amana wayandika mu kubalonga mambu ma lawu.
35 Buna kwayila kuma, balonguki bandi bisa muzimbwala: «Homa thwenina ha tseki, kuma phi kuyidini.
36 Basula batu, ndangu benda muna mafedime yi muna mahata ma kinzunga, ndangu badisumbila bima bya kudya.»
37 Kaasi Yesu wubavutwadini: «Bahekenu benu-benu madya.» Bawu bamuzimbwadini: «Thwenda sumba mapha ma khama zodi za phata[b] ndangu thwisa badisila?»
38 Yandi wubahyudini: «Alwenda taleti, mapha makwa lwenina mawu?» Kunima dya kuzikisa, bavutula: «Mapha matanu yi batsema bodi.»
39 Hanga wubasendi ni babazakadisa boosu mu bibuka muna mwangu watsi.
40 Amana batu bazakala mu bibuka bya khama yi bya makumatanu.
41 Watambula mapha mawu matanu yi batsema bawu bodi, wasekula mesu kuna zilu, wuvutudini matondu kwena Nzambi. Wabukuna mapha amana wahanama kwena balonguki bandi; ndangu bakabisama. Wakabisa phi batsema bawu bodi hana kati dya bawu boosu.
42 Boosu badya amana bayukuta.
43 Amana balonguki banata bitunga kumi yi byodi bya bitini bya mapha yi bya batsema.
44 Babana badya mapha bakala mafunda matanu ma bayakala.

Yesu wukangadi ha thandu ya yanga dya mbuta
(Mth 14:22-33; Ywn 6:15-21)
45 Muna tangwa meni dina, kunima wasenda balonguki bandi bakota mu masuwa amana bamutekidilaka kuna sambwa dya Betisayita, kithama kina kasudila yandi-meni mulumba-lumba wa batu.
46 Kunima dya kubasula, wenda ku mongu kikuma kya kulombila.
47 Ha yabwa phipha, masuwa makala matudi kedi ha kati kya yanga dya mbuta. Yesu yandi buhika kakala muna mafu.
48 Mu kumona ni balonguki bandi mu phasi bakala sabwakila, mukuma pfunzi yakala bakakidikisa; muna khoku wa theti, Yesu wisa kwena bawu mu kukangala hana yanga dya mbuta, hanga wuna wabahita.
49 Tangwa bamumona kukangala ha thandu ya yanga dya mbuta, bakala banza ni kiphedikisa amana bayandika mu kukalunga;
50 mukuma bakala mumona bawu boosu amana mabanza mabavwalangana. Muna mbala mosi, Yesu wazonza kwena bawu: «Kalenu yi kikesa, meni yandu, luyukaku bweya!»
51 Kunima wakota muna masuwa ha kimosi yi bawu, amana pfunzi yalembama. Bayituka lawu, mwena bawu meni
52 mukuma babakisaku keti kima kikuma kiphadi kina kya mapha: mbundu za bawu zitu zakala.

Yesu wubuki bambefu ku Ngenezaleti
(Mth 14:34-36)
53 Buna bamanisa mu kusabuka, batula ku Ngenezaleti[d] amana batuluka mu mafu.
54 Buna batuluka mu masuwa, batu bamubakula Yesu.
55 Batu batuka mu kinzunga meni kina kyosu amana bayandika mu kunata bambefu hana biphoyu, mwosu muna bakala muyukila khululuka.

[b] **6:37 6:37** Phata zazi bakalaza tela ni "dinadiyo". Dinadiyo dimosi dyakala lufutu lwa musadi mosi muna kilumbu. Khama zodi za dinadiyo zakala lufutu lwa batu khama zodi muna kilumbu.
[d] **6:53 6:53** Kinzunga kya Ngenezaleti: mafu masikunuka mana misi kala kuna banda dya mazyokidi ma tangwa ma Kaphedinawumi.

56 Mwosu muna kakala kota Yesu,
mahata, mbanza, keti mu mafedime, batu
bakala sikula bambefu muna mbasi yi
kumubokwadilaka ni kabayambwadila
ndangu balenga simba keti nzenzi ya
muledi wandi. Amana bambefu boosu
bana bakalaya simba, bákola.

7

Malongi ma bakhaka
(Mth 15:1-9)

1 Bafwadisi yi ndambu ya balongi ba mit-
siku bátuka ku Yelusalemi bisa kutakana
kuna kakala Yesu.
2 Babati mona ni ndambu ya balonguki
bandi bekina dya yi moku ma mvindu,
disongidila ni makonda kusukula[a].
3 Mukuma Bafwadisi yi Bayuta boosu
bisiku dya kedi konda kusukula moku,
kikuma bisimya zitisa mikuku mya
bakhaka;
4 amana tangwa batukini ku zandu,
bisiku dya lwesi kunima dya kudisemisa.
Bisi zitisa lawu mikuku myahika mya
bakhaka, mu mbandu kusukula kwa
makopha, malonga, tulondu, nzungu za
bisengu yi [thangi[b]].
5 Bafwadisi yi balongi ba mitsiku
bámuhyula kwena Yesu: «Kikuma kya biki
balonguki baku bisiku landila mikuku
mya bakhaka, bawu kudyaka moku yi
mvindu?»
6 Yandi wubazimbwadini: «Bakavunga-
losi, Yesaya mboti kázonza mu kubikula
kwena benu! Bwosu bwásonama:
"Kanda dyadi dyisi nzitisila ha munwa,
kaasi mbundu yandi kyana yenina yi meni.
7 Mu phamba bisi pfukamina,
mukuma malongi ma bawu
myenina mikuku mya batu."
8 Lwisi losila mitsiku mya Nzambi amana
ludihani ku mikuku mya batu.»
9 Kakala bazimbwala: «Benu lwisi toma
losila mitsiku mya Nzambi ndangu lwaha-
laminaka mu kikhaka kyenu!"
10 Moyize kázimbula: "Zitisa tata waku
yi ngudi waku", amana phi: "Wuna
wasínga tata wandi kondilo ngudi wandi
bamuhondisa[d]."
11 Kaasi benu, lwisi zimbula: Wuna
wazímbula kwena tata wandi kondilo
kwena ngudi wandi: "Kina yikhana mu
kukuheka kikuma kya kukusadisa kyenina
kyakutambika kikuma kya Nzambi[e],
12 lwisiku sisa hika kima kya kusala
kikuma kya tata wandi kondilo ngudi
wandi.
13 Bwabuna lwisi zimbikisila ndinga
ya Nzambi kikuma kya kikhaka
kina lwásambwakisila kwena batu.
Amana mambu mahika lawu lwisi sala
mafwanakana yi mamana.»

Bima bina byisi sumuna mutu
(Mth 15:10-20)

14 Yesu wátela hika mulumba-lumba wa
batu amana wázimbula: «Ngyukenu benu
boosu amana bakisenu:
15 Kweku kima kyatuka ku phenza,
kyakota mwena mutu kyalenda
musumuna. Kaasi kima kina kyisi lubuka
mwena mutu, kyakina kyisi musumuna. [
16 Yuka ni matu ma kuyukila lwenina
mawu, yukenu mboti.»][f]
17 Buna kásisa mulumba-lumba wa
batu, kávutuka ku nzu, balonguki bandi
bámuhyula thendula ya kingana kina.
18 Yandi wubazimbwadini: «Benu phi
lweku yi ngangu? Lwisiku zaya ni heku
kima kya ku phenza, kikoti mwena mutu
kyalenda musumuna,
19 mukuma kyawu kyisiku kota ku
mbundu yandi; kaasi mu kundu dyandi,
ku thwala kukwenda mu kabini?» Muna
ndinga meni zina, mwamuna Yesu kakala
zimbwala ni madya moosu ma kasemi
menina.
20 Kakala zimbula hika: «Kina kyisi
lubuka mwena mutu kyakina kyisi
musumuna.
21 Mukuma muna mbundu ya mutu,
mwamuna mwisi tuka mabanza mambi:
kindumba kya kisaka-saka, bwifi, khengu,
22 mbongi, lukusu, khu, nduka za mbi,
bizumba, ngusi, kukenga mesu, kuhuna
musamu, lulendu, kukonda kubakisa
mambu.
23 Mambu mama moosu mambi myisi
lubuka mu kati dya mutu amana myisi
sumuna mutu.»

Lukwikilu lwa mukhetu mosi wa mun-
zenza
(Mth 15:21-28)

a **7:2 7:2** Kikalulu kimosi muna bikalulu bya Bayuta kyakala lomba mu kusukulaka moku muna mutindu wumosi wuswaswani yi mina myahika ku thwala ya kudya. Bakala kwikila ni wawuna wakala mutindu wumosi wa kusadila ndangu babatambwasa kwena Nzambi. Kaasi Bulunda bwa khulu bwákalaku zimbula ni bwabuna bwakala mboti mu kusukulaka moku ku thwala ya madya moosu ndangu Nzambi katambwasa. b **7:4 7:4** Muna masonuku mahika, muhowu wawu thangi weninamwoku. d **7:10 7:10** Kul 20:12; Klg 5:16 yi Kul 21:17 yi Lev 20:9 e **7:11 7:11** Bayuta bakala yi kikalulu kya kuhanaka bima kikuma kya kisalu kya Nzambi. Yuka ni balambudi kima kikuma kya kisalu kya Nzambi, bafwanikyoku basadila hika mu mutindu wukwawu. f **7:16 7:16** Nzila ya mukanda yayi yenamwoku muna masonuku ma lawu mana ma khulu.

24 Buna ka'katuka Yesu hahana, we'nda
ku kinzunga kya Tidi. Wa'kota muna nzu
yimosi, ka'tondaku ni bamuzaya kwena
mutu; kaasi ka'lendaku mu kuswama.
25 Muna tangwa meni dina mukhetu
mosi, mwana wandi wa mukhetu ka'kala
yi kitembu kya mbi kimosi. Buna ka'yuka
kuzonzila Yesu, wisa dilosa muna malu
mandi.
26 Mukhetu meni wuna ka'kalaku
Muyuta, mwisi Silo-Fenisi ka'kala. Kakala
mubokwadila ni kakukwasa kitembu kya
mbi kina kya mwana wandi.
27 Kaasi Yesu kakala muzimbwala: «Yam-
bula theti bana bayukuta; mukuma ka
mboti ku mu kutambula madya ma bana,
amana batimbulama kwena bambwa.»
28 Kaasi mukhetu ka'muvutwala: «Pfumu,
aketi bambwa phi bisi dya bizotu bina bisi
bwisisa bana mu tsya mesa.»
29 Yandi wumuzimbwadini: «Kikuma kya
ndinga yina, vutuka ku nzu yaku, kitembu
kya mbi kilubukini mwena mwana waku
wa mukhetu.»
30 Tangwa ka'vutuka ku nzu yandi,
ka'wana mwana walandalala hana thangi,
kitembu kya mbi kilubuki kedi.

Yesu wubeludi muhunga mosi

31 Buna ka'lubuka ku kinzunga kya Tidi,
wa'hitila ku Sitoni amana wa'vutwakila ku
yanga dya mbuta dya Ngadidi, wa'hitila mu
kinzunga kya Mbanza Kumi.
32 Ba'munatina muhunga mosi
wa'kala babakana mu kuzonza; amana
ba'mubokwadila ni kamusya moku.
33 Yesu wa'munata ku kingenga kyana
yi mulumba-lumba wa batu; wa'musya
milembu myandi muna matu, wa'lokula
metya amana wa'musimba lulaka yi metya
mandi.
34 Kunima wa'sekula mesu kuna zilu,
wa'humwakina amana wa'zimbula kwena
kahuwa: «Efwata!» Disongidila: "Kan-
guka!"
35 Muna mbala mosi, matu ma
mutu wuna ma'kanguka, lulaka lwandi
lwa'kutumuka, wa'yandika mu kuzonza
buna bwa bukheti.
36 Yesu wa'bakandikisa ni bazonzilab-
woku kwena mutu; kaasi mbatanana
ka'bakandisabwa, ba'yadingisawa hika
lawu, musamu, kuluta.
37 Batu ba'yituka lawu, bakala zimbula:
«Moosu kabati hanga menina ma bukheti
lawu! Kabati yukisa tuhuwa yi kuzonzisa
mihunga!»

8

Yesu wudisini mafunda maya ma bayakala
(Mth 15:32-39)

1 Muna bilumbu meni bina, ha'kala
yi mulumba-lumba wa batu wumosi
wambuta bakhokana hika. Bakalaku keti
kima kya kudya. Yesu wa'tela balonguki
bandi amana wa'bazimbwala:
2 «Kiwayi yenina kyawu kikuma
mulumba-lumba wa batu wawu. Tala
bilumbu byekina bitatu tukidila buna
benina hakimosi yi meni amana beku keti
kima kya kudya.
3 Yukani yibasula yi nzala, bakwenda
lengalakana muna nzila, mukuma bahika
hana kati dya bawu kyana batukini.»
4 Balonguki bandi bamuvutwadini: «Ku-
biki twawana mapha ma kubadisila mu
tseki mwamu?»
5 Yesu wubahyudini: «Mapha makwa
lwenina mawu?» Bazimbudini: «Tsamb-
wadi.»
6 Kahanga wulombi kwena mulumba-
lumba wa batu ni bazakala muna mafu.
Kunima wa'bonga mapha tsambwadi
amana wa'vutula matondu kwena Nzambi.
Wa'bukununama amana wa'hanama
kwena balonguki bandi ndangu bakabisa
kwena mulumba-lumba wa batu. Ba-
longuki phi bahangini bwabuna.
7 Ba'kala hika yi tuma twa batsema. Ku-
nima dya kubasakumuna, wa'zimbula ni
babakabisa hika.
8 Batu ba'dya amana ba'yukuta.
Ba'tonguna bitunga tsambwadi bya kabasi
yi bitini bina bya'sala.
9 Ba'kala kitesu kya mafunda maya. Ku-
nima Yesu wa'basula.
10 Muna mbala mosi, yandi wa'kota mu
masuwa yi balonguki bandi amana be'nda
muna kinzunga kya Talamanuta.

Bafwadisi balombi kiphadi
(Mth 16:1-4)

11 Bafwadisi ba'tula, ba'yandika kuten-
dana yi Yesu. Amana, kikuma kya ku-
muleya, hanga bamulombi kiphadi kimosi
kyatuka ku zilu.
12 Yesu wa'humwakina amana wuzimbu-
dini: «Kikuma kya biki batu ba mbandu
yayi babati lombila kiphadi? Mukyedika
yiluzimbwadini: yamo'naku keti kiphadi
kimosi, batu ba mbandu yayi!»
13 Kunima wa'basisa amana wa'kota
muna masuwa mu kukwenda ku sambwa
dikwawu dya yanga dya thibu.

Muvimbu wa Bafwadisi yi wa Eloti
(Mth 16:5-12)

14 Balonguki bázimbakana mu kunata
mapha. Dipha dimosi lwesi bákaladyawu
mu masuwa.
15 Yesu wábakebisa: «Kebenu! Dikengenu ku muvimbu wa bafwadisi yi muvimbu wa Eloti.»
16 Balonguki bakala tendana bawu yi
bawu kikuma bákalaku yi mapha.
17 Yesu wábakulabwa amana
wábazimbwala: «Kikuma kya biki lubati
tendanina ni lweku yi mapha? Khaniku
kedi lubakisa? Khaniku kedi lumona?
Mbundu zazitama ziluyenina?
18 Lwenina yi mesu amana lwisiku
mona? Lwenina yi matu amana lwisiku
yuka? Lwisiku yubuka:
19 ha yíbukuna mapha matanu kikuma
kya bayakala mafunda matanu, bitunga
bya kabasi bikwa bya bitini bya mapha
bina lwátonguna?» Bavutudini: «kumi yi
byodi».
20 «Amana tangwa yíbukuna mapha
tsambwadi kikuma kya mafunda maya
ma bayakala; bitunga bya kabasi bikwa
bya bitini bya mapha bina lwatonguna?»
Bavutudini: «Tsambwadi.»
21 Amana kakala bazimbwala: «Khaniku
kedi lubakisa kwenu?»

Yesu wubukini phofu

22 Buna bátula ku Betisayita, bamunatini phofu mosi, bamubokwadidi ni kamusimba.
23 Yesu wámusimba phofu muna koku
amana wámulubula mu hata. Kunima
wámusya metya muna mesu amana
wámusya moku, wumuhyudini: «Kima
wubati mona?»
24 Phofu wátemuna mesu amana wuzimbudini: «Mbati mona batu, mbati bamona
hanga miti kaasi babati kangala.»
25 Yesu wámusya hika moku muna mesu;
phofu wákola amana wekina mona mbotimboti bima byosu.
26 Hanga wumusendi ni kavutuka ku nzu
yandi, mu kuzimbula: «Vutukaku ku hata.»

Phetelu wusamuni ni Yesu kenina Masiya
(Mth 16:13-20; Luk 9:18-21)

27 Yesu yi balonguki bandi bénda ku
mahata mana menina bela-bela yi Sezale
dya Fidiphu[a]. Muna nzila, wáyandika mu
kuhyula kwena balonguki bandi: «Biki bisi
zonza batu kikuma kya meni?»
28 Bamuzimbwadini: «Bahika bisi zonza
ni ngeyi wenina Yowani Mubotiki, bakwawu ni ngeyi Diya, bakwawu hika phi
ni ngeyi wenina mosi hana kati dya bambikudi.»
29 Yandi wubahyudini: «Amana kwena
benu, nati lwisi zimbula yenina meni?»
Phetelu wumuzimbwadini: «Ngeyi wenina
Kidisitu.»
30 Yesu wátomabakandisa ndangu
bazimbulaku kima kitadidi yandi kwena
mutu.

Yesu wusamuni lufwa yi lufutumuku lwandi
(Mth 16:21-28; Luk 9:22-27)

31 Hanga Yesu wuyandikini kubalonga:
«Bulungi ni Mwana wa mutu kanyokuka
lawu, bamulosila kwena bambuta ba
Bayuta, bambuta ba banganga Nzambi yi
balongi ba mitsiku, bamúhondisa amana
kafútumuka kunima dya bilumbu bitatu.»
32 Yesu kákalabwa zonza wengele.
Hanga Phetelu wumunati ku kabeta
wekina mukaya.
33 Kaasi Yesu wábaluka, wábatala balonguki bandi amana wámukaya Phetelu:
«Katuka, awenda ku manima ma meni,
Satana! Mukuma wisiku banza hanga
Nzambi, kaasi hanga batu.»
34 Kunima Yesu kahanga wutedi
mulumba-lumba wa batu yi balonguki
bandi amana wubazimbwadini: «Yuka ni
mutu wuzodini kandanda, kadizimbakana
yandi meni, katikula kitakani kyandi
amana kandanda.
35 Mukuma, wosu wuna watónda mu
kuhulula luzingu lwandi, katótisalwa;
kaasi wosu wuna watótisalwa kikuma kya
meni yi kikuma kya Musamu wa Bukheti
kahúlulalwa.
36 Amana khi wawu mupfunu kwena
mutu wa kuvwila kwandi tsi yosu amana
katotisa luzingu lwandi?
37 Mutu, biki kafwani mu kuhana
tambwa-tambwa yi luzingu lwandi?
38 Mukuma, wuna wangyúka tsoni yi
ndinga zama ku mesu ma batu ba mbandu
yayi bakonda kwikama yi ya basumuki,
Mwana wa mutu phi tsoni kamúyuka
tangwa kakwísa mu khembu ya Tata wandi
yi yina ya banzyo ba Nzambi.»

9

1 Yesu wábazimbwala hika: «Mu kyedika
yiluzimbwadini, ndambu ya batu mu
kati dya baba benina haha benina haha
bafwaku kedi konda kumona Kipfumu kya
Nzambi buna kyakwísila yi ngolu.»

Kudibalumuna kwa Yesu
(Mth 17:1-13; Luk 9:28-36)

a **8:27 8:27** Sezale dya Fidiphu: Mbanza mosi yenina kuna kabeta ka mamba ma Yolutani, Eloti Fidiphu wátungaya. Buthwena bisiya tela ni Banyasi.

2 Kunima dya bilumbu bisambanu, Yesu wábonga Phetelu, Zyaki yi Yowani phangi wandi, hanga wubanati bawu buhika ku phungamu hana mongu wumosi wa kaleyi. Kwakuna, ku phungamu. Yesu wábalumuka hana mesu ma bawu;
3 miledi myandi myakala kedyamina mu phembi yimosi yina kalendaku mu kusemisa kwena mutu wa ha tsi yayi.
4 Diya yi Moyize bádimonikisa kwena bawu, yi kuyambilaka yi Yesu.
5 Phetelu wázimbula kwena Yesu: «Mulongi, bulungi ni twakala kwetu kwakuku. Tutungenu masombolu matatu, dimosi kikuma kya ngeyi, dikwawu kikuma kya Moyize, dikwawu hika kikuma kya Diya.»
6 Kámonaku mayakwadi, mukuma bweya bwábakwata.
7 Hanga kwisi tuti dimosi dyábafidinga yi kivula kya dyawu, amana ndinga yáyukalakana: «Yandu kenina Mwana wama watondama, muyukilenu!»
8 Muna mbala mosi, bátala hana bákala, kaasi bámonaku hika mutu mukwawu; Yesu lwesi yandi buhika yi bawu meni.
9 Mu kukulumuka kwa bawu kuna mongu, Yesu wábakandisa mu kumenika kwena mutu mana bámona yikuna kafutumukina Mwana wa mutu, ku bafwa.
10 Básimbidilaya ndinga meni yayina, kaasi kuna yi kudihyulaka bawu yi bawu: «Biki disongidila dya "kufutumuka ku bafwa"?»
11 Bakala muhyula: «Kikuma kya biki balongi ba mitsiku bisi zimbwala ni Diya fwani mu kutekila kwisa?»
12 Yandi wábavutwala: «Diya kafweti tekila kwisa ndangu kalongika byosu. Amana kikuma kya biki básonikina ni Mwana wa mutu kanyókuka amana kaléwuka?
13 Kaasi yiluzimbwadini ni Diya wísa kedi amana bámuhanga buna bázola, bwosu buna básonika kikuma kya yandi.»

Yesu wubuki mwana wakala yi kitembu kya mbi
(Mth 17:14-21; Luk 9:37-43)

14 Buna bátula bela-bela yi balonguki bahika, bámona mulumba-lumba wa batu lawu babazingiki balongi ba mitsiku bakala tendana yi balonguki.
15 Buna bámumona Yesu, báyituka lawu amana bénda thinu ndangu bamuheka mboti.
16 Yandi wábahyula balonguki bandi: «Biki lukadi tendanina yi bawu?»
17 Yakala mosi, muna mulumba-lumba wámuvutwala: «Mulongi, yikunatini mwana wama wuna wenina yi kitembu kya kamama.
18 Kwosu kuma kimukwatidini, kyisi mulemba ha tsi, hanga mwana wuyandiki kulubuka mafulu-fulu yi kudyaka makwenzi, amana yandi mutu wekina sununu. Yibabokwadidiki balonguki baku mu kukukwasa kitembu kina, kaasi balendikisikikyoku.»
19 Yesu wábazimbwala: «Benu mbandu yakonda lukwikilu! Yi kuna khi tangwa yikadiki yi benu? Yi kuna khi tangwa yilutambwasiki? Mundatinenu.»
20 Bámunatina yandi. Buna kámona Yesu, kitembu kyambi kyámunikisa ngolu; wábwa ha tsi amana weka dibundumuna yi mafulu-fulu kaki-kaki.
21 Yesu wáhyula kwena tata wandi: «Tukidila mvula kwa kedi kisi bela bwabubu?» Tata wandi wávutula: «Tukidila kimwana kyandi.
22 Mbala za lawu, kitembu kyisi mulundika ku mbawu ho loni mu mamba ndangu kyamuhonda. Kaasi yuka ni wufwani mu kuhanga kima, tuyukila kiwayi amana awisa tusadisa.»
23 Yesu wumuzimbwadini: «Ho walenda! Moosu malendakana kwena wuna wisi kwikila.»
24 Muna mbala mosi, tata wa mwana wákalunga: «Khwikidini, awisa tsadisa kikuma kya kukonda kwa lukwikilu kwama!»
25 Yesu buna kámona mulumba-lumba wa batu wakala yikama hika; kahanga wukayi kitembu kya mbi mu kuzimbwalakya: «Kitembu kya muhunga yi kahuwa, meni yikuhekini muswa, lubuka mwena mwana yandu amana wuvutukamwoku hika!»
26 Kitembu kyálubuka mu kukalunga yi kukonya kwa lawu. Mwana wekina hanga wuna wufini; muna phila meni yana, batu bahika bakala zimbula: «Mwana wufini.»
27 Kaasi Yesu, buna kámusimba mwana kuna koku, wámutelamisa, mwana phi wekina mutendendi.
28 Tangwa kávutuka Yesu ku nzu, balonguki bandi báyandika mu kumuhyula mu kingenga: «Kikuma kya biki tulendidikiku mu kukukwasakya betubetu kitembu meni kina?»
29 Yesu wábazimbwala: «Mbandu ya kitembu kina yisi lubukila lwesi mu lombilu.»

Yesu wusamuni hika lufwa lwandi yi lufutumuku lwandi
(Mth 17:22-23; Luk 9:43-45)

30 Buna bákatuka hahana, báhitila mu Ngadidi. Yesu kázolaku ni bamubakula kuna kenina.

31 Mukuma kakala balongisila balonguki bandi yi kubazimbwalaka: «Mwana wa mutu bámulambula ku moku ma batu, bamúhonda amana kunima dya bilumbu bitatu bya lufwa lwandi, kafútumuka.»
32 Kaasi balonguki bakalaku bakisa thendula ya ndinga yina; amana bákala yi bweya bwa kumuhyula byufu.

Nani wenina mbuta mu kati kya balonguki?
(Mth 18:1-5; Luk 9:46-48)
33 Bátula ku Kafadinawumi. Tangwa bákala muna nzu, Yesu wáhyula kwena balonguki: «Tendu dya biki lukadiki dyawu mu nzila?»
34 Kaasi bawu bádibata, mukuma, mu nzila, bakala tendana bawu yi bawu mu kuzaya keti nati wenina mbuta.
35 Hanga wuzakadini, wátela bawu kumi yi bodi amana wábazimbwala: «Yuka mutu wuzodi kukala watheti, kakala watsuka ha kati dya batu boosu yi musadi wa batu boosu.»
36 Hanga wubongi mwana wakhunda mosi, wámusya hana kati dya bawu amana, kunima dya kumuzangula, wábazimbwala:
37 «Wosu wuna wayámba mwana mosi wakhunda, hanga yandu, mu khumbu ya meni, meni-meni kayambini; amana wosu wuna wungyambini, kayambiku lwesi meni, kaasi wuyambi phi wuna wáthuma.»

Wuna wukondi mubwisa Yesu kenina yi Yesu
(Luk 9:49-50)
38 Yowani kázimbula kwena Yesu: «Mulongi, tumonikini mutu mosi wisi kukwasa bitembu bya mbi mu khumbu ya ngeyi, amana tusandikini mu kumukandisabwa, kikuma kisiku landa betu.»
39 Yesu wuvutudini: «Lumukandisabwoku, mukuma heku mutu wasála kiphadi mu khumbu yama amana muna mbala mosi kenda zonza hika mambu mambi matadidi meni.
40 Kikuma, wuna wisiku tubwisa, hakimosi kenina yi betu.
41 Amana wosu wuna waluúheka kopha dya mamba mu khumbu ya buna lwenina kwena Kidisitu; abwabuna, yiluzimbwadini, kalendalwoku totisa lufutu lwandi.»

Bikuma bya phukumunu
(Mth 18:6-9; Luk 17:1-2)
42 «Wosu wuna wuhukumuni mosi wa bana ba khunda baba bisi kwikila mwena meni, bulungi kwena yandi bamuzitikila kalunga tadi hana tsingu amana bamudibula muna dingu dya yanga dya mbuta.
43 Yukani koku dyaku dyakusumunaka, bukunadya; bulungi kwena ngeyi wakota mu luzingu yi koku dimosi, ka mboti ku ni wakala yi moku maku modi amana wenda ku bilungi, kuna kwisiku zima mbawu. [
44 Kuna, "mimvidya mina misi vukula lutu misiku fwa amana mbawu yisiku zima."][a]
45 Yukani ni kitambi kyaku kyakusumunaka, bukunakya; bulungi kwena ngeyi wakota mu luzingu yi kitambi kimosi, ka mboti ku ni wakala yi bitambi byaku byodi amana bakulosa ku bilungi. [
46 Kuna, "mimvidya mina misi vukula lutu misiku fwa amana mbawu yisiku zima."][b]
47 Yuka phi ni disu dyaku dyakusumunaka, vusadya, bulungi kwena ngeyi wakota mu Kipfumu kya Nzambi yi disu dimosi; ka mboti ku ni wakala yi mesu modi amana bakulosa ku bilungi.
48 Kwakuna, "mimvidya mina misi vukula lutu misiku fwa, amana mbawu yisiku zima."
49 Kikuma, kosu mutu katwa mungwa wa mbawu[d].
50 «Mungwa wenina kima kya bukheti; kaasi yuka ni munzenzu wuhwini, yi biki bavútwalawa hika? Kalenu yi mungwa mwena benu-benu, amana zingilakenu mu ngemba benu yi benu.»

10

Malongi ma Yesu kikuma kya kufwa kwa longu
(Mth 19:1-12; Luk 16:18)
1 Yesu buna kákatuka hahana, wisa ku kinzunga kya Yuteya yi kuna sambwa dikwawu dya Yolutani. Milumba-lumba mya batu myákhokama hika bela-bela yi yandi; bwosu kyákala kikalulu kyandi, wáyandika mu kubalonga.
2 Bafwadisi bisa muhyula, ndangu bamuleya. Bámuhyula: «Yakala kenina yi muswa wa kuyambula mukhetu wandi?»
3 Yesu wábavutwala: «Khi mutsiku kálúheka Moyize?»

a **9:44 9:44** Nzila yani yenina mu khunga, muna masonuku ma lawu mana ma thama, yisimwoku kala. b **9:46 9:46** Nzila yani yenina mu khunga, muna masonuku ma lawu mana ma thama, yisimwoku kala. d **9:49 9:49** Nzonzidi yayi "Kutwa mungwa wa mbawu" yibati fwanakana yi bimenga bya bayuta bina byákala yi mungwa (Lev 2:13). Bimenga byalawu bakalabya yoka yi mbawu. Mbawu yenina kidimbu kya phasi holo bimeka bina bakala kukula balonguki boosu. Phasi meni zina zálunga mu kubakitula batu ba Nzambi kuluta amana zakala basadisa mu kutadilaka lwesi mwena Nzambi.

4 Bawu bázimbula: «Moyize wáhana
muswa wa kusonikina mukanda wa kufwa
kwa longu yi wa kukula.»
5 Yesu wubazimbwadini: «Moyize,
kikuma kya mbundu ya tadi yina lwenina
yawu, káluhekila mutsiku wuna."
6 Kaasi ku luyandiku lwa phangamu,
Nzambi kábahanga yakala yi mukhetu.
7 "Kikuma kya bwabuna, yakala kasísa
tata wandi yi ngudi wandi amana
kadínama yi mukhetu wandi,
8 amana bawu bodi bakítuka mutu mosi."
Yihana ni beku hika bodi kaasi mutu[a]
mosi.
9 Mutu kahambulaku kina kakhundik-
isini Nzambi.»
10 Buna bátula ku nzu, balonguki
bámuhyula hika byufu kikuma kya
dyambu meni dina.
11 Yesu wábazimbwala: «Wuna
wayámbula mukhetu wandi amana
kakwela wahika, wuti mbongi ku thwala
wuna watheti;
12 amana yuka ni mukhetu kadihambula
yi yakala dyandi amana kakwela wahika,
wuti mbongi.»

Yesu wusakumuni bana bakhunda
(Mth 19:13-15; Luk 18:15-17)

13 Batu bakala munatina bana ndangu
kabasimba kuna moku, kaasi balonguki
bakala bakaya.
14 Mu kumona bwabuna, Yesu wáyuka
khabu amana wábazimbwala: «Yambu-
lenu bana bakhunda bisa kwena meni!
Lubakandisaku, mukuma Kipfumu kya
Nzambi kyenina kikuma kya batu bana
benina hanga bawu.
15 Abwabuna, yiluzimbwadi: wosu wuna
wakonda yamba Kipfumu kya Nzambi
hanga mwana wakhunda, kakótamwoku.»
16 Kunima wábazangula muna moku
mandi amana wábasakumuna mu kuba-
thetikaka moku.

Yesu yi Mutu wa mvwama
(Mth 19:16-30; Luk 18:18-30)

17 Bwosu kakala kwenda muna nzila,
yakala mosi wísa thinu amana wáfukama
kuna thwala ya Yesu mu kumuhyula: «Mu-
longi wa bukheti, biki pfwani yihanga mu
kuvwa luzingu lwa mvula yi mvula?»
18 Yesu wámuzimbwala: «Kikuma kya
biki wuthedidini wa bukheti? Heku mutu
wenina wa bukheti ho ka Nzambi lwesi ku.
19 Wuzayi mitsiku myami: "Wuhondaku
mvumbi ya khengu, wutaku mbongi, wuy-
ibaku, wutaku kimbangi kya bukamvi,
wuhunaku musamu, zitisa tata waku yi
ngudi waku.»
20 Yandi wumuvutwadini: «Mulongi,
mambu mana mosu yisima zitisa tukidila
kileki kyama.»
21 Yesu wámutala amana wámutonda,
wumuzimbwadini: «Kima kimosi kikukon-
dini: ndawenda, tekisa byosu bina wen-
ina byawu, hanabya kwena batsukamini,
amana watámbula kuvwa ku zilu; kunima
nzawisa amana ndanda.»
22 Kaasi yandi buna káyuka ndinga meni
yina, kiwayi kyámukwata amana wénda
mu kyadi, mukuma bima bya lawu káka la
byawu.
23 Yesu buna kátala muna kabeta kandi,
wuzimbudini kwena balonguki bandi:
«Phasi bwenina kwena bana benina yi
bimvwama mu kukota mu Kipfumu kya
Nzambi!»
24 Balonguki báyituka lawu kikuma kya
ndinga zandi. Kaasi Yesu wávutwakila:
«Bana bama, phasi[b] bwenina mu kukota
mu Kipfumu kya Nzambi!
25 Bweku phasi kwena kamela mu ku-
lobuka ha hundu dya ndongu, kaasi phasi
lawu kwena mvwama mu kukota mu Kip-
fumu kya Nzambi.»
26 Balonguki báyituka hika lawu, bakala
dihyula bawu yi bawu: «Amana nati wal-
enda huluka?»
27 Yesu wábatala amana wuzimbudini:
«Mana malendakanaku kwena batu,
malendakana kwena Nzambi; mukuma
heku dyambu dyakonda lendakana kwena
Nzambi.»
28 Phetelu wáyandika mu kumuzimb-
wala: «Tala betu, tusisini bima byetu byosu
amana tulandi ngeyi.»
29 Yesu wávutula: «Abwabuna, yiluz-
imbwadibwa: heku mutu wásisa nzu,
baphangi ba bayakala, baphangi ba
bakhetu, ngudi, tata, bana kondilo mafu,
kikuma kya meni yi kikuma kya Musamu
wa Bukheti;
30 amana kakonda tambula mbala
khama[d] buthwena bwabu: nzu, baphangi
ba bayakala, baphangi ba bakhetu,
bangudi, bana, yi mafu yi munyanga phi;
amana muna tsi yina yakwísa, kakonda
tambula moya wa mvula yi mvula.
31 Lawu bakala batheti, basúkinina
amana lawu bakala batsuka, batékila.»

---

[a] **10:8 10:8** Masonuku mahika meku yi mihowu myami, kaasi mya kuhingisa mu mihowu myahika: "mu kukhundakana kwena mukhetu wandi".
[b] **10:24 10:24** Phasi: masonuku mahika mabati hana tsikininginí ni kwena babana bisi dihana mu bimvwama.
[d] **10:30 10:30** Khama yibati songila lufutu luna lwa mbuta kahána Nzambi kwena bana bisi musadila muna phila meni yayi.

Yesu wusamuni mu mbala ya tatu lufwa lwandi yi lufutumuku lwandi
(Mth 20:17-19; Luk 18:31-34)

32 Mu nzila bákala mu kutombuka ku Yelusalemi. Amana Yesu kakala kwenda ku thwala ya bawu. Balonguki mu tsumbi bákala, bana bakala mulanda phi, bweya bakala bwawu. Yesu wábonga hika bawu kumi yi bodi, bela-bela yi yandi, amana wáyandika mu kubazimbwala mambu mama makhana mubwila.

33 Kábazimbwala: «Talenu, ku Yelusalemi tubati tombuka; Mwana wa mutu bamúlambula kwena bambuta ba banganga Nzambi yi kwena balongi ba mitsiku. Ndola ya lufwa bamúzengila, bamúlambula kwena baphani.

34 Bamúseya, bamúlokwala metya, bamúzyatula amana bamúhonda. Amana kunima bilumbu bitatu, kafútumuka.»

Kilomba kya Zyaki yi Yowani
(Mth 20:20-28)

35 Bana ba Zebeteya bodi, Zyaki yi Yowani, bísa muzimbwala: «Mulongi, twazóla ni wahanga kikuma kya betu mana twakúlomba.»

36 Yandi wubahyudini: «Biki luzodi ni yihanga kikuma kya benu?»

37 Bawu bamuzimbwadini: «Tuheka nzila ni twazakala mosi kuna koku dyaku dya kitata, mukwawu kuna koku dyaku dya kimama muna khembu yaku.»

38 Kaasi Yesu wubazimbwadini: «Lwisiku zaya mambu mana lwisi lomba. Lwalenda kunwa bungu dyadi yinwa meni, kondi loni kutambula mbotika yayi yitámbula meni?»

39 Bawu bamuzimbwadini: «Twalendabwa.» Yesu wubavutwadini: «Bungu dyadi nzodi yinwa meni, lwanwádya, amana balubotika phi mu mbotika yayi yitámbula meni.

40 Kaasi mana matadidini kuzakala ku kitata kyama holo ku kimama kyama, ka meni ku yisima hana; bifulu bina byenina kikuma kya bana báyidikilabya.»

41 Kumi bana bahika báyuka bwabuna, hanga babafungidi khabu Zyaki yi Yowani.

42 Yesu wábatela amana wubazimbwadini: «Luzayi ni malemba ma makanda bisi yala batu hanga bapfumu, amana bambuta bisi songila kwena bakwawu hamu dya bawu.

43 Dyeku buna mu kati dya benu, kaasi wuna wazola, mu kati dya benu, kukituka mbuta, kakála musadi wenu,

44 amana wosu wuna wuzodi kukala watheti mu kati dya benu, kakála muhika wa batu boosu.

45 Mukuma keti yandi meni Mwana wa mutu kísaku ndangu bamusadila, kaasi kikuma kya kusadila yi kulambula luzingu lwandi mu phila ya kukatula batu balawu mu kihika.»

Yesu wubukini phofu Balatimeya
(Mth 20:29-34; Luk 18:35-43)

46 Bisi ku Yediko. Amana buna kálubuka Yesu mu Yediko, yi balonguki bandi yi mulumba-lumba wa batu, phofu mosi wakala lomba bima muna nzila, khumbu yandi Balatimeya, mwana wa Timeya, kákala wazakala kuna kabeta ka nzila.

47 Wáyuka ni wuna Yesu mwisi Nazaleti amana wáyandika kukalunga: «Yesu, Mwana wa Tavidi, ngyukila kyadi!»

48 Balawu bakala mukaya ndangu kadibata, kaasi yandi wákalunga hika ngolu: «Mwana wa Tavidi, ngyukila kyadi!»

49 Yesu wátelema amana wuzimbudini: «Mutelenu.» Bámutela phofu yi kumuzimbwalaka: «Sya kikesa, telema, kabati kutela.»

50 Wálosa muzaka wandi, wátelama mbala mosi amana wísa kuna kákala Yesu.

51 Yesu wámuhyula: «Biki wuzodi yikuhangila?» Phofu wámuzimbwala: «Mulongi, nzodi yimona hika.»

52 Yesu wámuzimbwala: «Ndawenda, lukwikilu lwaku lukuhuludini[e].» Muna tangwa meni dina, wáyandika kumona, amana wámulanda muna nzila.

11

Yesu wukoti mu Yelusalemi
(Mth 21:1-11; Luk 19:28-40; Ywn 12:12-19)

1 Amana Tangwa bábwesuka yi Yelusalemi, mu kukwenda ku hata dya Betifasi yi Betaniya, bela-bela yi mongu wa Olive, Yesu wátuma bodi ba balonguki bandi

2 mu kubazimbwala: «Alwenda kuna hata dina dyenina ku thwala ya benu, buna lwakóta, lwawána mwana wa ane[a] wakuzitikila, wuna bakonda kedi zakala kwena mutu; mukutumunenu, amana mundatinenu.

3 Amana yuka ni mutu kaluzimbwala: kikuma kya biki lubati hangila

e **10:52 10:52** Fwani twazonza ni "lukuhuludini" kondilo "lukubeludini".

a **11:2 11:2** Muna bikalulu bya bikanda byahika, mbisi wuna ane bakala musadila hanga mbisi wuna wisi tikula mazitu. Kenina wakhunda kuluta baphunda bana bakodini. Bisi muzayila muna matu mandi ma kaleyi. Ane kenina kidimbu kya kudikulumuna kwa Masiya.

bwabuna?" Zimbulenu: "Pfumu mupfunu kamuvwini." Amana, muna mbala mosi, kamúsula.»

4 Bénda amana báwana mwana wa ane wa kuzitikila hana nzila, bela-bela yi mwelu wumosi, muna nzila. Bamukutumuni.

5 Ndambu ya batu bana bákala hana báyandika mu kubazimbwala: «Biki lubati hanga? Kikuma kya biki lubati mukutwamina mwana wa ane wuna?»

6 Bábavutwala bwosu kázimbulabwa Yesu, amana babasula.

7 Bámunata mwana wa ane kwena Yesu; báthetika miledi mya bawu hana thandu ya yandi, Yesu wázakala hana thandu.

8 Batu balawu báyala miledi mya bawu muna nzila, amana bahika yi ndala zina bákesa[b] mu bilanga.

9 Bana bakala kwenda ha thwala yi bana bakala landa bakala kalunga: «Ozana[d]! Kasakumuka wuna wubati kwisa mu khumbu ya Pfumu!

10 Lwasakumuka luyalu luna lubati kwisa, luyalu lwa Tavidi tata wetu! Ozana muna bisoka!»

11 Yesu wákota mu Yelusalemi, kuna nzu ya Nzambi. Kunima dya kusimbululaya bima byosu yi bwosu kwáyila kuma, wénda ku Betaniya kumosi yi bawu kumi yi bodi.

Yesu wubundidini mufiki
(Mth 21:18-19)

12 Kilumbu kyálanda, bwosu kakala lubuka ku Betaniya, Yesu wáyuka nzala.

13 Buna kámona muna kyana mufiki wávwota yi khaya, wenda tala akolu kawanakwa kima; kaasi buna katula hahana, káwanaku keti kima, khaya za khatu, mukuma yákalaku tsungi ya bibundu bya fiki.

14 Hanga wuzimbudi kwena mufiki: «Mvula yi mvula, ka mutu ku wadya hika kibundu kyatúka mwena ngeyi!» Amana balonguki bandi bámuyuka.

Yesu kuna Nzu ya Nzambi
(Mth 21:12-17; Luk 19:45-48; Ywn 2:13-22)

15 Bátula ku Yelusalemi. Yesu wákota kuna nzu ya Nzambi, wáyandika mu kukwasa bana bakala tekisa yi bana bakala sumba kuna nzu ya Nzambi, wámwanga mitalaka mya bakwa tsyenzya yi biti bya bateki ba baphombu,

16 konda kusisa mutu kanata kima muna luphangu lwa nzu ya Nzambi.

17 Kakala balonga yi kuzimbulaka: «Bwásonamaku bwabu: "Nzu yama batédikiya ni nzu ya bisambu kikuma kya bikanda byosu?" Kaasi benu, lukitudiya saka dya bandwandwa!»

18 Bambuta ba banganga Nzambi yi balongi ba mitsiku bámuyuka; bakala sanda phila ya kumuhondisila; bweya bwa yandi bákala bwawu, kikuma mulumba-lumba wa batu wosu wakala yituka kikuma kya malongi mandi.

19 Ha mabwa masikidika, Yesu yi balonguki bandi bálubuka mu mbanza.

Yesu yi mufiki wayumuka
(Mth 21:20-22)

20 Buna bakala hita muna suka, balonguki bámona mufiki wayumuka yi kuna misodi.

21 Phetelu, bwosu káyubuka mana máhita, wumuzimbwadini: «Mulongi, talandi, mufiki wawu wábundila wosu wuyumukini.»

22 Yesu wábazimbwala: «Kwikilenu mwena Nzambi!

23 Abwabuna, yiluzimbwadibwa, wuna wazímbula kwena mongu wawu: "Kinduka hana, dilosa mu yanga dya mbuta," konda keti keti muna mbundu yandi, kaasi kakwikilaka ni mamana kabati zimbula malúngila, mamana mamúhangamina.

24 Yihana yiluzimbwadini: "Kyosu kina lwalómba mu kulombila, kwikilenu ni lutambudikya kedi amana balúhekakya."

25 "Amana buna lutelamikini mu kulombila, yuka ni dyambu lwenina dyawu yi mukwenu, mulolulenu, ndangu Tata wenu wenina muna mazilu kalulolula phi mitsoki myenu. [

26 Kaasi yukani lubaloludiku, Tata wenu wuna wenina mu mazilu, ketibwe kalúlolulaku mitsoki myenu.][e]»

Ku biki disi tuka hamu dya Yesu?
(Mth 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Yesu yi balonguki bandi bávutuka ku Yelusalemi. Bwosu kakala kangala muna luphangu lwa nzu ya Nzambi, bambuta ba banganga Nzambi, balongi ba mitsiku yi bambuta ba dibundu bisa muwana.

28 Amana bamuhyudini: «Mu hamu dya nati wisi hangila bwabuna? Nati wukuhekini hamu dya kuhangilabwa?»

b **11:8 11:8** Bwosu bwenina muna mukanda wazodi wa bathotila 9:13, wuna wenina mutindu wa kikalulu kya luzitu.

d **11:9 11:9** Muna ndinga ya Bayuta, Ozana yenina nzonzidi yibati tendula lwesi ni "Hulula, yikubokwadidini."

e **11:26 11:26** Nzila yayi yenamwoku muna masonuku ma lawu mana ma khulu.

29 Yesu wubavutwadini: «Meni phi yiluhyula kyufu kimosi; yuka ni lwamvutwala, yiluzimbwala keti mu hamu dya nati yisi hangila mambu mana.
30 Mbotika yina ya Yowani, ku zilu yatuka ho kwena batu? Phekenu mvutu.»
31 Kaasi bayandika kutendana bawu yi bawu yi kudizimbwalaka: «Yuka ni twavutula: "Ya ku zilu", kazímbula: "Kikuma kya biki lwakonda mukwikidila?"
32 Kaasi yuka twazimbula: "Kwena batu", hanga...» Bweya bwa mulumba-lumba wa batu bakala bwawu, mukuma boosu bakala mubongila Yowani hanga mbikudi mosi wa kyedika.
33 Hanga bavutudi kwena Yesu: «Tuzayiku.» Hanga Yesu wubazimbwadini: «Meni phi yiluzimbwalaku keti mu hamu dya nati yisi hangila mambu mana.»

12

Kingana kya basadi bambi ba kilanga kya vinu
(Mth 21:33-46; Luk 20:9-19)

1 Hanga Yesu wuyandikini mu kubazonzila mu bingana: «Mutu mosi wakuna kilanga kya vinu. Wakakakya mu luphangu, wasima buku dya kinyongi kya vinu, watunga kinongi kikuma kya kutanikinaka vinu, kunima waluwisakya kwena batu, amana wenda mu kitambu.
2 Tangwa dya mbongu buna dyalungila, watuma musadi mosi kwena basadi ba vinu ndangu bamubongila ndambu yandi ya bibundu bya vinu.
3 Bamukwata, bamubeta amana bamukukwasa moku ma khatu.
4 Mukwa kilanga wabahitika hika musadi wahika; bamukhokula muna mutwa amana bamutukwana.
5 Watuma hika musadi wahika, bamuhonda; kunima balawu babeta bwabuna, bahika babahonda.
6 Mwana wandi wa yakala wuna watondama lwesi wasala; ku tsuka, wabahitika yandi mu kudizimbwala: "Bamuzitisa mwana wama wa yakala!"
7 Kaasi basadi babana ba kilanga kya vinu badizonzila: "Yandu swana! Alwisenu, tumuhondenu, ndangu kuvwa kwasadila betu!"
8 Bamukwata, bamutimbula ku phenza ya kilanga kya vinu amana bamuhonda.
9 «Amana biki kahanga mukwa kilanga kya vinu? Kakwisa, wubahondisini basadi bana, amana kiyeka kya kilanga kya vinu kahanakya kwena basadi bahika.
10 Benu lwatangaku Masonuku mama:
"Tadi dina balosa batungi,
dyakituka tadi dya theti dya mupfundila.
11 Mambu mama kwena Pfumu matuka,
dyambu dya ngituka ku mesu metu!"»
12 Bapfumu ba bayuta bakala sanda phila ya kumukwatila, kaasi bayuka bweya bwa mulumba-lumba wa batu. Babakula ni kikuma kya bawu katila kingana kina. Bamusisa amana benda kwabawu.

Phaku ya Khayisala
(Mth 22:15-22; Luk 20:20-26)

13 Bamuhitikini ndambu ya bafwadisi yi bakwa kibuka kya Eloti, ndangu bamuleya Yesu muna ndinga zandi.
14 Baba bisa muzimbwala: «Mulongi, tuzayi ni ngeyi kyedika wena amana weku yi bweya bwa mambu mana bisi banza batu kikuma, wisiku tala mbunzu za batu, kaasi wisi longa nzila ya Nzambi buna bufwani. Bulungi mu kufuta phaku ya Khayisala[a]? Tufweti futa ho tufutaku?»
15 Bwosu kazaya bukavungalosi bwa bawu, wabavutwala: «Kikuma kya biki lubati ndeyila? Ndatinenu kuta dimosi, nzodi yimonadya.»
16 Bamunatinadya dimosi, Yesu wabahyula: «Mbunzu yi khumbu yayi basonika haha bya nati?» Bamuvutwala: «Bya Khayisala.»
17 Hanga Yesu wubazimbwadini: «Hanenu mambu ma Khayisala kwena Khayisala, amana mambu ma Nzambi kwena Nzambi.» Amana bayituka lawu kikuma kya mvutu ya Yesu.

Kyufu kitadidi kufutumuka kwa bafwa
(Mth 22:23-33; Luk 20:27-40)

18 Kunima, Basadise bana bisi zimbula ni kweku lufutumuku lwa bafwa, bisa muhyula:
19 «Mulongi, Moyize katusonikina bwabu: "Yuka ni yakala mosi kafwa konda kubuta mwana, myaki wandi kalunga kwela mufwidi ndangu katombula kikanda kya phangi wandi."
20 Kinga kwakala yi baphangi ba bayakala tsambwadi. Tsomi za bawu wakwela mukhetu amana wafwa konda kusisa mwana.
21 Wazodi wamukwela mufwidi amana wafwa konda kusisa keti mwana. Phila mosi yi wuna watatu;

a **12:14 12:14** "Khayisala" yakala khumbu yina bakala hana kwena pfumu wa mbanza ya Loma. Kayala phi muna tsi za lawu zina zakala mu kihika kya Loma, yi muna tsi za Bayuta.

22 amana keti mosi wa bawu tsambwadi kásisaku mwana. Kunima dya bawu boosu, mukhetu phi wáfwa.
23 Muna kilumbu kya lufutumuku lwa bafwa, tangwa batókama, wa nati kakála mukhetu meni wuna? Mukuma bawu tsambwadi bámukwela!»
24 Yesu wubazimbwadini: «Taleti! Yi hakana lwisi ditotisila kwenu, lwisiku bakisa keti Masonuku, keti ngolu za Nzambi.
25 Mukuma, ku lufutumuku lwa bafwa, kwakálaku yi bayakala keti bakhetu bakwélana, kaasi bakála hanga banzyo muna mazilu.
26 Kikuma kya kufutumuka kwa bafwa, khaniku kedi lutanga, muna mukanda wa Moyize, mana bámuzimbwala belabela yi kivunza kya mbawu? Nzambi kázimbula: "Meni yenina Nzambi wa Bulahami, Nzambi wa Yizaki yi Nzambi wa Yakobi."
27 Disongidila ni keku Nzambi wa bafwa, kaasi wa batu bana benina mu luzingu. Luditotisi kwenu kimakulu.»

Mutsiku wulutini mupfunu
(Mth 22:34-40; Luk 10:25-28)

28 Mosi wa balongi ba mitsiku, wuna wábayuka buna bakala tendana yi phila kámona ni mboti kábavutwala, wísa hyula kwena Yesu: «Khi wawu mutsiku watheti wuhitini muna mitsiku myosu?»
29 Yesu wuvutudini: «Watheti: "Hinikina, Kiseledi, Pfumu Nzambi wetu, yandi lwesi wenina Pfumu[b].
30 Amana wazóla Pfumu Nzambi waku, yi mbundu yaku yosu yi moya waku wosu, yi ngangu zaku zoosu, yi ngolu zaku zoosu."
31 Wazodi: "Wazóla mukwenu hanga ngeyi meni." Kweku hika mutsiku wuluti myami myawu myodi.»
32 Mulongi wa mitsiku wumuzimbwadini: «Bwa bukheti, Mulongi! Kyedika wuzimbudini ni Pfumu Nzambi yandi mosi kenina amana heku wahika hanga yandi.
33 Amana ni kumuzola yi mbundu yandi yosu, yi ngangu zandi zoosu, yi ngolu zandi zoosu; yi kuzola mukwenu hanga yandi meni, buluti kimenga kya kuyoka kya muthu yi mikhayilu.»
34 Yesu buna kámona ni kávutula yi mayedi moosu, hanga wumuzimbwadini: «Ngeyi weku kyana yi Kipfumu kya Nzambi.» Amana keti mutu kámekaku hika kumuhyula kyufu.

Masiya yi Tavidi
(Mth 22:41-46; Luk 20:41-44)

35 Yesu kakala longa kuna nzu ya Nzambi, kahanga wubahyudini: «Abweti balongi ba mitsiku balenda zonzila ni Masiya kenina mwana wa Tavidi?
36 Yandi meni Tavidi, muna Kitembu Kyatoma, kázimbula:
"Pfumu kázimbula kwena Pfumu wama:
sikuka kuna kitata kyama,
yi kuna yisíla bambeni baku ku sina dya
bitambi byaku."
37 Yandi meni Tavidi kabati mutela: "Pfumu" Amana mu biki kalenda kadila hika mwana wandi?»

Yesu wubalukisi kikuma kya balongi ba mitsiku
(Mth 23:1-36; Luk 20:45-47)

Amana mulumba-lumba wa batu balawu bakala muhinikina yi tsambu.
38 Muna malongi mandi, Yesu kakala bazimbwala: «Dikengenu yi balongi ba mitsiku; bazodi kukangala yi mvwela za kaleyi amana batu babahekaka mboti muna mazandu;
39 bazodi kuzakala mu bifulu bya theti muna nzu za kimvuka za Bayuta, bazodi phi bifulu bya lukumu mu mikinzi.
40 Bisi botula bima muna nzu za bafwidi, bisi samba malombilu ma kaleyi kikuma kya kudimonikisa. Bawu batámbula pfundusu yina yalúta kitesu.»

Kabu dya mufwidi wa phutu
(Luk 21:1-4)

41 Kunima Yesu bwosu kákala wasikuka kuna thwala ya mukunzu wa nzu ya Nzambi, kakala simbulula mulumbalumba wa batu buna bakala sya mbongu. Bamvwama balawu bakala sya lawu.
42 Mufwidi mosi wa phutu wísa, yandi phi wásya makuta modi ma khunda mahitini dikuta dya tsuka.
43 Hanga wubatedi balonguki bandi amana wubazimbwadini: «Mu kyedika, yiluzimbwadibwa, mufwidi yandu wa phutu kasini kuluta boosu bana basini mu mukunzu.
44 Mukuma boosu bana báhani muna kulutuka kwa kuvwa kwa bawu; kaasi yandi, kásini muna kiphutu kyandi, kyosu kina kákadiki kyawu, kyosu kina kafwaniki mu kuzingila.»

13

Yesu wusamuni kubulumuka kwa nzu ya Nzambi
(Mth 24:1-2; Luk 21:5-6)

1 Bwana kakala lubuka Yesu mu nzu ya Nzambi, mosi wa balonguki bandi

b **12:29 12:29** Basoniki bahika básonika ni Pfumu kenina Nzambi wetu, Pfumu yandi mosi.

wámuzimbwala: «Mulongi! Talandi, khi mutindu wa matadi, khi thungidi!»
2 Yesu wámuvutwala: «Wumoni thungidi zazi za mbuta? Kwasálaku keti tadi dimosi hana thandu ya tadi dikwawu dyakonda wulumuka.»

Phasi yi minyanga
(Mth 24:3-14; Luk 21:7-19)

3 Buna kákala wazakala kuna mongu wa Olive, kuna thwala ya nzu ya Nzambi, Phetelu, Zyaki, Yowani yi Andele bámuhyula mu kingenga:
4 «Tuzimbwala, khi tangwa masálama mambu mama, khi kyawu kidimbu kyasóngila tsuka ya mambu mana moosu?.»
5 Hanga Yesu wuyandiki mu kubazimbwala: «Kebenu, mutu kaluhukumunaku.
6 Lawu bakwísa mu khumbu ya meni, mu kuzimbula: "Meni yenina Kidisitu" amana batu balawu babáhukumuna.
7 Tangwa lwayúka kuzonzila mvita yi pfweta-pfweta za mvita: luvumukaku mbundu; bulungi ni mambu mana masalama, kaasi yakálaku kedi tsuka.
8 Mukuma kanda dimosi dyanwánisa kanda dikwawu, amana luyalu lumosi lwanwánisa luyalu lukwawu; amana kunikana kwa mafu yi nzala byakála muma mwahika. Lwakála luyandiku lwa misongu.
9 Dikengenu benu-benu; balúlambula mu nganda amana balúbeta muna nzu za kimvuka za Bayuta; lwatélama kuna thwala ya bapfumu ba mbanza yi bakyamvu kikuma kya meni, kyakála kimbangi kikuma kya bawu.
10 Bulungi theti Musamu wa Bukheti basamunawa kwena makanda moosu.
11 Tangwa balúnata mu kululambula, lutekilaku diyangisa kikuma kya mana lwazímbula, kaasi zimbulenu mana balúheka muna tangwa meni dina, mukuma ka benu ku lwazónza, Kitembu Kyatoma.
12 Phangi kalámbula phangi wandi ku lufwa, amana tata kalámbula mwana wandi; bana babáthutukila bibuti bya bawu amana babáhondisa.
13 Balúmenga kwena mutu wosu kikuma kya khumbu yama. Kaasi wuna wakwámina tii yi kuna tsuka, yandi kahúluka.»

Kiwayi kya lawu
(Mth 24:15-28; Luk 21:20-24)

14 «Buna lwamóna muzangi wanzanzi wakutelamisa muna kafwaniku kukala, mutu wuna wubati tanga kabakula! Hanga, bana bakála mu Yuteya batína mu myongu;
15 wuna wakála ha mudilu katulukahoku, kavutukaku kikuma kya kutambula kima ku nzu yandi;
16 amana wuna wakála ku bilanga kavutukaku ku manima kikuma kya kutambula muledi wandi.
17 Khi phasi kikuma kya bakhetu bana bakála ku bifundu yi kwena bana bakála mu kuyemika muna bilumbu meni bina!
18 Lombilenu ni mambu mama mabwaku mu tangwa dya kyosi kya lawu!
19 Mukuma, bilumbu meni bina byakála bilumbu bya kiwayi kya lawu, kiwayi kimosi, hanga kina kyakonda kedi kala tukidila ku luyandiku lwa phangamu yina káhangila Nzambi tsi yi buthwena bwabu, amana zakálamwoku hika buna kuluta.
20 Wadi ni Pfumu kákufikisaku bilumbu bina, wadi keti mutu kakhanaku zinga hika, kaasi kákufikisilabya kikuma kya bana básolama.
21 Amana ho mutu kaluzimbwala: "Kidisitu haha kenina!" Holo: "kuna kenina!" Lumukwikilaku.
22 Mukuma bamasiya[a] ba bukamvi yi bambikudi ba bukamvi balúbuka; basóngila biphadi yi mambu ma kuyituka kikuma kya kuhukumuna, yuka bwaléndakana, bana kásola Nzambi.
23 Kebenu kwenu! Thekidi luzimbwala moosu.»

Kwisa kwa Mwana wa mutu
(Mth 24:29-31; Luk 21:25-28)

24 «Kaasi muna bilumbu bina, kunima dya kiwayi meni kina, tangwa kaphínda, ngondi kaséngulaku myesi myandi,
25 bathetimbwa babwa tukidila ku zilu, amana ngolu za mazilu zanínkana.
26 Hanga bamoni Mwana wa mutu buna kakwísa muna matuti yi ngolu za lawu, yi khembu.
27 Hanga wutumi banzyo amana bakútikisa batu ba tselu ya bana kásola, tukidila tselu ya tsi yi kuna tselu ya ku zilu.»

Kingana kya mufiki
(Mth 24:32-33; Luk 21:29-33)

28 «Mbandu ya kingana kya mufiki yaluheka dilongi: buna lwamóna ni miti wusawakidini, lwisi zaya ni tsungi ya pha yibwesukini.

[a] **13:22 13:22** Bamasiya ba bukamvi babati zonzila batu bana bisi zimbula ni bawu benina Kidisitu kaasi beninabwoku.

29 Phila mosi yi kwena benu, tangwa
lwamóna bima bina byosu, zayenu ni
Mwana wa mutu wekina bela-bela, muna
mwelu.
30 Mu kyedika, yiluzimbwadibwa:
mbandu ya batu baba, yahítaku kedi yi
kuna masalamina mambu mana moosu.
31 Zilu yi tsi byatóta, kaasi ndinga zama
zalendaku tota.»

Nzambi lwesi wuzayidya tangwa dya tsuka
(Mth 24:36-44)

32 «Kikuma kya mana matadidini kilumbu
yi tangwa, ka mutu ku wuzayibya, keti
banzyo muna zilu, keti Mwana; kaasi Tata
yandi lwesi.
33 Kebenu, temunenu mesu, mukuma
luzayiku mu khi tangwa mabwa.
34 Dyakála hanga mutu mosi wénda mu
kitambu: wusisini nzu yandi, wuhanini
kiyeka kwena basadi bandi; kosu mutu
yi kisalu kyandi, amana wásenda kwena
tsinzidi kakala watemuna.
35 Disongidila, kalenu batemuna,
mukuma luzayiku keti khi tangwa kakwísa
mukwa nzu: mu masikidika, ho mu kati
kya kisuku, ho mu khoku wa theti, ho mu
suka.
36 Kalenu mu bweya kinga katula mu
kithulumukina amana kisa luwana ban-
imba.
37 Mana mbati luzimbwala, nzimbudima
kwena batu boosu: "Kalenu batemuna!»

14

Yesu bamukasidi kifwandu
(Mth 26:1-5; Luk 22:1-2; Ywn 11:45-53)

1 Bilumbu byodi byásala mu kuta
mukinzi wa Phaki yi mukinzi wa mapha
makonda muvimbu. Bambuta ba
banganga Nzambi yi balongi ba mitsiku
bakala sanda phila ya kumukwata Yesu
mu mayedi mambi ndangu bamuhonda.
2 Bakala zimbula: «Heku ni mu tangwa
dya mukinzi, hanga kwakala nana
mvwalangani mu kati dya batu.»

Mukhetu mosi wusitini mananasi hana mutwa wa Yesu
(Mth 26:6-13; Ywn 12:1-8)

3 Yesu ku Betaniya kákala muna nzu ya
Simoni mukwa bwasi. Buna kákala ku
mesa mukhetu mosi wákota amana kákala
yi mulangi wabasa yi mananasi ma muk-
wandi, ma thalu ya lawu. Wábula mulangi
amana wázunzila mananasi hana mutwa
wa Yesu.
4 Ndambu ya batu bahika báyuka kikudi-
kudi, hanga beka dizimbwala bawu yi
bawu: «Kikuma kya biki kuzanga mananasi
mama bwabu?
5 Wadi bakhanima sumbisa mananasi
mana mu thalu ya khama tatu za
phata[a], amana mbongu bahana kwena
batsukami!» Amana bakala mukumba
mukhetu wuna.
6 Kaasi Yesu wázimbula: «Muyambu-
lenu. Kikuma kya biki lubati muyangisila?
Dyambu dya bukheti kahangini kwena
meni.
7 Mukuma, batsukami lwakadiki
bawu kosu tangwa, amana lufwani
kubasadisa tangwa dina lumoni; kaasi
meni twakádikiku yenu kosu tangwa.
8 Yandi kahangi buna kálendidini:
katekidi zunzila mananasi mu lutu lwama
kikuma kya kuyidika kuzika kwa lutu
lwama.
9 Mu kyedika yiluzimbwadini: kwosu
kuna básamuna Musamu wa Bukheti,
muna tsi yosu, baménikiki phi mambu
mama kahangini mukhetu yandu, kikuma
kya kumubambuka.»

Yutasi wuyilamini mu kulambula Yesu
(Mth 26:14-16; Luk 22:3-6)

10 Yutasi Sikadyoti, mosi wa bawu
kumi yi bodi, wénda kwena bambuta ba
banganga Nzambi ndangu kabalambwala
yandi Yesu.
11 Buna bámuyuka, básangwala lawu
amana básila ni bamuheka mbongu.
Yutasi kakala sanda tangwa dya mboti
ndangu kamulambula Yesu.

Yesu wudi madya ma Phaki yi balonguki bandi
(Mth 26:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Ywn 13:21-30)

12 Kilumbu kya theti kya mukinzi wa
mapha makonda muvimbu, muna kilumbu
kina bakala tambika kimenga kya mukinzi
wa Phaki, balonguki bandi bamuzimbwa-
dini: «Kubiki wuzodi ni thwenda kuyidikila
madya ma mukinzi wa Phaki?»
13 Hanga Yesu wátuma bodi mu kati dya
balonguki bandi amana wubazimbwadini:
«Alwenda kuna mbanza, lwatúndakana
yakala mosi wubati nata kalondu kenina yi
mamba. Mulandenu.
14 Amana muna kakóta, zimbulenu
kwena mukwa nzu: "Mulongi kazimbu-
dini: Kubiki wenina mwanza wuna yidíla
madya ma Phaki yi balonguki bama?"
15 Kalúsongila mwanza wumosi wenina
wambuta kuna zilu, wenina wakuyidika
kedi yi bima byosu. Yi mwamuna
lwayídikila mambu kikuma kya betu.»

a **14:5 14:5** Mlk 6:37 lufutu lwa basadi khama tatu muna kilumbu.

16 Balonguki bénda, buna bátula ku
mbanza, báwana phi mambu bwosu
kábazimbwala amana báyidika madya ma
Phaki.
17 Ha mábwa masikidika, Yesu wátula
hakimosi yi bawu kumi yi bodi.
18 Buna bákala kuna mesa yi kudyaka,
Yesu wuzimbuni: «Mu kyedika, yiluzimb-
wadini: mosi mu kati dya benu, wubati dya
yi meni, kandámbula.»
19 Kiwayi kyábakwata lawu, báyandika
mu kumuzimbwala mosi kunima muk-
wawu: «Ka meni ku, bweku?»
20 Yandi wábavutwala: «Kenina mosi
muna kati dya benu kumi yi bodi, wuna
wuvundikini koku ha longa dimosi yi meni,
yandi wuna wandámbula.
21 Mwana wa mutu kabati kwenda,
bwosu bwásonama kikuma kya yandi;
kaasi khi kyadi kwena mutu wuna
wamúlambula Mwana wa mutu!
Bwálunga ni mutu wuna kabutukaku
kwandi!»

Mesa ma Pfumu
(Mth 26:26-30; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25)

22 Buna bákala dya, Yesu wátambula
dipha, wásambuladya, wábukunadya
amana wáhanadya kwena balonguki mu
kuzimbula: «Tambulenu, lwalu lwenina
lutu lwama.»
23 Kunima, wátambula bungu di-
mosi, kunima dya kuvutula matondu,
wábahekadya, amana bánwaya boosu.
24 Hanga wubazimbwadini: «Mama
menina menga mama, ma bulunda bwa
Nzambi, mana matyakani kikuma kya batu
lawu.
25 Mu kyedika, yiluzimbwadini: yin-
waku hika vinu dina, tii yi kuna kilumbu
kina yinwádya, dya pha, muna luyalu lwa
Nzambi.»

Yesu wusamuni ni Phetelu kámusuwangana
(Mth 26:31-35; Luk 22:31-34; Ywn 13:36-38)

26 Kunima dya kuyimbila mikunga[b],
bálubuka, benda ku mongu wa Olive.
27 Hanga Yesu wubazimbwadini:
«Kisinza kyakála kikuma kya benu
boosu, mukuma bwásonama bwabu:
"Yimúhonda kalema, amana mikoku
myamwángalakana."
28 Kaasi kunima dya kufutumuka
kwama, yilútekidila kuna Ngadidi.»
29 Phetelu wumuzimbwadini: «Tangwa
kyakála kisinza kikuma kya boosu,
kyakálaku kikuma kya meni.»
30 Yesu wámuvutwala: «Mu kyedika
yikuzimbwadini: lelu, muna phipha meni
yayi, khoku kakókulaku kedi mbala zodi,
ngeyi watsúwangana mbala tatu.»
31 Kaasi Phetelu wávutula yi ngolu
zoosu: «Keti kufwa, yifwa hakimosi yi
ngeyi, yikusuwanganaku.» Balonguki
boosu bázimbula phi phila mosi.

Lombilu lwa Yesu kuna Ngetisemani
(Mth 26:36-46; Luk 22:39-46)

32 Bisa tula homa hamosi bisi tela mu
khumbu ya Ngetisemani, amana Yesu
wázimbula kwena balonguki bandi: «Za-
kalenu haha, kithama kina yikwata lom-
bila.»
33 Wábonga ha kimosi yi yandi Phetelu,
Zyaki yi Yowani. Amana wáyandika
kuyuka kyadi yi kiwayi.
34 Hanga wubazimbwadini: «Mbundu
yama mu kiwayi yenina yi kuna lufwa;
salenu haha, amana kalenu batokama.»
35 Buna káphusana ndambu, wábwa ha
tsi amana wálombila ni, yuka bwalen-
dakana, tangwa meni dina dyahaluka yi
yandi.
36 Kakala zimbula: «Aba, Tata, moosu
maléndakana kwena ngeyi; halula kwena
meni bungu dyadi. Kaasi ka luzolu lwa
meni ku kaasi luzolu lwaku lwahangama.»
37 Yesu wísa kwena balonguki bawu
batatu amana kábawana banimba;
wázimbula kwena Phetelu: «Simoni,
wunimbi? Wulendiku mu kutokama keti
tangwa dimosi?
38 Kalenu batemuna, lombilenu phi,
ndangu lubwaku mu kimeka. Kitembu
kyazyama kyenina kaasi lutu lwalembwa
lwenina.»
39 Wáhaluka hika amana wálombila mu
kulandulula ndinga zimosi meni.
40 Kunima wisa vutuka hika, wubawani
ku kilu, mukuma mesu ma bawu zitu
mákala. Bámonaku biki bamuzimbwala.
41 Yesu wisa vutuka mu mbala ya tatu
amana wábazimbwala: «Lunimbi hika,
lulembwiki kwenu? Yimeni, tangwa dib-
wesukini. Mwana wa mutu bamulambudi
ku moku ma basumuki.
42 Telamenu, thwendenu! Tala, wekina
bela-bela wuna ndambudini!»

Yesu bamukwatini
(Mth 26:47-56; Luk 22:47-53; Ywn 18:3-12)

43 Muna tangwa meni dina kakala zonza
Yesu, Yutasi, mosi wa bawu kumi yi bodi
wátula hahana, hakimosi yi mulumba-
lumba wa batu bakala yi mbedi za phoku
yi khindi hana moku. Bábatuma kwena

b **14:26 14:26** Kyákala kikalulu kya kuyimbilaka mikunga ku madya ma Phaki.

bambuta ba banganga Nzambi, balongi ba mitsiku yi bambuta ba bayuta.
44 Yutasi wuna wakala mulambula, watekila basongila kidimbu kimosi mu kuzimbula: «Wuna yibumbakana, yandi wuna. Mukwatenu amana munatenu buna bwa bukheti.»
45 Buna kátula, wubwesukini kuna kákala Yesu, wuzimbudini: «Labuni!» Amana wámubumbakana.
46 Hanga batu meni bana bamubwidini Yesu amana bamunatini.
47 Mosi wa bana bákala hahana, wáhola mbedi ya phoku, wámutapha musadi wa mbuta wa banganga Nzambi amana wámuhuta kwiti.
48 Yesu wábazimbwala: «Lwisi khwata yi mbedi yi khindi, hanga mbedi ni ndwandwa yenina?
49 Yíkala yenu bilumbu byosu kuna nzu ya Nzambi mu kulongaka, amana lwákhwataku. Kaasi mamana mabwini ndangu malungila Masonuku.»
50 Hanga boosu bamusisini, amana batini kwabawu.
51 Ngunza mosi wakala mulanda, wadivunga muledi wa thangi. Bámukwata,
52 kaasi yandi wásutula muledi amana wátina kikhonga.

Yesu ku thwala ya kimvuka kya mbuta
(Mth 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Ywn 18:13-14; 18:19-24)

53 Yesu, bamunata ku nzu ya mbuta wa banganga Nzambi, kuna bákutakanina bambuta ba banganga Nzambi boosu, bambuta ba bayuta yi balongi ba mitsiku.
54 Phetelu kakala mulanda kuna kyana, yi kuna kyanzala kya nzu ya mbuta wa banganga Nzambi. Buna kákota muna kati, wázakala yi batsinzidi[d], kikuma kya yikuyeta mbawu.
55 Bambuta ba banganga Nzambi yi kimvuka kyambuta[e] bakala sanda kimbangi kya mbi kikuma kya Yesu, ndangu bamuzengila ndola ya lufwa, kaasi bámonakyoku.
56 Mukuma lawu dya bambangi ba luvunu bisa funda, kaasi bimbangi byáfwananaku.
57 Ndambu ya batu bálubuka mu kumutila kimbangi kyaki kya luvunu:
58 «Twámuyuka yandu mu kuzimbula: "Yiwúlumuna nzu ya Nzambi yayi bátunga ku moku ma batu, amana mu bilumbu bitatu, yitúngulula yikwawu yina yakonda tungama ku moku ma batu."»
59 Amana mbatanana buna, bimbangi bya bawu byákalaku fwanana.
60 Hanga mbuta wa banganga Nzambi wutelami hana kati dya lukutakanu, wáyufula kwena Yesu: «Keti kima wubatiku vutula? Biki wuzonzi kikuma kya bimbangi byabi babati kufundila baba?»
61 Kaasi Yesu kakalaku yakula, kakalaku vutula keti ndinga. Mbuta wa banganga Nzambi wámuhyula hika: «Ngeyi wenina Kidisitu, Mwana wa Nzambi wasambuka?»
62 Yesu wávutula: «Meni yandu. Amana lwamóna Mwana wa mutu wazakala kuna koku dya kitata dya Nzambi mukwa Ngolu zoosu amana kakwísa muna matuti ma zilu.»
63 Hanga mbuta wa banganga Nzambi wuyati miledi myandi[f], amana wuzimbudini: «Kikuma kya biki twasandila hika bambangi?
64 Luyuki benu-benu ngusi katukwani Nzambi; Abweti lubanzi benu?» Boosu bázimbula ni kufwa muna kufwa.
65 Hanga batu bahika bamuhumi metya kuna mbunzu, bamufidingi mbunzu amana bamuti makufi mu kuzimbula: «Bikuleti, keti nati wukubetini!» Amana batsinzidi bamuti mbata.

Phetelu wumutuni Yesu
(Mth 26:69-75; Luk 22:56-62; Ywn 18:15-18,25-27)

66 Buna kákala Phetelu wazakala kuna phenza, hana kyanzala, musadi mosi wa mukhetu wa mbuta wa banganga Nzambi wátula.
67 Buna kámona Phetelu wakala yeta mbawu, wámutala amana wuzimbudini: «Ngeyi phi, wukadikini yi Yesu, mwisi Nazaleti.»
68 Kaasi yandi wásuwangana mu kuzimbula: «Nzayiku, mbatiku bakula mana wuzodi wazimbula, ngeyi.» Kunima wálubuka ndangu kenda ku mwelu wa kyanzala; [hanga khoku mosi wukokuni.][h]
69 Musadi wa mukhetu wámumona hika amana wáyandikila mu kuzimbula kwena

[d] **14:54 14:54** Muhowu wa ngeleki wuna bábindula mu "batsinzidi" wenina muhowu wumosi wuna wubati zonzila "basadi". Batu ba mayedi ma lawu bana ba Bibila bisi kumbwala ni bayakala meni babana bawu bákala batsinzidi ba nzu ya Nzambi ya bayuta. Babana bakala lemvuka ku milongi mya mbuta wa banganga Nzambi. Bákalaku baphumbulu ba bisi Loma. [e] **14:55 14:55** Mth 5:22. [f] **14:63 14:63** Kyákala kikalulu kya bayuta, kikuma kya mutu mosi, mu kuyata miledi myandi tangwa kayukini ni mutu wahika ngusi kabati tukwana Nzambi. Mbuta wa banganga Nzambi kásongila haha bwosu kákwikila yandi ni Yesu ngusi kátukwana Nzambi. [h] **14:68 14:68** Mihowu myami myenina mu khunga, myenamwoku muna masonuku mahika.

babana bákala hakana: «Yandu phi kenina mosi wa bawu!»
70 Amana yandi wásuwangana hika. Kunima dya tangwa dya khunda, babana bákala hakana bázimbula hika kwena Phetelu: «Kyedika, ngeyi wenina mosi wa bawu, mukuma mwisi Ngadidi phi wenina.»
71 Hanga Phetelu wuyandiki mu kudya ndefi: «Yukani meni yimuzayi mutu yandu, Nzambi kapheka ndola!»
72 Amana muna tangwa meni dina, khoku wákokula mu mbala ya zodi. Phetelu wáyubuka ndinga yina kámuzimbwala Yesu: «Khoku kakókulaku kedi mu ya mbala zodi, ngeyi watsúwangana meni mbala tatu.» Hanga wuyandiki mu kudila.

15

Yesu bamunati ku nganda ya Philatu
(Mth 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Ywn 18:28-38)

1 Kuma buna kwákhya, bambuta ba banganga Nzambi bákutakana hakimosi yi bambuta ba bayuta yi balongi ba mitsiku mu kimvuka kya mbuta. Kunima dya kumukasa Yesu, bámunata amana bámulambula kwena Philatu[a].
2 Amana Philatu wámuhyula: «Ngeyi, kyamvu wa Bayuta wenina?» Yesu wumuvutwadini: «Ngeyi meni wuzimbudibwa.»
3 Bimbangi lawu bakala mutila kwena bambuta ba banganga Nzambi.
4 Philatu wámuhyula hika: «Wubatiku vutula keti kima? Tala moosu mana babati kufundila!»
5 Kaasi Yesu kávutulaku hika keti kima, amana Philatu wáyituka lawu.

Yesu bamuzengidi ndola ya lufwa
(Mth 27:15-26; Luk 23:13-25; Ywn 18:39; 19:16)

6 Bwosu bwákala ni mu mukinzi wosu wa Phaki, Philatu kakala sula mutu wa boloku mosi, wosu wuna bakala lomba batu.
7 Kinga yakala mosi, khumbu yandi Balabasi, wákala mu boloku hakimosi yi bandwandwa, kikuma kya buna káhonda mutu mu tangwa dya mvwalangani.
8 Mulumba-lumba wa batu bénda kuna nzu ya Philatu amana báyandika mu kumulomba ni kabahangila bwosu kyákala kikalulu kya bawu.
9 Philatu wábahyula: «Luzodi yiluyambwadila kyamvu wa Bayuta?»
10 Mukuma wázaya kwandi ni, bapfumu ba banganga Nzambi, kikuma kya kiphala bámulambwala yandi.
11 Kaasi bambuta ba banganga Nzambi bálundika batu ndangu balenga bayambwadila kaka Balabasi.
12 Philatu wáhyula hika: «Amana biki yihanga buthwena kikuma kya yandu lwisi tela ni kyamvu wa Bayuta?»
13 Bákalunga hika: «Mukhoka ha kitakani!»
14 Philatu wábahyula: «Khi mbi kahangini?» Kaasi bawu bákalunga hika ngolu: «Mukhoka ha kitakani!»
15 Philatu wázola kasephidisa mulumbalumba wa batu, wábasudila yandi Balabasi. Kunima dya kumuzyatwasa mafimbu Yesu, wámulambula ndangu bamukhoka ha kitakani.

Baphumbulu bamuseyi Yesu
(Mth 27:27-31; Ywn 19:2-3)

16 Baphumbulu bámubulumuna Yesu yi muna kyanzala kya nganda ya pfumu wa mbanza, amana bákhokika kibuka kya baphumbulu.
17 Bámuvwatisa mvwela ya kabengi[b] amana bátunga mukhonzi wumosi wa tsaku, bávwatisawa kuna mutwa wandi.
18 Kunima báyandika mu kumuheka mboti: «Mboti, kyamvu wa Bayuta!»
19 Bakala muzyatula muswangina muna mutwa, kumuhuma metya yi kufukamaka kuna thwala ya yandi.
20 Tangwa bamanisa mu kumuseya, bámukatulaya mvwela yina ya kabengi amana bámuvwatisa hika miledi myandi. Kunima bámunata ku phenza ndangu benda mukhoka ha kitakani.

Yesu bamukhoki ha kitakani
(Mth 27:32-44; Luk 23:26-43; Ywn 19:17-27)

21 Mu kunata kitakani kyandi, baphumbulu bálundika mutu mosi wakala hita, wátuka ku bilanga, Simoni mwisi Sileni, tata wa Alekizande yi Lufwi.

a **15:1 15:1** Philatu kakala kilolu mwisi Loma mu kinzunga kya Yuteya tukila mvula 26-36 ku nima lubutuku lwa Yesu Kidisitu. Philatu kakala yi mikanu mya lawu kwena Bayuta muna tangwa dina kakala kilolu kya mbanza. Mbala za lawu, kakala tonda kulungisa luzolu lwa Bayuta kikuma kya mikanu. Kakhana totisa kifulu kyandi kya kilolu mu mbanza wadi ni kakalaka yi mikanu. b **15:17 15:17** Mvwela ya kabengi: muledi wumosi wa thalu wa kabengi, wuna bakala vwatisa lwesi kwena bakyamvu yi kwena batu ba mupfunu wa lawu. d **15:23 15:23** Mila yi vinu bakalabya sadila hanga bilongu mu kulembika phasi za mutu wuna bakhokini ha kitakani.

22 Amana bámunata Yesu yi hana homa
hana bisi tela ni Kolukota, disongidila:
«Kizika kya Kibelengenzi kya mutwa.»
23 Bázola ni bamuheka vinu dya kusanga
mila[d], kaasi yandi wábwisadya.
24 Bámukhoka ha kitakani, amana
bákabana miledi myandi mu kubetilamya
zeki ndangu bazaya kina káfwana kubonga
kosu mutu.
25 Dyákala tangwa dya vwa dya suka, ha
bámukhoka ha kitakani.
26 Bisona bina bánamika byákala tendula
kikuma kya ndola yandi, byákala yi mi-
howu myami: «Kyamvu wa Bayuta.»
27 Hakimosi yi yandi, bákhoka hana ki-
takani bandwandwa bodi, mosi ku koku
dyandi dya kitata, mukwawu ku koku
dyandi dya kimama. [
28 Bwabuna málungila mana básonika
mu nzila ya Masonuku: «Bámusya mu
kanga dya batu bambi.»][e]
29 Bana bákala mu kuhita, bákala mutuk-
wana yi kunikisaka mutwa mya bawu; yi
kuzimbulaka: «He! Ngeyi wakala zimbula
ni wáwulumuna nzu ya Nzambi amana mu
bilumbu bitatu wutunguludiya,
30 dihulula ngeyi meni amana tuluka ha
kitakani!»
31 Phila mosi phi kwena bambuta ba
banganga Nzambi yi kwena balongi ba mit-
siku bakala museya yi kuzonzaka: «Batu
bahika kakala hulula amana kafwaniku
kudihulula yandi meni!
32 Kidisitu, kyamvu wa Kiseledi, katu-
luka buthwena ha kitakani, ndangu twa-
mona amana twakwikila.» Batu bana
bámukhoka bawu ha kitakani bákala mu-
tukwana phi.

Lufwa lwa Yesu
(Mth 27:45-56; Luk 23:44-49; Ywn 19:28-30)

33 Tuka tangwa dya tsinzi, phipha yábwa
muna kinzunga kina kyosu tii yi kuna
tangwa dya tatu dya masikidika.
34 Muna tangwa dya tatu dya masikidika,
Yesu wákalunga mu ndinga ya ngolu:
«Eloyi, Eloyi, lema sabakatani?» Dis-
ongidila: «Nzambi wama, Nzambi wama,
kikuma kya biki wungyambwadidini?»
35 Bahika, mu kati dya bana bákala ha-
hana, bámuyuka, bazimbudini: «Talandi,
Diya, kabati tela yandu!»
36 Mutu mosi wátyakula thinu, wábonga
kitini kya vuya, wávundikikya muna
vinu dya ngani, amana wázitikadya ku
muswangina, kamuheka yandi ndangu
kanwa. Amana wuzimbudini: «Yambulenu,
twatala kamba Diya kakwisa mutulula
hahana!»
37 Kaasi Yesu wákalunga hika mu ndinga
ya ngolu amana wátabula moya.
38 Kutala muledi wa zitu wuna wakala
kabisa kizika kyahedila yi kina kyákala
kyahedila kuluta mu nzu ya Nzambi wuy-
atukini mu byati byodi tuka ku londi yi
kuna banda[f].
39 Buna kámona phila yina káfwila,
hanga satudiyoni wuna wákala hakana,
kuna thwala yandi, wuzimbudini: «Mu
kyedika, mutu yandu Mwana wa Nzambi
kákadikini!»
40 Hákala phi yi bakhetu bakala tala
kuna kyana. Hana kati dya bawu, hákala
yi Madiya mwisi Makatala, Madiya ngudi
wa Zyaki wakhunda yi Zoze yi mukhetu
wahika Salomeyi.
41 Babana bakala mulanda, bakala mu-
sadila phi tuka ku Ngadidi. Hákala hika
yi bakhetu balawu bana bátombuka haki-
mosi yi yandi ku Yelusalemi.

Yesu bamuzesi mu mazyamu
(Mth 27:57-61; Luk 23:50-56; Ywn 19:38-42)

42 Masikidika hana mabwi kedi, yi bwosu
kyákala kilumbu kina kyatekidila sabata,
kina bakala yidikila mukinzi,
43 wisa tula Yozefu, mwisi Adimateya,
wuna bakala zitisa phi ku kibuka
kyambuta. Kakala hingila yandi phi
Kipfumu kya Nzambi. Wenda kwena
Philatu mu kulomba lutu lwa Yesu[h].
44 Philatu wáyituka lawu mu kuyuka
ni wutabudiki kedi moya, wátedisa sat-
udiyoni amana wámuhyula yuka ni thama
katabwadikini moya.
45 Buna káyuka meni dya satudiyoni,
wáhana muswa kwena Yozefu mu
kubonga mvumbi.

[e] **15:28 15:28** Nzila yayi yeninamwoku muna masonuku ma lawu mana ma thama. [f] **15:38 15:38** Nzu ya Nzambi yakala yi miledi myodi. Watheti wakala mu mwelu wa kizika kyahedila. Kizika kyahedila kyakala mbasi ya theti muna nzu ya Nzambi. Muledi wa zodi wakala ha kati dya kizika kyahedila yi kina kyahedila kuluta. Mbuta wa banganga-Nzambi lwesi wakala kota muna kizika kina kyahedila kuluta, mbala mosi muna mvula. Nzila yayi yibati zonzila muledi wa zodi. (Khaphu ya 26:3; Heb 9:3) [h] **15:43 15:43** Kulomba lutu: muna kikalulu kya bawu, mutu wuna wufwidini ha kitakani mu mesu ma thona, bisiku muzika yi luzitu. [i] **15:46 15:46** Muna tsadidi ya Bayuta, bakala vuya mananasi ma mutindu yi mutindu amana basitima kuna muledi wa kuvungila mvumbi kikuma kya kumufundika (Ywn 19:39-40).

46 Yozefu wásumba muledi wa thangi, wámutululula Yesu ha kitakani, wámuvunga hana muledi wa thangi[i] amana wámusikula muna mazyamu mana básima muna kitadi. Kunima wákidika kalunga tadi kuna mwelu wa mazyamu.
47 Madiya mwisi Makatala yi Madiya ngudi wa Zoze bakala simbulula bamona homa hana bámusya.

16

Lufutumuku lwa Yesu
(Mth 28:1-8; Luk 24:1-12; Ywn 20:1-10)

1 Buna dyáhita sabata, Madiya mwisi Makatala, Madiya ngudi wa Zyaki yi Salomeyi básumba mananasi kikuma kya kusita lutu lwa Yesu.
2 Muna kilumbu kyatheti kya phosa, muna kati kya suka tangwa weka lubuka, bénda ku mazyamu.
3 Bakala dihyula bawu yi bawu: «Nati watúbundwamina tadi dina dyenina dyakukidika ku mwelu wa mazyamu?»
4 Kaasi buna bávumbula mesu, bámona ni kalunga ka tadi dina, dyakubundumuna kedi kuna kabeta.
5 Buna bákota muna mazyamu; bámona hakana mwana wa yakala mosi, wasikuka kuna koku dya kitata, wávwata mvwela yimosi ya katoki amana báyuka bweya.
6 Kaasi wubazimbwadini: «Lukalaku yi bweya; Yesu mwisi Nazaleti lubati sanda, wuna bákhokiki ha kitakani. Wúfutumuki ku bafwa, kenahoku haka. Talenu homa hana bámusikudikini.
7 Kaasi alwenda zimbula kwena balonguki bandi yi kwena Phetelu: "Wulutekididini muna Ngadidi; kwakuna lwamúmonina, bwosu kálúzimbwalabwa."»
8 Bálubuka mu mazyamu, amana benda thinu, bakala tekita yi kitswi. Amana bámenikinaku keti kwena mutu mukuma bweya bákala bwawu.

Yesu wudimonikisi kwena Madiya mwisi Makandala
(Mth 28:9-10; Ywn 20:11-18)

[a
9 Kunima dya lufutumuku lwandi, muna suka-suka dya kilumbu kyatheti kya phosa, Yesu wádimonikisa theti kwena Madiya mwisi Makatala, mwena yandi kálubula bitembu bya mbi tsambwadi.
10 Madiya wenda nata musamu kwena babana bákala yi Yesu. Mu khondu bákala yi kudilaka.
11 Tangwa báyuka kuzimbula ni Yesu mu luzingu kákala amana wámumona, bawu bákwikilaku.

Yesu wudisongidi kwena balonguki bodi (Luk 24:13-35)

12 Kunima dya bwabuna, Yesu wádimonikisa, mu mutindu wahika kwena balonguki bodi hana kati dya bawu bakala kwenda mu mahata.
13 Bisa vutukisa bawu phi mu kusamunabwa kwena bakwawu, kaasi keti bawu phi bábakwikilaku kaka.

Yesu wudisongidi kwena balonguki kumi yi mosi
(Mth 28:16-20; Luk 24:36-49; Ywn 20:19-23; Mhb 1:6-8)

14 Ku tsuka, Yesu wisa disongila kwena balonguki kumi yi mosi buna bákala kuna mesa; amana wábakaya kikuma kya kukonda kwa lukwikilu lwa bawu yi mbundu ya tadi ya bawu, kikuma bákwikilaku mwena batu bana bámumona kunima dya kufutumuka kwandi.
15 Kunima wubazimbwadini: «Alwenda muna tsi yosu amana samunenu Musamu wa Bukheti kwena phangamu yosu.
16 Wuna wakwíkila, watámbula phi mbotika kahúluka; kaasi wuna wakwíkilaku bamúzengila ndola.
17 Talenu bidimbu babázayila bana bakwíkila: bakúkwasa bitembu bya mbi mu khumbu ya meni; bazónza mu ndinga za pha;
18 Bakwáta banyoka kuna moku, honi banwini ndikila, keti ya khi mutindu, yabáhangaku keti kima; bathétika moku kwena bambefu amana bawu phi bakwata kola.»

Thombuka ya Yesu
(Luk 24:50-53; Mhb 1:9-11)

19 Kunima dya kubazonzisa, Pfumu Yesu bámutombula ku zilu, amana wázakala kuna koku dya kitata dya Nzambi.
20 Amana balonguki benda mwangisa musamu muma mwosu. Pfumu kákala hakimosi yi bawu amana kakala lungisa Ndinga muna bidimbu bya khumbwa bina kákala byawu.]

---

a **16:8 16:8** Tukila nzila ya vwa yi kuna nzila ya makumodi zenamwoku muna masonuku ma lawu mana ma khulu.

Musamu kásonika Luka
Luka
Khotidi ya mukanda

Bakidisitu ba theti bátambwasa mu kuzimbula ni Luka yi yandi musoniki wa Musamu wa Bukheti wa Luka yi mukanda wa Bisalu bya bathumwa. Básonikawa ku thwala Bisalu bya Bathumwa (Mhb 1,1).

Yandi, munganga kákala yi nduku wa kisalu wa Pholu.

Luka kákala mosi wa bana bakonda kala Bayuta, mwisi Atyosi, amana yandi kátambwasa malongi ma bathumwa ba Yesu ku thwala kusala kisalu kyandi yi thumwa Pholu. Homa hana kakala yi mvula yina kásonika mukanda wawu bizayakaniku mboti-mboti. Mukuma Luka wákangala nzila za lawu za kaleyi ha kimosi yi Pholu, batu balonguka balawu bisi zonza ni ngatu ku Loma kakala, bwosu bisi banzila phi ni ngatu kwakuna kásonikina mukanda wa Bisalu bya bathumwa. Batu balonguka, balawu bisi banza ni Musamu wa Bukheti wawu básonikawa mu luyanduku lwa mvula za makumi sambanu (60) holo ku thwala mvula meni zina.

Luka kásonika mukanda wawu kikuma kya biwutu byandi bana bakonda kala Bayuta yi kikuma kya Bayuta. Yi bawu phi báyukawa lawu kwena baphani bwosu: Mu kuzonzila mambu matadi Lubutuku lwa Yesu, Luka kabati bonga mbandu kwena bapfumu ba Loma (2:1) yi luyanduku lwa kisalu kya Yowani Mubotiki (3:1); Wukyatiki butuka dya Yesu tuka kwa Atamu (3:23-38) yi kima kibati songila ni Yesu kena kiwutu kya tsi yosu; Luka kásonika mukanda wawu mu mihowu mina bisi sadila baphani, hanga: "mulongi". Mbatanana kásonikawa kikuma kya baphani kaasi malongi mena muna kati matadi batu bana bisi tela ni ba Thyofila, disongidila: batu bana batomi zola Nzambi holo bana kazodi Nzambi.

Kisina kya mbuta kya Luka kizimbudi ni Nzambi mu khenda zandi (1,50, 54, 72, 78), wátuma Yesu ndangu kisa sosa yi kuhulula batu bana bátota (19:10).

Mu kati dya mukanda wawu, mwena yi mambu mahika mana tufwani twamona phi hanga mu mukanda wa Mathayi yi wuna wa Malaku; bwosu tufwani twatanga mambu matadidi Yowani Mubotiki; kumekama kwa Yesu ku tseki ya kisombi; luzingu lwa Yesu ku Ngadidi; Mihangu mya Yesu ku mbanza Yelusalemi; Mukinzi wa Phaki, lufwa lwa Yesu ha kitakani, kufutumuka kwandi yi kudimonikisa kwandi kwena balonguki yi kwena batu bahika yi kutombuka kwandi ku zilu. Hena yi mambu mahika kásonika Luka, makondi kala mu mikanda mya hika hanga: Yesu ku nzu ya Malata yi Madiya baphangi ba Lasalu (10, 38-42); Mukhenda wa Mwisi Samadiya wa bukheti (10, 29-37); Mukhenda wa Mwana wa vila (15, 11-32).

Musamu wa Luka wawu wuzonzi phi ni Yesu kenina kikuma kya batu boosu. Kikuma kya yandi, Yesu kisa kikuma kya batu babana bakonda kala Bayuta yi kikuma kya Bayuta, basumuki yi batu basungama, batsuka̱mi yi bamvwama.

Mu kulanda yi masingitini mukanda wawu, Luka kabati musongila Mwana mutu hanga muhuludi wa batu boosu.

Khotidi

1 [a]Muzitu Thyofila,

Batu ba lawu bámeka kusonika meni dya mambu mana máluta ha kati kya betu.

2 Básonikama bwosu bátuzimbwala betu, batu bana bámona mambu mana yi mesu ma thona tuka ku luyandiku, amana phi babana basadi ba ndinga ya Nzambi.

3 Ihana ni kwena meni phi, phyudiki bwa bukheti, [b]meni dina dyosu, buna dyálutila, tuka ku luyandiku yi kuna tsuka, ihana mbonibwa bwa bukheti mu kukusonikina ngeyi muzitu Thyofila,

4 tsadibwa ndangu wazaya hika tsikininginga ya malongi mana wátambula.

Wanzyo wusamuni lubutuku lwa Yowani Mubotiki

5 Tangwa dina, Eloti kákala pfumu wa mulambu wa Yuteya. Kwákala yi nganga Nzambi mosi, khumbu yandi Zakadiya, wuna wákala mu mukanzu wa Abiya. Mukhetu wandi kakala mosi muna butuka dya Loni, yi mbuta wa theti, wa banganga Nzambi, bakala tela: Dizebeti.

6 Bákala bawu bodi batu basungama ku thwala ya Nzambi, bakala lemvuka phi buna bufwani ku mitsiku yi malongi moosu ma Pfumu.

[a] **1:1 1:1** Mukanda wawu, Luka kásonikawa mu zina dya mukidisitu mosi wa luzitu, Thyofila, yi kikuma kya bakidisitu bahika. [b] **1:3 1:3** Ku nima dya kulonguka mambu moosu tuka ku luyanduku. Khaphu zodi za theti za Musamu wa Bukheti wawu, zibati zonzila lubutuku lwa Yowani mubotiki yi lubutuku lwa Yesu. [d] **1:7 1:7** Dizebeti kisita kákala. Bwosu bakala Sala mukhetu wa Bulahami yi Lebeka mukhetu wa Kizaki yi Lakhedi, bakhaka ba bana ba Kiseledi holo bwosu kakala Ana ngudi wa mbikudi Samwela. Mbala za hika kisita kina kibati songila khenda za Nzambi kwena batu bana badikulumuna yi bana bisi lewula.

7 [d]Kaasi bákalaku yi mwana, mukuma
Dizebeti kisita kákala, amana bawu bodi
phi binunu bákala.
8 Kilumbu kimosi, Zakadiya kakala sala
bisalu byandi bya kinganga ku thwala
ya Nzambi mukuma dyákala tangwa dya
mukanzu wa yandi mu kusalakya.
9 Bwosu yákala tsadidi ya banganga
Nzambi, hanga babetini zeki mu kumusola
ndangu kakota mu kikumbu kya Nzambi,
kayoka phi pfwabidi.
10 Mulumba-lumba wa batu wosu wakala
lombila ku phenza, mu tangwa dya kuyoka
pfwabidi.
11 Hanga wanzyo mosi wa Pfumu wu-
mulubwakidi Zakadiya: wutelamiki kuna
lweka lwa kitata lwa mesa mana ma
kuyokila pfwabidi.
12 Zakadiya buna kamú́mona, hanga ma-
banza mamuvwalangani, bweya bumuk-
watini.
13 Kaasi wanzyo wumuzimbwadi:
«Yukaku bweya, Zakadiya, mukuma
Nzambi wuyuki lombilu lwaku: mukhetu
waku, Dizebeti, mwana wa yakala
kakú́butila; wamú́heka khumbu, Yowani.
14 Kakála tho ya kyesi kya lawu yi tsambu
kikuma kya ngeyi, amana batu balawu phi
basángwala kikuma kya lubutuku lwandi.
15 Mukuma yandi kakála mutu wa mbuta
ku thwala ya Pfumu. Kanwikiku vinu keti
malafu ma kufundika lo. Kakála wabasa
yi Kitembu kyatoma tuka mu vumu dya
ngudi wandi.
16 Kavú́tula batu ba lawu ba Kiseledi
kwena Pfumu Nzambi wa bawu.
17 [d]Kakwísa hanga mbambala wa
Nzambi yi kitembu yi ngolu hanga mbikudi
Diya, kikuma kya kukhundikisa batata yi
bana ba bawu amana kasádisa batu bana
báhakuka, mu kutambula ngangu za batu
basungama; ndangu kayidika kikanda kya
batu kina kyáyilama kikuma kya Pfumu.»
18 Kaasi Zakadiya wuzonzi kwena
wanzyo: «Abweti yizáyila ni mambu mana
menina ma kyedika? Mukuma meni
yekina mbuta, mukhetu wama phi wekina
mbuta.»
19 Wanzyo wumuvutwadi: «Meni yen-
ina Ngabudyela; wuna wisi telama ku
thwala ya Nzambi mu kumusadila; yandi
kathumini ndangu yikuzimbwala amana
yikunatina Musamu wa Bukheti wawu.
20 Kaasi ngeyi, wukwikidiku mu ndinga
za meni zina zakwísa lungila mu tangwa
dyandi; ihana ni kamama wakítuka,
kilumbu yikuna malúngila mambu
mama.»
21 Muna tangwa meni dina, batu bakala
hingila Zakadiya, hanga bekayituka bwosu
kázingidila mu kati dya kikumbu.
22 Kaasi ha kálubuka, kálendaku
kubazonzisa amana batu babakisa ni
mbona mesu kámoni mu kikumbu. Kakala
basongila mu bidimbu, kuna yandi mutu,
wusadi kamama.
23 Ha kámanisa, Zakadiya, tangwa
dyandi dina kafwana kasala bisalu mu nzu
ya Nzambi, hanga wuvutuki ku nzu yandi.
24 Kunima dya matangwa, mukhetu
wandi Dizebeti wáyimita vumu amana
wuswami ngonda tanu muna nzu. Wudi-
zonzidi yandi meni ni
25 «Tala mambu kasadi Pfumu kikuma
kya meni: buthwena, wutambwasini
kukhutumuna mu dyambu dina dyakala
pheka tsoni ku mesu ma batu.»

Wanzyo mosi wusamuni lubutuku lwa Yesu

26 Muna ngonda ya sambanu, Nzambi
wáhitika wanzyo Ngabudyela muna
mbanza mosi ya Ngadidi, khumbu ya yawu
Nazaleti,
27 kwena ndumba wa mukhetu mosi
bázitikila mu kimbayi kwena yakala mosi
bakala tela Yozefu. Mutu yandu kákala
mosi muna butuka dya kyamvu Tavidi.
Khumbu ya ndumba wa mukhetu wuna
Madiya.
28 Wanzyo wákota muna nzu yandi, wu-
muzimbwadi phi: «Mboti Madiya! Pfumu
wukusadidi mamboti ma lawu, yandi ken-
ina yi ngeyi.»
29 Madiya buna káyuka mambu mana,
wekina yangalakanu; wekadihyula then-
dula ya mboti meni yina.
30 Hanga wanzyo wumuzimbwadini:
«Tekitaku[e], Madiya, mukuma Nzambi
wukusadidi mambu ma bukheti.
31 Ka thama ku, vumu wayímita, wabú́ta
mwana mosi wa yakala amana wamú́heka
khumbu, Yesu.
32 Kakála mutu wa mbuta amana
bamú́tela ni mwana wa Nzambi wa
Phungu wuluti. Pfumu Nzambi kamú́heka,
yandi, kiti kya kipfumu kya khaka wandi
Tavidi
33 amana yandi, kayadiki mu matangwa
moosu muna kikanda kya Yakobi, kipfumu
kyandi kyakálaku yi tsuka.»

---

[d] **1:17 1:17** Wanzyo watekila zonza buna kyakala kisalu kya Yowani mwana wa Zakadiya. Batu babakula ni mbikudi Diya wuna watombuka ku zilu mu zanga dya mbawu kakwisa vutuka hika ha tsi mu kuyidika kukwisa kwa Yesu.

[e] **1:30 1:30** "Tekitaku" disongidila: "Madiya, wuyukaku bweya, holo wubangaku. [f] **1:34 1:34** Nzayiku kedi yakala. Nzayiku lutu lwa mutu wa yakala. Yina yena nzonzidi ya ba Hebelu.

34 fMadiya wuhyudini kwena wanzyo:
«Abweti mahángamina, mambu mana
kikuma meni, nzayiku kedi yakala?»
35 Wanzyo wumuvutwadini: «Kitembu
Kyatoma kakúkulumukina amana ngolu
za Nzambi wa Phungu wuluti zakúfidinga
hanga kivula. Ihana ni Mwana wuna
wabútuka, bamútediki: watoma, Mwana
wa Nzambi.
36 Kiwutu kyaku Dizebeti, yandi phi ku
vumu kenina, mwana wa yakala kabúta,
mbatanana kinunu; yandi wuna bakala
tela ni kisita, buthwena, vumu dilungisini
ngonda sambanu.
37 Mukuma heku kima kyakonda
lendakana kwena Nzambi.»
38 Hanga Madiya wuzimbudini: «Meni,
yenina musadi wa Pfumu; yambula moosu
malungila kikuma kya meni, bwosu wuz-
imbudibwa.» Amana wanzyo wumusisi.

Madiya wendi tala Dizebeti

39 Muna bilumbu byálanda, Madiya
wubwi mu nzila wendi tswasu ku malondi
ma Yuteya.
40 Wákota muna nzu ya Zakadiya amana
wámuheka Dizebeti mboti.
41 Muna tangwa meni dina káyuka,
yandu, mboti ya Madiya, mwana
wuzatukini muna vumu dyandi. Dizebeti
kákala wabasa yi Kitembu Kyatoma
42 amana wuzimbudi mu ndinga ya
ngolu: «Nzambi wukusakumuni kuluta
bakhetu boosu, mwana wuna wabúta phi
kenina wa kusakumuna.
43 Nani yenina meni ndangu, ngudi wa
Pfumu wama, kisa thala?
44 Mukuma, tala, muna tangwa meni
dina ngyukiki mboti yaku, mwana
wuningani mu kyesi muna kati dya meni.
45 Mu kyedika, mu kyesi wenina,
mukuma wukwikidini mambu mana
kazonzikini Pfumu kikuma kya ngeyi ni
malúngila.»

Mukunga wa Madiya

46 Hanga Madiya wuzonzi:
«Yibati mutsikisa Pfumu yi mbundu yama
yosu, kikuma kenina wa mbuta,
47 Moya wama, wenina wabasa yi kyesi
kikuma kya Nzambi muhuludi wama;
48 Mukuma wuthadi meni musadi wandi
wadikulumuna.
Yi bwabuna ni, tuka lelu, batu boosu
bayándika kuthela ni mukwa kyesi,
49 mukuma Nzambi mukwa ngolu zoosu
wutsadidi mambu ma mbuta.
Khumbu yandi yenina yatoma,
50 matangwa moosu kisi songila khenda
zandi
kwena batu bana bisi muzitisa.
51 Wusongidi ngolu za koku dyandi:
wukudi batu bana benina yi mbundu za
lulendu,
52 Wubakatudi bapfumu mu biti bya bawu
bya kipfumu
amana wubahingisi kwena batu badikulu-
muna bakala mu ndonga ya theti.
53 Wuhani mamboti ma lawu kwena batu
bana bakala mawu nzala,
amana wubakukwasi bamvwama moku
ma khatu.
54 Wisa yakidila kikanda kya Kiseledi, mu-
sadi wandi:
kázimbakanaku mu kusongila khenda
zandi
55 kwena Bulahami yi kikanda kyandi, mu
matangwa moosu
bwosu kásila kwena bakhaka betu.»
56 Madiya wánanga yi Dizebeti, ngonda
tatu, ku nima wávutuka kuhata dyandi.

Lubutuku lwa Yowani Mubotiki

57 Ha dyálunga tangwa dya kubuta, Dize-
beti wábuta mwana wa yakala.
58 Bakwa mukombu wandi yi biwutu
byandi bu bayuka ni Pfumu, wumusongidi
khenda zandi mu mambu ma mbuta, ma
bukheti kamusadidini, básangwala lawu
ha kimosi yi yandi.
59 Kilumbu kya nana ha kyálunga, ku
nima lubutuku, bisa ndangu bamuko-
tisa mwana mukhanda; bazodi bamuheka
khumbu ya tata wandi Zakadiya.
60 Kaasi ngudi wandi, kuna ká́kala,
wuzimbudi: «Loni, khumbu yandi yaká́la
Yowani.»
61 Bawu bamuvutwadini: «Muna kikanda
kyaku mweku mutu wenina yi khumbu
yina!»
62 Hanga bahyudi, mu bidimbu, kwena
tata keti khi khumbu kazodi bamuheka
mwana.
63 Zakadiya wálomba dibaya wusonikini:
«Khumbu yandi Yowani.» Batu boosu
báyituka.
64 Muna tangwa meni dina, Zakadiya
wávutukila kuzonza: wekamukumisa
Nzambi mu ndinga ya ngolu.
65 Bakwa mukombu boosu báyuka
bweya amana mu kinzunga kina kyosu
kya malondi ma Yuteya, báyandika
kudimenika mambu mana másalama.
66 Batu boosu bana bakalama yuka,
báyandika kuyindula muna mbundu ya
bawu yi kudihyulaka: «Buthwena bwabu,
nani kakwisa kituka mwana meni yandu?»
Mu kyedika ngolu za Pfumu, wakala zawu
mwana wuna.

Mukunga wa Zakadiya

67 Zakadiya, tata wa mwana meni yandu,
kakala wabasa yi Kitembu Kyatoma;
wáyandika kubikula bwabu:
68 «Lukumu kwena Pfumu, Nzambi wa
kikanda kya Kiseledi,
mukuma yandi kisa, ndangu kayakidila
kikanda kyandi amana kahululakya
phi.
69 Kahangi wisi lubula Muhuludi wa ngolu
kikuma kya betu,
mu kati kya kikanda kya kyamvu Tavidi,
musadi wandi.
70 Mamana katekila zonza kwena bam-
bikudi bandi ba Nzambi:
71 luhulusu lumosi lwisi tukatula kwena
bambeni betu
yi mu luyalu lwa batu bana bisi tumenga.
72 Wásongila kyadi kyandi kwena bakhaka
betu
amana kázimbakanaku kuyukana kwandi
kwatoma.
73 Ihana ni Nzambi wázenga ndefi kwena
Bulahami, tata wetu,
74 ni watuhulula mu luyalu lwa bambeni,
ndangu twamusadila konda bweya,
75 ndangu twalenga kala batu ba Nzambi yi
batu ba masonga ku thwala yandi
mu bilumbu byosu bya luzingu lwetu.
76 Amana kwena ngeyi mwana wama,
bakutediki ni mbikudi wa Nzambi
wa Phungu wuluti,
mukuma wahíta ku thwala Pfumu mu
kwenda muyidikila nzila
77 yi kusamuna kwena kikanda kyandi ni
wisi bahulula
mu kubalolula masumu ma bawu.
78 Nzambi wa betu, wabasa yi lungongu yi
kyadi:
katúkenzula mu mwini wandi wuna wisi
tuka ku zilu bwosu kisi lubuka
tangwa,
79 Kikuma kya kukenzula baba benina mu
phipa yi mu kivula kya lufwa,
mu kutwadisa bitambi byetu mu nzila ya
ngemba.»
80 Mwana kakala kola, kakala phi ngolu
mu kitembu. Kakala zingila mu nganga tii
yi kuna kilumbu kina kisa disongila kwena
batu ba kikanda kya Kiseledi.

2

Lubutuku lwa Yesu
(Mth 1:18-25)

1 Muna tangwa meni dina, pfumu wa
mbuta wa mulambu wa Loma, Khayisala[a]
Okisiti, kahanga wulubudi mutsiku ni batu
boosu benda disonikisa khumbu.
2 Yi mbala ya theti ya kusonikisa
khumbu, yásalama mu tangwa meni dina
kákala Kidinwusi pfumu wa mukombu wa
Sidiya.
3 Amana batu boosu bákala kwenda mu
kudisonikisa khumbu, kosu mutu, kuna
mbanza yandi ya kisina.
4 Yozefu, yandi phi, wutuki ku Naza-
leti, mbanza ya Ngadidi, wendi ku
Betelemi, mbanza yimosi ya Yuteya, kuna
kábutwakila kyamvu Tavidi; mukuma
yandi phi kákala mu kikanda kya Tavidi.
5 Kenda disonikisa khumbu yi mbayi
wandi, Madiya, wákala ku kifundu.
6 Muna tangwa medina bákala ku
Betelemi, hanga kilumbu kya kubuta
kifwani.
7 Madiya wubuti mwana wandi wa
yakala, mwana wandi wa theti; wumu-
vungi ha miledi, wumunimbiki muna
bangwa dina bidila bambisi, kikuma
mwakalaku kizika, mu nzu ya banzenza
kikuma kya bawu.

Wanzyo wubalubwakidi bakalema

8 Muna kinzunga mekina, mwákala
yi bakalema bakala leka mu tseki, mu
kukinda bibulu bya bawu.
9 Wanzyo mosi wa Pfumu wubalub-
wakidi, khembu ya Pfumu yibayiniki hana
bákala boosu. Hanga bweya bubakwati
lawu.
10 Kaasi wanzyo wubasamwani:
«Luyukaku bweya, mukuma Musamu wa
Bukheti yilunatini, wuna wásephidisa
lawu, batu boosu:
11 mu phipha ya lelu, muna mbanza
ya Tavidi, mubutukidini Muhuludi kikuma
kya benu; yi Kidisitu, Pfumu.
12 Talenu bidimbu lwamúzayila:
lwamóna mwana mosi wa khunda, wa
kuvunga ha miledi, wa kunimbika phi
muna bangwa dimosi.»
13 Muna mbala mosi, khumbi-khumbi ya
banzyo ba ku zilu, kumosi yi wuna wa
theti, bakala zatula Nzambi, bakala zim-
bula:
14 «Khembu kwena Nzambi muna kisoka
kya mazilu
yi ngemba hana tsi kwena batu babana kisi
tonda!»

Bakalema bendi ku Betelemi

15 Tangwa bávutuka, banzyo, ku zilu,
hanga bakalema ba mikoku bazimbudi
bawu yi bawu: «Thwendenu tii yi kuna
Betelemi, ndangu twamona mambu mana

a **2:1** **2:1**Ku kisina, Khayisala yakala khumbu ya mutu, kaasi ku manima bayandika kusadilaya hanga khumbu ya «mwata-yamvu», bwosu bazonzidiya haka: «mwata-yamvu wa Loma»

mabwi kuna, mana katusamwani Pfumu, twazaya.»
16 Hanga bakinani kukwenda, ba-
muwani phi Madiya yi Yozefu yi mwana
khunda wa kunimbika muna bangwa.
17 Tangwa bámumona, bayandiki
kumenika mambu mana kábasamwana
wanzyo, matadidi mwana.
18 Batu boosu bana báyuka meeni dya
bakalema, hanga bayituki.
19 Madiya, yandi, kakala zindika mambu
mana moosu muna mbundu amana kakala
yindula lawu.
20 Ku nima, bakalema bávutuka kwena
bawu, báyandika kuzatula yi kukumisa
Nzambi kikuma kya mambu mana báyuka
yi mana bámona, mukuma moosu máluta
bwosu kábasamwana wanzyo.

Bamuheki Yesu khumbu

21 Kilumbu kya nana ha kyálunga, ku-
nima lubutuku, hanga bámukotisa mwana
mukhanda, bamuheki phi khumbu ya
Yesu, yina káhana wanzyo kwena Madiya,
hana khaku kayimita vumu.

Yesu bamusakumuni mu nzu ya Nzambi

22 Amana tangwa ha dyálungila ndangu
Yozefu yi Madiya balungisa lukanu lwa
kudisemisa bwosu buna myakala lomba
mitsiku mya Moyize. Hanga bamunati
mwana ku nzu ya Nzambi ya Yelusalemi
ndangu bamutambika kwena Pfumu,
23 kikuma básonika mu mitsiku mya
Pfumu: «Mwana wosu wa yakala wa theti
wabútuka, kakála watoma kikuma kya
Pfumu.»
24 Bibuti byandi bisa tambika mukhayilu
bwosu bwakala lomba mu mitsiku mya
Pfumu, mbwela boodi holo phombu boodi
ba matuku.
25 Kwákala, kuna Yelusalemi, mutu mosi
khumbu yandi Simeyoni. Kákala mutu wa-
sungama; kákala muzitisa Nzambi, kákala
hingila yandi wafwana kwisa mu kuhul-
ula Kiseledi. Kitembu Kyatoma kákala yi
yandi.
26 Amana Kitembu Kyatoma kátekila
muzimbwala ni kakhanaku fwa kedi,
konda kumona Kidisitu wa Pfumu.
27 Kitembu wumunatisi Simeyoni, wénda
ku nzu ya Nzambi. Muna tangwa meni
dina, bibuti bya Yesu bamunati ndangu
balungisa lukanu bwosu milombini mit-
siku,
28 Simeyoni wumuzangudi muna moku
mandi, wuvutudi matondu kwena Nzambi
mu kuzonza bwabu:
29 «Buthwena, Pfumu, wulungisi lusilu
lwaku: wufwani
wamuyambula muhika waku kafwa mu
ngemba.
30 Mukuma mesu mama mamoni luhulusu
lwaku,
31 luhulusu luna wátekila yidika ku thwala
ya bikanda byosu:
32 lwenina mutemu wa kuzayikisa kwena
batu ba tsi yosu;
wawuna wákala lukumu lwa kikanda
kyaku kya Kiseledi.»

Mbikutulu ya Simeyoni

33 Tata yi ngudi wa Yesu báyituka
mu mambu mamana kázonza Simeyoni
kikuma kya yandi.
34 Simeyoni wábasakumuna, wuzonzi
phi kwena Madiya, ngudi wa Yesu:
«Nzambi wámusola mwana yandu kikuma
kya yandi, batu ba lawu bábwa, bahika
phi bátombuka, mu Kiseledi. Kakala
kidimbu kya Nzambi kaasi batu ba lawu
bamubwisa,
35 amana mabanza ma batu ba lawu
máswama mu mbundu, kalúbulama ha
tseki. Kwena ngeyi, Madiya, phasi za
lawu wáyuka ku mbundu hanga ngumba
yikutubudi mbundu.»

Ana mbikudi

36 Kwákala hika yi mbikudi mosi wa
mukhetu, khumbu yandi Ana, mwana
mukhetu wa Phanuwedi, mukwa kikanda
kya Asidi. Wanuna kákala, kázinga yi
yakala dyandi wa kingunza, mvula tsamb-
wadi,
37 ku nima, wasala mufwidi, kánanga
mvula makumi nana yi ya. Kakalaku tina
nzu ya Nzambi, kaasi kakala sadila Nzambi
phipha yi mwini mu kuzila kudya yi mu
kulombila.
38 Yandi phi wátula mu tangwa medina,
yandiki kuvutula matondu kwena Nzambi.
Wumuzonzidi mwana kwena batu boosu,
bana bakala hingila ni Nzambi kahulula
Yelusalemi.

Kuvutuka kwa ku Nazaleti

39 Tata yi ngudi wa Yesu, ha bálungisa
lukanu lwosu, bwosu milombi mitsiku mya
Pfumu, bávutuka yi yandi ku Ngadidi, ku
mavula ma bawu ma Nazaleti.
40 Mwana kakala kola yi kikesa, wábasa
yi mudimu, khenda za Nzambi zákala yi
yandi.

Yesu, mu mvula kumi yi zoodi, mu nzu ya Nzambi

41 Kosu mvula, bibuti bya Yesu bakala
kwenda ku Yelusalemi kikuma kya muk-
inzi wa Phaki.

42 Ha kálungisa Yesu mvula kumi yi
zoodi, bamunati bwosu kyákala kikalulu
kya bawu.
43 Ha bamanisa kuta mukinzi, bávutuka,
kaasi mwana sanda, Yesu, wásala ku
Yelusalemi; bibuti byandi bázayaku.
44 Babanza ni Yesu kákala yi bakwawu
khunda ba mu nzila, bana bakala kangala
bawu amana básala kilumbu kimosi mu
nzila. Hanga bayandiki kumusanda hana
kati kya biwutu yi banduku ba bawu,
45 Kaasi bámusengumunaku. Bávutuka
hika ku Yelusalemi yi kwenda musosaka,
kinzila-kinzila.
46 Kilumbu kya tatu, bámusenguna
muna nzu ya Nzambi: wasikuka hana kati
dya balongi ba mitsiku, mu kubahinikina
yi mu kubahyula byufu.
47 Batu boosu bana bakala muhinikina,
bakala yituka kikuma kya ngangu zandi yi
mvutu zina kakala bavutwala.
48 Ha bámusenguna, bibuti byandi,
báyituka lawu amana ngudi wandi
wumuzimbwadi: «Mwana wama, kikuma
kya biki wutuhangidi bwabuna? Tataku yi
meni, mu kiwayi kya lawu tukakusandila.»
49 Yandi wubavutwadini: «Kikuma kya
biki lubati tsandila? Lwazayabwoku ni
yifweti landila mambu ma Tata wama?»
50 Kaasi bábakulaku mambu mana
kakala bazimbwala.
51 Yesu wákulumuka nzila mosi yi bawu
ku Nazaleti. Kakala balemvukila. Ngudi
wandi kakala sweka mambu mana moosu
muna mbundu yandi.
52 Amana Yesu kakala kola yi mu
mudimu yi mu malutu, kákala hana phi
tsambu kwena Nzambi yi kwena batu.

3

Malongi ma Yowani mubotiki
(Mth 3:1-12; Mlk 1:1-8; Ywn 1:19-28)

1 Yákala mvula ya kumi yi tanu, ya
luyalu lwa Khayisala Tibela. Hana Phosi
Philatu kákala muyadi wa kinzunga kya
Yuteya. Eloti yandi káyala ku Ngadidi,
amana phangi wandi wa yakala Fidiphu
ha kinzunga kya Kitudi yi Talakonititi. Lu-
sanyasi kakala tala kinzunga kya Abileni.
2 Ana yi Khayifu bákala bambuta ba
banganga Nzambi. Ndinga ya Nzambi
yáyukalakana kwena Yowani, mwana wa
yakala wa Zakadiya, muna nganga.
3 Yowani wáyandika kukangala
kinzunga kina kyosu kyatalana yi nzadi
Yolutani. Weka longa mbotika ya kusoba
bikalulu kikuma kya ndoluka ya masumu.
4 Bwosu buna bwásonama mu mukanda
wa ndinga za mbikudi Yesaya:

«Ndinga mutu wubati bekitila muna
nganga:
Yidikenu nzila ya Pfumu,
musungikilenu tuma twa nzila bukheti!
5 Beti dyosu dyazíkama
yi mongu yi matunda byosu byasíkunuka;
nzila zina za khonda zasúngama,
nzila za mabulu basengwadilaza.
6 Amana mutu wosu kamóna luhulusu
kahána Nzambi.»

7 Mulumba-lumba wa batu bakala kwisa
kwena Yowani ndangu kababotika. Kakala
bazimbwala: «Mbandu ya masawa! Nati
wulusongidi ni lwatina khabu za Nzambi
zina zibati kwisa?
8 Salenu mambu ma bukheti, hanga miti
wuna wisi ha bibundu bya bukheti, mu
kusongila ni benu, lusobini bikalulu byenu
amana ludizonzilaku: "Betu, khaka wetu
Bulahami." Mukuma, yiluzimbwadibwa ni
Nzambi kalenda kitula matadi mama, bana
ba Bulahami!
9 Amana kisoka bela-bela kyenina mu
kukwanga miti tuka ku misodi: miti wosu
wuna wisiku buta bibundu bya bukheti
bakwángawa, balosiwa phi ku mbawu.»
10 Kibuka kimuhyudi: «Amana biki fwani
twahanga?»
11 Wubavutwadi: «Wuna wenina yi
miledi myodi, kakabisa yi wuna kondi
muledi, mutindu mosi phi yi mutu wuna
wenina yi bima bya kudya, kahanga
bwabuna.»
12 Bakalaki ba phaku bísa ndangu babo-
tama amana bahyudi kwena Yowani: «Mu-
longi, biki fwani twahanga?»
13 Yowani wubavutwadini: «Lulutulaku
thalu yina bázenga kikuma kya phaku.»
14 Baphumbulu, bawu phi bamuhyudini:
«Amana betu, biki twahánga?» Wubavut-
wadi mvutu: «Lubwotulaku mbongu kwena
mutu, keti kumuhunina musamu, kaasi
tambwasenu yi kyesi lufutu lwenu.»
15 Batu boosu bakala hingila yi kivuvu
kyosu, bekadihyula kuna mbundu ni ngatu
Yowani, fwani kakala Masiya.
16 Hanga Yowani wubazimbwadi bawu
boosu: «Meni, yibati lubotika mu mamba;
kaasi wuna wisi kwisa, wuphiti meni mu
ngolu: yeku walunga mu kukutumuna
misinga mya tsabatu zandi. Kalubotika mu
Kitembu Kyatoma yi mu mbawu.
17 Wusimbi muyungulu muna moku
mandi ndangu kasola ngenza za bukheti
yi tswala. Kawóngika ngenza za bukheti,
wuswekiza muna khila, kaasi, tswala,
kayókaza mu mbawu yina yisiku zima.»
18 Yowani kakala basidingisa batu yi mi-
longi mya hika mya lawu.
19 Kaasi Yowani kakala mukaya Eloti,
wuna wakala yala ku Ngadidi, kikuma

wákwela Elodyadi, mukhetu wa phangi wandi wa yakala; mambu mambi ma lawu hika káhanga.
20 Hanga Eloti wuyiki hika dyambu dimosi dya mbi lawu: wumukwatisi, mu boloku, Yowani.

Mbotika ya Yesu
(Mth 3:13-17; Mlk 1:9-11)

21 Batu ba lawu bakala botama, Yesu phi wábotama. Muna tangwa medina kakala lombila, zilu dyákanguka,
22 amana Kitembu Kyatoma wákulumuka kwena yandi mu kimwesa mutu kya Phombu. Amana ndinga yimosi yituki ku zilu, yizonzi: «Ngeyi wenina Mwana wama watondama; mwena ngeyi mwena kyesi kyama.»

Ndala ya Yesu
(Mth 1:1-17)

23 Bela-bela yi mvula makumatatu Yesu káyandika kisalu kyandi. Bwosu bakala mubanzila, batu, ni mwana Yozefu; tala mulonga wa butuka dya bakhaka bandi: Hedi;
24 Mathata, Lefi, Meleki, Yanayi, Yozefu,
25 Matatyasi, Amosi, Nawumi, Esidi, Nakhayi,
26 Mati, Matatyasi, Semeyini, Yoseki, Yota,
27 Yowana, Lesa, Zolubabedi, Salasyedi, Nedi,
28 Mediki, Adi, Kosami, Edimatami, Elu,
29 Yesu, Edyezedi, Yodimi, Mathata, Lefi,
30 Simeyoni, Yuta, Yozefu, Yonami, Edyakimi
31 Meleya, Mena, Mathata, Natani, Tavidi,
32 Yese, Obedi, Bozi, Sala, Nasoni,
33 Aminatabi, Adimini, Adini, Hesiloni, Phelesi, Yuta,
34 Yakobi, Kizaki, Bulahami, Tela, Nahodi,
35 Seluki, Lewu, Pheleki, Hebedi, Syela,
36 Kayinami, Alipakisati, Semi, Nowa, Lameki,
37 Matusalemi, Enoki, Yaleti, Maleleyedi, Kayinami,
38 Enosi, Seti, Atamu wuna kahanga Nzambi.

4

Phukumunu ya Yesu
(Mth 4:1-11; Mlk 1:12-13)

1 Yesu, ha kálubuka mu nzadi Yolutani, wubasi yi Kitembu kyatoma, yandi wumunatisi mu nganga.
2 Kwakuna, kasala bilumbu makumaya, Satana wendi ndangu kamuhukumuna. Kakalaku dya keti kima, bilumbu meni byabina byosu, amana kunima nzala yimukwati.
3 Hanga kiphidi-mutu[a] wumuzimbwadi: «Kamba ngeyi Mwana Nzambi wena, zimbula kwena tadi dyadi dyakituka dipha!»
4 Yesu wumuvutwadi: «Básonika mu mukanda wa Nzambi: "Mutu kazingilaku lwesi mu mapha."»
5 Kiphidi-mutu wumunati ha tunda, mu tangwa dimosi, wumusongidi bipfumu bya tsi byosu,
6 amana kiphidi-mutu wumuzimbwadi: «Yikuheka ngolu zoosu yi khembu ya luyalu lwa tsi yayi. Mu kyedika, meni báheka kiyeka kya bima bina byosu, yihánabya phi kwena mutu wuna thondi meni-meni.
7 Honi wapfukamina, byabi byosu bya ngeyi byakituka.»
8 Yesu wumuvutwadi: «Básonika mu mukanda wa Nzambi: "Fukamina lwesi Pfumu Nzambi waku, yandi, yandi mosi lwesi wasadila."»
9 Kiphidi-mutu wumunati hika ku Yelusalemi, wumunenginiki kuna kisoka kya mudilu wa nzu ya Nzambi amana wumuzimbwadi: «Honi ngeyi, wu Mwana wa Nzambi, ditsusula tuka haha yi hana tsi;
10 Mukuma básonika mu mukanda wa Nzambi: "Nzambi kahána muswa kwena banzyo bandi ndangu bisa kulema."
11 Amana phi "bakulela muna moku ma bawu ndangu kulu dyaku didikhukulaku ku tadi dimosi."»
12 Yesu wumuvutwadi: «Básonika mu mukanda wa Nzambi: "Wamekaku Pfumu Nzambi waku."»
13 Ha kásanda kuhukumuna Yesu, mitindu myosu, kunima, kiphidi-mutu wumusisi kikuma kya tangwa dya hika.

Kisalu kya Yesu ku Ngadidi
(Mth 4:12-17; Mlk 1:14-15)

14 Yesu, wabasa yi ngolu za Kitembu Kyatoma, wávutuka ku Ngadidi. Khululuka ya khumbu ya Yesu, yayalangana muna mulambu wa Ngadidi wosu.
15 Kwakuna, kakala longa mu nzu za kimvuka za Bayuta amana mutu wosu kakala muzatula.

Yesu ku Nazaleti
(Mth 13:53-58; Mlk 6:1-6)

16 Yesu wénda ku Nazaleti, kuna kátsatsukila. Kilumbu kya sabata, wákota mu nzu ya kimvuka ya Bayuta bwosu kyákala kikalulu kyandi. Telami kikuma kya kutanga masonuku
17 amana bamuheki mukanda wa kuvunga kásonika mbikudi Yesaya. Hanga

a **4:3 4:3** Kiphidi-mutu disongidila zabulu.

vungumuniwa, wumoni homa hana basónika:
18 "Kitembu kya Pfumu kyenina ha thandu ya meni,
watsita masi ndangu yinata Musamu wa Bukheti kwena baphutu.
Wathuma ndangu yisamuna kwena batu ba boloku ni lulubuki,
kwena baphofu, ni bamóna hika wanga,
kiphwanza kwena batu bena mu kihika,
19 kikuma yisamuna mvula ya mamboti ma Pfumu kwena batu."
20 Kunima Yesu wávungawa mukanda, wuhekiwa kwena musadi amana wuzakadi. Batu boosu bakala mu nzu ya kimvuka ya Bayuta, bahungudi mesu kwena yandi.
21 Hanga wuyandiki kubasamwana: «Masonuku mama, tutangi mu kitini kyaki, kwena benu, lelu malungidi.»
22 Boosu báyandika kuta kimbangi kya bawu kikuma kya Yesu amana báyandika kuyituka ku mambu ma bukheti kakala zonza. Bakala zonza: «Yandu, ka mwana Yozefu ku?»
23 Yesu wubazimbwadi: «Mu kyedika, kilumbu, lwathíla kingana kyaki: "Munganga, dibuka ngemeni." Lwanzímbwala hika: "Twáyuka mambu moosu wáhanga ku Kaphedinawuma, hangeti mambu mana, buthwena, mu mbanza ya ngemeni yayi."»
24 Kunima, wukosikidini: «Mu kyedika yiluzimbwadi ni kweku mbikudi wisi lumina mu tsi yandi.
25 Mu kyedika, yiluzimbwadi ni mu tangwa dya mbikudi Diya, bafwidi lawu bákala mu Kiseledi; zilu dyánokisaku mvula, mu mvula tatu yi ngonda sambanu, nzala lawu yákota muna mulambu wosu.
26 Kinga, Nzambi, kámutumaku Diya kwena mosi wa bawu, kaasi kwena mufwidi mosi lwesi wuna wakala zingila ku hata dya Salepita, mu kinzunga kya Sitoni.
27 Kwákala phi yi bakwa bwasi balawu mu tangwa dya mbikudi Disa, mu Kiseledi; kinga keti mosi wa bawu kásemaku lutu, kaasi Namani, lwesi, mwisi Sidya wásema lutu.»
28 Ha báyuka ndinga meni zina, boosu bákala muna nzu ya kimvuka ya Bayuta, bahanga, bamingi.
29 Bátelema, bamulubudi, Yesu, kufula dya mbanza amana bamunati ku londi dya mongu wuna bátunga Nazaleti, ndangu bamununguna ha tsi.
30 Kaasi wubalwetuki hana kati wenda kwandi.

Mutu wa kitembu kyambi
(Mlk 1:21-28)

31 Hanga, Yesu wénda ku Kaphedinawuma, mbanza ya Ngadidi; kakala longa malongi mandi mu kilumbu kya sabata.
32 Batu bakala yituka mu phila kulonga kwandi, kikuma kakala zonza yi hamu.
33 Mu nzu ya kimvuka ya Bayuta, mwákala yi mutu mosi bakala yangisa kwena kitembu kya mbi. Wakala kalunga:
34 «Ah! Yesu mwisi Nazaleti! Khi mambu ngeyi yi betu? Wisi ndangu watuzanga? Nzayi mboti keti nani wenina ngeyi: Watoma bátuma kwena Nzambi!»
35 Yesu wákayakya kitembu kina yi ngolu. Wuzonzi: «Dibata! Lubuka phi mwena mutu yandu!» Kitembu kya mbi kimubwisi ha tsi mutu wuna ku mesu ma batu boosu, amana kilubuki kwena yandi, konda kumuhanga kima kya mbi.
36 Amana batu boosu bákala hana báyituka lawu bekadihyula bawu yi bawu: «Khi mutindu wa ndinga yana? Mutu yandu kabati hana muswa yi ngolu yi hamu amana bitembu bya mbi bilubuki!»
37 Amana khululuka ya Yesu yámwangana muna mulambu meni wawuna wosu.

Kubuka kwa bambefu
(Mth 8:14-17; Mlk 1:29-34)

38 Yesu wulubuki muna nzu ya kimvuka ya Bayuta, wendi ku nzu ya Simoni. Buko bwa mukhetu wa Simoni kákala wabela yi kikhafuma amana balombi kwena Yesu ndangu kahanga dyambu kikuma kya yandi.
39 Wuzenzamini kwena mukhetu wuna, amana muna ndinga ya ngolu, wukayikya kikhafuma kina. Muna mbala mosi, kimukatukini, wutelamini wuyandikini phi kubaheka madya.
40 Ha kwáyila kuma, boosu bana bákala yi bambefu ba bawu bana bákala yi makhasi ma mutindu yi mutindu, babanati kwena Yesu, yandi weka bathetika moku amana wubabuki.
41 Amana bitembu bya mbi bilubuki kwena bambefu balawu, mu kukalunga: «Ngeyi wenina Mwana wa Nzambi!» Kaasi Yesu wáyandika kukayabya yi kukandikisabya ndangu bizonzaku hika, mukuma byawu phi byazaya ni Yesu, Masiya kákala.

Malongi ma Yesu mu nzu za kimvuka za Bayuta
(Mlk 1:35-39)

42 Buna kwákhya kuma, Yesu wálubuka mu mbanza, wenda hunga mu tseki.

Mulumba-lumba wa batu wáyandika ku-musosa; ha bámumona, bázola kazakala yi bawu.

43 Kaasi Yesu kábazimbwala: «Bufwani kwena meni yenda samuna Musamu wa Bukheti wa kipfumu kya Nzambi ku mbanza za hika, kikuma kya bwabuna báthumina.»

44 Amana Yesu kakala longa mu nzu za kimvuka za Bayuta za Yuteya.

5

Balonguki batheti
(Mth 4:18-22; Mlk 1:16-20)

1 Kilumbu kimosi, Yesu wátelama kuna kabeta ka yanga dya mbuta dya Ngenezaleti amana kibuka kya batu bakala lundakana mu kuwongama kikuma kya kuyuka ndinga ya Nzambi.

2 Yesu wámona midimba myodi kuna khungu ya mamba: balobi ba batsema bátuluka mu midimba, bekasukula mawanda ma bawu.

3 Yesu wázanza muna mudimba wumosi, wuna wákala wa Simoni, wumulombi ni kanunguna koma ku mamba, kakatuka mu tsenga. Yesu wázakala muna mudimba, wáyandika kulonga malongi mandi kwena kibuka kya batu.

4 Tangwa kámanisa kulonga, wázimbula kwena Simoni: «Phusana kuna dingu dya ndindi amana losenu mawanda menu ndangu lwaloba.»

5 Simoni wumuvutwadini: «Mulongi, tun-yokuki phipha yosu mu kuloba, keti kima tukwatiku. Kaasi muna ndinga ya ngeyi, yitímbula mawanda.»

6 Buna bátimbulama, bákwata mbumba yi mbwiti ya batsema: mawanda máyandika kutheta.

7 Hanga batekudi bakwawu khunda bana bákala mu mudimba wahika ndangu bisa basimbisa. Ha bísa bawu, bámona amana mu kimosi bawu boosu, bábasisa midimba myodi, hanga miyandiki kuzyonda.

8 Simoni Phetelu, ha kámona bwabuna, wáfukama kuna mesu ma Yesu, wu-zonzi phi: «Haluka, kwena meni, Pfumu, mukuma yenina musumuki!»

9 Amana Simoni yi boosu bana bákala bawu, hanga kitswi kibakwati lawu, kikuma kya mbumba yi mbwiti ya batsema yina bákwata.

10 Phila mosi phi kwena bakwawu khunda ba kisalu bana bákala bawu Simoni, Zyaki yi Yowani bana ba Zebeteya. Bawu phi kitswi kyábakwata lawu. Kaasi Yesu wuzimbudi kwena Simoni: «Yukaku bweya; tuka lelu, ngeyi, batu walobiki.»

11 Bazakudini midimba mya bawu ku tseki, basisi bima bya bawu byosu, bendi landa Yesu.

Kusema kwa mukwa bwasi
(Mth 8:1-4; Mlk 1:40-45)

12 Amana Yesu kákala muna hata dimosi, mutu mosi, wákala lutu yi bwasi, wutu-dini. Yandi ha kámona Yesu, wudilosi kuna mesu mandi, mbunzu mu mafu, wuyandiki kumubokwadila: «Pfumu, yuka ni wuzodibwa, fwani watsemisa.»

13 Yesu wálambula koku, wámusimba, wuzonzi phi: «Nzodibwa, sema!» Muna mbala mosi bwasi bumuwaluki.

14 Yesu wumuheki mulongi wawu: «Wuzimbulaku kwena mutu, mambu mama. Kaasi ndawenda disongila kwena banganga Nzambi amana hana makabu ma kudisemisa bwosu kásilabwa Moyize, kyakála kimbangi kikuma kya bawu.»

15 Muna tangwa medina, khululuka ya Yesu yáyalangana muma mwosu; milumba-lumba mya batu myakala khokana mu kumuyuka yi kubeluka mu makhasi ma bawu.

16 Kaasi Yesu kakala hunga mu tseki yi kulombilaka.

Kubeluka kwa mukwa khonzu
(Mth 9:1-8; Mlk 2:1-12)

17 Amana kilumbu kimosi, Yesu kakala longa ha mesu ma Bafwadisi yi balongi ba mitsiku; bakala tuka mu mahata ma lawu ma Ngadidi yi ma Yuteya yi ma Yelusalemi. Ngolu za Pfumu zákala kumosi yi Yesu, zazina kakala bukilaka bambefu.

18 Batu bisa nata kiphoyu kyákala mukwa khonzu; bakala sanda phila ya kumukotisila mu nzu ndangu bamutululu kuna mesu ma Yesu.

19 Kaasi bakalaku lenda kikuma kya mulumba-lumba wa batu. Hanga bazanzi yandi ha mudilu wa nzu, batubudi hundu hana kati dya matolu amana bamukul-wamini hana kiphoyu kyandi hana kati dya lukutakanu kuna mesu ma Yesu.

20 Buna kámona lukwikilu lwa bawu, Yesu wuzimbudi kwena mbefu: «Yakala, masumu maku makulolukini.»

21 Balongi ba mitsiku yi Bafwadisi báyandika kudihyula: «Nati kenina mutu yandu wubati lewula Nzambi? Nani fwani kalolula masumu, yukani ka yandi meni ku Nzambi lwesi!»

22 Kaasi Yesu wázaya mabanza ma bawu, hanga wubazimbwadi phi: «Kikuma kya biki lwenina yi mabanza ma buna mu mbundu zenu?

23 Biki byakonda phasi mu kuzonza?: "Masumu maku malolukini", ho "Telama, kangala"?
24 Ndangu lwazayabwa ni Mwana wa mutu kenina yi hamu ha tsi haha, dya kulolula masumu.» Hanga wuti ndinga kwena mukwa khonzu: «Yikuzimbwadi, telama, bonga kiphoyu kyaku, vutuka ku nzu yaku!»
25 Muna mbala mosi, mutu wátelema ku mesu ma batu boosu, wázangula kiphoyu kyandi, hana kakala waleka amana wendi ku nzu yandi yi kuzatulaka Nzambi.
26 Boosu báyituka lawu, bámuzatula Nzambi, báyuka bweya bwa lawu, bazonzi phi: «Lelu, tumoni mambu ma kuyituka!»

Yesu wumutedi Lefi
(Mth 9:9-13; Mlk 2:13-17)

27 Kunima dya mambu mana, Yesu wálubuka, wámona phi kalaki ka phaku mosi, khumbu yandi Lefi, wasikuka muna nzu ya kisalu ya yandi. Yesu wumuzimbwadi: «Ndanda!»
28 Amana Lefi wátelama, wásisa byosu, wenda mulanda phi.
29 Ku nima, Lefi wámuyidikila lawu dya madya muna nzu yandi; tulaki twa phaku lawu yi batu bahika bakala kuna mesa.
30 Bafwadisi yi balongi ba mitsiku bakala hana, kuna dingumba dya bawu, báyandika kubakumba; bendi zonza kwena balonguki ba Yesu: «Kikuma kya biki lubati dila yi kunwa ha kimosi yi tulaki twa phaku yi batu bahika basumuki?»
31 Yesu wubavutwadi: «Batu bana bena mu malutu yi ngolu, bisiku kala yi mupfunu wa munganga; kaasi bambefu bisi kala yi mupfunu wa munganga.
32 Meni yisaku tela batu basungama, kaasi basumuki yisa tela ndangu basoba bikalulu.»

Yesu yi kuzila madya
(Mth 9:14-17; Mlk 2:18-22)

33 Bafwadisi báhyula kwena Yesu: «Balonguki ba Yowani yi bana ba betu bayikana kuzila kudya yi kulombila; Kaasi balonguki ba ngeyi, bawu, bisi dya yi kunwa.»
34 Yesu wubavutwadini: «Pfwani lwabazidisa kudya, banduku ba kikwedi mu tangwa dina kenina kikwedi hakimosi yi bawu? Bwalendaku salama!
35 Kaasi tangwa dyakwísa dina babakatula yandi kikwedi, hahana nana bazíla kudya.»
36 Yesu wubatidi kingana kyaki: «Kweku mutu wayata muledi wa pha, kitemba kalondila muledi wa khulu, kondilo, kayata muledi wandi wa khatu, mukuma kitemba kya muledi wa pha kisiku kwelana yi sengi dya khulu.
37 Amana ka mutu ku wulongulula vinu dya pha mu bilungu bya khulu; kondilo, vinu dya pha dyabula bilungu, vinu dityakani amana bilungu bizangani.
38 Kaasi loni! Vinu dya pha, mboti mu bilungu bya pha!
39 Ka mutu ku wátonda kunwa hika vinu dya pha yukani wunwi kedi mulala. Mukuma, bisi zonza: "Mulala wenina wa bukheti."»

6

Yesu yi sabata
(Mth 12:1-8; Mlk 2:23-28)

1 Amana kilumbu kimosi kya sabata, Yesu kakala luta mu bilanga bya ngenza zimosi zenina hanga losu. Balonguki bandi bakala hela misambu, báyandika kunika ngenza zandi muna moku yi kudyaka.
2 Ndambu ya Bafwadisi bákala hakana hanga bazimbudi: «Kikuma kya biki lubati hangila mambu mafwaniku mu kuhanga, mu kilumbu kya sabata?»
3 Yesu wubavutwadini: «Benu lwátangaku mambu káhanga Tavidi tangwa káyuka nzala yandi yi batu bana bákala yi yandi?
4 Kakota mu kikumbu kya Nzambi, wubongi mapha bahana mikhayilu kwena Nzambi, wudima amana wubaheki phi bakwawu bana kákala bawu, mbatanana bizila bizonzi ni, kaka banganga Nzambi batu lwesi bafwani kudya mapha mana bahani kwena Nzambi.»
5 Yesu wubazimbwadi hika: «Mwana wa mutu yandi wenina pfumu wa kilumbu kya sabata.»

Yesu yi mutu wayumuka koku
(Mth 12:9-14; Mlk 3:1-6)

6 Kilumbu kikwawu kya sabata, Yesu wákota mu nzu ya kimvuka ya Bayuta, wáyandika kulonga. Mwakala mwamuna yi mutu mosi wákala koku dya kitata dyayumuka.
7 Balongi ba mitsiku yi Bafwadisi bakala mulandila Yesu mu kiswiswiswi, batala ho mutu kakhana belula mu kilumbu kya sabata, mukuma phila bakala sanda ya kumufunda.
8 Kaasi Yesu wázaya mabanza ma bawu. Hanga wuzimbudi kwena mutu yandu wákala koku dyayumuka: «Telama, awisa haha, ha mbasi.» Mutu, kahanga wutelami, wendi kwakuna.
9 Kunima Yesu wázimbula: «Yiluhyudibwa ni abweti milombi mitsiku myetu, mu kilumbu kya sabata? Kuhanga bukheti ho mbi? Kuhulula moya wa mutu ho kutotisawa?»

10 Kahanga, batadi boosu, kunima
wázimbula kwena mutu wuna: «Yuna
koku dyaku.» Mutu wuna wáyuna, koku
dimutomini.
11 Kaasi balongi ba mitsiku yi Bafwa-
disi bafunga khabu, bekatendana bawu yi
bawu keti bweti bafwana muhanga Yesu.

Kusola kwa bathumwa kumi yi bodi
(Mth 10:1-4; Mlk 3:13-19)

12 Muna tangwa meni dina, Yesu
wátombuka ku mongu wumosi kikuma
kya kulombila Nzambi, kásala phipha ya
muthu, mu kulombila.
13 Kuma ha kwákhya, wubatedi ba-
longuki bandi amana wusodini kumi yi
bodi, wubahekini khumbu ni bathumwa.
14 Simoni wuna káheka, yandi, khumbu
ya Phetelu yi myaki wandi wa yakala An-
dele, Zyaki yi Yowani, Fidiphu yi Batolomi,
15 Mathayi yi Tomasi, Zyaki mwana
Alufwe yi Simoni wuna wákala mu kibuka
kya batu bana bakala wila diphanda,
16 Yuta mwana wa Zyaki yi Yutasi Sikady-
oti, wuna wálambula Yesu.

Malongi yi kubeluka kwa batu
(Mth 4:23-25)

17 Yesu kákulumuka ku mongu yi
bathumwa bandi, hanga wutelami
ha musenzi, hana hákala kibuka kya
balonguki bandi yi mulumba-lumba wa
batu bátuka ku mulambu wa Yuteya dyosu
yi ku Yelusalemi yi ku mahata ma Tidi yi
Sitoni;
18 Bísa ndangu bamuyuka amana
kababuka, bana bákala yi bisambu bya
maladi. Batu bana bakala yangisa kwena
bitembu bya mbi, bawu phi bákola.
19 Batu boosu bakala sanda tswetswa ya
kumusimba kikuma ngolu zimosi zakala
lubuka mu lutu lwandi, zakala babuka
boosu.

Byesi yi kyadi
(Mth 5:1-12)

20 Yesu wubatadini balonguki bandi
amana wuzonzi:
«Kyesi, kwena benu baphutu,
mukuma kipfumu kya Nzambi kyenina
kwena benu!
21 Kyesi kwena benu lubati fwa nzala buth-
wena,
mukuma lwavwa madya ma lawu!
Kyesi kwena benu lubati dila buthwena,
mukuma lwaséya!»
22 «Kyesi kwena benu bisi menga, bisi
kukwasa, bisi sawula amana bisi kumba
khumbu zenu kwena batu kikuma kya
Mwana wa mutu!
23 Sangwalenu mu kilumbu kina
malúngila mambu mana amana kinenu
makinu ma muzandu mukuma lufutu
lwa mbuta lubati luhingila kuna zilu.
Mukuma, bwabuna, bakhaka ba bawu,
bakala nyokuna bambikudi.»
24 Kaasi kyadi kwena benu bamvwama,
kikuma lutambudi kedi mamboti menu,
lwahíngilaku hika kima!
25 Kyadi kwena benu ludiyukwatidi kedi,
buthwena, kikuma nzala lwayúka!
Kyadi kwena benu lubati seya, buthwena,
mukuma mu khondu yi matsanga
lwakála!
26 «Kyadi kwena benu bisi zatula kwena
batu mukuma bwabuna bakhaka ba bawu
bakala zatula bambikudi ba bukamvi!»

Kutya bambeni
(Mth 5:38-48; 7:12)

27 «Kaasi nzimbudi kwena benu lu-
bati ngyuka ni tondenu bambeni benu,
hangenu bukheti kwena batu bana bisi
lumenga,
28 sambulenu batu bana bisi lusinga
amana lombilenu kikuma kya batu bana
bisi lunyokuna.
29 Honi mutu kakuta mbata ku tama
dimosi, musila hika dikwawu; honi mutu
katambula muzaka waku, muyambula
katambula hika kikutu kyaku.
30 Wosu wuna wakulomba kima,
muheka. Futisaku kima kwena mutu wuna
wukubwotudikya.
31 Hangenu kwena bakwenu bwosu lwisi
tya benu phi baluhangila.
32 Honi lwatondaka lwesi batu bana
bisi lutonda, biki hika lwatánikina kwena
Nzambi? Phila mosi yi basumuki bana bisi
tonda batu bana bisi batya bawu phi.
33 Amana yuka ni lwahangaka bukheti
lwesi kwena batu bana bisi luhanga mboti,
biki hika lwatánikina kwena Nzambi?
Phila mosi yi basumuki bana bisibwa
hanga!
34 Amana ho ni lwalefisaka lwesi kwena
batu bana lwisi sya mbundu ni balu-
vutwala, biki hika lwatanikina kwena
Nzambi? Phila mosi yi basumuki bisi
dilefisa bawu yi bawu amana badivutwadi!
35 Kaasi benu, tondenu bambeni benu,
bahangilenu bukheti, balefisenu phi konda
kusya mbundu ni kima balúvutwala.
Amana lufutu lwenu lwákala lwa mbuta,
benu lwakála phi bana ba Nzambi wa
Phungu, mukuma yandi wamboti kikuma
kya bakonda-kabanzi yi bakholwa.
36 Kalenu babasa yi khenda bwosu
kábasa tata wenu yi khenda.

Lufundisaku mutu
(Mth 7:1-5)

37 «Lufundisaku amana benu phi
balúfundisaku; luzengilaku bakwenu

ndola amana benu phi balúzengilaku ndola; lolulenu bakwenu, bawu phi balúlolula.
38 Kabilenu bakwenu amana Nzambi kalúkabila benu phi: kabásisa mawaba menu yi kuvwa kwa lawu. Kasómama, wuningisima ndangu masomama yi hana thandu. Nzambi katésa makabu menu bwosu lwisi tesila benu phi bakwenu.»
39 Yesu wubazonzidi hika mu kingana: «Phofu kafwaniku kusongila mukwawu phofu nzila, Kondilo, babwa mu dibulu babodi. Kabwaku?
40 Kweku mulonguki wuluti mulongi wandi; kaasi mulonguki wuna baswaniki bwa bukheti, kafwánana hanga mulongi wandi.
41 Kikuma kya biki wisi tadila kitswala kyenina mu disu dya phangi waku amana wubatiku mona mudikita miti wenina mu disu dyaku?
42 Abweti walenda zimbula kwena phangi waku: "Mukwetu, yambula yikukatula kitswala kyaki kyenina mu disu", ngeyi wusiku mona mudikita miti wenina mu disu dya ngeyi meni? Kavungalosi, katula theti miti wena mu disu dyaku amana wamona wanga mu kukatula kitswala kyenina mu disu dya phangi waku.»

Miti yi bibundu byandi
(Mth 7:16-20; 12:33-35)

43 «Miti wamboti wisiku ha bibundu bya mbi, mutindu mosi yi miti wambi, wisiku ha bibundu bya mboti.
44 Miti wosu bisiwa zayila ku bibundu byandi: kibundu kya fiki bisiku helakya mu minzumbila amana phi bisiku hela kibundu kya vinu mu miti mya tsaku.
45 Mutu wamboti kisi hola mambu mamboti mu kimvwama kya bukheti kina kyenina mu mbundu yandi; mutu wambi phi kisi hola mambu mambi mu kimvwama kya mbi kina kyenina mu mbundu yandi; mukuma mutu wosu kisi lubula mu munwa, mambu moosu mana mabasa muna fuka dya mbundu yandi.»

Nzu zodi
(Mth 7:24-27)

46 Kikuma kya biki lwisi thedila: «Pfumu, Pfumu, kaasi lwisiku hanga mambu mana yisiluzimbwala?
47 Yilúsongila yi nati kafwanani mutu yandu wisi kwena meni, wuyuki ndinga za meni amana wusiza mu bisalu:
48 yandi kenina hanga mutu mosi wátunga nzu; kahanga simi lawu mumbulu-mbulu amana wutungi mupfundila hana thandu ya tadi. Ha kisa dinata kizalu, mamba ma nzadi maditi kuna nzu kaasi konda kunikana kikuma kitoku bátungaya.
49 Kaasi wosu wuna wuyuki ndinga za meni, kalundizoku phi, fwanani yi mutu wuna mukwawu wátunga nzu yandi ha thandu ya fusyangeni, yakonda mupfundila. Ha mísa mamba ma nzadi, maditi kuna nzu, yosu yiwulumukini: yimwangani.»

7

Yesu wubukini musadi wa pfumu wa baphumbulu
(Mth 8:5-13)

1 Ha ká́manisa, Yesu, kuzonza mambu mana kwena batu bákala hana, wénda ku mbanza ya Kaphedinawumi.
2 Kwakuna, kwákala yi satudiyoni[a] mosi ká́kala yi musadi wandi wuna kakala tonda lawu. Musadi meni wuna ká́kala wabela mu kulakana.
3 Mu tangwa ká́yuka, kaphiteni, khululuka ya Yesu, hanga wutumi ndambu ya bambuta ba Bayuta ndangu benda mubokwadila Yesu, kisa mubuka musadi wandi.
4 Ha bátula kwena Yesu, báyandika kumubokwadila yi nziki-nziki: «Mutu wuna bulungi wenda musadisa.
5 Mukuma kisi tonda kikanda kyetu, yandi phi wátutungila nzu ya kimvuka ya Bayuta.»
6 Hanga Yesu wendi bawu nzila mosi. Kakalaku kyana yi nzu, tangwa ká́mutumina, satudiyoni, banduku bandi ndangu bamuzimbwala: «Pfumu, diyangisaku. Yeku walungila mu kukutambwasa ni wakota mu nzu ya meni;
7 hahana khondi kwisilaka meni-meni, mu kimwesa mutu, kwena ngeyi. Kaasi zonza ndinga mosi amana musadi wama ká́beluka.
8 Mukuma, meni-meni yenina mu sina dya hamu dya bapfumu bama amana yena yi baphumbulu bama bisi ndemvukila. Ho ni yizimbula kwena mosi: "Ndawenda!", wendi; ho ni yizimbula kwena mukwawu wa hika: "Nzawisa!" amana wisi; amana kwena musadi wama: "Hanga bwabu!" amana wuhangibwa.»
9 Ha kayuka mambu mana, ma Kaphiteni, Yesu wáyituka. Kahanga wubaluki kwena kibuka kina kyakala mulanda amana wuzonzi: «Yiluzimbwadibwa ni keti mu Kiseledi, khaku kedi mbona

a **7:2** **7:2** Satudiyoni disongidila ni pfumu wuna wakala twadisa baphumbulu khama ba Loma

kikumbwala kya mbuta, kya mutindu wawu.»
10 Ha bisa vutuka bambambala, bana bátuma, ku nzu ya Kaphiteni, bisa wana musadi wuna wukodi kedi.

Yesu wufutumuni mwana wa mufwidi
11 Hanga Yesu wendi ku hata dimosi bisi tela Nayini; balonguki bandi yi mulumbalumba wa batu bakala kwenda nzila mosi.
12 Tangwa kátula ku fula dya hata dina, bekanata mvumbi mosi ku mazyamu: kákala mwana yakala wa mufwidi mosi, yandi hika. Batu balawu ba hata medina bákala yi ngudi wuna.
13 Pfumu, ha kámumona mufwidi, kiwayi kimukwati kikuma kya yandi amana wumuzimbwadi: «Wudilaku!»
14 Kahanga wubwesuki, wusimbi phi mukunzu; batu bana bakalawa nata batelami. Yesu wuzonzi: «Mwana yakala, yikuzimbwadi: tokama!»
15 Amana mvumbi wásikuka, wáyandika phi kuzonza. Yesu wámuhana kwena ngudi wandi.
16 Batu boosu bweya bwábakwata, báyandika kumuzatula Nzambi mu kuzonza: «Mbikudi wambuta wulubukini ha kati kya betu!» Amana phi «Nzambi wisi yakidila batu bandi!»
17 Amana muna tsi ya Yuteya yi binzunga byandi byosu báyuka khululuka ya mambu mana káhanga Yesu.

Bambambala ba Yowani Mubotiki (Mth 11:2-19)
18 Balonguki ba Yowani bázimbula, kwena mulongi wa bawu, mambu mana moosu buna málutila. Yowani wátela bodi muna kati kya balonguki ba bawu;
19 amana wábatuma kwena Pfumu benda muhyula: «Ngeyi, yi Masiya wuna wakwísa, ho twahingila mutu wa hika?»
20 Ha bátula kwena Yesu, bamuzimbwadini: «Yowani Mubotiki wututumi twakuhyula: "Ngeyi, Masiya wuna wufwani mu kukwisa, ho twahingila mutu wa hika?»
21 Muna tangwa medina, Yesu wábuka batu balawu bákala yi bisambu bya maladi, minyanga, wákukwasa bitembu bya mbi bákala byawu yi kutemuna mesu kwena baphofu ba lawu.
22 Kahanga bavutwadi mvutu, batu babana kátuma Yowani: «Ndalwenda, lwamusamwana, Yowani, mambu mana lumoni yi mana luyuki ni baphofu babati mona hika, bakwa khonzu babati kangala, bakwa bwasi basemi, tuhuwa tuyuki, bamvumbi bafutumuki, Musamu wa Bukheti balongiwa kwena baphutu.
23 Kyesi kwena mutu wuna wakonda yambula kikumbwala kyandi mwena meni!»
24 Tangwa bávutuka bathumwa ba Yowani, Yesu wáyandika kuzonzila kikuma kya Yowani kwena mulumba-lumba wa batu: «Biki lwendi talaka mu nganga? Koma ka muswangina kana kabati ningana ku muphephi, kabwaku? Loni?
25 Amana biki lwendi talaka? Mutu mosi wuvwatiki miledi mya kitoku? Kaasi batu baba bisi vwata miledi mya kitoku, bisi zinga luzingu lwa lukumu, mu nzu za bathotila bisi kala.
26 Biki lwendi talaka? Mbikudi mosi? Bwana, bwosu yiluzimbwadi, yandi wuluti mbikudi.
27 Kikuma kya yandi básonika mu mukanda wa Nzambi»:
«Yitúma mbambala wama ha thwala ngeyi, mu kukuyidikila nzila.»
28 Yesu yiki hika: «Yiluzimbwadibwa ni heku mutu, ha kati dya baba bábutuka kwena mukhetu, wuluti Yowani; kinga wuna wena wa khunda mu kipfumu kya Nzambi wumuluti.
29 Batu boosu bana bámuyuka yi tulaki twa phaku, boosu bákwikila ni Nzambi kenina wasingama amana babaludi mbundu, batambwasi phi kutambula mbotika kwena Yowani.
30 Kinga Bafwadisi yi balongi ba mitsiku bana bákala hana, hanga babwisi mambu kazola kubahangila Nzambi; bábwisa kutambula mbotika ya Yowani.»
31 Yesu wuzonzi hika: «Yi banani pfwani yifwanikisa batu ba buthwena bwabu? Bafwanani yi banani?
32 Bafwanakani yi bana baba bazakadi hana zandu, babati dizonzila: "Tulusikidi mahongi ma kyesi kaasi lukiniku! Tulusidi biwolu, ludidiku!
33 Kikuma, Yowani Mubotiki wisi, kisiku dya dipa keti kunwa vinu, amana benu yikuzonzaka: "Kitembu kya mbi kena kyawu!"
34 Ha yisi meni Mwana wa mutu, yibati dya yi kunwaka, amana benu yikuzimbulaka: "Talenu mutu yandu wisi banza lwesi kudya yi kunwaka vinu, yameni nduku wa tulaki twa phaku yi basumuki.
35 Kaasi boosu bana bisi landa mudimu wa Nzambi bisi songila ni zasungama zenina.»

Yesu muna nzu ya Simoni Mufwadisi
36 Mufwadisi mosi wálomba kwena Yesu ndangu kenda dya ku nzu yandi. Yesu wákota muna nzu, wubongi homa phi kuna mesa.

37 Kinga mwákala yi mukhetu mosi
muna mbanza meni yayina, musumuki.
Ha káyuka ni Yesu ku mesa kena muna nzu
ya Mufwadisi, wisi nata nganza yimosi ya
kabasi yi mananasi ma tsunga ma thalu ya
lawu.
38 Wisi telama kuna kunda dya Yesu,
kuna bitambi byandi. Wekadila, kit-
sanga kyandi kiyandiki kunoka muna bita-
mbi bya Yesu; kunima, wuphangusibya
yi khambu zandi, wunukibya amana phi
wusitibya mananasi.
39 Buna kamona bwabuna, Mufwadisi
wuna wámutedisa, wáyandika kudizonzila
kuna mbundu: «Wadi mutu yandu káka la
mbikudi, kakhani bakula keti nati kenina
mukhetu yandu wubati musimba yi buna
kenina: musumuki.»
40 Amana Yesu wátambula ndinga,
wuzimbudi kwena Mufwadisi: «Simoni,
dyambu yena dyawu thondi yikuzimb-
wala.» Simoni wumuvutwadi: «Zonza
Mulongi.»
41 Hanga Yesu wuzonzi: «Batu bodi
bafwana kufuta pfuka za makuta ma lawu
kwena mukwa zawu. Mosi kafwana kavu-
tula khama tanu za mafwalanga amana
mukwawu makumatanu.
42 Babodi, bwosu bakalaku yi kima kya
kufuta pfuka zina, hanga mukwa pfuka
wábayambwadilaza. Nati, hana kati kya
babodi wahita kumutonda?»
43 Simoni wumuvutwadi: «Meni mboni
ni wuna káyambwadila yi pfuka ya lawu.»
Yesu wumuzimbwadi: «Mboti wuzengi.»
44 Yesu kábaluka kwena mukhetu wuna,
wuzimbudi phi kwena Simoni: «Wumoni
mukhetu yandu? Meni khoti mu nzu yaku,
kaasi wuphekiku keti mamba kikuma kya
bitambi byama; kaasi yandi wutsukudi
bitambi yi matsanga mandi kusumunima
phi yi khambu zandi.
45 Wungyambiku, tangwa khotiki mu
nzu yaku; kaasi yandi kabatiku lembwa
kunuka bitambi byama, tuka buna kho-
tidiki.
46 Wutsitikiku masi ku mutwa wama,
kaasi yandi wutsiti mananasi ma tsunga ku
bitambi byama.
47 Ihana yikuzimbwadi ni masumu
mandi ma lawu, mamuloluki kikuma
tonda dyandi dya lawu kasongidi. Kaasi
mutu wuna baloludi masumu ma khunda,
kisi songila phi tonda dya khunda.»
48 Amana Yesu wázimbula kwena
mukhetu: «Masumu maku malolukini.»
49 Bana kákala bawu ku mesa báyandika
kudizonzila: «Nati kenina mutu yandu,
walenda lolula yi masumu ma batu?»
50 Kaasi Yesu wázimbula kwena
mukhetu: «Lukwikilu lwaku lukuhuludini:
ndawenda mu ngemba.»

8

Bakhetu bana bakala mulanda Yesu

1 Kunima, Yesu wénda mu mbanza yi mu
mahata kikuma kya kulonga, mwamuna,
yi kusamunaka Musamu wa Bukheti wa
Kipfumu kya Nzambi ha kimosi yi bawu
Kumi yi bodi,
2 yi ndambu ya bakhetu bahika bana
bábeluka mu bitembu bya mbi yi mu
bisambu bya maladi: hanga Madiya
wuna bisi tela: Makatala, mwena yandu
mwálubuka bitembu bya mbi tsambwadi;
3 Zyani mukhetu wa Kuza, yandu wákala
pfumu wa bakalaki mu nzu ya kisalu ya
thotila Eloti; Suzani yi bakhetu bahika bal-
awu, boosu, bakala hana bima bya bawu
ndangu byamusadisaka Yesu yi bathumwa
bandi.

Kingana kya mukuni wa bilanga
(Mth 13:1-9; Mlk 4:1-9)

4 Batu balawu bakala tuka mu mbanza
za mutindu yi mutindu, bisi kutakana kuna
kakala Yesu, wubatidi kingana kyaki:
5 «Mukuni mosi wenda kuna kheni, kuna
kilanga kyandi. Ha kakala mwanga kheni,
ndambu yahika yenda bwila mu nzila:
hanga batu bamaniya dyatikisa, banuni
bátuka ku zilu, bisiya dya.
6 Ndambu ya hika yenda bwila mu mafu
ma matadi: ha yamena, miti myáyumuka
kikuma myákalaku mu mafu ma tsimina.
7 Ndambu yahika yenda bwila ha kati
kya tsaku. Tsaku ziyandiki kukola ha
kimosi yi ngwalengi ya bukheti; hanga
zikakidikisiya.
8 Kaasi kheni yikwawu, yábwila mu
mafu ma bukheti, yákola, yihe phi kheni
khama ku khama.» Kunima dya kuzonza
bwabuna, Yesu yiki hika: «Wuna wenina yi
matu ma kuyuka, kayuka!»

Kikuma kya biki kakala zonzila Yesu mu bingana
(Mth 13:10-17; Mlk 4:10-12)

9 Balonguki bandi bámuhyula, biki
kisongidila kya kingana kyaki.
10 Yandi wubavutwadi: «Nzambi
wáluheka, benu, mbakisilu ya kubakula
bitsweki bya Kipfumu kya Nzambi; kaasi
kwena bahika, wábazimbwalama mu
bingana, ihana»:
"Bafwani kumona kaasi bisiku mona kima,
bafwani kuyuka kaasi bisiku bakula."

Yesu wubangumuni kingana kya mukuni
(Mth 13:18-23; Mlk 4:13-20)

11 «Yukenu kisongidila kya kingana kyaki:
mbutu, yenina ndinga ya Nzambi.

12 Yina yábwila mu kabeta ka nzila: yenina batu bana bisi yuka ndinga ya Nzambi, kunima kiphidi-mutu wisi katulaya muna mbundu za bawu ndangu bakwikilaku hanga bahuluka nana.
13 Bahika benina hanga mafu ma matadi: bisi yuka ndinga ya Nzambi amana bisiya tambula yi kyesi kyosu. Kaasi yisiku zika misodi, kikumbwala kya bawu kyenina mu tangwa dya khunda, mu tangwa dya phasi, balosikya.
14 Kheni yina yábwila ha kati kya tsaku, benina babana bisi yuka Ndinga, kaasi kunima mayanu yi kimvwama yi byesi bya luzingu, bisiya kakidikisa ndangu yihaku bibundu byakola.
15 Kheni yina yábwila mu mafu ma bukheti, benina batu babana bisi yuka Ndinga ya Nzambi, balundiya muna mbundu yafwana yi ya bukheti; amana yibuti kheni yi kusipha kwa mbundu.»

Kingana kya mwinda
(Mlk 4:21-25)

16 «Ka mutu ku wisi lemisa mwinda amana kendawa fidinga katini kondilo kendawa sweka ku tsi ya thangi. Kaasi bisiwa tudika hana thandu ya muzanga wa mwinda ndangu batu boosu bakóta mu nzu bamona mutemu.
17 Mukuma kweku kima kyaswamana, kyakonda zayakana, kweku kitsweki kyakonda tunguluka amana byosu byámonika ha kitelengeni.
18 Kebenu mu mana lwisi yuka, mukuma bakósikila kwena mutu wuna wenina kedi yi kima kyandi kaasi kwena mutu wuna weku yi kima, bamúbwotula keti koma kana kasi sila mbundu.»

Ngudi wa Yesu yi baphangi bandi
(Mth 12:46-50; Mlk 3:31-35)

19 Ngudi wa Yesu yi baphangi bandi bisa bamumona; kaasi bálendaku kutula kuna kákala yandi kikuma kya mulumba-lumba wa batu.
20 Bendi muzibwala Yesu bwabu: «Ngudi waku yi baphangi baku, ha nzila benina, bazodi ni bakumona.»
21 Kaasi Yesu wázimbula kwena bawu boosu: «Ngudi wama yi baphangi bama, benina batu bana bisi yuka ndinga ya Nzambi, bisiya sadila phi.»

Kulembama kwa pfunzi
(Mth 8:23-27; Mlk 4:35-41)

22 Kilumbu kimosi, Yesu wákota mu mudimba yi balonguki bandi, kahanga wubazimbwadi: «Tulabukenu ku sambwa dina dya yanga.» Amana bénda.
23 Ha bakala labuka, Yesu wánimba. Muna kithulumukina, kimbongila kyátukula hana mukanda wa mamba; masuwa máyandika kukota mamba, mu kihonza bákala.
24 Balonguki bábwesuka kwena Yesu, bámutokamisa mu ndinga ya ngolu: «Mulongi, mulongi tukuluki betu!» Yesu wátokama, wákayaya pfunzi yi mamba, byádibata. Talala dyávutuka.
25 Yesu wábazimbwala balonguki bandi: «Akweti kyenina kikumbwala kyenu?» Kaasi bweya bwábakwata, báyituka lawu, amana bekazonza: «Nati kenina mutu yandu? Kabati hana muswa kwena pfunzi yi mamba amana byosu, bimuyukidi!»

Kubeluka kwa mutu mosi wa bitembu bya mbi
(Mth 8:28-34; Mlk 5:1-20)

26 Yesu yi balonguki bandi bátula mu tsi ya bisi Ngelasoni, yina yenina ku sambwa dyatalana yi Ngadidi.
27 Tangwa kátuluka Yesu ha tsi, mutu mosi wa ku mbanza meni yana, kákala yi bitembu bya mbi wísa kuna thwala ya yandi. Tuka thama kakalaku vwata hika miledi, amana kakalaku nimba hika mu nzu yandi, kaasi muna mazyamu.
28 Tangwa kámona Yesu, wákalunga, wádilosa muna malu mandi, wuzonzi phi yi ngolu zoosu: «Biki wisi kotila mambu ma meni, Yesu Mwana Nzambi wa ku zilu? Yikubokwadidi, ngyangisaku!»
29 Mukuma Yesu kakala kukwasa kitembu kya mbi kwena mutu ndangu kyalubuka mwena yandi, kyamusisa. Kitembu kina tangwa dya lawu kyákala mu kati dya yandi, kyámukotila tuka thama; kakala zingila wakukasa mu miyololu yi bisengu kuna malu yi ku moku yi kumutanikina, kaasi kakala tabulamya, amana phi kitembu kyákala mutuma katinaka mu tseki.
30 Hanga Yesu wumuhyudi: «Biki khumbu yaku?» Yandi wuvututi: «Khumbu yama "Khwingi".» Mukuma bitembu bya mbi lawu byákota mwena yandi.
31 Hanga bitembu bimubokwadidi Yesu ndangu kabatumaku mu kalunga.

32 Hakana, hákala yi kibuka kya bangulu bakala sosa madya muna mongu. Bitembu bina byámubokwadila Yesu ni kabatuma benda kota muna bangulu meni babana. Hanga Yesu wubaheki muswa.
33 Bitembu bya mbi byálubuka mwena mutu, byákota mu bangulu. Hanga kibuka kya bangulu kyosu kikatuki ku mongu, kyendi kota mu yanga dya thibu, báfwa phi.

34 Batu bana bakala hungula bangulu,
buna bámona mambu mana, bátina, bendi
nata tsangu mu mbanza yi mu mahata.
35 Hanga batu balubuki mu kutala mana
máhita. Bísa kuna kákala Yesu, báwana
phi mutu wuna bálubula bitembu bya
mbi: wuzakadiki muna malu ma Yesu, wu-
vwatiki miledi, mabanza ma kimutu ma-
muvutwakisi. Hanga batu, bweya bubak-
wati.
36 Babana bámona mambu moosu mana
máhita, bámenika buna kábelukila mutu
wuna wákala yi bitembu bya mbi.
37 Bakwa kinzunga kina kya Ngelasoni
bálomba kwena Yesu ni kakatuka ku mu-
lambu wa bawu, kikuma bweya bwa lawu
bákala bwawu. Yesu wákota mu mudimba,
wávutuka phi.
38 Mutu wuna bálubula bitembu bya mbi
wámubokwadila Yesu ndangu kakalaka yi
yandi. Kaasi Yesu wámukula, wuzimbudi
phi:
39 «Vutuka ku nzu yaku, ndawenda
samuna mambu moosu mana kasadi
Nzambi kikuma kya ngeyi.» Mutu wuna
wénda, wásamuna phi mambu mana
moosu kámusadila Yesu.

Mwana wa Zayilusi wa mukhetu yi mukhetu wuna wasimba mvwela ya Yesu (Mth 9:18-26; Mlk 5:21-43)

40 Tangwa kávutwakisa, Yesu, ku
sambwa dya yanga dya thibu, bámuyamba
kwena mulumba-lumba wa batu, mukuma
boosu bakala muhingila.
41 Mutu mosi, khumbu yandi Zayilusi,
wátula. Yandi kákala pfumu wa nzu ya
kimvuka ya Bayuta. Hanga wudilosi muna
malu ma Yesu, wumubokwadidi ndangu
kenda ku nzu yandi,
42 kikuma kákala yi mwana wandi yandi
mosi wa mukhetu, wekalungisa mvula
kumi yi zodi, kakala lakana.

Mu tangwa kakala kwenda, Yesu,
mulumba-lumba wa batu wakala
mukakidikisa, tselu yi tselu.
43 Kinga hákala hana meni, yi mukhetu
mosi wakala noka menga tukila mvula
kumi yi zodi. Wámanisa kuvwa kwa
luzingu lwandi kwosu kwena bandomvi,
kaasi keti mutu kálendaku kumubelula.
44 Kahanga wisi bwesuka kuna kunda
dya Yesu, amana wusimbi nzenzi ya
muledi wa Yesu. Muna mbala mosi, menga
mámukangama.
45 Hanga Yesu wuhyudi: «Nati wut-
simbi?» Boosu báyandika kutuna ni
basadibwoku, Phetelu wuzonzi phi: «Mu-
longi, mulumba-lumba wa batu wawu
wukuzyetiki, yi babana babati kufitikisa
tselu zoosu.»
46 Kaasi Yesu wuvutudini: «Mutu wut-
simbi, mukuma ngyuki ni ngolu zimosi
zilubuki kwena meni.»
47 Mukhetu kádimona ni wutunguluki,
hanga wisi yi tsula zoosu, wádilosa kuna
bitambi bya Yesu. Wáyandika kuzimbula,
hana mesu ma batu boosu, kikuma kina
kámusimbila Yesu yi buna kábeluka mu
mbala yimosi.
48 Yesu wumuzimbwadi: «Mwana wama
wa mukhetu, lukwikilu lwaku lukuhulu-
dini. Awenda mu ngemba.»
49 Muna tangwa dina kakala zonza Yesu,
bwabuna, mutu mosi wátuka ku nzu ya
Zayilusi wisa muzimbwala: «Mwana waku
wa mukhetu wufini. Wumuyangisaku hika
Mulongi.»
50 Kaasi Yesu wámuyuka, amana wuz-
imbudi kwena Zayilusi: «Yukaku bweya!
Kwikila lwesi, amana mwana waku wa
mukhetu kahuluka.»
51 Tangwa kátula Yesu ku nzu, wábwisa
batu bakotaku mu nzu. Hanga kotisi lwesi
Phetelu yi Yowani yi Zyaki yi tata yi ngudi
wa mwana.
52 Batu boosu bakala dila yi kuyanana
kikuma kya mwana wa mukhetu. Hanga
Yesu wuzimbudi: «Loni, ludilaku. Mwana
kafiku, wanimba kenina.»
53 Kaasi batu bayandiki kumuseya
mukuma bázaya ni mwana wufiki kedi.
54 Kaasi Yesu wumusimbi mu koku, wu-
zonzi phi mu ndinga ya ngolu: «Tokama
kwaku mwana!»
55 Moya wandi wuvutuki, wutokami,
muna mbala mosi. Yesu wubazimbwadi ni
bamuheka bima bya kudya.
56 Tata yi ngudi wa mwana wa mukhetu
báyituka lawu, kaasi Yesu wábakandisa ni
bazimbulaku kwena mutu mambu mana
máluta.

9

Yesu wutumi balonguki kumi yi bodi (Mth 10:5-15; Mlk 6:7-13)

1 Yesu wátela bawu Kumi yi bodi, amana
wábaheka ngolu yi hamu hana thandu ya
bitembu bya mbi byosu yi mu kubuka
bisambu bya kubela.
2 Amana wábatuma kusamuna Kipfumu
kya Nzambi yi kubuka bambefu.
3 Wubazimbwadi: «Lunataku kima mu
nzila: keti koka, keti waba, keti kudya, keti
makuta, amana mutu kakalaku yi miledi
myodi.
4 Amana yosu nzu yina lwakóta, kalenu
mwamuna yi kuna lwalubwakilamwa.

5 Amana muma mwosu muna baluyambiku batu, mu kulubuka mu mbanza, khukumunenu fusyangeni dya bitambi byenu: ndangu kyakala kambangu kikuma kya bawu.»
6 Amana bwana bálubuka; báyandika kuluta hata muna hata; mu kusamuna Musamu wa Bukheti yi kubuka kwa bambefu muma mwosu.

Mabanza ma Eloti mayangalakani
(Mth 14:1-12; Mlk 6:14-29)

7 Eloti wuna wákala mosi wa bakyamvu baya, wuna wakala yala ku Ngadidi wuyuki mosu mana makala luta, amana mabanza mamuyekina yangalakanu, kikuma bahika bakala zonza: «Yowani wufutumuki ku bafwa.»
8 Bahika bakala zimbula: «Diya wuna wulubukini». Bakwawu phi: «Mosi wa bambikudi bakhulu wufutumuki.»
9 Kaasi Eloti kakala zimbula: «Yowani, meni-meni yímubukwasa mutwa. Amana nati kenina, yandu mbati yuka kuzonzila mambu mana?» Amana kakala sanda kumumona.

Yesu wudisi batu mafunda matanu
(Mth 14:13-21; Mlk 6:30-44; Ywn 6:1-14)

10 Amana bathumwa, mu kuvutuka kwa bawu, bámuzimbwala Yesu moosu mana báhanga. Wubabongi amana wendi ku phungamu, ku sambwa dya mbanza yimosi bisi tela ni Betisayita.
11 Amana milumba-lumba mya batu ha bábakulabwa, hanga bamulandi. Yandi wubayambi, wuyandiki kubazonzila Kipfumu kya Nzambi, amana wubuki batu, bana bákala yi mupfunu wa kubeluka.
12 Kaasi kuma kwáyandika kuyila; bawu Kumi yi bodi bisa bwesuka, bámuzimbwala: «Kula mulumba-lumba wa batu, ndangu benda sanda bizika mu mahata yi mafedime ma bela-bela ndangu bamona muma mwa kuleka yi bima bya kudya, mukuma homa thwena ku phungamu, ha kati kya tseki».
13 Kaasi wubazimbwadi: «Bahekenu kudya benu-benu!» Bavutudi: «Thweku yi mapha maluti matanu yi batsema bodi. Akolu ni thwenda sumba madya, betu-betu kikuma kya batu baba boosu.»
14 Mu bwana, hákala kitesu kya mafunda matanu ma bayakala. Yesu wázimbula kwena balonguki bandi: «Bazakadisenu mu bibuka bya batu makumatanu.»
15 Bahangi bwabuna, amana bábazakadisa boosu.
16 Yesu wábonga mapha matanu yi batsema bodi, wásekula mesu ku zilu amana wásakumunabya. Kunima, wábukununabya amana wáhanabya kwena balonguki ndangu bakabisabya kwena mulumba-lumba wa batu.
17 Boosu bádya amana báyukuta. Bánata bitunga kumi yi byodi bya bitini bina byásala.

Phetelu wusamuni ni Yesu kenina Kidisitu
(Mth 16:13-19; Mlk 8:27-29)

18 Amana kilumbu kimosi, Yesu kakala lombila ku phungamu amana balonguki bákala kumosi yi yandi. Hanga wubahyudi: «Biki misi zonza milumba-lumba mya batu kikuma kya meni?»
19 Bawu bavutudi: «Bahika bisi zonza ni ngeyi wena Yowani Mubotiki, bakwawu hika ni ngeyi, wena Diya, bakwawu bana bahika ni ngeyi, wenina mosi hana kati kya bambikudi bana ba khulu, wuna wufutumukini.»
20 Yesu wubahyudi: «Amana kikuma kya benu, nati yenina?» Phetelu wuvutudi: «Ngeyi wena Kidisitu wa Nzambi.»

Yesu wusamuni lufwa yi lufutumuku lwandi
(Mth 16:20-28; Mlk 8:38; 9:1)

21 Yesu kábasidingisa ni bazimbulabwoku kwena mutu;
22 wuyiki: «Bulungi, Mwana wa mutu kanyokuka lawu; bamulosila kwena bambuta ba Bayuta, bambuta ba banganga Nzambi yi balongi ba mitsiku; bamúhonda amana kilumbu kya tatu, kafútumuka.»
23 Amana kakala zimbula kwena boosu: «Yuka ni mutu wuzodini kandanda, kadizimbakana yandi meni, katikula kitakani kyandi kosu kilumbu amana kandanda.
24 Mukuma wuna watónda kuhulula moya wandi, mu kyedika katótisawa; kaasi wuna watótisa moya wandi kikuma kya meni, yandi kahúlulawa.
25 Amana khi mupfunu kwena mutu kavwa tsi yosu, ho kaditotisa kwandi yandi wosu, kondilo kadizanga?
26 Mukuma wuna wangyúka tsoni yi ndinga zama, Mwana wa mutu tsoni kamúyuka, tangwa kakwisa vutuka muna khembu yandi yi mu khembu ya Tata yi yina ya banzyo ba Nzambi.
27 Amana, mu kyedika yiluzimbwadi, ndambu ya batu, mu kati dya babana benina haha, badifwilaku, konda kumona Kipfumu kya Nzambi.»

Khembu ya Mwana wa Nzambi
(Mth 17:1-8; Mlk 9:2-8)

28 Amana bilumbu keti nana byáluta, kunima ndinga zina, Yesu wábonga Phetelu, Yowani yi Zyaki, amana wátombuka yi bawu ku mongu kikuma kya kulombila.

29 Amana tangwa kakala lombila,
mbunzu yandi yásoba, amana miledi
myandi myekina mya phembi yimosi
yakala kedyamina.
30 Amana, kutala, batu bodi bákala ha-
hana, yi kuyambilaka yandi: bakala Moy-
ize yi Diya,
31 bakala monika mu kati dya khembu
yi kuzonzilaka kwenda kwa yandi, kuna
kwafwana kusalama ku Yelusalemi.
32 Phetelu yi bakwawu khunda ku kilu
kya ngolu bákala; kaasi ha bátokama,
bámona khembu ya yandi yi batu bodi
bana bákala yi yandi.
33 Tangwa bakala hambwasana batu
bana yi Yesu, Phetelu wumuzimbwadi:
«Mulongi, bwena mboti ni twakalenu kwetu
haka. Tutungenu masombolu matatu, di-
mosi dya ngeyi, dimosi dya Moyize yi
dimosi dya Diya.» Kakalaku zaya mana
kakala zonza.
34 Buna kakala zonza bwana, tuti dimosi
dyisi bafidinga ku kininga kyandi. Hanga
balonguki bweya bubakwati, tangwa
dyábafidinga tuti.
35 Amana ndinga yimosi yálubuka muna
tuti: «Yandu-yandu kenina Mwana wa
meni, wuna yisola. Muyukilenu!»
36 Tangwa yáyukalakana ndinga, Yesu
yandi hika kakala. Balonguki badibati,
amana konda kuzimbula kwena mutu
mosi, mu bilumbu meni byabina, mu mana
bamona.

Yesu wubuki mwana mosi wakala yi kitembu kya mbi
(Mth 17:14-21; Mlk 9:14-29)

37 Kilumbu kyálanda, tangwa bakulu-
muka ku mongu, mulumba-lumba wa batu
wisa mutundakana.
38 Hana kati dya mulumba-lumba wa
batu, mutu mosi wákalunga: «Mulongi,
yikubokwadidi, mutala mwana wama wa
yakala, mukuma mwana wama yandi mosi
lwesi.
39 Kosu tangwa kitembu kimosi kisi
mukwata, mu mbala mosi, wáyandika
kukalunga, kyámuningisa ngolu yi
kumulubwasa mafulu-fulu, amana kisi
mukatuka mu phasi, kunima dya kumu-
zokisa yandi wosu.
40 Yíbabokwadila balonguki baku
ndangu bakukwasakya kaasi bálendaku.»
41 Yesu wáhumwakina: «Mbandu
yakonda lukwikilu yi yavwalangana! Yi
kuna khi tangwa yikwata kadiki yi benu yi
kulutambwasaka? Mutwala mwana waku
kwaku.»
42 Bwana kakala bwesuka, kitembu kya
mbi kyámubwisa ha tsi amana kyáyandika
kumuningisa hika lawu. Kaasi Yesu,
wákayakya kitembu kyambi, wámubelula
mwana, wámuvutula phi kwena tata
wandi.
43 Amana boosu báyituka kikuma kya
kineni kya Nzambi.

Yesu wusamuni hika lufwa lwandi
(Mth 17:22-23; Mlk 9:30-32)

Bwosu bakala yituka boosu mu mana
kakala hanga, wázimbula kwena ba-
longuki bandi:
44 «Kwena benu, tekikenu mboti matu
ku ndinga zazi: Mwana wa mutu sanda
bamulambula ku moku ma batu.»
45 Kaasi balonguki bábakisayoku ndinga
yina: yákala yakububika kikuma kya
bawu, ndangu babakulaku ntendula yandi,
amana bweya bákala bwawu mu kumuyu-
fula kikuma kya dyambu medina.

Nati wena mbuta?
(Mth 17:22-23; Mlk 9:33-37)

46 Balonguki bekatendana bawu yi bawu
ndangu bazaya keti nati mbuta mu kati dya
bawu.
47 Amana Yesu bu kázaya kutendana
kwákala mu mbundu za bawu, wátambula
mwana, wámusya bela-bela yi yandi,
48 amana wábazimbwala: «Wuna
wamúyamba mwana yandu, mu khumbu
ya meni, meni-meni kayambini; amana
wuna wangyámba meni, wumuyambi
wuna wáthuma. Mukuma, wuna wenina
wakhunda kuluta benu boosu, yandi wuna
phi wenina mbuta.»

Wuna wisiku lumenga, ha kimosi lwena yandi
(Mlk 9:38-40)

49 Kaasi Yowani wuzimbudi: «Mulongi,
betu tumoniki mutu mosi wukakukwasaka
bitembu bya mbi mu khumbu ya ngeyi,
amana tusosiki kumukandisa, kikuma
kisiku landa ngeyi ha kimosi yi betu.»
50 Kaasi Yesu wumuvutwadi: «Lumukan-
disabwoku, mukuma wuna kisiku lumenga,
ha kimosi lwena yandi.»

Hata dimosi dya ku Samadiya dibusi kumuyamba Yesu

51 Bwosu byákala kwisalungila bilumbu
bina kakala zanguka ku zilu, Yesu wábonga
lukanu lwa ngolu lwa kukwenda ku
Yelusalemi.
52 Amana wátuma bambambala ku
thwala yandi. Baba babwa mu nzila
amana bákota ku hata dimosi dya bisi
Samadiya ndangu bamuyidikila kutula
kwandi.
53 Kaasi bámuyambaku, kikuma ku
Yelusalemi kakala kwenda.

54 Buna bámona bwana, balonguki bandi, Zyaki yi Yowani, bazonzi: «Pfumu, wuzodi ni twalomba kwena mbawu yatuka ku zilu ndangu yabazinisa?»
55 Yesu wábaluka kwena bawu amana wábakaya.
56 Amana benda ku hata dya hika.

Bana batondi kulanda Yesu
(Mth 8:19-22)

57 Buna bákala muna nzila, mutu mosi wázimbula kwena Yesu: «Yikúlanda kwosu kuma kuna wakwénda.»
58 Yesu wávutula: «Mikengi myena yi binzenzi, banuni, ku zilu, bena phi yi mazamba, kaasi Mwana wa mutu, keku yi homa kazenza mutwa wandi.»
59 Amana wázimbula kwena mutu wa hika: «Ndanda.» Mutu yandu wávutula: «Pfumu, pheka muswa yenda zika theti tata wama.»
60 Kaasi Yesu kámuzimbwala: «Yambula bamvumbi badizika bawu yi bawu, kaasi ngeyi ndawenda samuna Kipfumu kya Nzambi.»
61 Mukwawu kázimbula: «Pfumu, yikúlanda meni; kaasi pheka muswa yenda bonga theti ndenga kwena biwutu bya mu nzu yama.»
62 Yesu wámuvutwala: «Wuna wusimbi tsengu mu kubundula, amana katala ku manima, kafwaniku mu Kipfumu kya Nzambi.»

10

Yesu wutumi balonguki makumi tsambwadi yi bodi

1 Kunima dya bwabuna, Pfumu wásola balonguki makumi tsambwadi yi boodi bahika, amana kábatuma bodi-bodi, ku thwala yandi, muna kosu mbanza yi kosu homa hana kafwana kenda yandi meni.
2 Kakala bazimbwala: «Mbutu ya lawu yenina, kaasi basadi, bakhunda. Mulombenu pfumu wa mbutu kahitika basadi mu mbutu yandi.
3 Ndalwenda! Yilutumi hanga bana ba mikoku hana kati dya bambwa-ngongu.
4 Lunataku keti dikuta, keti waba, keti tsabatu; luhekaku mutu mboti mu nzila.
5 Muna nzu yosu yina lwakóta, samunenu theti: "Ngemba yakala mu nzu yayi."
6 Amana yukani mwakala mutu mosi wa ngemba, ngemba ya benu yakála yi yandi; kondilo, yalúvutwakila.
7 Nangenu muna nzu meni yayina, dyenu, nwenu phi bina balúheka; kikuma bulungi musadi katambula lufutu lwandi. Lwendaku nzu muna nzu.
8 Muna mbanza yosu yina lwakóta yi muna balúyamba, dyakenu bina balúheka;
9 bukenu bambefu bana bakala muna, amana bazimbwalenu: "Kipfumu kya Nzambi kibwesukini kwena benu."
10 Kaasi muna kosu mbanza yina lwakóta, yuka baluyambiku, ndalwenda muna mabala-bala, zimbulenu:
11 "Keti fusyangeni dya mbanza yenu dina dinamiki ku bitambi byetu, tukhukumunidya ndangu twaluvutwaladya. Zayenu phi ni Kipfumu kya Nzambi kibwesuki."
12 Yiluzimbwadi ni mu kilumbu kina, phasi za Sotomu, za khunda zakála kuluta mbanza meni yina.»

Mbanza zina zibusi kukwikila Yesu
(Mth 11:20-24)

13 «Khi kyadi kwena ngeyi, Kolazini! Khi kyadi kwena ngeyi, Betisayita! Mukuma wadi biphadi bina byásalama theti kwena benu wadi ni byásalama ku Tidi yi ku Sitoni, tuka thama, wadi batu ba bawu, bákala bábalula bifu bya bawu, bavwata tsaki amana badifuba mu mbombi!
14 Ihana ni mu kilumbu kya pfundusu, phasi za Tidi yi Sitoni za khunda zákala kuluta benu.
15 Amana ngeyi Kaphedinawuma, wadíthumba yi kuna zilu? Loni! Wakúlumuka yi kuna kalunga.»
16 Yesu wuzimbudi hika kwena balonguki: «Wuna wuluyukidi benu, wungyukidi meni, wuna wulubusi benu, wumbusi phi meni; amana wuna wumbusi meni, wumubusi phi wuna wáthuma.»

Kuvutuka kwa balonguki makumi tsambwadi yi bodi

17 Balonguki bana makumi tsambwadi yi boodi bávutuka yi kyesi, amana bázimbula: «Pfumu, keti bitembu bya mbi bitulemvwakidiki mu khumbu ya ngeyi!»
18 Yesu wábavutwala: «Yikala mumona Satana kubwa ku zilu hanga mutsyenzya.
19 Talenu: yíluheka hamu dya kudyatikisa banyoka yi bikhala-khala yi ha thandu ya ngolu zoosu za mbeni, amana ka kima ku kyáfwana kuluhanga mbi.
20 Ihana ni lusangwalaku kikuma kya bitembu bya mbi bilulemvwakidi; kaasi sangwalenu kikuma khumbu zenu zisonami mu mazilu.»

Yesu sangwadi
(Mth 11:25-27; 13:16-17)

21 Muna tangwa meni dina, Yesu wázakama yi kyesi, mu lusadisu lwa Kitembu kyatoma, amana wázimbula: «Yikukumisi, Tata, Pfumu wa zilu yi tsi,

kikuma wásweka mambu mama kwena batu badimuka yi batu ba ngangu, amana wásongilama kwena bana bakhunda. Yibwabuna Tata, kikuma bwabuna wátya mu tonda dyaku.»

22 «Byosu Tata wama wáphekabya. Amana ka mutu ku wuzayi nani kenina Mwana ho ka Tata ku, ka mutu ku phi wuzayi nati kenina Tata ho ka Mwana ku yi kwena mutu wuna kazodi, Mwana, kumusengwamina.»

23 Wubaluki kwena balonguki, wábazimbwala mu kingenga: «Kyesi kwena mesu mana misi mona mambu mana lubati mona!

24 Mukuma yiluzimbwadi ni bambikudi lawu yi bakyamvu bázola kumona mana lubati tala benu, kaasi bámonamoku, bázola kuyuka phi mana lubati yuka, kaasi báyukamoku.»

Kingana kya Musamadiya mosi wa mboti

25 Mulongi mosi wa mitsiku wátelama amana wámuhyula, ndangu kamumeka: «Mulongi, biki pfwani yihanga mu kutambula luzingu lwa mvula yi mvula?»

26 Yesu kámuzimbwala: «Biki básonika mu mitsiku? Abweti wisi tanga?»

27 Yandi wuvutudi: «"Watónda Pfumu Nzambi waku, yi mbundu yaku yosu, yi moya waku wosu, yi ngolu zaku zoosu, yi ngangu zaku zoosu". Amana khunda waku hanga ngeyi meni.»

28 Amana Yesu wámuzimbwala: «Bwabuna wuvutudi. Hanga bwabuna, amana wazínga.»

29 Kaasi yandi kázola kadinungisa, hanga wuhyudi kwena Yesu: «Amana nani wenina khunda wama?»

30 Yesu wávutwakila: «Mutu mosi wátuka ku Yelusalemi, wákulumuka ku Yediko; wábwa ha moku ma bandwandwa, bámutambula bima byosu, bámubeta amana bénda, bámusisa mu kulakana.

31 Nganga Nzambi mosi wakala kulumuka, bwana lwesi, muna nzila meni yina; wámumona, amana wutembi ku kyana.

32 Amana mutindu mosi, mulefi mosi wátula hakana, wámumona amana wátemba ku kyana.

33 Kaasi Musamadiya mosi wákala mu kitambu, wátula bela-bela yi yandi amana wámuyukila kiwayi kya lawu, buna kámumona.

34 Wábwesuka, wámuzunzila masi yi vinu muna phuta amana wámukasaza. Kunima, wámuzanzisa hana thandu ya Phunda wa yandi meni, wámunata ku nzu ya banzenza amana wámusadisa.

35 Amana kilumbu kyálanda, wálubula mafwalanga modi, wáhanabya kwena mukwa nzu ya banzenza, amana wámuzimbwala: "Musadisa mutu yandu; amana byosu bina walútikisa, yíkuvutwalabya ha yikwisa vutwakisa."»

36 «Khi mutu, mu kati dya bawu batatu, fwani kakala khunda wa mutu wuna babeta kwena bandwandwa?»

37 Mulongi wa mitsiku wuvutudi: «Wuna wámuyukila kyadi.» Yesu wámuzimbwala: «Ndawenda, amana ngeyi phi, sala bwabuna.»

Yesu ku nzu ya Malata yi Madiya

38 Amana tangwa bákala muna nzila, Yesu yi balonguki bandi, wákota mu hata dimosi, amana mukhetu mosi, khumbu yandi Malata, wámuyamba kuna nzu yandi.

39 Myaki wandi wa mukhetu, bakala tela Madiya, kákala wasikuka ha kabeta muna malu ma Pfumu, yi kuhinikinaka phi ndinga yandi.

40 Malata yandi wudisakikiki mu bisalu bya lawu. Wisa kota amana wázimbula: «Pfumu, wubatiku mona kyadi bwana katsudikidiki, myaki wama wa mukhetu, kisalu meni hika? Muzimbwala ni katsadisa.»

41 Pfumu wámuvutwala: «Malata, Malata, wubati nyengalakana yi kudiyangisa kikuma kya bima bya lawu,

42 kaasi dyambu dimosi lwesi diluti mupfunu. Madiya wusodi dyambu dya bukheti dina bafwaniku bamubwotula.»

11

Mutindu wa kulombila
(Mth 6:9-13; 7:7-11)

1 Kilumbu kimosi, Yesu kakala lombila homa ha mosi. Tangwa kámanisa, mosi wa balonguki bandi wámuzimbwala: «Pfumu, tulonga kulombila, bwosu kálongabwa Yowani kwena balonguki bandi.»

2 Yandi wábazimbwala: «Tangwa lubati lombila, zimbulakenu bwabu»:

"Tata,
khumbu yaku batomisaya;
Kipfumu kyaku kyisa.
3 Tuheka, lelu, madya metu ma kosu kilumbu.
4 Tulolula mitsoki myetu,
mukuma betu phi, tuloludi kwena batu boosu bana bisi tukota mitsoki.
Amana tusadisa ndangu tubwaku mu phukumunu."

5 Kábazimbwala hika bwabu: «Nati muna kati dya benu, wakála yi nduku wandi, amana kamuyendila muna kati dya

kisuku, mu kumuzimbwala: "Nduku, ndefisa khwanga tatu;
6 mukuma mosi wa banduku bama wutuki mu kitambu, wuthudidi kuna nzu, amana yeku yi kima yimúheka."
7 Amana yuka ni, muna kati, mukwawu kamuvutwala: "Yambula kutsya malokosi! Mwelu wakubindika wenina, bana bama yi meni-meni ha thangi thwenina; pfwaniku yivumbuka kikuma kya kukuheka khwanga."
8 Yiluzimbwadibwa ni, yuka kavumbukiku mu kumuhekama, kikuma nduku wandi kenina, kavúmbuka kikuma kya nziki-nziki yina kasikhokwatila amana kamúheka kyosu kina kavi mupfunu.
9 Amana meni, yiluzimbwadi ni lombenu, amana balúheka, sandenu amana lwaséngumuna, khokwatilenu amana balúyafwadila.
10 Mukuma mutu wosu wuna wisi lomba, bisi muheka; wuna wisi sanda, kisi sengumuna; amana phi kwena wuna wisi khokwatila, bayáfulula.
11 Khi tata mu kati dya benu, yukani mwana wandi kamulomba tsema, amana kamuheka nyoka ha kifulu kya tsema?
12 Kondilo, yuka kalomba dyaki, kamuheka kikhala-khala?
13 Yukani benu bakholwa, lwazayaka kuheka bima bya bukheti kwena bana benu, Tata wenina kuna zilu, kahána phi Kitembu Kyatoma kwena bana bisikya mulomba!»

Mvutu ya Yesu kwena bambeni bandi
(Mth 12:22-30; Mlk 3:22-27)

14 Yesu kakala kukwasa kitembu kya mbi kyáhonda mutu kamama. Ha kyálubuka kitembu kya mbi, mukwa kamama wázonza. Amana mulumba-lumba wa batu wáyituka.
15 Kaasi batu bahika bázimbula bwabu: «Mu hamu dya Belezebula, pfumu wa biphidi-mutu, kabati kukwasila biphidi-mutu.»
16 Amana bahika, mu kumuleya, hanga bamulombi kiphadi kyatuka ku zilu.
17 Amana bwosu kázaya mabanza ma bawu, wábazimbwala: «Kipfumu kyosu kina kyadíkabisa kyawu meni, kyazíluka, nzu zawúlumuka zimosi ha thandu ya zikwawu.
18 Honi Satana kakala wadikabisa yandi meni, abweti kipfumu kyandi kyazyamina? Kikuma lubati zonza ni mu hamu dya Belezebula mbati kukwasila biphidi-mutu.
19 Amana yukani meni, mu hamu dya Belezebula mbati kukwasila biphidi-mutu, bana benu, mu hamu dya nati bisi kukwasilabya? Ihana bakádila bawu meni bazusi benu!
20 Kaasi yukani mu mulembu wa Nzambi yisi kukwasila biphidi-mutu, kisongidila ni Kipfumu kya Nzambi kyisa kedi yi kuna kwa benu.
21 «Yukani mutu wa ngolu, wenina yi binwaninu, muna kati dya nzu yandi, bima byandi byosu byenina bya kusweka mbotimboti.
22 Kaasi yukani mosi wahika wumuluti yandi mu ngolu kisa tula, amana kamubeta, kamúbotula binwaninu byosu bina kakala sila mbundu, fwani phi kabisibya bima bina kamubongi.»
23 «Wuna weku yi meni, yandi mutendi wama; amana wuna kisiku khoka yi meni, kisi mwanga.»

Kuvutuka kwa kitembu kya mbi
(Mth 12:43-45)

24 «Tangwa kilubuki kitembu kya mbi mu kati dya mutu, kisi luta mu kati dya tseki, kyasanda homa ha kulembwila. Amana bwosu kimonihoku, kidizimbwadini: "Yikwenda vutuka, muna nzu yama, muna yílubuka."
25 Amana ha kyatúla, kiwani nzu ya kukombula bukheti yi yakunenga.
26 Hanga, kyendi amana kitambudi bitembu bikwawu tsambwadi bya mbi kuluta kyawu. Bikoti mwamuna amana bisikidi. Tsuka-tsuka, khadidi ya mutu wuna yekina hika ya mbi lawu, kuluta yina yatheti.»

Kyesi kya kyedika

27 Buna kakala zonza bwana, mukhetu mosi wáthuta ndinga hana kati dya mulumba-lumba wa batu amana wámuzimbwala: «Kyesi kwena kundu dina dyákuyimita yi mayeni mana mákuyemika!»
28 Kaasi yandi wávutula: «Kyesi, kaasi kyesi kya lawu kwena bana bisi yuka ndinga ya Nzambi amana bisiya sadila.»

Kulomba kwa kidimbu
(Mth 12:38-42)

29 Bwosu wakala basa mulumba-lumba wa batu, yandi wáyandika kuzimbula: «Mbandu yayi, ya mbi yenina! Yibati lomba kidimbu. Batámbulaku kidimbu kya hika, kaka kyakina kya Yonasi.
30 Mukuma, bwosu kákala, Yonasi, kidimbu kikuma kya bisi Ninive, phila mosi Mwana wa mutu kakála kidimbu kikuma kya mbandu yayi.
31 Pfumu wa mukhetu wa ku banda katélama, mu kilumbu kya pfundusu, ha kimosi yi batu ba mbandu yayi, amana

kabáfunda, kikuma yandi, mu binzunga bya kyana bya tsi kátuka kikuma kya kuyuka mudimu wa Solumoni. Kinga yandi wenina haha, wuluti Solumoni.

32 Batu ba ku Ninive batélama, kilumbu kya pfundusu, ha kimosi yi mbandu yayi, amana bafúndaya, kikuma bawu básoba bikalulu, mu malongi ma Yonasi. Kinga yandu wenina haha, wuluti Yonasi.»

Mwinda wa lutu
(Mth 5:15; 6:22-23)

33 «Ka mutu ku walemisa mwinda kikuma kya kuswekawa holo kusyawa ku tsi ya nzungu ya tuma; kaasi bisiwa sya hana muzanga; ndangu bana bakóta bamona kyesesi.

34 Disu dyaku dyena mwinda wa lutu; yukani disu dyaku dyakala bukheti, lutu lwaku lwosu lwakuyinika lwenina; kaasi yukani dyakukala dyafwa, lutu lwaku phi mu phipha lwenina.

35 Ihana ni zaya kulunda kyesesi kina kyenina mwena ngeyi ndangu kikalaku phipha.

36 Honi lutu lwaku lwosu lwena lwa kuyinika, konda kukala keti kitini kimosi mu phipha, lwakála lwosu mu mwini, hanga mwinda wukulemini mu mitsyenzya myandi.»

Yesu bafundi Bafwadisi yi Balongi ba mitsiku
(Mth 23:1-36; Mlk 12:38-40)

37 Buna kakala zonza, mufwadisi mosi mutedisi kenda dya ku nzu yandi. Yesu wákota, wénda hana mesa.

38 Mufwadisi wáyituka mu kumona ni Yesu kadisukudiku, bwosu buna myakala lomba mitsiku mya bawu, ku thwala kudya.

39 Kaasi Pfumu kámuzimbwala: «Benu, Bafwadisi, lwisi semisa phenza ya kopha yi ya longa, kaasi ku tsya mbundu, lwabasa yi nzala bwifi yi khu.

40 Batu bakonda ngangu! Wuna wáhanga phenza, ka yandi ku phi wáhanga kati?

41 Kaasi hanakenu hanga makabu ma khenda, bina byena mu kati, amana byosu byakála bya kasemi kikuma kya benu.

42 «Kaasi khi kyadi kwena benu, Bafwadisi, kikuma lwisi futa kimosi kya kumi kya khaya za tsudi ya kitoku yi zina za mu musitu yi ndunda zoosu za khundakhunda. Kaasi lwisi lenza masonga yi lungongu lwa Nzambi. Mamana mambu mafwani kusalaka, konda kuzimbakana mana masadini.

43 «Khi kyadi kwena benu, Bafwadisi, kikuma lwisi tonda kuzakala ha kiti kya theti, mu nzu ya kimvuka ya Bayuta yi kubongaka mboti mu mazandu.

44 Khi kyadi kwena benu! Kikuma lwena hanga mazyamu malamba amana batu bisi dyatama hana thandu konda kuzaya.»

45 Mosi wa balongi ba mitsiku wámuzimbwala: «Mulongi, mu kuzonza bwabuna, wututukwani betu phi!»

46 Amana yandi wávutula: «Khi kyadi kwena benu phi balongi ba mitsiku! Mukuma lwisi longidila, kwena batu, bizitu bya phasi mu kunata, amana lwisibyoku simba, benu-benu, keti ku mulembu wumosi.

47 Khi kyadi kwena benu! Lwisi tunga mazyamu ma bambikudi, kinga batata benu bábahonda!

48 Ihana lubati ta kimbangi, amana lubati sikununa mihangu mya batata benu, mukuma bawu báhonda bambikudi, amana ihana benu lwisima batungila!

49 Ihana ni mudimu wa Nzambi wuzimbudi: "Mbati hitika bambikudi yi bathumwa; amana bahika hana kati dya bawu, babáhonda, babányokuna phi."

50 Ndangu bafutisa, kwena mbandu yayi, menga ma bambikudi boosu, mana mátyakana tuka ku luyanduku lwa tsi,

51 tuka ku menga ma Abelu tii yikuna menga ma Zakadiya, wuna báhonda ha kati dya mesa ma kimenga yi nzu ya Nzambi. Kyedika, yiluzimbwadibwa, bafútisama kwena mbandu yayi.

52 «Khi kyadi kwena benu balongi ba mitsiku! Kikuma lwákatula tsabi ya mazaya; benu-benu lukotiku, amana bana bazola kukota, lwábakandikisa.»

53 Tangwa kálubuka kwakuna, balongi ba mitsiku yi Bafwadisi báyandika kumulundika yi kumuhyula mambu ma phila yi phila;

54 bámuleya ndangu bamukwata mu dyambu dimosi dyalubuka mu munwa wandi.

12

Bana bisi disamuna ni bakwa Yesu
(Mth 10:26-27)

1 Muna tangwa meni dina, mulumbalumba wa batu wáwongama mu mafunda kumi-kumi, hanga batu bekadidyatikisa bawu yi bawu. Yesu wáyandika kuzimbula, theti, kwena balonguki bandi: «Dikengenu yi muvimbu wa Bafwadisi, wuna wa disu ku tsi ya lukaya.

2 Amana heku kima kyáswamana, kyakonda sengumuka; ka kima ku kya kitsweki kyakonda zayakana.

3 Yi hakana ni mambu moosu lwazónza mu kisuku, mayúkalakana mu kati dya

mwini; amana mana lwafwéta mu matu,
mu masuku ma kuphata, mayúkalakana
mu ndinga ya ngolu, mu midilu mya nzu.»

Wuna bafwani kubanga
(Mth 10:28-31)

4 «Yiluzimbwadibwa, kwena benu
banduku bama ni lubangaku bana bisi honda
lutu kaasi kunima dya bwana, bafwaniku
kusala kima kiluti.
5 Yilúsongila nani lufwani kubanga: Bangenu
mutu wuna wena ti kunima dya
kuhonda, kena yi hamu dya kululosa ku
bilungi. Yi bwabuna, yiluzimbwadibwa ni
yandi lufwani kubanga!»
6 «Luzayibwoku ni makyokya matanu
balendama tekisa mu mafwalanga modi?
Kinga keti mosi hana kati dya mawu, kazimbakaniku ku thwala ya Nzambi.
7 Keti tsuki za mutwa myenu, zoosu za
kutanga zenina. Lubangaku, lwena mupfunu, kuluta lawu dya banuni ba khunda!»

Kutambwasa ho kubwisa Yesu
(Mth 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 «Yiluzimbwadibwa ni wuna wathámbwasa
ku thwala ya batu, Mwana wa mutu
kamútambwasa phi ku thwala ya banzyo
ba Nzambi.
9 Kaasi wuna wathúna ku thwala ya batu,
bamútuna ku thwala banzyo ba Nzambi.
10 Wosu wuna wazónza mbi kikuma
kya Mwana wa mutu, kalóluka; kaasi
kwena wuna wasáwula Kitembu Kyatoma,
kalólukaku.»
11 «Amana tangwa balúnata mu nzu
za kimvuka za Bayuta, keti ku thwala
ya bapfumu yi bambuta, mu kulusambisa, ludiyangisaku kikuma kya phila yina
lwadíthatumuna, keti buna lwazímbula,
12 mukuma, Kitembu Kyatoma
kalúlonga, muna tangwa medina, mana
mafwani kuzimbula.»

Kingana kya mvwama wa konda mayedi

13 Mutu mosi, muna kati dya mulumbalumba, wámuzimbwala: «Mulongi, muzimbwala phangi wama twakabana yi meni
kuvwa kwetu.»
14 Yesu wumuvutwadi: «Mukwetu, nati
wungyadiki meni zusi dya benu holo mukabudi wa kuvwa kwenu?»
15 Hanga wubazimbwadi: «Dikengenu
mu lukusu lwa mbongu, mukuma keti mu
kuvwa kwa lawu, luzingu lwa mutu lweku
mu bima byandi.»
16 Kahanga wubatidi kingana kimosi:
«Mafu ma mutu mosi wa mvwama hanga
malubudi mbutu ya lawu.
17 Kakala yindula amana wudizonzidi:
"Biki yihánga? Mukuma yeku yi homa
hafwani mu kulumbika mbutu yama."
18 Hanga wuzonzi hika: "Tala buna
yihánga: Yimwanga khila zama, amana
thungi za hika za mbuta; ndangu
yilumbika ngenza zama zoosu yi bima
byama bya hika.
19 Amana yidizonzidi: Moya wama, bima
bya lawu wenina byawu bya kusweka
kikuma kya mvula za lawu; lembwa
kwaku, dya, nwa amana ta mukinzi."
20 Kaasi Nzambi wumuzimbwadi:
"Zoba dya mutu! Mu phipha meni yayi
bakúlombalwa luzingu lwaku. Amana
bima byabi wulumbiki, byana byákala?»
21 «Phila mosi bwena kwena mutu wuna
wisi lumbika kimvwama kikuma kya yandi
meni; kaasi keku mvwama kikuma kya
Nzambi.»

Kusya mbundu mwena Nzambi
(Mth 6:25-34)

22 Kunima Yesu wázimbula kwena balonguki bandi: «Ihana yibati luzimbwala:
Ludiyangisakaku kikuma kya luzingu
lwenu ni biki lwadya, keti kikuma kya lutu
lwenu, ni biki lwavwáta.
23 Mukuma, luzingu luluti kudya, amana
lutu luluti muledi.
24 Simbululenu Bangandwanganga:
bisiku kuna, bisiku hela; beku keti fuka,
keti khila, amana Nzambi kisi badisa!
Kinga benu, lwenina yi mupfunu wa lawu,
kuhyoka banuni!
25 Nati muna kati dya benu, mu nyengi
dyandi, fwani kaleyisa keti koma ka
luzingu lwandi?
26 Yuka ni lubatiku lenda keti dyambu
dya khunda, kikuma kya biki lubati
diyangisila mu mambu mana masadini?
27 Simbululenu bithundu buna bisi
lubuka: byawu byisiku sala, bisiku tunga
muledi; kaasi yiluzimbwadibwa ni keti
Solumoni, muna khembu yandi yosu,
kávwataku hanga bithundu bina.
28 Yukani Nzambi kavwatisaka bwana
mwangu wenina lelu mu bilanga amana
mbasi balosiwa ku mbawu, mukyedika,
kahángabwa kikuma kya benu phi, batu ba
lukwikilu lwakhunda!
29 Amana benu, lusandaku bina lwadya
keti bina lwanwa, lukalaku phi yi kiwayi.
30 Kikuma yibyana bima bisi sanda,
konda kulembwa, batu ba tsi yosu bana
bakondi zaya Nzambi. Kaasi benu, Tata
wenu wuzayi ni mupfunu biluyenina.
31 Sandenu benu theti Kipfumu kya
Nzambi, amana balúkosikila bikwawu.»

Kuswekila bimvwama ku zilu
(Mth 6:19-21)

32 «Bangaku, koma ka kibuka kya
mikoku! Mukuma busephidisi kwena Tata
wenu mu kuluheka Kipfumu kya Nzambi.
33 Tekisenu kuvwa kwenu amana
hanenukwa mu makabu ma khenda.
Diyidikilenu benu-benu tsaki za makuta
mana misiku zangana, kimvwama kina
kisiku mana mu mazilu, kuna keti mwifi
mosi kisiku tula, amana keti tseledi mosi
kadyakyoku.
34 Mukuma, hana henina kimvwama
kyenu, hahana hakála mbundu yenu.»

Batsinzidi ba kitsungila

35 «Kalakenu bayilama, mukaba muna
luketu amana mwinda myenu mya
kulemisa.
36 Amana kalenu hanga batu babati
hingila ni pfumu wa bawu, kavutuka ku
mukinzi wa longu; ndangu bamukangwala
ha kakwisa khokwatila.
37 Kyesi kwena basadi bana kawána
pfumu, mu kutula kwandi, bakála ba-
tokama! Mu kyedika, yiluzimbwadibwa
ni kavwáta yameni miledi mya kisalu,
kabáheka kifulu ha mesa, amana kakwisa
basila bima.
38 Kisa mu kisuku holo mu khoku wa-
theti, yukani kabawana bwabuna, khi
kyesi kwena bawu!»
39 «zayenubwoku mboti ni wadi mukwa
nzu kazayaka khi tangwa kakwísa mwifi,
kakhanaku yambwadila bakota mu nzu
yandi.
40 Benu phi, kalenu bayilama, mukuma
Mwana wa mutu kakwísa mu tangwa dina
lukondi yindula.»

Musadi wa bukheti yi wa mbi
(Mth 24:45-51)

41 Hanga Phetelu wáhyula: «Pfumu, wuti
kingana kina kikuma kya betu lwesi ho
kikuma kya batu boosu?»
42 Amana Pfumu wávutula: «Nati kalema
wa ngangu yi wuna bisi sila mbundu?
Wuna kenda sanda pfumu wandi amana
wámuheka kiyeka kya kutadikilaka nzu
yi basadi bahika mukusya ni kabahekaka
ndambu ya bawu ya madya mu tangwa
dina difwani.
43 Kyesi kwena musadi wuna yukani
pfumu, mu kutula kwandi, kisa muwana
muna kisalu meni kina!
44 Mu kyedika, yiluzimbwadi:
kamúswanika kalenga talaka bima byandi
byosu.
45 Kaasi ho musadi wuna kadizonzila:
"Pfumu wama zingididi mu kukwisa",
kayandika kubabetaka basadi ba bayakala
yi basadi ba bakhetu; kadyaka, kanwaka
amana kazelaka malafu,
46 pfumu wa musadi meni yayina
kakwísa kilumbu kimosi kina ka-
muhingidiku yandi yi mu tangwa dina
kazayiku; amana pfumu kamúheka ndola
yiluti kitesu kunima, kamúsya mu kanga
dya bana bisiku lemvuka.
47 Musadi wuna wisi dizayila luzolu
lwa pfumu wandi, kaasi konda kuyidika
kima holo konda kusala luzolu lwa pfumu
wandi, bamuzyatwasa mafimbu ma lawu.
48 Kaasi, musadi wuna wukondibwa zaya
amana kisi hanga mambu mana mafwani
mamuzyatwasa, katámbula mafimbu ma
khunda. Kwena wuna báheka lawu,
bámulomba phi lawu; kwena wuna
báswekisa lawu, bamúlomba hika kuluta.»

Yesu, kisina kya ngyengu
(Mth 10:34-36)

49 «Yisa sya mbawu ha tsi; bwosu
thondibwa ni yatekila lema!
50 Yena yi mbotika yimosi mu kutambula
amana mbundu ha thandu yingyena tii yi
kuna bwalungila!
51 Benu lubanzi ni ngemba yisa nata
ha tsi? Loni, kaasi yiluzimbwadibwa ni
ngyengu.
52 Mukuma tuka buthwena, batu batanu,
muna nzu yimosi bahámbana, batatu mu
kimbeni yi bodi amana bodi mu kimbeni
yi batatu.
53 Bakala badihambula: tata mu kim-
beni yi mwana wa yakala, amana mwana
wa yakala mu kimbeni yi tata, ngudi mu
kimbeni yi mwana wandi wa mukhetu
amana mwana wa mukhetu mu kimbeni
yi ngudi, buko bwa mukhetu mu kim-
beni yi mukhetu wa mwana wandi amana
mukhetu wa mwana mu kimbeni yi buko
bwandi bwa mukhetu.»

Kubakula bidimbu bya matangwa
(Mth 16:2-3)

54 Yesu kázonza hika kwena mulumba-
lumba wa batu: «Tangwa lwisi mona tuti di-
mosi tungamu kuna mazyokidi ma tangwa,
lwisi zonza: "Mvula wisi," amana bwana
bulungidi.
55 Amana tangwa yisi fula pfunzi ya ku
banda, lwisi zonza: "Mwini lawu kwakála",
amana bwana bulungidi.
56 Bakavungalosi! Luzayi kubanguna
mitindu mya tsi yi mya zilu; amana ab-
weti lwisiku lenda kubakula mutindu wa
tangwa dyadi?»

Kuyukana yi mbeni waku
(Mth 5:25-26)

57 «Amana kikuma kya biki lwisiku
zengila mwena benu-benu mambu mana
mena masungama?

58 Tangwa lwendi mu kibangi yi mbanda waku ku nganda, dikasikisa lwayukana yandi buna lwenina mu nzila. Sandaku ni mbanda waku kakunata ku thwala banganzi, amana nganzi wukulambudi kwena baphumbulu, baphumbulu ndangu bakutimbula mu luzumu.
59 Yikuzimbwadibwa ni mwamuna walúbukamwoku yuka ni khaku kedi wufuta pfuka yina yi kuna dikuta dya tsuka.»

13

Kubalula mbundu ho kufwa

1 Muna tangwa medina, ndambu ya batu bámenika kwena Yesu buna kátuma mbala yimosi Philatu batu mu kuhonda bisi Ngadidi bamosi bana bakala yoka mikhayilu.
2 Yandi wubavutwadi: «Benu lubanzi ni bakwa Ngadidi meni babana, basumuki bákala kuluta bisi Ngadidi bahika, kikuma kya buna banyokuki mu mutindu wuna?
3 Loni, yiluzimbwadibwa; kaasi ho ni lubaludiku bikalulu byenu, lwazíluka benu boosu hanga bawu.
4 Ho phi lo, batu bana kumi yi nana bábwila kibaka kya kaleyi kya Silowe kina kyábahonda phi, lubanzi basumuki bákala kuluta batu boosu bahika ba ku Yelusalemi?
5 Loni, yiluzimbwadibwa; kaasi ho ni lubaludiku bikalulu byenu, phila mosi lwafwa benu boosu.»

Kingana kya mufiki wákonda ha

6 Yesu wábatila kingana kyaki: «Mutu mosi kákala yi miti, wafwanana yi mumanga, bisi tela ni mufiki kákuna muna kilanga kyandi kya vinu. Wisa sanda kibundu kya fiki kwakuna, kaasi kawanakyoku.
7 Hanga wuzonzi kwena musadi wa vinu: "Tala, mvula tatu kedi yisi kwisa sanda kibundu kya fiki ku mufiki wawu, amana yisikyoku wana. Kisongidila, kwangawa! Kikuma kya biki wisa tambula mafu ma khatu konda kikuma?
8 Musadi wa vinu wumuvutwadi: "Pfumu, yambwadilawa hika mvula yayi; tangwa yisíma hika mu kabeta amana yimana sya mvumvu.
9 Mbanzi, walenda ha bibundu mvula yakwísa; holo, wakwángawa.»

Yesu wubeludi mukhetu mu kilumbu kimosi kya sabata

10 Kilumbu kimosi kya sabata, Yesu kakala longa muna mosi ya nzu ya kimvuka ya Bayuta.
11 Kinga mukhetu mosi wa mbefu wákala hana, báloka mulumba kwena kitembu kya mbi, tuka mvula kumi yi nana; wavwembama kákala amana kakalaku lenda kuvumbuka buna bufwani.
12 Tangwa kámumona Yesu, wámutela amana wázimbula: «Mukhetu, wukutumuki mu kimbefu kyaku.»
13 Amana wámuthetika moku. Muna mbala mosi mukhetu wásungama amana wuyandiki kuzatula Nzambi.
14 Kaasi pfumu wa nzu ya kimvuka ya Bayuta, kásephilaku kikuma Yesu wálungisa kubelula kuna, mu kilumbu kya sabata. Wuzimbudi kwena kibuka kya batu kina kyákala hakana: «Hena yi bilumbu bisambanu bya kisalu, alwisa dibukisaka muna bilumbu meni byabina, kaasi lwisaku mu kilumbu kya sabata.»
15 Pfumu wumuvutwadini: «Ha lwenina benu bakavungalosi, kosu mutu wa benu kisiku kutumuna ngombi kondilo ane[a] wandi muna dinda, mu kilumbu kya sabata, mu kumunata ndangu benda munwisa mamba?
16 Amana mukhetu yandu, mwana kena muna butuka dya Bulahami, amana Satana wámukasa tuka mvula kumi yi nana, kisongidila bulungiku ni bamukutumuna misinga myandi, mu kilumbu kya sabata?»
17 Buna kakala zonza bwabuna, bana bakala mutendisa tsoni zábakwata; amana kibuka kyosu basephidi kikuma kya mambu moosu ma khembu kakala hanga.

Kingana kya ngenza za mutadi
(Mth 13:31-32; Mlk 4:30-32)

18 Yesu kakala zimbula: «Yi biki kifwanakani Kipfumu kya Nzambi? Yi biki pfwani yifwanikisakya?
19 Kifwanakani yi ngenza ya tidi kábonga mutu mosi amana wátimbulaya muna masamba mandi; yimeni, yákituka miti, amana banuni ba ku zilu bisa tunga mazamba ma bawu muna mihandi myandi.»

Kingana kya muvimbu
(Mth 13:33)

20 Yesu wuzimbudi hika: «Yi biki pfwani yifwanikisa Kipfumu kya Nzambi?
21 Kifwanakani yi muvimbu kábonga, mukhetu mosi, amana wákotisa

a **13:15 13:15** Muna bikalulu bya bikanda byahika, mbisi wuna ane bakala musadila hanga mbisi wuna wisi tikula mazitu. Kenina wakhunda kuluta baphunda bana bakodini. Bisi muzayila muna matu mandi ma kaleyi. Ane kenina kidimbu kya kudikulumuna kwa Masiya.

muna ndambu ya pfuba tii yi kuna kyáthutumuka kithoba kyosu.»

Mwelu wafitakana
(Mth 7:13-14; 7:21-23)

22 Yesu kakala luta mavula yi mahata yi kwendalongaka musamu wa Nzambi kinzila-nzila mu kukwenda ku Yelusalemi.
23 Mutu mosi wámuhyula: «Pfumu, batu ba khunda lwesi bahúluka?» Yesu wábavutwala:
24 Syenu khwakasu lwakotila ku mwelu wafitakana; mukuma, yiluzimbwadi ni, balawu basánda mu kukota amana balendabwoku.
25 «Buna katelama mukwa nzu amana kayáfikila mwelu, kuna benu, lwasala ku nzila, lwayándika kukhokwatila kuna mwelu yi kuzonzaka: "Pfumu, tuyafwadila!" Kalúvutwala: "Benu, nzayiku keti ku biki lutuki!"
26 Hanga luyandiki kuzimbula: "Twakala dya yi kunwa ku thwala ngeyi, amana ngeyi wakala longa muna nzila za mbuta za mavula ma betu."
27 Amana kalúvutwala: "Nzayiku keti ku biki lutuki. Halukenu yi meni, benu boosu lwisi hanga mbi!"
28 Hahana kwakála bidilu yi makwenzi, tangwa lwamóna Bulahami, Kizaki, Yakobi yi bambikudi boosu muna Kipfumu kya Nzambi, amana balúkukwasa ku nzila!
29 Batúka ku tsosu yi ku ndamba, ku londi yi ku banda mu kutambula kifulu ku mesa mu Kipfumu kya Nzambi.
30 Amana, hakála yi batu batsuka batékila, amana batu batheti, basúkinina.»

Yesu yi Yelusalemi
(Mth 23:37-39)

31 Muna tangwa medina, ndambu ya Bafwadisi bisa muzimbwala: «Ndawenda, katuka haha, mukuma Eloti kabati tonda kukuhonda.»
32 Wubavutwadi: «Ndenu lwenda zimbula kwena mukengi wuna wa nduka za mbi: "Yikúkwasa biphidi-mutu amana mbeludi lelu yi mbasi; kilumbu kya tatu mbanisibya."
33 Kaasi bufwani yilanda nzila yama lelu, mbasi yi kilumbu kyalanda; mukuma bufwaniku ni mbikudi bamuhondila kuma kwahika ho ka ku Yelusalemi ku.»
34 «Yelusalemi, Yesulusalemi, ngeyi wisi honda bambikudi yi kuhondila ku matadi bana bisi kuhitika! Mbala kwa nzodi kedi kukutikisa bana baku bwosu kisi kutikisa, ngudi wa khoku, bana bandi ku tsi ya mahela mandi, kaasi lwázolabwoku!
35 Yi bwabuna, nzu yenu yikituki yamba. Yiluzimbwadibwa ni lwambónaku kedi tii yi kuna dyakwísila tangwa dina lwazímbula: Kasakumuka wuna wukwisa mu khumbu ya Pfumu!»

14

Yesu buki mutu

1 Kilumbu kimosi kya sabata, Yesu wisa dya ku nzu ya mosi wa bapfumu ba Bafwadisi, amana bawu bakala musimbulula yi tsikininginí.
2 Mukwa maladi ma zatu mosi wákala kuna thwala yandi.
3 Yesu wuhyudi kwena Bafwadisi yi balongi ba mitsiku: «Mitsiku mibati hana muswa ho lo, wa kubuka mutu mu kilumbu kya sabata?»
4 Kaasi bahwena talala. Hanga wumubongi mbefu, wámubuka amana wámusula kenda.
5 Kunima, wábazimbwala: «Nati ha kati dya benu, yukani mwana wandi ho lo ngombi wandi kabwa mu buku dimosi, kakonda mulubula yi tswatsu, mu kilumbu kya sabata?»
6 Kaasi bálendaku kuvutula ku kyufu kina.

Phila ya kusola kifulu yi phila kutedisa

7 Yesu wáta kingana kwena batu bana bátedisa, kikuma kámona buna bakala sola bifulu bya theti. Kábazimbwala:
8 «Yukani bakutela, kwena mutu, ku mikinzi mya longu, wendaku dizakadisa ha kifulu kya theti. Hakala nana ni mutu mosi kuhyoki ngeyi mu lukumu kátedisiki;
9 amana, wuna wulutedisiki benu boodi, kisa kuzimbwala: "Sisila yandi kifulu." Tsoni wayúka mu kwenda dizakadisa ku kifulu kya tsuka.
10 Kaasi tangwa bákutedisi, ndawenda sikuka ku kifulu kya tsuka, ndangu mu tangwa dina kakwísa wuna kutedisiki, kakuzimbwala: "Nduku wama, tombuka ku thwala." Amana bwakála kikuma kya ngeyi lukumu ku thwala batu boosu bana bakála ku mesa ha kimosi yi ngeyi.
11 Kikuma, "wuna wadítombula bamukulumuna; amana wuna wadíkulumuna, bamútombula.»
12 Yesu wázimbula phi kwena wuna wámutedisa: «Tangwa wisi hana madya ma mu suka keti ma mu masikidika, wutedisaku banduku baku, keti baphangi baku, keti bakwa kikanda kyaku, keti bamvwama babana lwabandakana bawu; bakuvutwala nana, kilumbu kina kyakála kya bawu, hanga bakuvutwadi ngeyi phi buna wubasadidi.
13 Kaasi yuka ni wuzodi kuta mukinzi, tedisa baphutu yi bakwa bifu bya mutindu

yi mutindu yi bifwa malu yi moku phi yi baphofu.
14 Wakála yi kyesi, kikuma beku yi kima
bakuvutwala. Mukuma, wafútama tangwa
bafútumuka batu basungama.»

Kingana kya mukinzi wa mbuta
(Mth 22:1-10)

15 Buna káyuka bwabuna, mosi wa batu
bana bakala ku mesa wázimbula kwena
Yesu: «Kyesi kwena mutu wuna wadya mu
Kipfumu kya Nzambi!»
16 Yandi wámuvutwala: «Mutu mosi wáta
mukinzi wa mbuta, amana wátedisa lawu
dya batu.
17 Mu tangwa dya kudya, wátuma mu-
sadi wandi kenda bazimbwala batu bana
kátedisa yandi: "Alwisenu! Bima byosu
bya kuyidika kedi byena."
18 Kaasi bawu boosu, mutu yi mutu,
kakala lomba ndoluka. Watheti
kámuzimbwala: "Kilanga kimosi thuki
mu kusumba, buluti mboti, yenda talakya;
ndolula."
19 Mukwawu kámuzimbwala: "Ban-
gombi kumi thuki mu kusumba, yendi
bameka phi; Yikulombibwa, wandolula."
20 Wahika wuzimbudi: "Buthwena
khwediki, pfwaniku kwisa."
21 Musadi, mu kuvutuka, wázimbula
mambu mana kwena pfumu wandi. Hanga
pfumu wa nzu, mu khabu, wuzimbudi
kwena musadi wandi: "Awenda tswatsu
muna mabala-bala ma mbuta keti mana
ma khunda, ma mbanza, amana nata
kwaku baphutu yi batu bana bena yi bifu
bya lutu, mutindu yi mutindu yi bifwa
mesu yi bana bisi tinguna."
22 Hanga kunima, musadi wisa zimbula:
"Pfumu, buna wulombiki busalami, kaasi
bizika bisadi hika bya khatu."
23 Hanga pfumu wuzimbudi kwena mu-
sadi: "Awenda muna nzila yi mu mikinda
mya bilanga, balundika batu mu kukota
ndangu nzu yama yabasa.
24 Mukuma, yiluzimbwadibwa: ka mosi
ku, wa batu bana bátedisa wayédika
madya ma meni."»

Abweti kukituka mulonguki wa Yesu
(Mth 10:37-38)

25 Milumba-lumba mya batu myakala
kangala yi Yandi. Yandi wubaluki amana
wubazimbwadi:
26 «Yuka mutu wisi kwena meni amana
konda kabwisa tata wandi yi ngudi wandi
yi mukhetu wandi yi bana bandi yi
baphangi bandi ba bayakala yi baphangi
ba bakhetu, keti luzingu lwa yandi meni,
kafwaniku kukala mulonguki wa meni.
27 Wuna wukondi nata kitakani kyandi
amana kandanda, kafwaniku kukala mu-
longuki wa meni.
28 Amana nati hana kati dya benu,
wázola katunga nzu ya musyetebengi,
wakonda zakala theti kikuma kya kutala
ho mbongu zafwana kena zawu mu ku-
manisina kisalu.
29 Kondilo, kunima dya kusikula
mupfundila, konda kalenda kumanisaya,
amana bana boosu bakwisa mumona
bakonda museya
30 mu kuzimbula: "Mutu yandu
wáyandika kutunga kaasi kálendaku mu
kumanisa!"
31 Holo, khi pfumu, yuka ni kendan-
wana yi pfumu wahika, kazakalaku theti
mu kudihyula yuka wufwani, yi bayakala
mafunda kumi, kunwanisa wuna wubati
kwisa ku thwala yandi yi mafunda maku-
modi?
32 Yuka loni, buna kenina hika wuna
kyana, kamútumina mbambala mu ku-
lomba ngemba.
33 Yi bwabuna ni, ha kati dya benu, wuna
wukondi kudibwisa yi bima byandi byosu
kapfwaniku kala mulonguki wa meni.»

Mungwa wakonda mupfunu
(Mth 5:13; Mlk 9:50)

34 «Mungwa kima kya mboti. Kaasi honi
munzenzu wukondi, yi biki bavútwalawa?
35 Weku hika mboti keti kikuma kya
mafu, keti kikuma kya mvumvu; bisiwa
losa ku nzila. Wuna wena yi matu ma
kuyuka, kayuka!»

15

Kingana kya mukoku watota, wumoniki phi
(Mth 18:12-14)

1 Bakalaki ba phaku yi basumuki
boosu, bábwesuka kwena Yesu ndangu
bamuyuka.
2 Bafwadisi yi balongi ba mitsiku
bázimbula mu kumukumba: «Kisi yamba
basumuki, kisi dya ha kimosi yi bawu!»
3 Hanga Yesu wábatila kingana kyaki:
4 «Khi mutu ha kati dya benu, yuka
kákala yi mikoku khama, amana ka-
totisa wumosi, kasísaku makumi vwa
yi vwa mahika muna nganga ndangu
kenda sanda wuna wutotiki, tii yi kuna
kaséngumunawa?
5 Amana buna kaséngumunawa,
kasyáwa ha mahembu mandi yi kyesi
kyosu.
6 Amana mu kuvutuka ku nzu yandi,
kátela banduku yi bana kábandakana
bawu mu kubazimbwala: "Sangwalenu

yi meni, mukuma tsengumuniwa mukoku wama wuna wátota!"
7 Yiluzimbwadi: "Phila mosi, kyesi kya lawu kyakála mu zilu, kikuma kya musumuki mosi wubaludi mbundu, kuluta batu bana basungama makumi vwa yi vwa bana beku yi mupfunu wa kubalula mbundu.»

Kibendi kya makuta kyátota, kimoniki
8 «Holo, khi mukhetu, yuka kakala yi bibendi kumi amana katotisa kibendi kimosi, kakwikaku yi mwinda, kakombulaku nzu amana wusandi bukheti-bukheti, yi kuna kamónikya?
9 Buna kamónakya, katédisa kuna nzu yandi, banduku yi bakhetu bana kábandakana bawu, amana mu kabázimbwala: "Sangwalenu yi meni kikuma tsengumunikya kibendi kya makuta kina yítotisa!"
10 Phila mosi, yiluzimbwadibwa, kyesi bwena ku thwala banzyo ba Nzambi kikuma kya musumuki mosi wubaludi mbundu.»

Mwana wátota amana wumoniki
11 Yesu kázimbula hika: «Mutu mosi wákala yi bana bodi ba bayakala.
12 Amana wuna wa muleki kuluta wázimbula kwena tata wandi: "Tata, pheka ndambu ya kimvwama yina pfwani yibonga." Hanga tata wukabisi kuvwa kwandi kwena bawu.
13 Amana kunima koma ka bilumbu, mwana wuna wa muleki, wábalula mu makuta bima byosu bina kakala byawu, amana wénda ku tsi yimosi ya kyana. Kwakuna, wázanga kimvwama kyandi mu luzingu lwa kisaka-saka.
14 Buna kámanisa byosu, nzala ya lawu yákota muna tsi meni yana, amana wáyandika kukonda mu byosu.
15 Wádikotisa ku kisalu kya mutu mosi, wa ku tsi meni yayina, wámutuma muna bilanga byandi mu kuhungula bangulu.
16 Amana kázola bwabuna ndangu kayukutaka mu bibundu bina bakala dya bangulu, kaasi keti mutu kámuhekabyoku.
17 Muna kati dya yandi meni, kádizimbwala: "Bakwa, basadi ba tata wama, benina yi mapha malutuki, amana meni, haha, mbati fwa ku nzala?
18 Yitélama, yikwénda kwena tata wama amana yimúzimbwala: Tata, yísumuka ku thwala Nzambi yi ku thwala ngeyi.
19 Pfwaniku hika mu kuthela mwana waku. Mbongila hanga mosi wa basadi baku."
20 Amana wátelama mu kukwenda kwena tata wandi.

«Buna kákala kuna kyana, tata wandi mumoni amana wuyuki kiwayi kya lawu: wénda thinu, wámubumbakana amana wámuyamba phi.
21 Mwana kámuzimbwala: "Tata, yísumuka ku thwala Nzambi yi ku thwala ngeyi. Pfwaniku hika kukala hanga mwana waku wa kubuta."
22 Kaasi tata wázimbula kwena basadi bandi: "Natenu tswatsu mvwela yina yiluti bukheti amana muvwatisenuya; musyenu ndamba yimosi kuna mulembu yi tsabatu kuna malu.
23 Natenu mwana ngombi wa senga, muhondenu phi; tudyenu, twata mukinzi,
24 mukuma, mwana wama yandu kadikini wafwa, amana wuvutwakidi luzingu; kákadiki wátota, amana wusengumuki." Amana báyandika kuta mukinzi.
25 «Kinga, mwana wa tsomi, ku bilanga kákala. Buna kávutuka, amana wátula bela-bela yi nzu, wáyuka kizamba yi makinu.
26 Wátela mosi wa basadi mu kumuhyula mambu mana mákala luta.
27 Amana yandu wámuzimbwala: "Myaki waku wuvutuki, amana tata waku wumuhondisidi mwana ngombi wa mafuta, kikuma kamuvutwakidi yi lutu lwa ngolu."
28 Kaasi mbuta wáfunga khabu; kázolaku kukota. Tata wandi wálubuka mu kumubokwadila.
29 Hanga wuvutudi kwena tata wandi: "Mvula za lawu kedi tsadi kikuma kya ngeyi hanga musadi, yisalaku kolama ku mitsiku myaku. Amana wasalaku pheka keti mwana phunda ndangu yita mukinzi yi banduku bama.
30 Kaasi tangwa kisi vutuka, mwana waku yandu wénda fwasa kuvwa kwaku yi bakhetu ba bandumba; kikuma kya yandi wumuhondisidi mwana ngombi wa mafuta!"
31 Tata wámuzimbwala: "Ngeyi, mwana wama, wenina bilumbu byosu yi meni, amana kyosu kyenina kya meni, kyenina phi kya ngeyi.
32 Kaasi bulungiki twata bukheti mukinzi yi kusangwala, mukuma myaki waku yandu wumoni, kákadiki wafwa, amana wuvutwakidi luzingu; kákadiki watota amana wusengumuki!"»

16

Kalema wa bikwaki yi wadimuka
1 Yesu kakala zimbula hika kwena balonguki: «Mutu mosi wa mvwama wákala yi kalema mosi; wuna bátungulula, wakala fwasa bima byandi.

2 Hanga mvwama wumutedi amana
wumuzimbwadi: "Biki mbati yuka ku-
zonzila kikuma kya ngeyi? Tsongila phila
yina wukasadilaka kisalu kyaku; mukuma
wufwaniku hika kukala kalema ka meni."
3 Kaphita wudizonzidi yandi meni:
"Biki yihánga, kikuma pfumu wama
mbotudikya kisalu kya kalema? Kusala
bilanga? Yeku yi ngolu za kudima.
Kulomba-lomba? Yiyúka tsoni."
4 Nzayi buna yihánga, ndangu kwakala
batu bana bangyámba, kwena bawu,
tangwa bakhátula mu kisalu kyama kya
kalema!"
5 Hanga wutedisi kosu mutu wuna
wákala yi pfuka ya pfumu wandi.
Wuhyudi kwena watheti: "Thalu kwa
wufwani kufuta kwena pfumu wama?"
6 Yandi wávutula: "Mindungu
khama mya masi." Amana Kalema
wámuzimbwala: "Bonga mukanda
waku wa pfuka; zakala tswasu, sonika:
makumatanu."
7 Kunima wáhyula kwena mukwawu
wahika: "Amana ngeyi thalu kwa wufwani
kufuta?" Yandi wávutula: "Tsaki khama
za bule." Kalema wámuzimbwala: "Bonga
mukanda waku wa pfuka sonika: makumi
nana.
8 Amana pfumu wámuzatula kalema
wuna wa bikwaki kikuma kásala mambu
hanga mutu wadimuka mukuma batu ba
tangwa dyadi, benina badimuka lawu mu
mambu ma batu bana bafwanana bawu,
kuluta bana benina mu mwini.»
9 Yesu wáyika: «Amana meni yiluzimb-
wadi: lakamenu kikhunda yi bimvwama
bya mbi bya tsi yayi, ndangu tangwa
byafwa, baluyamba mu bifulu bya luzingu
lwakonda tsuka.
10 Wuna wena mwani mu bima bya
khunda, kakála phi mwani mu bima bya
mbuta. Amana wuna wukondi masonga
mu bima bya khunda, keku phi yi masonga
mu bima bya mbuta.
11 Yuka ni lwakálaku masonga mu
kimvwama kya mwani kya tsi yayi, nati
walúheka bimvwama bya kyedika?
12 Amana yukani lweku yi mwani ku
kima kya mukwenu, nati walúheka kima
kya benu-benu?
13 «Ka musadi mosi ku wufwani kakala
muhika wa bapfumu bodi: holo kaménga
mosi amana katónda mukwawu; kondilo
kadínama yi mosi amana wumumengi
mukwawu. Lufwaniku kusadila Nzambi yi
mbongu.»

Mutsiku yi kipfumu kya Nzambi
(Mth 11:12-13; 5:31-32; Mlk 10:11-12)

14 Bafwadisi, bázoluka mbongu, bakala
yuka mambu mana mosu amana
báyandika kuseya Yesu.
15 Yesu wábazimbwala: «Benu lwisi
dimonikisa batu ba bukheti, ku thwala
batu, kaasi Nzambi wuzayi mbundu zenu.
Mukuma, mambu mana menina ma mbuta
ku mesu ma batu, mena nzanzi ku mesu
ma Nzambi.
16 «Yi kuna tangwa dya Yowani, mit-
siku yi Bambikudi kwákala. Tuka buna,
Kipfumu kya Nzambi básamunakya hanga
Musamu wa Bukheti; amana kosu mutu
kisi sya ngolu mu kukotamwa.
17 Kinga bweku phasi kikuma kya zilu yi
tsi mu kuhyoka, kuluta kwa kisona kimosi
kya mitsiku mu kubwa.
18 «Wosu wuna wukatudi mukhetu
wandi, amana kakwela wahika, mbongi
kati. Amana wuna wukwedi mukhetu
wuna bákatula ku longu kwena yakala
dyandi, mbongi kati.»

Kingana kya Mvwama yi Lasalu

19 «Há́kala yi mutu mosi wa mvwama;
wakala vwata miledi mya bukheti yi mya
thalu kuluta; amana wakala ta kizamba yi
kunata luzingu lwa khembu.
20 Phutu mosi wákala lutu yi bitoni-
bitoni, khumbu yandi Lasalu, kákala wan-
imba muna mwelu wa yandi.
21 Kakala zola kuyukuta bizotu bina
byákala bwa mu tsi ya mesa ma mvwama.
Bambwa bakala henda bitoni byandi.
22 Phutu wáfwa amana bámunata kwena
banzyo bela-bela yi Bulahami. Mvwama
phi wáfwa amana bámuzika.
23 Muna kalunga, kávumbula mesu, yi
minyanga myandi, wámona kuna kyana
Bulahami yi Lasalu hana kabeta ka yandi.
24 Hanga wubekitidi: "Tata Bula-
hami, ngyukila kyadi! Mutuma Lasalu
kavundika tsongi ya mulembu wandi
muna mamba, ndangu kandokisina ha
lulaka mukuma mbati nyokuka mu
mbawu yayi."
25 Kaasi Bulahami wámuvutwala:
"Mwana wama, bambuketi ni ngeyi
wátambula mboti yaku mu luzingu lwaku,
kaasi Lasalu, yandi, munyanga kávwa.
Buthwena bwabu, kwaku, yandi kena
walembwa, kaasi ngeyi wubati nyokuka.
26 Amana mu byana byosu, mbenga mosi
ya mbuta basya ha kati dya betu yi benu,
ndangu bana bazóla kuluta tuka kwaku
yi kuna lwena benu, balendaku salabwa;
amana ni balábukaku phi tuka kuna lwena
benu yi kwena betu."

27 Mvwama wázimbula: "Yikubokwadidi
ngeyi tata mu kutuma Lasalu muna nzu ya
tata wama;
28 mukuma yena yi baphangi batanu.
Kenda banatina kimbangi kyandi ndangu
bisaku, bawu phi, kuma kwaku kwena yi
minyanga."
29 Kaasi Bulahami kázimbula: "Bena yi
Moyize yi Bambikudi: babayukila!"
30 Mvwama wulanduludini: "Loni, tata
Bulahami. Kaasi yuka ni mutu mosi wa
ku bafwa kenda kwena bawu, babálumuna
mbundu."
31 Kaasi Bulahami wámuzimbwala:
"Yukani bayukidiku Moyize yi Bam-
bikudi, bakwíkilaku, keti mwena mutu
wafútumuka ha kati dya bafwa."»

17

Disumu yi mulemvu
(Mth 18:6-7; 18:21-22; Mlk 9:42)

1 Yesu wázimbula kwena balonguki
bandi: «Bwalendaku salama ni kukalaku
mambu mana misi hukumuna; kaasi kyadi
kwena mutu wuna mabwidi!
2 Bulungi kwena yandi bamuzitikila,
muna tsingu, kalunga tadi amana ba-
mudibula muna yanga dya mbuta, ndangu
kahukumuna nana mosi wa baleki baba.
3 Dikengenu!
«Yuka ni phangi waku kasumuki, mu-
songila mbi yandi. Honi kabalula mbundu,
mulólula.
4 Yukani kasumuki, kwena ngeyi, mbala
tsambwadi muna kilumbu, amana ni
mbala tsambwadi wisi vutuka kwena
ngeyi, mu kuzimbula: "Yibálula mbundu",
wamúlólula.»

Kikumbwala

5 Bathumwa bázimbula kwena Pfumu:
«Tuyika lukwikilu lwa lawu.»
6 Pfumu wávutula: «Wadi lwakala yi luk-
wikilu hanga ngenza ya tidi, lukhani zonza
kwena kalamba ka miti wawu: "Divusa,
awenda dikuna muna yanga dya mbuta",
amana wululemvukidi.»

Kisalu kya musadi

7 «Nati ha kati dya benu, yukani kakala
yi musadi wisi bundula holo wisi hungula
kibuka kya mikoku, tangwa kisi vutuk-
isa ku bilanga, kamúzimbwala: "Awisa
tswatsu wasikuka ha mesa"?
8 Kaasi kamúzimbwalaku bwabu:
"Ndambila kudya kwa meni, vwata miledi
mya kisalu kikuma kya kungidikila mesa,
yi kuna yidya amana ndwi, kunima, ngeyi
phi wafwana dya, wanwa phi"?
9 Yandi, keku yi mupfunu wa kumu-
vutwala matondu musadi wuna tangwa
kamuhangidi bwosu kámulomba?
10 Phila mosi yi benu phi tangwa lwasála
mosu mana kalúlomba, zimbulenu: "Betu,
basadi kwetu thwenina; twásala lwesi
mana twáfwana kusala."»

Yesu wubuki bakwa bwasi kumi

11 Bwosu kakala kwenda ku Yelusalemi,
kakala hyokila hana kati dya Samadiya yi
Ngadidi.
12 Amana mu kukota kwandi mu hata
dimosi, bakwa bwasi kumi bisa mutun-
dakana. Bátelama kuna kyana,
13 báthuta ndinga amana bázimbula:
«Yesu, Mulongi, tuyukila kyadi!»
14 Amana tangwa kábamona,
wábazimbwala: «Ndenu lwenda disongila
kwena banganga Nzambi.» Buna bakala
kwenda kwakuna, básema.
15 Mosi wa bawu, buna kádimona ni
wusemi, wisa vutukisa, mu kuzatula
Nzambi mu ndinga ya ngolu.
16 Wábwa mbunzu mu mafu muna bita-
mbi bya Yesu amana wámuvutwala ma-
tondu. Mwisi Samadiya kákala.
17 Amana Yesu wáhyula: «Ka boosu ku
bawu kumi basemi? Amana vwa dyahika,
ku biki dyenina?
18 Kaka munzenza meni yandu lwesi
wudimonikisi mu kwisa vutuka kuhana
khembu kwena Nzambi?»
19 Kunima, wámuzimbwala: «Telama,
ndawenda. Lukwikilu lwaku lukuhulu-
dini.»

Kukwisa kwa kipfumu kya Nzambi
(Mth 24:23; 24:37-41)

20 Bamuhyudi kwena Bafwadisi ndangu
bazaya ho mu khi tangwa kyakwísa Kip-
fumu kya Nzambi. Yandi wábavutwala:
«Kipfumu kya Nzambi kisiku kwisa mu
phila yina bafwani bamoninakya.
21 Bazímbulaku ni "Talenu, haka kyen-
ina!" Holo "Kuna kyenina!" Mukuma Kip-
fumu kya Nzambi, hana kati dya benu
kyenina.»
22 Amana wázimbula hika kwena
balonguki: «Bilumbu byakwísa bina
lwasánda ndangu lwamóna keti kimosi
kya bilumbu bya Mwana wa mutu, kaasi
lwamónakyoku.
23 Balúzimbwala: "Kuna kenina!" Holo,
"Kwaku kenina!" Kaasi lwendakwoku, lut-
syakulakwoku.
24 Mukuma, bwosu wisi kenya mun-
yenya, tselu yi tselu ya zilu, yibwana
buna kakála Mwana wa mutu mu kilumbu
kyandi.
25 Kaasi buluti theti, kanyokwama lawu;
amana bamulosila kwena mbandu yayi.

26 Mana maluta mu bilumbu bya Nowa;
phila mosi maluta mu bilumbu bya Mwana
wa mutu.
27 Batu bakala dya, bakala nwa, bayakala
yi bakhetu bakala kwela yi ku dikwela tii
yi kuna kakotila Nowa mu nzasa: hanga
kithombu kisi zaluka, kibatotisi boosu.
28 Bwana, bwabuna bwakala phi hanga
mu bilumbu bya Loti: batu bakala
dya, bakala nwa, bakala sumba, bakala
sumbisa, bakala kuna amana bakala tunga
phi;
29 kaasi kilumbu kina kalubuka Loti mu
Sotomu, mvula mosi wanoka wa mbawu
yi bupfundu bwakala lema ku zilu, amana
wabatotisa boosu.
30 Phila mosi maluta kilumbu kina kak-
wisa sengumuka Mwana wa mutu.
31 «Muna kilumbu kina, wuna wakala
ku nzila hana mudilu, wakala yi bima
byandi mu nzu, katulukaku kikuma kya
kubongabya; amana wuna wakala phi ku
bilanga, kavutukaku mu manima.
32 Bambukenu mukhetu wa Loti!
33 Wuna wasanda kusweka luzingu
lwandi, katotisalwa, kaasi wuna
watotisalwa, kahululalwa.
34 "Yiluzimbwadibwa ni, muna phipha
meni yina, ha kati dya batu bodi bakala ha
thangi yimosi, mosi bamutambula amana
mukwawu kasala.
35 Mu kati dya bakhetu bodi bakwata
toka mu kindundu, mosi bamunata, muk-
wawu kasala.
36 Bayakala bodi bakala mu kilanga ki-
mosi, mosi bamunata, mukwawu kasala.»
37 Balonguki bamuzimbwala: «Ku
biki, Pfumu?» Amana yandi wavutula:
«Kuna kwakala mvumbi, yi kwakuna phi
bakutakanina bangandwanganga.»

18

Kingana kya mufwidi yi zusi

1 Yesu kakala batila kingana kyaki mu
kusongila ni bulungi, kulombila bilumbu
byosu amana konda kulembwa.
2 Kazimbula bwabu: «Kwakala, ku
mbanza mosi, yi zusi mosi, wakalaku
banga Nzambi amana kakala lewula mutu
woosu.
3 Mwakala phi, muna mbanza meni
yana, yi mukhetu mosi wa mufwidi
wuna wakala kwisa mu kumuzimb-
wala: "Nzengila mukanu wawu, kikuma
baphangi mbi."
4 Tuka thama, zusi kazolaku; kaasi ku-
nima, wadizimbwala: "Ketibwe yisiku
banga Nzambi amana yisi lewula batu,
5 kaasi kikuma mufwidi yandu kabati
ngyangisa, yimuzengila mukanu ndangu
kisaku ngyata mutwa."»
6 Pfumu wayika: «Yukenu buna kazim-
budi zusi wa mbi.
7 Amana Nzambi, kakonda zengila, batu
bandi kasola, mukanu, tangwa babati
mutela phipha yi mwini? Kabahingidisa?
8 Yiluzimbwadibwa, kabazengila
mukanu yi tswatsu. Kaasi tangwa kakwisa
Mwana wa mutu, lukwikilu kakwisa wana
ha tsi?»

Kingana kya Mufwadisi yi kalaki ka phaku

9 Yesu wata hika kingana kyaki, kikuma
kya batu bahika bisi dibanzila ni ba-
sungama kaasi bisi lewula bakwawu:
10 «Bayakala bodi bakala kwenda ku nzu
ya Nzambi mu kulombila; mosi kakala
mufwadisi, mukwawu, kalaki ka phaku.
11 Mufwadisi watelama, walombila
bwabu yandi meni: "Ah! Nzambi,
yikuvutwadi matondu kikuma yeku
hanga bayakala bahika, bena befi yi batu
bakonda sungama, bita-mbongi; holo
hanga kalaki ka phaku yandi.
12 Yisi zila kudya, mbala zodi muna
phosa, yisi futa kimosi kya kumi kya bima
byama byosu."
13 Kalaki ka phaku, yandi, kakala wate-
lama kuna kyana; kalendaku kuvumbula
mesu ku zilu, kaasi kakala bunda hana
thulu yi kuzonzaka: "Ah! Nzambi, ngyuk-
ila kyadi, musumuki yenina."
14 Kyedika yiluzimbwadibwa, yandu-
yandu wakulumuka hika ku nzu yandi,
mu ndonga yi Nzambi; kaasi ka wuna ku
mukwawu. Mukuma wuna wadítombula,
kakulumuka; kaasi wuna wadíkulumuna,
katombuka.»

Yesu yi bana bakhunda
(Mth 19:13-15; Mlk 10:13-16)

15 Batu bakala nata kwena Yesu keti bana
bakhunda ba lubutu, ndangu kabasimba yi
koku. Balonguki, mu kumona bwabuna,
bayandika kubakaya.
16 Kaasi Yesu wahana muswa ni bamu-
natina bawu amana wazimbula: «Yambu-
lenu bana bisa kwena meni. Lubakandis-
aku, mukuma Kipfumu kya Nzambi kyen-
ina kikuma kya bana bena hanga bawu.
17 Mu kyedika yiluzimbwadi: wuna
wakonda yamba Kipfumu kya Nzambi
hanga mwana wa khunda, kakotamwoku,
swa!»

Yesu yi mvwama
(Mth 19:16-30; Mlk 10:17-31)

18 Pfumu mosi wáhyula kwena Yesu:
«Mulongi wa bukheti, biki pfwani yihanga
mu kubonga luzingu lwakonda tsuka?»
19 Yesu wámuzimbwala: «Kikuma kya
biki wuthedidi wa bukheti? Heku mutu
wenina wa bukheti ho ka Nzambi lwesi ku.
20 Wuzayi mitsiku: "Taku mbongi, hon-
daku, yibaku; taku kimbangi kya luvunu,
zitisa tata waku yi ngudi waku.»
21 Mutu wuna wávutula: «Yisi lemvukil-
amya myana myosu tukidila kileki kyama.»
22 Yesu buna kámuyuka bwabuna,
wázimbula: «Kima kimosi hika kikukondi;
tekisa byosu bina wena byawu, kabisabya
kwena baphutu amana watámbula
kimvwama mu mazilu. Kunima, nzawisa
ndanda.»
23 Kaasi buna káyuka bwabuna, wekina
mu kiwayi kya lawu, mukuma mvwama
wambuta kákala.
24 Yesu buna kámumona bwabuna mu
kiwayi, wázimbula: «Phasi bwena kwena
bana benina yi kimvwama mu kukota mu
Kipfumu kya Nzambi.
25 Mukuma bweku phasi kwena Kamela
mu kulobuka ha hundu dya ndongu, ku-
luta mvwama mu kukota mu Kipfumu kya
Nzambi.»
26 Bana bakala muyuka bázimbula:
«Amana nati wufwani kahuluka?»
27 Yesu wávutula: «Mambu mana
maléndakanaku kwena batu, maléndakana
kwena Nzambi.»
28 Phetelu wázimbula: «Talandi, betu
twásisa bima byákala bya betu, mu kuku-
landa ngeyi.»
29 Yesu wábazimbwala: «Mu kyedika
yiluzimbwadibwa, heku mutu wásisa,
kikuma kya Kipfumu kya Nzambi, nzu
yi mukhetu yi baphangi, yi tata yi ngudi
wandi, holo bana,
30 kakonda tambula, bya lawu kuluta mu
tangwa dyadi yi muna tsi yina yisi kwisa,
luzingu lwakonda tsuka.»

Yesu samuni mu mbala ya tatu lufwa lwandi yi lufutumuku lwandi
(Mth 20:17-19; Mlk 10:32-34)

31 Yesu wábonga bawu Kumi yi bodi
amana wábazimbwala bwabu «Tubati
tombuka ku Yelusalemi. Mambu moosu
mana másonama mu nzila ya bambikudi
kikuma kya Mwana wa mutu, malúngila.
32 Mukuma bamúlambula ku moku
ma baphani, bamúseya, bamútukwana,
bamúlokwala metya.
33 Bamúzyatula, kunima bamúhonda.
Amana kilumbu kya tatu, kafútumuka.»
34 Kaasi bawu bábakisaku keti kima mu
moosu mana; thendula ya ndinga yina
yabá́kadila yakufidinga, bázayaku keti biki
bwazola kuzonza.

Yesu wubuki phofu mosi
(Mth 20:29-34; Mlk 10:46-52)

35 Bwosu kakala phusana bela-bela yi
Yediko, phofu mosi kakala wasikuka kuna
kabeta ka nzila yi kulombaka.
36 Wáyuka mulumba-lumba wa batu
wá́kala hyoka amana wáhyula keti biki
byabina.
37 Bámuvutwala: «Yesu mwisi Nazaleti
wubati luta.»
38 Kahanga wukalungi: «Yesu, Mwana
Tavidi, ngyukila kyadi!»
39 Bana bá́kala ku thwala, báyandika
kumukaya ndangu kadibata. Kaasi
wá́kalunga hika ngolu: «Mwana wa Tavidi
ngyukila kyadi!»
40 Yesu wátelama, amana wásenda ni
bamunatina yandi. Tangwa ká́bwesuka,
Yesu wámuhyula:
41 «Biki wuzodi yihanga kikuma kya
ngeyi?» Yandi wávutula: «Pfumu, nzodi
yimona hika.»
42 Hanga Yesu wumuzimbwadi: «Mona
hika. Lukwikilu lwaku lukuhuludini.»
43 Muna tangwa meni dina, wáyandika
kumona amana wámulanda mu kuzatula
Nzambi. Batu boosu, mu kumona
bwabuna, báyandika mu kukumisa
Nzambi.

19

Yesu yi Zakhayi

1 Yesu wá́kota mu Yediko amana
wáhyokila muna mbanza.
2 Kwá́kala kwakuna yi mutu mosi,
khumbu yandi Zakhayi; wá́kala pfumu wa
bakalaki ka phaku, mvwama phi ká́kala.
3 Kakala sanda mu kumona keti nati
ká́kala Yesu, kaasi kikuma kya mulumba-
lumba wa batu, ká́lendaku kumumona,
mukuma wakhufi ká́kala.
4 Hanga wénda thinu kuna thwala
amana wázanza muna miti mosi ndangu
kamumona, kikuma mwamuna kafwana
kulutila.
5 Amana buna ká́tula Yesu homa meni
yayina, wáthuta mesu ku zilu amana
wámuzimbwala: «Zakhayi, tuluka tswatsu,
bulungi, yikala lelu ku nzu yaku.»
6 Zakhayi wátuluka tswasu mu ku-
muyamba yi kyesi kyosu.
7 Amana mu kumona bwabuna, boosu
bányengalakana: «Wendi kala ku nzu ya
musumuki.»
8 Kaasi Zakhayi, wamutendendi, wuzim-
budi kwena Pfumu: «Pfumu, yihá́na kwena
batsukami kati-kati dya kuvwa kwama,

amana yukani yihuna mu kulutula thalu ya kosu kima kina kwena mutu, yimúvutwala mbala ya.»

9 Yesu kámuzimbwala: «Lelu luhulusu lwisi kikuma kya nzu yayi, mukuma yandi phi kenina mwana mosi wa Bulahami.

10 Mukuma, Mwana wa mutu kisa sanda yi kuhulula kina kyátota.»

Kingana kya makuta ma wolu
(Mth 25:14-30)

11 Bwosu bakala yuka bima bina, Yesu wáyika hika kingana kimosi kikuma bela-bela yi Yelusalemi kákala, amana bakala banza ni Kipfumu kya Nzambi fwani kya-monika muna tangwa meni dina.

12 Hanga wuzimbudi bwabu: «Mutu mosi wa kikanda kya lukumu wénda ku tsi ya kyana, mu kumuyadika kipfumu kya hata dyandi; ku nima dya kuvutuka.

13 Amana kahanga wutedi kumi dya basadi bandi, wubaheki mafwalanga kumi ma wolu. Amana wábazimbwala: "Sadilenuzoku bikhita tii yi kuna yikwisa vutwakila."

14 Kaasi bakwa mulambu wandi bakala mumenga, amana bátuma kibuka kimosi kya bambambala ku manima ma yandi, ndangu benda zimbula kuna mbanza yina kenda: "Betu tuzodiku: mutu yandu katuyala."

15 "Buna kávutuka, kunima dya ku-muyadika kipfumu, hanga wutedisi basadi bana káheka makuta, ndangu kazaya keti bweti básadilama.

16 Watheti wísa amana wázimbula: "Pfumu, fwalanga dyaku dya wolu dilumbudi makwawu kumi."

17 Pfumu wámuzimbwala: "Bwa bukheti, wenina musadi mosi wa bukheti kikuma wuhwidi mwani mu mambu ma khunda; watámbula kipfumu ha thandu ya mbanza kumi."

18 Wazodi wísa amana wázimbula: "Pfumu, fwalanga dyaku dya wolu dilumbudi matanu makwawu."

19 Pfumu wámuvutwala: "Ngeyi, phila mosi, wakála pfumu wa mbanza tanu."

20 Wahika wísa, amana wázimbula: "Pfumu, tala di, fwalanga dyaku dya wolu dina yízindika ha kitemba.

21 Mukuma ngeyi mbangiki, kikuma ngeyi wena mutu wa mathata. Wisi bonga bima bina wusikudiku amana wisi hela bina wukuniku."

22 Pfumu wámuzimbwala: "Muna ndinga zaku meni zina yi mwana yikúfundisila, musadi wa mbi! Wázaya ni meni mukwa mathata. Yisi bonga bima bina tsikudiku; yisi hela phi bina khuniku.

23 Amana kikuma kya biki wakonda sila mbongu zama mu nzu yina bisi vudisila mbongu? Mu kuvutuka kwama yikak-wenda bongaza yi muluta."

24 Kunima wázimbula kwena batu bana bákala hana: "Mubotulenudyoku fwalanga dya wolu amana hekenudya kwena wuna wena yi mafwalanga kumi."

25 Bámuzimbwala: "Pfumu, yandi mafwalanga ma wolu kumi kenina mawu kedi!"

26 Yandi wávutula: "Yiluzimbwadibwa: bayíka kwena wuna wena yi bima; kaasi wuna kondi kima, bamúbwotula keti kina kena kyawu.

27 Kaasi kwena bambeni bama, bana bazodikiku ni yibayala, banatenu kwaku amana bazengenu tsingu ha mesu mama."»

Yesu wukoti mu Yelusalemi
(Mth 21:1-11; Mlk 11:1-11; Ywn 12:12-19)

28 Kunima dya kuzimbula bwabuna, Yesu wénda ku thwala bawu amana wátombuka ku Yelusalemi.

29 Tangwa kátula bela-bela yi mahata mama: Betifasi yi Betaniya, bela-bela yi mongu wa Olive, wátuma bodi ba ba-longuki bandi,

30 wubazimbwadi: «Alwenda kuna hata dina dyenina kuna sambwa; ha lwakóta, lwamóna mwana wa ane mosi wuna bisi zanza batu, wakuzitikila; wuna bakonda zanza kedi keti mbala mosi kwena mutu. Mukutumunenu amana munatenu.

31 Yukani mutu kaluhyula: "kikuma kya biki lubati mukutwamina?", lwamúzimbwala bwabu: "Pfumu mup-funu kamuvi."»

32 Bana kátuma benda amana báwana mambu bwosu kábazimbwala.

33 Tangwa bakala kutumuna mwana ane[a], bakwa yandi bábazimbwala: «Kikuma kya biki lubati kutwamina mwana wa ane?»

34 Bávutula: «Pfumu mupfunu kamuvi.»

35 Amana bámunata mwana wa ane kwena Yesu, kunima bátimbula miledi mya bawu hana kunda dya mwana wa ane, amana bámuzanzisa Yesu.

36 Tangwa kakala kwenda, batu bakala yala mizaka mya bawu muna nzila.

[a] **19:33 19:33** Muna bikalulu bya bikanda byahika, mbisi wuna ane bakala musadila hanga mbisi wuna wisi tikula mazitu. Kenina wakhunda kuluta baphunda bana bakodini. Bisi muzayila muna matu mandi ma kaleyi. Ane kenina kidimbu kya kudikulumuna kwa Masiya.

37 Amana kakala bwesuka ku khulumuka
ya mongu wa ba Olive tangwa bakala sang-
wala kibuka kya balonguki, bakala zatula
Nzambi mu ndinga ya ngolu, kikuma kya
biphadi byosu bina bámona.
38 Bakala zimbula: «Kasakumuka wuna
wisi kwisila mu khumbu ya Pfumu!
Ngemba mu zilu yi khembu muna bisoka!»
39 Amana ndambu ya Bafwadisi, muna
mulumba-lumba wa batu, bámuzimbwala:
«Mulongi, bakaya balonguki baku.»
40 Yandi wábavutwala: «Yiluzimb-
wadibwa, yukani bawu badibata, matadi
makálunga!»

Yesu wudidi kikuma kya Yelusalemi

41 Amana mu kubwesuka, Yesu wámona
mbanza amana wádila kikuma kya yawu,
42 mu kuzimbula: «Wadi ngeyi phi
wázaya, mu kilumbu kyaki, abweti ku-
tambula ngemba! Kaasi buthwena moosu
makusweka mena ku mesu maku.
43 Mukuma bilumbu byakwísa, kwena
ngeyi, bina bakúzyeta buna bufwani
kwena bambeni baku amana bakúzinga
yi kukufitikisa muma mwosu.
44 Bakúbula, ngeyi yi bana baku mu
kati dya ngeyi, amana basísaku mu kati
dya ngeyi keti tadi ha thandu ya tadi,
kikuma wázayidilaku tangwa dina kisi ku-
tala Nzambi!»

Yesu muna nzu ya Nzambi
(Mth 21:12-17; Mlk 11:15-19; Ywn 2:13-22)

45 Amana buna kákota mu nzu ya
Nzambi, wáyandika kukula batu bana
bakala tekisa bima.
46 Mu kubazimbwala: «Básonika
bwabu: "Nzu yama, yakála nzu yimosi ya
bisambu." Kaasi benu, lukitudiya saka dya
bandwandwa.»
47 Yesu kakala longa bilumbu byosu
muna nzu ya Nzambi. Amana bambuta ba
banganga Nzambi yi balongi ba mitsiku yi
bapfumu ba bikanda bakala sanda phila ya
kumuhondila.
48 Kaasi bázayaku ketibwe bahanga,
mukuma batu boosu bákangama yi yandi
mu kumuyuka.

20

Nati wumuheki Yesu kipfumu?
(Mth 21:23-27; Mlk 11:27-33)

1 Mosi kya bilumbu meni byabina, bwosu
kakala longa batu mu nzu ya Nzambi yi
kusamuna Musamu wa Bukheti, bambuta
ba banganga Nzambi yi balongi ba mitsiku
yi bambuta bátula hakana
2 amana bámuzimbwala: «Tuzimbwala,
mu hamu dya nati wubati sadila bwana;
nati kena wuna kuheki hamu meni wuna?»
3 Yesu wábavutwala: «Meni phi, yiluyu-
fula kyufu kimosi. Nzimbwalenu:
4 Mbotika ya Yowani, ku zilu yátuka ho
kwena batu?»
5 Kaasi bawu báyandika kudiwinina
bawu yi bawu bazimbudi: «Yuka twavutula
ni "Ya ku zilu", kazimbula bwabu: "Biki
lwakonda mukwikidila?"
6 Yuka phi twazimbula: "Ya batu", batu
boosu batuhonda ku matadi, mukuma bwa
kyedika ni Yowani mbikudi kákala.»
7 Hanga bavutudi: «Tuzayiku keti nati
wámutuma.»
8 Hanga Yesu wubazimbwadi: «Meni phi
yilúzimbwlaku keti mu hamu dya nati yisi
sadila bwabuna.»

Kingana kya basadi bambi ba kilanga kya vinu
(Mth 21:33-46; Mlk 12:1-12)

9 Kunima, Yesu wáyandika kuta kingana
kyaki kwena batu: «Yakala mosi wákuna
kilanga kya vinu, wáluwisakya kwena
batu, amana yandi wénda kuma kwa
kyana, wázingidila kwakuna.
10 Tangwa ha dyalungila, wátuma mu-
sadi mosi kwena batu bana bakala tala
kilanga kya vinu, ndangu bawu bahi-
tika ndambu yandi ya vinu. Kaasi batu
bana bakala tala kilanga bámubeta musadi
wuna amana bámuvutula moku ma khatu.
11 Wátuma hika musadi mukwawu,
kaasi bámubeta, bámutukwana, kunima
bámukukwasa moku ma khatu.
12 Wátuma hika musadi wa tatu; yana phi
bámulweka amana bámukukwasa.
13 Hanga mukwa kilanga kya vinu wuz-
imbudi: "Bweti yihanga? Yitúma mwana
wama wazolwa; ngatu bamúzitisa."
14 Kaasi tangwa bámumona, batu ba-
bana bákala futila mu kilanga, bádizonzila:
"Tala yandu swana! Tumuhondenu
ndangu kuvwa kwakituka kwa betu."
15 Hanga bamulosi ku manima ma ki-
langa kya vinu amana bámuhonda.
«Amana bweti kakwisa bahanga mukwa
kilanga kya vinu?
16 Kakwísa, hanga bahondi batu
bana bisi futila mu kilanga kya vinu
amana kilanga kahánakya kwena batu
bahika.» Buna báyuka ndinga zazina,
batu bázimbula: «Mambu mama fwaniku
masalama!»
17 Kaasi Yesu wábatala, wubazimb-
wadi: «Biki disongidila dya ndinga yayi
básonika»:
"Tadi dina bálosa batungi ba nzu

dikituki tadi dya mupfundila wa nzu."
18 «Wosu wuna wabwa hana tadi medina,
dyamana mutolula; amana wuna dyabwíla
tadi dina, dyamúfukumuna.»

Phaku ya pfumu wa Loma
(Mth 22:15-22; Mlk 12:13-17)

19 Muna tangwa medina, balongi ba mit-
siku yi Bambuta ba banganga Nzambi,
bakala sanda ni bamukwata Yesu, kaasi
báyuka bweya bwa batu. Bábakula ni
bawu katila kingana kina.
20 Báyandika kumukengidila. Bátuma
batu bana bakala disongila hanga batu
basungama. Batu bana bazodi bamuleya
Yesu mu kyufu kimosi, ndangu bamulam-
bula kwena bayadi ba kinzunga.
21 Bámuhyula: «Mulongi, tuzayi ni wisi
zonza, wisi longa phi yi singu. Wisiku
hambula mbunzu, kaasi wisi songila mu
kyedika nzila ya Nzambi.
22 Tufwani kufuta phaku ya Khayisala ho
loni?»
23 Amana bwosu kábakula mabanza ma
bawu ma mbi, wábavutwala:
24 «Tsongilenu fwalanga dimosi. Mbunzu
yi khumbu yayi básonika haka, bya nati?»
Bawu bávutula: «Bya Khayisala.»
25 Amana Yesu wábazimbwala: «Ho yi
bwabuna, hanenu kwena Khayisala bina
byena bya yandi amana kwena Nzambi
bina byena bya Nzambi.»
26 Balendaku kumukwata keti mu ndinga
yandi mosi ku thwala batu. Kaasi mvutu
yandi yábayitwakisa amana bádibata.

Kyufu kikuma kya lufutumuku
(Mth 22:23-33; Mlk 12:18-27)

27 Ndambu ya Basadise bana bisi kwikila
ni kweku lufutumuku, hanga bisi muhyula:
28 Bazonzi: «Mulongi, Moyize kátuheka
mutsiku wawu básonika: "Yukani yakala
mosi, wena yi myaki wandi honi kafwa
amana kasisa mukhetu kaasi konda kubuta
mwana yi yandi, bulungi kakwela mufwidi
wuna ndangu kabuta bana ba thayi
wandi."
29 Kinga, kwákala yi baphangi ba
bayakala tsambwadi. Watheti wakwela
mukhetu, wáfwa konda mwana.
30 Wazodi,
31 kunima, wuna wa tatu wákwela
mukhetu; bwásalama phila mosi kwena
bawu tsambwadi, báfwa konda kusisa
bana.
32 Kunima, mukhetu phi wáfwa.
33 Kilumbu kya lufutumuku, mukhetu
wuna wa nati kakála? Mukuma boosu
tsambwadi, bámukwela hanga mukhetu
wa bawu!»
34 Yesu wábavutwala: «Mu bulunda
bwabu, bakhetu yi bayakala bisi dikwela;
35 kaasi bana bázengila ni bafwana
kukota mu bulunda buna yi ku lufutumuku
lwa bafwa, bawu, badíkwelaku hika.
36 Bafwánaku hika mu kufwa, kikuma
bafwanani yi banzyo amana bekina bana
ba Nzambi, hanga bana ba lufutumuku.
37 Bafwa bafútumuka, bwosu katekila
zimbula Moyize kikuma kya zanga dya
mbawu dyákala mu miti, tangwa kámutela
Pfumu: "Nzambi wa Bulahami, Nzambi wa
Kizaki yi Nzambi wa Yakobi."
38 Kinga keku Nzambi wa batu bafwa,
kaasi wa batu bana bena mu luzingu,
mukuma boosu bisi zinga kikuma kya
yandi.»
39 Ndambu ya balongi ba mitsiku bahika
bávutula: «Mulongi, mboti wuzonzi.»
40 Amana bámekaku hika kumuhyula
keti kyufu kimosi.

Masiya yi Tavidi
(Mth 22:41-46; Mlk 12:35-37)

41 Yesu wábazimbwala: «Abweti bafwani
kuzimbula ni Kidisitu kenina mwana wa
Tavidi?
42 Mukuma yandi meni Tavidi, bwabu
kásonika muna mukanda wa mikunga»:
"Pfumu kázimbula kwena Pfumu wama:
"Sikuka ku kitata kyama;
43 Yikuna yikítwala bambeni baku,
kidyatilu kyaku."
44 «Amana Tavidi kisi mutela ni "Pfumu";
amana abweti kafwani kukala hika mwana
wandi?»

Kulwengisa kikuma kya balongi ba mit-
siku
(Mth 23:1-36; Mlk 12:38-40)

45 Buna bakala muyuka batu boosu, Yesu
wázimbula kwena Balonguki bandi:
46 «Kebenu yi balongi ba mitsiku. Bazodi
kukangala yi malophu ma kaleyi. Bisi zola
ni batu babahekaka mboti mu mazandu.
Bisi zola kuzakala ha bifulu bya theti mu
nzu za kimvuka za Bayuta, bazodi phi
bifulu bya lukumu mu mafeti.
47 Bisi botula bima mu nzu za bafwidi,
bisi samba malombilu ma kaleyi kikuma
kya kudimonikisa. Bawu batámbula pfun-
dusu yina yalúta kitesu.»

21

Kabu dya mufwidi mosi wa phutu
(Mlk 12:41-44)

1 Yesu wáthuta mesu; wumoni
bamvwama bana bakala sya kuvwa kwa
bawu mu mukunzu wa nzu ya Nzambi,
2 wumoni phi mufwidi mosi wa phutu,
wásyamwa ndisu zodi.

3 Amana wuzimbudi: «Mu kyedika, yiluzimbwadibwa: mufwidi yandu wa phutu kasini kuluta boosu.
4 Mukuma, boosu bana bahani muna kulutuka kwa kuvwa kwa bawu; kaasi yandi, kahani muna kiphutu kyandi, kyosu kina kafwaniki mu kuzingila.»

Yesu wusamuni kubwa kwa nzu ya Nzambi
(Mth 24:1-2; Mlk 13:1-2)

5 Bwosu bakala zonzila ndambu ya batu kikuma kya nzu ya Nzambi yi buna batungilaya mu matadi ma kitoku yi makabu mana banenginaya. Hanga Yesu wuzimbudi:
6 «Bilumbu byakwisa, mu byosu byabi lubati mona, kwasalaku keti tadi ha thandu ya dikwawu, dina bakonda wulumuna.»

Phasi yi minyanga
(Mth 24:3-14; Mlk 13:3-13)

7 Amana bamuhyula: «Mulongi, khi tangwa malúta mambu mana? Khi kidimbu kyatekidila mu kusongila mambu meni mana?»
8 Yandi wavutula: «Kebenu, luhunakanaku. Mukuma balawu bakwisa mu khumbu ya meni, bazonza: "Meni yenina Kidisitu!" bathetika hika: "Tangwa dibwesuki!" Kaasi lubalandaku.
9 Tangwa lwayuka: kuzonzila mvita yi mvwalangani, lubangaku; mukuma bulungi mambu mana maluta theti, kaasi tsuka yeku kikuma kya tangwa dyadi.»
10 Yesu kakala zimbula hika: «Kanda dimosi dyanwanisa kanda dikwawu amana kipfumu yi kipfumu kikwawu;
11 kwakala yi kunikana kwa lawu kwa mafu amana mu binzunga bya lawu, nzala yi kiphuphu byakota. Mambu ma lawu ma bweya makala yi bidimbu bya mbuta byatuka ku zilu.
12 Kaasi ku thwala bina byosu, balukwata, balunyokuna, balulambula mu nzu za kimvuka za Bayuta, amana balusya mu boloku; balunata ku thwala bakyamvu[a] ba tsi yi bapfumu ba binzunga kikuma kya khumbu ya meni.
13 Yakala nzila kikuma kya benu ndangu lwata kimbangi kya khumbu ya meni.
14 Zayenu mboti ni lufwaniku kudiyangisa kikuma kya phila yina lwakwenda sambila.
15 Mukuma meni-meni, yilúheka ndinga mosi yi mudimu wumosi wuna balendaku kunanama kwena bambeni benu keti kubalumuna.
16 Balúlambula kwena batata benu yi bangudi benu, baphangi benu, biwutu byenu yi banduku benu phi; amana balawu babahondisa ha kati kya benu.
17 Balúmenga kwena batu boosu kikuma kya khumbu ya meni.
18 Kaasi keti lusuki lumosi lwa mutwa wenu lwatotaku.
19 Muna kikwamina kyenu, lwatambula luzingu.»

Yesu wuzonzidi kuzangana kwa Yelusalemi
(Mth 24:15-21; Mlk 13:14-19)

20 «Tangwa lwamona basuta bazingidya Yelusalemi, zayenu ni kuzangana kwandi kubwesuki.
21 Amana bana bakala ku Yuteya, batina mu malondi; bana bakala ha kati dya mbanza, balúbuka; amana bana bakala mu bilanga, bakotaku mu mbanza.
22 Mukuma byakala bilumbu bya ndola, ndangu malungila moosu mana menina ma kusonika.
23 Khi kyadi kwena bakhetu bana bakala ku mavumu, yi bana bakala yemika muna bilumbu meni byabina! Phasi lawu zakala mu tsi, khabu zamonika kwena batu ba tsi meni yana.
24 Babwa ku mbedi ya phoku, babanata hanga bakwa boloku mu tsi zoosu, amana Yelusalemi badyatadya kwena tsi zoosu za baphani, yi kuna byamanisina bilumbu bina babaheka.»

Kukwisa kwa Mwana mutu
(Mth 24:29-31; Mlk 13:24-27)

25 «Bikhwidimba byamonika kuna tangwa yi kuna ngondi yi muna bambweteti. Ha tsi, batu bawokumuka yi tsula ya lawu kikuma kya malokosi ma pfunzi ya yanga dya mbuta yi kimbongila.
26 Batu balawu badímina ku bweya bwa mambu mana mabwila tsi, mukuma ngolu za mazilu, zanikana lawu.
27 Amana bamona Mwana wa mutu kabati kwisa hana thandu ya dituti, yi ngolu za lawu yi khembu.
28 Tangwa mayandiki kusalama mambu mana, vumbukenu, thutenu mutwa kuna zilu, kikuma luhulusu lwenu lubwesukini.»

Kingana kya miti mosi bisi tela wufiki
(Mth 24:32-35; Mlk 13:28-31)

29 Kunima, Yesu wabatila kingana kyaki: «Talenu mufiki yi miti myosu:

a **21:12 21:12** Hana babati zonzila "bathotila" mu mikanda mya kisina, yi hakana tubati zonzila betu "bakyamvu" kikuma ndinga ya betu bayalayoku kwena bathotila. Tala muna Mth 10:17-22.

30 Buna misi yandika kulubula khaya,
muna kutala kwa khatu, lwisi bakula ni
tsungi ya bukheti yibwesuki.
31 Phila mosi yi benu phi, tangwa
lwamóna mambu mana kuluta, zayenu ni
Kipfumu kya Nzambi kibwesuki.
32 Mu kyedika yiluzimbwadibwa:
mbandu ya batu baba yahítaku kedi yi
kuna masálamina mana moosu.
33 Zilu yi tsi byátota, kaasi ndinga zama
zalendaku tota.»

Mupfunu wa kukala kosu tangwa watemuna

34 «Dikebisenu! Mbundu yenu yikalaku
mu tsumbi ya mikinzi yi kuzela kwa
malafu, yi mu kikuma kya luzingu, ndangu
kilumbu kina kiluwanaku mu kithulumukina,
35 hanga wanda; mukuma kyakwísa
hana thandu ya boosu bana bisi zinga ha
tsi yosu.
36 Kalenu batemuna amana lombilakenu
kosu tangwa, ndangu lwakala yi ngolu
za kutinina mambu moosu mana malúta,
lwalenda telama phi ku thwala Mwana wa
mutu.»
37 Amana kosu kilumbu, mu mwini, Yesu
kakala longa muna nzu ya Nzambi, amana
kakala lubuka ndangu kenda nimba, mu
phipha, ku mongu wuna bisi tela ni wa ba
Olive.
38 Amana muna suka batu boosu bakala
kwisa kwena yandi, muna nzu ya Nzambi,
ndangu bamuyuka.

22

Bamukasidi fwongu Yesu
(Mth 26:1-5; Mlk 14:1-2; Ywn 11:45-53)

1 Mukinzi wa mapha makonda mu-
vimbu, wuna bisi tela ni Phaki, hanga
wákuma belabela.
2 Bambuta ba banganga Nzambi yi ba-
longi ba mitsiku beka sanda phila ndangu
bamuhondisa, mukuma bweya bwa batu
bákala bwawu.

Yutasi wuyilami mu kumulambula Yesu kwena bapfumu
(Mth 26:14-16; Mlk 14:10-11)

3 Hanga Satana wukoti mwena Yutasi
wuna bakala tela ni Sikadyoti, wákala phi
ha kati dya bawu Kumi yi bodi.
4 Hanga yandi, wendi yukana yi bambuta
ba banganga Nzambi yi bapfumu ba
batsinzidi ba nzu ya Nzambi mu phila yina
kafwana kubalambwala yandi.
5 Basangwala lawu, báyukana phi ni ba-
muheka mbongu.
6 Yutasi wátambwasa, wáyandika phi ku-
sanda tangwa dya bukheti ndangu kabal-
ambwala yandi, mu kitsweki, konda baza-
yabwa kwena mulumba-lumba wa batu.

Yesu yidikisi madya ma Phaki
(Mth 26:17-25; Mlk 14:12-21; Ywn 13:21-30)

7 Kilumbu kya mukinzi wa mapha
makonda muvimbu, wuna bafwana
kutambika kimenga kya Phaki, wálungila.
8 Hanga Yesu wutumi Phetelu yi Yowani,
wubazimbwadi: «Alwenda tuyidikila Phaki
ndangu twenda dyaya.»
9 Bawu bamuzimbwadini: «Ku biki wu-
zodi thwenda yidikilaya?»
10 Yandi wubavutwadi: «Tangwa lwakóta
mu mbanza, mutu mosi lwatúndakana yi
kalondu kandi ka mamba; mulandenu yi
muna nzu muna kakóta,
11 amana lwazímbula kwena mukwa
nzu: "Mulongi kabati kuhyula ni khi
mwanza pfwani yidila Phaki, meni yi ba-
longuki bama?"
12 Kalúsongila mwanza wumosi wena wa
mbuta kuna zilu, wena wakuyidika kedi. Yi
mwamuna lwayídikila mambu.»
13 Hanga bendi, bawani phi mambu
bwosu kabazimbwala, bayidika phi muk-
inzi wa Phaki.

Madya ma Pfumu
(Mth 26:26-30; Mlk 14:22-26; 1Ko 11:23-25)

14 Amana tangwa ha dyalungila, Yesu
kakala kuna mesa, amana bathumwa
bákala kumosi yi yandi.
15 Wubazimbwadi: «Yi mbundu yama
yosu thondikini kudya mukinzi wawu wa
Phaki kumosi yi benu, ku thwala kun-
yokuka,
16 mukuma yiluzimbwadibwa ni yidya
woku hika tii yi kuna bwalúngila mu Kip-
fumu kya Nzambi.»
17 Hanga wubongi mbungu yimosi,
kunima kumuvutwala Nzambi matondu
wuzimbudi hika: «Bongenu yayi, kabu-
lenuyoku muna kati dya benu;
18 mukuma, yiluzimbwadibwa: tukila
lelu, yinwáku hika malafu ma vinu, tii
yikuna kyakwísila Kipfumu kya Nzambi.»
19 Kunima, wubongi dipha; kunima
kuvutula matondu, wubukunidya amana
wubahekidya mu kuzimbula: «Lwena lutu
lwama, luna lulambuki kikuma kya benu.
Salakenu bwabuna mu kumbambukaka
meni.»
20 Wáhanga bwabuna phi kima kya
mbungu, kunima dya kudya, wuzimbudi:
«Mbungu yayi yena kuyukana kwa pha kwa
Nzambi, mu nzila menga ma meni, mana
matyakani kikuma kya benu.

21 Kaasi talenu: wuna wuzodi kathekisa
haha kena, ha mesa yi meni!
22 Mukuma, Mwana wa mutu kabati
kwenda, bwosu buna bwáyilama; kaasi
kyadi kwena mutu wuna wamúlambula!»
23 Amana báyandika kudihyula bawu yi
bawu keti nati wufwani kasala dyambu
dya buna.

Nati wenina mbuta?
24 Hanga balonguki bayandiki kuten-
dana hana kati dya bawu ndangu bazaya
keti nati wufwani batela mbuta.
25 Yesu wubazimbwadi: «Bakyamvu ba
tsi za baphani bisi bayala mu kingolu-
ngolu amana batu bana bena phi yi kiyeka
kya kudyatisa tsi bisi zola: batu bahika
babatelaka basadi basadi ba mamboti.
26 Kaasi benu, kabunaku. Wuna wena
mbuta ha kati dya benu, kakala hanga
muleki wa benu, amana wuna wisi yidika
ndonga kakala hanga wuna wubati sadila.
27 Amana, nati wena mbuta? Wuna wena
ha mesa ho wuna wubati musadila? Ka
wuna ku wena ha mesa? Amana meni
yena ha kati dya benu hanga wuna wisi
sadila!
28 Benu lwena batu bana bakwamini yi
meni, mu bimeka byama;
29 amana meni yiluheki Kipfumu kya
Nzambi, bwosu káhanakya tata kwena
meni,
30 ndangu lwadya, lwanwa phi ha mesa
mama muna Kipfumu kyama, ndangu
lwazakala mu biti bya kipfumu mu kusam-
bisa bikanda kumi yi byodi bya Kiseledi.»

Yesu wuzimbudi ni Phetelu kamutuna
(Mth 26:31-35; Mlk 14:27-31; Ywn 13:36-
38)
31 «Simoni, Simoni! Tala: Satana wu-
lombidi nzila mu kuluhenga bwosu bisi
hengula losu yi tswala.
32 Kaasi meni ndombidiki kikuma kya
ngeyi, ndangu lukwikilu lwaku luman-
isaku. Amana ngeyi, tangwa wavútukisa,
basyamisa baphangi baku.»
33 Phetelu wumuzimbwadi: «Pfumu,
yena wayilama mu kukwenda kumosi yi
ngeyi yi mu boloku, yi ku lufwa.»
34 Yesu wumuvutwadi: «Yikuzimb-
wadibwa, Phetelu, khoku kakó́kulaku
kedi, lelu, ngeyi wathúna mbala tatu ni
wunzayiku.»

Mbongu, waba yi mbedi ya phoku
35 Hanga Yesu wubazimbwadi hika:
«Tangwa yílutuma konda makuta keti
waba, keti tsabatu, Kima kyahika
kyálukonda?» Bawu bavutudi: «Ioni, ka
kima ku.»
36 Hanga yandi wubazimbwadi: «Kaasi
buthwena, wuna wena yi makuta, kanata,
wuna wena phi yi waba, kanata, phila
mosi yi wuna wukondi mbedi ya phoku,
katekisa muzaka wandi ndangu kasumba
mbedi ya phoku.
37 Mukuma yiluzimbwadibwa ni bulungi
ni buna bá́sonika, bwalungila mwena
meni: "bamukotisi mu ndonga ya band-
wandwa." Mukuma, mana mathadi meni
malungila.»
38 Balonguki bazimbudi: «Ah Pfumu, tala
zazi mbedi zodi.» Amana yandi wubavut-
wadi: «Zazina zifwani.»

Yesu wusambidi ku mongu wa ba Olive
(Mth 26:36-46; Mlk 14:32-42)
39 Bwosu kálubuka, hanga wénda ku
mongu wa ba Olive, bwosu buna kayikana.
Balonguki bandi bamulandi.
40 Buna katula homa meni hana, wubaz-
imbwadi: «Lombilenu, ndangu lubwaku mu
phukumunu.»
41 Kunima, wádihambula kwena bawu
kitesu kya thambi makumatatu. Amana
bwosu kafukama, wáyandika phi kulom-
bila,
42 mu kuzimbula: «Tata, yuka ni wuzodi,
thinisina kyana mbungu yayi. Kaasi ka
luzolu ku lwa meni, yambula luzolu lwaku
lwahangama.»
43 Hanga wanzyo mosi wátuka ku
zilu, wumulubwakidi, ndangu kamuheka
kikesa.
44 Yesu wuyuki kiwayi kya lawu, ka-
hanga wusi hika ngolu mu kulombila.
Kyusa kyandi kiyandiki kuhoma muna
mafu hanga matonzi ma menga.
45 Buna katelama mu lombilu,
wávutukisa kuna bakala balonguki,
wubawani baleka kikuma kya kyadi kina
bákala kyawu.
46 Hanga Yesu wubazimbwadi: «Abweti
lubati leka buna? Tokamenu, lombilenu
phi ndangu lubwaku mu phukumunu.»

Bamukwati Yesu
(Mth 26:47-56; Mlk 14:43-50; Ywn 18:3-
11)
47 Buna kakala zonza bwana, kibuka kya
batu kitudi. Yutasi wuna wákala ha kati
dya bawu Kumi yi bodi, yandi wakala
natisakya. Wábwesuka kwena Yesu mu
kumuyamba.
48 Kaasi Yesu wumuzimbwadini: «Yu-
tasi, mu kuyamba wuzodi wamutekisila
Mwana wa mutu?»
49 Buna bámona mana mázola kubwa,
bana bakala yi yandi bamuhyudini:
«Pfumu, tufwani mu kubeta yi mbedi?»
50 Amana, mosi wa bawu, wubeti musadi
mosi wa bambuta ba banganga Nzambi
amana wámuhuta kutu dya kitata.

51 Kaasi Yesu wuzimbudi: «Yambulenu,
bwana bufwani.» Kunima wusimbi kutu
dya mutu wuna, wumubeludi phi.
52 Kunima, hanga Yesu wuzimbudi
kwena bambuta ba banganga Nzambi yi
kwena pfumu wa batsinzidi ba nzu ya
Nzambi yi bambuta ba dibundu bana bisa
mukwata: «Lwisi ndatina mbedi yi miti
hanga mbedi yena ndwandwa.
53 Bilumbu byosu khadiki yi benu mu
nzu ya Nzambi, amana lwásandaku ni
lwakhwata. Kaasi tangwa dyadi dyena dya
benu yi ngolu za phipha.»

Phetelu wumutuni Yesu
(Mth 26:57-58; 26:69-75; Mlk 14:53-54; 14:66-72; Ywn 18:12-18; 18:25-27)

54 Kunima dya kumukwata, bamunati,
bamukotisi phi mu nzu ya mbuta wa ban-
ganga Nzambi. Phetelu kakala landa muna
kyana.
55 Hanga balemisi mbawu mu kati dya
kyanzala amana bazakadi. Phetelu wendi
zakala hana kati dya bawu.
56 Musadi mosi wa mukhetu wumumoni
kuna kyesesi kya mbawu, wumusimbuludi
yi kiswiswiswi, wuzimbudi: «Yandu phi
ká́kadiki yi yandi.»
57 Kaasi Phetelu wutuni, wuzonzi phi:
«Mukhetu, yimuzayiku!»
58 Kunima dya koma ka tangwa, mutu
wahika wumumoni amana wuzimbudi
hika: «Ngeyi phi wena mosi hana kati
dya bawu!» Kaasi Phetelu wumuvutwadi:
«Loni, ka meni ku!»
59 Ku nima dya tangwa dimosi, mutu
mosi wahika wumuzimbwadi yi singu
dyosu: «Mu kyedika, mutu yandu phi
ká́kadiki yi yandi mukuma mwisi Ngadidi
kenina yandi phi.»
60 Kaasi Phetelu wuvutudi: «Buna wubati
zola kuzonza, nzayibwoku meni.» Muna
tangwa meni dina ká́kala zonza, khoku
wá́kokula.
61 Hanga Pfumu wá́baluka amana
wá́mutala Phetelu, hana Phetelu wuyubuki
ndinga yina ká́muzimbwala Pfumu:
«Khoku kakó́kulaku kedi, lelu, ngeyi
wathú́na mbala tatu.»
62 Hanga Phetelu wá́lubuka, amana
wá́dihonda kudila.

Yesu bamutukwani, bamubeti phi
(Mth 26:67-68; Mlk 14:65)

63 Bayakala bana bakala mutadikila Yesu,
bakala museya yi kumubetaka.
64 Bakala mufidinga mbunzu, mu ku-
muhyula: «Bikuleti, nati wukubeti?»
65 Amana bá́kala mutukwana yi kumu-
tangaka mambu ma mbi ma mutindu yi
mutindu.

Yesu ku thwala kibuka kya mbuta
(Mth 26:59-66; Mlk 14:55-64; Ywn 18:19-24)

66 Buna kwakhyela kuma, bambuta ba
Bayuta, bambuta ba banganga Nzambi yi
balongi ba mitsiku bá́kutakana. Bamu-
natisi Yesu ku thwala kimvuka kya mbuta
kya Bayuta
67 amana bazimbudi: «Yukani ngeyi
wena Masiya, tuzimbwalabwa.» Yandi
wubavutwadi: «Yukani yiluzimbwalabwa,
lwakú́mbwalabwoku.
68 Amana yukani yiluhyula kyufu,
lwamvú́twalaku.
69 Kaasi tuka buthwena, Mwana wa mutu
kasíkuka kuna kitata dya ngolu za Nzambi
wa Phungu.»
70 Boosu bazimbudi: «Kisongidila, ngeyi
Mwana wa Nzambi wena?» Yandi
wubavutwadi: «Benu-benu luzimbudibwa
ni yeninabwa.»
71 Hanga bawu bazimbudi: «Ni mupfunu
wa bimbangi hika thwena wawu betu? Tu-
muyuki betu-betu muna munwa wandi.»

23

Yesu ku thwala Philatu
(Mth 27:1-2; 27:11-14; Mlk 15:1-5; Ywn 18:28-38)

1 Bá́telama boosu ha kimosi amana
bá́munata ku thwala Philatu.
2 Bá́yandika kumufunda mu kuzimbula:
«Tumuwani mutu yandu, kabati hukumuna
batu ba betu; kabati bazimbwala ni bafu-
taku phaku kwena pfumu wa mbuta
Khayisala, wudikitudi yandi meni Masiya,
thotila.»
3 Philatu wumuyufudi: «Ngeyi, pfumu
wa Bayuta wenina?» Yesu wumuvutwadi:
«Ngeyi meni wuzimbudibwa.»
4 Hanga Philatu wuzimbudi kwena
bambuta ba banganga Nzambi yi milumba-
lumba mya batu: «Mboniku kima kya
muzengila ndola mutu yandu.»
5 Kaasi bawu balaphikisi ndinga, baz-
imbudi phi: «Khabu kabati heka batu mu
kulonga mu Yuteya dyosu, tuka ku Ngadidi,
kuna ká́yandikila, yi kwaku.»

Yesu ku thwala Eloti

6 Tangwa ká́yuka Philatu mambu mana,
wuhyudi: «Mutu yandu, mwisi Ngadidi
kenina?»
7 Buna ká́yuka ni Yesu ku kinzunga kina
kakala yala Eloti ká́tuka, kahanga wumuhi-
tiki kwena yandi, mukuma ku Yelusalemi
ká́kala muna bilumbu meni bina.
8 Amana Eloti buna ká́mona Yesu hanga
kyesi kimukwati lawu. Kikuma, kakala
sanda ni kamumona tuka thama; mukuma
ká́zola kamumona kikuma kya mambu

mana kakala yuka kuzonzila kikuma kya yandi, amana kákala yi kivuvu kya kumumona kusala ndambu ya biphadi.
9 Kahanga wumuhyudi byufu bya lawu kaasi Yesu kámuvutwalaku keti kima.
10 Bambuta ba banganga Nzambi yi balongi ba mitsiku hana bákala amana bakala mufunda ngolu.
11 Hanga Eloti yi batsinzidi bandi, wuyandiki kumulewula. Amana kunima kumuseya yi kumuvwatisa muledi wumosi wa kitoku, hanga wumuhitiki hika kwena Philatu.
12 Muna kilumbu meni kina, Eloti yi Philatu bakítuka banduku, bawu batekila kala bambeni.

Bamuzengidi lufwa Yesu
(Mth 27:15-26; Mlk 15:6-15; Ywn 18:39; 19:16)
13 Philatu wákhokisa bambuta ba banganga Nzambi, bathwadisi yi batu bahika,
14 hanga wubazimbwadi: «Benu lwisi ndatina mutu yandu, mu kuzonza ni batu kabati hukumuna. Kinga meni yimuhyudi ku thwala benu boosu kaasi mboniku kima mwena yandi kifwani muzengila ndola, ka kikuma ku muna mamana lubati mufundila.
15 Eloti phi, lo kwandi, mukuma wutulambwadi yandi hika. Kahangiku kima kifwani bamuhondila.
16 Yimusula, kunima dya kumubetisa fimbu.»
17 [Kosu mukinzi wa Phaki, Philatu kafwana kubalubwala mutu mosi mu boloku.]
18 Kaasi báyandika kukalunga boosu: «Muhonda mutu yandu, tulubwala Balabasi!»
19 Balabasi, bámusila mu boloku kikuma kya mvwalangani yina bábusila bisi Loma, yina yáluta mu mbanza yi buna káhonda mutu.
20 Hanga Philatu wázonza hika mbala yikwawu, mukuma kázola kalubula Yesu.
21 Kaasi bawu bakala kalunga: «Mukhoka ha kitakani! Mukhoka ha kitakani!»
22 Philatu wubazimbwadi mu mbala ya tatu: «Khi mbi kasadi mutu yandu? Mboniku kima mwena yandi kilungi kumunatina lufwa. Yimusula, ku nima dya kumubetisa fimbu.»
23 Kaasi bakalungi hika ngolu, mu kulomba ni Yesu kakhokama ha kitakani. Hanga malokosi ma bawu mábanungisa.
24 Philatu wubongi lukanu lwa kubasadila bwosu buna bakala lomba.
25 Wuyambwadidi wuna bákwata mu boloku kikuma kya mvwalangani yi buna káhonda mutu, wuna bakala lomba. Wubalambwadi Yesu ndangu bamuhanga buna bázola.

Bamukhoki ha kitakani Yesu
(Mth 27:32-44; Mlk 15:21-32; Ywn 19:17-27)
26 Bwosu bakala munata Yesu, bakwati mutu mosi zina dyandi Simoni, mwisi Sileni, wátuka ku bilanga. Hanga bamukwati ndangu kamunatisa Yesu kitakani kuna manima.
27 Mulumba-lumba wa batu wakala mulanda yi bakhetu mu bidilu yi miyananu mya lawu kikuma kya yandi.
28 Hanga Yesu wubaluki kwena bakhetu wubazimbwadi: «Bakhetu ba ku Yelusalemi, ludilaku kikuma kya meni! Kaasi dilenu kikuma kya benu-benu yi kikuma kya bana benu!
29 Mukuma bilumbu byakwísa, bina bazímbula: "Kyesi kwena bakhobu, kyesi kwena makundu mana mábutaku yi mayeni mana máyemikaku!"
30 Hanga batu báyandika kuzimbula kwena mongu mya mbuta: "Tubwilenu" yi kwena mina mya khunda: "Tufidingenu!"
31 Mukuma, yukani bahanga bwabu kwena miti wa tsi amana miti waloka abweti bahángawa?»
32 Bakala nata muna tangwa medina bayakala bodi bahika bákala bandwandwa ndangu babahonda ha kimosi yi yandi.
33 Buna bátula homa hana bisi tela: «Kibelengenzi kya mutwa», bamukhoki Yesu ha kitakani; phila mosi yi bandwandwa bana, mosi ku koku dya kitata, mukwawu, ku koku dya kimama.
34 [Yesu kakala zimbula: «Tata, balolula mukuma bazayimoku mana babati sala.»] Basanzani miledi myandi mu kubetilamya phi zeki.
35 Batu batelamiki hakana yi kutalaka mambu buna makala luta. Bapfumu ba Bayuta báyandika kumuseya, mu kuzimbula: «Batu bahika kakala hulula, kadihulula phi yandi meni yuka yandi kena Masiya wa Nzambi, wuna kásola!»
36 Basuta phi bakala museya; babwesuki, bamunwisi phi vinu dya ngani,
37 yi kuzimbulaka: «Yukani ngeyi pfumu wa Bayuta wena, dihulula ngeyi meni!»
38 Ha thandu ya mutwa wandi hákala yi bisona byabi: «Yandu kenina pfumu wa Bayuta.»
39 Mosi wa bandwandwa bana bákala ha kitakani, hanga wumutukwani mu kuzimbula: «Ka ngeyi ku Masiya? Dihulula ngeyi meni, amana watuhulula betu!»
40 Kaasi mukwawu, wumusongisi, mu kuzimbula: «Weku yi bweya bwa Nzambi? Ngeyi wubongi ndola mosi yi yandi?

41 Betu, ndola yayi yifwanani yi mbi yina twasadi kaasi yandu kasadiku kima kya mbi.»
42 Amana kakala zimbula: «Yesu, ngyubuka bawu tangwa wakwísa mu Kipfumu kyaku.»
43 Yesu wumuvutwadi: «Yikuzimbwadibwa, mu kyedika: lelu dyadi, wakála yi meni muna Phaladisu.»

Lufwa lwa Yesu
(Mth 27:45-56; Mlk 15:33-41; Ywn 19:28-30)

44 Amana tangwa ha kátula ha kisosi, kuma kwabwa phipha mu mulambu wosu yi kuna tangwa dya tatu dya masikidika.
45 Tangwa wátota. Muledi wa kikumbu kya nzu ya Nzambi wáyatuka ha kati.
46 Yesu wákalunga: «Tata, mvutudi moya wama mu moku maku.» Kunima kuzonza bwabuna, wutabudi.
47 Mu kumona mana maluta, hanga satudiyoni wázatula Nzambi mu kuzimbula: «Mu kyedika, mutu yandu kákadiki mutu wasungama!»
48 Amana milumba-lumba mya batu bakala hana, bisa tala mambu buna máhitila, ku nima kumona mana máhita, bávutuka yi kudibundaka thulu kikuma kya kiwayi.
49 Boosu bana bámuzaya, yi bakhetu bana bisa musindikila tuka ku Ngadidi, bátelama muna kyana ndangu bamona mambu buna makala luta.

Yesu bamukulumuni mu mazyamu
(Mth 27:57-61; Mlk 15:42-47; Ywn 19:38-42)

50 Hákala yi mutu mosi wa kimvuka kya bukheti, khumbu yandi Yozefu, mutu wa mboti yi wasungama.
51 Yandi kátambwasalwoku lukanu luna bátambula mu kimvuka yi bakwawu, kákala mwisi Adimate mbanza ya Bayuta, amana kakala hingila Kipfumu kya Nzambi.
52 Kahanga wenda kwena Philatu amana wálomba lutu lwa Yesu.
53 Wutuludilwa ha kitakani, wuvungilwa ha muledi, wusikudilwa phi mu mazyamu ma kitadi mana bakonda zika kedi mutu.
54 Kyákala kilumbu kya kuyilama, amana sabata dyázola kuyandika.
55 Bakhetu bana meni bámusindikila tuka ku Ngadidi, bakala landila, bámona mazyamu yi phila yina básikula lutu lwa Yesu.
56 Amana kunima, bávutuka mu kuyidika masi yi mananasi kikuma kya mvumbi. Amana mu kilumbu kya Sabata, bálembwa bwosu buna wakala lomba mutsiku.

24

Lufutumuku lwa Yesu
(Mth 28:1-10; Mlk 16:1-8; Ywn 20:1-10)

1 Kilumbu kya theti kya phosa, bakhetu bénda ku mazyamu muna suka-suka, mu kunata mananasi mana báyidika.
2 Bawani ditadi dyakubundumuna ku thwala mazyamu;
3 bákota, kaasi báwanalwoku lutu lwa Pfumu Yesu.
4 Bwosu bákala mu kitswi kikuma kya mambu meni mana; batu bodi bámonika hakana, bavwatiki miledi myákala kédyamina.
5 Bwosu bákala yi bweya, bázenzika mbunzu muna mafu; kaasi batu bana babazimbwadi: «Kikuma kya biki lwisi sosila mutu wena mu luzingu mu kati dya bafwa?
6 Keku haka, kaasi wufutumuki. Banzenu buna kázimbula kwena benu ha kákala hika ku Ngadidi:
7 Bulungi, Mwana wa mutu bamulambula kwena basumuki amana kakhokama ha kitakani, amana kafútumuka mu kilumbu kya tatu.»
8 Amana báyubuka ndinga meni zina.
9 Bakhetu bákatuka ku mazyamu, kikuma kya kuyadingisa mana mosu kwena Bawu kumi yi mosi yi kwena bakwawu.
10 Hákala yi Madiya mwisi Makatala yi Zyani yi Madiya ngudi wa Zyaki. Bakhetu bahika phi bákala hakana, bazimbudibwa kwena bathumwa.
11 Kaasi ndinga zina bámonaza hanga zina za bilawu bákwikilaku kwena bakhetu.
12 Kaasi Phetelu wátelama, wénda thinu ku mazyamu; amana buna kazenzama, wumoni lwesi bitemba bya miledi bya khatu. Amana wávutuka ku nzu yandi, wuyituki lawu kikuma kya mambu mana maluta.

Mu nzila Emawusu
(Mlk 16:12-13)

13 Kinga, muna kilumbu mekyana, boodi hana kati dya balonguki, bakala kwenda ku hata dimosi khumbu ya dyawu: Emawusu; tuka Yelusalemi yi kuna, bafwana kusala tangwa zodi.
14 Muna nzila, bekazonzila mambu mana moosu buna málutila.
15 Tangwa bakala zonza yi kuyambilaka bwabuna, yameni Yesu wábawana, wénda nzila mosi yi bawu.

16 Kaasi mesu ma bawu máfwanaku mu
kumusengumuna.
17 Hanga wubahyudi: «Biki lubati zonzila
mu nzila?» Hanga batelami yi kyadi kyosu.
18 Mosi hana kati dya bawu, khumbu
yandi Kolofasi, wumuvutwadi: «Ngeyi
lwesi wunangi bilumbu ku Yelusalemi,
wukondi zaya mambu mana málutiki mu
bilumbu byabi?»
19 Yandi wáhyula: «Khi dyambu?» Hanga
bamuvutwadini: «Mambu mana mata-
didi Yesu mwisi Nazaleti, wuna wakadi
mbikudi wa ngolu mu bisalu yi ndinga
zandi ku mesu ma Nzambi yi ku mesu ma
batu boosu.
20 Bambuta ba banganga Nzambi yi bap-
fumu betu bamulambudi ndangu kafwa
amana bamukhoki ha kitakani.
21 Twakadi yi kivuvu ni yandi wálubula
mu kihika Kiseledi. Kaasi bilumbu byek-
ina bitatu, tuka buna mabwidiki mambu
mana.
22 Mu kyedika, bakhetu bahika hana
kati dya betu batuyitwakisi. Lelu, bendiki
muna suka ku mazyamu
23 kaasi bwosu bamoniyoku mvumbi
yandi, bisi zimbula ni banzyo babalub-
wakidi, amana babaheki tsikiningi ni mu
luzingu kenina.
24 Batu bahika ha kati dya betu bendiki
ku mazyamu, bamoni mambu bwosu buna
bazimbudiki bakhetu, kaasi yandi bamu-
monikiku.»
25 Hanga Yesu wubazimbwadini: «Batu
bakonda ngangu, mbundu zenu zisiku
lenga kwikila mambu mana básamuna
bambikudi!
26 Bwáfwanaku ni Masiya kanyokuka
bwabuna ku thwala kukota mu khembu
yandi?»
27 Wábatendwala mambu moosu mana
mamutadidi muna masonuku moosu, tuka
ku mikanda mya Moyize yi kuna mikanda
mya bambikudi boosu.
28 Buna bátula ku hata dina bakala
kwenda, Yesu wuhangi hanga mutu wu-
zodi kuluta.
29 Kaasi bawu bamubokwadidi mu kuz-
imbula: «Zakala yi betu; kuma kuyidini,
phipa yekina bwa.» Hanga yandi wendi
zakala yi bawu muna nzu yina bákota.
30 Yesu wázakala[a] kuna mesa ha ki-
mosi yi bawu; wátambula dipha, wusam-
budidya; kunima, wábukunadya amana
wábahekadya.
31 Hanga mesu ma bawu makanguki,
bawu bamutunguludi kaasi yandi wátota
hana kati dya bawu.
32 Amana báyandika kudizimbwala
bawu yi bawu: «Abweti yikondi tu-
phumwakina mbundu hanga mbawu,
tangwa kakatuzonzisaka mu nzila yi
kututendwala masonuku?»
33 Hanga bátelama muna tangwa meni
dina, bávutuka phi ku Yelusalemi. Bawani
bawu kumi yi mosi mu kimvuka yi ban-
duku ba bawu,
34 beka zimbula: «Mukyedika Pfumu wu-
futumuki! Mukuma kadimonikisi kwena
Simoni!»
35 Hanga balonguki bana bawu bodi ba-
batendwadi mana mábalutila mu nzila mu
tangwa bakala kwenda yi buna kadisengu-
muna Yesu kwena bawu mu tangwa dya
kubukuna dipha.

Yesu wudisengumuni kwena balonguki bandi

(Mth 28:16-20; Mlk 16:14-18; Ywn 20:19-23; Mhb 1:6-8)

36 Buna bakala zimbula bwabuna,
hanga yandi meni Yesu wubalubwakidi,
wátelama hana kati dya bawu amana
wubazimbwadi: «Ngemba yakala yi benu!»
37 Bweya bubakwati balonguki,
bayandiki phi kubanga lawu, kikuma
bámona hanga kiphedikisa.
38 Kaasi yandi wubazimbwadi: «Bweya
bwa biki lwena bwawu? Biki lubati findila
phaka muna mbundu zenu?
39 Talenu moku yi malu mama: mu
kyedika, meni yandu; babatenu lutu
lwama, talenu phi; kiphedikisa kisiku kala
yi musuni keti mufufwa; bwosu lubati
mona yenina byawu.»
40 Buna kázimbula bwabuna, hanga
wubasongidi moku mandi[b] yi malu mandi.
41 Bwosu kyábalutila kyesi, bafwanaku
kedi kukwikila, mu kuyituka bákala.
Hanga Yesu wubazimbwadi hika: «Kima
kya kudya lwena kyawu haka?»
42 Bámuheka kitini kya tsema wa
kukadinga.
43 Wutambudikya amana wudikya phi
muna mesu ma bawu.
44 Hanga wubazimbwadi hika: «Tagwa
yikala theti ha kimosi yi benu, yikala
luzimbwala ni mana básonika kikuma
kya meni, mu mitsiku mya Moyize, mu
mikanda mya bambikudi yi mu mikunga,
mafwana masalama.»
45 Hanga yandi wubakangudi mabanza
ndangu babakisa masonuku,
46 amana wubazimwadi: «Básonika
bwabu ni Masiya kanyókuka, amana
kafútumuka ku tsi ya bafwa mu kilumbu
kya tatu,

a **24:30** **24:30** Disongidila ni wazenzama kakala.
b **24:40** **24:40** Kabasongilama ndangu bakwikila ni yandi kyedika.

47 bufwani bayandikila ku Yelusalemi,
mu kulonga malongi mu khumbu ya yandi;
kusamuna kwena batu ba tsi ni basoba
bikalulu ndangu babonga ndoluka ya ma-
sumu.
48 Benu lwenina bambangi ba mambu
mana.
49 Amana meni phitiki kwena benu, kina
kásila Tata wama. Benu, zakalenu mu
mbanza tii yikuna lwavwátila ngolu za ku
zilu.»

Yesu wendi ku zilu
(Mlk 16:19-20; Mhb 1:9-11)

50 Amana, Yesu wábalubula mu mbanza,
wábanata tii yi kuna bela-bela yi hata dya
Betaniya, Hanga wátombula moku ku zilu,
wubasambudi.
51 Buna kakala basambula, wudiham-
budi yi bawu amana bámutombula ku zilu.
52 Bawu kunima dya kufukama ku
thwala yandi, bávutuka phi ku Yelusalemi
yi kyesi kya lawu.
53 Bilumbu byosu bakala kutakana mu
nzu ya Nzambi yi kukumisaka Nzambi.

Musamu kásonika Yowani
Yowani
Khotidi ya mukanda

Musamu wa Bukheti kásonika Yowani, básonikawa kikuma kya mangumba ma bakidisitu babana benina ku tsi ya Sidiya yina bakala tela hika ni Aziya dya khunda, bisi tela hika buthwena ni Tidiki.

Mukanda wawu wenina yi mutindu wandi wuna bákyatikila malongi yi mihowu mina básonikinawa, biswaswani yi misamu mya bukheti myahika. Yandi kabati hana mupfunu wa lawu mu mana matadidini kimvidingingi kya ndinga yi mihangu mya Yesu.

Ndambu yatheti ya mukanda (khaphu 1-12) yibati menika mambu ma mbuta tsambwadi matadidini Yesu. Mambu meni mana, bisima tela ni "bidimbu bya biphadi" kikuma mabati songila ni Yesu kenina Mwana wa Nzambi. Ndambu meni yayi yibati menika phi kutundakana kwa Yesu, mu mbandu hanga pfumu wa dibundu muyuta (khaphu 3), yi mukhetu wa ku Samadiya (khaphu 4), yi bambefu (khaphu 5 yi 9). Muna malongi mandi, Yesu kabati dimonikisa hanga dipha dina disi hana luzingu, muhungudi wuna wisi natisa batu kwena Tata Nzambi, yi mwini wuna wisi temuna tsi. Yesu kabati songila kwena batu boosu buna kenina yandi.

Ndambu ya zodi ya mukanda (khaphu 13-21) yibati yidika yi kumenika tangwa dina "Yesu kafwana kukatuka ha tsi mu kukwenda kwena Tata wandi". Yesu kabati zonza kwena balonguki bandi, kabati baheka milongi kikuma kya tangwa dina kakalaku hika yi bawu (khaphu 13-16). Kunima Yesu wulombidini Nzambi Tata wandi, amana wumuhekini kiyeka kya balonguki bandi (khaphu 17).

Meni dya mambu mana mazungi lufwa lwa Yesu (khaphu 18 yi 19) dyenina yi mambu ma lawu hakimosi yi mana ma Mathayi, Malaku yi Luka muna dilongi dimosi.

Kilumbu kya Phaki, Yesu wudisongidini wamoya kwena balonguki bandi (khaphu 20 yi 21). Amana musoniki wa Musamu wa Bukheti wawu kabati zimbula bwabu: kásonika mukanda wandi ndangu babana bámumonaku Yesu, bawu phi bakwikila mwena yandi (20:29-31).

Musamu wa Bukheti kásonika Yowani wisi zonzila mbala za lawu Bayuta hanga kibuka kimosi kya kingenga. Nzonzidi yina yibati zonzila bambeni ba Yesu, mu kimvuka bapfumu ba mabundu babana bisi mutendisa. Yandi meni Yesu kenina Muyuta yi balonguki bandi batheti phi. Yowani tangwa kisi zonzila Bayuta, nzonzidi yandi yitadidiku dyambu dya tsi. Mana matadidi batu boosu babana bisi mutendisa Yesu Kidisitu.

Musamu wa Bukheti wa Yowani wubatiku zonzila lubutuku lwa Yesu keti luyandiku lwa luzingu lwandi ku mesu ma batu. Kaasi muna khotidi ya kaleyi ya mukanda, kabati tendula ni "Yesu Kidisitu kenina Ndinga ya Nzambi", yina yisi kala hakimosi yi Nzambi tukidila matangwa moosu (1:1-18). Yesu, Ndinga ya Nzambi, wisa zingila hakimosi yi batu. Bwabuna batu bafwani bákitukila bana ba Nzambi. Muna luzingu lwandi lwa ha tsi, Yesu kenina mu kithwadi kya ngolu yi Tata. Yandi kenina "ngenzi wa Nzambi" mu tsi. Boosu babana bisi musanda Nzambi yi lungongu balenda muzayila mwena yandi.

Ndinga ya mwini yi ya luzingu

1 Muna luyandiku, Ndinga wádikadila
amana Ndinga kákala hakimosi yi Nzambi;
amana Ndinga kákala Nzambi.
2 Yandi kákala muna luyandiku hakimosi yi Nzambi.
3 Byosu, mwena yandi byáhangamina
amana kweku kima kyáhangama konda yandi;
muna byabina byisi monika;
4 mwena yandi mwákala luzingu.
Amana luzingu lwákala mwini wa batu.
5 Mwini wukenzudini muna phipha,
kaasi phipha yálendaku mu kukwatawa.
6 Há́tula mutu mosi, bátuma kwena Nzambi,
mu khumbu ya Yowani.
7 Kisa hanga mbangi, mu kuta kimbangi kitadidini mwini.
Ndangu, mwena Yowani, boosu bakwikila.
8 Ka yandi ku wákala mwini, kaasi kyisa ta kimbangi kwena mwini.
9 Ndinga yákala mwini wakyedika, wuna wisi temuna mutu wosu,
Ndinga yísa muna tsi.
10 Ndinga yákala muna tsi.
Amana tsi yáhangama mwena yawu, kaasi tsi yámubakulaku.
11 Yísa kwena biwutu byandi, kaasi biwutu byandi bámutambwasaku.
12 Kaasi kwena boosu babana bámutambwasa, wábaheka hamu dya kukituka bana ba Nzambi;
kwena babana bisi kwikila muna khumbu yandi.

13 Babana bábutukaku mu menga, keti
mu luzolu lwa lutu, keti mu luzolu lwa
mutu, kaasi mwena Nzambi.
14 Ndinga yákituka mutu, amana yisa
zingila hana kati dya betu, amana betu
twámona khembu yandi, khembu ya
Mwana wa yakala yandi mosi wuna
wábutukila mwena Tata; Ndinga yábasa
yi khenda yi kyedika.
15 Yowani wámutila kimbangi;
kákalunga mu kuzimbula: «Kikuma kya
yandi yízimbwala: "Wuna wubati kwisa
ku manima ma meni, kenina mupfunu wa
lawu kuluta meni, mukuma, wádikadila
kedi ku thwala ya meni."»
16 Kikuma, muna kuvula kwa kuvwa
kwandi twátambwala, betu boosu, khenda
hana thandu ya khenda.
17 Mukuma mitsiku myáhanama mwena
Moyize; kaasi khenda yi kyedika byísila
mwena Yesu Kidisitu.
18 Heku mutu wámona kedi Nzambi;
kaasi Mwana yandi mosi wenina Nzambi,
yandi wisi nangina bela-bela yi Tata, yandi
wámuzayikisa Tata.

Kimbangi kya Yowani Mubotiki kikuma kya Yesu
(Mth 3:1-12; Mlk 1:1-8; Luk 3:1-18)

19 Tala kimbangi kya Yowani, tangwa
bámutumina banganga Nzambi yi balefi
kwena Bayuta tuka ku Yelusalemi, mu ku-
muhyula: «Ngeyi nani wenina?»
20 Wátambwasabwa, kátunabwoku,
wátambwasa mu kuzimbula: «Meni yeku
Kidisitu.»
21 Bámuhyula: «Amana nani wen-
ina? Ngeyi wenina Diya?» Yowani
wábavutwala: «Yeku phi yandi.»
Bámuhyula: «Mbikudi wenina?» Wuzim-
budini: «Loni»,
22 Hanga bamuzimbwadini: «Amana nati
wenina? Ndangu twahana mvutu mosi
kwena babana bátutuma! Biki wuzimbu-
dini kikuma kya ngeyi meni?»
23 Yowani wávutula: «Meni yenina
"wuna wubati kalunga muna nganga:
sungikenu nzila kikuma kya Pfumu!"»
– Bwabuna kázimbula mbikudi Yesaya[a].
–
24 Batu babana bátuma kwena bafwadisi
mu kwenda mumona Yowani;
25 bamuhyudini: «Yuka ni weku Masiya,
weku phi Diya, keti mbikudi, amana
kikuma kya biki wubati botikila?»
26 Yowani wubavutwadini: «Meni, mbati
lubotika mu mamba; hana kati dya benu
henina yi mosi wuna luzayiku benu.
27 Kabati kwisa hana manima ma meni.
Ndungiku mu kukutumuna misinga mya
tsabatu zandi.»
28 Mamana moosu makala hitila ku Be-
taniya, kuna sambwa dikwawu dya Yolu-
tani, kuna kakala botikila Yowani.

Yesu, Mwana wa mukoku wa Nzambi
29 Kilumbu kyálanda, Yowani wámona
Yesu kukwisa kwena yandi, amana wuz-
imbudini: «Tala Mwana wa mukoku wa
Nzambi wuna wisi katula masumu ma tsi.
30 Kikuma kya yandi yízonzila tangwa
yízimbula: "Mutu mosi wubati kwisa ku
manima ma meni, kaasi kenina mupfunu
kuluta meni, mukuma kakala dizingila
kedi ku thwala ya meni."
31 Yikalaku zaya keti nati káfwana
kukala, kaasi ho yisa botika mu mamba
ndangu yimuzayikisa kwena kanda dya
Kiseledi.»
32 Amana Yowani wáta kimbangi kyaki:
«Mboni Kitembu kya Nzambi kukulunga
tukila ku zilu hanga yembi amana wuza-
kadini hana thandu ya yandi.
33 Meni-meni yízayaku keti nati kákala,
kaasi Nzambi, wuna wáthuma mu
kubotika mu mamba, kánzimbwala:
"Wamóna Kitembu kukulunga yi kuzakala
hana thandu ya mutu mosi; yandi wuna
wabótika mu Kitembu Kyatoma."
34 Bwabuna mbonini meni-meni amana
thini kimbangi ni mutu yandu kenina
Mwana wa Nzambi.»

Balonguki batheti ba Yesu
35 Kilumbu kyálanda, Yowani hana
kákala hika, yi boodi ba balonguki bandi.
36 Buna kámona Yesu wakala hita, wuz-
imbudini: «Tala Mwana wa mukoku wa
Nzambi!»
37 Balonguki boodi babana báyuka
ndinga zina, hanga balandi Yesu.
38 Yesu wábaluka, wumoni ni bakala
mulanda amana wubahyudini: «Biki lubati
sanda?» Bawu bamuvutwadini: «Kubiki
wisi zingila, Labuni?» -Disongidila: «Mu-
longi». -
39 Yandi wubazimbwadini: «Alwisa
amana lwamóna.» Bénda amana bámona
kuna kakala zingila; bánanga kilumbu
mekina kwakuna, hakimosi yi yandi.
Dyákala hanga tangwa dya kumi yi
sambanu dya masikidika.
40 Andele, phangi wa yakala wa Simoni
Phetelu, kákala mosi wa bodi babana
báyuka ndinga za Yowani amana bálanda
Yesu.
41 Mutu watheti katekila tundakana
kákala phangi wandi Simoni; amana

a **1:23 1:23** Yes 40:3.

wumuzimbwadini: «Tumumoni Masiya.» -Disongidila «Kidisitu» -

42 Wámunata Simoni yi kuna kákala Yesu. Yesu wámutala amana wuzimbudini: «Ngeyi wenina Simoni, mwana wa Yowani; bakutediki Sefwasi.» -Disongidila «Tadi». -

Fidiphu yi Natanayedi

43 Kilumbu kyálanda, Yesu wázola ni kenda ku Ngadidi. Amana wátundakana Fidiphu, hanga wumuzimbwadini: «Ndanda!»

44 Fidiphu kákala mwisi Betisayita, mbanza ya Andele yi Phetelu.

45 Fidiphu wátundakana Natanayedi amana wumuzimbwadini: «Tumumoni wuna bázonzila kwena Moyize yi muna Mitsiku yi bambikudi. Kenina Yesu mwisi Nazaleti, mwana wa Yozefu.»

46 Natanayedi wámuzimbwala: «Kuna Nazaleti, kufwani kwalubuka kima kya bukheti?» Fidiphu wumuzimbwadini: «Awisa amana wamóna»

47 Yesu wámona Natanayedi mu kukwisa kwena yandi, hanga wumuzimbwadini kikuma kya yandi: «Tala mwisi Kiseledi wa kyedika; muna mwa yandi mweku bukamvi.»

48 Natanayedi wumuzimbwadini: «Ku biki wunzayidini?» Yesu wumuvutwadini: «Yikumoniki kedi tangwa wukadikini hana sina dya mufiki[b], hana Fidiphu khaku kakutela.»

49 Natanayedi wávutwakila: «Mulongi, ngeyi wenina Mwana wa Nzambi, ngeyi wenina kyamvu wa Kiseledi!»

50 Yesu wumuvutwadini: «Wukhwikidini kikuma kya buna yikuzimbwadini ni yikumoniki muna sina dya mufiki? Wamóna hika mambu ma mbuta-mbuta kuluta mama.»

51 Hanga wumuzimbwadini: «Kyedika, kyedika yibatibwa luzimbwala: lwamóna zilu dyakanguka amana banzyo ba Nzambi kutombuka yi kukulunga hana thandu ya Mwana wa mutu!»

2

Longu lwa ku Kana

1 Muna kilumbu kya tatu, mukinzi wa longu wákala kuna Kana, muna kinzunga kya Ngadidi. Ngudi wa Yesu hana kákala,

2 Yesu phi bámutedisa kuna longu meni luna hakimosi yi balonguki bandi.

3 Amana bwosu dyákonda vinu, muna tangwa dimosi, hanga ngudi wa Yesu wumuzimbwadini: «Beku hika yi vinu.»

4 Yesu wumuvutwadini: «Ngudi, biki ngeyi yi meni mu mambu mama? Tangwa dyama khaniku kedi dilungila.»

5 Ngudi wandi wuzimbudini kwena basadi: «Hangenu kyosu kina kalúzimbwala.»

6 Hákala hahana yi mindungu sambanu mya tuma myákala kikuma kya kudisemisa kwa Bayuta. Kosu mundungu yakala kota kitesu kya milangi khama.

7 Yesu wubazimbwadini: «Basisenu mindungu myami yi mamba.» Babasisimya yi hana thandu.

8 Yesu wubazimbwadini: «Buthwena, tékunenu amana natenumoku kwena muyidiki wa mukinzi.» Amana bawu bámunatinama.

9 Tangwa káyedika, muyidiki wa mukinzi, mamba mákituka vinu, kázayaku kubiki dyátuka vinu meni dina. Kaasi basadi babana bálongulula mamba bázayabwa. Muyidiki wa mukinzi wámutela yakala wuna wákwela

10 amana wumuzimbwadini: «Mutu wosu kisi tekila hana vinu dya bukheti, yuka batu bazedini, wuhani nana mulala. Ngeyi wuswekiki vinu dya bukheti yi buthwena bwabu!»

11 Luna lwákala luyandiku lwa bidimbu bya biphadi bya Yesu. Kásadilakya kuna mbanza ya Kana dya Ngadidi; wásongila khembu yandi, amana balonguki bandi bákwikila mwena yandi.

12 Kunima dya bwabuna, wákulunga ku mbanza ya Kafadinawumi yi ngudi wandi yi baphangi bandi yi balonguki bandi. Amana bilumbu bya khunda lwesi bánangakwa.

Yesu muna nzu ya Nzambi
(Mth 21:12-13; Mlk 11:15-17; Luk 19:45-46)

13 Mukinzi wa Phaki ya Bayuta wábwesuka amana Yesu wátombuka ku Yelusalemi.

14 Kuna nzu ya Nzambi, káwana bateki ba bangombi, ba mikoku yi ba mayembi; yi bakwa tsyenzya bákala basikuka.

15 Kahanga wuyidiki fimbu dya misinga amana wábakukwasa boosu kuna phenza ya kyanzala kya nzu ya Nzambi, yi mikoku yi bangombi; wámwanga makuta ma bakwa tsyenza, wázanga phi mesa ma bawu;

16 hanga wuzimbudini kwena babana bakala tekisa mayembi: «Katulenu byabina byosu haka! Lukitulaku Nzu ya Tata wama hanga nzu yimosi ya kikhita!»

b **1:48 1:48** Miti wa fiki

17 Balonguki bandi báyubuka ni básonika bwabu: «Kitya kya lawu kina yenina kyawu kikuma kya Nzu yaku, kyanzínisa.»

18 Bayuta bámuzimbwala: «Khi kidimbu wutusongidini mu kuhanga bwabuna?»

19 Yesu wábavutwala: «Mwangenu nzu ya Nzambi yayi, amana mu bilumbu bitatu yitúngululaya.»

20 Bayuta bamuzimbwadini: «Kwáfwana mvula makumaya yi sambanu mu kutunga nzu ya Nzambi yayi, amana ngeyi, mu bilumbu bitatu, watúngululaya?»

21 Kaasi nzu ya Nzambi yina kakala zonzila yandi yákala lutu lwandi.

22 Amana tangwa káfutumuka ku bafwa, balonguki bandi báyubuka ni wázimbulabwa bwabuna; amana bákwikila mu Masonuku yi ndinga yina kázimbula Yesu.

Yesu wuzayi bukheti mbundu ya mutu

23 Buna kákala Yesu ku Yelusalemi, kuna mukinzi wa Phaki, balawu bákwikila mu khumbu yandi, mu kumona bidimbu bya biphadi bina kakala hanga.

24 Kaasi Yesu, yandi, kákwikilaku mwena bawu, kikuma wábazaya boosu.

25 Kákalaku phi yi mupfunu ni bamutila kimbangi kya mutu, mukuma yandi meni wázaya mana mákala mwena mutu.

3

Yesu yi Nikundimu

1 Mutu mosi wákala muna mukanzu wa Bafwadisi khumbu yandi Nikundimu, kákala phi mosi hana kati dya bapfumu ba Bayuta.

2 Wisa muwana Yesu muna phipha yi-mosi, amana wumuzimbwadini: «Mulongi, tuzayi ni Nzambi wákutuma ndangu wisa tulonga; mukuma ka mutu ku wufwani mu kuhanga bidimbu bya biphadi bwosu wisibya hanga ngeyi, yuka ni Nzambi keku hakimosi yi yandi.»

3 Yesu wámuvutwala: «Mu kyedika, yikuzimbwadibwa: ka mutu ku walenda mona Kipfumu kya Nzambi yuka ni kabutukiku lubutuku lwa pha.»

4 Nikundimu wámuhyula: «Khi phila, mutu yandu wukodi kedi kafwani mu kubutuka hika mbala yikwawu? Wufwani hika ni kavutuka mu kundu dya ngudi wandi, amana kabutuka hika mbala ya zodi?»

5 Yesu wumuvutwadini: «Kyedika, kyedika, yikuzimbwadibwa: yuka ni mutu kabutukiku mu mamba yi mu Kitembu, kafwaniku mu kukota mu Kipfumu kya Nzambi.

6 Kina kibutukidini mu kimutu, kyenina kya kimutu; amana kina kibutukidini mu kitembu kyenina Kitembu.

7 Yitukaku kikuma kya buna yikuzimbwadini: "Bulungi kwena benu ni lwabutuka mu mbala yikwawu."

8 Muphephi wisi fula kuna wuzodini; wisiwa yuka, kaasi wazáyaku kuna wisi tuka yi kuna wisi kwenda. Phila mosi bwenina yi wuna wubutukini mu Kitembu.»

9 Nikundimu wumuhyudini: «Abweti bwalenda salamina bwabuna?»

10 Yesu wumuvutwadini: «Ngeyi wenina mulongi mu Kiseledi, amana wuzayibwoku bwabuna?

11 Kyedika, kyedika, yikuzimbwadibwa: thwisi zonzila mana tuzayi, amana thwisi ta kimbangi kya mana tumoni, kaasi benu lwisiku tambwasa kimbangi kya betu.

12 Yuka ni lubatiku khwikila tangwa mbati luzonzila mambu ma tsi; abweti lwakhwíkidila yuka ni yiluzonzila mambu ma ku zilu?

13 Heku mutu watombuka kedi ku zilu, yuka ni ka wuna ku wakulunga ku zilu, Mwana wa mutu[a]!

14 Bwosu buna kátombula Moyize nyoka muna nganga, Mwana wa mutu phi bafweti mutombula bwabuna[b],

15 ndangu wosu wuna wukwikidini, katambula mwena yandi moyu wa mvula yi mvula.

16 Mukuma Nzambi watoma zola tsi, wáhana Mwana wandi mosi, ndangu wosu wuna wukwikidini mwena yandi, katotaku kaasi katambula moya wa mvula yi mvula.

17 Kikuma Nzambi kátumaku Mwana wandi mu tsi kikuma kya kufundisa tsi, kaasi ndangu, muna nzila ya yandi, tsi yahuluka.

18 Wuna wisi kwikila mwena yandi bamufundisaku; kaasi wuna wisiku kwikila, bamufundisi kedi, kikuma kakwikidiku mu zina dya Mwana mosi wa Nzambi.

19 Amana tala pfundusu buna yenina: mwini wisa muna tsi, kaasi batu básangwala yi phipha kuluta mwini, kikuma miza mya bawu mya mbi.

20 Mukuma wosu wuna wisi hanga mambu mambi wámenga mwini; yandi kisiku kwisa kwena mwini, hanga mihangu myandi myazayakana nana;

---

a **3:13 3:13** Muna masonuku mahika mwenina ni *wuna wákulumuka tukidila ku zilu, Mwana wa mutu wuna wenina muna Zilu.* – Kikuma kya nzila ya muthu, kufwanikisa yi Nza 30:4; Lom 10:6. b **3:14 3:14** Tala muna Thl 21:9.

21 kaasi wuna wisi lemvuka ku
kyedika, kisi kwisa kwena mwini, ndangu
bwamonika ni mihangu myandi myisi
hangama mu kimosi yi Nzambi.»

Yesu yi Yowani Mubotiki

22 Kunima dya bwabuna, Yesu wisa
mu mulambu wa Yuteya hakimosi yi ba-
longuki bandi. Kwakuna, wánanga haki-
mosi yi bawu amana kakala botika[d].
23 Yowani yandi phi kakala botika kuna
Eno, bela-bela yi Sadimi, kikuma mamba
ma lawu kwákala. Batu bakala kwenda
kwakuna yi kutambulaka mbotika.
24 Hana Yowani khaku kedi kakota mu
boloku[e].
25 Hanga balonguki ba Yowani beka ten-
dana yi Muyuta mosi kikuma kya dyambu
ditadidini kudisemisa.
26 Benda kwena Yowani amana
bámuzimbwala: «Mulongi, tala mutu wuna
wukadiki yandi ku sambwa dikwawu dya
Yolutani, wuna wátila ngeyi kimbangi,
kabati botika amana batu boosu babati
kwisa kwena yandi!»
27 Yowani wávutula: «Ka mutu ku
wabonga kima kyahika yuka ni kimu-
tukiku ku zilu.
28 Benu-benu lufwani mu kuthila kim-
bangi ni meni bwabu yízonza: "Meni
yeku Kidisitu, kaasi ku thwala ya yandi
báthuma[f]."
29 Yandi wuvwini mukhetu wa longu,
kenina mukwedi; kaasi nduku wa muk-
wedi wuna wenina hana kabeta, wu-
bati muhinikina, kyesi kya lawu kisi
kala kyawu mu kuyuka ndinga ya muk-
wedi; Bwabuna phi kyenina kyesi kyama,
kyalungila kyenina.
30 Yambulenu yandi kaluma, meni yi-
betuka kwama.»

Wuna wutukini ku zilu

31 «Wuna wutukini ku zilu kenina hana
thandu ya boosu; wuna wenina ha tsi
kenina phi wa ha tsi, amana ndinga yandi
phi yenina ya ha tsi. Wuna wutukini ku
zilu kenina [ha thandu ya boosu];
32 kisi ta kimbangi kya mamana ka-
monini yi mana kayukini, kaasi ka mutu ku
wisikya tambwasa kimbangi kyandi.
33 Wuna wátambwasa kimbangi kyandi,
kisi songila ni Nzambi kyedika kisi zonza.
34 Mukuma wuna katumi Nzambi, kisi
zonza ndaka za Nzambi, kikuma kisi hana
Kitembu kyakonda kitesu.
35 Tata kisi muzola Mwana; amana
wásya moosu muna moku mandi.
36 Wuna wisi kwikila mwena Mwana,
kenina yi luzingu lwa mvula yi mvula;
wuna wakonda mulemvukila Mwana,
kabongalwoku luzingu, kaasi khabu za
Nzambi zenina yi yandi.»

4

Yesu yi Mukhetu wa ku Samadiya

1 Yesu ha ká́zaya ni Bafwadisi bá́yuka
mu kuzonzila ni yandi ká́kala kitula yi
kubotika balonguki kuluta Yowani,
2 -kinga ka yandi meni ku Yesu wakala
botika, kaasi balonguki bandi. -
3 Yesu wá́katuka ku kinzunga Yuteya
amana wénda hika ku kinzunga Ngadidi.
4 Kinga wá́fwana kuhitila mu kinzunga
kya Samadiya.
5 Yesu wá́tula muna mbanza yimosi ya
Samadiya, yina bakala tela ni Sikadi; yina
yenina bela-bela yi kilanga kina ká́hana
Yakobi kwena mwana wandi Yozefu.
6 Hahana há́kala yi tho ya mamba ya
Yakobi. Bwosu ká́kala mu kitambu, Yesu
wá́lembwa, amana wásikuka hana kabeta
ka tho ya mamba. Yakala kitesu kya
tangwa dya tsinzi.
7 Mukhetu mosi wa ku Samadiya wisa
teka mamba. Yesu wumuzimbwadini:
«Pheka mamba yinwa.»
8 -Kikuma balonguki bandi benda sumba
bima bya kudya mu mbanza. -
9 Mukhetu wa ku Samadiya wumuz-
imbwadini: «Abweti ni ngeyi wenina
Muyuta, wufwani mu kulomba mamba ma
kunwa, kwena meni yenina mukhetu wa
ku Samadiya?» -Kikuma Bayuta bisiku zola
kukhundakana kwena bisi Samadiya.-
10 Yesu wumuvutwadini: «Wadi
wá́zayaka kabu dya Nzambi, amana keti
nani kenina wuna wubati kulomba mamba
ma kunwa, wadi ngeyi wukhanima
mulomba, amana yandi kakhani kuheka
mamba ma luzingu.»
11 Mukhetu wumuvutwadini: «A Pfumu,
weku keti kilekwa kya kutekila, dibulu phi
dya kaleyi. Abweti watékilama mamba
meni mana ma luzingu?
12 Ngeyi wubanzi ni mbuta wenina, ku-
luta khaka wetu Yakobi, wuna wátuheka
dibulu dya mamba dyadi; yandi meni
phi wánwama yi bana bandi yi bibulu
byandi?»
13 Yesu wámuvutwala: «Mutu wosu
wanwa mamba mama, kihwinya
kyamúkwata hika;
14 kaasi wuna wanwa mamba mana
yimúheka meni, kihwinya kyalendaku

d **3:22 3:22** Tala muna khaphu ya 4:1-2. Tala muna 1:20. Kufwanikisa yi Mal 3:1.

e **3:24 3:24** Tala muna Mth 14:3; Mlk 6:17; Luk 3:19-20.

f **3:28 3:28**

mukwata hika: mamba mana yimúheka, mamúkitukila tho ya mamba mana makwata lubuka kikuma kya luzingu lwa mvula yi mvula.»
15 Mukhetu wumuzimbwadini: «A Pfumu, pheka mamba meni mamana, ndangu khwataku hika kihwinya amana khalaku hika yi mupfunu wa kwisa teka mamba kwaku.»
16 -Yesu wumuzimbwadini: «Ndawenda, mutela yakala dyaku amana awisa vutuka kwaku.»
17 Mukhetu wávutula: «Yeku yi yakala.» Yesu wumuzimbwadini: «Mboti wuzonzini, ha wuzimbudini ni weku yi yakala;
18 mukuma wákala yi bayakala batanu, amana yandi wubati zinga yandi buthwena, keku yakala dyaku. Kyedika wuzonzini.» -
19 Mukhetu wumuzimbwadini: «A Pfumu, mboni ni ngeyi, mbikudi wenina.
20 Bakhaka betu bafukamina Nzambi ha mongu wawu, kaasi benu Bayuta lwisi zimbula ni kizika kilungini mu kufukamina Nzambi, ku Yelusalemi kyenina.»
21 Yesu wumuzimbwadini: «Khwikila, mukhetu, ni tangwa dyakwísa, dina dyakala ni Tata bamúfukaminaku hika ha mongu wawu keti ku Yelusalemi.
22 Benu lwisi fukamina Nzambi wuna luzayiku; betu Bayuta thwisi fukamina wuna tuzayini, mukuma luhulusu, kwena Bayuta lwatuka.
23 Kaasi tangwa dyakwísa, dilungidi kedi, ndangu bafukamini ba kyedika bamúfukamina Tata mu kitembu yi mu kyedika; mukuma wawuna mutindu wa bafukamini bana kisi sanda Tata.
24 Nzambi kenina Kitembu, bulungi ni bana bisi mufukamina, bamufukamina mu kitembu yi mu kyedika.»
25 Mukhetu wa musamadiya wumuzimbwadini: «Nzayi ni Masiya wuna bisi tela Kidisitu, kabati kwisa. Tangwa kakwísa, yandi watúsamwana moosu.»
26 Yesu wumuvutwadini: «Meni yandu yibati kuzonzisa.»
27 Muna tangwa meni dina, balonguki bandi bakala yituka mu kumona ni kabati yambila yi mukhetu mosi. Kaasi keti mosi wa bawu, wáfwana ni káhyula: «Biki wubati sanda?» kondilo «Kikuma kya biki wubati yambidila yi mukhetu?»
28 Amana mukhetu wásisa kalondu kandi, wenda mu mbanza amana wuzimbudini kwena batu:
29 «Alwisa tala! Mutu mosi wenina kuna, kánzimbwadini mambu moosu mana yíhanga. Yandi kafwaniku ni kakala Masiya?»
30 Batu bálubuka mu mbanza amana bisa kwena Yesu.
31 Muna tangwa meni dina, balonguki bakala muzimbwala: «Ah Mulongi, dya!».
32 Kaasi yandi wubavutwadini: «Meni yenina yi bima bya kudya, bina lukondi zaya benu.»
33 Balonguki bakala dihyula bawu yi bawu: «Henina yi mutu wumunatini kima kya kudya?»
34 Yesu wubazimbwadini: «Madya mama menina mu kuhanga luzolu lwa wuna wáthuma yi mu kumanisa kisalu kyandi.
35 Benu lwisiku zonza bwabu: "Ngonda ya zisadi mu kukatula mbongu?" Kaasi meni yiluzimbwadini: vumbulenu mesu amana talenu bilanga, bibundu bibengi amana tangwa dya kuhelabya difwani!
36 Wuna wisi katula mbongu, lufutu kisi tambula; amana kisi hela bibundu kikuma kya luzingu lwa mvula yi mvula; ndangu ni wuna wisi kuna yi wuna wisi hela, babodi basephila hakimosi.
37 Mukuma, kingana kina kya kyedika kyisi zimbula: "Mutu mosi wisi kuna amana mukwawu wendi hela."
38 Meni yílutuma mu kuhela mbongu muna lwakonda monina phasi; batu bahika bámona phasi amana benu lubati zingila muna bisalu bya bawu.»
39 Bisi Samadiya balawu ba mbanza meni yina bákwikila mwena Yesu, kikuma kya kimbangi kina kya mukhetu: «Kánzimbwala moosu mana yíhanga.»
40 Buna bátula bela-bela yi yandi, bisi Samadiya bámulomba ni kazakala ndambu yi bawu; bilumbu byodi kánanga kwakuna.
41 Batu balawu-lawu hika bákwikila kikuma kya ndinga yandi;
42 amana bázimbula kwena mukhetu: «Heku ni kikuma kya mambu mana wutuzimbwadikini tukwikididi; mukuma tumuyukini betu-betu yi matu metu, tukwikidi phi ni yandi kenina kyedika muhuludi wa tsi.»

Yesu wubukini Mwana wa Pfumu mosi wa ku nganda

43 Kunima dya bilumbu byodi meni bina, Yesu wákatuka hahana, wenda ku Ngadidi.
44 Mukuma yandi meni Yesu kata kimbangi: «Mbikudi kisiku lumina ku tsi yandi.»
45 Tangwa kisa ku Ngadidi, bisi Ngadidi bámuyamba mboti-mboti, kikuma bámona moosu mana kásala kuna Yelusalemi, muna tangwa dya mukinzi, mukuma bawu

a **4:45 4:45** Mth 8:5-13; Luk 7:1-10

meni kuna benda kuna mukinzi meni wuna[a].

46 Yesu wávutuka hika ku mbanza ya
Kana dya Ngadidi, kuna kábalula mamba
mu vinu. Pfumu mosi wa ku nganda ya
kyamvu wavwa mwana wandi wa yakala
wákala wabela kuna Kafadinawumi.
47 Buna káyuka ni Yesu wutudini mu
Ngadidi ha kátuka ku kinzunga kya Yuteya,
wenda kwena yandi amana wámulomba ni
kakulumuka ndangu kamukodisa mwana
wandi wuna wákala mu kulakana, kuna
Kafadinawumi.
48 Yesu wumuzimbwadini: «Benu, lwal-
endaku kwikila yukani khaku lumona
bidimbu bya biphadi yi bithondu!»
49 Pfumu wa ku nganda wumuzimb-
wadini: «A Pfumu, kulumuka ku nzu,
thwénda, buna khaku kedi kafwa mwana
wama.»
50 Yesu wumuzimbwadini: «Awenda
kwaku, mwana waku moya kenina.»
Mutu wuna wákwikila muna ndinga yina
kámuzimbwala Yesu amana wenda.
51 Buna kakala kulumuka, basadi bandi
bisa mulanda ndangu bamuzimbwala:
«Mwana waku moya kenina.»
52 Hanga wubahyudini keti khi tangwa,
mwana wandi kádiyuka; bawu bamuvut-
wadini: «Mukolu, muna tangwa dya theti
dya masikidika, yimumanisikini mbawu
ya mu lutu.»
53 Tata wázaya kwandi ni muna tangwa
meni dina, mwamuna kamuzimbwadikini
Yesu: «Mwana waku moya kenina.» Amana
wákituka mukwikidi yandi yi nzu yandi
yosu.
54 Kina kyákala kidimbu kya kiphadi kya
zodi káhanga Yesu, ha kátuka ku kinzunga
kya Yuteya mu kukwisa ku Ngadidi.

5

Yesu wubeludi mukwa khonzu

1 Kunima dya bwabuna, Bayuta bata
mukinzi wumosi amana Yesu wátombuka
kuna Yelusalemi.
2 Kinga, kuna Yelusalemi kwákala yi kizi-
ba kimosi bela-bela yi mwelu wa Mikoku,
amana kyákala yi mbalanda tanu; mu
ndinga ya hebelu bisikya tela ni Betizata.
3 Muna mbalanda meni zazina,
mulumba-lumba wa bambefu bákala
hahana: baphofu, bitingwa yi bikhumbwa,
[bakala hingila kuvuyuka kwa mamba.
4 Mukuma wanzyo mosi wa Pfumu
wakala luta muna matangwa mamosi
muna kiziba yi kuvuyaka mamba. Mbefu
wuna watheti wákala dididula bwabuna
mávuyuka mamba kakala beluka ku mal-
adi mandi, keti bweti menina maladi
mana.]
5 Hákala yi mutu mosi wánanga yi mal-
adi mvula makumatatu yi nana.
6 Tangwa kámumona Yesu bwabuna wa-
landalala amana wázaya ni yandi mutu
wuzingi lawu mu maladi, hanga wu-
muhyudini: «Wuzodini ni wabeluka?»
7 Mbefu wumuvutwadini: «Pfumu, yeku
yi mutu wandíbula mu kiziba tangwa ma-
bati vuyuka mamba; buna yimeka ni yi-
didibula, mutu wahika wundutini.»
8 Yesu wumuzimbwadini: «Telama,
bonga kiphoyu kyaku amana kangala.»
9 Muna mbala mosi, mutu wábeluka;
wábonga kiphoyu kyandi amana
wáyandika mu kukangala. Kinga, kyákala
kilumbu kya sabata,
10 amana bapfumu ba Bayuta bázimbula
kwena mutu wuna wábeluka: «Lelu,
kilumbu kya sabata, weku yi muswa wa
kutikula kiphoyu kyaku.»
11 Yandi wubavutwadini: «Mutu wuna
wumbeludini, kanzimbwadini: "Bonga
kiphoyu kyaku amana kangala."»
12 Hanga bamuhyudini: «Nati ken-
ina wuna wukuzimbwadikini: "Bonga
kiphoyu kyaku amana kangala?"»
13 Kaasi mutu wuna wábeluka, kázayaku
keti nati kákala; mukuma Yesu wátota mu
vuya dya mulumba-lumba wa batu bana
bákala hahana.
14 Kunima dya bwabuna, Yesu
wámutundakana muna nzu ya Nzambi
amana wumuzimbwadini: «Tala
buna wubelukini, buthwena bwabu;
wusumukaku hika ndangu wubwilaku
dyambu dya mbi diluti kitesu.»
15 Mutu wuna wenda zimbula kwena
Bayuta ni Yesu wámubela.
16 Hanga Bayuta beka sanda ni ba-
muhanga mbi Yesu, kikuma mu kilumbu
kya sabata káhanga mambu mana.
17 Kaasi Yesu wábazimbwala: «Tata
wama mu kisalu kenina yi hadyena dyadi;
meni phi mu kisalu yenina.»
18 Kikuma kya ndinga meni yina,
bapfumu ba bayuta báyandikila mu
kusanda phila ya kumuhondisila Yesu.
Hákalaku lwesi ni kikuma kya buna
kakonda zitisa kilumbu kya sabata, kaasi
kikuma wázimbula hika ni Nzambi kenina
Tata wandi wakyedika, hanga bwabuna
wekadikhukisa yi Nzambi.

Hamu dya Mwana wa Nzambi

19 Hanga Yesu wubavutwadini: «Mu
kyedika, kyedika yiluzimbwadini, mena
kyedika: Mwana kafwaniku ni kadihangila

kima yandi meni; kisi hanga kaka kina kamoni kwena Tata wandi. Kikuma kyosu kina kisi hanga Tata, Mwana wandi phi kyakina kisi hanga muna mbandu yimosi.
20 Mukuma Tata kisi zola mwana amana kisi musongila kima kyosu kina kisi hanga yandi meni. Kamúsongila hika mambu ma lawu ma mbuta kuluta, ndangu maluyitwakisa.
21 Kikuma, bwosu kisi futumuna, Tata, bamvumbi amana wubahekini luzingu, yi bwabuna phi Mwana kisi hana luzingu kwena wuna kazodini.
22 Amana Tata kisiku fundisa mutu, kaasi pfundusu yosu wáhanaya kwena Mwana,
23 ndangu batu boosu bamuzitisa Mwana bwosu bisi muzitisa Tata. Wuna wakonda zitisa Mwana, kazitisiku phi Tata wuna wámutuma.
24 «Mu kyedika, kyedika yiluzimbwadini: Wuna wisi yuka ndinga yama, wisi kwikila phi mwena wuna wáthuma, kenina yi luzingu lwa mvula yi mvula. Kahítaku ku pfundusu, kaasi yandi, wuhyiti kedi tukidila ku lufwa yi kuna luzingu.
25 Mu kyedika, kyedika yiluzimbwadini: tangwa dyisi kedi, yi dyadidi phi dina bayúkila bamvumbi ndinga ya Mwana wa Nzambi; amana bana bayúkaya, bazínga.
26 Kikuma, bwosu buna kenina Tata yi luzingu mwena yandi-meni, bwabuna phi káhana muswa kwena Mwana ndangu kakala yi luzingu mwena yandi meni.
27 Amana wámuheka hamu dya kufundisa, kikuma yandi kenina Mwana wa mutu.
28 Buluyitukisaku, mukuma tangwa dibati kwisa dina bayúkila, boosu bana benina mu mazyamu, ndinga yandi
29 amana balúbuka mu mazyamu ma bawu. Babana bakala hanga mambu ma bukheti, balúbuka kikuma kya lufutumuku lwa luzingu, kaasi babana bakala hanga mambu mambi bafútumuka kikuma kya lufutumuku lwa pfundusu.
30 Meni yihangaku kima kimosi mu meni-meni. Yisi fundisa bwosu buna ngyukidini, amana pfundusu ya meni yenina ya masonga, kikuma yisiku sanda mu kuhanga luzolu lwama, kaasi luzolu lwa wuna wáthuma.»

Kimbangi kikuma kya Yesu

31 «Yuka ni yiditila kimbangi meni-meni, kimbangi kyama, kyeku kya kyedika.
32 Henina yi mutu wahika wisi ta kimbangi kikuma kya meni, amana nzayi ni kimbangi kina kabati thila, kya kyedika kyenina.
33 Benu lwátuma bambambala kwena Yowani, yandi phi kimbangi kitadidini kyedika káta.
34 Kikuma kya meni, kimbangi yisikyoku hingila kwena batu; kaasi yisi zonza bwabuna, ndangu benu lwahuluka.
35 Yowani káka la mwinda wuna wubati lema amana wukyenzudini, amana benu lwátambwasa mu kusephila ku kikhya kyandi mu tangwa dimosi.
36 Meni yenina yi kimbangi kyambuta kuluta kina kya Yowani: kikuma mihangu mina kápheka Tata mu kulungisa, mihangu meni mina mbati hanga, myamina mibati thila kimbangi mu kusongila ni Tata wáthuma.
37 Amana Tata wuna wáthuma, yandimeni phi wáthila kimbangi. Benu khaku kedi luyuka ndinga yandi, keti kumona mbunzu yandi.
38 Amana ndinga yandi yisiku zingila mwena benu, kikuma lwisiku kwikila mwena wuna kátuma yandi.
39 Lwisi longuka Masonuku yi masingitini, kikuma lwisi banza ni mwamuna lwatámbwala luzingu lwa mvula yi mvula: kinga mamana misi thila kimbangi.
40 Kaasi benu lwisiku zola ni lwisa kwena meni ndangu lwatambula luzingu.
41 «Khembu yisiyoku tambwala kwena batu.
42 Kaasi yiluzayi ni lweku yi lungongu lwa Nzambi muna mbundu zenu.
43 Meni yisidi mu khumbu ya Tata wama, amana benu lubwisi mu kuthambula. Yuka ni mutu wahika kisa mu khumbu ya yandi-meni, benu lwamútambula.
44 Abweti lwakwíkidila benu lwisi tambula khembu yenu mwena benu yi benu, kaasi khembu yina yisi tuka kwena yandi mosi Nzambi, lwisiyoku sanda?
45 Lubanzaku ni meni yilúfunda kwena Tata. Mutu wulufundini Moyize, mwena wuna lwásila kivuvu kyenu.
46 Kikuma, wadi ni lwámukwikilaka Moyize, wadi luka khwikila meni phi, mukuma yandi, kikuma kya meni kásonikina.
47 Kaasi yuka ni lwisimoku kwikila masonuku mandi, abweti lwakwíkidilaza ndaka zama?»

6

Yesu wudisini batu mafunda matanu (Mth 14:13-21; Mlk 6:30-44; Luk 9:10-17)

1 Kunima dya bwabuna, Yesu wenda ku sambwa dikwawu dya yanga dya mbuta dya Ngadidi dina bisi tela hika ni yanga dya mbuta dya Tibediyadi.

2 Mulumba-lumba wa batu balawu
bakala mulanda, kikuma batu bakala
mona bidimbu bya biphadi bina kakala
sala kwena bambefu.
3 Yesu watombuka ku mongu amana
wazakala kwakuna hakimosi yi balonguki
bandi.
4 Kinga Phaki, mukinzi wa Bayuta,
yabwesuka.
5 Yesu wathuta mesu amana wumoni
mulumba-lumba wa batu balawu bakala
kwisisa kuna kakala yandi; hanga wuhyudi
kwena Fidiphu: «Kubiki tufwani kusum-
bila mapha kikuma kya batu baba ndangu
badya?»
6 -Kazimbula bwabuna ndangu kamu-
leya, mukuma yandi-meni wazaya kima
kafwana mu kahanga. -
7 Fidiphu wumuvutwadini: «Ketibwe
tusumbi kwetu mapha ma phata[b] khama
zodi, malungilaku ndangu mutu wosu
kadya keti koma ka kima.»
8 Mosi wa balonguki bandi, Andele,
phangi wa yakala wa Simoni Phetelu, wu-
muzimbwadini:
9 «Tala mwana yakala mosi wenina yi
mapha ma odizi[d] matanu yi batsema bodi.
Kaasi biki twahangilama yi lawu dya batu
baba?»
10 Yesu wuzimbudini: «Bazakadisenu
batu meni babana.» Mwangu walawu
wakala homa meni hana. Hanga bamani
zakala; kitesu kya mafunda matanu ma
bayakala.
11 Yesu wabonga mapha, wavutula ma-
tondu kwena Nzambi, amana wakabisama
kwena babana bakala hana; wakabisa phi
bwabuna batsema, bwosu buna bazola.
12 Buna bayukuta, Yesu wazimbula
kwena balonguki bandi: «Tongunenu
bitini bina bisadini, ndangu keti kima
kizanganaku.»
13 Batongunabya phi; babasisa bitunga
kumi yi byodi bya bitini bya mapha
matanu ma odizi, bina basisa babana
badya.
14 Mu kumona kiphadi kina kahanga,
batu bekina zimbula: «Mu kyedika ni yandi
kenina Mbikudi wuna wakwisa mu tsi!»
15 Yesu wazaya ni bazodi bamukitula
kyamvu mu ngolu, kahanga wuyekuki hika
ku mongu, yandi hika.

Yesu wukangadi ha thandu ya yanga dya mbuta
(Mth 14:22-33; Mlk 6:45-52)

16 Ha mabwa masikidika, balonguki
bandi bakulunga yi kuna yanga dya mbuta.
17 Bakota mu masuwa mamosi ndangu
benda ku Kaphedinawumi, kuna sambwa
dikwawu dya yanga dya mbuta. Hana
phipha yibwi kedi, amana Yesu hana
khaku kedi katula kuna bakala bawu,
18 amana mamba ma yanga dya mbuta
makala ningana lawu, kikuma pfunzi yi-
mosi yakala tukula ngolu.
19 Kunima dya kutika kitesu kya kilome-
tele matanu keti masambanu, bamumoni
Yesu kabati kangala hana thandu ya yanga
dya mbuta amana wabwesuka kuna ma-
suwa; bweya bwabakwata.
20 Kaasi wubazimbwadini: «Meni yandu,
luyukaku bweya.»
21 Bazola ni bamukotisa mu masuwa,
kaasi muna tangwa meni dina, masuwa
matula mu mafu ma sabu dina bakala
kwendisa.

Mulumba-lumba wa batu wusandi Yesu
22 Kilumbu kyalanda, mulumba-lumba
wa batu wuna wasala ku sambwa dina
dikwawu dya yanga dya mbuta, wumoni
ni masuwa mamosi lwesi makala hana;
amana bazaya ni Yesu kakotaku hakimosi
yi balonguki bandi, kaasi balonguki benda
bawu hika.
23 Kaasi masuwa makwawu ku
Tibediyadi matuka, bela-bela yi homa hana
badila mapha kunima dya kulombila kwa
Pfumu.
24 Mulumba-lumba wa batu, tangwa
bamona ni keti Yesu, keti balonguki bandi
bakalahoku, batu bakota bawu-meni mu
masuwa amana benda ku Kaphedinawumi
mu kusanda Yesu.

Yesu, dipha dya luzingu
25 Bamuwana Yesu kuna sambwa dik-
wawu dya yanga dya mbuta amana ba-
muzimbwadini: «Mulongi, khi tangwa wu-
tudini kwaku?»
26 Yesu wabavutwala: «Mu kyedika,
yiluzimbwadini, lubati tsanda, heku ni
kikuma kya bidimbu bya biphadi bina lu-
monikini, kaasi kikuma kya mapha mana
ludikini yi buna luyukutikini.
27 Lusalakaku kikuma kya madya mana
misi vunda, kaasi kikuma kya madya mana
misi nanga kikuma kya luzingu lwa mvula
yi mvula. Mana kaluheka Mwana wa
mutu, mukuma yandi wuna basya kidimbu
kya kipfumu kwena Tata Nzambi.»

b **6:7 6:37** Phata zazi bakalaza tela ni "dinadiyo". Dinadiyo dimosi dyakala lufutu lwa musadi wa bilanga mosi muna kilumbu. Khama zodi za dinadiyo zakala lufutu lwa batu khama zodi muna kilumbu.

d **6:9 6:9** Odizi yenina mbandu ya ngenza zafwanana yi bule. Batu bana bakonda yi kuvwa kwalawu, bawu bisiza dya.

28 Bawu bamuzimbwadini: «Biki tufwani
mu kuhanga ndangu twalungisa mihangu
mya Nzambi?»
29 Yesu wábavutwala: «Muhangu wa
Nzambi wulombini ni lwasya lukwikilu
lwenu mwena wuna katuma yandi meni.»
30 Hanga bamuzimbwadi hika: «Amana
ngeyi, khi kyawu kidimbu kya kiphadi
kina wusadini, ndangu twamona amana
twakukwikila? Khi muhangu wuhangini?
31 Batata betu badya maana muna
nganga, bwosu buna básonika: "Wábaheka
madya mana mátuka ku zilu."»
32 Yesu wábazimbwala: «Mu kyedika,
kyedika, yibati luzimbwala, heku ni Moy-
ize wáluheka dipha dyátuka ku zilu; Tata
wama wuna wisi luheka dipha dya kyedika
dyátuka ku zilu.
33 Mukuma, dipha dya Nzambi dyenina
dina ditukini ku zilu kikuma kya kuhana
luzingu mu tsi.»
34 Bámuzimbwala: «Pfumu, tuhekaka
dipha meni dina kosu tangwa.»
35 Yesu wábazimbwala: «Meni yenina
dipha dya luzingu. Wuna wisini kwena
meni, kayúkaku hika nzala, amana wuna
wukwikidini mwena meni kayúkaku hika
kihwinya keti mbala mosi.
36 Kaasi yiluzimbwadikibwa: lum-
bonikini, amana lwisiku kwikila kwenu.
37 Kosu mutu wuna kaphekini Tata
wama, kakwísa kwena meni. Amana wuna
wisini kwena meni, yilendaku mukukwasa
ku phenza keti mbala mosi;
38 mukuma ku zilu thukini, heku ni
kikuma kya kusala luzolu lwama, kaasi
luzolu lwa wuna wáthuma.
39 Kinga, luzolu lwa wuna wáthuma
lwenina ni thotisaku keti mosi muna boosu
bana kapheka, kaasi yibafutumuna mu
kilumbu kya tsuka.
40 Kikuma luzolu lwa Tata wama lwen-
ina ni wosu wuna wumoni Mwana amana
wusini lukwikilu lwandi mwena yandi,
katambula luzingu lwa mvula yi mvula;
amana meni yimúfutumuna mu kilumbu
kya tsuka.»
41 Hanga Bayuta bekabokuta kikuma kya
yandi, kikuma wázonza bwabu: «Meni yen-
ina dipha dyátuka ku zilu.»
42 Bakala zimbula: «Ka yandi ku, Yesu,
mwana wa Yozefu, yandu tuzayini tata yi
ngudi wandi? Abweti kafwani kuzimbula
buthwena ni ku zilu kátuka?»
43 Yesu wábavutwala: «Lubokutaku benu
yi benu.
44 Heku mutu wufwani mu kukwisa
kwena meni yuka ni Tata wuna wáthuma
kamunatiku, amana meni yimúfutumuna
mu kilumbu kya tsuka.
45 Muna mikanda mya bambikudi,
básonika bwabu: "Boosu babálonga kwena
Nzambi." Wosu wuna wáyuka malongi ma
Tata wisi kwena meni.
46 Heku mutu wámumona kedi Tata;
yuka ni ka wuna ku wátuka kwena
Nzambi; yandi wámumona Tata.
47 Mu kyedika, kyedika, yiluzimbwadini:
wuna wisi kwikila, kenina yi luzingu lwa
mvula yi mvula.
48 Meni yenina dipha dya luzingu.
49 Batata benu badya maana muna
nganga, amana bafwa.
50 Kaasi dipha dyadi, dyadina ditukini ku
zilu, ndangu wuna wisidya dya kafwáku.
51 Meni yenina dipha dya luzingu dina
dyátuka ku zilu. Yuka ni mutu kadya dipha
meni dina, kazínga mvula yi mvula. Dipha
dina yihána meni, dyenina lutu lwama,
kikuma kya luzingu lwa ha tsi.»
52 Bayuta bakala tendana bawu yi bawu
yi kuzimbulaka: «Abweti mutu yandu
kafwani ni katuheka lutu lwandi mu
kudya?»
53 Yesu wubazimbwadini: «Kyedika,
kyedika, yibati luzimbwala, yuka ni ludiku
lutu lwa Mwana wa mutu, lunwiku phi
menga mandi, lweku yi luzingu mwena
benu.
54 Wuna wisi dya lutu lwama amana
kisi nwa phi menga mama, kenina yi
luzingu lwa mvula yi mvula amana meni
yimúfutumuna mu kilumbu kya tsuka.
55 Mukuma lutu lwama lwenina madya
ma kyedika; menga mama phi menina
malafu ma kyedika.
56 Wuna wisi dya lutu lwama, wisi nwa
phi menga mama kisi zingila mwena meni,
meni phi mwena yandi.
57 Bwosu kenina mu luzingu Tata wuna
wáthuma; amana bwosu buna yisi zingila
meni mwena Tata, bwabuna phi wuna wisi
ndya, kazíngila mwena meni.
58 Dyadi yi dipha dina ditukini ku zilu.
Dyeku hanga dina badya batata; boosu
bafwa. Wuna wisi dya dipha dyadi kazínga
mvula yi mvula.»
59 Tala mana kázimbula muna nzu ya
kimvuka ya Bayuta, tangwa kakala longa
kuna Kafadinawumi.

Ndinga za luzingu lwa mvula yi mvula

60 Kunima dya kuyuka malongi ma
Yesu, balonguki bandi lawu bazimbudini:
«Ndinga yina ngolu yenina; nani wufwani
mu kumuyukila?»
61 Yesu bwosu kázaya ni balonguki bandi
bákala bokuta kikuma kya mambu mana,
hanga wuzimbudini: «Mambu mama mek-
ina kisinza kikuma kya benu?

62 Amana yuka ni lwamona Mwana wa
mutu kutombuka kuna kákala theti?
63 Kitembu wisi hana luzingu. Lutu
lwisiku hanga kima. Ndinga zina yiluzimb-
wadini meni zenina Kitembu yi luzingu.
64 Kaasi hana kati dya benu henina
yi ndambu ya batu bana bakondi kwik-
ila.» Mukuma, tukidila ku luyandiku, Yesu
wázaya banati bakala bana bakalaku kwik-
ila yi wuna wakhana mulambula.
65 Amana kakala zimbula: «Yihahana
yiluzimbwadiki ni heku mutu fwani kisa
kwena meni, yuka ni Tata kamusendib-
woku.»
66 Tukila bwabuna, balonguki bandi, bal-
awu bávutuka kwabawu; bakalaku mu-
landa hika.
67 Amana Yesu wuzimbudini kwena
bawu kumi yi bodi: «Benu phi luzodi ni
lwenda?»
68 Simoni Phetelu wumuvutwadini:
«Pfumu, kwena nani twakwenda? Ngeyi
wenina yi ndaka za luzingu lwa mvula yi
mvula.
69 Buthwena tukwikidini, tuzayi ni ngeyi
wenina Watoma wa Nzambi.»
70 Yesu wábavutwala: «Ka meni ku
yílusola benu kumi yi bodi? Kinga mosi wa
benu kiphidi-mutu kenina!»
71 Yutasi, kakala zonzila, mwana wa Si-
moni Sikadyoti, mukuma yandi wakwisa
mulambula, yandi mosi wa bawu kumi yi
bodi.

7

Baphangi ba Yesu bakwikidiku mwena yandi

1 Kunima dya bwabuna, Yesu kakala
kangala muna kinzunga kya Ngadidi
kyosu; kikuma kázolaku hika ni kakangala
mu kinzunga kya Yuteya, kikuma Bayuta
bakala musanda ni bamuhonda.
2 Kinga mukinzi wa Bayuta wuna wa
Masaka wábwesuka.
3 Baphangi ba Yesu bamuzimbwadini:
«Katuka kwaku amana wenda ku kinzunga
kya Yuteya, ndangu balonguki baku ba-
mona bisalu bina wubati sala ngeyi.
4 Heku mutu wisi sala mu kitsweki, yuka
ni zodi batu boosu bamuzaya. Mukuma
myamina mihangu wisi hanga, dimonikisa
kwena batu ba tsi.»
5 Kikuma, keti baphangi bandi bakalaku
kwikila mwena yandi.
6 Hanga Yesu wubazimbwadini: «Tangwa
dyama khaku kedi dilungila; kaasi tangwa
dina dya benu dyalungila disi kaka kosu
kilumbu.
7 Tsi fwaniku yalumenga, meni yisi
mbenga kikuma mbati ta kimbangi kyandi
ni mihangu myandi mya mbi myenina.
8 Benu alwenda ku mukinzi, meni
yikwéndakwoku kuna mukinzi meni
wuna, kikuma tangwa dyama khaku kedi
difwana.»
9 Kunima dya kuzimbula bwabuna,
yandi wásala kwandi ku kinzunga kya
Ngadidi.

Yesu ku mukinzi wa Masombolu

10 Kaasi tangwa benda baphangi bandi
ku mukinzi, hanga yandi phi wátombuka
kwakuna, ka mu kudimonikisa ku kaasi
mu kitsweki.
11 Bayuta bakala musanda muna tangwa
dya mukinzi amana bakala zimbula: «Ku-
biki kenina yandina?»
12 Pfweta-pfweta lawu zákala muna
milumba-lumba mya batu kikuma kya
yandi. Bahika bakala zimbula: «Mutu mosi
wabukheti», bakwawu bakala zimbula:
«Loni, mulumba-lumba wa batu kabati
lobula.»
13 Hákalaku keti mutu wáfwana kazonza
wengele mu mambu matadidini yandi
kikuma kya bweya bwa Bayuta.
14 Hana mukinzi wekina ha kati-kati,
tangwa kisa kota Yesu mu nzu ya Nzambi
amana weka longa.
15 Bayuta báyituka lawu, amana bakala
dihyula: «Abweti kazayidi Masonuku yandi
mutu wakondama longuka?»
16 Yesu wábavutwala: «Malongi mama
matukiku kwena meni-meni, kaasi kwena
wuna wáthuma matukini.
17 Ho mutu wuzodi kusala luzolu lwandi,
kazáya yuka ni malongi mama, kwena
Nzambi mabati tuka ho meni-meni yibati
dizonzila.
18 Wuna wisi dizonzila yandi-meni,
khembu yandi kisi sanda. Kaasi wuna wisi
sanda khembu ya mutu wuna wámutuma,
yandi kyedika kisi zonza amana mwena
yandi, mwakonda bikwaki.
19 Moyize káluhekamyoku Mitsiku?
Kaasi keti mutu mosi hana kati dya benu,
kisimyoku zitisa. Kikuma kya biki lubati
sandila ni lwaphonda?»
20 Mulumba-lumba wa batu wávutula:
«Kiloki wenina kyawu! Nati wubati sanda
mu kukuhonda?»
21 Yesu wubavutwadini: «Muhangu wu-
mosi lwesi phangikini amana benu boosu
lubati yituka!
22 Kikuma kya bwabuna kaluhekila Moy-
ize mukhanda, -heku ni kwena Moy-
ize wátukidila mukhanda kaasi kwena
bakhaka benu - amana benu-benu yi kuy-
otisaka batu mu kilumbu kya sabata.
23 Yuka ni mutu bamuyotisa mu kilumbu
kya sabata kikuma kya kuzitisa mitsiku
mya Moyize, amana kikuma kya biki lubati

ngyukila khabu, meni yandi mbeludi mutu yandi wosu mu kilumbu kya sabata?
24 Lufundisaku mu phila yina lubati monina benu. Kaasi pfundusu yenu yakala ya masonga.»

Yesu kenina Kidisitu?

25 Bisi Yelusalemi bahika bakala zimbula: «Ka yandi ku babati sanda mu kuhondisa?
26 Talenu: kabati zonza wengele, amana babatiku muzimbwala keti kima! Disongidila bapfumu babakudi kyedika ni yandi kenina Kidisitu?
27 Kinga yandi tumuzayi kuna kátuka; ha kisi kwisa Kidisitu, heku mutu wisi zaya keti kubiki katukini.»
28 Yesu, buna kakala longa muna nzu ya Nzambi, wákalunga: «Lunzayi amana luzayi phi kuna thukini? Kinga yidiyisilaku meni-meni, kaasi wuna wáthuma wakusila mbundu kenina, amana benu lumuzayiku.
29 Meni yimuzayi, kikuma kwena yandi thukini; amana yandi phi wáthuma.»
30 Bakala sanda ni bamukwatisa; kaasi keti mutu kalendaku mu kumusimba, kikuma hana tangwa dyandi khaku dilungila kedi.
31 Balawu hana kati dya mulumba-lumba wa batu, bákwikila mwena yandi amana bakala zimbula: «Ha kakwísa Kidisitu, bidimbu bya biphadi byahika kasála, kuluta bina kasadi mutu yandu?»

Batsinzidi babahitikini kikuma kya kukwata Yesu

32 Bafwadisi báyuka mulumba-lumba wa batu kufwetafweta kikuma kya Yesu. Hanga bambuta ba banganga Nzambi yi bafwadisi batumini batsinzidi ndangu bamukwata.
33 Yesu wuzimbudini: «Tangwa dya khunda hika yikála yi benu, amana mvutuki kwena wuna wáthuma.
34 Lwakwata tsanda kaasi lwambó́naku, kikuma benu lufwaniku mu kukwenda kuna yenina meni.»
35 Bayuta báyandika mu kudihyula bawu yi bawu: «Kubiki kakwénda ndangu betu tulengaku mumona? Kakwénda kwena Bayuta bana bámwangana muna bikanda bya bisi Ngeleti amana kalonga bisi Ngeleti?
36 Biki hika disongidila dya ndinga yina kazimbudini: Lwatsanda, kaasi lwambonaku kikuma benu lufwaniku mu kukwisa kuna yenina meni?»

Banzadi ba mamba ma luzingu

37 Amana muna kilumbu kya tsuka, kina kyambuta kya mukinzi, Yesu wamutendendi, wukalungini: «Ho mutu wenina yi kiwhinya, kisa kwena meni amana kanwa.
38 Masonuku mazimbudi: "Wuna wisi kwikila mwena meni, banzadi ba mamba ma luzingu batíka muna mbundu yandi.»
39 Kakala zimbula bwabuna kikuma kya Kitembu kina bakhana tambula bana bakhana kwikila mwena yandi. Mukuma mwákalaku kedi yi Kitembu, kikuma hana Yesu khaniku kedi bamuzatula.

Mulumba-lumba wudihambudi kikuma kya Yesu

40 Kunima dya kuyuka ndinga za Yesu, batu bakala muna bakala zimbula: «Mu kyedika yandu mbikudi!»
41 Bahika bakala zimbula: «Kidisitu yandu!» «Kaasi bakwawu hika bakala zimbula: Kidisitu fwani kalubukila ku Ngadidi?
42 Masonuku mazimbudiku ni Kidisitu katuka muna butuka dya Tavidi yi ku Betelemi, hata dina kakala zingila Tavidi.»
43 Mulumba-lumba wa batu wádikabisa kikuma kya yandi.
44 Bahika hana kati dya bawu bakala zola ni bamukwata, kaasi keti mutu mosi kámekaku mu kumusimba.

Kikola mbundu kya bapfumu ba Bayuta

45 Batsinzidi bávutuka kwena bambuta ba banganga Nzambi yi bafwadisi; babababa babazimbwadini: «Kikuma kya biki lukondi kwisila yandi?»
46 Batsinzidi bavutudini: «Twasalaku yuka kedi mutu wázonza bwabuna!»
47 Bafwadisi babavutwadini: «Benu phi ludiyambwadidi kwenu mu kuditotisa?
48 Henina yi mutu, hana kati dya bapfumu kondilo dya bafwadisi, wuna wukwikidini mwena yandi?
49 Kaasi mulumba-lumba wa batu babana bazayimyoku mitsiku. Bábabundila!»
50 Nikodemi wuna watekila mumona, wákala phi mosi hana kati dya bawu, hanga wubahyudini:
51 «Mitsiku myetu, milungi mu kufundisa mutu wuna bakondi kedi fungwasa ndangu bazaya dyambu dina káhangini?»
52 Bámuvutwala: «Ngeyi phi mukwa Ngadidi wenina? Sanda mboti-mboti amana wamóna ni ku Ngadidi kwalubukilaku keti mbikudi mosi[a].»

Yesu yi mukhetu wa ndumba

53 [Kunima kosu mutu wénda ku nzu yandi.

a **7:52 7:52** Kufwanikisa yi khaphu ya 1:46; 7:41

8

1 Yesu wendi ku mongu wa miti mya
Olive.
2 Kaasi muna suka, wávutuka ku nzu
ya Nzambi amana batu boosu bisa kwena
yandi. Buna kázakala, wáyandika mu
kubalonga.
3 Hanga balongi ba mitsiku yi bafwadisi
bisi nata mukhetu mosi wuna bákwata mu
mbongi. Bamusini hana mbasi,
4 amana bazimbudi kwena Yesu: «Mu-
longi, tumukwatini mukhetu yandu mu
kuta kwa mbongi.
5 Muna mitsiku mina kátuheka Moyize,
kátuzimbwala ni bakhetu ba bwabuna,
twabahondila ku matadi. Amana ngeyi
bweti wuzimbudini?»
6 Bakala zimbula bwabuna mu kumu-
leya ndangu balenga mufundila. Kaasi
Yesu wázenzama amana wáyandika mu
kusonika ku mulembu hana tsi.
7 Bwosu bakala muhyula-hyula,
wávumbuka amana wubazimbwadini:
«Wuna wakonda disumu hana kati dya
benu, kayandika watheti mu kumutimb-
wala tadi.»
8 Yesu wázenzama hika amana
wáyandika mu kusonika hana tsi.
9 Tangwa báyuka bwabuna, báyandika
mu kuyombuka mosi-mosi, tukidila kwena
bambuta; amana hásala lwesi Yesu yi
mukhetu meni wuna hana mbasi.
10 Hanga Yesu wuvumbukini amana wu-
muzimbwadini: «A mukhetu, kubiki ben-
ina bana bisi kufundaka? Heku mutu
wukuzengidi ndola?»
11 Mukhetu wuvutudini: «Keti mutu loni
Pfumu.» Yesu wumuzimbwadini: «Meni
phi yikuzengidiku ndola. Ndawenda,
amana wusumukaku hika.»]a

Yesu, Mwini wa tsi

12 Yesu wubazimbwadi hika: «Meni yen-
ina mwini wa tsi. Wuna wisi ndanda,
kakángalaku mu phipha keti koma, kaasi
kavwa mwini wa luzingu.»
13 Kuna bafwadisi yi kumuzimbwalaka:
«Kimbangi kya ngeyi-meni wubati ditila;
kimbangi kyaku kyeku kya kyedika.»
14 Yesu wubavutwadini: «Ata meni-meni
mbati ditila kimbangi, kimbangi kyama
kya kyedika kyenina; mukuma nzayini
kuna yítuka yi kuna mbati kwenda; benu
luzayiku keti kuna yítuka, keti kuna mbati
kwenda.
15 Benu lwisi fundisa mu kimutu, meni
yisiku fundisa mutu.
16 Amana wadi ni meni yifundisaka,
wadi pfundusu yama ya kyedika yakala,
mukuma yeku meni hika; thwenina meni
yi Tata wuna wáthuma.
17 Muna mitsiku myenu, básonika ni kim-
bangi kya batu boodi kyenina kya kyedika.
18 Meni mbati ta kimbangi kya meni-
meni, amana Tata wuna wáthuma, kabati
thila phi kimbangi.»
19 Hanga bamuhyudini: «Kubiki kenina
Tata waku?» Yesu wubavutwadini: «Benu
lunzayiku meni, keti Tata wama. Wadi
lwanzayaka, wadi lukhani muzaya phi
Tata wama.»
20 Ndaka zina, kázonzilaza muna
mukunzu wuna bakala swekila mbongu
za bimenga, kuna yi kulongaka muna nzu
ya Nzambi; Amana keti mutu wáfwana
mu kumukwata kikuma tangwa dyandi
dyáfwanaku kedi.

Yesu, mbambala wa Tata

21 Yesu wábazimbwala hika: «Meni yen-
dini; benu lwatsánda; amana lwafwa mu
disumu dyenu. Kuna yendini meni, benu
lwaléndakwoku mu kukwisa.»
22 Bayuta bazimbudini: «Kadíhonda
yandi-meni, hahana kazonzidini: Kuna,
yendini meni, benu lwalendakwoku mu
kukwisa?»
23 Yesu kakala bazimbwala: «Benu lwen-
ina batu ba ha tsi, meni yenina wa ku zilu.
Benu lwenina batu ba ha tsi yayi, meni
yeku mutu wa ha tsi yayi.
24 Yihana yíluzimbwadiki ni lwafwa mu
masumu menu. Kikuma yuka ni luk-
wikidiku ni "meni yenina", lwafwa muna
masumu menu.»
25 Bawu bamuhyudini: «Ngeyi nani wen-
ina?» Yesu wubavutwadini: «Kina yisi
luzimbwala tukidila ku luyandiku.
26 Mambu ma lawu yenina mawu
kikuma kya benu, mu kuluzimbwala yi mu
kufundisa. Kaasi wuna wáthuma kenina
kyedika; amana meni yisi zimbula kwena
batu ba tsi kaka mana yíyuka kwena
yandi.»
27 Bawu bázayaku ni kikuma kya Tata
kakala bazonzila kwena bawu.
28 Hanga Yesu wubazimbwadi hika:
«Tangwa lwamútombula Mwana wa mutu,
lwazáya ni meni yenina; lwázaya phi ni
yisiku hanga kima mu phila ya meni-meni,
yisi zonza kaka mambu mana kándonga
Tata.
29 Wuna wáthuma kenina hakimosi yi
meni, katsisaku buhika; kikuma yisi hanga

a **8:11 8:11** Muna masonuku ma khulu, nzila za kutanga zazi: 7:53—8:11 zeninamwoku. Muna ndambu ya masonuku mahika, homa hahika básonikama (ku manima ma 8:36, yi ku manima ma 8:44 amana mbala za lawu, ku tsuka ya mukanda meni wawuwu wa Yowani).

kaka mambu mana misi muheka, yandi, kyesi.»
30 Bwosu kakala zimbula Yesu bwabuna, balawu bákwikila mwena yandi.

Batu ba kiphwanza yi bahika

31 Hanga Yesu wuzimbudini kwena Bayuta babana bákwikila mwena yandi: «Yuka ni lwazingilaka mu ndinga zama; mu kyedika balonguki bama lwenina;
32 Bwabuna lwazáya kyedika amana kyedika kyalúlubula mu kihika.»
33 Bamuvutwadini: «Thwenina batekulu ba Bulahami; amana khaniku kedi tukala bahika ba mutu. Abweti wufweti tuzimbwala: "Lwalúbuka mu kihika?"»
34 Yesu wubavutwadini: «Yibatibwa luzimbwala, mu kyedika: mutu wosu wuna wisi hola disumu kenina muhika wa disumu.
35 Kinga muhika kisiku nangina mu nzu mu kimakulu; kaasi mwana kisimwa zingila mu kimakulu.
36 Yuka ni Mwana kalulubula mu kihika, mu kyedika, lwakítuka batu ba kiphwanza.
37 Nzayibwa ni batekulu ba Bulahami lwenina; kaasi lubati sanda ni lwaphonda, kikuma ndinga yama yisiku lutwa.
38 Meni yisi zimbula mana yímona kwena Tata, amana benu phi hangenu mana lwáyuka kwena tata wenu[b].»
39 Bamuvutwadini: «Bulahami wenina tata wetu.» Yesu wubazimbwadini: «Wadi ni lwakala bana ba Bulahami, wadi lufweti hanga mihangu mya Bulahami.
40 Kaasi buthwena bwabu, lubati sanda ni lwaphonda, meni mutu yiluzimbwadini kyedika kina yíyuka kwena Nzambi. Bulahami káhangaku buna.
41 Benu lwisi hanga mihangu mya tata wenu.» Bawu bamuvutwadini: «Twabutukilaku mu kindumba; thwenina yi Tata mosi, Nzambi.»
42 Yesu wubazimbwadini: «Wadi ni Nzambi kákala Tata wenu, wadi lwisi nzola, mukuma kwena Nzambi yílubwakila meni, kwakuna phi yítuka. Yidiyisilaku meni-meni, kaasi yandi wáthuma.
43 Kikuma kya biki lwisiku bakwala nzonzidi yama? Kikuma lwisiku lenda kuyuka ndinga yama.
44 Benu lwenina yi tata wenu kiphidimutu amana lwisi zola kuhanga buna kisi zola tata wenu. Tukidila ku luyandiku, yandi, muhondi wa batu kisi kala. Kisiku zingila mu kyedika; kikuma mwena yandi mwakonda kyedika. Yuka ni kata bukamvi, mambu ma yandi meni kisi zonzila, mukuma kenina yandi mutu mosi kingumba yi tata wandi.
45 Amana meni, lwisiku khwikila kikuma kyedika yisi zonza.
46 Nati hana kati dya benu wufwani mu kuthendisa mu mambu matadidini disumu? Yuka mbati zonza kyedika, kikuma kya biki lwisiku khwikidila?
47 Wuna wenina wa Nzambi, kisi yuka ndaka za Nzambi; kima lwisiku yukila benu, kikuma lweku ba Nzambi.»

Yesu yi Bulahami

48 Bayuta bavutudini kwena Yesu: «Kyedika twazimbulabwoku bwabuna ni ngeyi mwisi Samadiya wenina, amana kitembu kya mbi wenina kyawu?»
49 Yesu wubavutwadini: «Meni yeku yi kitembu kyambi, kaasi Tata wama yisi zitisa, amana benu lwisa ndewulaka.
50 Meni yisiku sanda khembu lwa meni-meni, henina yi mosi wisiya sanda, amana yandi wisi fundisa.
51 Mu kyedika, yiluzimwadibwa, yuka ni mutu kalunda ndinga zama, lufwa kamónalwoku mu kimakulu.»
52 Amana Bayuta bamuzimbwadini: «Buthwena tuzayi ni kitembu kyambi wenina kyawu! Bulahami wafwa; bambikudi phi bafwa; amana ngeyi wubati zimbula: "Ho mutu kalema ndinga yama, lufwa kayedikalwoku mu kimakulu."
53 Ngeyi wubanzini ni wuluti tata wetu Bulahami wuna wafwa? Bambikudi phi bafwa. Nati wisi dikitula ngeyi?»
54 Yesu wuvutudini: «Yuka ni meni-meni yibati dikembisa, khembu yama yeku mupfunu. Tata wama wisi khembisa, yandi wuna lwisi zimbula benu: "Nzambi wa betu kenina!"
55 Amana lumuzayiku. Meni yimuzayini; amana ho yizimbula ni yimuzayiku, yikítuka mukwa luvunu hanga benu. Kaasi yimuzayini amana yisi lema ndinga yandi.
56 Tata wenu Bulahami kyesi lawu káyuka kikuma kya kumona kilumbu kyama; wámonakya amana wásangwala.»
57 Bayuta bamuzimbwadini: «Khaku kedi wulungisa keti mvula makumatanu, amana wámumona Bulahami?»
58 Yesu wubazimbwadini: «Mu kyedika yibati luzimbwala: ku thwala kubutuka kwa Bulahami, "meni yenina"»
59 Hanga batongunini matadi ndangu bamuta; kaasi Yesu wádisweka amana wálubuka mu nzu ya Nzambi.

b **8:38 8:38** "Kwena tata wenu": mbakisilu yahika ya mihowu myami yenina "kwena Tata". Yibati zonza ni Yesu kázonzila Nzambi wuna wenina Tata wandi, yandi wuna phi wenina Tata wa Bulahami.

9

Yesu wubukini mutu mosi wábutuka phofu

1 Yesu kákala mu kuhita, wumoni mutu
mosi wákala phofu tukidila ku lubutuku
lwandi.
2 Balonguki bandi bamuhyudini: «Mu-
longi, nati wáhola disumu ndangu mutu
yandu kakituka phofu: yandi ho bibuti
byandi?»
3 Yesu wubavutwadini: «Heku ni
yandi holo bibuti byandi báhola disumu.
Kábutukila bwabuna ndangu mihangu
mya Nzambi myamonikina mwena yandi.
4 Buna kwenina mwini, bwabuna
tufwani mu kusala bisalu bya wuna
wáthuma. Phipha yekina bwa, heku mutu
wufwani mu kuhanga muhangu wumosi.
5 Mu tangwa dina yenina ha tsi, yenina
mwini wa tsi.»
6 Buna kázonza bwabuna, wálokula
metya hana tsi amana wáyidika thoba yi
metya mandi; kunima wákusa thoba meni
zina muna mesu ma phofu
7 amana wumuzimbwadini: «Ndawenda
disukula kuna kiziba kya Silowe.» -
Disongidila ni «Kituma.» - Phofu wenda
disukula mbunzu kwakuna; tangwa
kávutukisa, kakala mona!
8 Batu bana kábandakana bawu yi bana
bakala mumona theti buna kakala lomba
bima kwena batu bakala zimbula: «Ka
yandi ku mutu wuna wisi zakala mu nzila
mu kulomba bima?»
9 Bamosi bakala zimbula: «Yandi wuna.»
Bahika bakala zimbula: «Loni, mutu wa-
mufwana». Yandi-meni kakala zimbula:
«Meni yandu.»
10 Amana bakala muzimbwala: «Abweti
matemukini mesu maku?»
11 Yandi wubavutwadini: «Mutu wuna
bisi tela Yesu káyidikiki thoba, wukhusiza
muna mesu amana wunzimbwadini:
"Ndawenda disukula kuna Silowe." Hangi
yendi kwakuna amana yidisukudini,
ngyandiki phi mu kumona!»
12 Bamuzimbwadini: «Kubiki kenina
mutu meni yayina?» Yandi wuvutudini:
«Nzayiku».

Bafwadisi bamuhyudi phofu wuna wábeluka

13 Bámunata mutu wuna wákala phofu
kwena bafwadisi.
14 Kinga, kilumbu kya sabata kyákala
kyakina káyidika Yesu thoba amana
wámutemuna mesu.
15 Bafwadisi, bawu phi bámuhyula mutu
wuna, keti bweti káyandikila mu kumona.
Yandi wubazimbwadini: «Kakhusikini
thoba muna mesu, yidisukudini mbunzu
amana mbonini.»
16 Ndambu ya bafwadisi bakala zimbula:
«Mutu yandu kátukaku kwena Nzambi,
kikuma kazitisidyoku sabata.» Bahika
bakala zimbula: «Abweti ni musumuki
kafwani mu kusala bidimbu bya biphadi
bya mutindu wuna?» Amana bádikabisa
bawu yi bawu.
17 Bázimbula hika kwena phofu: «A
ngeyi meni, biki wubati zimbula kikuma
kya yandi wukutemunini mesu?» Yandi
wuvutudini: «Mbikudi kenina.»
18 Bayuta bákwikilaku ni phofu kákala
amana mesu mámutemuka. Yihakana
bátedisila bibuti byandi
19 amana babahyudini: «Yandi-wu
mwana wenu wuna lwisi zimbula ni phofu
kábutuka? Amana bweti kayandikidini mu
kumonina buthwena?»
20 Bibuti byandi bazimbudini: «Tuzayi ni
mwana wetu kenina, kábutuka phi phofu.
21 Kaasi tuzayiku keti khi phila
kátemwani mesu, amana nati wu-
mutemuni mesu, betu, tuzayibwoku.
Muhyulenu yandi meni; mbuta kenina mu
kutendula mambu mandi!»
22 Kima bázonzila bwabuna bibuti
byandi, kikuma kya bweya bwa Bayuta;
mukuma Bayuta báyukana mu kukula,
mu nzu ya kimvuka ya Bayuta, wuna
watámbwasa ni Yesu kenina Kidisitu.
23 Yihakana bibuti byandi bázimbwala:
«Mbuta kenina, muhyulenu yandi meni!»
24 Bafwadisi bamutedi mbala ya zodi
mutu wuna wákala phofu amana bamuz-
imbwadini: «Ngeyi hana khembu kwena
Nzambi; Betu tuzayi ni mutu wuna kenina
musumuki.»
25 Yandi wuvutudini: «Nzayiku yuka ni
musumuki kenina. Kaasi kima kimosi
nzayini: phofu khadikini, buthwena mbati
mona.»
26 Bawu bamuzimbwadini: «Biki
kákuhangikini? Abweti kákutemunima
mesu?»
27 Yandi wubavutwadini: «Yíluzimbwadiki
kedi, kaasi luyukikiku. Kikuma kya biki
lubati zodila mu kuyukilabwa hika? Benu
phi luzodi ni lwakituka balonguki bandi?»
28 Bámutukwana amana bamuzimbwa-
dini: «Ngeyi wenina mulonguki wa mutu
wuna; betu thwenina balonguki ba Moyize.
29 Tuzayi ni Nzambi kwena Moyize
kázonzila; kaasi yandu-yandu, tuzayiku
keti kubiki katukini!»
30 Mutu wuna wubavutwadini: «Taleti
dyambu dya kuyituka: benu luzayiku keti
kubiki katukini, kinga yandi wuthemu-
nima mesu!

31 Tuzayi ni Nzambi kisiku yukila basumuki, kaasi yuka ni mutu wisi zitisa Nzambi, wisi sala phi luzolu lwandi, kisi muyukila.
32 Khaku kedi tuyuka keti mbala mosi mutu watemuna mesu ma mutu wábutuka phofu.
33 Wadi ni mutu yandi katukaku kwena Nzambi, wadi kakhaniku sala kima.»
34 Bamuvutwadini: «Ngeyi mutu ni mu masumu wábutukila ngeyi wosu, amana wuzodini ni watulonga?» Hanga bamulubudini mu nzu ya kimvuka ya Bayuta.

Buphofu bwa kitembu

35 Yesu wáyuka ni bafwadisi bámukukwasa mutu wuna. Wámutundakana amana wumuzimbwadini: «Ngeyi wubati kwikila mwena Mwana wa mutu?»
36 Wumuvutwadini: «Nati kenina, Pfumu, ndangu yikwikila mwena yandi?»
37 Yesu wumuzimbwadini: «Wubati mumona; yandina wubati kuzonzisa, yandi wuna.»
38 Hanga mutu wuna wuzimbudini: «Khwikidini, Pfumu.» Amana wáfukama kuna thwala ya Yesu.
39 Amana Yesu wumuzimbwadini: «Meni, yisa mu tsi yayi kikuma kya pfundusu yimosi: ndangu bana bisiku mona, bamona, amana bana bisi mona bakituka baphofu.»
40 Kunima dya kuyuka bwabuna, ndambu ya bafwadisi bana bákala kumosi yi yandi bamuhyudini: «Betu phi baphofu thwenina?»
41 Yesu wubavutwadini: «Wadi lwákala baphofu, wadi lweku yi disumu; kaasi buthwena lubati zimbula: "Tubati mona", amana disumu dyenu disadini bwabuna.»

10

Kalema yi mikoku

1 Yesu wuzimbudini: «Mu kyedika yibatibwa luzimbwala: wuna wisiku kotila ku mwelu mu dinda dya mikoku, kaasi wisi kotila mu kuzanza kuma kwahika, yandi kenina mwifi yi ndwandwa.
2 Kaasi mutu wuna wisi kotila ku mwelu, kenina kalema ka mikoku.
3 Yandi bisi yafwadila mwelu kwena tsinzidi, mikoku myisi yuka ndinga yandi; kisi tela mikoku mya yandi-meni muna khumbu ya bawu amana wulubudimya ku phenza.
4 Buna kalubudimya myosu, yandi wuhitini kuna thwala ya myawu, mikoku mimulandini, kikuma mizayiya ndinga yandi.
5 Myalendaku landa munzenza ketibwe; myamútina, kikuma mizayiku ndinga ya banzenza.»
6 Yesu wábaheka mbandu yina, kaasi bawu bábakulamoku mana kakala bazimbwala.

Yesu, kalema wabukheti

7 Yesu wábazimbwala hika: «Mu kyedika yibati luzimbwala: meni yenina mwelu wa mikoku.
8 Boosu bana bisa ku thwala meni benina befi yi bandwandwa; kaasi mikoku myábayukilaku.
9 Meni yenina mwelu. Yuka ni mutu kakotila mwena meni, kahúluka; kakóta amana kalúbuka, kawána phi phila za bukheti.
10 Mwifi kisi kwisila lwesi kikuma kya kuyiba, kuhonda yi kuzanga. Meni, yísila ndangu batu bavwa luzingu amana bavwalwa lwa lawu-lawu.
11 Meni yenina kalema wabukheti. Kalema wabukheti kisi lambula luzingu lwandi kikuma kya mikoku myandi.
12 Wuna wisi sala lwesi kikuma kya mbongu, wuna wukondi vwa mikoku mya yandi meni keku musadi wakyedika; buna kamóna mbwa-ngongu, hanga sadi sisa mikoku, yandi wutini. Amana mbwangongu kakwáta mikoku, wumwangimya.
13 Kikuma yandi mbongu kisi sadila, kisiku kala yi kiwayi kya mikoku.
14 Meni yenina kalema wabukheti. Nzayimya mikoku myama, amana mikoku myama phi minzayini,
15 bwosu buna kanzayi meni Tata, meni phi yimuzayini. Amana yisi lambula luzingu lwama kikuma kya mikoku myama.
16 Mvwini mikoku myahika, mina mikondi kala mu dinda dyadi. Mboti yihungulamya phi myamina ndangu bakobila, myayúka ndinga yama, amana myakítuka kibuka kimosi yi muhungudi mosi.
17 Yuka ni Tata kisi nzola, kikuma meni mbati hana luzingu lwama, ndangu yitambulalwa hika.
18 Heku mutu wakhátulalwa, kaasi menimeni yisilwa hana muna luzolu lwama. Yenina yi hamu dya kuhanalwa yi kuvutwakilalwa hika. Kyakina kizila yítambula kwena Tata.»
19 Ngyengu yákota hika hana kati dya Bayuta kikuma kya ndinga meni zina.
20 Balawu hana kati dya bawu bakala zimbula: «Kitembu kya mbi kenina kyawu! Kilawu kenina! Biki lubati muyukila?»
21 Bahika bakala zimbula: «Ndaka zina zeku za kitembu kya mbi. Mutu wenina yi kitembu kyambi fwani kutemuna mesu ma phofu?»

Bayuta bamulosidini Yesu

22 Muna tangwa meni dina dya kyosi,
mwamuna bakala ta mukinzi wa kusam-
bula nzu ya Nzambi kuna Yelusalemi.
23 Yesu kakala kangala hana kyanzala
kya nzu ya Nzambi, muna mbalanda yina
bakala tela ni ya Solumoni.
24 Bayuta bámuzyeta, beka muzimbwala:
«Yi kuna khi tangwa watusisa mu tsumbi?
Yuka ni ngeyi wenina Kidisitu, tuzimbwala
phwelele.»
25 Yesu wubavutwadini: «Yíluzimbwadikibwa
kedi, kaasi lukhwikidikiku. Mihangu
myama mina yisi hanga mu khumbu ya
Tata wama, myamina myisi thila kimbangi.
26 Kaasi yuka ni lubatiku khwikila,
kikuma kya buna lweku mu kibuka kya
mikoku myama.
27 Mikoku myama myisi yuka ndinga
yama; meni nzayimya, amana myawu phi
myisi ndanda.
28 Yisimya heka luzingu lwa mvula yi
mvula, myatótaku keti bweti amana heku
mutu wakwisamya botula ha moku ma
meni.
29 Bina kápheka Tata bilutini byosu,
amana heku mutu fwani kabotula kima ha
moku ma Tata.
30 Tata yi meni thwenina kima kimosi.»
31 Bayuta bátonguna hika matadi ndangu
bamuta.
32 Yesu wubazimbwadini: «Mihangu
mya bukheti mya lawu yílusongila, mina
myátuka kwena Tata. Kikuma kya khi
muhangu, mukati kya myawu, lubati
nzukwamina matadi?»
33 Bayuta bamuvutwadini: «Heku
ni kikuma kya muhangu wabukheti
twakúzukwaminina matadi, kaasi kikuma
kya malewu maku kwena Nzambi: ngeyi
mutu wenina, amana wubati dikitula
Nzambi!»
34 Yesu wubavutwadini: «Muna mit-
siku myenu, básonikaku bwabu: "Meni
yízimbula: benu, banzambi lwenina[a]."
35 Bwabuna masonuku máb atedila ban-
zambi, kwena batu babana bá hitikaya
ndinga ya Nzambi, amana masonuku mal-
endaku mu kuzima.
36 Amana benu lwazimbulaka kwena
wuna kásola Tata, katuma phi ha tsi ni
Nzambi wubati lewula? Kikuma kya buna
nzimbudini ni Mwana wa Nzambi yenina?
37 Yuka ni yisiku sala mihangu mya Tata
wama, lukhwikilaku.
38 Kaasi yuka ni mbatimya hanga
ata lukhwikidiku meni, kwikilenu ata
mu mihangu myamina; zayenu amana
bakisenubwoku ni bwosu buna kenina
Tata mwena meni, bwabuna yenina meni
phi mwena Tata.»
39 Bá sanda hika ni bamukwata, kaasi
yandi wá batina.
40 Yesu wávutuka ku sambwa dikwawu
dya Yolutani, hana sabu dina ká kala
botikila theti Yowani, amana wánangina
kwakuna.
41 Batu lawu bisa kwena yandi, beka
zimbula: «Yowani kásalaku keti kidimbu
kya kiphadi kimosi, kaasi moosu mana
ká zimbula Yowani kikuma kya mutu
yandu menina ma kyedika.»
42 Amana hahana, batu balawu
bá kwikila mwena yandi.

11

Lufwa lwa Lasalu

1 Mutu mosi wá kala wabela, khumbu
yandi Lasalu, mwisi Betaniya, hata dya
Madiya yi Malata phangi wandi wa
mukhetu.
2 Madiya, yi yandi wuna wámusita
Pfumu mananasi amana wámukumuna
bitambi yi tsuki zandi, amana phangi
wandi wa yakala, Lasalu, yandi wá kala
wabela.
3 Baphangi ba bakhetu batumini mutu
mosi kenda muzimbwala Yesu: «Pfumu,
nduku waku wabela kenina.»
4 Buna ká yuka bwabuna, Yesu wuzimbu-
dini: «Maladi mana misiku nata ku lufwa;
menina kikuma kya khembu ya Nzambi,
ndangu muna maladi meni mamana, ba-
mukembisa Mwana wa Nzambi.»
5 Kinga Yesu kakala bazola Malata,
Madiya phangi wa mukhetu Malata yi
Lasalu.
6 Tangwa ká yuka ni Lasalu wabela ken-
ina, kahanga wunangi hika bilumbu byodi
kwakuna ká kala.
7 Kunima wá zimbula kwena balonguki
bandi: «Tuvutukenu ku Yuteya.»
8 Balonguki bamuzimbwadini: «Mu-
longi, buthwena bá kasandaka Bayuta ni
bakuhondila ku matadi, amana wavutuka
hika kwakuna?»
9 Yesu wuvutudini: «Muna kilumbu
mwisiku kala matangwa kumi yi modi?
Yuka ni mutu kakangala mu mwini, kisiku
tyelumuka, kikuma kabati mona mwini wa
tsi yayi.
10 Kaasi yuka ni mutu kakangala mu
phipha, kisi tyelumuka, kikuma mwena
yandi, mwakonda mwini.»
11 Kunima dya kuzimbula bwabuna, Yesu
wuyikini: «Nduku wetu Lasalu wunim-
bini, kaasi yikwenda mutokamisa ku kilu
kyandi.»
12 Balonguki bamuzimbwadini: «Pfumu,
yuka ni kanimbini, kahúluka.»

a **10:34 10:34** Mkg 82:6

13 Lufwa lwandi kázonzila Yesu
bwabuna kaasi bawu bakala banza ni kilu
kwandi.
14 Hanga Yesu wubazimbwadini ph-
welele: «Lazalu wufuni.
15 Yenina yi kyesi kikuma kya benu,
mukuma khádikikwoku kwana; ndangu
lwakwikila. Kaasi thwendenu kuna ken-
ina.»
16 Tomasi wuna bisi tela ni diphasa,
hanga wuzimbudi kwena balonguki
bahika: «Thwendenu, betu phi, kwakuna
ndangu twafwa kumosi yi yandi!»

Yesu kenina lufutumuku yi luzingu

17 Buna kátula Yesu, wumoni ni bilumbu
byekina kedi biya, tukidila buna bamu-
sidikini Lazalu mu mazyamu.
18 Kinga Betaniya bela-bela dyákala
yi Yelusalemi, kitesu kya makilometele
matatu,
19 Bayuta balawu phi bisa kwakuna mu
kubadidisa Madiya yi Malata kikuma kya
lufwa lwa phangi wa bawu wa yakala.
20 Malata buna káyuka ni Yesu kabati
kwisa, wenda mutundakana; kaasi Madiya
yandi kásala wasikuka kuna nzu.
21 Malata wázimbula kwena Yesu:
«Pfumu, wadi ni wákala haka, wadi phangi
wama kakhaniku fwa.
22 Kaasi nzayi ni ata buthwena bwabu,
moosu mana walómba kwena Nzambi,
kakúhekama.»
23 Yesu wumuzimbwadini: «Phangi waku
kafútumuka.»
24 Malata wumuvutwadini: «Nzayi ni
kafútumuka mu kilumbu kya tsuka kya
lufutumuku lwa bafwa.»
25 Yesu wumuzimbwadini: «Meni, yenina
lufutumuku yi luzingu. Wuna wakwíkila
mwena meni, ata kafwini, kazínga;
26 amana wuna wisi zinga, wisi kwikila
phi mwena meni kafwáku mu kimakulu.
Wukwikidibwa bwabuna?»
27 Malata wuvutudini: «Eeh, Pfumu,
meni khwikidini ni ngeyi wenina Kidisitu,
Mwana wa Nzambi, wuna wálunga mu
kukwisa mu tsi.»

Yesu wudidini

28 Kunima dya kuzimbula bwabuna,
Malata wenda amana wámutela phangi
wandi wa mukhetu Madiya amana wu-
muzimbwadi mu kitsweki: «Mulongi wu-
tudi kedi, kabati kutela.»
29 Buna káyuka bwabuna, Madiya
wátelama tswatsu mu kwenda kwena
Yesu;
30 mukuma hana Yesu khaniku kedi
kakota mu hata; hana kámutundakanina
Malata, hahana kákala.
31 Bayuta bana bákala yi Madiya mu
nzu kikuma kya kumuhomba bámumona
ni wutelami tswatsu amana wulubukini;
hanga bamulandini, kikuma bábanza ni
wendi dila ku mazyamu.
32 Madiya buna kátula hana kákala Yesu
yi buna kámumona, wáfukama muna
malu mandi amana wuzimbudini: «Pfumu,
wadi haka wukadikini, wadi phangi wama
kakhaniku fwa.»
33 Yesu buna kámumona Madiya ni ka-
bati dila yi Bayuta bana bisa mulanda
phi mu kudila, hanga wuyuki kyadi mu
mbundu yandi amana mabanza mamu-
vwalangani.
34 Wuzimbudini: «Kubiki lumusikini?»
Bamuvutwadini: «Ah Pfumu, awisa amana
wamóna.»
35 Yesu wánokisa matsanga.
36 Hanga Bayuta bazimbudini: «Talenu
buna kámuzola!»
37 Kaasi batu bahika hana kati dya
bawu bazimbudini: «Yandi wábuka mesu
ma phofu, abweti kákondikiku kandisa ni
mutu yandu kafwaku?»

Lazalu bamuvutudi mu luzingu

38 Yesu, mbundu yámulwala hika, wenda
kuna mazyamu. Mákala makutunga mu
kitadi, bákidika kalunga tadi kuna thwala.
39 Yesu wuzimbudini: «Katulenu tadi».
Malata, phangi wa mukhetu wa mvumbi,
wumuzimbwadini: «A Pfumu, tsudi kábati
lubuka, mukuma lelu kilumbu kya ya.»
40 Yesu wumuvutwadini: «Yikuzimb-
wadikibwoku ni yuka wukwikidini, wamóna
khembu ya Nzambi?»
41 Hanga bakatudi tadi. Yesu wásekula
mesu amana wuzimbudini: «Tata,
yikuvutwadi matondu kikuma kya buna
wungyukidini.
42 Nzayi mboti ni wisi ngyukila kosu
tangwa, kaasi nzonzidibwa kikuma kya
batu baba banzyetini haka ndangu bak-
wikila ni ngeyi wáthuma.»
43 Kunima dya kuzimbula bwabuna,
wákalunga: «Lasalu, lubuka!»
44 Amana mvumbi wálubuka; moku yi
malu makuzinga mu bitemba bya muledi;
mbunzu yandi phi yakuvunga yi kitemba.
Yesu wubazimbwadini: «Mukutumunenu
amana muyambulenu kenda.»

Yesu bamukasidi fwongu
(Mth 26:1-5; Mlk 14:1-2; Luk 22:1-2)

45 Bayuta balawu, hana kati dya babana
bisa kwena Madiya, bámona phi mambu
mana káhanga Yesu amana bákwikila
mwena yandi.

46 Kaasi bakwawu hana kati dya bawu
benda wana bafwadisi amana ba'bamenika
phi mambu mana ka'hanga Yesu.
47 Hanga bambuta ba banganga Nzambi
yi bafwadisi bakhokisini kimvuka kya
mbuta amana bazimbudini: «Biki twa-
hanga? Mukuma mutu yandu kabati sala
bidimbu bya biphadi lawu[a]!
48 Yuka ni twamutanikina bwabuna,
batu boosu bakwíkila mwena yandi,
amana bisi Loma bakwisakya zanga kizika
kyetu yi kanda dyetu!»
49 Kaasi mosi hana kati dya bawu,
khumbu yandi Khayifu, wuna wa'kala
mbuta wa banganga Nzambi muna mvula
meni yina, hanga wubazimbwadini: «Benu
lubatiku bakisa kima!
50 Lumonibwoku ni bulungi mutu mosi
kafwa kikuma kya batu, ndangu kanda
dyosu ditotaku?»
51 Kinga mambu mana makalaku tuka
kwena yandi-meni, kaasi bwosu ka'kala
mbuta wa banganga Nzambi muna mvula
meni yina, hahana ka'zonzila mu kubikula
ni Yesu wafwana mu kufwa kikuma kya
kanda dyosu.
52 Heku ni kikuma kya kanda lwesi,
kaasi kikuma kya kukhundikisa mu
kimvuka kimosi bana ba Nzambi babana
ba'mwangana.
53 Tukidila kilumbu kyakina, ba'bonga
lukanu lwa kumuhonda Yesu.
54 Kikuma kya bwabuna Yesu
ka'yambwala mu kukangadila ha kati dya
Bayuta mu kitengeni. Kaasi wa'katuka
hana, wenda ku kinzunga kina kya'kala
bela-bela yi nganga, muna mbanza ya
Efwayimi, wananga kwakuna yi balonguki
bandi.
55 Mukinzi wa Phaki ya Bayuta
wa'bwesuka amana batu balawu
ba'tombuka ku Yelusalemi kikuma kya
kudisemisa ku thwala ya mukinzi meni
wuna.
56 Hanga beka musanda Yesu muna nzu
ya Nzambi, yi kudizimbwalaka bawu yi
bawu: «Biki lubati banza? Kakwísakwoku
hika ku mukinzi?»
57 Kinga bambuta ba banganga Nzambi
yi bafwadisi batekila dihanina muswa
ndangu, yuka ni mutu wuzayini kuna ken-
ina Yesu, kabazimbwala ndangu bamuk-
wata.

12

Yesu bamusiti mananasi
(Mth 26:6-13; Mlk 14:3-9)

1 Bilumbu bisambanu ku thwala mukinzi
wa Phaki ya Bayuta, Yesu wísa ku Betaniya,
kuna ka'kala Lasalu wuna ka'futumuna ku
bafwa.
2 Ba'muheka madya kwakuna. Malata
kakala basadila amana Lasalu ka'kala mosi
wa batu babana ba'kala ku mesa yi Yesu.
3 Hanga Madiya wubongini kati-kati dya
mulangi wa mananasi ma mukwandi,
mana bisi yidika yi miti wa nadi;
wa'sitama kuna bitambi bya Yesu amana
wa'mukumuna bitambi yi tsuki zandi.
Nzu yosu ya'kandumuka yi mvumba ya
mananasi.
4 Mosi wa balonguki bandi, Yutasi
Sikadyoti, wuna wakhana mulambula,
hanga wuzimbudini:
5 «Kikuma kya biki bakondi tekisila man-
anasi mana mu khama tatu za phata[a],
ndangu bahana mbongu kwena baphutu?»
6 Heku ni kikuma kya kiwayi kya
baphutu ka'zimbwala bwabuna, kaasi
kikuma mwifi ka'kala amana bwosu kakala
lema waba dya mbongu, kakala loya zina
bakalamwa sya.
7 Kaasi Yesu wuzimbudini: «Muyam-
bula! Kikuma kya kilumbu kya kuzikama
kwama ka'swekilama.
8 Kikuma baphutu lwakadiki bawu kosu
tangwa, kaasi meni, yikadikiku yenu kosu
tangwa.»

Kifwandu kikuma kya Lasalu

9 Mulumba-lumba wa batu wa Bayuta
lawu ba'yuka ni Yesu ku Betaniya ka'kala,
bísa kwakuna; bendaku lwesi mu kutala
Yesu, kaasi benda phi ndangu bamumona
phi Lasalu wuna ka'futumuna ku bafwa.
10 Hanga bambuta ba banganga Nzambi
bayukani ni bamuhondisa phi Lasalu;
11 kikuma Bayuta balawu bakalakwa
kwenda kikuma kya yandi Lasalu amana
bakala kwikila mwena Yesu.

Yesu wukoti mu Yelusalemi
(Mth 21:1-11; Mlk 11:1-11; Luk 19:28-40)

12 Kilumbu kya'landa, mulumba-lumba
wa batu bana bísa kikuma kya mukinzi
wa Phaki ya Bayuta ba'yuka ni Yesu kabati
kwisa ku Yelusalemi.
13 Batu ba'bonga ndala za mbati amana
benda mukhikidila, mu kukalunga:
«Ozana!
kasambuka wuna wisi kwisila mu khumbu
ya Pfumu!
Kyamvu wa Kiseledi!»
14 Yesu wa'mona mwana wa ane, amana
wa'zakala hana thandu, bwosu ba'sonika:
15 «Yukaku bweya, mwana wa ndumba wa
Siyoni!
Tala, kyamvu waku wisini,

[a] **11:47 11:47** Mth 5:22 [a] **12:5 12:5** Ywn 6:7.

wazakala hana thandu ya mwana wa ane[b].»
16 Balonguki bandi babakulaku theti mambu mana; kaasi tangwa bamukembisa Yesu, hanga bayubuki nana ni mamana masonama kikuma kya yandi, amana bahanga bwabuna kikuma kya yandi.
17 Mulumba-lumba wa batu babana bakala hakana yi Yesu, ha kamutela Lasalu mu mazyamu kikuma kya kumufutumuna ku bafwa; bakala ta kimbangi.
18 Yihana mulumba-lumba wa batu bisa mukhikidila, mukuma bayuka ni yandi wahanga kiphadi kina.
19 Bafwadisi bakala dizimbwala bawu yi bawu: «Lumoni ni lubatiku lenda kwenu kima; taleti tsi yosu yendi mulanda!»

Ndambu ya Bangeleki basandi Yesu

20 Hana kati dya batu babana batombuka ku Yelusalemi mu kufukamina Nzambi mu tangwa dya mukinzi, hakala yi ndambu ya Bangeleki.
21 Buna babwesuka kwena Fidiphu, mwisi Betisayita dya kinzunga kya Ngadidi, bamuhyudini: «A Pfumu, tubati zola ni twamona Yesu.»
22 Fidiphu wendi zimbula kwena Andele; bawu boodi bendabwa zimbula kwena Yesu.
23 Yesu wubavutwadini: «Tangwa dilungidini ndangu bamukembisa Mwana wa mutu.
24 Mu kyedika, mbati luzimbwala: yuka ni ngenza ya bule yibwiku mu mafu amana yivundiku; yananga yawu buhika. Kaasi yuka ni yavunda, yisi buta hika ngenza za lawu .
25 Wuna wisi zola luzingu lwandi, katotisalwa, kaasi wuna wisi menga luzingu lwandi ha tsi yayi, katambula luzingu lwa mvula yi mvula.
26 Yuka ni mutu wuzodi ni kasadila meni, kandanda, amana hana yikala meni, hahana phi kakala musadi wama. Yuka ni mutu kasadila meni, Tata wama wamuzatula.»

Yesu wuzonzidini lufwa lwandi

27 «Buthwena mbundu yama yivwalangani. Amana biki yizonza? Yizimbula: Tata, Phulula mu tangwa dyadi? Loni. Kaasi kikuma kya bwabuna thudidini ku tangwa dyadi.
28 Tata, kembisa khumbu yaku.» Amana ndinga mosi yayukalakana kuna zilu: «Khembisiya kedi, yikembisaya hika.»
29 Mulumba-lumba wa batu babana bakala hana, bayuka phi ndinga yina, bakala zimbula: «Mukumini wa mvula wuna.» Bahika bakala zimbula: «Wanzyo mosi wumuzonzisini.»
30 Kaasi Yesu wavutwakila hika: «Ndinga yina yiyukalakaniku kikuma kya meni, kaasi kikuma kya benu.
31 Buthwena bwabu yenina pfundusu ya tsi yayi; buthwena meni bwabu bamulubula ku phenza pfumu wa tsi yayi.
32 Amana meni, tangwa bathombula ha thandu ya tsi, yibahungula batu boosu kwena meni.»
33 Kazonzila bwabuna mu kusongila phila ya lufwa luna kafwana mu kufwila.
34 Mulumba-lumba wa batu wumuvutwadini: «Mitsiku myetu mizonzini ni Kidisitu kananga mu kimakulu. Abweti ngeyi wubati zimbwala hika ni bulungi Mwana wa mutu bamutombula? Nati kenina Mwana wa mutu meni wawuna?»
35 Yesu wubazimbwadini: «Mwini wenina kedi hana kati dya benu, mu tangwa dya khunda; kangalakenu buna kwenina mwini, ndangu phipha yilubwilaku; mukuma, wuna wisi kangala mu phipha kisiku zaya kuna kisi kwenda.
36 Buna lwenina yi mwini, kwikilenu mwena wuna wisi hana mwini, ndangu lwakituka bana ba mwini.»

Bayuta balawu bisiku kwikila mwena Yesu

Kunima dya kuzimbula bwabuna, Yesu wenda amana waswama kyana yi bawu.
37 Mbatanana bidimbu bya biphadi byalawu bina kasala mu mesu ma bawu, bawu bakalaku mukwikila,
38 ndangu yalungila ndinga ya mbikudi Yesaya, yina kazimbula:
«Pfumu, nati wukwikidikini mu malongi metu?
Amana kwena nati basongilaza ngolu za Pfumu?»
39 Kikuma kya bwabuna, balendaku mu kukwikila, kikuma Yesaya kazimbula hika:
40 «Nzambi wufidingima mesu ma bawu,
amana wuzitikini mbundu ya bawu,
ndangu bamonaku yi mesu ma bawu,
babakulaku yi mbundu ya bawu
amana bavutukisaku
wadi yikhana babelula.»
41 Bwabuna kazimbula Yesaya, kikuma wamona khembu yandi amana wamuzonzila phi.

b **12:15 12:15** Muna bikalulu bya bikanda byahika, mbisi wuna ane bakala musadila hanga mbisi wuna wisi tikula mazitu. Kenina wakhunda kuluta baphunda bana bakodini. Bisi muzayila muna matu mandi ma kaleyi. Ane kenina kidimbu kya kudikulumuna kwa Masiya.

42 Kinga, keti hana kati dya bapfumu, balawu bákwikila mwena yandi, kaasi bakalabwoku zonzila ha mesu mathona, kikuma kya bafwadisi, ndangu babakukwasa nana ku nzu ya kimvuka ya Bayuta.
43 Mukuma bakala zola khembu ya batu kuluta khembu ya Nzambi.

Malongi matadidini pfundusu

44 Yesu wázonza mu ndinga ya ngolu amana wuzimbudini: «Wuna wisi kwikila mwena meni, kisiku kwikila mwena meni, kaasi mwena wuna wáthuma.
45 Amana wuna wumbonini, wumoni phi wuna wáthuma.
46 Meni, mwini, yisa ha tsi, ndangu wuna wakwíkila mwena meni kanangaku mu phipha.
47 Yuka ni mutu wuyuki ndinga zama amana kalundizoku, ka meni ku yimufundisini; mukuma yisilaku kikuma kya kufundisa tsi, kaasi kikuma kya kuhulula tsi.
48 Mutu wuna wundosidini, wukondi phi tambwasa ndinga zama kenina yi zusi mosi. Ndinga meni yina nzimbudini, yawu yamúfundisa mu kilumbu kya tsuka.
49 Mukuma meni, yízonzilaku mu mabanza mama, Tata wuna wáthuma, yandimeni wátsenda mu kuhanga buna pfwani mu kuzimbula yi buna pfwani mu kuzonza.
50 Amana nzayi ni buna kisi senda yandi bwisi hana luzingu lwa mvula yi mvula. Yihana ni, mambu mana yisi zonza meni, yisima zonza bwosu buna kátsendabwa Tata.»

13

Yesu wusukudini malu ma balonguki bandi

1 Ku thwala ya mukinzi wa Phaki ya Bayuta, Yesu bwosu kázaya ni tangwa dyandi dilungidini, dina kafweti katuka ha tsi yayi ndangu kenda kwena Tata, yandi watoma zola batu bandi babana bákala mu tsi; kábazola yikuna tsuka.
2 Muna tangwa dina bákala mu kudya. Hana kiphidi-mutu wusi kedi dibanza dya kumulambula kuna mbundu ya Yutasi, mwana wa Simoni Sikadyoti;
3 Yesu, bwosu kázaya ni Tata wáhana byosu hana moku mandi; ni kwena Nzambi kátuka, kwena Nzambi phi kavútukisa,
4 muna tangwa dya kudya, wátelama, wáwomuna muledi wandi wa thandu amana wádizitikila kitemba kimosi muna mbunda.
5 Kunima, wásya mamba hana dilonga amana wáyandika mu kusukula malu ma balonguki bandi, yi kukumunakama yi kitemba kina kyákala muna mbunda.
6 Buna kátula kwena Simoni Phetelu, yandi Phetelu wumuzimbwadini: «Pfumu, ngeyi watsukula malu?»
7 Yesu wumuvutwadini: «Mana mbati hanga meni buthwena bwabu, ngeyi wubatimoku bakisa, kunima nana wazáyama.»
8 Phetelu wumuzimbwadini: «Loni, ketibwe watsukula malu.» Yesu wumuvutwadini: «Yuka ni yikusukudimoku, wakálaku hika hakimosi yi meni.»
9 Simoni Phetelu wumuzimbwadini: «Yuka ni yibwabuna dyenina, Pfumu, tsukulaku lwesi malu, kaasi yi moku mama yi mutwa wama!»
10 Yesu wumuzimbwadini: «Mutu wuna wuyebidiki kedi lutu lwosu, keku yi mupfunu wa kudiyebisa, malu lwesi, wakasemi kenina yandi wosu. Benu phi ba kasemi lwenina, kaasi ka benu boosu ku.»
11 Kikuma Yesu wázaya kwandi keti nati wakhana mulambula, yihana kázimbwala: «Ka benu boosu ku lwenina ba kasemi.»
12 Kunima dya kubasukula malu yi kuvwata miledi myandi, wávutuka ku mesa, amana wubazimbwadini: «Lubakudini kikuma kya dyambu dyadi yiluhangidini?
13 Benu lwisi thela ni "Mulongi" yi "Pfumu", kyedika lwisi zonza, mukuma bwabuna yenina.
14 Amana yuka ni meni, Pfumu yi Mulongi yilusukudini malu, benu phi lufweti disukula malu, benu yi benu.
15 Mbandu yiluhekini, ndangu benu phi lwahanga bwosu buna phangini meni kikuma kya benu.
16 Mu kyedika yiluzimbwadibwa: musadi kahitiku pfumu wandi amana thumwa kahitiku wuna wámutuma.
17 Yuka ni luzayi bwabuna, kyesi lwenina kyawu, mboti bwakála yuka ni lwahangabwa.
18 Nzonzidibwoku kikuma kya benu boosu. Meni nzayi bana yísola. Kaasi bulungi ni malungila Masonuku mama: "Wuna wubati dya dipha dyama, wumbalukidini".
19 Tukidila buthwena bwabu, yiluzimbwadibwa buna khaku dibwa kedi dyambu, ndangu ha dyakwisa bwa, lwakwikila ni "Meni yenina."
20 Mu kyedika, yiluzimbwadibwa: wuna wuyambini mutu wuna thumini meni, meni-meni kayambini. Amana wuna wungyambini, wuyambi phi wuna wáthuma.»

Yesu wusamuni ni Yutasi kamúlambula (Mth 26:20-25; Mlk 14:17-21; Luk 22:21-23)

21 Yesu buna kázonza bwabuna, mabanza mámuvwalangana lawu, wuzimbudibwa wengele: «Mu kyedika mbati luzimbwala: mosi hana kati dya benu kandámbula.»
22 Balonguki bakala ditala bawu yi bawu amana bakala dihyula keti kikuma kya nati kakala zonzila.
23 Mosi wa balonguki bandi, wuna kakala zola lawu Yesu, yekaminikini hana thulu ya Yesu.
24 Simoni Phetelu wumutekudini ndangu kamuhyula Yesu keti kikuma kya nati kakala zonzila bwabuna.
25 Hanga mulonguki wuna wuzenzamini hana thulu ya Yesu amana wumuzimbwadini: «Pfumu, nati yandina?»
26 Yesu wumuvutwadini: «Wuna yivúndikila meni-meni kitini kya dipha yi wuna yihékadya.» Yesu wávundika kitini kya dipha, wubongikya amana wuhanikya kwena Yutasi, mwana wa Simoni Sikadyoti.
27 Yutasi, buna kábonga kitini meni kina, hanga Satana wumukotidini. Yesu wumuzimbwadini: «Buna wenina bwawu mu kuhanga, hangabwa tswatsu!»
28 Keti mosi, hana kati dya babana bákala ku mesa, kázayaku kikuma kina kámuzimbwala bwabuna.
29 Yutasi, bwosu kakala sweka waba dya mbongu, ndambu ya batu bázaya ni Yesu kakala muzimbwala ni kasumba bima bina bákala byawu mupfunu kikuma kya mukinzi kondilo kenda hana lusadisu kwena baphutu.
30 Amana Yutasi wá́bonga kitini kya dipha mekina, wálubuka phi muna mbala mosi. Phipha kwákala.

Mutsiku wa pha

31 Buna kálubuka Yutasi, Yesu wuzimbudini: «Buthwena Mwana wa mutu bamukembisini, Nzambi phi bamukembisini mwena yandi.
32 [Yuka ni Nzambi bamukembisa mwena yandi,] Nzambi phi kamukembisa mwena yandi meni, ka thama ku kamúkembisa.
33 Bana bama, bilumbu bya khunda yenina byawu hika yi benu. Lwatsánda, amana bwosu yízimbula kwena Bayuta: kuna mbati kwenda meni, benu lwalendakwoku kwisa, bwabuna phi nzimbudini kwena benu buthwena.
34 Mutsiku wa pha yiluhekini: zolanenu benu yi benu. Bulungi lwazolana phi benu yi benu, bwosu buna yíluzola meni.
35 Yuka ni lwazolanaka benu yi benu, batu boosu bazáya ni balonguki bama lwenina.»

Yesu wusamuni ni Phetelu kamúsuwangana (Mth 26:31-35; Mlk 14:27-31; Luk 22:31-34)

36 Simoni Phetelu wumuzimbwadini: «Pfumu, wendi kubiki?» Yesu wumuvutwadini: «Wufwaniku wandanda kedi buthwena kuna mbati kwenda, wandánda nana kilumbu.»
37 Phetelu wumuzimbwadini: «Pfumu, kikuma kya biki pfwaniku mu kukulandila buthwena? Yilenda mu kuhana luzingu lwama kikuma kya ngeyi!»
38 Yesu wumuvutwadini: «Walenda hana luzingu lwaku kikuma kya meni? Mu kyedika, mbati kuzimbwala: khoku kakókulaku kedi, watsúwangana mbala tatu ni wunzayiku.»

14

Nzila yina yisi nata kwena Tata

1 Yesu wuzimbudi hika kwena balonguki bandi: «Mbundu yenu yivwalanganaku. Kwikilenu mwena Nzambi, khwikilenu phi mwena meni.
2 Muna nzu ya Tata wama, bizika byalawu byeninamwa; wadi lo, khanibwoku luzimbwala ni yendi luyidikila kizika kimosi.
3 Amana yuka ni yendi luyidikila kizika, yikwisa vutwakisa mu kulubonga, lwakala ha kabeta ka meni, ndangu hana yikála meni, benu phi lwakala hakana.
4 Amana luzayi nzila ya kuma kuna mbati kwenda meni.»
5 Tomasi wumuzimbwadini: «Pfumu, tuzayiku keti kubiki wubati kwenda. Abweti twalenda zayilaya nzila?»
6 Yesu wumuzimbwadini: «Meni yenina nzila, kyedika yi luzingu. Ka mutu ku wakwísa kwena Tata konda kuhitila kwena meni.
7 Honi lwanzaya meni, lwamúzaya phi Tata wama. Tuka lelu lumuzayini amana lumumoni kedi.»
8 Fidiphu wumuzimbwadini: «Pfumu, tusongila Tata, amana bwabuna butufwani.»
9 Yesu wumuvutwadini: «Thama-thama yina yisi kala yi benu, abweti Fidiphu ngeyi, wisiku nzayila? Wuna wumboni meni, wumoni phi Tata. Abweti ngeyi wufwani kuzimbula: "Tusongila Tata"?
10 Wubatiku kwikila ni meni yenina mwena Tata, amana Tata kenina mwena meni? Ndinga zina yisi luzimbwala, zisiku tuka kwena meni-meni, kaasi Tata yandi wisi zingila mwena meni, yandi phi wisi lungisa mihangu myandi.

11 Khwikilenu tangwa yisi luzimbwala
ni meni yenina mwena Tata, amana Tata
kenina mwena meni. Kondilo kwikilenu
ata kikuma kya myawu meni mihangu.
12 Mu kyedika yibatibwa luzimbwala:
wuna wakwíkila mwena meni, yandi phi
kahánga mihangu mina mbati hanga meni.
Kahángamya hika mya lawu kuluta mina
mbati hanga meni. Kikuma meni yendi
kwena Tata.
13 Amana moosu mana lwalómba mu
khumbu ya meni, yisálama, ndangu, muna
nzila ya Mwana, bamukembisa Tata.
14 Yuka ni lwandomba kima mu khumbu
yama, meni yisálakya.»

Yesu wusidi ni kahi̱tika Kitembu Kyatoma

15 «Yuka ni lwisi nzola, lwalúnda mitsiku
myama.
16 Meni yilómba kwena Tata ni kaluheka
Muhombi wahika, ndangu kakalaka yi
benu bilumbu byosu;
17 Kitembu kya kyedika wuna balendaku
mu kutambula kwena batu ba tsi, kikuma
bamumoniku, bamuzayiku phi. Kaasi
benu, lumuzayini, kikuma kisi zingila hana
kati dya benu amana kakádiki mwena
benu.
18 Yilúsisaku batsona; yikwísa hika
kwena benu.
19 Ka thama ku, batu ba tsi bambónaku
hika, kaasi benu, lwambóna hika, kikuma
meni mbati zinga, benu phi lwazínga.
20 Muna kilumbu meni kina, lwabákisa
ni meni yenina mwena Tata wama bwosu
lwenina benu mwena meni amana meni
mwena benu.
21 «Wuna wenina yi mitsiku myama,
wisimya lunda phi, yandi wuna wisi nzola.
Kinga wuna wisi nzola meni, Tata wama
phi kamúzola; meni phi yimúzola amana
yidímonikisa kwena yandi.»
22 Yutasi, heku ni Yutasi sikadyoti, wu-
muhyudini: «Pfumu, abweti ni wadi-
monikisa lwesi kwena betu, kaasi kwena
batu ba tsi loni?»
23 Yesu wumuvutwadini: «Yuka ni mutu
wisi nzola, kalúnda ndinga yama. Tata
wama phi kamúzola, amana twakwísa
kwena yandi, twazíngila mwena yandi.
24 Wuna kanzodiku, kisiku lunda phi
ndinga zama. Amana ndinga yina lubati
yuka yeku ya meni, kaasi ya Tata wuna
wáthuma.
25 Yiluzimbwadini bwabuna bwosu yen-
ina yenu hika.
26 Kaasi Kitembu Kyatoma, Muhombi
wuna katúma Tata mu khumbu ya
meni, yandi walúlonga moosu, amana
kalúyubulula mambu moosu mana
yiluzimbwadikini.»
27 «Yilusisidini ngemba; yiluhekini
ngemba yama. Meni yiluhekiku mu phila
ya batu ba tsi. Luvumukaku mbundu,
lubangaku phi.
28 Lwáyuka mana yíluzimbwala:
"Yendini amana yikwísa kwena benu".
Wadi lwanzolaka, wadi lukasangwala mu
kuyuka ni yendini kwena Tata, mukuma
Tata kenina wambuta kuluta meni.
29 Buthwena, yiluzimbwadini mambu
mana buna khaku kedi malungila; ndangu
ha makwisa lungila, lwakwikila.
30 Yizónzaku hika lawu yi benu, mukuma
pfumu wa tsi yayi, wekina kwisa. Keku keti
kima kimosi mwena meni;
31 kaasi ndangu batu ba tsi bazaya ni
yisi muzola Tata amana yisi hanga mana
kátsenda Tata. Telamenu, tukatukenu
homa haka!»

15

Yesu, miti wa vinu wa kyedika

1 Yesu wázimbula kwena balonguki
bandi: «Yenina miti wa vinu wakyedika,
amana Tata wama kenina wuna wisi hela
bibundu bya vinu.
2 Muhandi wosu wuna wakhundakana
kwena meni amana wakonda ha kibundu,
kisiwa vusa; muhandi wosu wuna wisi ha
kibundu, kisiwa sakwadila ndangu waha
hika bibundu byalawu.
3 Benu ba kasemi kedi lwenina, kikuma
kya malongi mana yíluheka.
4 Zingilenu mwena meni, bwosu yenina
meni mwena benu. Phila mosi yi muhandi
wa vinu, wufwaniku waha kibundu yuka
ni weku wadinama ku miti wa vinu; phila
mosi phi yi benu, yuka ni luzingidiku
mwena meni.
5 Meni yenina miti wa vinu, benu lwen-
ina mihandi. Wuna wisi zingila mwena
meni bwosu yenina meni mwena yandi,
yandina kaha bibundu byalawu; kinga,
konda meni, lwalendaku hanga kima.
6 Wuna wisiku zingila mwena meni,
wakutimbula ku phenza kenina hanga
muhandi amana wuyumukini; mihandi
myaloka bisimya tonguna, batimbudimya
ku mbawu amana milemini.
7 Yuka ni lwazingilaka mwena meni, yi
ndaka zama mwena benu, lwalómba kyosu
kina lwazóla amana lwatámbulakya.
8 Tala buna yisi monikina khembu ya
Tata wama: lwabutaka bibundu byalawu
amana lwakituka balonguki kikuma kya
meni.
9 Bwosu kánzola Tata, meni phi yíluzola.
Zingilakenu mu zola dyama.

10 Yuka ni lwalundaka mitsiku myama, lwazíngila muna zola dyama, bwosu yílunda meni mitsiku mya Tata wama amana yisi zingila muna zola dyandi.»
11 «Yíluzonzidini bwabuna ndangu kyesi kyama kyakala mwena benu amana kyesi kya benu kyakala kyalungila.
12 Mutsiku wama wenina wawu: Zolanenu benu yi benu bwosu buna yíluzola meni.
13 Heku mutu wenina yi zola dina dihitini yuka ni ka wuna ku wuzodi kufwa kikuma kya banduku bandi.
14 Yuka ni lwalemvukaka mu mana yisi lutuma meni, benu lwenina banduku bama.
15 Yisiku lutela hika bahika, kikuma muhika kisiku zaya dibanza dya pfumu wandi. Yisi lutela banduku bama, kikuma moosu mana yíyuka kwena Tata wama, yíluzimbwalama benu phi.
16 Ka benu ku lwátsola meni, kaasi meni yílusola, yíluheka kisalu ndangu lwenda amana lwabuta bibundu byalawu, amana bibundu byenu byananga. Ndangu Tata kaluheka byosu bina lwamúlomba mu khumbu ya meni.
17 Mutsiku yilusidini, wenina wawu: zolanenu benu yi benu.»

Batu ba tsi bamumengini Yesu yi balonguki bandi

18 «Yuka ni batu ba tsi babati lumenga, zayenu ni meni bátekila menga.
19 Wadi ni lwakalaka batu ba tsi, wadi batu ba tsi bakhani luzola kikuma banduku lwenina. Kikuma kya buna lweku batu ba tsi, kinga yílusola amana yílubula ha kati dya bawu, yihakana batu ba tsi bisi lumengina.
20 Yubukenu ndinga yina yiluzimbwadikini: "Muhika kahitiku pfumu wandi." Yuka ni bándyokuna meni, benu phi balúnyokuna; yuka ni bálundama malongi mama, balúndama phi mana ma benu.
21 Mambu mana moosu balúhangama kikuma kya khumbu ya meni, kikuma bawu bamuzayiku wuna wáthuma.
22 Wadi ni yísaku, yikonda bazonzisa phi, wadi bakhaniku kala yi disumu. Kaasi buthwena, balendaku mu kusuwangana disumu dya bawu.
23 Wuna wisi mbenga, kisi mumenga phi Tata wama.
24 Wadi ni yíhangaku mihangu mina myakonda kedi hangama kwena mutu, hana kati dya bawu, wadi bakhaniku kala yi disumu. Kinga, buthwena bamonimya mihangu myama kaasi batumengi yi meni yi Tata wama.
25 Kaasi bwabuna buhangamini ndangu ndinga meni yina básonika muna mitsiku mya bawu yalungila: "Bámbenga konda kikuma."
26 «Tangwa kakwísa Muhombi wuna yiluhitika meni, wuna watúka kwena Tata, Kitembu wuna wenina kyedika wuna wátuka kwena Tata, yandi wuna wathíla kimbangi.
27 Benu phi lwata kimbangi, kikuma hakimosi lwenina yi meni tukidila ku luyandiku.

16

1 «Yíluzonzila bwabuna, ndangu hakalaku kisinza kya kubwila kikuma kya benu.
2 Balúkukwasa mu nzu za kimvuka za Bayuta. Tangwa dyakwísa, wosu wuna waluhonda, kabánza ni Nzambi kabati sadila muna mutindu wawuna.
3 Amana bahánga bwabuna kikuma bázayaku keti Tata keti meni.
4 Kaasi kima yiluzimbwadini bwabuna ndangu ha dyalungila tangwa meni dyadina, lwalenga yubuka ni yíluzimbwalabwa kedi.»

Muhangu wa Kitembu Kyatoma

«Yíluzimbwalamoku kedi tukidila ku luyandiku, kikuma yíkala hakimosi yi benu.
5 Buthwena, yekina kwenda kwena wuna wáthuma amana keti mutu mosi hana kati dya benu, kabatiku phyula ni "wendi kubiki?"
6 Kaasi buna yiluzimbwadini bwabuna, kiwayi kilubasini muna mbundu.
7 Kinga ma kyedika kwama mbati luzimbwala: "Bulungi mboti kwena benu, ni meni yenda kwama, kondi loni Muhombi kakwísaku kwena benu. Kaasi yuka ni yenda, yiluhitika yandi.
8 Tangwa kakwísa yandi, kasóngila kwena batu ba tsi ni báhunana mu mana matadidini masumu, masonga ma Nzambi yi pfundusu.
9 Mu mambu matadidini disumu, kikuma bisiku kwikila mwena meni.
10 Mu mana matadidini masonga, kikuma meni yendi kwena Tata amana lwambónaku hika»;
11 Mu mana matadidini pfundusu, kikuma pfumu wa tsi yayi bámufundisa kedi.
12 «Mambu ma lawu yenina mawu hika ma kuluzimbwala, kaasi lweku kedi yi ngolu za kusimbilama buthwena.
13 Ha kakwísa Kitembu wa kyedika, kalúnatisa muna kyedika kyosu, mukuma

kazónzilaku mu khumbu ya yandi meni, kaasi kazímbula byosu bina kayúka amana kalúsamwana mana makwísa.
14 Yandi kakhémbisa, kikuma kabónga mana menina kwena meni ndangu kalusamwanama.
15 Byosu bina kenina byawu Tata, byenina phi kwena meni. Yihana nzimbwadiki ni kabónga mana menina kwena meni ndangu kalusamwanama.»

Kiwayi kyabáluka mu kyesi

16 «Ka thama ku lwambónaku hika, amana kunima dya tangwa dyakhunda lwambóna.»
17 Ndambu ya balonguki bandi bakala dihyula bawu yi bawu: «Biki byabina kabati tuzimbwala? "Ka thama ku lwambónaku hika, amana kunima lwambóna", amana: "Yendi kwena Tata wama."
18 Amana bakala zimbula: Biki disongidila dya "ka thama ku"? Tuzayimoku mana kabati zonza.»
19 Yesu bwosu kázaya ni bazodi bamuhyula kyufu, hanga wubazimbwadini: «Lubati tendanina kikuma kya buna yiluzimbwadini: "Ka thama ku lwambónaku hika, amana phi kunima dya tangwa dyakhunda lwambóna?"
20 Mu kyedika yiluzimbwadini ni lwadíla, lwayánana phi, kaasi batu ba tsi basángwala; benu, mu kiwayi lwakála, kaasi kiwayi kyenu kyabáluka mu kyesi.
21 Ha kisi buta mukhetu, mu kiwayi kisi kala kikuma tangwa dyandi dya phasi dilungidini; kaasi tangwa kabutini mwana, kisiku yubuka hika misongu mina; kyesi kya lawu kenina kyawu kikuma wubuti mutu ha tsi.
22 Phila mosi yi benu, buthwena, mu kiwayi lwenina; kaasi yilúmona hika, mbundu zenu zasángwala lawu, amana hakálaku mutu walúnga mu kulukatula kyesi kyenu.
23 «Muna kilumbu meni kyakina, lwaphyúlaku hika kima. Mu kyedika yiluzimbwadini: kina lwalómba kwena Tata mu khumbu ya meni, kalúhekakya.
24 Yi bwa buthwena bwabu, khaku kedi lumulomba kima mu khumbu ya meni. Lombenu amana lwatámbula, ndangu kyesi kyenu kyakala kyalungila.»

Yesu, munungi wa tsi

25 «Moosu mana, mu bingana yisima luzimbwala. Tangwa dyakwísa dina yilúzonzilaku hika mu bingana, kaasi dina yilúsamwana wengele mambu mana matadidini Tata.
26 Muna kilumbu meni kyakina, lwalómba mu khumbu ya meni, amana yiluzimbwadiku ni meni yilómba kwena Tata kikuma kya benu,
27 kikuma, yandi-meni Tata wama kisi luzola, mukuma benu phi lwisi nzola meni, amana lwisi kwikila ni meni kwena Nzambi yítuka.
28 Kwena Tata yítuka amana yisi ha tsi. Buthwena, mbati katuka ha tsi amana yendi kwena Tata.»
29 Balonguki bandi bazimbudini: «Buthwena wekatuzonzila wengele, konda wasadila hika bingana.
30 Buthwena tuzayi ni mambu moosu wuzayima, amana weku yi mupfunu ni mutu kakuhyula. Yi hana tukwikididi ni kwena Nzambi wátuka.»
31 Yesu wubavutwadini: «Buthwena, lukwikidini?
32 Talenu, tangwa dyakwísa, amana dilungidi kedi, dina lwahúmbalakana, kosu mutu yi nzila yandi, amana lwasala nzukula meni hika. Kaasi yeku meni hika kikuma Tata kenina yi meni.
33 Yiluzonzidini bwabuna ndangu lwavwa ngemba mwena meni. Kiwayi kya lawu lwamóna ha tsi yayi. Kaasi kalenu yi kikesa! Meni yínungaya tsi!»

17

Yesu wusambidini kikuma kya balonguki bandi

1 Kunima dya kuzonza bwabuna, Yesu wávumbula mesu ku zilu amana wuzimbudini: «A Tata, tangwa dilungidini. Monikisa khembu ya Mwana waku, ndangu Mwana yandi phi kamonikisa khembu ya ngeyi,
2 amana bwosu wámuheka hamu ha thandu ya mutu wosu, kisi hana luzingu lwa mvula yi mvula kwena batu babana wámuheka.
3 -Kinga luzingu lwa mvula yi mvula, lwenina ni bakuzaya ngeyi Nzambi mosi wakyedika, yi wuna wátuma ngeyi, Yesu Kidisitu. -
4 Meni yímonikisa khembu ya ngeyi hana tsi; ndungisini kisalu kina wáthuma mu kusala.
5 Amana buthwena bwabu, Tata, pheka khembu yina yíkala yawu ku mesu ma ngeyi hana tsi khaku kedi yihangama.
6 Ngyadikisiya khumbu yaku kwena batu bana wálubula mu tsi amana wábapheka. Bákala batu ba ngeyi amana wábahana kwena meni, bálunda phi ku ndinga yaku.
7 Buthwena, bazayini ni byosu bina wápheka, kwena ngeyi byátuka.

8 Mukuma yíbaheka ndaka zina wápheka ngeyi; bátambulaza. Bázayabwa ni kyedika, kwena ngeyi yítuka amana bákwikila ni ngeyi wáthuma.
9 «Kikuma kya bawu mbati lombila meni. Mbatiku lombila kikuma kya batu ba tsi, kaasi kikuma kya babana wápheka, kikuma benina ba ngeyi.
10 Kyosu kina kyenina kya meni, kya ngeyi kyenina, amana kina kya ngeyi, kyenina phi kya meni; amana mwena bawu yisi monikina khembu yama.
11 Yenamwoku hika muna tsi, kaasi bawu mu tsi benina; meni yekina mu kukwisa kwena ngeyi. Tata watoma, balema muna khumbu yaku, khumbu yina wápheka, ndangu bákala kima kimosi hanga ngeyi yi meni.
12 Tangwa khadikini yi bawu, yikala balunda muna ngolu za khumbu yaku, ngolu zina wápheka. Yikala balema amana, hana kati dya bawu, keti mosi kátotaku, katula lwesi wuna wáfwana mu kuditotisa, ndangu Masonuku malungila.
13 Buthwena yekina mu kwisa kwena ngeyi. Kima nzonzidini bwabuna buna yenina hika mu tsi, ndangu bavwa mwena bawu-meni kyesi kyama; kyesi kina kyalungila.
14 Meni yíbaheka ndinga yaku, kaasi batu ba tsi bábamenga kikuma beku bisi tsi yayi, bwosu yeku meni phi wa tsi yayi.
15 Yikulombiku ni wabakatula ha tsi, kaasi wabalunda ku Mbi.
16 Beku batu ba ha tsi, bwosu yeku meni phi mutu wa tsi.
17 Batambika muna kyedika; ndinga yaku yenina kyedika.
18 Yíbatuma muna tsi bwosu wáthuma ngeyi phi mu tsi.
19 Amana meni yiditambikini meni wosu kwena ngeyi kikuma kya bawu, ndangu bawu phi bakala ba kutambika kwena ngeyi mu kyedika.
20 «Ndombidiku lwesi kikuma kya bawu, kaasi kikuma phi kya babana bakwíkila mwena meni ku ndinga ya bawu;
21 ndangu boosu bakala kima kimosi, bwosu wenina ngeyi, Tata, mwena meni, yi meni mwena ngeyi, bawu phi bakala mwena betu, ndangu tsi yakwikila ni ngeyi wáthuma.
22 Amana meni yibahekini khembu yina wápheka ngeyi, ndangu bakala kima kimosi bwosu thwenina betu kima kimosi.
23 Meni mwena bawu amana ngeyi mwena meni; ndangu balungila muna kithwadi, amana tsi yazaya ni ngeyi wáthuma, wábazola phi bwosu buna wánzola meni.
24 Tata, bana wábapheka, amana nzodi ni kwosu kuna yenina meni, bawu phi bakala kwakuna hakimosi yi meni ndangu bamona khembu yama, khembu yina wápheka, kikuma watekila nzola hana tsi khaku yihangama.
25 Tata wa masonga, tsi yákuzayaku, kaasi meni yíkuzaya, amana baba-baba babakudi ni ngeyi wáthuma.
26 Yízayikisaya khumbu yaku kwena bawu amana yibázayikisaya hika, ndangu zola dina wenina dyawu kikuma kya meni, dyakala mwena bawu, hanga meni mwena bawu.»

18

Kukwatama kwa Yesu
(Mth 26:47-56; Mlk 14:43-50; Luk 22:47-53)

1 Tangwa kámanisa mu kuzonza bwabuna, Yesu wálubuka yi balonguki bandi ndangu benda ku sambwa dya mwana mamba ma Setoni, kwakuna kwákala yi masamba mamosi; Yesu yi balonguki bandi bákota mwamuna.
2 Yutasi, wuna wámulambula, wázaya phi homa hahana; kikuma Yesu yi balonguki bandi bakala kwenda kutakaninaka mbala za lawu kwakuna.
3 Amana Yutasi wisa tula kwakuna, wánata kibuka kya baphumbulu yi batsinzidi bana bámuheka kwena bambuta ba banganga Nzambi yi bafwadisi. Bákala yi binwaninu amana basimbiki mwinda mya mbweta yi masoka.
4 Yesu wázaya mambu moosu makhana mubwila, wábwesuka kuna thwala amana wubazimbwadini: «Nati lubati sanda?»
5 Bamuvutwadini: «Yesu mwisi Nazaleti.» Yandi wubazimbwadini: «Meni yandu.» Amana Yutasi, wuna wakhana mulambula, watelama kákala hakimosi yi bawu.
6 Buna kábazimbwala: «Meni yandu», bávutwakisa kinima-nima amana bábwa ha tsi.
7 Yesu wábahyula hika: «Nati lubati sanda?» Bawu phi bamuvutwadini: «Yesu mwisi Nazaleti.»
8 Yesu wuvutudini: «Yiluzimbwadikibwa kedi ni meni yandu; amana yuka ni meni lubati sanda, yambulenu baba-baba benda kwabawu.»
9 Kázimbula bwabuna ndangu yalungila ndinga yina katekila zonza: «Thotisikiku keti mosi wa babana wápheka.»
10 Kinga Simoni Phetelu, mbedi ya phoku kákala yawu, wáholaya, wáhuta kutu dya kitata dya musadi wa mbuta wa banganga

Nzambi. Khumbu ya musadi wuna yákala Malukusu.
11 Yesu wázimbula kwena Phetelu: «Vutula mbedi yaku ya phoku muna kilalu kyandi. Ngeyi wubanzi ni bungu dya phasi dyadi kaphekini Tata ndwadyoku?»

Yesu ku thwala Ana
12 Kibuka kya baphumbulu yi bapfumu ba bawu yi batsinzidi ba Bayuta bámukwatidila Yesu amana bámukasa.
13 Hanga bamunatini theti kwena Ana, yandi, buko bwa Khayifu kákala, wuna wá́kala mbuta wa banganga Nzambi muna mvula meni yayina.
14 Khayifu meni wuna, yandi wá́hana ndongisila yayi kwena Bayuta: «Bulungi ni mutu mosi kafwa kikuma kya kanda dya batu.»

Phetelu wusuwangani ni keku mulonguki wa Yesu
(Mth 26:69-70; Mlk 14:66-68; Luk 22:55-57)
15 Simoni Phetelu yi mulonguki wahika bakala mulanda Yesu kuna manima. Mulonguki meni wuna wázayasana yi mbuta wa banganga Nzambi, yihakana kákotila nzila mosi yi Yesu muna kati dya kyanzala kya nzu ya mbuta wa banganga Nzambi;
16 Phetelu, yandi sadikini hana phenza, bela-bela yi mwelu. Hanga mulonguki wuna wázayakana yi mbuta wa banganga Nzambi wulubukini amana wendi zonza yi tsinzidi wa mukhetu wuna wakala tadikina mwelu, kunima, wámukotisa Phetelu.
17 Hanga musadi wa mukhetu meni yana wakala tsinzidi ku mwelu wuzimbudi kwena Phetelu: «Ngeyi phi weku mosi wa balonguki ba mutu wuna?» Yandi wumuvutwadini: «Loni, ka meni ku.»
18 Basadi yi batsinzidi hana bákala; báwika mbawu amana bekina yeta mukuma kuma kyosi kwákala. Phetelu phi hana kákala yi kuyetaka mbawu hakimosi yi bawu.

Mbuta wa banganga Nzambi wumufundisini Yesu
(Mth 26:59-66; Mlk 14:55-64; Luk 22:66-71)
19 Mbuta wa banganga Nzambi wumuhyudini Yesu mu mambu mana matadidini balonguki bandi yi malongi mandi.
20 Yesu wumuvutwadini: «Meni yikala zonza phwelele kwena mutu wosu. Yikala longa kosu tangwa muna nzu za kimvuka za Bayuta yi muna nzu ya Nzambi, muna bisi kutakanina Bayuta boosu. Amana yízonzaku keti kima kimosi mu kitsweki.
21 Kikuma kya biki wubati phyudila? Mambu mana nzonzini, hyulama kwena batu babana bángyuka; bawu bazayi bukheti mana yízonza meni.»
22 Yesu buna kázimbula bwabuna, mosi wa batsinzidi bana bákala hakana, hanga wumuti mbata mu kuzimbula: «Yibwabuna wubati vutula kwena mbuta wa banganga Nzambi?»
23 Yesu wumuvutwadini: «Yuka ni mbi nzonzini, songilaya; kaasi yuka ni bukheti nzonzini, kikuma kya biki wubati mbetila?»
24 Hanga Ana wumuhitikini, wakukasa, kwena Khayifu, mbuta wa banganga Nzambi.

Phetelu wumutuni hika Yesu
(Mth 26:71-75; Mlk 14:69-72; Luk 22:58-62)
25 Simoni Phetelu hana kákala yi kuyetaka mbawu. Bamuzimbwadini: «Ngeyi phi weku mosi wa balonguki bandi?» Kaasi yandi wátuna mu kuzimbula: «Ka meni ku.»
26 Mosi wa basadi ba mbuta wa banganga Nzambi, wuna wá́kala kiwutu kya mutu wuna káhuta Phetelu kutu, wuzimbudini: «Meni yikumonikiku muna masamba, hakimosi yi yandi?»
27 Kaasi Phetelu wátuna hika. Muna tangwa meni dina, khoku wá́kokula.

Yesu ku thwala Philatu
(Mth 27:1-2; 27:11-14; Mlk 15:1-5; Luk 23:1-5)
28 Hanga muna suka, bapfumu ba banganga Nzambi bamunatini Yesu tukidila ku nzu ya Khayifu yi kuna nganda ya pfumu wa mbanza wa Loma. Bawu-meni bákotamwoku mu nganda hanga badisumuna nana, ndangu balenga ta mukinzi wa Phaki.
29 Philatu wá́lubuka kuna bákala bawu amana wuzimbudini: «Khi dyambu lubati mufundila mutu yandu?»
30 Bamuvutwadini: «Wadi ni mutu yandi kákadikiku mutu wambi, wadi tukhaniku kulambwala yandi.»
31 Hanga Philatu wubazimbwadini: «Mubongenu benu-benu amana mufundisenu bwosu milombi mitsiku myenu.» Bayuta bamuzimbwadini: «Betu thweku yi muswa wa kuhondisa mutu.»
32 Bwá́hangama bwabuna ndangu yalungila ndinga yina kázimbula Yesu, mu kusongila phila ya lufwa luna kálunga mu kufwila.
33 Philatu wávutuka mu nganda, wámutedisa Yesu amana wumuzimbwadini: «Ngeyi wenina kyamvu wa Bayuta?»

34 Yesu wuvutudini: «Dyambu dina wubati phyula, kwena ngeyi-meni ditukini ho batu bahika bakuzimbwadibwa?»
35 Philatu wumuhyudini: «Disongidila ni meni Muyuta yenina? Kanda dyaku yi bambuta ba banganga Nzambi bisi kulambula kwena meni; biki wuhangi ngeyi?»
36 Yesu wuvutudini: «Luyalu lwama lweku lwa ha tsi yayi. Wadi ni lwákala lwa ha tsi yayi, wadi basadi bama bakhani ndwanina ndangu bandambulaku kwena Bayuta. Mu kuzonza kwamboti, luyalu lwama lweku lwa tsi yayi.»
37 Philatu wumuzimbwadini: «Disongidila ni ngeyi kyamvu wenina?» Yesu wumuvutwadini: «Ngeyi-meni wuzonzibwa ni kyamvu yenina. Meni yuka ni yíbutuka, yisa phi mu tsi, ndangu yita kimbangi kwena kyedika. Wosu wuna wenina mu kyedika, kisi yuka ndinga yama.»
38 Philatu wumuhyudini: «Biki kyedika?»

Yesu bamuzengidi lufwa
(Mth 27:15-31; Mlk 15:6-20; Luk 23:13-25)

Kunima dya kuzimbula bwabuna, Philatu wálubuka hika mu kumona Bayuta amana wubazimbwadini: «Kikuma kya meni, mboniku keti kikuma kimosi kya kumubedisila mukanu mutu yandu.
39 Bwosu lwáyikana kedi ni kosu mvula, yiluyambwalaka mutu wa boloku mosi mu mukinzi wa Phaki; zengenuti buthwena bwabu, yiluyambwala kyamvu wa Bayuta?»
40 Hanga boosu bayandikini mu kukalunga: «Ka yandi ku! Kaasi Balabasi!» Kinga, Balabasi ndwandwa kákala.

19

1 Hanga Philatu wutumi ni bamubonga Yesu amana bamuzyatula mafimbu.
2 Baphumbulu bátunga mukhonzi wa tsaku wuna bámuvwatisa kuna mutwa, amana bámuvwatisa muzaka wa kabengi.
3 Bakala kwisa kwena yandi yi kuzimbulaka: «Mboti, kyamvu wa Bayuta!» Amana bakala muta mbata.
4 Philatu wálubuka hika amana wázimbula kwena Bayuta: «Yilunatini yandi ku phenza, ndangu lwazaya ni mboniku keti kikuma kimosi, mwena yandi, kya kumubedisila mukanu.»
5 Yesu phi wálubuka; wuvwatiki mukhonzi wa tsaku yi muzaka wa kabengi. Amana Philatu wubazimbwadini: «Yandi-wu mutu!»
6 Bambuta ba banganga Nzambi yi batsinzidi, buna bámumona, hanga bakalungini: «Mukhoka ha kitakani! Mukhoka ha kitakani.» Philatu wubazimbwadini: «Mubongenu benu-benu amana mukhokenu ha kitakani; mukuma meni mboniku kwama kikuma, mwena yandi, kya kumubedisila mukanu.»
7 Bayuta bamuvutwadini: «Betu thwenina yi mitsiku amana mitsiku meni mina mibati lomba ni kafweti fwa, kikuma wudikitudi Mwana wa Nzambi.»
8 Tangwa káyuka Philatu ndinga yina, wáyuka hika bweya lawu.
9 Wávutuka hika muna nganda amana wáhyula kwena Yesu: «Kubiki wutukini ngeyi?» Kaasi Yesu kámuvutwalaku mvutu.
10 Hanga Philatu wumuzimbwadini: «Abweti wubatiku ngyakula? Wuzayiku ni meni yenina yi kiyeka kya kukuyambwadila holo kya kukukhokisa ha kitakani?»
11 Yesu wuvutudini: «Weku yi kiyeka kimosi hana thandu ya meni yuka ni kakuhekikyoku Nzambi. Ihana ni mutu wuna wisi ndambula kwena ngeyi, disumu dyandi dilutini dina dya ngeyi.»
12 Tukidila bwabuna, Philatu káyala sanda phila ya kumusudila Yesu. Kaasi Bayuta bakalungini: «Yuka ni wamusula, weku nduku wa Khayisala. Kosu mutu wuna wudikitudini kyamvu, kipfumu kabati nwanina yi Khayisala!»
13 Philatu, buna káyuka mihowu meni mina, hanga wumulubudini Yesu kuna nzila amana yandi wendi zakala hana kiti kyandi kya pfundusu, hana batedini: «Homa bákunga mu matadi, amana mu ndinga ya Bahebelu bisiha tela ni "Ngabata".»
14 Kyákala kilumbu kya kuyidika mukinzi wa Phaki, bela-bela yi tsinzi; Philatu wázimbula kwena Bayuta: «Ayanduwu kyamvu wenu!»
15 Kaasi bawu bakalungini: «Kafwa! Kafwa! Mukhoka hana kitakani!» Philatu wubahyudini: «Fwani yimukhoka ha kitakani kyamvu wenu?» Bambuta ba banganga Nzambi bamuvutwadini: «Betu thweku yi kyamvu wahika, kaka Khayisala.»
16 Hanga wubaheki yandi Yesu ndangu bamukhoka ha kitakani.

Yesu bamukhoki ha kitakani
(Mth 27:32-44; Mlk 15:21-32; Luk 23:26-43)

Amana bámunata Yesu.
17 Bwosu kakala nata yandi-meni kitakani kyandi, wálubuka mu hata amana wénda homa hana bisi tela: «Kibelengenzi kya mutwa»; mu ndinga ya Bahebelu, bisiha tela: «Kolukota».

18 Hahana bámukhokila ha kitakani. Hakimosi yi yandi, bakhoki hika batu bodi ha kitakani, mosi ku koku dya kitata dya Yesu, mukwawu ku koku dya kimama; yandi bamusi ha kati.

19 Philatu wáyidikisa koma ka dibaya, bánamikadya hana thandu ya kitakani kya Yesu; dyákala dyakusonika: «Yesu mwisi Nazaleti, kyamvu wa Bayuta.»

20 Bayuta balawu bakala tanga bisona byabina, kikuma homa hana bámukhokila ha kitakani Yesu hákala bela-bela yi mbanza. Masonuku mana makala mu ndinga tatu: yimosi ndinga ya Bahebelu, yikwawu ndinga ya bisi Loma yi ya Bangeleki.

21 Bambuta ba banganga Nzambi ba Bayuta bázimbula kwena Philatu: «Wusonikaku buna: "Kyamvu wa Bayuta" kaasi sonika: "Mutu yandu kázimbula: Yenina kyamvu wa Bayuta".»

22 Philatu wuvutudini: «Mana tsonikini, tsonikima kedi.»

23 Kunima dya kumukhoka ha kitakani Yesu, baphumbulu bátambula miledi myandi, bákabisamya mu ndambu ya, ndambu mosi-mosi kikuma kya kosu phumbulu. Bátambula hika mvwela yandi yina bakonda nunga mu bitini, kaasi bátungaya yi muledi wamuthu, tukidila ku londi yi kuna banda.

24 Baphumbulu badizimbwadini bawu yi bawu: «Tuyatayoku mvwela yayi, kaasi tubetilenuyoku zeki ndangu twazaya keti nati watámbulaya.» Bwabuna malungidila Masonuku:

«Badikabisidini miledi myama,
amana lophu dyama, babetididya zeki[a].»

Bwabuna báhanga baphumbulu.

25 Hana kabeta ka kitakani kya Yesu hákala yi ngudi wandi yi phangi wa mukhetu wa ngudi wandi, Madiya mukhetu wa Kolophasi yi Madiya mwisi Makatala.

26 Yesu buna kámona ngudi wandi, amana hana kabeta ka yandi, hákala yi mulonguki wuna kakala zola lawu, hanga wuzimbudi kwena ngudi wandi: «Ngudi, tala mwana waku.»

27 Kunima wuzimbudi hika kwena mulonguki: «Tala ngudi waku.» Amana tukidila thangwa meni dyadina, mulonguki wámubonga ku nzu yandi.

Lufwa lwa Yesu
(Mth 27:45-56; Mlk 15:33-41; Luk 23:44-49)

28 Kunima dya bwabuna, Yesu bwosu kázaya ni moosu malungidi kedi; mu kusya ti Masonuku malungila, wuzimbudini: «Kihwinya yenina kyawu.»

29 Hákala hakana yi kilekwa kimosi kyákala kyabasa yi vinu dya ngani. Bátambula vuya, bázitikiladya kuna tsongi ya luswaswa lwa Yizophi, bávundikadya muna vinu dya ngani, amana báthutadya yi kuna munwa wandi.

30 Yesu, buna káfiya vinu dya ngani, wuzimbudini: «Moosu malungidini!» Kunima wázenzika mutwa amana wátabula moyu.

Phumbulu mosi wutubudini luhati lwa Yesu

31 Kilumbu mekina kyákala kitanu, kilumbu kina bakala yidikila sabata amana Bayuta bisa lomba kwena Philatu ndangu bakatula bamvumbi mu bitakani kunima dya kubatolula malu, ndangu mvumbi zinangaku ha kitakani mu kilumbu kya sabata -kikuma kyákala kilumbu kyambuta. -

32 Hanga baphumbulu bisini amana batoludini malu ma mutu watheti, kunima ma wuna mukwawu wuna bákhoka ha kitakani yi Yesu.

33 Tangwa bátula kwena Yesu, bámona ni wufiki kedi; amana bámutololulaku malu.

34 Kaasi mosi wa basuta kahanga wumukubi ngumba muna luhati; muna mbala mosi, menga yi mamba málubuka.

35 Mutu wuna wubati ta kimbangi meni kyakina, yandi wámonakya phi amana kimbangi kyandi kyenina kya kyedika; yandi wuzayi ni kyedika kabati zonza, ndangu benu phi lwakwikila.

36 Mamana mábwa ndangu Masonuku malungila: «Keti mufufwa wandi wumosi watólukaku.»[b]

37 Amana Mukanda wukwawu wuzimbudini hika: «Batála kwena wuna bátubula[d].»

Yesu bamuzesi mu mazyamu
(Mth 27:57-61; Mlk 15:42-47; Luk 23:50-56)

38 Kunima dya bwabuna, Yozefu, mwisi Adimate, wuna wákala mulonguki wa Yesu, kaasi mu kitsweki, kikuma kya bweya bwa Bayuta, wenda lomba nzíla kwena Philatu ndangu kakatula lutu lwa Yesu. Philatu wámuheka nzila. Yozefu wisa amana wákatula mvumbi.

39 Nikodemi, mutu wuna wenda mumona Yesu, kilumbu kimosi muna phipha, wisa nata phi mananasi ma mila ma

a **19:24 19:24** Mkg 22:19. b **19:36 19:36** Kul 12:46; Thl 9:12; Mkg 34:21. d **19:37 19:37** Zkd 12:10.

kubundikisa yi aluwesi, kitesu kya kilo makumatatu.
40 Yozefu yi Nikundimu bátambula mvumbi ya Yesu amana bávungaya ha muledi, yi mananasi ma tsudi, bwosu bisi zika bamvumbi mu kikalulu kya Bayuta.
41 Kinga kwákala yi kilanga kimosi kwakuna bámukhokila ha kitakani, amana muna kilanga meni kyakina, mwákala yi mazyamu mamosi mapha bakonda kedi zika keti mutu.
42 Amana bwosu kyákala kilumbu kya kuyidikila sabata dya Bayuta, mazyamu phi bela-bela mákala, hanga Yozefu yi Nikodemi benda muzesa Yesu muna mazyamu meni mana.

20

Lufutumuku lwa Yesu
(Mth 28:1-8; Mlk 16:1-8; Luk 24:1-12)

1 Kilumbu kyatheti kya phosa muna suka-suka, Madiya mwisi Makatala wenda kuna mazyamu, kinga kuma mwa phipha hika kwákala, amana wumoni ni ditadi dyakukatula ku mwelu wa mazyamu.
2 Wenda thinu katela Simoni Phetelu yi mulonguki mukwawu wuna kakala zola lawu Yesu amana wubazimbwadini: «Pfumu bamukatudini mu mazyamu, tuzayiku phi keti kubiki bamusini.»
3 Hanga Phetelu yi mulonguki wuna mukwawu bálubuka ndangu benda kuna mazyamu.
4 Thinu bakala kwenda bawu bodi; kaasi mulonguki wuna mukwawu thinu za lawu kákala kuluta Phetelu, amana yandi wáditudila theti ku mazyamu.
5 Kahanga wuzenzamini amana wumonini bitemba bya miledi hana tsi, kaasi kákotaku.
6 Simoni Phetelu, wakala mulanda ku manima, wisa tula amana wákota muna mazyamu, wumoni bitemba bya miledi hana tsi,
7 yi muledi wuna bámukasa ku mutwa. Muledi meni wuna wákalaku homa hamosi yi bitemba bya miledi; kaasi wákala wakuvunga mu kingenga.
8 Hanga mulonguki wuna mukwawu wáditudila theti ku mazyamu, wákota yandi phi. Wámona amana wákwikila.
9 Mukuma yi kuna kilumbu meni kina, balonguki bábakisaku kedi Masonuku mana básonika ni Yesu wáfwana kafutumuka hakati dya bafwa.
10 Hanga balonguki bawu bodi bavutuki kwabawu ku nzu.

Yesu wudisongidi kwena Madiya mwisi Makatala
(Mth 28:9-10; Mlk 16:9-11)

11 Madiya wutelamikini kuna phenza, bela-bela yi mazyamu, yi kudilaka. Bwana kakala dila, wuzenzami mu kutala muna mazyamu;
12 hanga wumoni banzyo bodi mu miledi mya phembi, bazakadikini hana hákala theti lutu lwa Yesu, mosi kuna mutwa amana mukwawu kuna malu.
13 Bamuzimbwadini: «Mukhetu, biki wubati didila?» Yandi wubavutwadini: «Kikuma Pfumu wama bamukatudini, nzayiku phi keti kubiki bamusini.»
14 Buna kázimbula bwabuna, wábaluka kumanima amana wumoni Yesu wutelamikini, kaasi kázayaku ni Yesu yandina.
15 Yesu wumuhyudini: «Mukhetu, biki wubati didila? Nati wubati sanda?» Madiya kábanza ni musadi wa bilanga wuna, hanga wumuzimbwadini: «Pfumu, yuka ni ngeyi wumunatini, nzimbwala kuna wumusini, amana yenda mubonga.»
16 Yesu wumuzimbwadini: «Madiya!» Yandi wábaluka kwena yandi amana wuzimbudi muna ndinga ya Bahebelu: «Labuni!» disongidila: «Mulongi.»
17 Yesu wumuzimbwadini: «Wutsimbaku, mukuma khaku kedi thombuka kwena Tata. Kaasi awenda kwena baphangi bama amana bazimbwala ni thombuki kwena Tata wama wuna wenina phi Tata wenu, Nzambi wama yi Nzambi wenu.»
18 Madiya mwisi Makatala wendi samuna kwena balonguki: «Yimumonini Pfumu!» Amana wábamenikina mamana kámuzimbwala.

Yesu wudisongidi kwena balonguki bandi
(Mth 28:16-20; Mlk 16:14-18; Luk 24:36-49)

19 Muna masikidika mamana ma kilumbu kyatheti kya phosa, balonguki bákala bawongama muna nzu. Bábindika mwelu yi tsabi, kikuma kya bweya bwa Bayuta. Yesu wisa, hanga wutelami hana kati dya bawu, wubazimbwadini: «Ngemba yakala yi benu!»
20 Buna kázimbula bwabuna, wábasongila moku mandi yi luhati lwandi. Balonguki bákala mu kyesi kya lawu mu kumona Pfumu.
21 Yesu wubazimbwadi hika: «Ngemba yakala yi benu! Bwosu buna káthuma Tata, meni phi yilutumini.»
22 Kunima dya kuzimbula bwabuna, wáfula lwanda hana thandu ya bawu amana wubazimbwadini: «Tambulenu Kitembu Kyatoma!

23 Kwena bana lwálolula masumu ma
bawu, bátambula ndoluka; kwena bana
lwakonda lolula, balólukaku.»

Yesu yi Tomasi

24 Tangwa kisa Yesu, mosi wa bawu kumi
yi bodi, khumbu yandi Tomasi, wuna bisi
tela ni diphasa, kákalahoku.
25 Hanga balonguki bahika bamuz-
imbwadini: «Tumumoni Pfumu.» Kaasi
yandi wubavutwadini: «Yuka ni mboniku
bidimbu bina bamukhokidikini tsosu
muna moku mandi, yuka ni khotisiku
mulembu wama muna bidimbu meni bina,
yuka ni khotisiku phi koku dyama muna
luhati lwandi, yikwíkilabwoku keti bweti.»
26 Kunima dya bilumbu nana, balonguki
bandi bákala hika badiphatila muna nzu,
Tomasi phi hana kákala hakimosi yi bawu.
Mwelu myosu mya kukangisa, hanga Yesu
wisi telama hana kati dya bawu, wubaz-
imbwadini: «Ngemba yakala yi benu!»
27 Kunima wuzimbudini kwena Tomasi:
«Kotisa haha mulembu waku, tala phi
moku mama; thuta koku dyaku amana
syadya muna luhati lwama. Yambula
phaka, kwikila!»
28 Tomasi wumuvutwadini: «Pfumu
wama yi Nzambi wama!»
29 Yesu wumuzimbwadini: «Kikuma
wumboni, yihana wukwikididi? Kyesi
kwena babana bisi kwikila konda ku-
mona!»

Kikuma kya mukanda wawu

30 Yesu wata hika bidimbu bya biphadi
byalawu, ku thwala ya balonguki bandi,
bina bakonda sonika mu mukanda wawu.
31 Kaasi byabi básonikabya ndangu lwak-
wikila ni Yesu kenina Kidisitu, Mwana
wa Nzambi, amana muna lukwikilu meni
luna, lwatambula luzingu mu khumbu ya
yandi.

21

Yesu wudimonikisi kwena balonguki bandi tsambwadi

1 Kunima dya ndambu ya bilumbu, Yesu
wádimokisa hika kwena balonguki, kuna
yanga dya mbuta dya Tibediyadi. Tala
buna kádimonikisina:
2 Simoni Phetelu, Tomasi wuna bisi tela
ni diphasa, Natanayedi mwisi mbanza ya
Kana, kuna kinzunga kya Ngadidi, bana ba
Zebeteya yi balonguki bahika bodi muna
kati dya balonguki bandi, boosu bákala
homa hamosi.
3 Simoni Phetelu wubazimbwadini:
«Yendi loba.» Bawu phi bamuzimbwadini:
«Betu phi twakwénda yi ngeyi.» Bálubuka
amana bákota mu masuwa. Phipha meni
yina yosu bákwataku keti kima.
4 Kuma buna kwákhya, Yesu hana
sambwa kákala watelama; kaasi balonguki
bákalaku zaya ni yandi wuna Yesu.
5 Yesu wubazimbwadini: «Bana bama,
tsema lukwatini?» Bawu bamuvutwadini:
«Loni»,
6 Yandi wubazimbwadini: «Timbulenu
wanda kuna koku dya kitata kya masuwa
amana lwakwáta.» Bátimbuladya phi,
amana bálendaku mu kuthutadya kikuma
dyábasa yi batsema balawu.
7 Hanga mulonguki wuna kakala zola
lawu Yesu, wuzimbudini kwena Phetelu:
«Wuna, Pfumu!» Simoni Phetelu buna
káyuka: «Pfumu wuna!» wákasa muledi
wandi muna mbunda, mukuma kikhonga
kákala, amana wáditimbula muna yanga
dya mbuta.
8 Balonguki bahika bisa yi masuwa, kuna
yi kukokaka wanda dyakabasi yi batsema,
mukuma bákalaku kyana yi mafu, kitesu
kya metele khama.
9 Buna bátula ku tseki, báwana mbawu
yi batsema hana ziku, yi dipha.
10 Yesu wubazimbwadini: «Natenu
ndambu ya batsema babana lukwatini.»
11 Simoni Phetelu, wázanza muna ma-
suwa amana wákoka yi kuna tseki, wanda
dyakabasi yi batsema ba mbuta-mbuta:
kitesu kya khama mosi yi makumatanu yi
tatu. Mbatanana bákala batsema lawu,
wanda dyáyatukaku.
12 Yesu wubazimbwadini: «Alwisa dya.»
Keti mulonguki wandi mosi kálendaku
mu kumuhyula: «Nati wenina ngeyi?»,
Mukuma bakala zaya ni wuna Pfumu.
13 Yesu wábwesuka, wátambula dipha
amana wábahekadya; wábaheka hika phi
tsema.
14 Yayina yákala mbala ya tatu, Yesu
wáfutumuka ku bafwa mu kudimonikisa
kwena balonguki bandi.

Yesu yi Phetelu

15 Buna bámanisa kudya, Yesu
wázimbula kwena Simoni Phetelu:
«Simoni, mwana wa Yowani, keti lungongu
lwa meni wenina lwawu kuluta baba?»
Phetelu wumuvutwadini: «Yibwana,
Pfumu, wuzayi bukheti ni yisi kuzola.»
Yesu wumuzimbwadini: «Disa bana bama
ba mikoku.»
16 Wumuzimbwadi hika mu mbala ya
zodi: «Simoni, mwana wa Yowani, ngeyi
lungongu lwa meni wenina lwawu?» Yandi
wumuvutwadini: «Yibwana Pfumu, wuzayi
ni yisi kutya.» Yesu wumuvutwadini: «Kala
muhungudi wa mikoku myama.»

17 Wumuzimbwadi hika mu mbala ya
tatu: «Simoni, mwana wa Yowani, keti
wisi thya meni?» Phetelu wáyuka kyadi
kikuma kya buna kámuhyula mu mbala
ya tatu: «Keti wisi thya meni?» Yandi
wumuvutwadini: «Yibwana Pfumu, wuzayi
moosu! Wuzayi phi ni yisi kuzola.» Yesu
wumuzimbwadini: «Disa mikoku myama.
18 Mu kyedika yikuzimbwadibwa:
tangwa wákala sanda, wakala dikasa ngeyi
meni tsibu yaku, amana wakala kwenda
kwosu wakala zola; kaasi tangwa wanúna,
wayála moku, mutu wahika wakúzika
tsibu yaku mu kukunata kuna wuzodiku.»
19 Yesu kázimbula bwabuna mu
kusongila mutindu wa lufwa luna kafwila
Phetelu kikuma kya kuhana khembu
kwena Nzambi. Kunima dya kuzonza
bwabuna, Yesu wumuzimbwadini:
«Ndanda!»

Yesu yi mulonguki wuna kakala zola

20 Phetelu buna kábaluka, wumoni mu-
longuki wuna kakala zola Yesu, kakala
balanda, wuna wáyekamina ha thulu ya
Yesu tangwa bákala ku mesa, wámuhyula
phi: «Pfumu, nati yanduna wukulambuni?»
21 Phetelu buna kámumona, wuzim-
budi kwena Yesu: «Pfumu, yandu biki
byamúbwila?»
22 Yesu wumuzimbwadini: «Yuka yizola
ni kazinga tii yikuna yikwísila, makuta-
dini? Ngeyi landa meni!»
23 Amana musamu wáyalangana ha
kati dya baphangi ni mulonguki wuna
kafwáku. Kinga Yesu kámuzimbwalaku:
«Yandi kafwáku», kaasi kázimbula: «Yuka
yizola ni kazinga tii yikuna yikwísila,
makutadini?»
24 Yandi wuna mulonguki meni wuna
wubati ta kimbangi kya mambu mana,
yandi wásonikama, amana tuzayi ni kim-
bangi kyandi kyenina kyedika.

Mu kumanisa

25 Henina hika yi mambu makwawu
ma mbuta káhanga Yesu. Wadi ni
básonikakama dimosi-dimosi, mbanzi ni
yameni tsi yosu yakhanaku lungila mu
mikanda mina bakhana sonika.

Mihangu mya Bathumwa Khotidi ya mukanda

Mukanda wa Mihangu mya Bathumwa wena khosikidi ya Musamu wa Bukheti wa Luka. Wubati menika phila yina bámwangina musamu Bathumwa kondilo bambambala ba Yesu. Bayandikila kulongawa, theti kuna Yelusalemi, amana kunima benda mu tsi za bela-bela, amana bátula yi muna tsi zina zazyeta yanga dya Meditelaneye. Bwabuna bálungisila "kituma" kina káhaheka Yesu (Luk 24:47-48 yi Mihangu 1:8).

Ku luyandiku lwa mukanda wa Mihangu, Yesu wutombuki kuna zilu kwena Nzambi (1:9). Buthwena, kenahoku hika phila mosi, kaasi wuhitiki kwena bathumwa Kitembu Kyatoma kina kitukini kwena Nzambi (khaphu 2). Kitembu meni kabati basadisa mu kusamuna mambu ma mbuta mana kisi lungisa Nzambi. Tukidila ku tsosu yi ndamba ya mukanda wa Mihangu, Kitembu Kyatoma kabati lundika bakwikidi bahika bapha kwena Yesu.

Tii yi kuna khaphu ya 12, Thumwa Phetelu kenina mutu wa mupfunu wa lawu muna meni dya mukanda wa Mihangu.

Balonguki ba Yesu benina Bayuta. Babati kwenda kaka ku nzu ya Nzambi ya Yelusalemi amana babati zonzila Pfumu wa bawu. Kaasi bwosu hanga Yesu, munyanga wa lawu benina wawu ku thwala ya malemba (khaphu ya 3 yi kuna 8).

Bakwikidi hanga bendi ndambu muma mwosu muna Yuteya, muna Samadiya yi muna tsi za kyana. Babati samuna Musamu wa Bukheti phila mosi yi kwena bana bakondi kala Bayuta (khaphu ya 8 yi kuna ya 12). Dyadina dyenina dyambu dya mbuta dya pha. Muna tangwa meni dyadina, Bayuta lwesi bakala sambila Nzambi yandi mosi. Bakala banza ni batu ba dibundu dyahika báfwanaku kumuzaya. Kaasi Yesu Kidisitu kabati tela batu boosu mu kukala mu kithwadi yi Nzambi. Mangumba ma bakidisitu, kondi loni Mabundu, mabutukini. Mayaluki lawu amana muna kati dya bawu mwenina yi Bayuta yi Baphani.

Tukidila ku khaphu ya 13, "thumwa Pholu" wákituka mutu wa mupfunu lawu hanga Phetelu muna meni dya mukanda wa Mihangu. Pholu, bámutela kwena Yesu Kidisitu (khaphu ya 9). Dibundu dya Atyoki wa Sidiya dimusodini ha kimosi yi bakhunda bahika kikuma kya kusamuna Musamu wa Bukheti wa Yesu Kidisitu kuna tsi za kyana. Tukidila ku khaphu ya 13 yi kuna 28 mabati menika bitambu bya kisalu kyandi. Mabati menika mutindu wuna wáyalanganina Musamu wa Bukheti muna kinzunga kya Meditelaneye yi kuna mbanza ya Loma.

Musamu wa Bukheti wa Yesu Kidisitu bwosu kásonikawa Luka wubati zonzila tangwa dya Yesu. Ha kimosi yi mukanda wa Mihangu mya Bathumwa, "tangwa dya Dibundu diyandikini. Dyenina tangwa dina bisi samuna, bakwikidi ba bakidisitu kosu tangwa yi muma mwosu malongi ma Yesu, Kidisitu. Babatima samuna kwena batu ba khadidi zoosu yi mangumba mosu, kwena bambuta yi baleki, kwena baphutu yi bamvwama.

Lusilu lwa Kitembu Kyatoma kwena Bathumwa

1 [a]Muzitu Thyofila,

Muna mukanda wama wuna watheti,
yízonzila moosu mana káhanga Yesu yi
mana kálonga tukidila ku luyandiku

2 yi kuna kilumbu kina kátombwakila
ku zilu. Ku thwala ya kunyokuka kwandi
ku zilu, wáhana milongi, mu ngolu za
Kitembu Kyatoma, kwena bathumwa bana
kásola.

3 Kwena bawu phi kámonika wamoya,
ku manima ma lufwa lwandi, yi mitindu
mya lawu mina kádisongila, mu bilumbu
makumaya ndangu kabasongila ni
mukyedika, mu luzingu kenina: kakala
monika yi kubazonzilaka mambu matadidi
Kipfumu kya Nzambi.

4 Kilumbu kimosi kakala dya ha kimosi yi bawu, wábaheka mulongi wawu:
«Lwendaku kyana yi Yelusalemi, kaasi
hingilenu kilangi kina kásila Tata, bwosu
yílumenikinabwa.

5 Yowani kábotika yi mamba, kaasi benu,
mu bilumbu bya khunda, lwabótama[b] yi
Kitembu Kyatoma.»

Thombuka ya Yesu

6 Bana bakala bakutakana bámuyufula
bwabu: «Pfumu, buthwena wavutulula
Kipfumu kya Kiseledi?»

[a] **1:1 1:1** Mukanda wawu, Luka kásonikawa mu khumbu ya mukidisitu mosi wa luzitu, Thyofila, yi kikuma kya bakidisitu bahika. [b] **1:5 1:5** Mhb 2:1-4. Babati tendula mana bámona bakwikidi mu kilumbu kya kukulumuka kwa Kitembu Kyatoma, ha «kábabotika» Kitembu Kyatoma.

7 Yandi wábavutwala: «Malutadiku mu
kuzaya tangwa holo kilumbu kina kázenga
tata mu hamu dyandi.
8 Kaasi tangwa kalúkulwamukina
Kitembu Kyatoma, lwatámbula ngolu
zandi[d] amana lwakítuka bambangi bama
mu Yelusalemi yi mu Yuteya dyosu yi mu
Samadiya yi kuna tsuka ya tsi.»
9 Buna kázonza ndinga meni zina,
bwosu bakala tala, Yandi wátombuka ku
zilu, tuti dimosi dyámufídinga amana
bámumonaku hika.
10 Bwosu bakala tala ku zilu kuna kénda
yandi, batala bwabu, batu bodi, mu miledi
mya phembi[e], bábatelamina
11 bazonzi phi: «Bisi Ngadidi, kikuma kya
biki lutelaminiki haka mu kutala ku zilu?
Yesu wuna dihambudi yi benu, wendi ku
zilu, kakwisa vutuka kaka bwosu lumu-
moni kendi ku zilu.»

Matyasi wuhingani ha kifulu kya Yutasi

12 Hanga bavutuki ku Yelusalemi, buna
bátuka ku mongu wa Olive. Wuna wakala
bela-bela yi Yelusalemi, muna nzila yina
bákangala kitesu kya kilometele dimosi.
13 Amana tangwa bákota, bazanza ku
mwanza wambuta wa ku zilu kuna bakala
kutakanina theti. Kwákala: Phetelu,
Yowani, Zyaki, Andele, Fidiphu, Toma, Ba-
tolomi, Mathayi, Zyaki mwana wa Alufwe,
Simoni wuna wákala theti mu dingumba
dya bana bisi nwanina diphandasi, yi Yuta
mwana wa Zyaki.
14 Bawu boosu bákwamina mu kimvuka
mu kulombilaka homa ha mosi, kumosi
yi bakhetu, yi Madiya ngudi wa Yesu, yi
baphangi ba Yesu.
15 Kilumbu kimosi muna bilumbu meni
bina, Phetelu wátelama hana kati dya bak-
wikidi, thalu ya batu bana bákala mu
kimvuka yakala kitesu kya khama mosi yi
makumodi hanga wuzimbudi:
16 «Baphangi bama, bwáfwana malungila
Masonuku ma Kitembu Kyatoma, muna
munwa wa Tavidi, mana katekila zonza
kikuma kya Yutasi, wuna wásongila nzila
kwena batu bana bamukwata Yesu.
17 Mukuma kákala mosi mu kati dya
betu, amana wátambula kiyeka kyandi mu
kisalu meni kyaki.»
18 Kunima kusumba kilanga kimosi
yi mbongu zina bámufuta kikuma kya
mbi yandi, wabwa wabukama, kundu
dyámuyatuka ha kati-kati, mitsyobu
myosu mimulubuki.
19 Amana tsangu záyalangana kwena bisi
Yelusalemi, tii yi kuna bátedilakya kilanga
meni kina mu ndinga ya bawu ni «Hakhedi-
tama», disongidila: «Kilanga kya menga».
20 Amana Phetelu wávutwakila hika:
"Kinga básonika mu mukanda wa
mikunga:
nzu yamúkituka yamba,
amana keti mutu kazíngilahoku."
Amana:
"Ni mutu wa hika katambula kiyeka
kyandi."
21 «Bulungi ni mu kati dya batu bana
bisi tusindikila tangwa dyosu dina kakala
kwenda yi kukwisa, Pfumu Yesu ha kati
dya betu,
22 tuka ku mbotika ya Yowani tii yi kuna
kilumbu kina kátombwakila ha kati dya
betu, mosi wa batu meni bana kakituka
mbangi wa lufutumuku lwandi ha kimosi
yi betu.»
23 Amana bálubula bayakala bodi:
Yozefu wuna bakala tela Badisaba, bakala
mutela hika ni Yusitusi, yi Matyasi.
24 Kunima balombidi bwabu: «Pfumu,
ngeyi wisi zaya mbundu za batu boosu,
songila keti nati, ha kati dya bawu bodi,
wusodi ngeyi,
25 ndangu kahingana mu kisalu kyaki,
kya kithumwa kina kásisa Yutasi mu kuk-
wenda kuna kwámufwana.»
26 Bahanga babeti zeki hana kati dya
bawu bodi, amana zeki dyábwila kwena
Matyasi, wuna báyika kwena bathumwa
kumi yi mosi.

2

Kukwisa kwa Kitembu Kyatoma

1 Tangwa kyáfwana kilumbu kya
Phandikoti[a], boosu bákala mu kimvuka
homa hamosi.
2 Mu kithulumukina, malokosi mamosi
mátuka ku zilu, hanga pfunzi ya ngolu
yibasisi phi nzu yosu yina bákala bazakala.
3 Kutala mileku mibamonikini hanga
mina mya mbawu; midihambudi amana

d **1:8 1:8** Yesu kázola kazimbula ni ka thama ku, Kitembu Kyatoma kalúnga mu kukwisa kwena bawu ndangu kabaheka ngolu za kumuzonzila kwena batu bahika. e **1:10 1:10** Muna Masonuku, mbala za lawu bisi zonzila banzyo muna phila meni yina: "Batu mu miledi mya phembi". a **2:1 2:1** Phandikoti: Mukinzi wumosi hana kati dya mitatu muna mvula ya bisi Kiseledi. Wenina mukinzi wa kubambukisa kabu dya mitsiku. Muhowu wawu wubati zonzila "makumatanu muna ndonga" kikuma mukinzi bisiwa ta kunima dya bilumbu makumatanu bya Phaki (khaphu ya 12:4). Bisi Yuta bisi kutakana kuna Yelusalemi muna tangwa dya mukinzi meni wuna. Mukinzi bisiwa ta muna tangwa dina balungi mu kukangala konda khakalakanu, amana wisi tela batu balawu.

myábwila hana thandu ya kosu mutu wa bawu.
4 Boosu bábasa yi Kitembu Kyatoma
amana báyandika kuzonza mu ndinga za hika, bwosu buna kakala batwadisila Kitembu Kyatoma mu kuzonza.
5 Kinga Bayuta bakwikama, ba makanda
moosu menina mu tsya zilu[b] bakala zingila ku Yelusalemi.
6 Amana muna malokosi mana
máyukalakana, mulumba-lumba wa batu wisa thinu amana bákala mabanza vwalanganu, kikuma kosu mutu kakala bayuka kuzonza muna ndinga yandi.
7 Báyituka lawu, básaluka phi, bakala
zimbula: «Batu bana babati zonza, boosu beku bisi Ngadidi?
8 Abweti ni kosu mutu, mu kati dya
betu, kabati bayuka muna ndinga yandi ya kisina?
9 Ha kati dya betu henina yi batu
batukini ku tsi ya Phaditi, ya Mediya yi ya Elami. Henina yi bana bisi zingila ku Mezophotamiya, ku Yuteya yi ku Kaphatosi, ku Phoni yi kuna mulambu wa Aziya,
10 bátuka ku Fizi yi ku Phafidiya, dya ku
Ngiphiti yi kinzunga kya Sileni mu Dibya; henina yi bana bátuka ku Loma,
11 Bayuta yi Bakwa-kwisa bana
bákwikila mu malongi ma bayuta, Bakheleti yi Bisi Alabiya; tubati bayuka kuzimbula muna ndinga zetu, mihangu mya mbuta mya Nzambi!»
12 Amana boosu báyituka, bámonaku
hika kima kya kuzonza; bakala dizimbwala: "Biki disongidila dya bwabubu?"
13 Kaasi bahika bakala baseya mu kuzim-
bula: «Malafu ma pha mabazedini!»

Malongi ma Phetelu

14 Hanga Phetelu wátelama yi bawu
Kumi yi mosi; wáthuta ndinga amana wázimbula bwabu kwena mulumba-lumba wa batu: «Batu ba mu Yuteya yi benu boosu lwisi zingila mu Yelusalemi, hinikinenu ndinga zama, zayenu bwabu:
15 batu baba bazediku malafu bwosu lu-
batibwa banza benu, mukuma mu tangwa dya vwa dya mu suka thwenina.
16 Kaasi buthwena, malungidi mana
kázimbula mbikudi Yowedi:
17 "Tala mu bilumbu bya tsuka, kázimbula
Nzambi;
yimwánga Kitembu kyama kwena mutu
wosu;
bana benu ba bakhetu yi ba bayakala
babíkula,
bangunza benu bamóna mbona mesu,
amana binunu byenu balóta ndosi[d].
18 Mukyedika, yimwanga Kitembu kyama
mwena basadi bama ba bakhetu yi basadi bama ba bayakala muna bilumbu meni bina,
amana babíkula.
19 Amana yihána bidimbu bya khumbwa
mu londi dya zilu
yi biphadi muna banda dya ha tsi,
yi menga yi mbawu yi kyungila kya mwisi;
20 tangwa kabáluka mu phipha;
amana ngondi kabénga hanga menga,
ku thwala kukwisa kwa kilumbu kya
Pfumu, kilumbu meni kina kya mbuta yi kya khembu.
21 Hanga wosu wuna watéla khumbu ya
Pfumu, kahúluka."
22 «Bisi Kiseledi, hinikikenu ndinga
zazi: Yesu mwisi Nazaleti, mutu wuna kásikununa Nzambi kwena benu mu biphadi yi bidimbu bya khumbwa yi bidimbu bina kásala mu nzila ya yandi ha kati dya benu, bwosu luzayibwa benu-benu,
23 mutu wuna, bámulambula bwosu
bwádikadila kedi mu luzolu lwa Nzambi, lwámuhondisa mu kumukhoka ha kitakani kwena bandwandwa.
24 Yandi wuna káfutumuna Nzambi, mu
kumukatula mu phasi za lufwa, kikuma lufwa lwáfwanaku ni lwamukwata.
25 Mukuma Tavidi bwabu kázimbula
kikuma kya yandi:
"Yikala mona Pfumu tangwa dyosu ku
thwala ya meni;
kikuma ku kitata kyama kena ndangu
yinikanaku.
26 Ihana ni mbundu yama yenina mu kyesi;
amana ndinga zama zabasa mu kyesi kya
lawu;
lutu lwama phi lwazíngila mu kivuvu,
27 mukuma wayámbwadilaku moya wama
mu kalunga,
wayámbulaku lutu lwa musadi waku
watoma lwavunda.
28 Wátsongila nzila za luzingu,
yimóna mamboti ma lawu bwosu wak-
wataha kadiki ngeyi.
29 «Baphangi bama, yena yi muswa wa
kuluzimbwala yi tsikiningi, mu mambu matadidi khaka wa betu Tavidi: yandi

[b] **2:5 2:5** Kuzimbula ni "ba makanda moosu" yena nzonzidi yibati tendula ni muma mwa lawu holo mu tsi za lawu bátuka. "Tsya zilu" yenina phila ya kuzonzila phi ni mu tsi yosu bátuka.

[d] **2:17 2:17** Ndosi zazi babati zonzila haha zenina mbona mesu zina kisi songila Nzambi kwena batu mu mesu ma thona, konda kukala ku kilu. Ndosi zenina mambu mana kisi hangila Nzambi batu kuna tsya kilu.

wáfwa, bámuzika; amana mazyamu mandi, yi lelu dyadi menina kwena betu.
30 Bwosu kákala mbikudi, wázaya phi ni
Nzambi wázenga ndefi mu kuyadika mosi
wa butuka dyandi ha kiti kya kipfumu
kyandi.
31 Watekilalwa lota lufutumuku lwa
Masiya amana wázonzilabwa, mu kuzim-
bula:
"Bámuyambwadilaku mu kalunga,
amana lutu lwandi lwávundaku."»
32 «Nzambi wámufutumuna ku lufwa,
Yesu wuna yibati zonzila, amana betu
boosu thwenina bambangi ba lufutumuku
lwandi.
33 Bámutombula kuna koku dya kitata dya
Nzambi, wátambula kwena Tata Kitembu
Kyatoma kina kásila, amana wututyakidi
mana lubati mona yi mana lubati yuka.
34 Mukuma yandi meni Tavidi
kátombukaku ku zilu, kaasi kázonza
bwabu:
"Pfumu kázimbula kwena Pfumu wama:
sikuka ku kitata kyama[e],
35 kilumbu yikuna yikitwala bambeni baku
kidyatilu kya bitambi byaku."
36 Batu boosu ba Kiseledi bafweti zayabwa
mboti-mboti ni Nzambi wámukitula Pfumu
yi Masiya, Yesu wuna lwákhoka ha ki-
takani!»
37 Amana ku nima dya kuyuka bwabuna,
mbundu zábalwala, bázimbula phi kwena
Phetelu yi kwena bathumwa bahika:
«Baphangi, biki twahanga si?»
38 Phetelu wubavutwadi: «Sobenu
bikalulu, amana kosu mutu mu kati dya
benu katambula mbotika mu khumbu
ya Yesu Kidisitu, kikuma kya ndoluka ya
masumu menu. Amana lwátambula kabu
dya Kitembu Kyatoma.
39 Mukuma lusilu lwena kikuma kya
benu yi kikuma kya bana benu yi kikuma
kya boosu bana bena ku kyana, boosu bana
katéla Pfumu Nzambi wetu.»
40 Amana Phetelu, mu ndinga za hika
za lawu, kakala ta kimbangi yi kubaheka
kikesa, mu kuzonza: «Dihululenu[f] kwena
mbandu yayi yátota nzila!»
41 Bana bakala kwikila mu ndinga zandi,
bakala tambula mbotika. Muna kilumbu
meni kina, batu, bela-bela yi mafunda ma
tatu báyikama.

Luzingu lwa kimvuka

42 Boosu bakala sya ngolu mu kuhinikinaka malongi ma bathumwa, kuzingilaka mu kiphangi, mu kudyaka homa ha mosi yi kusambilaka homa hamosi.
43 Bweya bwakala mukwata kosu mutu, amana bidimbu bya khumbwa bya lwawu yi biphadi byákala hangama muna nzila ya bathumwa.
44 Batu boosu bákala yi lukwikilu, bakala zingila mu kimvuka, bima byosu phi bákala byawu mu kimvuka.
45 Bakala tekisa mafu yi bima bya bawu amana bakala dikabisila mbongu mu kati dya bawu boosu, bwosu buna wena mupfunu wa kosu mutu.
46 Kosu kilumbu, bakala vukana kuna nzu ya Nzambi, mu kimosi yi kudyaka mapha muna nzu, amana bakala dya bima bya bawu yi kyesi yi ngemba kuna mbundu.
47 Bakala kumisa Nzambi, batu boosu phi bákala yi kitya kikuma kya bawu. Amana kosu kilumbu, Pfumu, kakala yika batu muna kimvuka kya bawu, bana kakala hulula.

3

Kubeluka kwa mukwa khonzu

1 Amana Phetelu yi Yowani bakala tombuka ku nzu ya Nzambi mu tangwa dya bisambu (dyakala tangwa dya tatu dya masikidika).
2 Kinga bakala nata mutu mosi wákala yi khonzu tuka lubutuku lwandi, kakala wasikuka bilumbu byosu muna mwelu wa nzu ya Nzambi wuna bakala tela: «Mwelu wa kitoku», ndangu kalombaka kabu dya khenda kwena bana bakala kota mu nzu ya Nzambi.
3 Buna kámona Phetelu yi Yowani bakala kota mu nzu ya Nzambi, wábalomba kabu dya khenda.
4 Phetelu yi Yowani bámutala amana Phetelu wumuzimbwadi: «Tutala.»
5 Amana yandi wábatala yi kivuvu ni kima katambula kima kwena bawu.
6 Hanga Phetelu wumuzimbwadi: «Yeku yi phalata, keti wolu; kaasi kina yenina kyawu, yikuhekikya: mu khumbu ya Yesu Kidisitu mwisi Nazaleti, telama amana kangala!»
7 Amana buna kámusimba kuna koku dya kitata, wámutelamisa. Muna mbala mosi kaka, bitambi byandi yi tsingini byázyama.
8 Wádithumba mbala mosi phi wekina mutendendi, wáyandika phi kukangala. Wákota kuna nzu ya Nzambi nzila mosi yi bawu. Kakala kangala, weka sotuka yi kuzatulaka Nzambi.
9 Batu boosu bámumona mu kukangala yi mu kuzatulaka Nzambi;

[e] **2:34 2:34** "Pfumu" kenina Nzambi. Amana "Pfumu wama" kenina Yesu Kidisitu.
[f] **2:40 2:40** "Dihululenu" disongidila ni "Dikengenu"

10 bakala muzaya ni yandi wuna wakala
wasikuka ha Mwelu wa Kitoku wa nzu ya
Nzambi, wakala lomba phi makabu ma
khenda. Batu bayituka lawu, kikuma kya
mana mamubwila.

Malongi ma Phetelu ku nzu ya Nzambi

11 Bwosu kanyanginina kwena Phetelu yi
Yowani, hanga batu boosu bayituki lawu,
benda thinu kuna bakala bawu, muna
mbalanda yina bakala tela: «Mbalanda ya
Solumoni.»
12 Tangwa kamona bwabuna, Phetelu
wazimbula kwena batu bana: «Bisi
Kiseledi, kikuma kya biki lubati yitwakila
mu mambu mana? Biki lubati tutadila,
hangambe ti betu tumukangadisi mutu
yandu mu ngolu za betu-betu holo mu
kukangama kwetu kwena Nzambi?
13 Nzambi wa Bulahami, Nzambi wa
Yizaki, Nzambi wa Yakobi, Nzambi wa
batata betu, yandi wuzatudi musadi wandi
Yesu, wuna walambula, watuna phi benu-
benu yi kuna thwala ya Philatu, kinga
yandi mboti kazenga ni kamusula.
14 Benu lwamutuna wuna Watoma yi Wa-
masonga, hanga lulombini ni baluyamb-
wadila ndwandwa mosi.
15 Amana wuna wayandika luzingu,
benu lwamuhondisa, kaasi Nzambi
wamufutumuna ku bafwa; betu thwena
bambangi ba mambu mana.
16 Amana mu lukwikilu lwa khumbu
ya yandi meni, khumbu yandi yivutudi
ngolu kwena mutu yandu lubati mona,
luzayi phi; mu lukwikilu, mu khumbu ya
Yesu, lumukodisi kimakulu ku thwala benu
boosu.»
17 «Amana buthwena, baphangi bama,
nzayi ni mu kukonda kwa kuzaya lwa-
hangila mambu mana, phila mosi yi bap-
fumu benu.
18 Kaasi muna phila meni yina, yi mwa-
muna kalungisila, Nzambi, mambu mana
katekila samuna mu munwa wa bam-
bikudi boosu ni Masiya wandi kanyokuka.
19 Ihana ni sobenu bikalulu byenu, bu-
lukenu kwena Nzambi, ndangu masumu
menu makumuka.
20 Yi bwana kaluhitikila, Pfumu,
matangwa ma kulembwa, amana kahitika
Yesu, Masiya wuna katekila sola ku thwala
benu.
21 Yandi, wuna wafwana ku kuzingila
ku zilu tii yi kuna tangwa dina kayilulula
Nzambi moosu mana kazimbula, tukidila
thama, kwena bambikudi bandi ba
Nzambi.
22 Moyize kazimbula bwabu: "Pfumu,
Nzambi wenu, katelamisa kikuma kya
benu, mbikudi mosi hanga meni, hana kati
dya baphangi benu; lwamuyukidiki mu
mambu moosu mana kakala luzimbwala.
23 Kaasi wuna wakonda mulemvukila
mbikudi wuna, bamuzanga amana
bamukatula mu ndonga ya batu ba
Nzambi.
24 Bambikudi boosu, yandikila kwena
Samwela, yi bilandi byandi, bazonzila
bilumbu bina amana basamunabya phi.
25 Benu, lwenina bana ba bambikudi
yi muna bulunda buna kata Nzambi mu
nzila ya batata benu mu kuzonza kwena
Bulahami: "Mwena mosi wa butuka dyaku
mwasakumukina bikanda byosu bya ha
tsi."
26 Nzambi, kunima dya kulubula mu-
sadi wandi, kwena benu katekila muhitika,
kikuma kya kulusakumuna, mu kukatula
mosi-mosi wa benu ku mabanza mandi
mambi.»

4

Phetelu yi Yowani ku thwala kimvuka kya mbuta kya Bayuta

1 Tangwa bakala zonza, Phetelu yi
Yowani, kwena batu, banganga Nzambi
yi kaphita wa batsinzidi ba nzu ya Nzambi
yi Basadise[a] batula.
2 Basidika mu kubamona, bathumwa
bawu bodi, mu kulonga kwena batu yi
mu kubasamwana kikuma kya Yesu, lu-
futumuku lwandi ha kati dya bafwa,
mu kusongila ni kilumbu kimosi batu
bafutumuka.
3 Hanga babakwati, babakotisi phi mu
boloku muna phipa meni yana yi kuna
kilumbu kyalanda, mukuma kuma kwayila
kwakala[b].
4 Amana batu lawu hana kati dya
bana bayuka malongi, hanga bakituki
bakwikidi; amana thalu ya bayakala
yatombuka bela-bela yi mafunda ma tanu.
5 Amana kilumbu kyalanda, bapfumu ba
bawu yi bathwadisi ba nzu ya Nzambi

a **4:1 4:1** Basadise: kibuka kimosi muna nzu ya Nzambi ya bayuta kina kyakala tala mambu ma nzu ya Nzambi yi nzu ya kisalu ya mbuta wa banganga Nzambi muna tangwa meni dina. Basadise bakalaku kwikila mwena banzyo, bakalaku kwikila phi ni Nzambi wufwani kuzingisa hika batu bafwa. Amana phi, bawu bakalaku kwikila mwena Masiya wuna wa mukyedika.

b **4:3 4:3** Mitsiku mya bayuta myakalaku hana muswa kwena bazusi ni bazenga mukanu mu phipha. Batwadisi ba nzu ya Nzambi bahana muswa kwena batsinzidi ndangu babasya mu boloku yi kuna kilumbu kyalanda. Bwabuna bwalunga kikuma kya bawu ku thwala ya kubafungwasa bathumwa bawu bodi.

yi balongi ba mitsiku bákutakana kuna Yelusalemi.

6 Hákala hika yi nganga Nzambi wa mbuta Ana yi Khayifu yi Yowani[d] yi Lekizandi yi boosu bana bákala mu kikanda kya bambuta ba banganga Nzambi.

7 Amana buna bábanata Phetelu yi Yowani ku thwala ya bawu, bábahyula phi bwabu: «Mu ngolu za nati yi mu khumbu ya nati wuluhangidi bwabuna?»

8 Hanga Phetelu, wabasa yi Kitembu Kyatoma, wubazimbwadi: «Balemba yi bathwadisi ba nzu ya Nzambi:

9 batufundisidi lelu kikuma kya dyambu dya mboti dimosi tusadi kwena mukwa khonzu yi buna kabelukidi.

10 Zayenubwoku mboti, benu boosu, yi bisi Kiseledi ni mu khumbu ya Yesu Kidisitu mwisi Nazaleti, wuna lwákhoka ha kitakani, amana Nzambi wámufutumuna ha kati dya bafwa, mwena yandi katelamini mutu yandu yi lutu lwa kitoku ku thwala ya benu.»

11 «Yandi:

"Yi tadi dina lwálosa benu batungi ba nzu,
amana dyákituka tadi dya sina dya mupfundila[e]."»

12 «Luhulusu lweku mwena mutu wahika yuka ka mwena Yandi ku, mukuma mweku khumbu ya hika, mu sina dya zilu, yina bahana kwena batu yina tufwani twahulukila.»

13 Mu kumona kikumbwala kya Phetelu yi Yowani, báyituka lawu, mukuma bakala bazayila ni bawu batu bakonda longuka, bábakula phi ni babana bázinga yi Yesu.

14 Kaasi bwosu bakala móna, hana kabeta ka bawu, mutu wuna wábeluka, wutelamiki, bámonaku hika kima kya kuzonza.

15 Bábasenda batelama ha mbasi, amana báyandika kutendana bawu yi bawu,

16 yi kuzimbulaka: «Biki twabáhanga batu baba? Kikuma, batu boosu ba Yelusalemi bazayi ni kiphadi kyaki kya mbuta, mu nzíla ya bawu kisalamini amana twalendakyoku mu kutuna.

17 Kaasi tubakandisenu ndangu dyambu dina diyalanganaku lawu ha kati dya batu, bazonziladyoku keti kwena mutu mosi mu khumbu yina.»

18 Amana bábatela, bábakandisa phi mu kuzonzila keti kulonga hika mu khumbu ya Yesu.

19 Kaasi Phetelu yi Yowani babavutwadi: «Bwalunga bwenina ku mesu ma Nzambi yukani twalemvukila benu hana tufwani kulemvukila Nzambi? Zengenu benubenu.

20 Mukuma betu, tufwaniku kubusa kuzonzila mambu mana twámona yi mana twáyuka.»

21 Malemba bábayangisa hika kunima bábayambwadila, bámonaku phila ya kubahekila ndola; kikuma batu boosu Nzambi bakala zatula mu kumona mambu mana máluta.

22 Mukuma mutu wuna wábeluka mu kiphadi kina kákala yi mvula ziluti makumaya.

Lombilu lwa bakwikidi

23 Kunima dya kubasula, Phetelu yi Yowani benda menika kwena banduku ba bawu mambu mana moosu bábazimbwala kwena malemba yi banganga Nzambi.

24 Buna báyuka bwabuna, boosu báthuta ndinga mu kimosi, kwena Nzambi amana bázimbula: «Mulongi, ngeyi wáhanga tsi yi zilu yi mayanga yi bina byosu byenamwa.

25 Ngeyi wázonza, mu ngolu za Kitembu Kyatoma, mu munwa wa khaka wetu Tavidi musadi waku:

"Kikuma kya biki bibati vwalanganina bikanda byosu?
Amana kikuma kya biki batu bakasi mafwongu makonda kima?
26 Bakyamvu ba tsi batelami,
amana bapfumu phi bakutakani
kikuma kya kunwanisa Pfumu yi Kidisitu wandi."

27 Mukuma, mu kyedika, ni kikuma kya kunwanisa musadi waku watoma wuna wáyadika Yesu bakasidi fwongu Eloti yi Phosi Philatu mu mbanza yayi, kumosi yi makanda yi batu ba Kiseledi.

28 Kikuma kya kulungisa lwesi byosu bina wátekila zola mu ngolu zaku.

29 Amana buthwena, Pfumu, tala tsokisila za bawu amana hana ngolu kwena basadi baku mu kulonga malongi maku yi kikumbwala.

30 Lambula koku dyaku ndangu kubeluka kwakala, bidimbu bya khumbwa yi biphadi bya phila yi phila byamónika mu khumbu ya musadi waku watoma Yesu.»

31 Tangwa bálombila, homa hana bákala, háningana. Boosu bábasa yi Kitembu kyatoma, bakala longa phi ndinga ya Nzambi yi kikumbwala.

Bakwikidi babundikisi bima homa ha mosi

32 Kibuka kya batu bana bákwikila kyákala yi mbundu mosi yi moya mosi.

---

[d] **4:6 4:6** Yowani yandi bazonzidi haka kena mosi hana kati dya batu bana bakala mu kikanda ya banganga-Nzambi. Keku mutu mosi yi Yowani wa thumwa.

[e] **4:11 4:11** Bayuta básadila lawu matadi mu kutunga nzu za bawu.

Hákalaku mutu wakala zimbula ni bima byandi kikuma kya yandi buhika; kaasi kosu kima kyákala mu kimvuka.

33 Amana yi ngolu za lawu, bathumwa, bakala ta kimbangi kya lufutumuku lwa Pfumu Yesu; amana phi khenda za lawu zákala bawu boosu.

34 Amana ha kati dya bawu, ka mutu ku wákala yi mupfunu wa kima. Mukuma boosu bana bákala yi bilanga holo yi nzu, bakalabya tekisa, banati thalu yina bátekisila,

35 bazesibya muna malu ma bathumwa; amana bawu bakala kabisa kwena kosu mutu, bwosu bwákala mupfunu wandi.

36 Bwabuna Yozefu, wuna bakala tela Balanabasi kwena bathumwa, disongidila: «Mutu wisi hana kikesa», mulefi, mwisi Siphe,

37 wátekisa mafu mamosi mana kavwa, wánata makuta amana wásikulama muna malu ma bathumwa.

5

Ananiya yi Safila

1 Kinga mutu mosi khumbu yandi Ananiya, yi Safila mukhetu wandi, wátekisa mafu ma bawu.

2 Wásweka ndambu yandi ya makuta, buna báyukana yi mukhetu wandi, amana wenda nata ndambu yina yásala, wásikulaya phi muna malu ma bathumwa.

3 Hanga Phetelu wumuhyudi: «Ananiya, kikuma kya biki kabasisidi Satana mbundu yaku ndangu wahuna Kitembu Kyatoma mu kusweka ndambu ya hika ya makuta mana wutekisidi kilanga[a]?

4 Tangwa wúkadiki mawu, wufwanikiku waswekama? Ata tangwa mátekamiki, thalu ya makuta ma mawu yikadikiku mu hamu dya ngeyi? Kikuma kya biki wubanzidiki dyambu dya phila yina muna mbundu yaku? Wuhuniku kwena batu kaasi kwena Nzambi.»

5 Tangwa káyuka Ananiya bwabuna, wábwa, wáfwa phi. Amana bweya bwa lawu bwábakwata boosu bana bá́yukabwa.

6 Bangunza bátelama, bávungaya mvumbi ha muledi amana bámunata, bámuzika phi.

7 Kitesu kya matangwa matatu má́hita, mukhetu wandi wákota, konda kuzaya mana mábwa.

8 Phetelu wumuhyudi: «Nzimbwala, mu thalu meni yina lutekisidiki kilanga?» Amana yandi wuvutudi: «Mu kyedika, muna thalu meni yina.»

9 Hanga Phetelu wumuzimbwadi: «Abweti lufwaniki kuyukana ndangu lwasokisila Kitembu kya Pfumu? Zayabwa ni bana bamuziki yakala dyaku, mu mwelu benina; bakúnata ngeyi phi.»

10 Muna tangwa meni dina, wábwa muna malu mandi wátabula phi. Mu kukota kwa bangunza, bámuwana watabula; bámunata, bámuzika phi hana kabeta ka yakala dyandi.

11 Amana Dibundu dyosu bweya bwábakwata lawu boosu bana bá́yuka mana maluta.

Biphadi bya lawu

12 Biphadi yi bidimbu bya khumbwa bya lawu byákala hangama kwena batu ku moku ma bathumwa. Bakwikidi bakala kutakana boosu, yi mbundu yimosi muna mbalanda ya Solumoni.

13 Amana muna kati dya batu bahika, keti mosi kanyotaku kukhundakana kwena bawu; kaasi batu bakala bazola lawu.

14 Kaasi kosu tangwa batu bakala kwikila mwena Pfumu, lawu dya bakhetu yi bayakala bakala yikama ku dingumba.

15 Bakala nata bambefu muna mabalabala; bakala balubula ha biphoyu yi thangi za bawu, ndangu Phetelu ha kahita, kininga kyandi kyafidinga ndambu batu hana kati dya bawu.

16 Batu lawu bátuka mu mbanza zina zákala bela-bela yi Yelusalemi, mu kunata bambefu yi batu bana bakala yangisa kwena bitembu bya mbi, boosu phi bakala beluka.

Lombu dya Bathumwa

17 Amana bwosu bábasa yi kiphala, mbuta wa banganga Nzambi yi boosu bana bá́kala kumosi yi yandi, disongidila kibuka kya basadusi, bazodi bawakula.

18 Babakwatisi bathumwa, babakotisi phi mu boloku dya batu boosu.

19 Kaasi muna phipha, wanzyo mosi wa Pfumu wáyafulula mwelu mya boloku amana wábalubula, wubazimbwadi:

20 «Alwenda, telamenu kuna nzu ya Nzambi, amana zimbulenu kwena batu mambu moosu mana matadidi luzingu lwalu lwa pha.»

21 Buna báyuka bwabuna, benda ku nzu ya Nzambi muna kati kya suka, báyandika phi kulonga.

a **5:3** Ananiya tangwa kisa nata ndambu ya makuta mana katekila kilanga, hanga wuhunikisi ni yi mamana makuta mosu katekilakya kinga ndambu lwesi kahana. Wadi kákala yi masonga, kátendula ni ndambu yisi yawu holo phánizoku, wadi Nzambi kákhanaku muheka ndola.

Mbuta wa banganga Nzambi yi bana bákala kumosi yi yandi bátula; bákutikisa malemba yi kimvuka kyosu kya bambuta ba bisi Kiseledi amana babatumi kusosa bathumwa muna boloku.

22 Kaasi batsinzidi mu kutula kwa bawu, bábawanamwoku mu boloku. Hanga bavutuki kwabawu, bahani phi meni dya bawu mu kuzimbula:

23 «Tuwani boloku dya kuphata buna bufwani; amana batsinzidi bazakala phi muna bifulu bya bawu kuna thwala mwelu. Kaasi tangwa tuyafuludi, tuwaniku keti mutu mosi mu kati.»

24 Buna báyuka bwabuna, bapfumu ba batsinzidi ba nzu ya Nzambi yi bambuta ba banganga Nzambi báyituka lawu kikuma kya dyambu dina, bakala dihyula keti bweti máhwila mambu mana.

25 Muna tangwa meni dina, mutu mosi wisa bazimbwala: «Batu bana lusiki mu boloku, kuna nzu ya Nzambi benina, babati longa phi batu.»

26 Hanga pfumu wa batsinzidi yi batsinzidi bendi basanda bathumwa. Bábanata konda kubayangisa, mukuma bweya bakala bwawu ni babahonda nana ku matadi kwena batu.

27 Tangwa bábanata, bábasya ku thwala kimvuka, amana mbuta wa banganga Nzambi wábasambisa.

28 Wuzimbudi: «Aketi tulukandisiki ni lulongilaku hika mu khumbu meni yina? Amana talenu buna lubasisi Yelusalemi mu malongi menu! Luzodi hika lwanokisina ha thandu ya betu, menga ma mutu wuna.»

29 Phetelu wávutula, kumosi yi bathumwa bahika: «Bulungi kulemvuka kwena Nzambi kaasi ka batu ku.

30 Nzambi wa batata betu wámufutumuna Yesu wuna lwáhondisa benu, mu kumukhoka ha kitakani.

31 Nzambi wámutombula kuna kitata kyandi, kakala Pfumu yi Muhuludi, ndangu kahana kwena Kiseledi kubalula kwa mbundu yi kuloluka kwa masumu.

32 Betu thwenina bambangi ba mambu mana, kumosi yi Kitembu Kyatoma kina kahana Nzambi kwena bana bisi mulemvukila.»

33 Amana bawu buna báyuka bwabuna, khabu zábakwata, bázola phi babahondisa.

34 Kaasi Mufwadisi mosi khumbu yandi Ngamadyedi, mulongi wa mitsiku wuna bakala zitisa lawu kwena batu, wátelama hana kati dya kimvuka, wásenda ni babalubula koma bathumwa.

35 Kunima wuzimbudi phi: «Bisi Kiseledi, kebenu kikuma kya mambu mana lwaháng a kwena batu bana.

36 Mukuma mu mvula zilutuki, kátelamiki mutu mosi wukaditsikisa ni yandi lwesi, Thetasi; amana batu belabela yi khama ya bakotiki mu dingumba dyandi. Kaasi bamuhondikini, batu bana bakamulandaka, boosu bamwangalakani, keti kima kisadikihoku hika.

37 Ku manima ma yandi kutelamiki hika Yutasi mwisi[b] Ngadidi, mu tangwa dya kusonikisa khumbu, amana batu ba lawu bamulandiki ku manima kaasi yandi phi wufwiki, batu boosu phi hangi bamwangalakaniki.

38 Amana buthwena, yibatibwa luzimbwala, lulandaku hika batu baba, bayambulenu phi benda. Yukani mu lukanu lwa batu holo tsadidi ya batu, lwatóta.

39 Kaasi yuka ni kwena Nzambi matuki mamana, lwalendaku kubatotisa. Kebenu, lwakota nana mu mvita yi Nzambi.» Bátambwasa dibanza dyandi.

40 Bábatela bathumwa, bababetisi[d] phi, amana bababwisisi ni bazonzilaku hika mu khumbu ya Yesu, kunima bábasula.

41 Bathumwa bálubuka mu kimvuka kya mbuta, yi kyesi kyosu mu kumona ni Nzambi wubatambwasi ni bawu balungidi mu kulewuka kikuma kya Khumbu ya Yesu.

42 Kosu kilumbu, kuna nzu ya Nzambi yi kuna nzu za batu, bakalaku lembwa mu kulonga yi kusamuna Musamu wa Bukheti wa Yesu wuna wenina Kidisitu.

6

b **5:37 5:37** Yutasi wuna mwisi Ngadidi wuswaswani yi wuna wálambula Yesu. Yutasi meni wuna wa kinzunga kya Ngadidi, yandi wáyidika dingumba dya batu bana bakala nwanina diphanda. Kázimbula kwena batu ni bweku mboti mu kufuta phaku kwena leta wa ku Loma, mukuma Nzambi yandi wázayakana lwesi mu kukala kyamvu wa bayuta. Wábakwikisa batu bahika ndangu bavwalangana kwena bisi Loma mu mvula ya sambanu kunima lubutuku lwa Yesu, buna bámuhonda kwena baphumbulu ba ku Loma, hanga balemvudikya kibuka kyandi. Kaasi kunima dya lufwa lwandi, bakwa kibuka kya bayuta bana bakala nwanina diphanda bálanda kaka mu kubwisa yi bapfumu ba ku Loma. d **5:40 5:40** Mu kikalulu kya bayuta kina kya kuzyatula batu, batsinzidi bakala sadila tsibu za kuvunga mu kubetila bathumwa. Amana bakala babeta mafimbu makumatatu yi vwa mwena kosu thumwa. Batsinzidi báfwana kubazyatula ndambu yimosi, muna bitini bitatu bya mafimbu, ku thulu ya kikhonga amana ndambu zodi zikwawu, muna tatu za mafimbu, ku kunda dya kikhonga. a **6:1 6:1** Balonguki: muhowu wawu, bisiwa zonzila kikuma kya balonguki batheti ba Yesu, kaasi haka, wubati zonzila bakidisitu.

Basodi batu tsambwadya mu kusadisa bathumwa

1 Muna bilumbu bina, bwosu bakala
vula balonguki[a], bayuta bana bakala zonza
ndinga ya ngeleti bakala nyengalakana
kikuma kya bayuta ba tsi yina[b]: bakala
zimbula ni kosu kilumbu, mu tangwa dya
kukabisa madya, bafwidi ba bawu bakala
balewula.
2 Hanga bawu Kumi yi bodi batedisi ba-
longuki boosu, babazimbwadi: «Bulungiku
ni twayambula kulonga ndinga ya Nzambi
kikuma kya kusadila ku mesa.
3 Yihana ni, ba phangi, solenu bayakala
tsambwadi hana kati dya benu, bisi
tila kimbangi kya bukheti, bábasa yi
Kitembu Kyatoma yi mudimu, amana
twabáhekakya kina.
4 Amana betu twadihana lwesi mu lom-
bilu yi kisalu kya Ndinga ya Nzambi.»
5 Dibanza dina dyásephidisa kibuka
kyosu. Hanga basodi Kitsyeni, mutu
wabasa yi lukwikilu yi Kitembu Kyatoma,
Fidiphu[d], Phokolu, Nikanolu, Timoni,
Phadimenasi yi Nikolasi wuna mwisi
Atyoki wuna wákota mu dingumba dya
Bayuta.
6 Benda basongila ku mesu ma
bathumwa, bawu, kunima kulombila,
bábasya moku.
7 Amana ndinga ya Nzambi yáyalangana
kosu tangwa, thalu ya balonguki yakala
vula tswasu ku Yelusalemi, amana
mulumba-lumba wa banganga Nzambi
ba bayuta bakala lemvuka ku lukwikilu
mwena Yesu.

Bamukwati Kitsyeni

8 Kitsyeni wábasa yi makabu yi ngolu,
kakala sala bidimbu bya khumbwa yi
biphadi bya mbuta ha kati dya batu.
9 Kaasi bayakala bahika, bana bakala mu
nzu ya kimvuka ya Bayuta yina bisi tela:
«Ya bana balubuka mu kihika», yi bayuta
ba mbanza za Sileni yi Alekizandi, yi bisi
Sidisi yi bisi kinzunga kya Aziya báyandika
kuyumana yi Kitsyeni.
10 Kaasi balendaku mu kumubedisa
mukuma kakala zonza yi mudimu yi
Kitembu.
11 Hanga bafuti batu bazimbula: «Tu-
muyukiki mu kuzonzila mambu mabati tuk-
wana Moyize yi Nzambi!»
12 Babalundiki batu yi malemba yi ba-
longi ba mitsiku; kunima bátula kuna
kakala, bámukwata, bámunata phi mu
kimvuka kya mbuta.
13 Amana báfwonda bambangi ba
bukamvi bakala zimbula: «Mutu yandu
kisiku yambula mu kuzonza ndinga zibati
tukwana homa haha hatoma yi mitsiku
mya Moyize.
14 Mukuma tumuyukiki kuzimbula ni
Yesu, mwisi Nazaleti, kazánga homa haha,
amana kabálumuna mikuku mina twatam-
bula kwena Moyize.»
15 Hanga boosu bana bákala bazakala
ha mbasi bakala mutala, bámona mbunzu
yandi hanga yina ya wanzyo.

7

Malongi ma Kitsyeni

1 Mbuta wa banganga Nzambi wuzim-
budi: «Buna babati zimbula kikuma kya
ngeyi, bwa kyedika bwenina?»
2 Kitsyeni wávutula: «Baphangi bama
yi batata bama hinikinenu! Nzambi wa
khembu kádimonikisa kwena Bulahami,
tata wetu, tangwa kákala ku Mezopho-
tamiya, hana khaku kenda zakala ku Ha-
lani,
3 amana kámuzimbwala: "Katuka ku tsi
yaku yi kikanda kyaku, awenda ku tsi yina
yikúsongila."
4 Hanga wulubuki mu tsi ya bisi Kaditeni,
wendi kala ku Halani. Kwakuna, kunima
lufwa lwa tata wandi, Nzambi wamuhitisa
mu tsi yayi lwisi kala buthwena.
5 Kámuhekaku keti kuvwa kumosi muna
tsi meni yina, keti mafu ma kuthetika
bitambi; kaasi kásila ni kamúhekama
mafu yi kwena batekulu bandi kinga,
muna tangwa meni dina, kákalaku kedi yi
mwana.
6 Nzambi kázonza bwabu: "Kanda
dyandi dyakádila mu kinzenza mu tsi ya
kinzenza, bakwátadya mu kihika amana
banyókunadya mu mvula khama ya.
7 Kaasi muna tsi yina yabákwata mu
kihika, meni yifúndisaya, ku manima ma
bwabuna, balúbuka amana bakwata tsam-
bila ha kati dya homa haha."
8 Kunima Nzambi wáta bulunda yi
Bulahami, amana mukhanda wenina
kidimbu kya kuyukana; yihana kabutila
Yizaki amana wámuyotisa mukhanda mu
kilumbu kya nana; bwabuna káhanga
Yizaki kwena Yakobi, amana Yakobi phi
kwena bana bandi kumi yi bodi, bakhaka
ba bikanda byetu.

b **6:1 6:1** Bayuta bana bakala zonza ndinga ya ngeleti benina bakidisitu ba bayuta bana bisi sadila ndinga ya ngeleti muna mambu ma bawu mana matadidi Dibundu. Bayuta ba tsi benina bakidisitu ba bayuta bana bisi sadila ndinga ya hebelu muna mambu ma bawu mana matadidi Dibundu.

d **6:5 6:5** Fidiphu yandu, wuswaswani yi wuna wákala thumwa.

9 Bakhaka betu, bana ba Yakobi, bámuyukila kiphala phangi wa bawu Yozefu amana bámutekisa ndangu bamunata ku Ngiphiti. Kaasi Nzambi kákala kumosi yi yandi;
10 amana wámutabula mu biwayi byandi kyosu, wámuheka phi khenda yi mudimu ku thwala Fwalawo kyamvu wa Ngiphiti, wuna wámuyadika pfumu mu Ngiphiti yi muna nzu yandi yosu[a].
11 Hanga nzala yifwebuki lawu mu Ngiphiti yosu yi muna tsi ya Kanana. Kiwayi lawu kyákala, amana bakhaka betu bakalaku mona keti kima kya kudya.
12 Yakobi, buna kayuka ni ngenza za bule zákala mu Ngiphiti, wátuma bakhaka betu mu mbala ya theti.
13 Amana mu mbala ya zodi[b], Yozefu wádizayikisa kwena baphangi bandi, kisina kya Yozefu phi kyázayakana kwena Fwalawo.
14 Kunima Yozefu wátuma benda musanda tata wandi Yakobi yi kikanda kyandi kyosu; batu makumi tsambwadi yi tanu bákala.
15 Yakobi wákulumuka ku Ngiphiti. Yi kwakuna káfwila yandi yi bakhaka betu.
16 Bábanata ku Sikemi amana bábazika muna mazyamu mana kásumba Bulahami yi mbongu kwena bana ba Amoni kuna Sikemi[d].
17 «Bwosu dyakala bwesuka tangwa dya lusilu luna kásila Nzambi kwena Bulahami, kanda dyávula lawu mu Ngiphiti,
18 yi kuna tangwa dina kisa yadila kyamvu wahika, mu Ngiphiti, wuna wakonda muzaya Yozefu.
19 Kyamvu meni wuna kakala huna kanda dyetu mu mayedi mambi, wábanyokuna bakhaka betu, wábadindamisa mu kulosa bana ba bawu ba lubutu ndangu bazingaku.
20 Muna tangwa meni dina yi mwamuna kábutuka Moyize, wuna wákala kitoku ku mesu ma Nzambi. Kátsatsuka ngonda tatu muna nzu ya tata wandi.
21 Buna bámuyanika, mwana ndumba wa Fwalawo wámutonguna, amana wámutsasa phi hanga mwana wandi.
22 Moyize katsasukila muna mudimu wosu za bisi Ngiphiti. Kákala yi hamu dya kuzonza yi muna mihangu myandi.
23 Buna kalungisa mvula makumaya, wábonga lukanu lwa kwenda kinda biwutu byandi, bisi kiseledi.
24 Buna kámona mutu mosi bakala yangisa, Moyize wámunwanina amana wávutula mbela ya mutu wuna bánwanisa; wámuhondyanga mwisi Ngiphiti.
25 Kabanza ni biwutu byandi babákula ni Nzambi wuzodi kabaheka luhulusu mu nzila ya yandi; kaasi bábakulabwoku.
26 Kilumbu kyalanda, wádimonikisa kwena bana bákala nwana, wuzodi ni kavutula ngemba ha kati kya bawu mu kuzimbula: "Lwenina baphangi, biki lubati nwanina benu yi benu?"
27 Kaasi wuna wakala yangisa mukwawu, hanga wumununguni Moyize amana wuzimbudi: "Nati wukusi pfumu yi zusi kwena betu?
28 Wuzodi waphonda bwosu wuhondiki mukolu mwisi Ngiphiti?"
29 Buna káyuka bwabuna, Moyize watina, wenda mu kinzenza muna tsi ya Madyani. Kwakuna, wabuta bana ba bayakala bodi.
30 «Buna zalunga mvula makumaya, wanzyo mosi wámumonikina, muna nganga yina ya mongu wa Sinayi, muna muleku wa mbawu hana kivunza.
31 Mu kumona bwabuna, Moyize wáyituka kikuma kya mbona mesu yina. Amana bwosu kakala bwesuka mu kutala, ndinga ya Pfumu yáyukalakana:
32 "Meni yenina Nzambi wa bakhaka baku, Bulahami, Yizaki yi Yakobi". Moyize kuna yi tsula, kálendaku mu kutala.
33 Pfumu wumuzimbwadi: "Womuna tsabatu[e] zaku, mukuma homa haka wutelamiki, mena mafu matoma.
34 Mboni phasi za kanda dyama dyenina mu Ngiphiti, ngyuki bibimu bya bawu, khulumukini ndangu yibahulula. Buthwena awisa, yikútuma ku Ngiphiti."
35 «Moyize yandu básuwangana, mu kuzimbula: "Nati wukuyadikini pfumu yi

a **7:10 7:10** "Pfumu mu Ngiphiti" disongidila ni Yozefu kakala yala bisi Ngiphiti. "Nzu yandi yosu" hangambe ti bima byosu bina byákala mu nzu Fwalawo. Yozefu wásenda kwena batu boosu mu kulumbika ngenza mu mvula tsambwadi. Kunima wátekisa ngenza zina bálubula batu mu khila. b **7:13 7:13** Kuy 42-45 mwamuna babati zonzila yi tsikininginge mbala meni zina zodi benda bana ba bayakala ba Yakobi mu Ngiphiti mu kusumba ngenza za bule. d **7:16 7:16** Batu ba Kitsyeni bakala zayila ni muna mafu mana kásumba Bulahami yi mbongu, mwamuna bámuzika Yakobi (Kuy 50:13) amana bahika ni ku Sikemi bázika mifufwa myandi (Yos 24:32). Batu bahika bázimbula ni baphangi ba Yozefu ku Sikemi bábazikila, kaasi muyuta mosi wálonguka mambu mana máluta, khumbu yandi Yosefwati, kázimbula ni ku Heboni bábazika. Fwani bwakala ni batu babazika baphangi ba Yozefu bela-bela yi Heboni holo ku Sikemi. e **7:33 7:33** Nzambi kámusenda Moyize mu kuwomuna tsabatu zandi kikuma kya kuta kimbangi kya luzitu.

zusi?", yandi wuna ka'tuma Nzambi hanga pfumu yi muhuludi[f], mu lusadisu lwa wanzyo wuna wa'mulubwakila ha kivunza kya mbawu.

36 Yandi wa'balubula, wa'sala phi biphadi yi bidimbu bya phila yi phila mu tsi ya Ngiphiti, ku yanga dya Kabengi yi mu nganga, mu mvula makumaya.

37 Moyize meni wuna wa'zimbula kwena bisi Kiseledi: "Nzambi kalu'hitika hana kati dya baphangi benu, mbikudi mosi hanga meni.

38 Mu lukutakanu, yandi wa'kala hakimosi yi wanzyo wuna wakala muzonzila ha mongu wa Sinayi yi bakhaka betu; ka'tambula ndinga za luzingu ndangu katuhekaza.

39 Bakhaka betu ba'bwisa kumulemvukila; kaasi ba'musuwangana, yi sunga dya kuvutuka ku Ngiphiti.

40 Bazimbudi kwena Loni: "Tuyidikila banzambi bana bakala kwenda ku thwala betu, mukuma Moyize meni wawuna wa'tulubula mu tsi ya Ngiphiti, tuzayiku mana mamubwidi."

41 Muna bilumbu meni bina, ba'hala nzambi wa kiteki kya mwana wa ngombi, ba'munatina phi mukhayilu wumosi amana ba'ta mukinzi yi kihangwa kya moku ma bawu.

42 Kaasi Nzambi wa'babafwila kunda, wa'bayambula ni bafukamina bihangwa bya ku zilu, bwosu ba'sonika mu mikanda mya bambikudi:

"Kanda dya Kiseledi, kwena meni
lwa'tambika bibulu yi makabu mahika
mu mvula makumaya muna nganga?
43 Loni, kaasi sombolu dya nzambi wenu
wa kiteki Moloki[h] lwa'zangula
yi katumbwa ka nzambi wenu wa kiteki
Lefwani[i],
bifwanisu meni bina lwa'hala mu kubafukamina.
Ihana ni yisenda ni balunata kyana kuluta
mbanza ya Babiloni."»

44 «Muna nganga, bakhaka betu, ba'kala yi sombolu dya kimbangi, hanga dina ka'songila Nzambi wuna wa'zonza kwena Moyize ni kayidika, bwosu kifwanisu kina ka'mona.

45 Sombolu meni dina ba'hanadya kwena bakhaka betu bana ba'landa ku manima yi Yosuwe ba'kotisadya muna tsi ya makanda mana ka'kukwasa Nzambi ku thwala ya bawu. Dya'sala hana tii yi kuna tangwa dya Tavidi.

46 Tavidi wa'mona khenda za Nzambi amana wa'lomba homa hamosi ndangu katungila nzu kikuma kya Nzambi wa Yakobi.

47 Kaasi Salomoni wa'mutungisila nzu.

48 Kaasi Kahungu kisiku zingila mu nzu zina ba'tunga mu moku ma batu. Bwosu kazonza mbikudi:

49 "Zilu dyenina kiti kya luyalu lwama,
amana mafu menina kidyatilu kya bitambi byama.
Khi nzu lwathu'ngila, ka'zimbula Pfumu,
holo khi homa pfwani yile'mbwila?
50 Ka koku dyama ku dya'hanga mana moosu?"

51 «Benu batu ba mutwa ngolu yi mbundu za matadi yi bizika matu, lwisi bwisa kaka Kitembu Kyatoma! Lwenina hanga bakhaka benu.

52 Khi mbikudi ba'konda nyokuna bakhaka benu? Ba'honda bana batekila samuna kukwisa kwa mutu wa masonga; wuna lwalambudi, buthwena, benu amana lumu'hondi.

53 Benu lwa'tambula mitsiku mina ba'luheka banzyo kaasi, lwa'zitisamyoku!»

Lufwa lwa Kitsyeni

54 Buna bayuka mambu mana, bafunga khabu yi kukwekisaka menu kikuma kya Kitsyeni.

55 Kaasi yandi, wabasa yi Kitembu kyatoma, buna katala ku zilu, wa'mona khembu ya Nzambi; amana Yesu watelama kuna koku dya kitata dya Nzambi.

56 Wuzimbudi: «Mbati mona zilu dya kukangula yi Mwana wa mutu watelema kuna koku dya kitata dya Nzambi.»

57 Hanga bakalungi ngolu, baziki matu ma bawu, boosu bamubwidi;

---

f **7:35 7:35** Kitsyeni ka'muzonzila Moyize hanga muhuludi, mu kusadila muhowu wumosi yi wuna ka'zonzila mu khaphu ya 7:27b. Muhowu meni wuna wa muhuludi, wawuna phi ka'sadila Luka mu mambu matadidi Yesu muna Mukanda wa Luk 24:21. Disongidila ni mutu mosi wubati lubula batu ku mambu ma phasi mu kufuta thalu ya lawu ndangu kabonga kiphwanza kya bawu. Tuzayi, konda keti-keti ni Kitsyeni wa'mufwanikisa Moyize yi Yesu. Bwosu ka'hitisa Moyize luzingu lwandi ndangu bisi Kiseledi balubuka mu kihika kya bawu, bwabuna phi ka'lambula Pfumu Yesu luzingu lwandi mu kulubula batu mu kihika ndangu Nzambi kabahekaku ndola kikuma kya masumu ma bawu.

h **7:43 7:43** Moloki: khumbu ya nzambi wa zilu yi tangwa wuna bakala fukamina kwena bisi Kana yi bisi Fenisi. Muna kati dya sombolu mwakala yi nzambi wa kiteki mosi wuna wakala hanga nzambi wa bawu.

i **7:43 7:43** Katumbwa kabati songila kidimbu kimosi kondilo nzambi wa kiteki wuna bakala nata bisi Kiseledi. Lefwani: khumbu ya katumbwa, yibati songila tsi ya Satudine yina bakala fukamina hanga pfumu kwena bisi Ngiphiti yi bisi Kiseledi bahika.

58 bámubulumuna ku phenza ya mbanza
amana báyandika kumuta matadi. Bam-
bangi básisa miledi mya bawu kwena
ngunza mosi, bakala tela Sawulu ndangu
kasimbululakamya.
59 Kuna yi kumutimbwalaka matadi,
Kitsyeni kakala lombila mu kuzimbula:
«Pfumu Yesu, yamba moya wama!»
60 Kunima wábwa muna makungulu
amana wákalunga: «Pfumu, wubafutisaku
disumu dyadi!» Buna kázimbula bwabuna,
wátabula.

8

1 Sawulu wátambwasa ni bamuhonda
Kitsyeni.

Sawulu wunyokuni Dibundu

Yandika kilumbu meni kina, báyandika
kunyokuna batu mu Dibundu dina
dyákala ku Yelusalemi. Bakwikidi boosu
bámwangana muna binzunga bya Yuteya
yi Samadiya, katula lwesi bathumwa.
2 Kaasi batu bakwikama bámuzika Kit-
syeni, bawu phi bámudila lawu.
3 Sawulu, yandi, kakala sanda kuzanga
Dibundu; kakala kota muna nzu, mu kuk-
wata bakhetu yi bayakala yi kubakotisaka
mu boloku.

Fidiphu wusamuni Musamu wa Bukheti
mu Samadiya

4 Batu bana bámwangana, bakala
kwenda muma mwa phila yi phila yi
kusamunaka Musamu wa Bukheti wa
Ndinga ya Nzambi.
5 Fidiphu, yandi wákulunga ku mbanza
ya Samadiya, wásamuna kwakuna Kidisi-
itu.
6 Milumba-lumba mya batu, bázitama
mu kuhinikinaka mana kakala zonza
Fidiphu, mu kulonguka yi mu kumona
bidimbu bya khumbwa bina kakala sala.
7 Mukuma bitembu bya mbi byákala
lubuka mwena batu ba lawu yi kukalun-
gaka, amana bakwa khonzu yi babana
bawokumuka bákola.
8 Kyesi kya lawu kyákala muna mbanza
meni yina.
9 Tuka thama, mutu mosi wákala muna
mbanza meni yina, khumbu yandi Simoni.
Kakala nika mikisi; kakala yitwakisa batu
ku Samadiya amana yi kuditombulaka,
10 tukidila kwena bambuta yi kuna
baleki, boosu bakala khundakana kwena
yandi, yi kuzimbulaka: «Mutu yandu ken-
ina ngolu za Nzambi, zina bisi tela: "Za
mukwandi".»
11 Bakala bandakana kwena yandi
kikuma kya buna kakala bayitwakisa, tuka
thama, ku mikisi myandi.
12 Kaasi tangwa bákwikila mwena Fidi-
phu, wuna wakala basamwana Musamu
wa Bukheti wa Kipfumu kya Nzambi yi
mu khumbu ya Yesu Kidisitu, yi bakhetu yi
bayakala bátambula mbotika.
13 Simoni, yandi-meni wákwikila amana
wátambula mbotika; kákala tangwa dyosu
bela-bela yi Fidiphu amana kakala yituka
lawu kikuma kya bidimbu bya khumbwa
yi biphadi bya mbuta bina byákala
hangama.
14 Bathumwa bana bakala ku Yelusalemi,
tangwa báyuka ni bisi Samadiya batamb-
wasiya ndinga ya Nzambi, hanga babahi-
tiki Phetelu yi Yowani.
15 Phetelu yi Yowani buna bátula kwena
bawu, bálombila kikuma kya bawu
ndangu batambula Kitembu Kyatoma.
16 Mukuma yandu-yandu kabwilaku kedi
keti mosi hana kati dya bawu; bátambula
lwesi mbotika mu khumbu ya Pfumu Yesu.
17 Hanga Phetelu yi Yowani wubasi
moku, amana bátambula Kitembu Ky-
atoma.
18 Tangwa kámona Simoni ni Kitembu ki-
hanami kwena bakhidisitu, mu kusya kwa
moku kwena bathumwa, kahanga wuba-
natini sunga dya mbongu
19 amana wuzimbudi: «Phekenu bawu
hamu meni dyadi, ndangu kwena
bana yisya moku, batambula Kitembu
Kyatoma.»
20 Kaasi Phetelu wumuzimbwadi:
«Mbongu zaku zazangana kumosi yi
ngeyi meni, kikuma wubanzi ni wufwani
kusumba kabu dya Nzambi yi mbongu!
21 Weku keti homa, keti muswa mu
dyambu dyadi dyenina haha, mukuma
mbundu yaku yeku yasungama ku thwala
ya Nzambi.
22 Talulula hika dibanza dyaku dya mbi
amana lombila Pfumu ndangu, yukani ka-
zola, kalolula sunga dyaku dina dya mbi
dyenina ku mbundu yaku.
23 Mukuma meni mboni ni ngeyi wenina
wabasa yi mbundu ya kiphala amana wen-
ina muhika wa masumu.»
24 Hanga Simoni wuzimbudi kwena
Phetelu yi Yowani: «Bokwadilenu Pfumu
kikuma kya meni, ndangu, muna mana
luzimbudini, dimbwilaku keti dyambu
dimosi.»
25 Ku manima ma kuta kimbangi yi
kulonga ndinga ya Pfumu, bávutuka
ku Yelusalemi, mu kusamuna Musamu
wa Bukheti muna mahata ma lawu ma
Samadiya.

Fidiphu yi mwisi Etsyophi

26 Wanzyo mosi wa Pfumu wázimbula
kwena Fidiphu: «Telama amana wenda ku

banda, muna nzila yina yakulumuka tuka ku Yelusalemi yi kuna Ngaza.» Nzila meni yina bisiyoku lutila lawu.

27 Buna káyuka bwabuna, Phidiphu wátelama amana wenda. Muna nzila, wátundakana mutu mosi, mwisi Etsyophi, mutu meni wuna, yandi wákala pfumu wa mbuta, wisi sweka phi mbongu yi bima byosu bya Kandasi pfumu wa mukhetu wa Etsyophi; hana khaku kedi batundakana yi Fidiphu, kátekila kwisa ku Yelusalemi kikuma kya kufukamina Nzambi,

28 amana kakala vutuka ku nzu yandi, wazakala hana thandu ya mutukumbila wa phunda, yikutangaka mukanda wa mbikudi Yesaya.

29 Kitembu Kyatoma wázimbudi kwena Fidiphu: «Bwesuka amana wátundakana yi mutukumbila wa phunda wuna.»

30 Fidiphu wenda thinu amana wámuyuka mwisi Etsyophi buna kakala tanga mukanda wa mbikudi Yesaya. Yandi wumuzimbwadi: «Wubati bakisa mana wubati tanga?»

31 Yandi wuvutudi: «Abweti yilenda bakisa, yuka ni heku mutu wathendwadilawa?» Kahanga wumubokwadidi Fidiphu ni kazanza ndangu kazakala kumosi yi yandi.

32 Nzila ya Masonuku kakala tanga, yákala yayi:

«Bakala munata hanga mukoku banati
homa hana bisi bakila mbisi,
hanga mwana wa mukoku kisiku meka
ku thwala ya wuna wisi mukulula
mwika.
Kayakudiku keti ndinga.
33 Muna kulewuka kwandi, bábwisa kumunungisa.
Nati wálenda mu zonzila kilumbu butuka
dyandi?
Kikuma luzingu lwandi bákatulalwa ha
tsi.»

34 Mwisi Etsyophi wáhyula kwena Fidiphu: «Yikubokwadidi, nzimbwala bawu: kikuma kya nati kabati zonzila mbikudi bwabuna? Kikuma kya yandi meni ho kikuma kya mutu wahika?»

35 Fidiphu wátambula ndinga amana, muna nzila meni yayina ya Masonuku, wáyandika mu kumusamwana Musamu wa Bukheti wa Yesu.

36 Kinzila-kinzila, bátula homa hamosi hakala yi mamba, mutu wuna wázimbula kwena Fidiphu: «Tala mama mamba; biki bikhwati mu kubotama?» [

37 Fidiphu[a] wumuzimbwadini: «Yukani wakwikila yi mbundu yaku yosu, wufwani mu kubotama.» Yandi wuvutudini: «Khwikidini ni Yesu Kidisitu, Mwana wa Nzambi.»]

38 Wásenda mu kutelamisa mutukumbila wa phunda, bákulumuka bawu bodi muna mamba, Fidiphu yi mwisi Etsyophi, amana wámubotika.

39 Ha bálubuka mu mamba, Kitembu kya Pfumu kyámutombula Fidiphu. Mwisi Etsyophi wuna kamumonaku hika, kahanga wusimbi nzila wenda yi kyesi kyosu.

40 Fidiphu, yandi, wisa monikina mu mbanza ya Azoti, kakala samuna Musamu wa Bukheti muna mbanza zoosu muna kakala luta, yi kuna katudila ku Sezale.

9

Sawulu wubalumuni mbundu
(Mhb 22:6-16; 26:12-18)

1 Muna tangwa meni dina, Sawulu kakalaku lembwa mu kuheyisa balonguki ba Pfumu. Wenda kwena mbuta wa banganga Nzambi,

2 amana wámulomba mikanda kikuma kya nzu za kimvuka za Bayuta muna mbanza ya Tamasi, kinga kawanakwa ndambu ya batu, bayakala holoni bakhetu, bana bakala landa nzila ya Pfumu, kamana bakwata amana kabanata ku Yelusalemi.

3 Buna kakala muna nzila ya Tamasi, hana wekatula bela-bela yi mbanza meni yina, muna kithulumukina, mutsyenzya wumosi wátuka ku zilu, wákenzula hosu hana kákala yandi.

4 Wábwa ha tsi amana wáyuka ndinga yimosi yakala muzimbwala: «Sawulu, Sawulu, biki wubati ngyangisila?»

5 Yandi wávutula: «Nati wenina, Pfumu?» Yandi wuvutudi: «Meni, yenina Yesu wuna wubati yangisa.

6 Kaasi telama, kota muna mbanza amana bakúzimbwala buna wufwani mu kuhanga.»

7 Batu bana kakala kangala bawu, bátelama konda kuyakula; bakala yuka ndinga kaasi bakalaku mona mutu.

8 Sawulu wávumbuka mu mafu, mbatanana kákala ku mesu watemuna, kakalaku mona keti kima. Hanga bamusimbi kuna koku, bámunata ku mbanza Tamasi.

9 Kánanga bilumbu bitatu konda kumona, konda kudya keti kunwa kima.

10 Kinga kuna Tamasi kwákala yi mulonguki mosi khumbu yandi Ananiya. Pfumu kámulubwakila muna mbona mesu amana kámuzimbwala: «Ananiya!» Yandi wávutula: «Awu meni, Pfumu.»

a **8:37 8:37** Ndambu ya mikanda mina mya theti yáyika nzila yayi ya 37.»

11 Pfumu wumuzimbwadi: «Ndawenda
muna mukhidi wuna bisi tela ni
Wasingama, amana sanda muna nzu ya
Yutasi, mutu mosi, khumbu yandi Sawulu
mwisi Talasi. Mukuma mu kulombila
kenina
12 amana kámoniki muna mbona mesu,
mutu mosi khumbu yandi Ananiya wákota
amana wámuthetika moku ndangu ka-
mona hika.»
13 Ananiya wávutula: «A Pfumu, batu
balawu yíyuka kuzonzila mutu wuna,
bánzimbwala mbi yosu yina káhanga
kwena batu ba Nzambi baku kuna
Yelusalemi.
14 Amana kisini kwaku yi muswa wa
bambuta ba banganga Nzambi mu kuk-
wata batu boosu bana batéla khumbu
yaku.»
15 Kaasi Pfumu wumuzimbwadi:
«Awenda, mukuma, mutu wuna, yimusodi
hanga kilekwa mu kunata khumbu yama
kwena makanda, kwena bakyamvu yi
kwena bisi Kiseledi.
16 Yimúsongila meni-meni moosu mana
kafwani kunyokwakina mu khumbu
yama.»
17 Hanga Ananiya wendi, wákota muna
nzu, wámusya moku amana wázimbula:
«Phangi wama Sawulu, Pfumu Yesu, wuna
wukulubwakidiki mu nzila yina wukak-
wisilaka, káthumini ndangu wamona hika,
amana wabasa yi Kitembu Kyatoma.»
18 Muna mbala mosi, mwábwa, muna
mesu mandi, bima hanga bibalaka, amana
wáyandulula mu kumona. Wátelama,
wátambula phi mbotika.
19 Amana ku manima ma kubotama,
wádya, wávutwakila phi ngolu.

Malongi ma Sawulu ku Tamasi

Sawulu wánanga hika ndambu ya
bilumbu kumosi yi balonguki bana bakala
ku Tamasi.
20 Amana muna mbala mosi wándika
mu kusamuna muna nzu za kimvuka za
Bayuta ni Yesu kenina Mwana wa Nzambi.
21 Boosu bana bakala muyuka, báyituka,
bakala zimbula: «Ka yandi ku wuna
wakala nyokuna batu, ku Yelusalemi, bana
bakala tela khumbu yina? Amana, kisiku
haka kikuma kya kubakwata amana ka-
banata ku thwala ya bambuta ba banganga
Nzambi?»
22 Kaasi Sawulu, yandi, hamu
dyámulutakana kuluta Bayuta bana bakala
zingila ku Tamasi kikuma bamonaku kima
kya kumuvutwala, kakala basongila yi
ngolu ni Yesu kenina Kidisitu.
23 Kunima ya ndambu ya bilumbu,
Bayuta báyukana mu kumuhondisa,
24 hanga Sawulu yandi bamulukisi mu
kifwandu kya bawu. Phipha, mwini, bawu
bakala kengila mwelu myosu mina bakala
kotila yi kulubwakila ku mbanza ndangu
balenga muhondisila Sawulu.
25 Kaasi, muna phipha, balonguki
bandi bámusya mu kitunga amana
bámukulumuna yi kuna phenza ya kibaka
kya luphangu.

Sawulu ku Yelusalemi

26 Buna kátula ku Yelusalemi, Sawulu
kameka kukota mu ndonga ya balonguki,
kaasi boosu bweya bakala bwawu kikuma
kya yandi, kikuma bákwikilaku ni yandi
phi mu kyedika mulonguki kakala.
27 Hanga Balanabasi wumubongi,
wámunata kwena bathumwa amana
wábatendwala buna kámona, Sawulu,
Pfumu muna nzila yi mana kámuzimbwala
Pfumu. Wubatendwadi hika phila yina
kalongila yi tsikiningi yosu malongi mu
khumbu ya Yesu, ku Tamasi.
28 Tukidila tangwa meni dina, Sawulu
kakala kwenda yi kuvutuka ku Yelusalemi
kumosi yi bawu mu kulonga yi tsikiningi
khumbu ya Pfumu.
29 Kakala solula phi yi bayuta bana
bakala zonza ndinga ya ngeleti, kufindaka
phaka yi bawu; kaasi bawu bakala sanda
ni bamuhondisa.
30 Baphangi buna báyuka bwabuna,
bámusindikila yi kuna Sezale amana
bámuhitika ku Talasi.
31 Dibundu mu ngemba dyákala mu
Yuteya dyosu, mu Ngadidi yi mu Samadiya;
dyakala tungama yi kuzingila mu bweya
bwa Pfumu amana dyakala vula mu lu-
sadisu lwa Kitembu Kyatoma.

Kubeluka kwa Eneyi

32 Phetelu yandi kakala kangala mu
binzunga byosu. Kilumbu kimosi,
wákulumuka phi kwena bakwikidi bana
bakala ku mbanza ya Dita.
33 Ká́wana kwakuna mutu mosi, khumbu
yandi Eneyi, wakala walandalala hana
thangi tukidila mvula nana mukuma
kikata kákala.
34 Phetelu wumuzimbwadi: «Eneyi, Yesu
Kidisitu wukubeludi! Telama amana
yidika ngeyi-meni thangi yaku.» Muna
mbala mosi, wátelama.
35 Boosu bana bákala ku Dita yi Salo
bámona amana bábalumuna mbundu za
bawu kwena Pfumu.

Tabita wuvutuki mu luzingu

36 Mulonguki wa mukhetu mosi wakala
ku Zophe, khumbu yandi Tabita, dis-
ongidila: «Tolukasi,» disongidila: «tsetsi».

Kakala sala mihangu mya mboti lawu yi lusadisu kwena baphutu.

37 Muna bilumbu meni bina, kahanga wubedi amana wufini. Ku nima kusukula lutu lwandi, basikulalwa kuna mwanza wa ku zilu dya nzu.

38 Balonguki ba ku Zophe, bwosu baʼyuka ni Phetelu ku Dita kenina, dyenina bela-bela yi Zophe, hanga batumini batu bodi benda mubokwadila bwabu: «Wuzingidilaku mu kukwenda kwena betu.»

39 Phetelu waʼtelama amana wenda yi bawu. Buna kaʼtula, baʼmuzanzisa yi kuna mwanza wa ku zilu. Bafwidi boosu baʼbwesuka kwena yandi mu kudila; bakala musongila miledi yi mizaka mina kakala tunga Tolukasi tangwa kaʼkala kumosi yi bawu.

40 Phetelu waʼlubula batu boosu, kunima wafukama amana waʼlombila. Ku nima wabaluka kuna kwakala lutu amana wuzonzi: «Tabita telama!» Hanga mukhetu wutemuni mesu, amana buna kamona Phetelu, wasikuka.

41 Yandi waʼmulambwala koku amana waʼmutelamisa. Ku manima waʼtela bakwikidi yi bafwidi, waʼbasongila yandi, Tabita, yi moya.

42 Tsangu zaʼyalangana mu Zophe dyosu, batu lawu phi baʼkwikila mwena Pfumu.

43 Waʼnangakwa hika kuna Zophe ndambu ya bilumbu, kwena mutu mosi, Simoni muyidiki wa mikanda mya bambisi.

10

Nzambi wuzonzi kwena Kodineyi yi Phetelu

1 Kwaʼkala kuna mbanza ya Sezale, yi mutu mosi khumbu yandi Kodineyi, satudiyoni[a], muna kibuka kina bakala tela: «baphumbulu ba Kitadi.»

2 Mutu meni wuna kaʼkala mutu wakwikama. Yandi yi nzu yandi yosu kakala zitisa Nzambi. Kakala hana makabu ma kihomba lawu kikuma kya batu yi kulombilaka Nzambi kosu tangwa.

3 Kilumbu kimosi, muna tangwa dya tatu dya masikidika, hanga mu mbona mesu, kaʼmona wengele. Wanzyo mosi wa Nzambi waʼkota muna nzu yandi amana wumuzimbwadi: «Kodineyi!»

4 Yandi wumutadi swii yi kadingu-dingu kamukwati amana wumuzimbwadi: «Biki, Pfumu?» Wanzyo wumuvutwadi: «Nzambi wutambudi bisambu byaku yi makabu maku ma kihomba kwena baphutu amana kakuzimbakaniku.

5 Buthwena bwabu, tuma bayakala kuna Zophe amana mutedisa mutu mosi, Simoni, bisi tela: Phetelu.

6 Yandi kuna nzu ya Simoni mukwawu, muyidiki wa mikanda mya bambisi, kisi nimba, nzu yandi yenina ku kabeta ka yanga.»

7 Buna kenda wanzyo wuna waʼmuzonzisa, Kodineyi waʼtuma basadi bandi bodi yi phumbulu mosi wuna wakakala zitisa Nzambi hana kati dya baphumbulu bana bakala bela-bela yi yandi.

8 Buna kaʼbamenika moosu, waʼbatuma ku Zophe.

9 Kilumbu kyalanda, bwosu baʼkala muna nzila amana baʼtula bela-bela yi mbanza, Phetelu waʼzanza hana mudilu wa nzu, mu kati kya mwini, kikuma kya kulombila.

10 Waʼyuka nzala amana waʼsanda kadya. Buna bakala mulambila bima, waʼmona mbona mesu.

11 Kaʼmona zilu dyakanguka amana kima kimosi hanga kitemba kyambuta kya muledi, kyakala tuluka, baʼzitikila mu tsongi ya, amana kyaʼthetama yi hana tsi.

12 Amana mwamuna, mwaʼkala yi bambisi ba malu maya boosu, yi bina bisi landanda mu mafu yi banuni ba ku zilu.

13 Ndinga mosi yimuzimbwadi: «Telama, Phetelu, honda amana wadya!»

14 Amana Phetelu wuzimbudi: «Loni, Pfumu, khaku kedi ndya kima kya khengu, keti kya mukuku.»

15 Ndinga yaʼyukalakana hika mu mbala ya zodi: «Kina kasemisi Nzambi, ngeyi wumonakyoku mvindu.»

16 Bwabuna bwaʼsalama mbala tatu, kunima kitemba kyaʼtombuka ku zilu.

17 Phetelu, mabanza maʼmuvwalangana, waʼyandika mu kudihyula keti biki disongidila dya mbona mesu yina kaʼmona. Kutala, batu bana baʼtuma kwena Kodineyi, bakala hyula nzu ya Simoni, baʼtula muna mwelu.

18 Hanga baʼtela amana baʼhyula: «Kwaku kisi nimba, Simoni wuna bisi tela Phetelu»

19 Phetelu buna kakala banza hika mbona mesu yina, Kitembu Kyatoma waʼmuzimbwala: «Tala batu batatu babati kusanda.

20 Telama, tuluka amana awenda yi bawu konda keti-keti, mukuma meni yibatumi.»

21 Phetelu waʼtuluka amana waʼbazimbwala batu bana: «Meni yandu lubati sanda. Biki lwisidi haka?»

---

a **10:1 10:1** Satudiyoni disongidila ni pfumu wuna wakala twadisa baphumbulu khama ba Loma

22 Bávutula: «Satudiyo Kodineyi, wututumi. Mutu walungila, kisi zitisa Nzambi. Amana kanda dyosu dya Bayuta dyisi mutambwasa. Wanzyo mosi watoma kámuzimbwadiki ni kakutedisa kuna nzu yandi ndangu kayuka buna wenina bwawu mu kumuzimbwala.»
23 Phetelu wábakotisa amana wábayamba phipha meni yana.

Kilumbu kyalanda, wásimba nzila amana wenda hakimosi yi bawu. Baphangi bahika ba ku Zophe benda basindikila.

24 Kilumbu kyalanda, Phetelu wátula ku Sezale. Kodineyi kakala bahingila amana wátedisa kuna nzu yandi biwutu byandi yi banduku bandi.
25 Buna kátula Phetelu, Kodineyi wenda mukhikila, wábwa muna malu mandi amana wámufukamina.
26 Kaasi Phetelu kámutelamisa, mu kuzimbula: «Telama, mukuma meni phi mutu yenina hanga ngeyi.»
27 Kuna yi kuyambilaka yi yandi, wákota amana káwana lawu dya batu bana bisa khokana.
28 Kábazimbwala: «Luzayi ni mitsiku myetu myisiku tambwasa ni Muyuta mosi kadikasa yi munzenza kondilo kukota mu nzu yandi. Kaasi Nzambi kátsongidiki ni pfwaniku yimona mutu hanga wuna wakonda lunga kondilo wakuhunga.
29 Yihana ni tangwa lutumiki mutu mu kuthela, yisiki konda tendu. Nzodi yizaya keti kikuma kya biki luthedisidiki.»
30 Kodineyi wuzimbudi: «Bilumbu bitatu kedi bilutini tukidila buna yikala lombila kuna nzu yama, muna tangwa dya tatu dya masikidika, muna mbala mosi, kutala mutu mosi yi miledi mya katoki myakala kedyamina, wuthelamini kuna thwala,
31 amana wunzimbwadini: "Kodineyi, Nzambi wutambudi lombilu lwaku yi makabu maku ma kihomba kwena baphutu.
32 Tuma mutu kuna Zophe mu kutedisa Simoni wuna bisi tela Phetelu. Yandi kisi nimba muna nzu ya Simoni, muyidiki wa mikanda mya bambisi, kuna kabeta ka yanga dya mbuta."
33 Muna mbala mosi, yikutumini bayakala bamosi, amana wutambwasi mu kukwisa. Buthwena bwabu, ku thwala ya Nzambi thwenina betu boosu, kikuma kya kuyuka moosu mamana kakulongikidi Pfumu mu kutuzimbwala.»

Malongi ma Phetelu kwena Kodineyi

34 Phetelu wátambula ndinga amana wuzimbudi: «Mu kyedika, mbakudi ni Nzambi kisiku yekula.
35 Kaasi muna kanda dyosu, wuna wisi muzitisa yi kusadila masonga, kisi mutambwasa.
36 Káhitika ndinga kwena bisi Kiseledi, mu kubasamwana Musamu wa Bukheti wa ngemba mu nzila ya Yesu Kidisitu, yandi wenina Pfumu wa boosu.
37 Benu, luzayi mana mábwa mu Yuteya dyosu, tukidila ku luyandiku muna Ngadidi, kunima mbotika yina kásamuna Yowani.
38 Luzayi buna káfwebula Nzambi ngolu za Kitembu Kyatoma kwena Yesu mwisi Nazaleti. Mwosu muna kakala hita, kakala hanga makheti yi kubuka boosu bana bákala mu kihika kya kiphidi-mutu, mukuma Nzambi kákala kumosi yi yandi.
39 Amana betu, thwenina bambangi ba mambu moosu mana káhanga mu tsi ya Bayuta yi kuna Yelusalemi. Wuna báhonda mu kumukhoka hana kitákani.
40 Kaasi, Nzambi wámufutumuna mu kilumbu kya tatu; yandi wámulubula ndangu bamumona,
41 heku ni kwena kanda dyosu, kaasi kwena bambangi bana katekila sola Nzambi yi kwena betu bana twádya amana twánwa kumosi yi yandi ku manima ma kufutumuka kwandi ha kati dya bafwa.
42 Amana wátutuma mu kusamuna kwena kanda yi kuta kimbangi ni yandi wuna katekila sola Nzambi zusi dya batu bana bisi zinga yi bana bafwa.
43 Bambikudi boosu bisi ta kimbangi ni wosu wuna wukwikidi mwena yandi, muna khumbu yandi, wutambudi ndoluka ya masumu.»

Baphani batambudini Kitembu Kyatoma

44 Buna kakala zonza Phetelu bwabuna, Kitembu Kyatoma kyábakulumukina batu boosu bana bakala hinikina Ndinga yandi.
45 Bakwikidi boosu ba bayuta bana bísa kumosi yi Phetelu, báyituka lawu mu kumona kabu dya Kitembu Kyatoma kukulumuka kwena baphani.
46 Mukuma bakala bayuka batu bana mu kuzonza mu ndinga zina bakondi zaya, yi kuzatulaka kineni kya Nzambi. Hanga Phetelu wuzonzi:
47 «Tufwani mu kukandikisa mbotika kwena batu bana, bawu batu batambudi Kitembu Kyatoma hanga betu?»
48 Wásenda ni babotika mu khumbu ya Yesu Kidisitu. Hanga bamulombi ni kananga hika ndambu ya bilumbu kwakuna.

11

Meni dya Phetelu ku Yelusalemi

1 Bathumwa yi baphangi bana bakala
mu Yuteya bá'yuka ni baphani, bawu phi
bá'tambudiki ndinga ya Nzambi.
2 Buna ká'tombuka Phetelu ku
Yelusalemi, bakwikidi ba bayuta
bá'yandika mu kumuyumanisa:
3 mu kuzimbula: «Wúkotiki mu nzu ya
batu bana bakonda yotisa amana wúdiki
homa hamosi yi bawu!»
4 Hanga Phetelu wuyandiki mu kuba-
tendwadila yi tsikiningi mana má'luta.
Wubazimbwadi:
5 «Meni, ku mbanza ya Zophe yikadi
mu kulombila, tangwa mbonikini mbona
mesu: kima kimosi kyakala kulumuka,
hanga kitemba kyambuta kya muledi,
kyakuzitikila muna tsongi ya, kyakala ku-
lumuka tukidila ku zilu amana kyisi yi
hana yíkala meni.
6 Mu kusimbululakya, mboni ni há'kala yi
bambisi ba malu maya ba ha tsi yi bambisi
ba mu musitu yi bana bisi landanda yi
banuni ba ku zilu.
7 Kunima ngyuki ndinga mosi
yá'nzimbwala: "Telama, Phetelu, honda
amana dya!"
8 Hanga mvutudi: "Yilendaku, Pfumu,
khaku kedi mukota kima kyasumuka, keti
kya tsiku muna munwa wama."
9 Mu mbala yazodi, ndinga yá'tuka
tukidila ku zilu yinzimbwadi: "Kina
kasemisi Nzambi, ngeyi wumonakyoku
mvindu."
10 Bwabuna bwá'salama mbala tatu, ku
manima byosu byávutuka ku zilu.
11 Muna tangwa meni dina, bayakala
bamosi batatu bana bá'thumina ku Sezale,
bá'tula hana thwala ya nzu yina twá'kala.
12 Kitembu kinzimbwadi ni yenda yi
bawu konda keti-keti. Baphangi basam-
banu baba lubati mona benda tsindikila,
amana twá'kota muna nzu ya mutu meni
wuna.
13 Yandu-yandu wá'tumenika buna
ká'monika wanzyo muna nzu yandi, mu
kuzimbula: "Tuma mutu kuna Zophe,
kenda mutela Simoni wuna bisi tela
Phetelu,
14 Yandi waku'zimbwala ndinga mwena
zina wahu'lwakila, ngeyi yi nzu yaku yosu."
15 Buna yíyandika mu kuzonza, Kitembu
Kyatoma kikulumukini, kwena bawu
bwosu kyakulumuka kwena betu ku
luyandiku.
16 Hanga ngyubuki ndinga yina ká'zonza
Pfumu: "Yowani ká'botika yi mamba, kaasi
benu, lwatá'mbula mbotika ya Kitembu Ky-
atoma."
17 Amana yuka ni Nzambi kabahangila
kabu dimosi yi betu kikuma kya buna
twá'kwikila mwena Pfumu Yesu Kidisitu.
Nati yenina meni mu kukakidila Nzambi?»
18 Kunima kuyuka bwabuna, bá'dibata
amana bá'muzatula Nzambi, mu kuzim-
bula: «Nzambi wá'hana phi kwena Baphani
tsobuka ya bikalulu yina yisi nata ku
luzingu lwa mukwandi.»

Dibundu dya ku Atyoki

19 Bana bá'mwangalakana kikuma kiwayi
kina kyá'kala kunima lufwa lwa Kitsyeni,
bá'hitila ku Fenisi, ku Siphe yi ku Atyoki,
kaasi bakalaku longa batu bahika, kwena
Bayuta lwesi.
20 Kinga, hana kati dya bawu, há'kala
yi bakwikidi bahika bisi Siphe yi bisi
Sileni, bisa ku Atyoki amana bakala zonzila
kwena baphani ba ndinga ya ngeleti yi
kusamuna Musamu wa Bukheti wa Pfumu
Yesu[a].
21 Koku dya Pfumu dyá'kala kumosi
yi bawu, amana batu balawu bá'kwikila,
bá'balula phi mbundu za bawu kwena
Pfumu.
22 Musamu wá'tula kwena Dibundu dya
Yelusalemi. Amana bá'tuma Balanabasi
ndangu katula yi kuna Atyosi.
23 Mu kutula kwandi, buna ká'mona
mamboti ma Nzambi, wá'sangwala
lawu, wá'baheka kikesa boosu ndangu
bakangama kwena Nzambi yi mbundu
yimosi.
24 Mukuma ká'kala mutu wa bukheti,
wabasa yi Kitembu Kyatoma yi lukwikilu.
Hanga mulumba-lumba wa batu balawu
bá'khundakana kwena Pfumu.
25 Kunima, wénda sanda Sawulu ku Ta-
disi.
26 Kunima dya kumusengumuna,
wá'munata ku Atyosi. Banangi kwakuna
mvula muthu, mu kuwaphama mu
lukutakanu lwa Dibundu amana bakala
longa mulumba-lumba wa batu balawu.
Balonguki, ku Atyosi bá'bongilaya khumbu
ya bakidisitu, mu mbala ya theti.
27 Muna bilumbu meni bina, bam-
bikudi bamosi bá'kulumuka tukidila ku
Yelusalemi yi kuna Atyosi.
28 Mosi hana kati dya bawu, khumbu
yandi Hakabusi, ká'telama amana
wá'samuna mu ngolu za Kitembu Kyatoma
ni nzala ya lawu yakó'ta mu tsi yosu ya

a **11:20 11:20** Bakwikidi bahika ba bayuta bana bakonda butukila ku Kiseledi bá'yandika mu kuzonzila Yesu kwena baphani. Sileni yá'kala mbanza ya mbuta ya kinzunga kya Sileni, kuna londi dya Afwika. Baphani lawu bá'kala muna tsi meni yina bakala tuka bakwikidi ba bayuta.

bisi Loma. Nzala yákota, muna tangwa dina kákala Koloti pfumu wa mbuta wa mbanza.

29 Hanga balonguki babongi dibanza dya kuhitika lusadisu, kosu mutu muna kitesu kya kuvwa kwandi, kwena baphangi bana bakala zingila ku Yuteya.

30 Bwabuna bahanga amana báhitikalwa kwena bambuta ba dibundu mu nzila ya Balanabasi yi Sawulu.

12

Lufwa lwa Zyaki yi boloku dya Phetelu

1 Muna tangwa meni dina, kyamvu Eloti[a] wáyandika kuyangisa ndambu ya baphangi ba Dibundu.

2 Kamuhondisa Zyaki phangi wa Yowani ku mbedi ya phoku.

3 Mu kumona ni mambu mana mábasephidisa Bayuta, wábonga dibanza dya kumukwatisa phi Phetelu. Máluta mu tangwa dya mukinzi wa mapha makonda muvimbu.

4 Kunima dya kumukwata yi kumukotisa mu boloku, wámulambula mu moku ma bibuka biya bya baphumbulu ndangu bamukengilaka. Yandi yi mabanza ma kumusambisa ha mesu ma batu ku manima ma mukinzi wa Phaki.

5 Amana Phetelu kákala wakukwata muna boloku kaasi dibundu dyakala lombila Nzambi, kikuma kya yandi konda kulembwa.

Kukutumuka kwa Phetelu mu boloku

6 Muna phipha, kinga Eloti kákala yi sunga dya kamusambisa mu mwini, ku mesu ma batu, Phetelu wakukasa mu miyololu myodi, wanimba hana kati dya baphumbulu bodi. Ku mwelu batsinzidi bamosi bakala tanikina boloku.

7 Muna mbala mosi, wanzyo wa Pfumu wísa, mitsyenzya mikenzudi suku. Wanzyo mosi wámutokamisa Phetelu mu kumutekula muna luhati ndangu kamutokamisa, amana wumuzimbwadi: «Telama tswatsu!» Miyololu myáwongumuka mu moku mandi.

8 Wanzyo wámuzimbwala: «Vwata mukaba waku amana zitika tsabatu zaku.» Phetelu wusadi bwabuna, ku manima Wanzyo wumuzimbwadi: «Vwata muzaka waku amana ndanda.»

9 Phetelu wálubuka mu kumulanda. Kakalaku zaya ni lusadisu lwa wanzyo lwa kyedika lwakala; kábanza ni mbona mesu.

10 Buna báluta mukanzu watheti yi wazodi, bátula ku mwelu wa bisengu wuna walubwakila ku mbanza. Wádikangwakila wawu-meni kuna thwala ya bawu, bálubuka amana bakala phusana muna balabala dimosi, kutala, wanzyo wutoti.

11 Buna kadibakisa, Phetelu wuzimbudi: «Buthwena, nzayi ni mu kyedika Pfumu wutumiki wanzyo wandi amana wundubudi ku moku ma Eloti yi mu moosu mana bakanzodilaka bayuta.»

12 Tangwa kábakula, wénda ku nzu ya Madiya ngudi wa Yowani wuna bakala tela ni Malaku. Kwakuna bákutakanina ndambu ya lawu ya batu yi kulombilaka.

13 Tangwa kákhokwatila ku mwelu wa luphangu, musadi wa mukhetu mosi khumbu yandi Lodi wábwesuka mu kuhinikina.

14 Buna kábakula ndinga ya Phetelu, sangu-sangu, konda kuyafulula, wátakula thinu mu kusamuna ni Phetelu mu mwelu wa luphangu kenina.

15 Bamuzimbwadini: «Ngeyi wu kilawu!» Kaasi yandi kakala sidingisa ni bwa kyedika. Bawu bakala zimbula: «Wuna wanzyo wandi.»[b]

16 Kuna phi Phetelu yi kukhokwatilaka. Báyafulula amana báyituka lawu mu kumumona.

17 Phetelu wásongila kidimbu kuna koku dyandi ni badibata, wábamenika buna kámulubula Pfumu mu boloku amana wuzimbudi: «Menikenubwa kwena Zyaki[d] yi kwena baphangi.» Kunima wálubuka, amana wénda kuma kwahika.

18 Tangwa kwakhyela kuma, baphumbulu tsula yabakwata: bekadihyula keti biki byámubwila Phetelu.

19 Eloti wátuma ni bamusanda, kaasi kámumonaku. Kábafungwasisa batsinzidi, amana wáhana nzila ni babazunduna mutwa. Kunima, wákulumuka ku Yuteya ndangu kenda ku Sezale kuna kánangina ndambu ya bilumbu.

Lufwa lwa Eloti

20 Eloti mu kimbeni kákala yi bisi Tidi yi bisi Sitoni. Kaasi bawu báyukana mu

---

[a] **12:1 12:1** Kyamvu Eloti kenina Eloti Angidipha watheti, wuna wákala mutekulu wa Eloti wuna bázonzila mu mukanda wa Luka 1:5. Pfumu wa mbanza Kodiwusi wámutombula "kyamvu" amana wámuheka muswa wa kuyala mu ndambu yambuta ya Kiseledi. [b] **12:15 12:15** Ndambu ya Bayuta bana bákala muna tangwa meni dina bakala zayila ni Nzambi wáhana wanzyo mosi kwena kanda dyandi kikuma kya kutaninadya, amana wanzyo káfwana kamonikaka mu kimutu, kafwananaka yi wuna wumuvwini. Bakwikidi bana bábanza ngatu ni wanzyo wa Phetelu kisa bazimbwala ni Phetelu wufwi kedi. [d] **12:17 12:17** Zyaki yandu kenina phangi wa yakala wa Pfumu.

kwenda mutala amana bisa. Bátundakana yi Balasitusi tsinzidi wa mwanza wa kyamvu, ndangu kabasadisa amana bálomba ngemba mukuma madya ma bawu makala tuka ku tsi yina ya kyamvu.

21 Báyukana, kilumbu kimosi amana Eloti wávwata mukonzu wandi, wázakala hana kiti kya luyalu, wáyandika mu kuzonza ku thwala ya batu boosu,

22 batu bakala mutsikisa mu kukalunga: «Yeku ndinga ya mutu kaasi yina ya nzambi mosi!»

23 Kaasi muna tangwa medina, wanzyo mosi wa Pfumu wámubeta, kikuma kahanaku lukumu kwena Nzambi, hanga bamudi kwena mimvidya amana wáfwa.

24 Kaasi ndinga ya Nzambi yámwangana amana yáyalangana.

25 Balanabasi yi Sawulu, kunima kulungisa kisalu kya bawu ku Yelusalemi, bávutuka, bámunata Yowani wuna bakala tela ni Malaku.

13

Balanabasi yi Sawulu babatumi mu kitambu

1 Muna Dibundu dina dyákala ku Atyosi, mwákala yi bambikudi yi balongi bwosu: Balanabasi, Simeyoni wuna bakala tela Kaphindi, Lukyusi mwisi Sileni, Manayena wuna wakola kumosi yi Eloti[a] wuna wakala yala ku Ngadidi yi Sawulu.

2 Muna tangwa dina bakala zatula Pfumu yi kuzila madya, Kitembu Kyatoma wuzimbudini: «Ngyekwalenu Balanabasi yi Sawulu kikuma kya kisalu kina yíbatedila.»

3 Hanga ku manima ma kuzila madya yi kulombila, babasya moku amana bábasula ni benda.

Balanabasi yi Sawulu ku Siphe

4 Disongidila, bawu bátuma kwena Kitembu Kyatoma, bákulumuka ku Selesi; amana kwakuna, bákota mu masuwa ndangu benda ku zawala dya Siphele.

5 Buna bátula ku Salamini, básamuna ndinga ya Nzambi muna nzu za kimvuka za Bayuta. Bákala yi Yowani-Malaku wuna wákala waphamu dya bawu.

6 Kunima dya kulabuka zawala dyosu yi kuna Phafwosi, báwana nganga-ngombu mosi, Muyuta mosi khumbu yandi Badi-Yesu wakala dimonikisa hanga mbikudi.

7 Kakala zingila mu mukombu wa pfumu wa zawala Seluyusi Phawulusi, mutu mosi wa mayedi. Yandi wátedisa Balanabasi yi Sawulu, mu kusanda kayuka Ndinga ya Nzambi.

8 Kaasi nganga-ngombu Edimasi (bwosu buna bakala mutela mu ngeleti), kakala batendisa amana kakala sanda mu kumuhukumuna pfumu wa zawala mu lukwikilu.

9 Hanga Sawulu (wuna bisi tela hika Pholu), wábasa yi Kitembu Kyatoma, wámutala Edimasi

10 amana wuzimbudi: «Ngeyi mutu yandu wabasa yi bukamvi yi mayedi mambi, mwana wa kiphidi-mutu, mbeni wa masonga! Wayambulaku kuzanga nzila za bukheti za Pfumu?

11 Buthwena, koku dya Pfumu dyakúzyatula ngeyi: wakítuka phofu, amana mu tangwa dimosi, wamónaku hika mwini wa tangwa.» Muna tangwa meni dina, phipha yámubwila, wáyandika mu kubabata ndangu kasanda mutu wamúsimba.

12 Tangwa kámona, pfumu wa zawala mana mabwa, wákwikila, wáyuka tsambu lawu kikuma kya malongi ma Pfumu.

Pholu yi Balanabasi ku Atyosi wa Phisidi

13 Pholu yi banduku bandi bákota mu masuwa ma Phafosi, bénda phi ku mbanza ya Pheleze dya Phafidiya. Yowani-Malaku yandi wádihambula yi bawu amana wávutuka ku Yelusalemi.

14 Tuka ku mbanza Pheleze, bálanda nzila ya bawu amana bátula ku Atyosi wa Phisidi. Kilumbu kya sabata, bákota mu nzu ya kimvuka ya Bayuta amana bázakala.

15 Ku manima ma kutanga Mitsiku yi Bambikudi mu ndinga ya ngolu, bapfumu ba nzu ya kimvuka ya Bayuta bátuma benda bazimbwala: «Baphangi, yukani ndinga lwenina yawu kikuma kya kusyamisa batu, zonzenu.»

16 Pholu wátelama, wusongidi kidimbu ku koku amana wuzimbudi: «Bisi Kiseledi yi benu lwisi muzitisa Nzambi, yukenu!

17 Nzambi wa kikanda kyaki, Nzambi wa Kiseledi kásola batata betu amana wávudisa kikanda mu tangwa dina kyákala mu kinzenza ku tsi ya Ngiphiti, kunima wálubulakya mu ngolu za koku dyandi.

18 Wábadisa kitesu kya mvula makumaya muna nganga.

19 Amana ku manima kuzilula makanda tsambwadi muna tsi ya Kanana, wábaheka tsi ya bawu hanga kimvwama

a **13:1 13:1** Yandu-yandu kákala Eloti Atiphasi wuna wásenda kwena phumbulu mosi mu kumuhonda Yowani Mubotiki (Luk 9:7-9)

20 moosu mana másalama mu kitesu kya
mvula khama ya yi makumatanu.

«Ku manima ma bwabuna, wábaheka
bazusi tii yi kuna tangwa dya mbikudi
Samwela.
21 Ku manima, bálomba kyamvu,
Nzambi wábaheka Sawulu, mwana Kisi,
wuna wábayala mu mvula makumaya.
Mukwa kikanda kya Benzyame kákala.
22 Ku manima ma kumukatula,
wábasodila kyamvu Tavidi ndangu kakala
pfumu wa bawu. Wáta kimbangi kikuma
kya yandi: "Yimusodi Tavidi mwana wa
Yese: mutu yandu wufwanani yi mabanza
mama, kalúngisa bwosu buna nzodi."
23 Muna kikanda kyandi, Nzambi, muna
lusilu lwandi kátedisila Yesu hanga muhu-
ludi kikuma kya Kiseledi.
24 Ku thwala kukwisa kwandi, Yowani
wábekitila kikuma kya mbotika ya tsobuka
ya bikalulu ya kanda dyosu dya Kiseledi.
25 Amana Yowani buna kákala manisa
kisalu kyandi, kákala zimbula: "Kwena
benu, nati yenina meni? Meni yenabwoku!
Ku manima ma meni kabati kwisila wuna
yilendaku mu kutumuna tsabatu zandi."
26 «Baphangi bama ba kikanda kya Bu-
lahami yi benu lwisi muzitisa Nzambi,
Musamu wa luhulusu wuna, kwena betu
báhitikawa.
27 Mukuma, bisi Yelusalemi yi bapfumu
ba bawu bámubakulaku Yesu, bábakisaku
phi ndinga za bambikudi zina bisi tanga
mu kosu kilumbu kya sabata. Kaasi
bálungisaza mu kumusambisa.
28 Mbatanana bakonda mona kikuma
kya kumuzengila lufwa, bálomba kwena
Philatu ni kamuhondisa.
29 Ku manima ma kulungisa moosu
mana básonika mu Masonuku kikuma kya
yandi, bámukulumuna ha kitakani amana
bámuzesa muna mazyamu.
30 Kaasi Nzambi wámufutumuna ha kati
dya bafwa.
31 Kádimonikisa bilumbu bya lawu
kwena bana bámusindikila tuka ku
Ngadidi yi kuna Yelusalemi, amana
buthwena bákituka bambangi bandi ku
thwala ya bisi Kiseledi.
32 Amana betu, tulusamwani Musamu
wa Bukheti wawu: lusilu luna kásila
kwena batata betu,
33 Nzambi wulungisima buthwena
kikuma kya betu bana ba bawu, mu
kufutumuna Yesu. Bwosu buna básonika
mu mukanda wazodi wa mikunga:

"Wenina Mwana wama,
meni, khituki tata waku lelu.

34 Nzambi kázimbula: kamúfutumuna ku
bafwa ndangu kavutukaku hika mu bivun-
disila. Bwabuna kázonzila:
"Yilúheka bima byatoma bya Tavidi
bina bilungini mu lukwikilu."
35 Ihana kázonzila muna mukunga wahika:
"Wayámbwadilaku ni Watoma waku
kavundila mu mazyamu."
36 Kinga, ku manima ma kusadisa mu
makula mandi bwosu buna kázola
Nzambi; Tavidi wáfwa, bámuzika hana
kabeta ka batata bandi amana wávunda.
37 Kaasi wuna káfutumuna Nzambi,
kávundaku.
38 Zayenubwoku, baphangi bama: mwena
yandi bisi lulongila ndoluka ya masumu;
muna moosu mana myáfwanaku kulu-
lolula mitsiku mya Moyize,
39 muna moosu meni mamana, wosu wuna
wukwikidi mwena yandi kakútumuka.
40 Disongidila ni kebenu, malubwilaku
mana básonika Bambikudi:
41 "Talenu, benu lwabasa yi kilenza,
yitukenu amana totenu!
Mukuma meni, yilúngisa muhangu wu-
mosi muna tangwa dyenu, muhangu
wumosi wuna lwakonda kwikila,
yuka ni balumenikawa!»
42 Mu kulubuka kwa Pholu yi Balan-
abasi, bábabokwadila mu kuzonzila hika
dyambu dina mu kilumbu kya sabata kina
kyálanda.
43 Tangwa kyámwangana kimvuka,
Bayuta balawu yi baphani bana bakwikila
mu malongi ma Bayuta bana bisi kumisa
Nzambi, bálanda Pholu yi Balanabasi.
Baba-baba, muna ngyambila za bawu
kumosi yi bawu, bakala basyamisa mu
kukangama ku khenda za Nzambi.
44 Sabata dina dyálanda, mbanza yosu
kwandi bákutakana mu kuyuka ndinga ya
Nzambi.
45 Mu kumona milumba-lumba mya
batu, Bayuta bahika báyuka kiphala;
bákala mufindisa phaka Pholu yi ngusi.
46 Hanga Pholu yi Balanabasi bakala baz-
imbwala yi kikumbwala kyosu: «Bwálunga
ni baluzimbwalaya, ndinga ya Nzambi,
theti kwena benu. Kaasi bwosu lulewudiya
amana lumoniki ni lufwaniku mu kutam-
bula luzingu lwa mvula yi mvula, tubaluki
kwetu kwena Baphani.
47 Mukuma Pfumu wátuheka muswa
wawu:
"Yíkukitula, ngeyi, mwini wa makanda,
ndangu, mu lusadisu lwa ngeyi, luhulusu
lwatula
tii yi muna mwatsukila tsi!"»
48 Buna báyuka bwabuna, Baphani
básangwala lawu, bázatula Pfumu kikuma

kya ndinga yandi. Amana boosu bana káyidika Nzambi kikuma kya luzingu lwa mvula yi mvula bákwikila.

49 Ndinga ya Pfumu yámwangana mu mulambu wosu.

50 Kaasi Bayuta bábalundika bakhetu ba luzitu bana bakala kumisa Nzambi yi bambuta ba mbanza amana bábasosila munyanga Pholu yi Balanabasi amana bábakukwasa mu mulambu wa bawu.

51 Bawu, bábakhukwamina fusyangeni dya bitambi bya bawu[b] amana bénda ku Kikonyumi.

52 Kaasi balonguki ba ku Atyoki wa Phisidi, bawu, bábasa yi kyesi yi Kitembu Kyatoma.

14

Pholu yi Balanabasi ku Kikonyumi

1 Ku Kikonyumi, Pholu yi Balanabasi bakala kota phi mu nzu za kimvuka za Bayuta yi kuzonzilaka mu phila yimosi ni Bayuta balawu yi bisi Ngeleti bákwikila.

2 Kaasi Bayuta bana bábwisa mu kukwikila, bakala sanda ni bavwadingisa mbundu za Baphani tii yikuna kuyenguna baphangi.

3 Mbatanana buna, Pholu yi Balanabasi báyika bilumbu bya bawu ku Kikonyumi. Bakala zonza yi kikumbwala kikuma bakala yekamina mwena Pfumu, yandi wuna wakala ta kimbangi kya ndinga ya mamboti mandi mu kuhana bidimbu yi biphadi muna moku ma bawu.

4 Muna mbanza, batu bádikabisa; bahika kikuma kya Bayuta, bakwawu kikuma kya bathumwa.

5 Kaasi bwosu bakala yilama, Baphani yi Bayuta yi bapfumu ba bawu, mu kubanyokuna yi kubahondila ku matadi,

6 bawu buna bábakulabwa, bátina ku mbanza ya Lisiti yi Delebi muna nzunga za kinzunga kya Dikawoni.

7 Kwakuna, báyandika kulonga Musamu wa Bukheti.

Pholu yi Balanabasi ku Lisiti

8 Kwákala, kuna Lisiti, yi mutu mosi wa-wokumuka malu; tuka lubutuku lwandi, kákangalaku keti mbala mosi. Wazakala kákala.

9 Kakala yuka mana kakala zonza Pholu. Yandu-yandu wumutadi amana bwosu kámona ni kákala yi lukwikilu lwalenda mubelula,

10 hanga wuzimbudi mu ndinga ya ngolu: «Telama, singika bitambi byaku!» Mutu wuna wásotuka amana wáyandika mu kukangala.

11 Bwosu bámona mambu mana kásala Pholu, milumba-lumba mya batu báthuta ndinga amana bázimbula mu ndinga ya bawu ya Dikawonye: «Banzambi bavwati lutu lwa kimutu amana bakulungi kwena betu!»[a]

12 Balanabasi bakala mutela: «Zewusi» amana Pholu: «Helemesi», kikuma yandi wákala ngenzi[b].

13 Kikumbu kya nzambi Zewusi kyákala kuna fula dya mbanza amana nganga wa kikumbu mekina, kumosi yi mulumba-lumba wa batu, wánata miluma mya bangombi yi bithundu bya kunenga, kázola ni katambikabya kimenga kwena Pholu yi Balanabasi.

14 Tangwa báyukabwa bathumwa, Pholu yi Balanabasi, báyata miledi[d] mya bawu amana bénda thinu mu mulumba-lumba mu kukalunga:

15 «Bakwetu, biki lubati hangila bwabuna? Betu phi thwenina batu hanga benu. Yuka ni tubati lusamwana Musamu wa Bukheti, ndangu lwayambula mambu makonda mupfunu amana lwabaluka kwena Nzambi wa moya wuna wáhanga zilu yi tsi yi yanga dya mbuta, yi bima byosu bina bisimwa zingila.

16 Muna makula máluta, yandi wáhana nzila kwena makanda moosu mu kulanda nzila za bawu-meni.

17 Kaasi kálembwaku mu kuta kimbangi, mu kuhangaka mambu ma mamboti; mu kulunokisinaka mvula tukidila ku zilu, amana lwisi hela phi bibundu muna tangwa dya byawu, mu kuluhekaka madya yi kyesi kya ku mbundu.»

18 Mbatanana bakala zonza bwabuna, phasi bámona mu kukandikisa kwena milumba-lumba mya batu mu kubatambikila kimenga.

19 Kunima, Bayuta bana bátuka ku Atyosi yi ku Kikonyumi bábalongisila milumba-lumba mya batu. Hanga bamutimbwadi matadi Pholu amana bámubululumuna ku phenza ya mbanza, bábanza ni wafwa

b **13:51 13:51** Mu kukhukumuna fusyangeni dya bitambi bya bawu, kyákala kidimbu mu kusongila ni batu bana babwisiwa musamu. Mambu mana matadiku hika bamwangi tsangu, kaasi matadi batu meni bana. a **14:11 14:11** Mu ndinga ya Dikawonye yi muna tsi za hika za ngeleti, mwákala yi mikhenda lawu myakala zonzila banzambi bana bisi kituka batu. b **14:12 14:12** Zewusi kenina pfumu wa banzambi ba bisi ngeleti. Bakala mutela phi «tata wa banzambi yi batu» Helemesi kenina ngenzi wa Zewusi. d **14:14 14:14** Bá́yata miledi mya bawu: yina yenina tsadidi ya Bayuta mu kusongila ni khabu bisi yuka tangwa bisi yuka ngusi zina bisi mutukwana Nzambi.

kákala.
20 Kaasi tangwa bámuzyeta balonguki,
wátokama amana wávutuka mu mbanza.
Kilumbu kyalanda, wénda yi Balanabasi
ku Delebi.

Kuvutuka ku Atyoki dya Sidya

21 Kunima dya kusamuna Musamu wa
Bukheti mu mbanza meni yayina yi kuyika
balonguki balawu, Pholu yi Balanabasi mu
kuvutuka kwa bawu, báhitila ku Lisiti ku
Kikonyumi yi ku Atyosi.
22 Bakala syamisa balonguki yi kubaheka kikesa ndangu bazyama mu lukwikilu, mu kuzimbula: «Bulombi kwena betu,
twamona kiwayi kya lawu mu kukota mu
Kipfumu kya Nzambi.»
23 Muna kosu Dibundu, bakala basodila
malemba, amana ku manima ma kulombila yi kuzila kudya, bábatambika kwena
Pfumu mwena wuna bakala sila lukwikilu
lwa bawu.
24 Kunima, báhyokila ku Phisidiya
amana bátula ku Phafidiya.
25 Ku manima ma kulonga ndinga ya
Nzambi ku Phelezi, bákulumuka ku Atadi.
26 Tangwa bákatuka kwakuna, bálabuka
ku Atyosi wa Sidiya, kuna bábatambikila
mu khenda za Nzambi, kikuma kya kisalu
kina básala.
27 Buna bátula, bákhundikisa Dibundu
amana bátendula mambu moosu mana
kábasadila Nzambi, yi buna kákangula
mwelu wa lukwikilu kwena Baphani.
28 Amana bánanga bilumbu bya lawu
kumosi yi balonguki.

15

Kimvuka kya ku Yelusalemi

1 Ndambu ya batu bana bátuka ku
Yuteya, bisa ku Atyosi, bwabu bakala longa
kwena baphangi: «Yukani ludiyotisiku,
bwosu bulombi mu mikuku mya Moyize,
lwalendaku huluka.»[a]
2 Pholu yi Balanabasi bátendana lawu yi
bawu. Hanga kunima babongi lukanu ni
Pholu, Balanabasi yi ndambu ya batu ba
bisi Atyosi batombuka ku Yelusalemi, ku
thwala ya bathumwa yi malemba ndangu
benda zonzila dyambu dina.
3 Dibundu bábaheka bina bákalabyawu
mupfunu kikuma kya mu nzila[b]. Bwosu
bakala hitila mu nzila ya Fenisi yi
ya Samadiya, yi kumenikaka buna
bábalwamina mbundu Baphani; amana
bwakala hana kyesi kya lawu kwena
baphangi.
4 Mu kutula kwa bawu ku Yelusalemi,
bathumwa yi bambuta ba dibundu,
bábayamba ku Dibundu amana
bábatendwala moosu mana káhanga
Nzambi mu nzila ya bawu.
5 Ndambu ya batu bana bákala mu
kibuka kya bafwadisi amana bákituka
phi bakwikidi, hanga batelami mu kuzimbula: «Bulungi ni babayotisa bakwikidi
bana ba Baphani amana babatuma ndangu
balemvuka mu mitsiku mya Moyize.»
6 Bathumwa yi malemba bákutakana
ndangu bazonzila dyambu dina.
7 Tangwa dya lawu kyábonga kinzonzi.
Kunima, Phetelu wátelama amana wubazimbwadi: «Baphangi bama, luzayibwa
ni tuka thama, Nzambi wasola ha kati
dya benu, ndangu mu munwa wa meni
Baphani bayuka ndinga ya Musamu wa
Bukheti amana bakwikila.
8 Amana Nzambi, yandi wuzayi mbundu,
wubatidi kimbangi mu kubaheka Kitembu
Kyatoma hanga kwena betu[d];
9 kásyaku keti diswaswanu dimosi ha
kati kya betu yi bawu, mukuma wásemisa
mbundu za bawu mu lukwikilu.
10 Buthwena bwabu, kikuma kya biki
lubati musokila Nzambi mu kubanatisa balonguki zitu dina bakonda lenda bakhaka
betu yi betu-betu mu kunata?
11 Thwisi kwikila ni mu khenda za Pfumu
Yesu twáhulwakila betu yi bawu.»
12 Kibuka kyosu kyahwena talala, amana
bakala hinikina Balanabasi yi Pholu kutendula bidimbu byosu yi biphadi bina kásala
Nzambi, mu nzila ya bawu, ha kati dya
Baphani.
13 Buna bámanisa kuzonza, Zyaki
wábonga ndinga, wázonza: «Baphangi,
ngyukenu!
14 Simoni[e] kátendula phila yina
kábongila Nzambi, mbala ya theti, hana
kati dya makanda, kanda dimosi kikuma
kya khumbu yandi.
15 Ndinga za bambikudi zifwanakani yi
mambu meni mamana, bwosu básonika:
16 "Ku manima ma bwabuna yikwisa hika,
mu kutungulula sombolu dya Tavidi dina
dyabwa,
yitélamisadya hika mu kuzangana kwandi,
amana yisúngikadya.
17 Ndangu batu bana basadi balenga sanda
Pfumu,
abwabuna, makanda moosu mana menina
yi khumbu yama,

---

a **15:1 15:1** Tala muna Lev 12:3 b **15:3 15:3** Muna mikanda myahika, básonika ni benda basindikila. Dibundu dyadi babati zonzila haha, dyadina dya Atyosi wa Sidiya. d **15:8 15:8** Khaphu ya 10:44; 11:15 e **15:14 15:14** Simoni yena khumbu yatheti ya Phetelu (Mth 4:18)

18 mamana kázimbula Pfumu, yandi wuna
wázayikisa mabanza mandi, tukidila
thama."
19 Yihana, meni mboni ni babayangisaku
Baphani bana babaluki kwena Nzambi.
20 Kaasi tubasonikinenu: bayambula mu
kudyaka mbisi basadidi mu nzila za biteki,
bayambula mbongi[f] yi bambisi bana bisi
zeka tsingu yi bana ba khengu.
21 Kikuma, tuka makula ma thama, muna
kosu mbanza, mwena yi batu bisi tanga
mitsiku mya Moyize yi muna kosu sabata
muna nzu za kimvuka za Bayuta.»

Mukanda bа́hitika kwena bakwikidi ba Baphani

22 Hanga bathumwa yi malemba yi Di-
bundu dyosu bamonibwa mboti mu kusola
bayala hana kati dya bawu ndangu benda
basindikila Pholu yi Balanabasi ku Atyosi.
Yuta wuna bakala tela phi Balasabasi, yi
Silasi, batu bákala yi kitya mu kati dya
baphangi.
23 Bábaheka mukanda wawu:
«Bathumwa, malemba yi baphangi bahi-
tiki mboti kwena baphangi Baphani bana
benina kuna mbanza ya Atyosi, muna
Sidiya yi muna Sidisi!
24 Tuyukikini ni ndambu ya batu
batukini kwena betu, bana twakondi
senda, baluvwadingisiki mabanza amana
baluyukisiki kiwayi muna ndinga za bawu.
25 Ihana, dyambu dina twа́monidya
bukheti betu boosu mu kusola bayakala
amana twabahitika kwena benu ha kimosi
yi batya betu Balanabasi yi Pholu,
26 bawu bátambika luzingu lwa bawu
kikuma kya khumbu ya Pfumu wetu Yesu
Kidisitu.
27 Tuluhitiki Yuta yi Silasi, bawu
báluzimbwala ndinga meni zina muna
munwa mya bawu.
28 Ihana ni, mboti bwenina kwena
Kitembu Kyatoma yi kwena betu-betu ni
tuluyekikaku keti kizitu kyahika, kaka mi-
hangu mina miluti mupfunu:
29 kudikenga ku bima bina balambudi
kwena biteki yi menga yi bambisi bana
ba bithitu, yambulenu kindumba; yuka
ni lwazitisa mambu mana mosu, mboti
lwahánga. Salenu mboti!»
30 Hanga bawu babasisi amana baku-
lungi ku Atyosi, kwakuna, bákutikisa
kibuka kya bakwikidi amana báhana
mukanda.
31 Bátangawa amana básangwala
kikuma kya kusyamisa kuna.
32 Yuta yi Silasi, bawu meni bakala bam-
bikudi, báhana kikesa kwena baphangi yi
kubasyamisa mu ndinga za bawu za lawu .
33 Kunima dya ndambu ya tangwa,
baphangi bábazodila kuvutuka kwa
ngemba kwena bana bábahitika. [
34 Kaasi Silasi wа́monabwa bukheti mu
kusala kuna Atyosi kaasi Yuta wа́vutuka
yandi buhika ku Yelusalemi].[h]
35 Pholu yi Balanabasi, bázinga kuna
Atyosi, mu kulonga yi kusamuna Musamu
wa Bukheti wa ndinga ya Pfumu, kumosi yi
batu bakwawu balawu.

Pholu yi Balanabasi badihambudi

36 Kunima ndambu ya bilumbu, Pholu
wа́zimbula kwena Balanabasi: «Tuvutuk-
isa mu kutala baphangi muna mbanza
zoosu, muna twа́samuna ndinga ya Pfumu,
ndangu twazaya keti bweti benina.»
37 Balanabasi kázola ni bamunata
Yowani, wuna bakala tela Malaku;
38 Kaasi Pholu kámona ni ka mboti ku
banata mutu wuna wа́batina kedi tuka ku
Phafidiya amana wakonda basindikila mu
kisalu kya bawu.
39 Bánanama lawu, ku tsuka badiham-
bula. Balanabasi wа́mubonga Malaku
amana bákota mu masuwa ndangu benda
ku Siphe,
40 Pholu, yandi, wа́sola Silasi amana
benda, ku manima ma kubasya ha moku
ma Pfumu, kwena baphangi.
41 Wа́lutila ku binzunga bya Sidiya yi
Sidisi mu kusyamisa Mabundu.

16

Thimoti wusindikidi Pholu yi Silasi

1 Pholu wа́tula ku Delebi, kunima wenda
ku Disiti. Kinga kwа́kala kwakuna yi
mulonguki mosi khumbu yandi Thimoti;
kákala mwana wa Muyuta wa mukhetu
mosi wa mukwikidi yi mwisi Ngeleti mosi.
2 Baphangi ba bisi Lisiti yi bisi Kikonyumi
bakala ta kimbangi kya mboti kikuma kya
yandi.
3 Pholu kázola ni kamunata kumosi
yi yandi, hanga wumubongi amana wu-
muyotisi kikuma kya Bayuta ba kinzunga
mekyana; kikuma boosu bakala zaya ni
tata wandi mwisi Ngeleti[a] kákala.

---

[f] **15:20 15:20** Mbongi zitadidi malongu mana, mitsiku mya bayuta myakala kandisa. (Lev 18:6-23) [h] **15:34 15:34** Nzila yayi ya 34 yenamwoku mu masonuku mahika mana ma thama. [a] **16:3 16:3** Mu mitsiku mya bayuta, bana babutuki mwena bangudi ba bayuta, babana lwesi benina Bayuta. Bulungi ni bana ba bayakala babakotisa mukhanda. Kaasi bwа́kalaku buna kikuma kya Thimoti. [b] **16:4 16:4** Lukanu meni luna mu khufi bázonzilalwa lawu muna kisyati kina bátumbula muna khaphu ya 15:23-29.

4 Muna mbanza zina bakala hitila, bakala
samuna mana bázenga[b] kwena bathumwa
yi bathwadisi kuna Yelusalemi, ndangu
balundama.
5 Mabundu makala syama mu lukwikilu
yi kukolaka kilumbu muna kilumbu.

Pholu bamutedisi ku Masetwani

6 Kitembu Kyatoma wábakandisa Pholu
yi Silasi mu kulonga Ndinga ya Nzambi mu
kinzunga kya Aziya, hanga báluta ku Fizi
yi tsi ya Ngalati.
7 Buna bátula bela-bela yi kinzunga
kya Misiya, bámeka mu kukwenda ku
kinzunga kya Bitini; kaasi Kitembu kya
Yesu kábahekaku nzila.
8 Hanga bahitidi ku Misiya amana
bákulunga ku mbanza ya Thowasi.
9 Muna phipha, Pholu wámona mbona
mesu. Mwisi Masetwani mosi wákala
hana, watelama, kakala mubokwadila
bwabu: «Luta ku Masetwani, awisa
tusadisa!»
10 Buna kámonina mbona mesu yina,
twásanda mu kukwenda ku Masetwani;
kikuma twázaya ni Nzambi kátutela
ndangu twasamuna Musamu wa Bukheti
kwakuna.

Ku Fidiphu, Didya wukwikidi mwena Pfumu

11 Buna twábonga masuwa tukidila ku
Thowasi, hanga thwendi mbala mosi yi
kuna zawala dya Samothalasi; kilumbu
kyalanda thwénda ku mbanza ya Neyapho-
disi.
12 Ha twákatuka kwakuna, thwénda ku
Fidiphu; mbanza yimosi, muna kinzunga
kyatheti kya Masetwani amana bisi Loma
bakalamwa zingila. Twánanga ndambu ya
bilumbu kwakuna.
13 Mu kilumbu kya sabata, twálubuka
mu mwelu wa mbanza, kuna khungu ya
mamba mosi, homa hana twakala banzila
ni twawana kizika kya lombilu. Twázakala
hakana amana twáyambila yi bakhetu
bana bisaha kutakana.
14 Hakala yi mukhetu mosi khumbu
yandi Didya; kikhita kya miledi mya thalu
kakala sala, mwisi mbanza ya Thiyatidi,
kakala kumisa Nzambi. Kakala yuka,
amana Pfumu wámukangula mbundu
ndangu kadihana mu ndinga za Pholu.
15 Kunima dya kutambula mbotika yi nzu
yandi yosu, wátutedisa kuna nzu yandi,
kátubokwadila mu kuzimbula: «Yuka lu-
moni ni meni yenina wakwikama kwena
Pfumu, alwisenu ku nzu yama amana za-
kalenu kwakuna.» Amana wátubokwadila
ndangu twatambwasa.

Pholu yi Silasi mu boloku

16 Bwana twákala kwenda ha kizika kya
lombilu, musadi wa mukhetu mosi wakala
yi mukisi wa nyoka[d], wakala mutuma
mu kubikula mana mabwa ku thwala,
muna phila meni yina, mwamuna bap-
fumu bandi bakala bongila mbongu, hanga
wututundakani.
17 Wayandika mu kutulanda, betu yi
Pholu, yi kukalungaka: "Batu baba benina
basadi ba Nzambi wa phungu! Babati
lulonga nzila ya luhulusu!"
18 Bwosu kakala sala bwabúna bilumbu
bya lawu, ku tsuka, Pholu wávwalangana,
amana wábaluka mu kuzonza kwena
kitembu kina: «Mu khumbu ya Yesu
Kidisitu, yikuheki muswa ni wálubuka
mu lutu lwa mukhetu yandi!» Amana
kyálubuka muna tangwa medina.
19 Buna bamona ni kivuvu kya bawu
bakala bongila mbongu kitotini, hanga
bapfumu ba mwana mukhetu wuna
babakwati Pholu yi Silasi amana babab-
ulumuni hana mbasi, kuna thwala ya
bapfumu ba mbanza.
20 Babasongidi kwena bazusi ba Loma
amana bazimbudi: «Batu baba babati
kotisa mvwalangani mu mbanza yetu.
Bayuta benina,
21 amana babati longa mikuku mya pha
mina batulombiku keti mu ku tambwasa,
keti kusadila kwena betu thwenina bisi
Loma.»
22 Mulumba-lumba wa batu phi
wábabalukila. Hanga bazusi babawom-
wasi miledi amana bahani muswa ni
babadiphula mafimbu.
23 Ku manima ma kubadiphula lawu
dya mafimbu, bábatimbula mu boloku,
balombi kwena tsinzidi ni kabatalaka
mboti-mboti.
24 Buna kabonga muswa wuna,
wábakotisa mu suku dina dyákala kuna
tsuka ya boloku amana wábakotisa malu
muna phophu.
25 Muna kisuku, Pholu yi Silasi bakala
lombila yi kuyimbila kikuma kya kuzatula
Nzambi; batu bahika ba boloku bakala
bayuka.
26 Muna mbala mosi, mafu mániningana
ngolu, mipfundila mya boloku
myániningana. Muna tangwa meni dina,
mwelu myosu mya batu ba boloku

d **16:16 16:16** Mukisi wawu wa nyoka, bakalawa sadila kwena mutu wosu wuna wákala yi hamu dya kutekila zonza mambu mana makwísa ku thwala. Kikuma kya bakidisitu, mukisi wa nyoka, bakalawa bongila hanga kitembu kyambi.

myákanguka, amana misinga myosu myátabuka.
27 Tsinzidi wátokama, amana buna kámona ni mwelu mya boloku mya kukangula, wáhola mbedi ya phoku yandi; kázola ni kadihonda, kikuma kákabanza ni bakwa boloku bátina.
28 Kaasi Pholu wákalunga: «Wudihekaku phasi! Hatwenina betu boosu!»
29 Hanga tsinzidi wulombi mwinda, wákota thinu amana wábwa kuna thwala ya Pholu yi Silasi, kuna yi kutekitaka.
30 Wabanata ku nzila amana wuzimbudi: «A bapfumu, biki pfwani yihanga ndangu yihuluka?»
31 Bamuvutwadini: «Kwikila mwena Pfumu Yesu, wahúluka ngeyi yi nzu yaku.»
32 Bámulonga ndinga ya Pfumu, yi kwena boosu bana bákala mu nzu yandi.
33 Muna tangwa meni dina, muna phipha, wábabonga yandi meni amana wásukula phuta za bawu. Wátambula mbotika, yandi yi boosu bana bákala mu nzu yandi[e].
34 Wábatombula ku nzu yandi, wábaheka bima bya kudya amana wásephila kumosi yi nzu yandi yosu kikuma kya buna bákwikila mwena Nzambi.
35 Tangwa kwakhya kuma, bazusi ba Loma bátuma basuta benda zimbula kwena tsinzidi: «Bayambwadila batu bana.»
36 Tsinzidi wátudisa muluwa kwena Pholu mu kuzimbula: «Bazusi bazimbudi ni balubula; buthwena, lubukenu amana lwenda mu ngemba.»
37 Kaasi Pholu kábavutwala bwabu: «Ku manima ma kutubetisa fimbu mu mesu ma batu, konda kutusambisa, betu batu thwena bakwa mbedi ya Loma[f]! Batutimbudi mu boloku. Amana buthwena, bazodi ni batukula mu kitsweki? Loni! Bisa tulubula bawu meni!»
38 Basuta bánata ndinga zina kwena bazusi ba Loma, bawu, bweya bwábakwata mu kuyuka ni bisi mbedi ya Loma bákala.
39 Bisa babokwadila amana bábasula, yi kubalombaka ni bakatuka mu mbanza.
40 Tangwa bálubuka mu boloku, Pholu yi Silasi, bénda ku nzu ya Didya. Buna bábamona, babasyamisa baphangi amana bénda.

17

Pholu yi Silasi ku Tesalonika

1 Kunima kulutila mu nzila ya Afiphodisi yi Apholoniya, bátula ku Tesalonika kuna kwákala nzu ya kimvuka ya Bayuta.
2 Pholu wénda kwakuna, bwosu buna kayikana. Kitesu kya masabata matatu kakala zonzila, kumosi yi bawu, mambu mana matadidi Masonuku,
3 kákalama babangwamina mu kusongila ni Kidisitu kafwana kunyokuka amana kafutumuka ha kati dya bafwa. Wuzimbudini: «Yesu wuna yibati lusamwana, yandi wuna Kidisitu.»
4 Ndambu ya bayuta hana kati dya bawu bátambwasama amana bákhundakana kwena Pholu yi Silasi. Phila mosi yi bisi Ngeleti balawu bana bakala kumisa Nzambi yi bakhetu bahika ba luzitu.
5 Kaasi Bayuta báyuka kiphala, bábonga ndambu ya bayakala bambi, bana bisi telama muna balabala, hanga balubudi mathata muna kibuka yi mvwalangani muna mbanza. Bénda kuna nzu ya Yasoni mu kusanda Pholu yi Silasi ndangu babanata ku mesu ma batu.
6 Kaasi bábawanaku; hanga babanati Yasoni yi ndambu ya baphangi bahika bakala hana ku thwala ya bazusi ba mbanza, amana báyandika kukalunga: «Batu baba bavwadingisini tsi yosu, buthwena, batudi haka!
7 Amana Yasoni wubayambiki kuna nzu yandi! Boosu babati sala mambu mafwananiku yi mitsiku mya Khayisala, mukuma babati zimbula ni henina yi kyamvu wahika, Yesu!»
8 Ndinga meni zina zibavwadingisi mulumba-lumba wa batu yi bazusi ba mbanza.
9 Kunima dya kubafutisa mbongu, Yasoni yi batu bahika, bábayambwadila.

Pholu yi Silasi ku Bele

10 Buna yabwa phipha, hanga baphangi babahitiki Pholu yi Silasi ku Bele. Mu kutula kwa bawu, bénda ku nzu ya kimvuka ya Bayuta.
11 Baba-baba bákala yi tsambu ya kubayamba kuluta bana bákala ku Tesalonika; báyambaya Ndinga ya Nzambi yi luzolu lwa mboti mu kulongukaka kosu kilumbu Masonuku, ndangu bazaya yukani mambu mana babati balonga ma kyedika menina.
12 Balawu hana kati dya bawu, bákituka bakwikidi. Phila mosi yi bisi Ngeleti ba bakhetu ba luzitu yi bayakala balawu.

---

e **16:33 16:33** Phila mosi yi mana básonika mu nzila ya 15 ya khaphu meni dyadi, yi muna khaphu ya 18:8. Disongidila ni wátambula mbotika yandi yi batu bana bakala mu nzu yandi.
f **16:37 16:37** Mitsiku mya bisi Loma myakala bwisisa kwena bazusi mu kubetisa fimbu kwena bana ba mbedi. Khaphu ya 22:25-29; 23:27.

13 Kaasi tangwa bá́yuka, Bayuta ba ku
Tesalonika, ni Pholu kabati samuna hika
ndinga ya Nzambi ku Bele, bísa hika
kwakuna, ndangu bavwadingisa milumba-
lumba mya batu.
14 Hanga baphangi bámuhitika Pholu ku
sabu dya yanga dya mbuta; kaasi Silasi yi
Thimoti básala kuna Bele.
15 Bana bakala munata Pholu, bénda
yandi yi kuna Ateni, kunima dya kuvutuka
kwa bawu ku Bele, batu meni babana bisa
yi muswa wuna ká́baheka Pholu kikuma
kya Silasi yi Thimoti ndangu bamulanda
tswalu.

Pholu ku Ateni

16 Muna tangwa medina, Pholu kakala
bahingila Silasi yi Thimoti kuna Ateni,
ká́mona ni mbanza yina yabasa yi ban-
zambi ba biteki, hanga wuyuki phasi lawu
ku mbundu.
17 Kakala solula yi Bayuta yi bana
bakala kumisa Nzambi mu nzu ya kimvuka
ya Bayuta, amana kosu kilumbu, kakala
solula yi bana kakala wana mu mazandu.
18 Ndambu ya batu ba mayedi ba
ephikidiye yi ba sitoyisye[a] bayandika
mu kuyambila yi yandi. Bahika bakala
zimbula: «Biki disongidila dya malokosi
mama?» Bakwawu bazimbudi: «Ngatu
mulongi mosi wa banzambi ba banzenza
wubati longa.» Mukuma Pholu kakala
samuna Musamu wa Bukheti wa Yesu yi
wuna wa lufutumuku[b].
19 Hanga bamubongi, bamunati ku
Ayelophazi[d] amana bamuzimbwadini:
«Fwani twazaya keti khi mawu malongi
mapha mana wubati zonzila?
20 Mukuma mambu ma kuyituka wubati
zonzila mu matu ma betu. Tuzodi twazaya
thendula ya mawu.»
21 Kikuma, bisi Ateni yi banzenza bana
bakala zingila ha kati dya bawu bakala
lutisa tangwa dya bawu dyosu mu ku-
menika holo kuyuka mambu mana mapha.
22 Pholu wátelama hana kati dya Ayelop-
hazi, wuzimbudi: «Bisi Ateni, mboni ni
batu ba kinzambi lwenina muna mambu
moosu.
23 Kikuma mu kuluta khadikini, mboni
bima byenu bya bisambu, amana mboni
phi yi mesa ma kimenga bá́sonika bwabu:
"Kwena nzambi wuna kazayakaniku." Dis-
ongidila ni lwisi mufukamina konda ku-
muzaya, yandi wuna mbati lusamwana
meni.
24 Nzambi wuna wá́hanga tsi yi byosu
bina byeninamwa, yandi wenina Pfumu
wa zilu yi wa tsi, kisiku zingila mu nzu za
Nzambi zina bá́tungila mu moku ma batu;
25 bisiku muheka bima bituki mu moku
ma batu, hanga wuna wisi konda kima,
yandi wisi baheka luzingu kwena boosu,
mwela yi bima byosu.
26 Muna nzila ya mutu mosi[e] ká́hangila
makanda moosu ma batu, baba bisi zingila
mu tsi yosu, amana wá́yidika matangwa yi
muma muna bafwani kuzingila,
27 ndangu bamusanda Nzambi, ngatu
bafwani kumumona mu kubabata. Kinga
yandi kisiku kala kyana yi mosi yi mosi wa
betu.
28 Mukuma: "Mwena yandi thwisi zingila,
thwisi ninganina amana thwenina;
Bwabuna bá́zimbula phi ndambu ya ba-
soniki benu:
"Betu phi thwenina khuna ya yandi[f]."
29 Yukani kikanda kya Nzambi thwenina,
twalendaku banza ni bunzambi bwen-
ina hanga wolu, hanga ndisu holo hanga
matadi mana bisi hala kwena batu yi ma-
banza ma kimutu.
30 Kaasi Nzambi, kisiku tala hika tangwa
dina dya kukonda mazaya, buthwena,
kabati tela batu boosu, muma mwosu,
ndangu basoba bikalulu[h].
31 Kikuma wá́sya kilumbu kina kasá́mbisa
tsi ya batu yosu mu masonga; mu nzila ya
mutu wuna ká́sola, amana wá́hana kam-
bangu kwena batu boosu, mu kumufutu-
muna ha kati dya bafwa!»
32 Buna bá́yuka kuzonzila lufutumuku
lwa bafwa, bahika bámuseya, bakwawu
bazimbudi: «Mbala yahika nana twayúka
mambu mana.»
33 Bwabuna ká́lubukila Pholu ha kati dya
bawu.

---

a **17:18 17:18** Bisi kibuka kya Ephikidiye (wá́fwa tukidila mvula 270 ku thwala Yesu Kidisitu) Bawu bakala longa ni Nzambi kena mwoku holo Nzambi kisi kuhanga kima mu luzingu lwa batu. Amana kisi hana mupfunu wa lawu ku mambu matadidi byesi. Sitoyisye: Kenina mutu wuna wisi landa malongi ma mutu wa ngangu Zeno (340-265 ku thwala lubutuku lwa Yesu Kidisitu (Isa-adi-Masi). Basitoyisye bisi hana mupfunu wa lawu ku mambu mamboti muna kosu dyambu.) b **17:18 17:18** Yesu yi lufutumuku: batu bana bakala muhinikina Pholu bakala bongila muhowu wawu wa ngeleti, wutadidi lufutumuku, hanga nzambi mosi wa mukhetu wuna bá́lunga kukhundikisa kwena Yesu. d **17:19 17:19** Mongu wa kimvuka kyambuta: mongu wa ku Ateni, kuna kyakala kutakanina kimvuka kyambuta kya mbanza. Khumbu ya kimvuka meni yásala bwabuna keti buna bisikwoku kutanina hika. e **17:26 17:26** Mu nzila ya mutu mosi: Atamu (Kuy 1:28). f **17:28 17:28** Pholu kabati zonzila basoniki ba bisi ngeleti kikuma kya kumusola Nzambi hanga kisina kya luzingu lwa kimutu. h **17:30 17:30** Kusoba kwa bikalulu: muma mwahika bá́sonika ni kusoba kwa khadidi holo kubalumuna mbundu.

34 Mbatanana buna, ndambu ya batu
bahika, bakhundakana kwena yandi
amana bakituka bakwikidi. Muna kati dya
bawu, mwakala yi Tenisi, mukwa kibuka
kya Ayelophazi, yi ngudi mosi khumbu
yandi Tamadiya yi batu bahika.

18

Pholu ku Khoditu

1 Ku manima ma bwabuna, Pholu
wakatuka ku Ateni, wenda ku Khoditu[a].
2 Kawana kwakuna, Muyuta mosi
khumbu yandi Akilasi, mwisi kizunga kya
Photi[b], wisi tula nana tukidila ku Kitadi
yi mukhetu wandi Phisikila, kikuma Kodi
kahana muswa ni Bayuta boosu bakatuka
ku Loma. Hanga Pholu wendi kuna bakala;
3 bwosu kakala sala kisalu kimosi yi
bawu, wazakala kuna nzu ya bawu mu
kusala kisalu: bakala bayidiki ba masom-
bolu.
4 Kosu sabata, kakala bonga ndinga
muna nzu ya kimvuka ya Bayuta amana
kakala sanda mu kukwikisa Bayuta yi bisi
Ngeleti.
5 Kaasi buna bakulumuka, Silasi yi
Thimoti tukidila ku Masetwani, Pholu
wadihana kimakulu mu kulonga Ndinga ya
Nzambi; kakala tendula kwena Bayuta ni
Yesu kenina Kidisitu.
6 Kaasi bwosu bakala bwisa Bayuta
malongi mandi yi kumutukwanaka,
wakhukumuna miledi[d] myandi amana
wabazimbwala: «Menga menu makala
hana thandu ya mutwa myenu! Meni
mathadiku! Buthwena bwabu, yikwenda
kwena Baphani.»
7 Wakatuka kuna amana wenda ku nzu
ya mutu mosi, khumbu yandi Titiyusi Yusi-
tusi, wakala kumisa Nzambi, nzu yandi
yakala hana kabeta ka nzu ya kimvuka ya
Bayuta.
8 Khisiphusi, pfumu wa nzu ya kimvuka
ya Bayuta, wakwikila mwena Pfumu yi nzu
yandi yosu. Amana bisi Khoditu lawu bana
bakala yuka, bakwikila amana babotama.
9 Muna phipha mosi, Pfumu
kamulubwakila Pholu mu mbona mesu,
wumuzimbwadi: «Yukaku bweya! Zon-
zaka, wudibataku,
10 mukuma meni yenina kumosi yi ngeyi.
Ka mutu ku wakuhanga kima, kikuma batu
balawu yenina bawu mu mbanza yayi.»
11 Kananga kwakuna, mvula mosi yi
ngonda sambanu hana kati dya bawu, mu
kulonga ndinga ya Nzambi.
12 Muna tangwa dina kakala Kadiyoni,
pfumu wa Loma kuna kinzunga kya Akayi,
Bayuta bakutakana, babonga lukanu lwa
mbi kikuma kya Pholu amana bamunata
ku nganda ya bazusi,
13 bazimbudi: «Mutu yandu, kabati
kwikisa batu ndangu bakumisaka Nzambi
muna phila yina milombidiku mitsiku.»
14 Pholu, buna kazola katambula ndinga,
Kadiyoni wazimbula kwena Bayuta: «Wadi
ni mutsiku kakuludi kondilo dyambu
dyahika diluti kitesu, wadi yiluyukidi buna
bufwani, benu Bayuta.
15 Kaasi hadyena dyambu ditadi mi-
howu, khumbu yi mitsiku mya benu-benu,
mana matadi benu-benu. Meni, nzodiku
kukala zusi dya mambu mana!»
16 Hanga wubakudi ku nganda ya bazusi.
17 Hanga boosu bamukwati Sositeni,
pfumu wa nzu ya kimvuka ya Bayuta,
amana bayandika kumubeta hana thwala
ya nganda ya bazusi, konda bwamuheka
phasi Kadiyoni.

Pholu vutuki ku Atyosi

18 Pholu wazakala hika kwakuna
ndambu ya bilumbu. Kunima, wabasisa
baphangi amana wakota mu masuwa
ndangu kenda ku Sidiya, kumosi yi Phisila
yi Akilasi. Wadikulula tsuki ku mutwa,
kuna Sakhe, mukuma lusilu kasila.
19 Tangwa batula ku Efesu, yandi
wabasisa Phisila yi Akilasi. Wenda ku nzu
ya kimvuka ya Bayuta amana wayambila
yi Bayuta.
20 Bamulomba ni kananga hika ndambu
ya bilumbu kwakuna; kaasi yandi kazo-
laku.
21 Wabasisa mu kuzimbula: «Yikwisa vu-
tuka kwena benu, yukani Nzambi kazo-
labwa.» Tukidila ku Efesu, wakota mu
masuwa.
22 Amana ha katula, ku Sezale katu-
lukila, watombuka theti ku Yelusalemi
ndangu kahana mboti ku Dibundu[e], ku-
nima wakulunga ku Atyosi.
23 Ku manima ma ndambu ya tangwa,
wenda amana wahyokila mu nzila ya
Ngalati yi Fizi, mu kusyamisa balonguki
boosu.

Apholosi ku Efeso, yi ku Khoditu

[a] **18:1 18:1** Khoditu yakala mbanza ya theti ya kinzunga kya Akayi. Mbanza yimosi yakala yi lawu dya batu, yazayakana lawu kikuma kya busafu. [b] **18:2 18:2** Photi kyakala kinzunga kimosi kuna londi dya tsi ya kinzunga kya Aziya, muna kabeta ka yanga dya Kaphindi. [d] **18:6 18:6** Pholu wakhukumuna miledi myandi: bwena phila mosi yi kukhukumuna fusyangeni dya bitambi (khaphu ya 13:51). [e] **18:22 18:22** Ndinga ya ngeleti yizonzi lwesi ni "watombuka ndangu kahana mboti ku dibundu, kaasi bwa kyedika ni fwani dyakala Dibundu dina dya ku Yelusalemi.

24 Kinga Muyuta mosi, khumbu yandi
Apholosi, mwisi Alekizandi, nganzi wa
mbuta kákala amana wátoma zaya mambu
matadidi Masonuku, wátula kuna Efesu.
25 Yandi, nzila ya pfumu bámulonga, yi
ngolu mu kitembu, amana kakala longa
yi tsikiningi mambu matadidi Yesu, kaasi
mbotika ya Yowani lwesi kázaya.
26 Kákala zonza yi tsikiningi yosu muna
nzu ya kimvuka ya Bayuta. Ku manima ma
kumuyuka, Phisila yi Akilasi bámubonga
mu kwenda musongila mboti-mboti nzila
ya Nzambi.
27 Bwosu kákanina mu kuhyokila
ku Akayi, baphangi bámuheka kikesa
amana bábasonikina balonguki ndangu
bamuyamba mboti-mboti. Mu kutula
kwandi kuna, mupfunu wa lawu kákala
kwena bana bákituka bakwikidi mu
khenda za Nzambi,
28 mukuma, kakala batungulula, Bayuta,
yi ngolu zoosu hana mesu ma batu, yi
kubasongila muna nzila ya Masonuku ni
Yesu kenina Kidisitu.

19

Pholu ku Efeso

1 Tangwa kákala Apholosi ku khoditu,
Pholu wálutila ku kinzunga kya myongu,
wákulumuka yi kuna Efesu. Káwana
kwakuna ndambu ya balonguki,
2 amana wubayufudi: «Lwátambula
Kitembu Kyatoma tangwa lwákituka
bakwikidi?» Bawu bamuvutwadini:
«Khaku kedi tuyuka kuzonzila Kitembu
Kyatoma».
3 Yandi wábayufula hika: «Amana khi
mbotika lwatambula?» Bawu bamuvutwa-
dini: «Mbotika ya Yowani.»
4 Hanga Pholu wuzimbudi: «Yowani
kábotika mbotika mosi ya kubalumuna
mbundu, kakala zimbula kwena batu ni
bakwikila mwena wuna wakala kwisa ku
manima ma yandi, disongidila ni Yesu[a].»
5 Muna ndinga meni zina, bátambula
mbotika mu khumbu ya Pfumu Yesu.
6 Pholu wábathetika moku, amana
Kitembu Kyatoma wábakulwamukina.
Báyandika kuzonza mu ndinga zina
zizayakaniku yi kubikulaka mambu mana
kakala bazimbwala Nzambi.
7 Bayakala bana bákala kitesu kya kumi
yi boodi.
8 Pholu kakala kwenda ku nzu ya
kimvuka ya Bayuta, kwakuna kakala
zonzila yi kikumbwala; kitesu kya ngonda
tatu kakala zonzila yi kukwikisaka batu
bana bakala muyuka mu mana matadidi
Kipfumu kya Nzambi.
9 Kaasi batu bahika, bwosu bábwisa mu
kuyuka yi mu kukwikila. Bakala lewula
Nzila yina, mu mesu ma batu boosu. Hanga
Pholu wubasisi, wénda yi balonguki ku ka-
beta, kakala solula yi bawu kosu kilumbu[b]
muna nzu ya malongi ya Tilanusi.
10 Bwabuna bwázinga mvula zoodi, mu
phila ni batu boosu bakala zingila mu
kinzunga kya Aziya, keti Bayuta keti bisi
Ngeleti, báyuka ndinga ya Pfumu.

Bana ba bayakala ba Sevwa

11 Nzambi kakala sala bidimbu bya kuyi-
tuka mu nzila ya Pholu.
12 Bwabuna bakala kusilaka kwena bam-
befu miledi kondilo bitemba bina byákala
khundakana ku lutu lwandi; bimbefu
byákala beluka amana bitembu bya mbi
byákala lubuka.
13 Ndambu ya Bayuta bakala kwenda
muma yi muma bakala meka kukula
bitembu bya mbi mwena bana bakala
byawu, yi kutumbulaka khumbu ya Pfumu
Yesu; yi kuzonzaka: «Yiluheki muswa wa
kulubuka mu khumbu ya Yesu wuna kabati
longila Pholu!»
14 Hákala yi bana ba bayakala tsamb-
wadya ba mosi wa bapfumu ba banganga
Nzambi ba Bayuta, khumbu yandi Sevwa
bakala sala bwabuna,
15 kaasi kitembu kya mbi kyábavutwala:
«Yesu, yimuzayini, nzayi mboti phi keti
nani kena Pholu; kaasi benu, banani lwen-
ina?»
16 Amana mutu wuna wákala yi kitembu
kya mbi wubabwidi, ngolu kákala kuluta
bawu; watoma babeta boosu, bálubuka mu
nzu yina, thinu, kikhonga yi phuta muna
lutu.
17 Kindanda kiditi kwena boosu bana bisi
zingila ku Efesu, Bayuta yi bisi Ngeleti;
bweya bwábakwata boosu amana bazim-
budi ni khumbu ya Pfumu Yesu yambuta
yenina.
18 Balawu ha kati dya bana bákituka
bakwikidi bakala kwisa mu kufunguna mi-
hangu mya bawu ha mesu ma batu boosu.
19 Batu balawu bana bakala sadila mikisi,
bakala nata mikanda mya bawu amana
bayokimya kuna thwala ya batu boosu.
Bátanga thalu ya mbongu ya mikanda
meni, yákala makumatanu ma mafunda
ma bibendi bya mbongu[d].

---

a **19:4 19:4** Mth 3:11; Mlk 1:4, 7-8 kusoba kwa bikalulu, bahika ni kubalumuna kwa mbundu. b **19:9 19:9** Masonuku mahika másonika yi tsikiningi ni tukidila tangwa dya 11 yi kuna tangwa dya 16. d **19:19 19:19** Mlk 6:37

20 Bwabuna Ndinga ya Pfumu yakala
mwanganina yi ngolu.

Mvwalangani ya ku Efeso

21 Kunima dya kusalama kwa mambu
mana, Pholu wa'bonga lukanu, lwa kuk-
wenda ku Yelusalemi mu kulutila mu nzila
ya Masetwani yi Akayi. Kakala zimbula:
«Buna yikatuka kuna, bwa'lunga ni yitula
hika ku Loma.»
22 Kahanga wutumi bodi ba batu bandi
bana bakala musadila ku Masetwani,
Thimoti yi Elasiti, kaasi yameni wa'sala
ndambu ya tangwa ku kinzunga kya Aziya.
23 Muna tangwa medina, mvwalangani
za lawu za'lubuka ku Efeso, kikuma kya
Nzila ya Pfumu.
24 Mutu mosi, wakala yidika bima bya
phalata, khumbu yandi Temethiyusi[e].
Kakala yidika nzu za Nzambi za khunda-
khunda za phalata kikuma kya nzambi
wa mukhetu, Atedimisi amana mbongu za
lawu kyakala balumbwala, yandi yi basadi
bana bakala sala kisalu kimosi yi yandi.
25 Ka'bakhundikisa boosu kumosi yi batu
bahika bana bakala sala yandi kisalu ki-
mosi, amana wuzimbudi: «Bakwetu, luzayi
ni kimvwama kyetu mu kisalu kyaki kyisi
tuka.
26 Kinga lubati mona amana lubati yuka
mana mabati hita; ka ku Efesu lwesi ku,
kaasi mu kinzunga kya Aziya kyosu, Pholu
meni wawuna ka'kwikisikini mulumba-
lumba wa batu mu kuzimbula ni banzambi
bana bahadi ku moku ma batu beku ban-
zambi ba kyedika.
27 Mana mafwaniku lwesi kuzanga kisalu
kya betu, kaasi mafwani phi kubebisa
mambu ma ngolu ku nzu ya nzambi ya
nzambi wa mukhetu Atedimisi yi kukulu-
muna kipfumu kyandi kina bisi fukamina
mu kinzunga kya Aziya yi muna tsi yosu
ndangu batu bamufukaminaku hika!»
28 Tangwa ba'yuka bwabuna, khabu
za'bakwata lawu amana ba'yandika mu
kukalunga: «Wambuta kenina Atedimisi wa
bisi Efeso!»
29 Mvalangani ya'kota muna mbanza
yosu. Boosu, mu kimosi, benda ku
tsaka amana ba'bakwata Kayosi yi Adisi-
tadiki, bisi Masetwani bana bisa musindik-
ila Pholu mu nzila amana bababulumuna
yi kuna tsaka.
30 Pholu wa'zola kenda lubuka ku mesu
ma mulumba-lumba wa batu kaasi ba-
longuki ba'mukandisa.
31 Amana basadi ba leta bana bakala
banduku bandi, ba'muhitika ndinga mu
kumubokwadila ni kendaku ku tsaka.
32 Bahika bakala kalunga kima kimosi,
bakwawu kyahika; kikuma, mvwalangani
lawu yakala ha kati dya kibuka. Batu bal-
awu ba'zayaku kikuma kina ba'wongamina.
33 Ndambu ya batu, muna kibuka,
ba'mutendwala Alekizande mana makala
luta, amana ba'mulundika ndangu kahyoka
ku thwala. Alekizande wa'thuta koku
ndangu kadikutumuna ku thwala ya
kibuka.
34 Kaasi tangwa ba'mutungulula ni
Muyuta ka'kala, boosu ba'yandika mu
kukalunga mu kimosi, kitesu kya
matangwa modi: «Wambuta kenina
Atedimisi wa bisi Efeso!»
35 Kaasi musoniki wa pfumu wa mbanza
wa'lenda mu kukandisa mulumba-lumba
wa batu amana wuzimbudi: «Bayakala ba
ku Efeso, nati wukondi zaya ni mbanza
ya Efeso yena tsinzidi wa nzu ya nzambi
ya nzambi wa mukhetu Atedimisi yi kiteki
kyandi kina kya'tuka ku zilu?
36 Mambu mana, heku mutu wufwani
kuketyakisama. Bulungi ni lwalembama
amana luhangaku dyambu konda kuyin-
dula.
37 Kikuma, bayakala baba lwisi bawu,
basawudiku, batukwaniku phi nzambi ya
betu wa mukhetu.
38 Yukani Temethiyusi yi banduku bandi
ba kisalu benina yi dyambu dya mutu,
bazusi benina, nganda phi yenina, ndangu
benda funda!
39 Amana yukani dyambu dyahika lwen-
ina dyawu, mboti lwanatadya ku nganda
yina yifwani kuzengadya bwosu buna
milombini mitsiku.
40 Kikuma, fwani batufunda ni
mavwanga tulubudi kikuma kya mambu
mana malutini lelu, mukuma heku kima
kibati tuheka muswa wa kukhokama
kwaku.»
41 Kunima kuzonza bwabuna,
wa'mwangakya kibuka kyosu.

20

Kitambu kya Pholu ku Masetwani yi ku Ngelesi

1 Buna ya'manisa mvwalangani,
Pholu wa'tedisa balonguki; kunima dya
kubasyamisa, wa'baheka mboti ya tsuka
ndangu kenda ku Masetwani.
2 Buna ka'lutila muna kinzunga meni
kina, wa'tomasyamisa batu kwakuna, ku-
nima we'nda ku Ngelesi.
3 Ka'zakala ngonda tatu kwakuna, muna
tangwa dina ka'zola kukota mu masuwa

[e] **19:24 19:24** Temethiyusi: kenina nzambi wa mukhetu kikuma kya buyanga yi mata wuna wa'zayakana mu khumbu ya Dyana.

ndangu kalabuka ku Sidiya, wáyuka ni Bayuta bámukasidi kifwandu; amana wábonga lukanu lwa kuvutukila muna nzila ya Masetwani.

4 Hákala yi batu benda musindikila[a]: Sophatela, mwana Philusi, mwisi Bele, Adisitadiki, Sekundusi mwisi Tesalonika, Kayusi mwisi Telebi, Thimoti, Tisiki yi Thofima bisi Aziya.

5 Baba-baba batekila kwenda, amana bátuhingila kuna Thowasi.

6 Kwena betu phi, kunima kilumbu kya mapha makonda muvimbu, twálabuka tukidila ku Fidiphu. Kunima bilumbu bitanu, tubawani kuna Thowasi, kwakuna, twánanga bilumbu tsambwadi.

Kitambu kya tsuka kya Pholu ku Thowasi

7 Muna kilumbu kyatheti kya phosa[b], twákala bakutakana muna masikidika kikuma kya kubukuna dipha. Pholu, yandi mutu wákana ni kenda mu kilumbu kyalanda, kakala yambila yi batu bákala mu kimvuka. Amana wáleyisa kinzonzi tii yi muna kati kya phipha.

8 Mwinda mya lawu myákala ku mwanza wa ku zilu kuna twákala bakutakana.

9 Kaasi ngunza mosi wákala hana wazakala hana thandu ya nela, khumbu yandi Etiki. Hanga kilu kyamuluku-luku kimukwati muna tangwa dina kakala zonza Pholu; wáhukumuka ku kilu, wátukidila kuna nzu ya tatu ya ku londi, wudilembini hana tsi. Buna benda ni bamuvumbula, bámuwana wufi kedi.

10 Hanga Pholu wukulumukini, wázenzama hana kákala amana wámuzangula muna moku mandi; kunima wuzimbudi: «Lubangaku! Wamoya kenina!»

11 Tangwa kátombuka, wábukuna dipha kikuma kya kudya, kunima kázonza hika tangwa dya kaleyi yikuna kwakhyela kuma, kunima dya bwana, wénda.

12 Bámunata ngunza wuna wamoya, bwáhana kikesa kya lawu.

Batukini ku Thowasi, bendi ku Mile

13 Kikuma kya betu, hanga thwendi theti mu masuwa yi kuna Asosi, kuna twafwana ni twamubongila Pholu. Yibwana káyidika, kikuma kazola ni kendila mu nzila ya mukhidi.

14 Buna katuwana ku Asosi, twámukotisa mu masuwa amana thwénda ku Miteleni.

15 Tuka kwakuna, twákangala mu yanga dya mbuta amana kilumbu kyálanda, twátula ku thwala Kiyo. Kilumbu kyalanda tutudi ku Samosi, amana ha kilumbu kyálanda[d], twátula ku Mile.

16 Kikuma, Pholu kákana ni kalutila ku kabeta ka Efesu, ndangu kalutisaku tangwa dyakhatu mu Aziya. Tswalu kakala kwenda ndangu katula ku Yelusalemi mu kilumbu kya Phandikoti.

Pholu wuyambidi yi bambuta ba ku Efeso

17 Buna bákala hana Mile, Pholu wátuma ni babatedisa malemba ku Efesu.

18 Buna bátula kuna kákala yandi, wubazimbwadi: «Luzayibya mboti, benu, bikalulu byama ku thwala ya benu, tangwa dyosu, tuka kilumbu kyatheti, tangwa yidyata mu kinzunga kya Aziya.

19 Yímusadila Pfumu, mu kudikulumuna, mu matsanga, ha kati dya bimeka bina byándatina bifwandu bya Bayuta.

20 Konda kusweka kima, yílusamwana amana yílulonga moosu mana menina mupfunu, ku thwala ya batu boosu yi muna nzu zenu.

21 Yíbatendwala Bayuta yi Bangeleki ndangu basoba bikalulu, badihana kwena Nzambi amana bakwikila mwena Pfumu Yesu.

22 Buthwena, meni wakukasa yenina kwena Kitembu, yendi ku Yelusalemi, konda kuzaya mana makwenda mbwila kwakuna.

23 Kaasi nzayi kwama ni muna kosu mbanza yina, Kitembu kyatoma kisi tekilatsongila ni miyololu yi kiwayi bibati phingila kwakuna.

24 Kaasi meni luzingu lwama luhitiku mupfunu lawu. Kima kingyenina mupfunu lawu kutula yi kuna tsuka ya kisalu kyama yi kiyeka kápheka Pfumu Yesu: mu kuta kimbangi kya Musamu wa Bukheti wa khenda za Nzambi.

25 «Buthwena nzayi mboti ni, meni, lwambonaku hika, benu boosu muna yíhitila mu kulonga Kipfumu kya Nzambi.

26 Ihana ni thambwasibwa lelu kwena benu: wakasemi kwama yenina muna menga ma benu boosu.

27 Mukuma yílusamwana moosu mana kázenga Nzambi, konda kuluswekila kima.

28 Dikengenu benu-benu yi kwena kibuka kya mikoku[e] mina káluhekila Kitembu Kyatoma khumbu ya bamvungi

[a] **20:4 20:4** Muna masonuku mahika, báyika ni yi kuna Aziya (tsi yakhunda ya Aziya) [b] **20:7 20:7** Kikuma kya Bayuta, kilumbu kyákala yandika mu tangwa dya kumi yi nana. Basoniki bahika babati zonzila ni mu "masikidika ma kiphosa"; bahika phi ni mu "masikidika ma lumingu". [d] **20:15 20:15** Muna masonuku mahika báyika ni kunima munangu wumosi ku Thoziyoni. [e] **20:28 20:28** Disongidila ni kimvuka kya bakidisitu.

ba mikoku. Lundenu Dibundu dya Nzambi, dina kásumba mu menga mandi.
29 Nzayi mboti meni, ni kunima dya kwenda kwama, bakwisa kota hana kati dya benu bambwa-ngongu[f] ba nganzi bana banyókuna kibuka kya mikoku.
30 Amana mu kati dya benu, batélama batu bahika bakwata zonza mambu ma lu-vunu ndangu bahungula balonguki kwena bawu.
31 Yihana ni kengilenu, lwabambuka phi ni mu mvula tatu, phipha yi mwini, mu matsanga, yikalaku lembwa mu kul-ulwengisa, kosu mutu, mana makwísa ku thwala.
32 «Amana buthwena, yilusisi mu moku ma Nzambi yi muna ndinga ya khenda zandi. Yina yenina yi ngolu za kutunga yi kuhana bima bya bukheti kwena bana benina ba yandi.
33 Yínekaku keti mbongu, keti wolu keti miledi mya mutu.
34 Luzayibwa benu-benu: moku mama matsadisini mu kuvwa bima byosu yíkala byawu mupfunu yi kwena banduku bama.
35 Mu moosu, yílulonga ni mu kusala bwabuna lwabásadisila baphutu, mu kuyindulaka ndinga za Pfumu Yesu, yandi wázimbula yandi meni: "Kyesi kya lawu kyisi kala mu kukaba, keku ni mu kubonga!"»
36 Kunima kuzonza bwabuna, wáfukama kikuma kya kulombila ha kimosi yi bawu boosu.
37 Boosu mu bidilu, bámubumbakana Pholu amana bámuyamba.
38 Kyadi kya lawu bákala kyawu, kikuma kábazimbwala ni bamúmonaku hika. Ku-nima bénda musindikila yikuna masuwa.

21

Pholu wendi ku Yelusalemi

1 Bwosu twáhambwasana yi bawu, twásabuka, amana twátadisa ku zawala dya Khosi; kilumbu kyalanda, twátula ku Lodi, amana ha twákatuka kwakuna, thwénda ku Phatala.
2 Buna twáwana kwakuna masuwa mana makala kwenda ku Fenisi; hanga tukoti mwamuna amana thwendi.
3 Buna twátula bela-bela yi Siphe, twásisadya ku koku dya kimama, amana twálanda sambwa dya Sidiya, ndangu twatula ku Tidi kuna máfwana masuwa mu kutulula bima.
4 Bwosu twáwana balonguki, twánanga kwakuna bilumbu tsambwadi. Baphangi, bálwengisa kwena Kitembu Kyatoma amana bázimbula kwena Pholu ni katombukaku ku Yelusalemi.
5 Kaasi tangwa yáhita phosa meni yina, twálanda nzila yetu. Bénda tusindik-ila boosu yi bakhetu yi bana ba bawu yi kuna phenza ya mbanza; twáfukama kuna kabeta ka yanga dya mbuta amana twásambila.
6 Kunima dya kudiheka mboti za tsuka, twákota mu masuwa, bawu bávutuka kwabawu.
7 Amana betu buna twámanisa kita-mbu kyetu mu mamba, thwénda tuka ku Tidi yikuna Tholemayasi. Kwakuna twábaheka baphangi mboti, hanga tunangi hika kilumbu kimosi yi bawu.
8 Kilumbu kyálanda, twákatuka, thwénda ku Sezale. Hanga thwendi ku nzu ya Fidiphu wuna wákala musamuni wa Musamu wa Bukheti, yandi kákala mosi hana kati dya bayakala tsambwadi bana básola ku Yelusalemi, twánanga kuna nzu yandi.
9 Kákala yi bandumba baya bana bakala bikula.
10 Bwosu twánanga kuna bilumbu byalawu, mbikudi mosi, khumbu yandi Hakabusi; wátuka ku Yuteya, wisa tula hakana.
11 Hanga wisi kuna twákala betu, wubongi mukaba wa Pholu, amana wudikasi malu yi moku, kunima wuzim-budi: «Tala mana kázimbudini Kitembu Kyatoma: Mutu yandu wuvwi mukaba wawu, Bayuta, kuna Yelusalemi, yi bwabubu bamúkasa, ndangu bamulam-bula kwena baphani.»
12 Buna twáyuka bwabuna, betu yi bana bákala hakana, twámubokwadila Pholu ndangu katombukaku ku Yelusalemi.
13 Hanga Pholu wuvutudi: «Kikuma kyabiki lubati didila yi kuphumuna mbundu? Meni yenina wayilama, ka kikuma kya kukhasa ku lwesi kaasi yi kikuma kya kufwila kuna Yelusalemi kikuma kya khumbu ya Pfumu Yesu.»
14 Bwosu kázolaku mu kutambwasa mana twakala muzimbwala betu, twákosikilaku hika ndinga amana tuz-imbudini: «Yambula luzolu lwa Pfumu lwahangama!»
15 Ku manima ma kulutisa ndambu ya bilumbu kwakuna, twáyilama amana thwénda ku Yelusalemi.
16 Ndambu ya balonguki ba ku Sezale bisa tusindikila yi kuna twafwana kuleka,

f **20:29 20:29** Disongidila ni batu bafwanana yi bambwa-ngongu (bambisi) ba nganzi. Benina balongi bana bisi longa malongi mambi.

kuna nzu ya Nasoni mwisi Siphe; wákala mukwikidi tukidila thama.

Pholu ku Yelusalemi

17 Mu kutula kwetu ku Yelusalemi, baphangi bátuyamba yi kyesi.

18 Kilumbu kyálanda, Pholu wátunata ku nzu ya Zyaki; amana malemba moosu mísa kwakuna.

19 Wábaheka mboti amana wáyandika mu kutangumuna moosu mana káhanga Nzambi, mu nzila kisalu kyandi, ha kati dya baphani.

20 Ku manima ma kumuyuka, bámuzatula Nzambi. Hanga bamuzimbwadini: «Wumoni, phangi, keti makumi ma mafunda makwa ma Bayuta bakitukini bakwikidi; boosu babasi yi tsambu ya kuzitisa mitsiku.

21 Kamba báyuka ni muna malongi maku, ngeyi wubati tuma Bayuta boosu bana bisi zingila mu kati dya makanda ndangu babwisa mitsiku mya Moyize; kamba bayótisaku hika bana, balundaku phi hika mikuku mya kikanda.

22 Biki bifwani? Bayúka kaka ni wísikini.

23 Disongidila, sala kaka mana tukuzimbwadi. Henina ha kati dya betu yi bayakala baya básidiki lusilu.

24 Babonga, disemisa ha kimosi yi bawu amana bafutila mbongu, ndangu badikulula mutwa. Hanga boosu bazáya ni heku kima kya kyedika muna khululuka yina báyukiki kikuma kya ngeyi, kaasi ngeyi phi wisi lunda mitsiku.

25 Kikuma kya Baphani bana bakituki bakwikidi, betu, tumoniki ni mboti twabasonikina ni bayambula kudya mbisi batambiki kwena biteki, keti ba menga, yi bambisi ba bithitu, bayambula phi kindumba.»

26 Kilumbu kyalanda, Pholu wábonga batu meni babana, wádisemisa ha kimosi yi bawu amana wákota kuna nzu ya Nzambi mu kusamuna keti khi tangwa byamánisa bilumbu bya kudisemisa, keti khi tangwa phi batámbika kabu dya mosi yi mosi wa bawu.

Pholu bamukwati muna Nzu ya Nzambi

27 Ku tsuka ya bilumbu bina tsambwadi, Bayuta ba ku kinzunga kya Aziya, bana bámumona mu nzu ya Nzambi, bálundika mulumba-lumba wa batu wosu amana bámukwata.

28 Bakala kalunga: «Bisi Kiseledi, tusadisenu! Mutu yandi, yandi wisi longa kwena boosu yi muma mwosu, mambu ma mbi matadidi betu Bayuta kikuma kya mitsiku mya Moyize yi kizika kyaki! Wukotisi phi bisi Ngeleki muna nzu ya Nzambi yi kusumunaka kizika kyaki kyatoma!»

29 Mukuma ku luyandiku bámona Thofimi mwisi Efeso ha kimosi yi yandi muna mbanza ya Yelusalemi, amana bakala yindula ni Pholu wámukotisa mu nzu ya Nzambi.

30 Mbanza yosu yekina mu mvwalangani, amana batu bálubuka muma mwosu. Bámukwata Pholu amana bámulubula mu nzu ya Nzambi, kunima dya bwabuna, báyafikila mwelu.

31 Bwosu bakala sanda mu kumuhonda, kindanda kiditi kwena tudibeni[a] ni mvwalangani yikoti mu Yelusalemi dyosu.

32 Muna mbala mosi, yandi wábonga baphumbulu yi basatudiyoni amana wákulumuka thinu. Buna bámona tudibeni yi baphumbulu, báyambula kumubeta Pholu.

33 Hanga tudibeni wubwesuki amana wásenda ni bamukwata amana bamukasa mu miyololu myodi. Kunima wáhyula keti nani káhala yi biki káhanga.

34 Muna mulumba-lumba wa batu, kosu mutu kakala kalunga muna phila yandi amana pfumu wa baphumbulu funda ba Loma, kálendaku mu kuzaya kikuma kya kyedika muna mambu mana, wásenda ni bamunata ku Kaa dya baphumbulu[b].

35 Buna kátula Pholu mu sikadiye, baphumbulu bámuthuta, kikuma kya mvwalangani ya mulumba-lumba wa batu,

36 kikuma kibuka kya batu kyakala mulanda yi kukalungaka: «Kafwa!»

Pholu wusambi

37 Buna bázola kumukotisa mu Kaa dya basuta, Pholu wázimbula kwena tudibeni: «Pfwani yikuzimbwala dyambu?» Pfumu wa baphumbulu wumuvutwadi: «Wuzayiya kuzonza Ngeleki?

38 Ka ngeyi ku mwisi Ngiphiti wuna wákotisa mvwalangani mu bilumbu bilutiki amana wátini mu nganga yi bandwandwa mafunda maya kikuma kya kunwanisa ngemba ya ku Loma?»

39 Pholu wumuvutwadi: «Meni yenina Muyuta wa ku Talasi dya ku kinzunga kya Sidisi, yíbutukila mu mbanza yina yizayakani. Yikubokwadidi, pheka muswa wa kuzonza kwena batu.»

---

[a] **21:31 21:31** Tudibeni kenina Pfumu wa kibuka kya basuta funda dimosi ba Loma. Haha kenina hanga pfumu wa mbuta bibuka bya basuta khama tsambwadi ba Loma kuna Yelusalemi.

[b] **21:34 21:34** Kaa dya baphumbulu: dyákala ku mazyokidi ma tangwa ma nzu ya Nzambi. Bisi Loma bakaladya sadila, Ka medina, kikuma kya kutanina nzu ya Nzambi. Mbala za hika, bakaladya bongila phi hanga boloku.

40 Pfumu wa baphumbulu funda ba Loma wámuheka muswa. Pholu, wátelama muna sikadiye, wusongidi kidimbu kuna koku kwena batu. Talala dyákota. Hanga wuzimbudi kwena bawu mu ndinga ya Bayuta:

22

1 «Baphangi bama yi batata bama, yukenu buthwena mana yenina mawu mu kuluzimbwala kikuma kya kudikutumuna kwama.»

2 Buna báyuka ni kakala bazonzila mu ndinga ya Bayuta, talala dyekina hika dya lawu. Pholu wuzimbudini:

3 «Meni, yenina Muyuta. Yíbutwakila ku Talasi muna kinzunga kya Sidisi; kaasi muna mbanza meni yayi tsatsukidini, ndongwakidi phi, muna malu ma Ngamadyedi, yandi wuna wándonga mbotimboti mitsiku mya batata betu. Yíkala mutu wabasa yi tsambu yiluti kitesu kikuma kya Nzambi, bwosu lweninabwa benu boosu lelu.

4 Yínyokuna yi kuna lufwa bana bakala landa Nzila yayi, mu kukwatisaka bakhetu yi bayakala yi kubakotisa mu boloku.

5 Keti mbuta wa banganga Nzambi yi kibuka kya mbuta kya malemba bafwani mu kuta kimbangi kyama. Yítambula phi kuna moku ma bawu mikanda mya nzila kikuma kya baphangi ba bayuta bana bisi landa Nzila yayi kuna Tamasi. Yenda kwakuna ndangu yikwata bana bákala kuna amana yibanata ku Yelusalemi ndangu babaheka ndola.»

Pholu wutendudini buna kábalwala mbundu

6 «Mu nzila yíkala amana yikala bwesuka ku Tamasi, muna mbala mosi, muna mwinyakati, mitsyenzya mya lawu myátuka kuna zilu, myákyenzula homa hosu hana yíkala.

7 Hanga mbwini ha tsi amana ngyuki ndinga yimosi yakala nzimbwala: "Sawulu, Sawulu, kikuma kya biki wubati ndyokwanina?"

8 Hanga mvutudini: "Nati wenina ngeyi Pfumu?" Yandi wunzimbwadini: "Meni, yenina Yesu mwisi Nazaleti, wuna wubati nyokuna ngeyi."

9 Bana bakala yi meni bámona mitsyenzya, kaasi babakulayoku ndinga ya wuna wakala nzonzisa.

10 Hanga nzimbudini: "Biki pfwani mu kuhanga, Pfumu?" Pfumu wunzimbwadini: "Telama, ndawenda kuna Tamasi, amana kwakuna bakúzimbwala moosu mana wufwana mu kuhanga."

11 Bwosu yikalaku mona hika, kikuma kya khembu ya mitsyenzya mina, bana bákala kumosi yi meni bátsimba kuna koku mu kundatisa, amana yítula ku Tamasi.

12 «Kinga hákala yi mutu mosi khumbu yandi Ananiya, mutu wakwikama mu mitsiku, wuna bakala hanina kimbangi kya mboti kwena Bayuta boosu bana bisi zingila kwakuna,

13 wísa kwena meni amana wunzimbwadi: "Sawulu, phangi wama, mona hika!" Muna tangwa medina, ngyandiki kumona hika, amana yimumoni.

14 Amana wunzimbwadi hika: "Nzambi wa batata betu wákusola mu kuzaya luzolu lwandi, ndangu wamona mutu wa Masonga amana wayuka ndinga yandi.

15 Mukuma wakála mbangi kikuma kya yandi, ku thwala boosu, muna mambu mana wumonini yi mana wuyukini.

16 Amana buthwena, biki wahánga? Telama, tambula mbotika, tumbula zina dya Pfumu ndangu wasukuka mu masumu maku."»

Pholu wutendudini buna bámutuma kwena baphani

17 «Mu kuvutuka ku Yelusalemi, tangwa yikala lombila muna nzu ya Nzambi, mboni mbona mesu.

18 Amana yimumoni Pfumu, wuna wánzimbwala: "Hanga tswatsu, katuka tswatsu ku Yelusalemi, mukuma batu bana batámbwasakyoku kimbangi kyaki wathíla."

19 Meni mvutudini: "Pfumu, bazayi mboti ni yikala kwenda muna kosu nzu za kimvuka za Bayuta mu kusya yi kubetisa bana bisi kwikila mwena ngeyi.

20 Amana tangwa bánokisa menga ma mbangi waku Kitsyeni, hana yíkala menimeni, yíbatambwasa, yikala simba miledi mya batu bana bámuhonda[a]."

21 Hanga wunzimbwadini: «Ndawenda, meni yikútuma kwena baphani!"»

Pholu yi pfumu wa baphumbulu funda ba Loma

22 Bámuhyinikina tii yi kuna ndinga yayi; kaasi hanga bathuti ndinga amana bazimbudi: «Kafwa! Ka mboti ku mu kusisa mutu wa mutindu wawu ni kazinga mu tsi yayi!»

23 Bakala kalunga, kulosa miledi mya bawu yi kutimbulaka mufututu muna zilu.

24 Tudibeni wásenda ni bamukotisa mu kaa dya baphumbulu amana bamubeta kikuma kya kumuzonzisa, ndangu bazaya kikuma kina bakala mukalwangina bwabuna kikuma kya yandi.

a **22:20 22:20** Khaphu ya 7:58; 8:1.

25 Bwosu bakala mukasa yi tsibu, Pholu wázimbula kwena satudiyoni wuna wákala hana: «benu, lufwani kubetisa fimbu mwisi mbedi ya Loma yandu bakondi sambisa[b]?»
26 Tangwa káyuka bwabuna, satudiyoni wenda menika kwena tudibeni, wumuzimbwadi: «Biki wahánga? Mudyambu mutu yandu kenina mwisi Loma!»
27 Tudibeni wísa kwena Pholu amana wumuzimbwadi: «Nzimbwala, ngeyi, mwisi Loma wenina?» «Eeh», wuvutudi bwabuna.
28 Tudibeni wuvutwakidi hika: «Meni, mu mbongu za lawu yíbongila muswa wawu!» Pholu wuvutudini: «Meni, tukidila lubutuku lwama.[d]»
29 Muna tangwa medina, batu bana bázola mu kumuzonzisa, báhaluka kyana; amana tudibeni wáyuka bweya, kikuma kya buna kábakula ni mwisi Loma wuna kakasisikini.

Pholu ku thwala kimvuka kyambuta kya Bayuta

30 Kilumbu kyalanda, mu kusanda kazaya kyedika kina bakala mufundila, Pholu, kwena Bayuta, wámukutwamisa misinga amana wásenda kwena bambuta ba banganga Nzambi yi kimvuka kyosu mu kukutakana; kunima, wámukulumuna Pholu amana wámusya kuna thwala ya bawu.

23

1 Pholu wábatala kuna mbunzu batu bákala ha mbasi, wuzimbudi: «Baphangi bama, kikuma kya meni, yi katsatsa ka bukheti kosu yisi zingila ku mesu ma Nzambi, yi kuna lelu dyadi.»
2 Mbuta wa banganga Nzambi Ananiya[a] wásenda kwena bana bákala bela-bela yi yandi ni bamubetila ku munwa.
3 Hanga Pholu wumuzimbwadi: «Nzambi wakúbeta ngeyi, kibaka basiti phemba[b]! Ngeyi wenina wasikuka haka kikuma kya kupfundisa buna bulombi mitsiku yi mana matadidiku mitsiku, wubati senda ni bambeta!»
4 Bana bákala bela-bela yi yandi bázimbula: «Wubati tukwana mbuta wa banganga Nzambi!»
5 Pholu wuvutudi: «Nzayikiku, baphangi bama, ni mbuta wa banganga Nzambi kákadiki. Kikuma, básonika bwabu muna Masonuku: "Wazónzilaku mbi ya pfumu wa kanda dyaku!"»
6 Bwosu kázaya ni ha kati dya kimvuka kyambuta hákala yi Basadise yi Bafwadisi, hanga Pholu wuyandiki kukalunga: «Baphangi bama, meni yenina Mufwadisi, mwana wa Bafwadisi! Yukani meni babati pfundisa, kikuma kya kivuvu mu lufutumuku lwa bamvumbi.»
7 Tangwa kázonza bwabuna, ngyuma zábwa hana kati dya Bafwadisi yi Basadise, amana kimvuka kyádikabisa.
8 Kikuma Basadise, bawu, bisi zimbula ni kweku lufutumuku, keti wanzyo, keti kitembu kaasi Bafwadisi, bawu, bisi kwikila muna byosu bina.
9 Báthuta hika ndinga, hanga ndambu ya balongi ba mitsiku bana bákala ku mukanzu wa Bafwadisi bátelama amana bábwisa mu ndinga ya ngolu: «Tumoniku keti mbi mwena mutu yandu. Amana yukani kitembu kondilo wanzyo wumuzonzidikini!»
10 Bwosu zakala vula ngyuma, tudibeni wáyuka bweya ni bamubukununa nana Pholu, hanga wusendi kwena baphumbulu bandi ni bakulumuka amana bamukatula Pholu ha kati dya bawu amana bamukotisa mu kati dya kaa dya baphumbulu.
11 Phipha yalanda, Pfumu wisa mulubwakila amana wuzimbudi: «Kikesa! Bwosu buna wuthidi kimbangi ku Yelusalemi, bwabuna phi wánata kimbangi ku Loma.»

Kifwandu kikuma kya Pholu

12 Tangwa kwakya kuma, Bayuta bákasa kifwandu amana balabi ni badyáku, banwáku phi keti kima yukani khaku kedi bamuhonda Pholu.
13 Bakasi ba kifwandu kina bákala thalu kuluta makumaya.
14 Bénda bamona bapfumu ba banganga Nzambi yi bambuta ba dibundu ndangu babazimbwala: «Tudikini thiti ni twadyáku kedi kima yukani khaku bamuhonda Pholu.
15 Buthwena, benu, yukanenu yi bakwa mukanzu wambuta ndangu balomba kwena tudibeni, ni bamukulumuna Pholu

b **22:25 22:25** Tala disongidila dya kyufu kya Pholu muna khaphu ya 16:37.
d **22:28 22:28** Yísumba mu mbongu za lawu: Mu mitindu mitatu myáfwana mu kukituka mwisi Loma: 1. Kubutuka, yuka ni bibuti byaku byawu byodi mu menga ma Loma benina. 2. Lufutu lwa kisalu kimosi kina wásala kuna Loma, amana phi batu boosu bana bisikwa zingila bátambwasakya. 3. Kufuta kwa mbongu za lawu.
a **23:2 23:2** Ananiya yandu, mbuta wa banganga Nzambi kákala tukidila mu mvula ya 47 yi kuna mvula ya 59.
b **23:3 23:3** Bibaka bya bisi Phalesitini byákala bya kunenga mu phembi kikuma kya kubwisisa ni batu basimbabya nana mu phipha. Bwosu bázonzila mazyamu mu mukanda wa Mth 23:27. Kibaka básita phemba disongidila ni "mutu wambi".

ku thwala ya benu. Hanga mbedi ni lubati zola lwalonguka yi masingitini dyambu dyandi. Amana betu, hanga tuswamini ndangu twamuhonda konda katula kedi.»

16 Kaasi mwana khasi wa Pholu wáyuka kuzonzila kifwandu mekina amana wénda kuna kaa dya baphumbulu, wákota kwakuna mu kumuzimbwala Pholu.

17 Pholu wátela mosi wa basatudiyoni amana wumuzimbwadi: «Munata mwana yakala yandi kwena tudibeni, mukuma kenina yi ndinga ya kumuzimbwala.»

18 Satudiyoni wuna wámubonga, wámunata phi kwena tudibeni amana wuzimbudi: «Pholu wuna wenina mu boloku, káthedini amana wundombi ni yisa kunatina mwana yakala yandi wenina yi ndinga ya kukuzimbwala.»

19 Tudibeni wámusimba muna koku, wénda ku phengu amana wámuhyula: «Biki wuzodi wanzimbwala?»

20 Yandi wávutula: «Bayuta báyukani ndangu bakulomba ni mbasi wamúkulumuna Pholu ku thwala kimvuka kyambuta, hanga mbedi ni yandi zodi kalonguka mboti dyambu dyandi.

21 Kaasi ngeyi, wubayukilaku, mukuma, batu kuluta makumaya, hana kati dya bawu, bamúleka mutambu. Bádikini thiti ni badyaku kima keti kunwa yuka ni khaku kedi bamuhonda Pholu. Buthwena, bayilama benina amana dibanza dya ngeyi babati hingila.»

22 Kunima dya kumukandikisa mwana yakala wuna ni kamenikinaku kwena mutu, mambu mana kámuzimbwala, hanga tudibeni wumuvutudini.

Pholu bamuhitiki ku Sezale

23 Kunima, tudibeni wátedisa basatudiyoni boodi amana wubazimbwadi: «Bongenu baphumbulu khama zoodi yi bakwawu makumi tsambwadi bana bisi zanza ha thandu ya baphunda yi bakwawu hika khama zoodi bana benina yi madyonga ndangu bayilama mu kukwenda ku Sezale mu tangwa dya vwa dya phipha.

24 Yidikenu phi baphunda kikuma kya kumunatina Pholu kwena pfumu wa kinzunga Fidikisi[d].»

25 Hanga wusoniki kisyati bwabu:

26 «Kodiyusi Dizyasi, kwena mutu wa mayedi pfumu wa kinzunga Fidikisi, mboti.

27 Mutu yandu, Bayuta bámukwati, amana bázodikini ni bamuhonda wadi yendiku yakidilaka yi kibuka kya baphumbulu bama; ngyukiki ni mwisi mbedi ya Loma kenina.

28 Bwosu nzodikini mu kuzaya kikuma kina bakamufundilaka, yímukulumuna kuna thwala ya kimvuka kya bawu kyambuta.

29 Mbakisi ni muna mambu matadidi mitsiku mya bawu bakadi mufundila, kaasi hákalaku keti kima kifwani kumunatina lufwa holo miyololu.

30 Buna bándwengisiki ni bakasi kifwandu kikuma kya mutu yandu, yikuhitiki yandi mbala mosi, yibazimbwadiki bana bamufundiki, ni benda mufunda kwena ngeyi.»

31 Baphumbulu bá'hanga bwosu kituma kina bátambula, bámubonga Pholu amana bámunata phipha-phipha yikuna Atiphatisi.

32 Kilumbu kyálanda, bávutuka ku kaa dya baphumbulu básisa lwesi bakwa baphunda mu kukwenda yi Pholu.

33 Buna bátula ku Sezale, hanga bahani mukanda kwena pfumu wa mbanza amana bamusongidi yandi Pholu.

34 Kunima dya kutanga mukanda, pfumu wa kinzunga wumuhyudi Pholu keti mwisi khi kinzunga ká'kala. Buna káyuka ni mwisi Sidisi ká'kala,

35 hanga wumuzimbwadini: «Yikuyuka nana tangwa bakwísa bana bá'kufundikini.» Amana wásenda ni bamuphatila mu nganda ya Elotie.

24

Bayuta bamufundi Pholu

1 Kunima bilumbu bitanu, nganga Nzambi wa mbuta Ananiya wákulumuka ku Sezale ha kimosi yi ndambu ya malemba yi nganzi mosi, khumbu yandi Teditulusi. Bámufunda Pholu kwena pfumu wa kinzunga Fidikisia.

2 Bámutedisa Pholu amana Teditulusi wáyandika mu kumufunda bwabu: «Pfumu, kikuma kya kisalu kyaku yi buna wubati yidikila mambu ma tsi yayi, hahana thwenina yi ngemba ya singu yayi.

3 Thwisibya zaya kosu tangwa yi muma mwosu yi mbundu yimosi, pfumu wambuta Fidikisi.

4 Kaasi, mukusya ni yikuhitisaku tangwa ngeyi, yikubokwadidi ni watambwasa mu kutuhinikina yi kyesi kyosu muna koma ka tangwa.

---

d **23:24 23:24** Atonyusi Fidikisi: yandi wákala pfumu wa mbanza mu kinzunga kya Yuteya ha kati dya mvula 52 yi 59 holo 60.

e **23:35 23:35** Nzu meni yina, bátungilaya kuna Sezale kwena Eloti wambuta amana pfumu wa mbanza ya Loma wásolaya hanga nzu yandi ya luyalu.

a **24:1 24:1** Fidikisi: Yandi wuna bazonzidini mu khaphu ya 23:24 yi kisona kina banamikikwa.

5 Kikuma tumoniki ni, mutu yandu kenina mvwanzi. Ngyuma kisi sanda hana kati dya Bayuta boosu, hana tsi yina bisi zingila; kenina mutwadisi wa dingumba dya bisi Nazaleti[b].
6 Kázodiki phi ni kasumuna nzu ya Nzambi, hahana twámukwatidini. [Tuzodiki ni twamufungwasa bwosu mibati lombila mitsiku myetu,
7 kaasi Dizyasi pfumu wa baphumbulu wisi yakidila amana wumubotudi mu moku ma betu,
8 hangi tutumi thwisa mufunda ku thwala ya ngeyi[e].] Wufwani kumuhyula ngemeni, ndangu wazikisa moosu mana tubati mufundila.»
9 Bayuta boosu bátambwasa hanga mbedi ni bwa bukheti bwákala bwabuna.

Pholu wusambi kwena pfumu Fidikisi

10 Kunima dya kumusongila mu kidimbu ndangu kazonza kwena pfumu wa kinzunga, Pholu wátambula ndinga, wuzimbudini: «Nzayibwa ni tukidila ndambu ya mvula za lawu wenina zusi wa tsi yayi, yi kivuvu kyosu yisámbila ku mesu ma ngeyi.
11 Bwosu wufwani wazikisabwa ngeyimeni, khaku kedi hahita bilumbu kumi yi byodi, tukidila buna yitombukidi ku Yelusalemi mu kufukamina Nzambi.
12 Bángwanaku keti muna nzu ya Nzambi, keti muna nzu za kimvuka za Bayuta, keti muna mbanza ni mbati finda phaka yi mutu kondilo kulundika mulumba-lumba wa batu.
13 Balendaku, buthwena bwabu, mu kukusongila kima kina babati pfundila.
14 Kaasi, nzayibwa ku thwala ya ngeyi ni muna Nzila meni yayina, babati tela bawu ni yambi, mwamuna phi yisi sambidila Nzambi wa batata betu; yisi kwikila phi muna mambu mana basonika mu Mitsiku yi Bambikudi.
15 Yenina yi kivuvu mwena Nzambi, bawu meni phi bazayibwa ni lufutumuku lwakala kikuma kya batu ba masonga yi batu ba mbi.
16 Yihakana, meni phi, yisi sila ngolu ni yikala yi katsatsa ka bukheti, ku mesu ma Nzambi keti kwena batu.
17 «Kunima mvula za lawu yísa ku Yelusalemi mu kuhana mulambu wa khenda kikuma kya batu ba tsi yama yi kutambika makabu kwena Nzambi.
18 Hahana bángwana mu nzu ya Nzambi. Wakasemi, konda kulumbika batu keti mvwalangani.
19 Kaasi ndambu ya Bayuta lwesi batuka ku Aziya bákala hana, bawu bafwaniki kwisa telama ku thwala ngeyi mu kupfunda, yukani kima benina kyawu kitadidi meni.
20 Kondilo, baba bazimbula keti khi kifu bakhwatiki kyawu tangwa batsambisiki ku thwala ya kibuka kyambuta.
21 Akolu yakala ndinga yina yíthuta, wa mutendendi kuna thwala bawu: "Kikuma kya lufutumuku lwa bafwa, meni, tsambidi lelu, ku thwala ya benu!"»
22 Fidikisi, yandi, wátekila dizayila mambu mana matadidi Nzila, wávutulakya kinzonzi mu kilumbu kyahika. Wubazimbwadi: «Tangwa kakwísa tudibeni Dizyasi, hanana yítaladya dyambu dya benu.»
23 Kásenda kwena satudiyoni ni kamutalaka amana kamusisila ndambu ya tangwa dya kusala luzolu lwandi, konda kukandikisa ni bakwawu khunda bamusadisa.

Pholu ku thwala ya Fidikisi yi Thusila

24 Kunima dya ndambu ya bilumbu, Fidikisi wísa yi mukhetu wandi Thusila[f], wuna wákala muyuta. Amana wátuma ni benda mubonga Pholu. Wámuhinikina buna kakala zonzila mambu matadidini lukwikilu mwena Yesu Kidisitu.
25 Kaasi bwosu kakala zonzila, pholu, mu mambu matadidi khadidi ya masonga yi kusipha kwa mbundu yi pfundusu yina yakwísa, Fidikisi, bweya bwámukwata, wumuzimbwadi: «Buthwena, awenda kwaku; Ha yimóna tangwa, yikútedisa.»
26 Kakala yi kivuvu ni ngatu Pholu makuta kamuheka; yihana kakala muzyetisila ndangu basolulaka yi yandi.
27 Mvula zodi záhita bwabuna, kunima Fidikisi bámuhingana kwena Phokuyusi Fesitusi. Bwosu kázola ni kabasephidisa Bayuta, Fidikisi wámusisa Pholu muna boloku.

25

Pholu wulombi kenda samba kwena Khayisala

1 Tangwa káyandika Fesitusi kisalu muna kinzunga, bilumbu bitatu byáhita.

b **24:5 24:5** Bisi Nazaleti: muhowu wawu, bisiwa sadila kikuma kya bakidisitu bana batheti amana muna Mth 21:11 bázonzilawa kikuma kya Yesu. Kaasi kuna káwanawa Mathayi, kuzayakaniku.
e **24:8 24:8** Bisona byabi byenina mu khunga, tukidila ku tsuka ya nzila ya 6 yi kuna luyandiku lwa nzila ya 8, byeninamwoku mu masonuku ma lawu mana ma khulu.
f **24:24 24:24** Thusila: mwana mukhetu watsuka wa kyamvu Eloti Angidipha (khaphu ya 12:1); Fidikisi wámuyiba kwena yakala dyandi wuna watheti, kyamvu Emesi.

Wákatuka ku Sezale mu kukwenda ku Yelusalemi.

2 Bambuta ba banganga Nzambi yi bapfumu ba Bayuta bisa mufunda Pholu kwena yandi. Bakala mubokwadila

3 mu kulomba lusadisu lwa kumutedisa ku Yelusalemi. Bakala mukasila fwongu balenga muhondila mu nzila.

4 Kaasi Fesitusi wávutula ni Pholu mu boloku dya ku Sezadi kákala amana ka thama ku, yandi meni kákhana vutukisa kuna Sezadi.

5 Hanga wuyikini: «Bambuta, hana kati dya benu, bakulumuka yi meni; amana yukani mutu meni wuna dyambu dya mbi káhanga, bamufunda.»

6 Fesitusi kánangaku bilumbu nana keti kumi kwena bawu, kunima wávutuka ku Sezale. Kilumbu kyalanda, wásikuka kuna nganda ya bazusi amana wásenda ni bisa yandi Pholu.

7 Buna kátula Pholu, Bayuta bana bátuka ku Yelusalemi bámuzyeta amana bámukasila misamu mya lawu mya mbi mina balendaku keti bawu meni mu kubangumuna.

8 Kaasi Pholu wádikutumuna mu kuzimbula: «Tsumuniku kima, keti mu mutsiku wa Bayuta, keti mana matadidi nzu ya Nzambi, keti mana matadidi Khayisala.»

9 Bwosu kázola Fesitusi mu kusephidisa Bayuta, hanga wuhyudi kwena Pholu: «Wutambwasi mu kutombuka ku Yelusalemi ndangu wenda samba dyambu meni dina ku thwala ya meni?»

10 Pholu wuvutudini: «Watelama yenina ha mbasi ya bazusi ya Khayisala, amana kwakuku kwa fwani batsambisila. Phangiku kima kyambi kwena Bayuta, bwosu wuzayididibwa ngeyi-meni.

11 Yukani mu kibela yenina, kina kifwani kundatina lufwa, mbwisiku kufwa. Kaasi yukani mweku dyambu dya mukwandi muna moosu mana babati pfundila batu baba, heku mutu wenina yi muswa wa kundambula kwena bawu. Ihana ni ndombi mu kukwenda samba kwena Khayisala.»

12 Hanga Fesitusi, kunima kuyambila yi batu bandi, wuvutudi: «Bwosu wulombikibwa ngeyi meni mu kukwenda samba kwena Khayisala, wakwénda phi kuna thwala Khayisala.»

Pholu ku thwala Angidipha yi Belenisi

13 Kunima ndambu ya bilumbu, kyamvu Angidipha yi Belenisi bátula kuna Sezale ndangu bamuheka mboti Fesitusi[b].

14 Bwosu bálutisa ndambu ya bilumbu kwakuna, Fesitusi wámenika dyambu dya Pholu kwena kyamvu, mu kuzimbula: «Fidikisi mutu mosi kasala kwatisa muna boloku.

15 Buna yenda ku Yelusalemi, bambuta ba banganga Nzambi yi bambuta ba Bayuta bámufunda mu kulomba ndola ya yandi.

16 Yíbavutwala ni bisi Loma bisiku kala yi kikalulu kya kulambula mutu mosi, konda kukhundikisa musambi yi bafundi amana kabonga tangwa dya kudikutumuna ku mambu ma bawu mana mabati muyangisa.

17 Hanga bísa yi kwaku nzila mosi yi meni. Konda kuhitisa tangwa, kilumbu meni kina kyalanda, nzakadi kuna nganda ya bazusi, amana tsendi ni bamunata mutu wuna.

18 Tangwa bátelama bafundi bandi, bamufundaku keti mu dyambu dimosi dya mbi dina yikala mubanzila meni.

19 Phaka lwesi bakala findana kikuma kya mambu ma bunzambi bwa bawu yi kikuma kya mutu mosi wuna bisi tela Yesu, wáfwa amana Pholu kisi tambwasa ni moya kenina.

20 Kwena meni, yíkala tsukungu ku thwala ya dyambu dya mutindu wuna, yímuhyula ni yuka katónda mu kukwenda ku Yelusalemi ndangu benda musambisila dyambu meni dina kwakuna.

21 Kaasi Pholu wálomba, ndangu dyambu dyandi bazengiladya kwena pfumu wa mbuta wa Loma. Hangi phani muswa ni bamusya mu boloku yikuna yimúhitikila kwena Khayisala.»

22 Angidipha wuzimbudi kwena Fesitusi: «Meni phi, yitonda kumuhinikina mutu meni wuna.» Fesutusi wumuvutwadini: «Mbasi wamúhinikina.»

23 Kilumbu kyalanda, Angidipha yi Belenisi bátula yi lukumu lwosu amana bákota muna suku dya nganda, kumosi yi batudibeni yi batu ba luzitu ba mu mbanza. Bisa yandi Pholu, bwosu kásenda Fesitusi.

24 Hanga Fesitusi wuzimbudini: «Kyamvu Angidipha, yi benu boosu lwenina haka kumosi yi betu, talenu mutu yandu bisa funda kwena meni! Kibuka kyosu kya Bayuta, kwakala ku Yelusalemi, kwakala kwaku,

b **25:13 25:13** Angidipha: kenina kyamvu Angidipha wa zodi, mwana wa kyamvu wuna babati zonzila muna khaphu ya 12. Yandi wákala kyamvu wa kinzunga kya Kadisisi, kina kyenina ku londi dya Phalesitini, yi milambu myahika.

boosu babati kalunga ni káfwanaku hika mu kuzinga.

25 Kwena meni, yímona ni kahangiku keti kima kafwani kufwila. Kaasi bwosu kálombi yandi meni ni pfumu wa mbuta wa Loma kenda musambisa, meni phi yímonibwa bukheti mu kumuhitika yandi.

26 Bwosu yeku yi dyambu dya tsikiningi pfwani yimusonikina pfumu wa mbuta mu mana mamutadi; yimutelamisi ku thwala ya benu, theti kwena ngeyi kyamvu Angidipha, ndangu kunima dya byufu byaku, yibonga kima kya kusonika.

27 Mukuma, mbonibwoku bukheti mu kuhitika mutu wa boloku konda kutendula dyambu dina babati mufundila.»

26

Pholu wusambini ku thwala Angidipha

1 Angidipha[a] wázimbula kwena Pholu: «Tendula dyambu dyaku.» Hanga Pholu wáthuta koku kuna zilu, amana wáyandika mu kusamba:

2 «Mu kyesi yenina, kyamvu Angidipha, mu kusamba lelu ku thwala ya ngeyi kikuma kya mambu moosu mana bisi pfundila Bayuta,

3 mukuma wuzayimya bukheti, mikiku mya Bayuta yi phaka za bawu. Yikubokwadidi ni wangyuka yi sipha dya mbundu.

4 «Bayuta boosu bazayilwa luzingu lwama buna lwákala tuka kileki; yi buna yízingila tukidila luyandiku ha kati dya tsi yama, kuna Yelusalemi.

5 Banzayi tuka thama amana bafwani mu kuta kimbangi, yuka batyebwa, ni yízingila hanga Mufwadisi, muna dingumba dina dyákala yi nziki-nziki ya kulunda bunzambi bwetu kuluta batu boosu.

6 Amana, buthwena, babati tsambisa kikuma kivuvu kyama kyenina muna kilangi kina ká́sila Nzambi kwena batata betu.

7 Kilangi kina bisi sila mbundu bikanda byetu kumi yi byodi, bisi sungamina phipha yi mwini ni kilangi kina kyalúngila. Kikuma kya kivuvu mekina, oh kyamvu, babati pfundila kwena Bayuta!

8 Kikuma kya biki lwisiku kwikidila ni Nzambi kisi futumuna bafwa?

9 Meni-meni yikala banza theti ni bwáfwana mu kunwanisa mu phila yosu khumbu ya Yesu mwisi Nazaleti.

10 Yibwana yíhanga ku Yelusalemi. Yíkotisa mu boloku, meni-meni, bakwikidi lawu, muna hamu dina yíbonga kwena bambuta ba banganga Nzambi; amana tangwa bakala zola kubahonda, meni yikala hana mukhala wama.

11 Muna nzu za kimvuka za Bayuta zoosu, yikala hita mu kunyokuna bakwikidi ndangu balewula lukwikilu lwa bawu. Khabu za mukwandi zina yíkala zawu kikuma kya bawu, yikala banyokuna yi muna mbanza za kinzenza.»

Meni dya Pholu kábalwamina mbundu

12 «Yi bwabuna yikala kwendila ku Tamasi yi hamu yi muswa wuna bápheka bambuta ba banganga Nzambi.

13 Kilumbu kimosi, muna kati kya mwini, oh kyamvu, yímona muna nzila, myesi mimosi myátuka kuna zilu; mitsyenzya meni mina, mikenzudi hana yíkala meni hosu yi batu bana bakala kwenda tsindikila. Myakala kedyamina kuluta tangwa.

14 Betu boosu twabwa ha tsi, amana yíyuka ndinga yimosi yakala nzimbwala muna ndinga ya Bayuta: "Sawulu, Sawulu, kikuma kya biki wisi ndyokwanina? Phasi bwena kikuma kya ngeyi mu kutsitanana meni. Hanga kibulu bathumbikidi muhangu kwena pfumu wandi."

15 Meni mvutudini: "Nati wenina ngeyi Pfumu?" Pfumu wumvutwadi: "Meni, yenina Yesu wuna wubati nyokuna ngeyi.

16 Kaasi vumbuka, telama. Tala kikuma kina yikulubwakidini; yítekilakusola mu kukala musadi yi mbangi wa mambu mana wumoni kwena meni yi kikuma kya mana yikúsongila hika.

17 Yikútanina ha kati dya kanda dyadi dya bayuta yi kwena Baphani kuna yikutumini meni.

18 Kikuma kya kubatemuna mesu, ndangu bakatuka mu phipha amana bisa ku mwini; bakatuka mu hamu dya Satana amana bisa kwena Nzambi. Amana yuka ni bakwíkila mwena meni, batámbula ndoluka ya masumu ma bawu yi ndambu ya kuvwa ha kati dya bana bá́solama."»

Pholu wuzonzidini muhangu wandi

19 «Yi bwabuna, kyamvu Angidipha, yíkolamaku ku mbona mesu yina yátuka ku zilu.

20 Kaasi kwena bisi Tamasi theti, yi ku Yelusalemi, yi muna Yuteya dyosu, yi kwena Baphakanu, yísamuna ni bulungi basoba bikalulu amana bisa kwena Nzambi, yi mihangu mina mibati songila ni basobi bikalulu.

21 Yi kyakina kikuma bákhwatila Bayuta kuna nzu ya Nzambi, bámeka phi kuphondila.

22 Kaasi bwosu ká́tsweka Nzambi, yízingila yi kuna lelu dyadi amana mbati

a **26:1 26:1** Khaphu ya 25:13.

ta kimbangi ku thwala baleki yi bambuta, konda kuzimbula kima kyahika katula lwesi mana basamuna bambikudi yi Moyize:

23 Kidisitu wafwana mu kunyokuka, amana wafwana kukala watheti mu kufutumuka ha kati dya bafwa, kafwana mu kusamuna mwini kwena Bayuta yi Baphani.»

Pholu wumulombi ni Angidipha kakwikila

24 Bwosu kakala samba bwabuna, Fesitusi wakalunga: «Kilawu wenina, Pholu! Kulonguka kwa lawu kukukitudi kilawu!»

25 Pholu wavutula: «Yeku kilawu, mbutamutu Fesitusi; zenina ndinga za kyedika, za mupfunu phi zina yisi zimbula.

26 Kyamvu wuzayima yi tsikiningi mambu mana, amana yibatibwa muzimbwala yi singu dyosu. Mukuma khwikidini ni kazimbakaniku kima, kikuma moosu mana mahangaminaku mu kitsweki.

27 Kyamvu Angidipha, wisi kwikila mwena bambikudi? Nzayi mboti ni wisi kwikila mwena bawu!»

28 Angidipha wazimbula kwena Pholu: «Ka thama ku wakhwikisa amana wakhitula mukidisitu!»

29 Pholu wavutula: «Kwasala tangwa dya khunda holo dya lawu, yizola ni, yuka ni Nzambi katyabwa, hakalaku lwesi ngeyi kaasi yi boosu bana babati phinikina lelu, lwakituka bwosu yenina meni; katula lwesi miyololu myami.»

30 Hanga kyamvu Angidipha, pfumu wa kinzunga Fesitusi, Belenisi yi boosu bana bazakala kumosi yi bawu batelama.

31 Mu kuyekuka, bakala dizimbwala bawu yi bawu: «Mutu wuna kahangiku kima kyamunatina lufwa kondilo boloku.»

32 Angidipha, kikuma kya yandi, wazimbula kwena Fesitusi: «Mutu wuna, bakhani muyambwadila, wadi kalombikiku ni bamuzengila mukanu kwena Khayisala.»

27

Pholu bamuhitiki ku Loma

1 Bwosu dyakala ni thwedila mu masuwa ku Kitadi, bamuhani Pholu yi batu bahika ba boloku ha moku ma satudiyoni mosi khumbu yandi Zudiwusi, wakala mu kibuka kya baphumbulu kina bakala tela «kibuka kya baphumbulu Okisiti.»

2 Buna twakota muna masuwa mamosi matuka ku Andalamiti, makala kwenda ku mbungu ya kinzunga kya Aziya, hanga thwendi. Hana kati dya betu hakala yi Adisitadiki mwisi Masetwani wa ku Tesalonika.

3 Kilumbu kyalanda, twatula ku Sitoni. Zudiwusi, yandi wakala musadisa Pholu yi maweti moosu; wamusenda mu kwenda kinda banduku bandi ndangu kabonga bina kenina byawu mupfunu.

4 Ha twakatuka hakana, twahitila ku mukinda wa zawala dya Siphe, kikuma pfunzi yakala kwisa kuna twakala kwendila betu.

5 Kunima dya kusabuka yanga dya mbuta bela-bela yi Sidisi yi Phafidiya, twatula ku Mila dya Disi.

6 Kuna, satudiyoni kawana masuwa ma ku Alekizandi makala kwenda ku Kitadi, amana watukotisa mwamuna.

7 Bilumbu byalawu twananga mu nzila kikuma masuwa makala tika malembi-malembi. Mu phasi twatudila ku thwala ya mbanza ya Kinidi. Pfunzi yatuhekaku nzila, hanga thweka kwendisa ku zawala dya Kheleti, twahitila ku Salumoni.

8 Mu phasi za lawu twakala kwendila amana twatula homa hamosi bakala tela ni Mbungu Yabukheti, bela-bela yi mbanza ya Lazeya.

9 Bwosu twalutisa tangwa dya lawu amana phila ya kukwendila yakuma kihonza, tangwa dya kuzila kudya[a] dyahita. Pholu watekila bazimbwala:

10 «Banduku bama, mboni ni nzila yayi, yakalaku lwesi yambi kikuma kya masuwa yi bilekwa byenina mu kati; kaasi kikuma kya moya myetu phi.»

11 Kaasi satudiyoni kakwikilaku mu mambu ma Pholu, hanga wuyukidi lwesi wuna wakala natisa masuwa yi mukwa mawu.

12 Kikuma mbungu yakalaku mboti mu kuzakala mu tangwa dya kyosi, bahika bayandika mu kukatuka kuna, bazola ni batula ku Fenikisi, mbungu yikwawu ya Kheleti, yina yatala kuna mazyokidi ma tangwa, ndangu balutisila kwakuna tangwa dya kyosi.

Pfunzi yitukudi hana yanga dya mbuta

13 Koma ka muphephi katuka ku banda, kahita; babanza ni balungisa lukanu lwa bawu. Bathuta kima kya zitu kina

a **27:9 27:9** Kuzila kudya mu tangwa dya tsuka ya mvula yi luyandiku lwa mbangala: yenina khumbu yikwawu ya mukinzi wa bayuta "kikuma kya kudifyongununa". Muna tangwa medina, mbuta wa banganga Nzambi kakala tambika kimenga kikuma kya masumu ma bisi Kiseledi (Lev 16:29-34). Bakalawa ta mu ngonda ya vwa, kondilo ku luyandiku lwa ngonda ya kumi, muna tangwa dina, mamba kakala kihonza mu kusabuka.

kyakala zyamisa masuwa ku thwala pfunzi hanga masuwa mekakwendila ku kabeta ka sambwa dya Kheleti.
14 Kaasi ku manima ma tangwa dya khunda, pfunzi yimosiyátuka ku zawala, yina bisi tela «kimbongila kya ku tunda yi ku tsosu» yátukula.
15 Masuwa mahunguluka, hakalaku mutindu wa kuzyamina ku kimbongila; hanga tudiyambwadidi kwetu twatika.
16 Bwabuna twakala hitila kuna kabeta ka koma ka zawala kamosi bisi tela ni Khota, twahita, mu phasi twákwatikisila mudimba wuna wákala wakuzitikila ku manima ma masuwa.
17 Kunima dya kukoka masuwa, basadi ba masuwa bákasama misinga ndangu mamwangalakanaku. Bweya bákalabwawu ni basangamina nana mu zelu dya Siditi, amana básula muna mamba kima kya zitu kina kyambuta kyakala simba masuwa bayandika mu kutika.
18 Kilumbu kyalanda, bwosu yakala tuningisa ngolu pfunzi, bátimbula mu mamba ndambu ya bilekwa bina byákala mu masuwa.
19 Kilumbu kyatatu, bálosa hika bisalulu bya bina byákala mu masuwa.
20 Keti tangwa keti thetimbwa kálubukaku, muna bilumbu byalawu, amana pfunzi yakala tukula ngolu. Hanga tukatudini kivuvu kya kuhuluka.
21 Bádyaku keti kima kimosi tuka thama. Hanga Pholu, wátelama hana kati dya bawu, wábazimbwala: «Banduku bama, wadi lwangyukilaka ni tukatukaku ku Kheleti, wadi lumonikiniku phasi za bwabu.
22 Kaasi buthwena yilulombi ni lwakala yi khwakasu; mukuma ka mosi ku wa benu watotisa luzingu; kaasi masuwa lwesi.
23 Kikuma muna phipha ya lelu, wanzyo mosi wa Nzambi wuna wumvini yi wuna yisi sadila kándubwakidini
24 amana kánzimbwadini: "Wuyukaku bweya, Pholu! Bufwani wenda samba ku thwala Khayisala, amana Nzambi wukuheki kabu dya boosu bana babati tika mu mamba kumosi yi ngeyi."
25 Kikuma kya buna, dikasikisenu, bakhunda bama, mukuma mbati kwikila mwena Nzambi ni dyakála bwosu kánzimbwala.
26 Batútimbula ku sambwa dya zawala dimosi.»
27 Yákala phipha ya kumi yi ya wakala tunatisa muphephi muna yanga dya Adiyatiki. Muna kati kya phipha, basadi ba masuwa bakala mona ni tubwesuki mu tsekengi.
28 Bázitikila kisengu kya zitu kuna musinga ndangu batesila dingu, bamoni ni kuleya kwa dingu kwákala kitesu kya metele makumaya. Kunima dya kuphusana koma, bátesa hika, bámona ni dingu dyekina kitesu kya metele makumatatu.
29 Bweya bwábakwata ni masuwa madibunda nana ku matadi, yihana bátimbwala bima biya bya zitu byákala kuna manima ma masuwa, mu kuhingila ni kuma kwakhya tswatsu.
30 Kaasi, bwosu bákala yi sunga dya kutina, basadi ba masuwa, bakala hunikisa mu kukulumuna mudimba wa luhulusu muna mamba hanga bana bendi zitikila bima bya zitu ku thwala ya masuwa,
31 Pholu wázimbula kwena satudiyoni yi kwena baphumbulu: «Yukani batu baba benamwoku mu kati kya masuwa, lufwaniku lwahúlukaku.»
32 Hanga baphumbulu batabudi misinga mina myakala zyamisa mudimba wa luhulusu amana báyambwadilawa ni wabwa.
33 Buna bakala hingila ni kuma kwakhya, Pholu wábaheka kikesa boosu ndangu badya, wuzimbudini: «Lelu kilumbu kya kumi yi ya tuka buna lubati hingila, amana konda kudya kima.
34 Yihana mbati lubokwadila ni lwatambula madya, mukuma mupfunu maluyenina kikuma kya luhulusu lwenu. Ka mosi ku hana kati dya benu watótisa lusuki lumosi lwa mutwa wandi.»
35 Kunima dya kuzimbula bwabuna, wátambula dipha, wávutula matondu kwena Nzambi ku thwala boosu, kunima wábukunadya amana wáyandika mu kudya.
36 Hanga, bwosu kyabavutwakisa kikesa, boosu bátambula madya.
37 Muna masuwa, batu boosu, twákala khama zoodi yi makumi tsambwadi yi sambanu.
38 Tangwa bádya boosu bayukuti, bálosa bule mu yanga dya mbuta ndangu masuwa makuma hengi-hengi.

Masuwa mazangani

39 Buna kwakya kuma, bábakulayoku tsi, kaasi bámona lwesi homa ḥana kákotila mamba mu mafu, amana bámeka kununguna masuwa yi kuna khungu ya mamba.
40 Bákutumuna misinga mya bima bya zitu ndangu basulabya mu mamba amana bákutumuna muna mbala mosi bima bya zitu bina byákala ku yenda dya masuwa; kunima bátelamisa muledi wa

yenda wahika kuna thwala ya masuwa ndangu muphephi wanatisa masuwa ku sambwa.
41 Kaasi ba'bwa ha tumba dimosi dya tsekengi ha kati kya phuphu zodi, amana masuwa ma'batakana. Mutwa wa masuwa wakalaku nikana hika, hanga mayo misi bula manima ma masuwa yi ngolu zoosu.
42 Baphumbulu ba'zola mu kuhonda batu ba boloku boosu ndangu keti mosi wa bawu katinaku mu kusaya.
43 Kaasi satudiyoni, yandi ka'zola kamuhulula Pholu, hanga wubakandisi mu kulungisa dibanza dya bawu. Wa'senda kwena bana ba'zaya kusaya ni baditimbula batheti mu mamba ndangu balubuka ku tseki;
44 Bakwawu ba'fwana kubalanda mu kusadila mabaya yi bitini bya masuwa. Yibwabuna ba'lubwakila batu boosu ku tseki konda kima kya mbi.

28

Pholu ku zawala dya Madita

1 Buna twalubuka konda kihonza, ba'tuzimbwala ni zawala dina khumbu ya dyawu Madita.
2 Bisi zawala meni dina ba'tuyamba yi mbundu yimosi. Bwosu kakala noka mvula yi kikuma kya kyosi, hanga bawiki kalunga ziku dya mbawu, batutedini betu boosu twayetila.
3 Pholu ka'tonguna mukuta wa mitsosu ndangu kasya hana mbawu, kaasi, muna kyungila kya mbawu, sawa mosi wa'lubukamwa amana wa'nama kuna koku dyandi.
4 Tangwa ba'mona nyoka wanama kuna koku dyandi, bisi zawala dina ba'dizimbwala bawu yi bawu: «Mu kyedika mutu yandu muhondisi kenina, mbatanana kahuluki ku yanga dya mbuta konda kihonza, nzambi wuna wisi futa batu ku mbi ya bawu, katondiku ni kazinga hika.»
5 Kaasi Pholu wa'khukumuna koku, nyoka wa'bwa hana ziku dya mbawu amana ka'yukaku keti ndunza.
6 Batu ba'hingila ni bamumona kuvimba holo kabwa amana kafwa muna mbala mosi; kaasi bwosu bahingila lawu, mu kumona ni keti kima kimosi kyambi kya-mubwilaku, hanga babaludi mabanza ma bawu amana ba'yandika mu kuzimbula ni nzambi mosi ka'kala.
7 Mwa'kala, muna bela-bela, yi mukombu wumosi wa pfumu wa zawala, khumbu yandi Phubidiyusi. Yandi wa'tutambula yi mbundu yimosi amana twa'nanga kuna nzu yandi bilumbu bitatu.
8 Tata wa Phubidiyusi walambalala ka'kala hana thangi; mbawu ya mulutu ka'kala yawu yi phulu-phulu ya menga. Hanga Pholu wukoti muna nzu yandi, wa'mulombila Nzambi, wa'musya moku amana wa'beluka.
9 Hanga bwabuna, bambefu bahika ba'kala muna zawala bísa bawu phi amana ba'beluka.
10 Luzitu lwalawu ba'tuheka, amana mu kukatuka kwetu, ba'tukana byosu bina twa'kalabyawu mupfunu.

Pholu wutudini ku Loma

11 Kunima munangu wa ngonda tatu, tukoti mu masuwa mana ma bisi Alekizandi mana malutisa tangwa dya kyosi muna zawala, ba'sonika: «Dyosikidi[a].»
12 Buna twa'tula ku Silakusi, twa'nanga kwakuna bilumbu bitatu.
13 Ha twa'katuka kuna, tulandi mukinda wa zawala yikuna twatudila ku Lekyo. Pfunzi ya kubanda buna ya'tukula amana mu kilumbu kyalanda, twa'tula ku Phuzolesi kunima bilumbu byodi.
14 Twa'wana, muna mbanza meni yayina, baphangi bahika bana ba'tulomba ndangu twananga phosa mosi kwena bawu. Bwabuna thwendila ku Loma.
15 Baphangi bana ba'kala mu mbanza, bana ba'yuka khululuka ni tubati kwisa, bisa tutundakana yikuna Zandu dya Haphiyusi yi kuna nzu mosi ya banzenza bisi tela: "Ku nzu tatu." Buna ka'bamona, Pholu wa'vutula matondu kwena Nzambi amana wa'bonga kikesa.
16 Kunima kutula kwetu ku Loma, ba'musenda Pholu ni kadikadila homa hahika kumosi yi phumbulu mosi wuna wakala mutadikila.

Pholu wulongi malongi ku Loma

17 Kunima bilumbu bitatu, Pholu wa'tedisa bambuta ba Bayuta. Tangwa ba'khokama, wa'bazimbwala: «Baphangi bama, konda kuhanga kima kitadidi betubetu, holo kitadidi mikuku mya batata betu, meni, yenina mukwa boloku, tukidila ku Yelusalemi ba'ndambula kwena bisi Loma.
18 Kunima dya kuphyula byufu, bawu ba'zola ni bangyambwadila, kikuma

[a] **28:11 28:11** Dyosikidi: yenina khumbu ya bamaphasa, Kasitolu yi Pholukusi, ba'zayakana lawu muna mikhenda mya banzambi ba bisi ngeleti. Batu bana bisi saya mu mamba bakala babongila hanga banzambi bana bisi tanina batu boosu bisi kangadila mu mamba.

mwákalaku kima, mwena meni, kyálunga kundatina lufwa.

19 Kaasi Bayuta bátambwasabwoku amana bándundika ni yílombabwa kwena Khayisala, konda kukala kwama yi dibanza dya kufunda kanda dyama.

20 Kikuma kya bwabuna ndombidikini ni yilumona amana yiluzonzisa, mukuma miyololu myami, bakhasimya kikuma kya kivuvu kya bisi Kiseledi.»

21 Bamuvutwadini: «Twátambudiku keti kisyati kimosi kyatuka ku Yuteya, kikuma kya ngeyi amana phi keti phangi mosi kísakwoku mu kuzonzila holo kuzimbula kifu kya ngeyi.

22 Kaasi twazóla ni twakuhinikina mu kuzonza ngeyi meni buna wubati banza, mukuma tuzayibwa ni muma mwosu ba-batidya telamina dingumba dina wadi-nama dyawu ngeyi.»

23 Bá́yukana kilumbu kimosi amana bisa muwana kwakuna kákala nimba yi batu balawu kuluta. Muna kinzonzi kyandi, kakala ta kimbangi kya Kipfumu kya Nzambi yi kudiyangisa muna mitsiku mya Moyize yi Bambikudi, mu kubakwikisa mu mambu mana matadidini Yesu; tukidila suka yi kuna masikidika.

24 Bamosi bá́muyukila mu mana kakala zonza, kaasi bahika bábwisa mu kukwi-kila.

25 Bwosu bá́mwangana, konda kuyukana bawu yi bawu, Pholu wáyika ndinga yimosi: «Kitembu Kyatoma, wánunga kwandi, tangwa ká́zonza kwena batata benu, mwena mbikudi Yesaya!"

26 Tangwa ká́zimbula:

"Ndawenda kwena kanda dina amana zim-bula:
Lwayukiki kwenu mboti, lwabakudikiku keti kima;
lwasimbuludiki, kaasi lwamonikiku keti koma.
27 Mukuma mbundu ya batu baba yizita-mini;
bazindini matu,
amana bazibikini mesu,
hanga bamona nana yi mesu ma bawu,
bayuka nana yi matu ma bawu,
babakula nana yi mbundu ya bawu,
amana bavútwakisaku kwena meni ndangu yibábelula."

28 zayenubwoku phi ni luhulusu luna lwa Nzambi, kwena baphani báhitikalwa: bawu, bayúkalwa.»

[

29 Buna ká́zimbula bwabuna, Pholu, Bayuta bénda mu kutendana ngolu bawu yi bawu.]b

30 Mvula zodi za muthu ká́nanga muna nzu yina káluwa. Kakala yamba boosu bana bakala kwisa mutala.

31 Kakala samuna mambu ma Kipfumu kya Nzambi, yi kulonga mana matadidi Pfumu Yesu Kidisitu, yi kikesa kyosu, konda kumukandikisa.

b **28:29 28:29** Muna masonuku mahika, nzila yayi yeninamwoku.

Mukanda kwena bisi Loma
Loma
Khotidi ya mukanda

Pholu kabati basonikina bakidisitu ba ku Loma, hana wumanisi kedi kitambu kyandi kyatatu kya kituma. Wuzodi ni kalanda kitambu kyandi tii yi kuna Loma, kuna kakonda kedi kwenda, kunima wendi hika kyana yi kuna mazyokidi ma tangwa yi kuna Esiphani, ndangu kasamuna Musamu wa Bukheti (15:22-24). Kikuma kya mukanda wandi kyenina kikuma kya kuyidika kukwisa kwandi yi kusongila malongi mandi kwena bakidisitu ba mbanza.

Mukanda kwena bisi Loma wenina meni dya muthu dya musamu wuna kabati samuna Pholu. Mu khufi kabati zonza bwabu: «Nzambi kisi bazaya batu ba tsi hanga batu ba masonga muna tangwa dina babati kwikila mwena yandi; amana lukwikilu meni luna lufwani» (1:17).

Mambu matatu kabati tangumuna muna meni dyadi:

Tukidila khaphu ya theti yi kuna yina ya nana zitadidi kikhunda hakati dya bulemvu ku mitsiku mya dibundu yi lukwikilu mwena Nzambi wuna kabati songila Yesu Kidisitu. Mu kati dya Dibundu dya ku Loma mwenina yi bakidisitu bana bakonda kala yi kisina kya Bayuta. Kaasi Bayuta lawu benina ku Loma, amana bahika bákituka kedi bakidisitu. Baba-baba babati landa mu kuzitisa mitsiku mya dibundu dya Bayuta. Bulungi ni baphani babana bakitukini bakidisitu balemvukilamya phi? Kyufu kina kyábayangisa lawu bangunza ba Mabundu. Pholu kazimbudi ni batu boosu, baphani yi Bayuta, basumuki benina. Kinga mitsiku mya dibundu myisiku kutumuna mu kimakulu ku disumu. Kaasi batu boosu balenda huluka mu lusadisu lwa Kitembu Kyatoma, kikuma Yesu Kidisitu kabati banatisa kwena Nzambi.

Khaphu ya 9 yi kuna khaphu ya 11 matadidi bikhunda bina byenina hakati dya Kiseledi, kanda dina kasola Nzambi, yi bakidisitu. Lukwikilu lwa bakidisitu lwenina yi misodi, hanga miti, muna mafu ma Bayuta. Kinga ka Bayuta boosu ku bakituka bakidisitu. Pholu kabati zimbula ni yi kuna lelu dyadi, Nzambi kabati zola yi kutela kanda dyandi. Kilumbu kimosi, kanda dyadi hakimosi yi makanda mahika, dyabakisa mamboti ma Nzambi mana kasongila mwena Yesu Kidisitu.

Kaphu za 12 yi kuna 15 matadidi phila ya kuzingila mu Dibundu dya Yesu Kidisitu. Pholu kabati tendula abweti kusambila Nzambi yi kuzingila mu ngemba yi bakwenu. Kabati senda kwena babana benina yi lukwikilu lwa mbuta mu kubakisa babana benina yi lukwikilu lwakhunda. Nzambi kabati kutumuna batu boosu ku disumu yi ku lufwa. Buthwena bwabu, bafwani mu kuzingila mu kimosi hana kati dya bawu amana badinama kwena Yesu muna lusadisu lwa Kitembu Kyatoma.

Mukanda kwena bisi Loma wumanisinini yi mboti za lawu (Khaphu ya 16). Kabati tanga khumbu za lawu za Bayakala yi bakhetu. Muna bwabuna, bakidisitu balawu ba tangwa dina batudi bela-bela yi babana ba tangwa dya lelu.

Mboti

1 Meni Pholu, muhika wa Kidisitu
Yesu, wuna bátela amana básya mu
kingenga mu kukala thumwa, kikuma kya
kusamuna Musamu wandi wa Bukheti wa
Nzambi.
2 Nzambi wásila Musamu wa Bukheti
wawu tuka thama, muna Masonuku
matoma, muna nzila ya bambikudi bandi.
3 Musamu wa Bukheti wawu wutadidi
Mwana wandi, wuna wábutukila, hanga
mutu, muna butuka dya Tavidi;
4 bámuyadika Mwana wa Nzambi yi
ngolu, muna Kitembu Kyatoma, muna lufutumuku lwandi ha kati dya bafwa, Yesu
Kidisitu Pfumu wetu.
5 Muna nzila ya yandi twátambwala
mamboti yi kithumwa ndangu, muna
khumbu yandi, twavundumuna bulemvu
bwa lukwikilu muna makanda moosu.
6 Benu phi hana kati dya batu meni
babana lwenina, benu bátela mu kukala
batu ba Yesu Kidisitu.
7 Kwena boosu babana benina ku Loma,
babana kisi zola Nzambi, babana kásola
kikuma kya yandi: yambula Nzambi Tata
wetu yi Pfumu Yesu Kidisitu baluheka
khenda yi ngemba.

Pholu wuzodini kenda tala bakidisitu ba ku Loma

8 Mvutudi matondu theti kwena Nzambi
wama, kikuma kya benu boosu, mwena
Yesu Kidisitu, kikuma lukwikilu lwenu
bisilwa zonzila muna tsi yosu.
9 Nzambi wuna yisi sadila muna mbundu
yama wuzayi ni kyedika mbati zonza,
ha yisi samuna Musamu wa Bukheti wa
Mwana wandi. Kisi thila kimbangi ni yisi
lusungula kosu tangwa.

10 Kosu tangwa yisi lomba, muna
bisambu byama, ho Nzambi kazola,
ndangu kilumbu kimosi yisa lutala.
11 Mukuma, mbati zola lawu yilumon-
aka, ndangu yilusambwakisa ndambu ya
kabu dya khenda mu nzila ya Kitembu
ndangu lwalenga syama.
12 Amana ndangu bwabuna, twalenga
hanasana kikesa betu yi betu; meni muna
lukwikilu lwa benu amana benu muna
lukwikilu lwa meni.
13 Baphangi bama, nzodiku ni lwazim-
bakana ni yisi sungula mbala za lawu mu
kukwisa kwena benu, ndangu yitambula
ndambu ya bibundu bwosu yítambulaza
hana kati dya makanda mahika ma tsi,
kaasi bákhandisabwa yi lelu dyadi.
14 Yenina yi pfuka kwena bisi Ngeleki
yi kwena basenzi, kwena batu babana ba
nduka yi babana bakonda nduka.
15 Kikuma kya bwabuna yenina yi mup-
funu ni yilusamwana Musamu wa Bukheti,
kwena benu phi lwenina ku Loma.

Ngolu za Musamu wa Bukheti

16 Mukuma yeku yi tsoni za Musamu
wa Bukheti: mukuma wenina ngolu za
Nzambi kikuma kya luhulusu lwa wosu
wuna wakwíkila, Muyuta theti yi kikuma
phi kya Mungeleki.
17 Mukuma, mwena wawu misi
monikina masonga ma Nzambi muna nzila
ya lukwikila lwesi tuka luyandiku yi kuna
tsuka, bwosu básonika: «Mukwa masonga
kazíngila muna lukwikilu.»

Batu boosu básumuka

18 Kikuma khabu za Nzambi zisi monika
tuka ku zilu muna kosu phila ya kukonda
kwa kuzitisa Nzambi yi kukonda kwa
masonga ma batu babana bisi kakidikisa
kyedika muna kukonda kwa masonga.
19 Mukuma mambu mama mafwani
kuzayakana kwena Nzambi menina wen-
gele mwena bawu. Mukuma yandi-meni
Nzambi wábasongilama.
20 Kikuma tuka buna kahangila tsi, muna
khadidi yandi yina yisiku monika dis-
ongidila ni ngolu zandi zina za mvula yi
mvula yi bunzambi bwandi, byisi monika
tangwa bisi bakisa mihangu. Yihana ni
batu babáyukilaku kheni.
21 Buna bámuzayila Nzambi,
bámukembisaku hanga Nzambi keti
kumuvutwalaka matondu. Kaasi baditotisi
mu nzayilu za buzoba amana mabanza ma
bawu mákituka ma buyungu madihani mu
phipha.
22 Bisi dibanzila ni badimuka benina,
kinga bákituka bilawu:
23 amana basobisi khembu ya Nzambi
wuna wisiku fwa mu bifwanisu bina bisi
songila mutu wuna wisi fwa, bya banuni,
bya bambisi ba malu maya yi bya bambisi
bana bisi landanda.
24 Yihana ni Nzambi wábalambula ku
mihangu mya mvindu, bwosu buna yakala
lomba tsambu ya mbundu ya bawu,
ndangu bazitisaku lutu lwa bawu-meni
bawu yi bawu.
25 Bawu bábalula ma kyedika ma Nzambi
mu luvunu; amana básambila phangamu
amana báfukaminakya ha kifulu kya
Muhangi wenina wasambuka mvula yi
mvula! Abwabuna.
26 Yihakana Nzambi kábalambwala
muna tsambu za tsoni. Bwabuna, kikuma
bakhetu ba bawu bábalula kuvukana kwa
mukhetu yi yakala mu kuvukana kwa
mukhetu yi mukhetu.
27 Phila mosi phi yi bayakala, bábalula
kuvukana kwa mukhetu yi yakala mu ku-
vukana kwa yakala yi yakala, bazakami ku
byesi bya bawu yi bawu. Bayakala bekina
sala mambu ma tsoni bawu yi bawu amana
bisi tambula lufutu mwena bawu-meni,
lufutu luna lufwani kikuma kya kuhakuka
kwa bawu.
28 Bwosu bámonaku mupfunu wa
kuzaya Nzambi, Nzambi wábatanikina ba-
landa muna mayedi ma bawu ma buzoba,
mu kusala mambu mana báfwanaku mu
kusala.
29 Babasi yi mitindu myosu mya kukonda
kwa masonga, khu, lukusu, mambu
mambi, babasa yi nzoluka; kuhonda
kwa batu, yi ngyuma, yi mayedi mambi,
yi mambu ma buzoba ma mutindu yi
mutindu. Bisi hunina bakwawu musamu,
30 benina yi nzonzidi yambi; benina
bambeni ba Nzambi, bakonda luzitu,
bakwa lulendu, bakwa kimvunya. Kuyila-
maka kaka mu kuhangaka mambu mahika
mapha mambi, benina bidyangu kwena
bibuti bya bawu.
31 Bakonda ngangu, bakonda zitisaka
bilangi, bakwa mbundu za ngolu, bisiku
yukila bakwawu kheni.
32 Amana ata bazayiya bukheti pfundusu
ya Nzambi: yina yizonzini ni batu boosu
babana bisi sadila mutindu meni wuna
bafweti fwa. Heku nana kikuma kya
buna bisibwa hanga bawu-meni, kaasi yi
kutambwasaka hika batu babana bisibwa
hanga.

2

Pfundusu ya masonga ya Nzambi

1 Ngeyi wisi fundisa bakwenu, wakala
nani, walólukaku. Kikuma kuna yi ku-
fundisaka batu bahika, kuna ngeyi meni
yi kuhangaka mambu mambi hanga bawu,
wubati dibedisa mukanu.
2 Kinga tuzayibwa ni pfundusu ya
Nzambi yafwanana yi kyedika kwena batu
babana bisi hanga mambu ma mutindu
wawuna.
3 Ngeyi wisi fundisa batu babana bisi
hanga mihangu mya mutindu wuna
amana ngeyi meni yi kuhangakama,
wubanzi ni walwésaya pfundusu ya
Nzambi?
4 Kondilo ngeyi wisi lewula kimvwama
kya buweti bwandi, kukonda kwa nziki-
nziki yi sipha dya mbundu yandi? Wuza-
yiku ni buweti za Nzambi zakúlundika mu
kusoba kwa bikalulu?
5 Kikuma kya mutwa waku wa ngolu,
yi kikuma kya kuzitama kwa mbundu
yaku, wubati dilumbikila khabu kikuma
kya kilumbu kina kasóngila Nzambi khabu
zandi yi kya nzayakanu ya pfundusu yandi
ya masonga,
6 kafúta kwena kosu mutu bwosu myen-
ina mihangu myandi.
7 Kahána luzingu lwa mvula yi mvula
kwena batu babana bisi kwamina muna
mihangu mya bukheti amana bisi sanda
phi khembu, lukumu yi bima bina byisiku
vunda.
8 Kaasi kakwísa songila khabu yi nganzi
kwena babana bisi sya mutwa ngolu ku
thwala ya yandi, bisiku zola kyedika
amana bawu bádihana mu kukonda kwa
masonga.
9 Kiwayi yi phasi za ku mbundu kwena
mutu wosu wisi sala mbi, theti kwena
Muyuta yi kwena wuna kondi kala Muyuta
phi.
10 Khembu, lukumu yi ngemba kwena
kosu mutu wuna wisi sala mboti, theti
kwena Muyuta amana phi kwena wuna
kondi kala Muyuta,
11 mukuma Nzambi kisiku swasisa batu
ku mbunzu.
12 Boosu bana básumuka konda kuzaya
mitsiku, bakwisa fwa phi konda kub-
wila mitsiku mina; kaasi boosu bana
bisi sumuka kuna yi kuzayaka mitsiku,
babáfundisa bwosu myenina mitsiku meni
myamina.
13 Kikuma, heku ni batu bana bisi
yuka mitsiku lwesi benina bakwa ma-
songa kwena Nzambi; kaasi batu bana
bisi sadila mitsiku mina bisi yuka, babana
babánungisa.
14 Kwena baphani, bawu bakondi zaya
mitsiku, bisimya sadila bwosu buna
milombi mitsiku, bawu bana bakondi
mitsiku benina mitsiku kikuma kya bawu-
meni.
15 Muna bwabuna, bisi songila ni mi-
hangu mya mitsiku básonikamya muna
mbundu za bawu. Katsasa ka bawu phi kisi
batila kimbangi, phila mosi phi mabanza
ma bawu mana misi bafunda, mbala za
hika, ho ni mboti basadini kondilo mbi
basadini;
16 bwosu bwenina muna Musamu wa
Bukheti wama, moosu mana makwisa
zayakana muna kilumbu kina kakwisa
fundisa Nzambi bitsweki bya batu mu Ki-
disitu Yesu.

Bayuta yi mitsiku

17 Ngeyi wisi diheka khumbu ni Muyuta,
wisi yekamina ku mitsiku, wisi sya lulendu
lwaku mwena Nzambi,
18 ngeyi wuzayi luzolu lwandi amana
wisi swaswanisa mambu ma mupfunu
bwosu wálonguka muna mitsiku,
19 ngeyi wubati tambwasa ni mutwadisi
wa baphofu wenina, mwini wa batu ba-
bana benina mu phipha,
20 mbaku wa batu bakondi zaya mambu,
mulongi wa bana bakhunda. Bwosu
wuzayi mitsiku, wenina yi mayedi
malunga yi kyedika.
21 Amana ngeyi wisi longa batu bahika,
kikuma kya biki wisiku dilongila ngeyi
meni? Ngeyi wisi samuna ni mutu kay-
ibaku, kikuma kya biki wisi yibila?
22 Ngeyi wisi zimbula ni mutu kataku
mbongi, kikuma kya biki wubatiza tila
ngeyi meni? Ngeyi wisi yuka biteki
nganzyanzya, kikuma kya biki wubati
kwenda bwotula mu kingolu-ngolu muna
nzu za nzambi za biteki?
23 Ngeyi wisi sya lulendu lwaku muna
mitsiku, kaasi wubati mulewula Nzambi
muna kukulula kwa mitsiku!
24 Mukuma, bwosu básonika muna Ma-
sonuku: «Kikuma kya benu dibati lewukila
zina dya Nzambi ha kati dya bana bakondi
kala Bayuta.»
25 Bwena masonga ni mukhanda wen-
ina mupfunu, yuka ni walungisaka mana
milombi mitsiku, kaasi yuka ni wakululaka
mitsiku, ata bakuyotisini wenina kaka ngu-
lungu.
26 Amana yuka ni ngulungu kalungisaka
mamana milombi mitsiku, kingulungu
kyandi batángakyoku hanga mukhanda?
27 Ngulungu wa kisina wisi lungisa mit-
siku, kakúfundisa ngeyi mutu wuna wisiku
lungisa mitsiku, mbatanana wenina yi
mukanda wa mitsiku yi mukhanda.
28 Kikuma Muyuta wakyedika, ka mu ku-
mona yi mesu lwesi ku; amana mukhanda
wakyedika weku wuna wisi monika mu
kimutu.

29 Muyuta wakyedika keninabwa mu kitsweki; mukhanda wandi wenina wa mu mbundu, wisiku tuka mu mukhanda wa kutambwala mukanda, kaasi mu Kitembu. Wuna-wuna, lukumu lwandi kisilwoku tambula kwena batu, kaasi kwena Nzambi.

3

1 Amana khi yawu ndandu ya kukala Muyuta, ho loni khi wawu mupfunu wa kukota mukhanda?
2 Ndandu ya lawu yenina mu mutindu wosu. Theti kwena Bayuta, káhana Nzambi ndinga zandi.
3 Ni bweti dyenina, yuka ni ndambu ya batu bakonda lukwikilu, kukonda kwa lukwikilu kwa bawu kwalenda katula kwikama dya Nzambi?
4 Bwalendakanaku! Bulungi mu kuzaya ni Nzambi kyedika kisi zonza amana mutu wosu kenina kingumba, bwosu básonikabwa:

«Bulungi bakuzayilaka mutu wa masonga
muna ndinga zaku,
amana wakala yi kinunga ho bakufundisini.»[a]

5 Kaasi yuka ni kukonda kwetu kwa masonga kwalubulaka masonga ma Nzambi, biki hika twazónza? Ni Nzambi keku masonga kikuma kya buna katuzyatudini mu khabu zandi? -Mbati zonza mu nzonzidi ya kimutu-.
6 Bweku buna! Kondilo abweti Nzambi kafúndisilaya tsi?
7 Kaasi honi mu luvunu lwama, kyedika kya Nzambi kyavulaka, mu kusongila khembu yandi, kikuma kya biki bapfúndisila hika hanga musumuki?
8 Amana, kikuma kya biki twalendaku zonzila, bwosu bisi tuzodila kuzonza bingumba byahika: "Tusalenu mbi ndangu mamboti malenga kwisa"? Bulungi kwena batu babana ni babonga ndola!

Kweku mutu wa masonga

9 Ni biki si? Betu tubahitini batu bahika? Loni, ka mu mambu moosu ku. Mukuma twázonzilama kedi mambu mana ni boosu, Bayuta yi bana bakondi kala Bayuta benina mu luyalu lwa masumu.
10 Bwosu bwásonama:

«Kweku mutu wa masonga, keti mosi loni,
11 kweku ata mutu wa ngangu,
kweku keti mosi wisi sanda Nzambi.
12 Boosu bayekukini mu nzila, kibuka kyosu kiditotisini,
kweku keti mosi wisi hanga buweti, keti mosi loni.
13 Madinga ma bawu menina mazyamu ma muhululu,
luluma lwa bawu lwa lengu ndinga,
muna malebu ma bawu mwenina yi ndikila ya nyoka,
14 munwa mya bawu myabasa yi bisibu yi khadi.
15 Malu ma bawu misi tyakula mu kutekuna menga,
16 kuzanga yi kiwayi byenina muna nzila za bawu,
17 Nzila ya ngemba bázayayoku kwabawu.
18 Muna mesu ma bawu, mweku keti bweya bwa Nzambi.»

19 Kinga tuzayibwa ni moosu mana misi zonza mitsiku, myisima zimbula kwena batu bana benina mu sina dya mitsiku, ndangu munwa wosu wadibata yi tsi yosu yadibedisa ku mesu ma Nzambi.
20 Kikuma, kunima mihangu mya mitsiku, heku mutu banúngisa hanga mutu wa masonga ku thwala ya yandi, mukuma mitsiku myisi hana nzila ku nzayilu ya disumu.

Khi mutindu Nzambi kisi hulula batu

21 Kaasi buthwena bwabu, masonga ma Nzambi mana bátila kimbangi mu mikanda mya mitsiku yi bambikudi mamoniki, konda kutala keti mitsiku:
22 Nzambi kisi bakitula batu, ba masonga, mu lukwikilu lwa bawu mwena Yesu Kidisitu. Kisibwa hanga kikuma kya boosu babana bisi kwikila mwena Kidisitu, mukuma heku diswaswanu ha kati dya bawu:
23 kikuma boosu básumuka amana bábakanda khembu ya Nzambi.
24 Amana, mu khatu kwandi, bábanungisina muna khenda zandi, muna nzila ya luhulusu luna lwenina mwena Kidisitu Yesu.
25 Yandi wuna kátambika Nzambi, muna nzila ya lufwa lwandi, hanga kimenga kya ndoluka ya masumu, kina bátambula muna lukwikilu, mu kusongila masonga mandi kikuma wáyambula mu kuhana ndola mu masumu mana bá́hola tuka thama,
26 muna kulewula kwa mbundu yandi, Nzambi kázola ni kasongila masonga mandi muna tangwa dyadi, ndangu kakala mukwa masonga mu kukitula mutu wa masonga wuna wisi kwikila mwena Yesu.
27 Khi kyawu kikuma kya lulendu lwetu? Heku kikuma! Kikuma kya khi mitsiku? Mina mitadidi mihangu? Loni, kaasi mu nzila ya mitsiku mya lukwikilu.
28 Mukuma tutambwasini ni mutu kisi kituka mutu wa masonga mu lukwikilu, heku ni mu mihangu mya mitsiku.

a **3:4 3:4** Mkg 51,6.

29 Ho loni, Nzambi wa Bayuta lwesi kenina? Keti keku hika Nzambi wa bana bakondi kala Bayuta? Kyedika, kenina phi Nzambi wa bana bakondi kala Bayuta,
30 yuka ni mukyedika Nzambi kenina mosi lwesi. Yandi wabákitula batu ba masonga, muna lusadisu lwa lukwikilu, bana bákota mukhanda yi bangulungu, muna nzila ya lukwikilu.
31 Hanga, kikuma kya lukwikilu twakatudini mupfunu wa mitsiku? Kabwaku, kaasi tubatimya zyamisa.

4

Mbandu ya Bulahami

1 Biki twazímbula si kikuma kya khaka wetu mu musuni Bulahami? Biki katambula mu kimutu kyandi?
2 Kikuma yuka ni Bulahami kámonika mutu wamasonga ku thwala ya Nzambi kikuma kya mihangu myandi mina kahanga, wadi kakhana ditsikisa. Kaasi kahangabwoku ku thwala ya Nzambi.
3 Kikuma, Masonuku mazimbudini: «Bulahami wákwikila mwena Nzambi, amana Nzambi wámutambwasa hanga mutu wa masonga mu kutala lukwikilu lwandi.»
4 Kinga kwena musadi, lufutu lwisiku monika hanga kabu, kaasi lufutu lwa phila ya kisalu kyandi.
5 Kwena mutu wuna kondi sala kisalu, kaasi kisi kwikila mwena Nzambi wuna wisi kitula batu bambi bakala batu ba masonga basumuki, kikuma kya lukwikilu lwandi Nzambi kamútanga hanga mutu wa masonga.
6 Bwosu kisi zimbula Tavidi ni mukwa kyesi kenina mutu wuna kisi tala Nzambi hanga mukwa masonga konda kumutangila mihangu:
7 «Kyesi kwena babana Nzambi kaloludini
mitsoki
amana kafidingini masumu!
8 Kyesi kwena mutu wuna Pfumu
katangidiku keti disumu dyandi[a]!»
9 Musamu wawu wa kyesi wenina kikuma kya batu baba bákota mukhanda ho kikuma kya bangulungu phi? Kikuma thwisi zimbula: «Kwena Bulahami, lukwikilu lwandi lwámutangisa hanga mutu wa masonga».
10 Khi phila kákala tangwa bámutanga? Hana wukoti kedi mukhanda ho ngulungu kákala? Hana khaku kedi kakota mukhanda, ngulungu kákala.
11 Bulahami kisa kota mukhanda mu kitulu hanga kidimbu: kinyeminu kya masonga mana katambula mu lukwikilu tangwa kákala ngulungu. Bwabuna kákitukila tata wa batu boosu babana bisi kwikila, mbatanana benina ngulungu, ndangu babatangila bawu phi hanga bakwa masonga.
12 Kenina phi tata wa batu babana bákota mukhanda, heku ni babana lwesi bákota mukhanda, kaasi babana bisi landa mbandu ya lukwikilu luna kákala lwawu tata wetu Bulahami, tangwa kákala ngulungu.

Kilangi kya Nzambi twátambula mu nzila ya lukwikilu

13 Kikuma, heku ni mu nzila ya mitsiku, Nzambi kámuhekila Bulahami kilangi kya kukala swana wa tsi holo kwena batekulu bandi, kaasi mu nzila ya masonga muna lukwikilu.
14 Mukuma wadi ni baswana bakalaka batu babana bisi lemvuka ku mitsiku, wadi lukwikilu lukhaniku kala mupfunu amana kilangi kya Nzambi bazónzilakyoku hika.
15 Kikuma mitsiku, khabu myisi lumbula; amana hana hakondi mitsiku, heku phi kukulula kwa mitsiku.
16 Yihana ni, kilangi kina kyisila mu nzila ya lukwikilu, ndangu dyakala kabu dya khenda ya Nzambi amana dyakala phi kabu dina basila mbundu kwena batekulu boosu, heku ni kwena babana lwesi bisi zitisa mitsiku kaasi yi kwena babana phi benina yi lukwikilu hanga luna lwa Bulahami. Yandi wuna wenina tata wa betu boosu,
17 bwosu menina Masonuku: «Yíkuswanika ngeyi tata wa lawu dya makanda.» Yandi wenina ku thwala ya Nzambi wuna kákwikila, Nzambi wuna wisi hana luzingu kwena batu bafwa yi wuna wisi tela mu luzingu bima bina bisiku zinga.
18 Mbatanana tangwa dyáhita mu kusila kivuvu, Bulahami wásya kivuvu, amana wákwikila. Yihana kákitukila «tata wa lawu dya makanda», bwosu bámuzimbwala: «Bwabuna dyákala butuka dyaku[b]».
19 Mbatanana kákala yi kitesu kya mvula khama mosi, kaasi kalembwaku mu lukwikilu lwandi tangwa kakala tala lutu lwandi lulembwi kedi, yi mukhetu wandi Sala yandu wáfwanaku hika mu kubuta[d].
20 Kinga mu kutala kilangi kya Nzambi káketyanisaku kivuvu kyandi mu kukonda kwa lukwikilu; kaasi lukwikilu lwandi lwámuyika kikesa amana wámukembisa Nzambi.

a **4:8 4:8** Mkg 32:1-2. b **4:18 4:18** Kuy 15:5. d **4:19 4:19** Kuy 17:1,15-22.

21 Kákala yi kikumbwala kya lawu ni Nzambi kenina yi hamu dya kulungisa mana kásila.
22 Kikuma kya bwabuna phi, muna lukwikilu lwandi, Nzambi kámutangila «Mutu wa masonga».
23 Kaasi heku ni kikuma kya yandi lwesi bwásonamina: «Mamana mátangama kikuma kya yandi».
24 Kikuma kya betu phi babana bátangilabwa kilumbu, betu baba thwisi kwikila mwena yandu wáfutumuna ha kati dya bafwa, Yesu, Pfumu wetu.
25 Yandi wuna bálambula kikuma kya mitsoki metu amana káfutumuka ndangu katukitula batu ba masonga.

5

Mu ngemba yi Nzambi

1 Yihakana ni, bwosu thwekina batu ba masonga mu nzila ya lukwikilu, mu ngemba thwenina hakimosi yi Nzambi mwena Pfumu wetu Yesu Kidisitu.
2 Mwena yandi phi twávwila, muna nzila ya lukwikilu, khenda zazi thwisi simbidila, yi zina thwisi sila mbundu, amana mwamuna phi thwisi sila lulendu lwetu muna kivuvu kya khembu ya Nzambi.
3 Thwisi sya lulendu lwetu keti muna biwayi byetu, mukuma tuzayi ni kiwayi kyisi natisa mu kikwamina,
4 kikwamina kyisi nata kwikama keti mu tangwa dya bimeka, amana kwikama keti mu tangwa dya bimeka dyisi nata kivuvu.
5 Kinga kivuvu kyisiku kwatisa tsoni, mukuma Nzambi wumwangini lungongu lwandi muna mbundu zetu mu nzila ya Kitembu Kyatoma wuna twátambula.
6 Kikuma, hana twákalaku kedi yi ngolu, Kidisitu wáfwa muna tangwa dyandi kikuma kya batu bana bakonda luzitu kwena Nzambi.
7 Buthwena bwabu, phasi bwenina kwena mutu mu kufwa kikuma kya mutu wa masonga. Akolu mutu wakála yi ngolu za kufwa kikuma kya mutu wa bukheti.
8 Kaasi, talandi Nzambi mutindu kásongila lungongu lwandi kwena betu: Kidisitu wáfwa kikuma kya betu, kinga hana basumuki twákala.
9 Bweti bwakonda salamina ni buthwena katukitudini batu ba masonga muna menga mandi, katúhulwasa hika lawu ku khabu Nzambi muna nzila ya yandi.
10 Mukuma wadi buna twákala theti bambeni ba Nzambi, wátuvutwala ngyukana yi Nzambi muna nzila ya lufwa lwa Mwana wandi; biki byakonda ni bwosu tuyukani, twahulukila phi muna luzingu lwandi.
11 Thwisiku kala lwesi bahuluka, kaasi thwisi kala yi lulendu lwetu kwena Nzambi muna lusadisu lwa Pfumu wetu Yesu Kidisitu, mwena yandi, buthwena, tuvutwadini ngyukana.

Atamu yi Kidisitu

12 Yihakana ni, bwosu dyákotila disumu mu tsi mu nzila ya mutu mosi, yi lufwa muna nzila ya disumu, bwabuna phi lufwa lwáhitila kwena batu boosu kikuma boosu básumuka...
13 Mukuma, yi kuna tangwa dya mitsiku, disumu dyádikadila kedi mu tsi, kaasi disumu dyisiku tangama, tangwa hisiku kala mitsiku.
14 Kaasi, tuka mu tangwa dya Atamu yi kuna tangwa dya Moyize, lufwa lwáyala, keti kwena batu baba bakonda sumuka hanga Atamu wákulula mitsiku.

Atamu, yandi wuna wenina kifwani kya wuna wakhana kwisa.

15 Kaasi, bweku kitesu kimosi yi kabu dya khenda yi mutsoki; mukuma, ho mu mutsoki wa mutu mosi, báfwila batu balawu, amana biki byakonda ni khenda za Nzambi yi kabu dya khenda dya mutu mosi Yesu Kidisitu byavula lawu kikuma kya batu lawu.
16 Yibwabuna phi kabu dina dyisiku fwanana yi mutu mosi wuna wásumuka; kikuma, pfundusu yina yituki kwena mutu mosi, yisi nata kubela kwa mukanu; kinga kabu dya khenda, tuka ku mitsoki mya lawu, dibakitudi boosu batu ba masonga.
17 Mukuma, ho kikuma kya mutsoki wa mutu mosi lufwa lwáyadila mwena yandimeni mutu wuna hika, kikuma kya biki ni lo babana bisi tambula khenda za lawu yi kabu dya masonga bayádila mu luzingu muna lusadisu lwa yandi hika Yesu Kidisitu.
18 Yibwabuna ni, mu kikuma kya mutsoki wumosi, wunati kubela kwa mukanu kwena batu boosu, phila mosi phi masonga ma mutu mosi makatudini pfundusu ya batu boosu amana mabaheki luzingu.
19 Kikuma, phila mosi mu kukolama kwa mutu mosi, batu balawu bákitukila basumuki, phila mosi phi mu kulemvuka kwa mutu mosi, batu balawu bakítukila bakwa masonga.
20 Kikuma mitsiku myisila ndangu mutsoki walutuka; kaasi hana malutukidini masumu, khenda za Nzambi zálutuka lawu.
21 Ndangu, phila mosi yi buna máyala masumu mu nzila ya lufwa, phila mosi

phi khenda za Nzambi zisi yala muna masonga, kikuma kya luzingu lwa mvula yi mvula, muna Pfumu wetu, Yesu Kidisitu.

6

Bafwa mu masumu, kaasi ba moya mu Yesu Kidisitu

1 Biki tufwani twazonza? Twanangaka kaka muna disumu, ndangu khenda zavula?

2 Bwalendakanaku! Betu twafwa kedi mu kikuma kya disumu, khi phila twazíngilamwa hika?

3 Luzimbakani ni betu boosu bana twábonga mbotika mu kukala yi Kidisitu Yesu, mbotika ya lufwa lwandi twábonga?

4 Disongidila ni, muna mbotika meni yayina ya mu lufwa, bátuzika hakimosi yi yandi ndangu, bwosu buna káfutumuka Kidisitu ha kati dya bafwa, muna khembu ya Tata, bwabuna betu phi twadyatila mu phila yapha ya luzingu.

5 Kikuma, honi twakala bakangama lutu lumosi mwena yandi muna lufwa luna lwafwanana yi luna lwa yandi, yibwabuna twakála betu phi muna lufutumuku lumosi lwafwanana yi luna lwa yandi.

6 Twazaya bwabu ni kimutu kyetu kya khulu bákhokakya ha kitakani hakimosi yi Kidisitu, ndangu lutu lwetu lwa masumu lwazimuka amana tukalaku hika bahika ba masumu;

7 mukuma mutu wuna wáfwa kenina wálubuka mu disumu.

8 Kinga honi twáfwa hakimosi yi Kidisitu, tukwikidini ni twazínga phi hakimosi yi yandi.

9 Bwosu tuzayi ni Kidisitu wáfutumuka ku bafwa, kafwaku hika; mukuma lufwa lweku hika yi kiyeka kwena yandi.

10 Kikuma, ho káfwa, kikuma kya masumu káfwila, mbala mosi kyamakulu, amana ho kisi zinga, kikuma kya Nzambi kisi zingila.

11 Yihana ni benu-benu phi dibongenu hanga batu bafwa mu mambu matadidini disumu, amana hanga batu ba moya kwena Nzambi, mwena Kidisitu Yesu.

12 Yihana ni disumu diyalaku muna lutu lwenu lwalu lwisi fwa: lulemvukaku ku tsatu zandi.

13 Lulambulaku keti kitini kimosi kya lutu lwenu ku tsalulu ya disumu hanga binwaninu bya kukonda masonga. Kaasi dilambulenu benu-benu mu kisalu kya Nzambi, hanga batu benina mu luzingu bafutumukini ku bafwa, amana syenu lutu lwenu lwosu mu kisalu kya Nzambi hanga binwaninu bya kusadila mambu ma masonga.

14 Kikuma, disumu dyalúyalaku, mukuma benu lweku hika mu luyalu lwa mitsiku kaasi mu luyalu lwa khenda.

Mu kisalu kya masonga

15 Biki si? Keti twasumukaka kikuma kya buna thweku mu luyalu lwa mitsiku, kaasi mu luyalu lwa khenda? Bwalendakanaku!

16 Luzayibwoku ni ho lwadihanaka kwena mutu hanga bahika, mu kumulemvukilaka, lwekina bahika ba wuna lwisi lemvukila, holo dya disumu dina disi nata ku lufwa, holo dya bulemvu buna bwisi nata ku masonga?

17 Kaasi, matondu kwena Nzambi, kunima dya kukala bahika ba disumu, lwálemvuka yi mbundu yosu, ku mbandu ya malongi mana lwakala tambula.

18 Bwosu lukatukini ku kihika kya disumu, lwekina bahika ba masonga.

19 Mu nzonzidi ya kimutu mbati zonzila, kikuma kya kulembwa kwa musuni wenu: kikuma phila mosi, bwosu lwátambika lutu lwenu lwosu hanga bahika, mu mambu ma mvindu yi mu mbi mu kutsukina ku mbi, yibwabuna lwalámbula, buthwena, lutu lwenu lwosu hanga bahika, kikuma kya masonga, ndangu lwalenga tsukina ku thumbama.

20 Mukuma ha lwákala bahika ba disumu, lwákala mu kiphwanza ku mambu matadidini masonga.

21 Amana khi kibundu lubati buta kwenu? Bima byabi bisi luheka tsoni buthwena, mukuma tsuka ya byawu, lufwa!

22 Kaasi buthwena, bwosu lukatukini mu kihika kya disumu amana lukituki bahika ba Nzambi, kibundu lwenina kyawu, thumbama, amana ku tsuka, luzingu lwa mvula yi mvula.

23 Mukuma lufutu lwa disumu lwenina lufwa; kaasi kabu dya khenda dya Nzambi dyenina luzingu lwa mvula yi mvula mwena Kidisitu Yesu, Pfumu wetu.

7

Mukidisitu keku muhika wa mitsiku

1 Luzimbakani baphangi bama, mukuma mbati zonza kwena batu bana bazayimya mitsiku: ni mitsiku myenina yi hamu kwena mutu buna kabati zinga.

2 Yihana ni, mukhetu yandu wenina ha moku ma yakala dyandi, kenina wakuzitikila ku mitsiku muna thangwa dina kenina yakala moya; kaasi honi yakala dyandi wufini, yandi wukutumukini ku mitsiku myandi mina myakala muzitikila kwena yakala dyandi.

3 Yuka ni, buna kenina yakala mu luzingu, mukhetu kakituka wa yakala

dyahika, hanga bamuzimbwadi ni mbongi katini, kaasi yuka ni yakala dyandi wufini, mukhetu katukini mu mambu matadidini mitsiku: keku hika kita mbongi keti bweti kakwedini yakala wahika.

4 Yihana ni, baphangi bama benu phi lwákala bafwa mu kikuma kya mitsiku, mu nzila ya lutu lwa Kidisitu, ndangu lwakituka batu ba mutu wahika, disongila yandi wuna wáfutumuka mu kati dya bafwa, ndangu twabuta bibundu kwena Nzambi.

5 Mukuma, thangwa twákala mu kihika kya lutu, tsatu ya masumu yi yangumuki ku mitsiku yakala sala kisalu muna kati kya lutu lwetu lwosu amana yakala tunatisa mu kubuta bibundu bina byisi natisa ku lufwa.

6 Kaasi buthwena, thwenina bakukutumuna ku mitsiku, mukuma bafwa thwenina ku thwala ya kima kina kyakala tukwata mu kihika, ndangu honi thwenina bahika, heku ni mu mambu ma khulu ma mukanda, kaasi mu mambu mapha ma Kitembu.

Mitsiku yi masumu

7 Amana biki twazonza si? Mitsiku myenina disumu? Bwalendakanaku! Kaasi ku mitsiku yízayila disumu. Yihana ni, yikalaku zaya keti biki nzoluka wadi ni mitsiku myázimbulaku: «Walendaku kala yi nzoluka za mbi[a].»

8 Hanga disumu dyámona thangwa, dyáyandika kutsadila, mukati kya mukuku, nzoluka za mutindu yi mutindu; kikuma, konda mitsiku, disumu dyenina kima kyafwa.

9 Theti, buna hákalaku mitsiku, meni yikala zinga; kaasi tangwa kisini mukuku, disumu diyandiki mu kuzinga,

10 amana meni wafwa yenina, yihana ni mukuku wuna wisi natisa ku luzingu wumoniki kwena meni, wundati ku lufwa.

11 Mukuma disumu dyámona tangwa ku mukuku, dyáphuna amana, muna mukuku meni wuna, disumu dyáphondisa.

12 Yihana ni, disonga, mitsiku myenina myatoma; mukuku watoma, wa masonga yi wa bukheti.

13 Disongidila ni bukheti bwákituka lufwa kikuma kya meni? Bwalendakanaku! Kaasi disumu, mukusya ni dyaditsikisa, dindatini lufwa mu lusadisu lwa dyambu dya bukheti, ndangu muna mukuku disumu dyavula lawu muna ngolo zandi za masumu.

Masumu mamuzandyanisi mutu

14 Kikuma, tuzayi ni mitsiku myenina mya kitembu; kaasi meni, yenina mutu wa musuni, bátsumbisa ku disumu.

15 Mana mbati yihanga, mbatimoku zaya. Mukuma, mana mbati zola, mamana yisiku hanga, kaasi mana yisini hanga, mamana yisini menga.

16 Honi mambu mana mbati yihanga, mamana yisiku zola, thambwasini ni yi mitsiku myenina mya bukheti.

17 Buthwena, ka meni ku hika mbati hanga mambu mana, kaasi disumu dina dibati zinga mwena meni.

18 Nzayibwa ni, mweku kima kyabukheti mwena meni, disongidila ni muna lutu lwama. Mukuma nzala ya kuhanga makheti yenayawu mwena meni, kaasi phila ya kulungisa makheti heku.

19 Kikuma mboti yina yisi zola mu kuhanga, yisiyoku hanga, kaasi mbati hanga mbi yina yisiku zola.

20 Honi mbati hanga mana yisiku zola meni, ka meni ku hika mbatima hanga, dyenina disumu dina dyisi yala mwena meni.

21 Yihana ni mbonimya mitsiku myami, kikuma kya meni yandi mbati zola mu kuhanga kima kyabukheti: kima kyambi kyenina mwena meni.

22 Mukuma, muna mana matadidini muna kati dya meni, yisi kala yi tsambu za lawu muna mitsiku mya Nzambi.

23 Kaasi mbati yimona, muna kati dya lutu lwama lwosu, mutsiku wahika wubati nwana yi mitsiku mya ngangu zama; amana wisi khwata hanga mutu wa boloku dya mitsiku mya disumu dina dyenina mu lutu lwama lwosu.

24 A meni muwayi-ngombu! Nati waphálula mu lutu lwalu lwisi ndata ku lufwa?

25 Matondu kwena Nzambi muna Yesu Kidisitu, Pfumu wetu!

Yihana ni, meni, muna ngangu zama, yenina muhika wa mitsiku mya Nzambi, kaasi mu lutu yenina muhika wa mitsiku mya disumu.

8

Kuzinga yi Kitembu kya Nzambi

1 Yihana ni, buthwena, kweku ata kubela kwa mukanu kikuma kya bana benina mwena Kidisitu Yesu.

2 Kikuma, mitsiku mya Kitembu kya luzingu mu Kidisitu Yesu myákukatula mu mitsiku mya disumu yi mya lufwa.

3 Mukuma, kima kyakonda lendakana kwena mitsiku, kikuma lutu lwálembwasamya, Nzambi káhanga bwabuna, mu nzila ya

a **7:7 7:7** Kul 20:17, Klg 5:21

kuhitika Mwana wa wandi-meni, yi lutu
hanga mutu wa disumu. Amana mutindu
wumosi disumu, kábedisila disumu dyadi
dyenina mu lutu lwa mutu,
4 ndangu masonga mana kafwana
hana mitsiku, mabasa mwena betu baba
thwisiku dyatila mu lutu, kaasi mu
Kitembu.
5 Kikuma, babana benina yi bikalulu bya
musuni bisi banza bima bya musuni, kaasi
babana benina yi bikalulu bya Kitembu
bisi banza bima bya Kitembu.
6 Kinga, mabanza ma musuni misi nata
ku lufwa; kaasi mabanza ma Kitembu,
mawu, misi nata ku luzingu yi ku ngemba.
7 Mukuma kudyatila mu mabanza ma
musuni kwisi tukitula bambeni ba Nzambi,
kikuma misiku lemvuka ku mitsiku mya
Nzambi: mwena mawu meni phi malen-
daku hanga kima.
8 Babana benina mu musuni balendaku
hana tsambu kwena Nzambi.

9 Kinga benu, lweku mu mambu ma
musuni, kaasi mu kati dya Kitembu, yuka
ni kyedika Kitembu kya Nzambi, mwena
benu kenina. Amana yuka ni mutu keku yi
Kitembu kya Kidisitu, keku phi wa yandi.
10 Kinga, honi Kidisitu kenina mwena
benu, bwena kyedika ni, lutu lwenina
lwafwa kikuma kya disumu, kaasi Kitembu
kyenina luzingu kikuma kya masonga.
11 Amana yuka ni Kitembu kya
yandi wáfutumuna Yesu mu kati dya
bafwa kazingilaka mwena benu, yandi
wáfutumuna Kidisitu mu kati dya bafwa
kazíngisa hika lutu lwenu luna lwisi fwa
mu Kitembu kyandi kina kyisi zingila
mwena benu.

12 Yihana ni, baphangi bama, pfuka
thwenina yawu, kaasi yeku pfuka ya
musuni ndangu twazingilaka muna buna
buzodini musuni.
13 Kikuma, honi lubati zingila mu
musuni, lwáfwa; kaasi, honi mu Kitembu
lubati honda miza mya lutu, lwazínga.
14 Mukuma batu boosu bana kisi twadisa
Kitembu kya Nzambi benina bana ba
Nzambi.
15 Kikuma, benu lwábongaku Kitembu
kya kihika, kina kyisi nata ku bweya, kaasi
Kitembu kina lwábonga, kyálukitula bana
ba Nzambi, mwena kyawu thwisi kalung-
ina: «Aba, Tata!»
16 Yandi meni Kitembu kisi ta kimbangi
kwena kitembu kyetu ni betu thwenina
bana ba Nzambi.
17 Kinga, yuka ni bana thwenina, thwen-
ina phi baswana ba kimvwama: baswana
ba kimvwama ba Nzambi, amana baswana
ba kimvwama hakimosi yi Kidisitu, honi
kyedika thwisi nyokuka hakimosi yi yandi
ndangu batukembisa hakimosi yi yandi.

Khembu yina yakwísa

18 Kikuma, mbati tambwasa kaka ni
phasi za buthwena zifwanakaniku yi
khembu yina yakwisa monika kwena betu
ku thwala.
19 Mukuma phangamu yosu yibati
hingila, yi kisukidila kyosu, kudimonikisa
kwa bana ba Nzambi.
20 Kikuma, phangamu banatiya mu
mambu makonda mupfunu. Bwabuna
bweku mu luzolu lwa yawu-meni, kaasi
kikuma kya Nzambi wuna wámunatabwa.
Kinga kivuvu hana kyenina hika kikuma
kya tsi meni yayina:
21 Phangamu meni yayi phi yalúbuka
mu kihika kyaki kisi vunda kikuma kya
kubonga kiphwanza kya khembu kya bana
ba Nzambi.
22 Kinga tuzayi ni, yi kuna lelu dyadi,
phangamu yosu yibati tata yi kunyokuka
mu misongu mya kubuta.
23 Kuluta hika betu phi, baba twenina yi
bibundu bya theti bya Kitembu, betu phi
thwisi humwakina mwena betu-betu kuku-
tumuka kwa lutu lwetu, kuna yi kuhingi-
laka batutambwasa ni thwenina bana ba
kutsatsa,
24 Mukuma mu kivuvu kaka
twáhulwakila. Kinga kivuvu kina kimoniki
kedi, kyeku hika kivuvu: kima kina
kimoniki kedi basilakya hika kivuvu?
25 Kaasi yuka ni twasyaka kivuvu mu
kima kina thwisiku mona, thwisikya
hingila yi kikwamina.

26 Yi bwabuna phi, Kitembu kisi kwisa
tuyakidila mu kati kya lebakani dyetu,
mukuma thwisiku zaya mana tufweti
lomba muna bisambu byetu. Kaasi
Kitembu yandi meni kisi tusambidila mu
ndinga zina thwisiku lenda mu kuzonza.
27 Amana wuna wisi zikisa mbundu
wuzayi keti bweti menina mabanza ma
Kitembu: bwosu buna kazodi Nzambi
bwabuna kisi sambidila mu mamboti ma
ba Nzambi.

28 Tuzayibwa kwetu, ni mambu moosu
misi salamina kikuma kya mamboti ma
babana bisi muzola Nzambi, babana kátela
bwosu bwakala mabanza mandi.
29 Mukuma bana katekila zaya,
wábayidika ku thwala ndangu
kabafwanikisa yi kifwanisu kya Mwana
wandi, ndangu kakala tsomi mu kubutuka
mukati dya baphangi balawu.
30 Amana babana katekila yidika ku
thwala, wábatela phi; babana kátela,
wábakitula batu ba masonga phi; babana

kákitula batu ba masonga, wábakembisa phi.

Kutoka kwa lungongu lwa Nzambi

31 Biki hika twazímbula kikuma kya mambu mama? Yuka ni Nzambi kenina kikuma kya betu, nani watútendisa?
32 Yandi wuna wakonda yekula mwana wa yandi-meni, kaasi wámulambula kikuma kya betu boosu; abweti kakonda tuhekila bima byosu hakimosi yi yandi, muna khenda?
33 Nani wafúnda bana ká́sola Nzambi? Nzambi wisi bakitula batu ba masonga!
34 Nati wabédisa mukanu? Kidisitu [Yesu] yi yandi wáfwa! Hana thandu, wáfutumuka, kenina kuna koku dya kitata dya Nzambi, amana kabati sambila kikuma kya betu!
35 Nati watúhambula ku zola dya Kidisitu? Kiwayi, phasi za ku mbundu, munyanga, nzala, lungwa, lufwa ho mbedi ya phoku?
36 Bwosu bá́sonikabwa:

«Kikuma kya ngeyi, bisi tuhondila kosu tangwa,
bisi tubonga hanga mikoku mina bisi kudika[a].»

37 Kaasi mu mambu mama moosu, betu thwisi nunga kaka mu nzila ya wuna watuzola.
38 Mukuma yenina yi kikumbwala ni keti lufwa, keti luzingu, keti banzyo, keti bipfumu bina byenina mu zilu, keti mambu ma lelu, keti mana makwísa, keti ngolu,
39 keti kuleya, keti nzinda, keti kosu phangamu yina yalé́ndaku mu kutuyekula ku lungongu lwa Nzambi mwena Kidisitu Yesu, Pfumu wetu.

9

Nzambi yi batu bana ká́sola

1 Kyedika mbati zonza mwena Kidisitu, mbatiku huna, katsasa kama kabati ta kimbangi mu nzila ya Kitembu Kyatoma:
2 kiwayi kya lawu yenina kyawu yi ndunza kosu tangwa muna mbundu.
3 Mukuma yizola ni bambundila, bangyekula kwena Kidisitu, kikuma kya baphangi bama, biwutu byama bya mu kimutu.
4 Bawu benina bisi Kiseledi, kwena bawu, káhana Nzambi lukumu lwandi lwa tsatsidi ya bana, khembu, bulunda, mitsiku, bisambu, bilangi,
5 bakhaka, yi mwamuna ká́butukila, mu kimutu, Kidisitu wuna wenina ha thandu ya byosu, lukumu kwena Nzambi bilumbu byosu! Abwabuna!
6 Heku ni ndinga ya Nzambi yazimuka kyamakulu. Mukuma boosu babana bábutukila ku Kiseledi, beku bisi Kiseledi ba mukwandi.
7 Mu kukala bana ba Bulahami, boosu beku mu butuka dyandi, kaasi: «Mwena Yizaki wabóngila dina batediki butuka dyaku[a].»
8 Disongidila ni, ka bana ba mu kimutu ku benina bana ba Nzambi, kaasi bana ba kilangi bisi tangama hanga butuka.
9 Kikuma, tala yayi ndinga ya kilangi: «Muna tangwa meni dina, yikwisa vutwakisa amana Sala kavwa mwana mosi wa yakala[b].»
10 Kuluta hika, ka yandi ku lwesi, kaasi bwabuna phi dyá́kala kikuma kya Lebeka, wáyimita vumu kwena yakala mosi lwesi, Yizaki, tata wetu;
11 kikuma hana bana khaniku kedi babutuka amana khaniku kedi bahanga keti kima kya mboti keti kya mbi. Kinga mukusya ni lwalungila lukanu lwa Nzambi, bwosu buna ká́zola yandi meni,
12 heku ni kikuma kya mihangu, kwena yandi wuna wisi tela. Kaasi bá́zonzilabwa kwena Lebeka: «Wuna wenina mbuta kuluta kaká́la muhika wa koma ka muleki.»[d]
13 Bwosu bwá́sonama:

«Yímuzola Yakobi kaasi yímumenga Kizawu[e].»

14 Amana biki si twazímbula? Ni kwena Nzambi kukondi masonga? Bwalendakanaku!
15 Mukuma, ká́zimbula kwena Moyize: «Kyadi yimúyukila wuna nzodi kuyukila kyadi amana yiyánanina wuna nzodi mu kuyananina[f].»
16 Yihana ni mambu mana matadiku keti wuna wuzodini, keti wuna wisi kwenda thinu; kaasi kwena Nzambi wuna wisi yukila batu kyadi.
17 Mukuma Masonuku má́zimbula kwena Falawo: «Yíkuswanika kyamvu ndangu yisongila mwena ngeyi ngolu za meni amana ndangu zina dyama basamunadya muna tsi yosu.»
18 Yihana ni yandi kisi yukila kyadi wuna kazodini, amana kisi zitika mbundu ya wuna kazodini.

Khabu yi khenda za Nzambi

19 Hanga wuzonzi hika: «Kikuma kya biki kisi tukayila hika? Kikuma nani fwani kukolama ku luzolu lwandi?»
20 Kaasi nani wenina ngeyi mutu, ndangu watendana yi Nzambi? Kilekwa

a **8:36 8:36** Mkg 44:23 a **9:7 9:7** Kuy 21:12 b **9:9 9:9** Kuy 18:10 d **9:12 9:12** Kuy 25:23 e **9:13 9:13** Mal 1:2-3 f **9:15 9:15** Kul 33:19

kyatuma kyalenda zimbula kwena mubumbi: «Kikuma kya biki wuphangidini bwabu?»
21 Mubumbi wa tuma, keti keku yi kiyeka kwena tuma dyandi mu kubumbila muna kithoba kimosi, kilekwa kya lukumu yi kina kyeku kya lukumu?
22 Amana honi Nzambi, mu kusongila khabu zandi yi kumonikisa ngolu zandi, wakwamina muna kuvibidila kwa lawu kwa bilekwa bya khabu bina byayilama kikuma kya kutotisa,
23 ndangu kamonikisa kimvwama kya khembu yandi mu bilekwa bya khenda bina katekila diyidikila ku thwala kikuma kya khembu.
24 Disongidila ni kwena betu babana katela, heku ni hakati dya Bayuta lwesi, kaasi keti hana kati dya bana bakondi kala Bayuta,
25 bwosu kazonzabwa muna mukanda wa Ozeya:

«Kina kyakalaku kikanda kyama, yitelakya ni kikanda kyama.
Amana wuna yikonda tonda, yimutela ni watondama;
26 Amana keti kwakuna bakala bazimbwala: "Lweku kikanda kyama[h]!"
Babatela ni bana ba Nzambi wa moyu.»

27 Yesaya, yandi, kasamuna kikuma kya Kiseledi: «Keti bweti bisi Kiseledi bavudi hanga tsenga za yanga dya mbuta, kaka ndambu yina yasala, yawu yahuluka;
28 Mukuma Pfumu kalungisaya, ha tsi, ndinga yandi yi kuna tsuka yi tswalu phi.»
29 Amana bwosu katekilabwa zonza Yesaya:

«Wadi Pfumu Mukwa ngolu zoosu katusisaku konda khuna,
wadi twayika kedi hanga Sotomu,
tukhani fwanana yi Komolu[i].»

Kiseledi yi kuhuluka mu lukwikilu

30 Biki si tufwani kuzimbula? Bana bakondi kala Bayuta bakalaku sanda masonga, babonga masonga mana misi tuka ku lukwikilu.
31 Kinga bisi Kiseledi bana kakala sanda ni bakituka batu ba masonga mu mitsiku, hanga baluti ku kabeta ka mitsiku meni mina.
32 Kikuma kya biki? Mukuma bakalaku sanda ni Nzambi kabatambwasa mu lukwikilu, kaasi bakala banza ni kabatambwasa kikuma kya mihangu. Benda dikhukula ku «ditadi dina disi khukula batu»,
33 bwosu basonikabwa:

«Tala meni tsini muna Siyoni ditadi dya kudikhukula,
kalunga tadi kana kisi bwisisa,
amana wosu wukwikidini mwena yandi kakwatukaku tsoni.»

10

1 Baphangi bama, mabanza ma bukheti ma mbundu yama yi lombilu lwama kwena Nzambi kikuma kya Bayuta, menina ni bahuluka.
2 Mukuma yisi batila kimbangi ni benina yi tsambu ya lawu ya kusadila Nzambi, kaasi bisibwoku sadila bwosu buna yenina nzayilu yina yifwani.
3 Kikuma, bwosu bakonda zaya keti bweti kisi kitula Nzambi batu ba masonga amana bawu yi kusandaka keti bweti bakitukila batu ba masonga, bwabuna bakonda lemvukila ku mambu mana kisi zola Nzambi mu kukituka mutu wa masonga;
4 mukuma Kidisitu kenina tsuka ya mitsiku, ndangu kosu mutu wuna wukwikidini bamukitula mutu wa masonga.

Luhulusu lwenina kwena kosu mutu wuna wukwikidini kwena Pfumu

5 Kikuma, Moyize kasonika kikuma kya masonga mana misi tuka ku mitsiku: «Mutu wuna wasala mambu mana mazodi mitsiku, kazingila muna mitsiku meni myamina[a].»
6 Kaasi, tala buna misi zonza masonga mana misi tuka mu lukwikilu: «Wuzonzaku muna mbundu yaku: Nani wazanza ku zilu?» –Disongidila: ndangu kalenga mukulumuna Kidisitu.–
7 Holo, «Nani wamuthuta mu kalunga?» –disongidila kamulubula Kidisitu mu bafwa–.
8 Biki wuzonzini si mukanda watoma? «Ndinga yenina bela-bela yi ngeyi, muna munwa waku yi muna mbundu yaku[b].» Yayina ndinga ya lukwikilu, thwisi longa.
9 Kikuma, honi, muna munwa waku wumuzayini Yesu ni Pfumu, amana honi, yi mbundu yaku, wukwikidi ni Nzambi wamutokamisa ku bafwa, wahuluka.
10 Mukuma, mu mbundu mwisi kala lukwikilu luna lwisi nata ku masonga, amana muna munwa mwamuna bisi tambwasila kidimbu kina kyisi nata ku luhulusu.
11 Kikuma Masonuku mazonzini: «Wosu wuna wakwikila mwena yandi kakwatukaku tsoni[d].»
12 Kikuma, kweku diswaswanu, mukati dya Muyuta yi wuna kondi kala Muyuta:

h **9:26 9:26** Oze 2:1-3; 2:25 i **9:29 9:29** Yes 1:9 Kuy 19:23-28 Sotomu yi Komolu. a **10:5 10:5** Lev 18:5 b **10:8 10:8** Klg 9:4; 30:12-14 d **10:11 10:11** Yes 28:16.

boosu benina yi Pfumu mosi, wuna wenina mvwama kikuma kya boosu bana bisi mutela.
13 Mukuma bwásonama: «Wosu wuna watéla zina dya Pfumu kahúluka[e].»
14 Kaasi, abweti bamútela yandu bakondi kwikila? Amana abweti bakwíkila mwena yandu bakondi yuka kumulongila? Amana abweti bamúyuka honi heku mutu wulongidini mu ndinga ya yandi?
15 Amana abweti bakwenda mulongila yuka ni babatumiku? Bwosu bisi zonza muna Masonuku: «Kitoku zenina thambi za batu babana bisi kwenda samuna Misamu mya Bukheti[f]!»
16 Kaasi boosu bálemvukaku ku Musamu wa Bukheti. Kikuma Yesaya kázimbula: «A Pfumu, nani wákwikilawa Musamu wuna tusamunini[h]?»
17 Yihana ni, lukwikilu lwisi tuka kuna mana bisi yuka, amana mana bisi yuka mu lusadisu lwa ndaka ya Kidisitu.
18 Kaasi, phyudini:

«Bayuta báyukawoku musamu meni
wawuna? Kaasi, kinga ndinga ya
bawu yáyukalakana kuna tsi yosu,
ndaka za bawu zátula yi kuna tsuka ya tsi
muna bisi zingila batu.»

19 Kaasi phyudini: Kiseledi kázayabwoku? Moyize, mutu wa theti, wuzimbudini:

«Yilúyukisa kiphala kwena kanda dina
dikondi kala kanda dyama dya mukwandi;
muna kanda dina dyakonda nduka,
yithúbula khabu zenu.»

20 Amana Yesaya wámeka mu kusongila kikesa kya kuzimbula:

«Bátsengumuna kwena babana bakalaku
tsanda,
yídisongila kwena babana bakalaku
phyula.»

21 Kaasi kikuma kya Kiseledi wuzimbudini:

«Bilumbu byosu yikala lambula moku
kwena
batu bamosi bakolama amana bisi
thendisa[i].»

11

Nzambi kalosidikyoku Kiseledi

1 Amana phyudini: Keti Nzambi wábalosila batu bandi? Bwalendakanaku! Mukuma meni-meni yenina mwisi Kiseledi, muna butuka dya Bulahami, mwisi kanda dya Benzyame[a].
2 Nzambi kabalosidiku batu bandi, bana katekila sola[b]. Luzayiku mana mazimbudi Masonuku muna kitini kina kabati nyengalakana Diya kwena Nzambi kikuma kya Kiseledi:
3 «Pfumu, bábahonda bambikudi baku, bámwanga mesa maku ma bimenga; yísala meni hika, amana luzingu lwama babati sanda.»
4 Kaasi khi yawu mvutu ya Nzambi? «Yídiyidikila mafunda tsambwadi ma bayakala, babana báfutikaku kungulu ku thwala ya nzambi Baala[d].»
5 Tangwa dyadi phi kitesu kimosi, ndambu yisadini bwosu yásolama kwena Nzambi muna khenda zandi.
6 Kinga, honi kikuma kya khenda, hana heku hika mambu matadidini mihangu; kondilo khenda zakálaku hika khenda.
7 Amana biki si? Kina kisi sanda Kiseledi, kálendakyoku: Kaka babana lwesi básolama yi bawu bálendakya. Bahika bana, bábazitika mbundu,
8 bwosu básonika: «Nzambi wábaheka kitembu kya luhuku, mesu ndangu bamonaku, matu ndangu bayukaku, tii yi kuna kilumbu kya lelu.»
9 Amana Tavidi wuzimbudini:

«Mukinzi wa bawu wakala mutambu
kikuma kya bawu, wanda yi
kisinza kya kubwila, amana lwakala lufutu
lwa bawu!
10 Mesu ma bawu makala mu phipha
ndangu bamonaku!
Wabavwembika makunda mu ki-
makulu[e]!»

11 Amana mbati hyula: Bayuta badikhukudini ndangu balenga bwa kyamakulu? Bwalendakanaku! Kaasi, kikuma kya mutsoki wa bawu, luhulusu báhanalwa kwena bana bakondi kala Bayuta, ndangu bavundumuna kiphala kya Bayuta.
12 Kinga honi mutsoki wa bawu wánata kimvwama mu tsi, amana ho kudikulumuna kwa bawu kwámvwamisa bana bakondi kala Bayuta, abweti ni bimvwama bya bawu byakonda hitakana mu luhulusu lwalunga!

Luhulusu lwa bana bakondi kala Bayuta

13 Kwena benu baphani mbatibwa zimbula: Bwosu yenina thumwa wa baphani, meni mbati dizatula kikuma kya kisalu kyama,
14 ndangu, ho bwalendakana, mu kuyangumuna kiphala ha kati dya batu baba twenina bawu lutu lumosi yi

e **10:13 10:13** Yow 3:5. f **10:15 10:15** Yes 52:7. h **10:16 10:16** Yes 53:1 i **10:21 10:21** Mkg 19:5; Klg 32:21; 20-21; Yes 65:1-2. a **11:1 11:1** Fdp 3:5. b **11:2 11:2** Mkg 94:14. d **11:4 11:4** 1Ba 19:10.18. e **11:10 11:10** Klg 29:3; Yes 6:10; 29:10; Mkg 69:23-24.

kuhulula ndambu ya batu hana henina bawu.
15 Mukuma ho kingenga kya bawu
kyakala mutindu wa kuvutula ngemba mu tsi,
abweti kwakala kukokuluka kwa bawu,
yuka ni ka luzingu ku ha kati dya bafwa?
16 Kinga, honi mutu kaheka Nzambi
dipha dyandi dina dya theti,
mapha mana masadini moosu makala matoma;
amana ho musodi wakala watoma,
mihandi phi bwabuna myenina[f].
17 Kiseledi kenina hanga miti wa olive
wuna bahawula mihandi myahika;
amana ngeyi, wuna wukondi kala Muyuta,
miti wa olive wa mu tseki,
bakunamika ha kifulu kya mihandi meni mina,
amana honi wubati khundakana ku musodi yi ku budimbu bwa miti wa olive,
18 syaku lulendu ngeyi mutu wisi zyamina ku mihandi.
Honi wasya lulendu, zimbakanaku ni ka ngeyi ku wisi zyamisa musodi,
kaasi musodi wisi kuzyamisa.
19 Wazímbula bwabu: «Mihandi mina bahawulamya ndangu, meni, bandamika.»
20 Bwa bukheti lawu; bahawulamya kikuma kya kukonda kwa lukwikilu kwa myawu,
amana ngeyi, kikuma kya lukwikilu wisi zyamina, wudikundikaku, kaasi kala mu bweya;
21 mukuma honi Nzambi kabahawula Bayuta,
mihandi mya kisina, keba kwaku ngeyi phi kakusisaku.
22 Zayidila buweti yi nziki-nziki ya Nzambi:
nziki-nziki kwena batu babana bamani bwa,
yi buweti bwa Nzambi kwena ngeyi,
honi wazingilaka muna buweti meni buna;
kondilo, ngeyi phi bakuhawula.
23 Phila mosi phi yi bawu, honi bananginiku muna kukonda kwa lukwikilu lwa bawu,
babanamika; mukuma Nzambi kenina yi hamu dina dya kubanamika hika.
24 Kikuma, honi bakuhawula ngeyi muhandi wa olive dya mu tseki,
amana wenina waswaswana yi kisina,
bakunamika ku miti wa olive wa kukuna,
abweti bakonda banamikina Bayuta benina mihandi mya kisina ku miti wa olive wa bawu-meni.

Luhulusu lwa bisi Kiseledi

25 Mukuma nzodiku, baphangi bama,
ni lwakonda zaya kitsweki kina, ndangu lwadimona nana ni benu lwenina badimuka:
ndambu ya bisi Kiseledi bayika yi mbundu ya ngolu,
tii yikuna bakotidini mu kanda dya Nzambi boosu bana bakondi kala Bayuta.
26 Yihana ni Kiseledi kyosu kyahulukila,
bwosu bwasonama:
«Muhuludi katuka ku Siyoni,
kakatula mbi yosu ya bana ba Yakobi.
27 Amana bwabuna bwakala bulunda bwama yi bawu,
mu tangwa dina yikatula masumu ma bawu[h].»
28 Mu mana matadidini Musamu wa Bukheti,
benina bambeni ba Nzambi kikuma kya benu;
kaasi mu mana matadidini kusola kwa Nzambi,
kisi bazola kaka kikuma kya bakhaka ba bawu.
29 Mukuma Nzambi kalendaku katula makabu ma khenda mana kahani amana kisiku soba mabanza kwena babana katela.
30 Kikuma mbala yikwawu, phila mosi yi benu,
lwakolama kwena Nzambi, amana buthwena,
lutambudikini khenda, mu nzila ya kukolama kwa Bayuta.
31 Kikuma kya bawu phi, phila mosi,
buthwena bakolama kikuma kya khenda zina balufwila, kaasi ndangu, [buthwena] bawu phi babafwila khenda.
32 Mukuma Nzambi wabayafikila batu boosu muna kukolama ndangu kabafwila khenda zandi boosu.

Kutoka kwa Nzambi

33 Khi lawu dya kimvwama, yi mudimu yi nzayilu ya Nzambi!
Nati walenda tendula pfundusu zandi!
Khabu zandi bafwanizoku mu kumeka.
Amana nzila zandi bafwanizoku mu kukota[k]?
34 Kikuma:
«Nati wazayadya dibanza dya Pfumu?
Nati wakala mulongisidi wandi?
35 Nati watekila mukabila Pfumu,
ndangu yandi kalenga futa kunima[l]?»
36 Kikuma byosu byenina bya yandi,
kwena yandi yi kikuma kya yandi.
Khembu kwena yandi muna mvula yi mvula!
Abwabuna!

12

Luzingu lwa pha

1 Yibati lusyamisa, baphangi bama,
muna khenda zoosu za Nzambi,
mu kutambika lutu lwenu hanga kimenga kya moya,
kyatoma yi kina katambwasini Nzambi;
byabina byakala bisambu bifwanani yi Ndinga.
2 Lulandukilaku bifu bya tsi yayi[a],
kaasi yambulenu Nzambi kalusoba bikalulu mu kuluheka ngangu zimosi za pha,
mu kuswasisa buna kazodini Nzambi: mana

f **11:16 11:16** Thl 15:19-21. h **11:27 11:27** Yes 27:9; 59:20-21. k **11:33 11:33** Yes 55:8; Mkg 139:6,17-18. l **11:35 11:35** Yes 40:13; Yob 41:3. a **12:2 12:2** 1Pi 1:14

menina ma bukheti, mana bátambwasa yi mana makonda kifu.

3 Muna khenda zina ká́pheka Nzambi,
nzimbudini kwena kosu mutu hana kati
dya benu ni kabanzaku mu kuditombula
lawu, kaasi kabanza mu kudizitisa, kosu
mutu hana kitesu kya lukwikilu luna
ká́mukabila Nzambi.
4 Kikuma, bwosu thwenina yi bibuku
byalawu muna lutu lwetu, lwalu lwenina
lumosi, amana bibuku byosu bya lutu by-
isiku sala kisalu kimosi,
5 yi bwabuna phi betu, ata thwenina
lawu, thwenina lutu lumosi mwena Kidis-
itu amana thwenina, betu boosu, bibuku
bya lutu kikuma kya babana yi babana.
6 Kaasi thwenina yi makabu
maswaswana muna khenda, bwosu
bwenina khenda zina ká́tuheka Nzambi:
wuna wuvwini kabu dya kubikula,
kasongiladya nzila mosi yi malongi ma
lukwikilu;
7 wuna wuvwini kabu dya kusadisa,
kadihana mu lusadisu; wuna wuvwini
kabu dya kulonga, kadihana mu kilongi;
8 Wuna wisi hana kikesa, kahana kikesa;
kwena wuna wisi kaba, kakabaka yi
tsambu yosu; wuna wisi twadisa, kat-
wadisa yi khwakasu; wuna wisi fwila bak-
wawu khenda, kahangabwa yi mbundu
yimosi[b].
9 Lungongu lwakala lwa kyedika. Yukak-
enuyoku nganzyanzya mbi; dihanakenu
mu kusala mamboti.
10 Mu mana matadidini kitya kya phangi,
kalenu babasa mu lutondu lwa ku mbundu
benu yi benu, kalenu batheti mu kuzitisaka
bakwenu.
11 Lukalaku babolu, kaasi kalenu yi
khwakasu; kalakenu khakalakani mu
mana matadidini kitembu, musadilenu
Pfumu hanga bahika.
12 Sangwalenu muna kikuma kivuvu.
Siphenu mbundu mu tangwa dya kiwayi.
Kwaminenu muna bisambu.
13 Yambakenu batu ba Nzambi babana
bisi sanda lusadisu. Lulembwaku mu
kuyambaka batu.
14 Sakumunenu batu babana bisi lun-
yokuna; sakumunakenu kaasi lubundi-
lakaku[d].
15 Sangwalakenu hakimosi yi babana ba-
bati sangwala; dilakenu hakimosi yi ba-
bana babati dila.
16 Kalakenu yi mabanza mamosi benu
yi benu. Ludivuninikakaku, kaasi sandak-
enu mambu mana malúnata mu kudiku-
lumuna. Ludibanzilakaku ni benu kwenu
lwenina badimuka lawu[e].
17 Luvutulaku mbi ku mbi. Kaasi syak-
enu ngolu mu kuhangaka mambu ma
bukheti ku thwala ya batu boosu.
18 Ho bwalendakana, mu mutindu wuna
lwalendila salaka benu, zingilakenu mu
ngemba yi batu boosu.
19 Baphangi batondama, luvutulakaku
mbela benu yi benu, kaasi yambu-
lenumoku ku khabu za Nzambi, mukuma
bá́sonika: «Mbela kwena meni-meni, meni-
meni yivútulaya,» kazimbudini Pfumu.
20 Kaasi «ho mbeni waku kakala yi nzala,
muheka kudya; ho kakala yi kihwinya
muheka kunwa; mukuma ho wahangaka
bwabuna, makala ma mbawu wubati mu-
lumbikila hana mutwa wandi[f].»
21 Diyambwadilaku ni mambu mambi
makununga; kaasi nungaka mbi mu mam-
boti.

13

Bulemvu kwena bapfumu

1 Kosu mutu kalemvuka kwena bapfumu
babana bayadikini. Mukuma heku kip-
fumu kikondi tuka kwena Nzambi; babana
benina hana Nzambi wábasya.
2 Yi hana ni mutu wuna wisi kolama
kwena pfumu, kabati tendisa mamana
kazodini Nzambi; amana babana wisini
tendisa, pfundusu badisandila mwena
bawu meni.
3 Kikuma batwadisi bisiku bayuka bweya
ho kisalu kya bukheti wisini hanga, kaasi
ho kisalu kyambi wisini hanga. Ngeyi
wuzodiku ni wamubanga pfumu? Hanga
mambu ma bukheti amana kalenga kutsik-
isa;
4 mukuma mu kisalu kya Nzambi kenina
kikuma kya mamboti ma ngeyi. Kaasi
ho wahangaka mbi, kalaka yi bweya,
mukuma ka mu phamba ku kábongila
mbedi ya phoku; kenina mu kisalu kya
Nzambi ndangu kasadila masonga, kikuma
kya kusongila khabu zandi kwena wuna
wisini hanga mbi.
5 Yi hana ni bufwani mu kulemvuka,
kaasi hika ka kikuma kya khabu za Nzambi
ku lwesi, kaasi kikuma phi kya katsasa.
6 Kikuma kya bwabuna phi lwisi futila
phaku. Mukuma babana bisi tuyala benina
mu kisalu kya Nzambi muna kisalu meni
kina.
7 Vutulenu kwena kosu mutu kina
kimufwani: phaku, kwena wuna
bafwetiya heka phaku; phaku ya bima
byahika kwena babana bisi ya bonga
phaku meni yina; bweya, kwena wuna

b **12:8 12:8** 1Ko 12:4-12 d **12:14 12:14** Mth 5:44; Luk 6:28 e **12:16 12:16** Yez 5:21 f **12:20 12:20** Klg 32:35; Bin 25:21-22 a **13:7 13:7** Mth 22:21; Mlk 12:17; Luk 20:25

bafwani kuyuka bweya; khembu, kwena wuna bafwani kuheka khembu[a].

Zola dya mukwenu khunda

8 Lukalaku yi pfuka ya mutu, honi ka kudizola ku benu yi benu; mukuma wuna wisi zola mukwawu, mitsiku kisi lungisa.

9 Kikuma, mikuku: «Watáku mbongi, wahóndaku mutu, wayíbaku, wazolukaku bima bya ngani» hakimosi yi mikuku myahika misi wongama muna ndinga mosi yayi: «Wazóla mukwenu hanga ngeyi meni[b].»

10 Hana henina lungongu bisiku hanga mukwenu mbi: lungongu lwenina kulungisa kwa mitsiku.

Kukala wayilama kikuma kya kwisa kwa Kidisitu

11 Amana bwosu luzayi khi tangwa dyadi thwenina, yidyadidi tangwa dya kutokama ku kilu[d], mukuma buthwena luhulusu lwekina bela-bela yi betu kuhita mu tangwa dina twákwikila.

12 Phipha yendi kyana, kilumbu kibwesukini. Tulosenu phi mihangu mya mu phipha amana tuvwatenu binwaninu bya mu mwini.

13 Tudyatilenu mboti, hanga batu benina mu kati kya mwini; konda kuzingila mu kudindonda keti ku kuzela; konda kudizatula keti kindumba; konda kutendana keti kiphala.

14 Kaasi vwatenu Pfumu Yesu Kidisitu, amana ludihanaku ku tsatu ya lutu ndangu lwalungisaka luzolu lwa lwawu.

14

Wufundisaku phangi waku

1 Muyambenu wuna wukondi ngolu mu lukwikilu, konda kumukumba mu mabanza[a].

2 Amana kwena yi mutu wenina yi lukwikilu mu kudya bima byosu; kwena yi mutu wahika wuna wena walembwa mu lukwikilu, kisi dya lwesi ndunda.

3 Wuna wisi dya kalewulaku mutu wuna wisiku dya, amana wuna wisiku dya kafundisaku phi wuna wisi dya, mukuma Nzambi wumuyambini.

4 Nani wenina ngeyi mu kufundisa musadi wa mukwenu? Kakala watelama holo kakala wabwa, mana matadi pfumu wandi. Amana kazyáma, mukuma Pfumu kenina yi hamu dya kumuzyamisa.

5 Kikuma, kwena yi mutu, kisi banza ni kilumbu kyaki kiluti kyahika[b] mu mupfunu, wahika phi kisi banza ni bilumbu byosu byenina mutindu wumosi. Kosu mutu, muna mutindu wa ngangu zandi, kakumbwala muna mamana kisi banza!

6 Wuna wisi landila mambu matadidini bilumbu kisima landila kikuma kya Pfumu. Wuna wisi dya, kikuma kya Pfumu kisi dila, mukuma matondu kisi vutula kwena Nzambi; Wuna wisiku dya, kikuma kya Pfumu kisiku dila: matondu phi kisi vutula kwena Nzambi.

7 Kikuma heku mutu, mu kati dya betu, wisi zinga kikuma kya yandi meni, amana heku mutu phi wisi fwa kikuma kya yandi meni.

8 Mukuma honi thwisi zinga, thwisi zinga kikuma kya Pfumu; amana honi thwisi fwa, thwisi fwa kikuma kya Pfumu. Ata tuzingini, ata tufwini, kaka Pfumu wutuvini.

9 Mukuma honi Kidisitu kafwa amana wisi hika mu luzingu, ndangu kalenga kala Pfumu wa bafwa yi wa babana babati zinga.

10 Tuka thama, ngeyi, kikuma kya biki wisi fundisila phangi waku? Holo, ngeyi, kikuma kya biki wisi lewula phangi waku? Kikuma, twatelema betu boosu kuna nganda ya Nzambi.

11 Mukuma básonika:

«Meni, Nzambi wa moya, nzimbudibwa,
makungulu moosu mafúkama ku thwala meni
amana ndinga yosu yazáya Nzambi[d]!»

12 Yihana ni, kosu mutu kakwenda hana meni dyandi kwena Nzambi kikuma kya yandi meni.

Wubwisisaku phangi waku

13 Tudifundisakaku baba yi babana; kaasi zengenu ni lukalaku hika kisinza kya kubwisisa phangi wenu holoni kya munata mu kuhanga mbi.

14 Nzayibwa kyedika, ni mu Pfumu Yesu, kweku kima kya sumuka mu kyawumeni[e]; kaasi honi mutu kabanza ni kima kimosi kyenina kya sumuka, kinga kya-sumuka kyenina kikuma kya yandi-meni.

15 Honi kikuma kya madya, phangi waku kenina mu kyadi, wisiku dyatila hika mu mutindu wa lungongu. Kikuma kya madya, wendaku totisa mukwenu yandu kisa fwila Kidisitu.

16 Yihana ni mambu mena mamboti kwena benu makalaku kima kwa bakwenu kya kukumba.

---

b **13:9 13:9** Kul 20:13-17; Klg 5:17-21; Lev 19:18 d **13:11 13:11** Muna masonuku mahika, básonika bwabu: "twatokama ku kilu kyetu." a **14:1 14:1** 1Ko 8:7-13; 10:23-33 b **14:5 14:5** Pholu wubanzi tsadidi yina kalonguka kwena Bayuta. Ngalatya 4:10; Khl 2:16 d **14:11 14:11** Kuy 45:23 e **14:14 14:14** Mlk 7:19

17 Kikuma, Kipfumu kya Nzambi, kyeku
mu mambu ma kudya yi kunwa; kaasi
mena masonga, ngemba yi kyesi, kina kisi
hana Kitembu Kyatoma.
18 Mukuma, kosu mutu wuna wisi mu-
sadila Kidisitu muna mutindu meni wuna,
Nzambi kisi mumonina kyesi amana batu
phi bisi mutya.
19 Yihana ni, tulandakenu mambu mana
misi sadisa mu ngemba yi mana misi
tukodisa mu lukwikilu babana yi bak-
wawu.
20 Wendaku zanga kisalu kya Nzambi
kikuma kya madya. Kyedika, madya
moosu menina ma kasemi; kaasi bwenina
mbi kwena mutu wuna wubatima dya honi
kakitulama kisinza kya kubwila.
21 Bwenina mboti ni ludyaku mbisi, lun-
waku malafu, lusalaku kosu kima kina
kyalenda kala kisinza kya kubwila kwena
phangi waku.
22 Lukwikilu luna wenina lwawu, ngeyi,
swekalwa kikuma kya ngeyi ku thwala
ya Nzambi. Kyesi kwena mutu wuna
wisiku difundisa yandi-meni mu mana ka-
bati mona bukheti mu kusala!
23 Kaasi wuna wisi ketyanisa ho kadya,
bisi mubedisa, kikuma mana kabati sala
matukiku mu lukwikilu. Kinga moosu
mana misiku tuka mu lukwikilu menina
masumu.

15

Kusephidisa bakwetu

1 Ho ni twakala ngolu mu lukwikilu,
tufweti sadisaka babana beku ngolu mu
lukwikilu. Tusandakaku mambu mana
misi tusephidisa.
2 Kosu mutu kahanga mana misi
sephidisa mukwenu, kikuma kya mana
menina mboti yi mana misi kodisa;
3 Kikuma, Kidisitu kakalaku hanga
mana makala musephidisa; kaasi, bwosu
bwásonama: «Ngusi za babana bakala
kutukwana zábwila mwena meni[a].»
4 Mukuma mosu mana másonama
theti másonama kikuma kya kutulonga,
ndangu, muna kikwamina yi muna kikesa
kya Masonuku, twakala yi kivuvu.
5 Yambula Nzambi mukwa kikwamina yi
kikesa kalusadisa lwayukana benu yi benu
bwosu menina mabanza ma Kidisitu Yesu,
6 ndangu, muna mbundu mosi yi ndinga
yimosi, lwamikembisa Nzambi yi Tata wa
Pfumu wetu Yesu Kidisitu!

Musamu wa Bukheti kikuma kya batu boosu

7 Yi hakana ni, lwadiyambaka benu yi
benu, bwosu buna kálúyamba yandi meni
Kidisitu Yesu, kikuma kya khembu ya
Nzambi.
8 Mukuma nzimbudini ni Kidisitu
wákituka musadi wa Bayuta kikuma kya
kyedika kwena Nzambi, mu kulungisa
bilangi bina kásila Nzambi kwena bakhaka
betu.
9 Amana baba beku Bayuta bamukem-
bisini Nzambi kikuma kya buweti bwandi,
bwosu bwásonama:
«Yihana ni yikúzitisa mu kati dya makanda
amana yiyímbila kikuma kya luzitu lwa
khumbu yaku.»
10 Wuzimbudi hika:
«Benu lweku Bayuta, sangwalenu hakimosi
yi batu bandi!»
11 Amana hika:
«Muzatulenu Pfumu, benu boosu lweku
Bayuta,
batu ba tsi zoosu, bamuzatula!»
12 Yesaya wuzimbudi hika:
«Kamónika, musodi wa Yese, wuna
watélema mu kutwadisa makanda;
makanda masya kivuvu kwena yandi[b].»
13 Nzambi mukwa kivuvu kalubasisa yi
kyesi kyosu yi ngemba yosu muna lukwik-
ilu, ndangu lwabasa yi kivuvu mu ngolu za
Kitembu Kyatoma!

Kisalu kya Pholu kwena babana beku Bayuta

14 Kikuma kya mana malutadidini benu,
baphangi bama, meni yenina yi kikumb-
wala meni-meni ni benu lwábasa yi mam-
boti, lwábasa yi mazaya moosu amana
balunga lwenina mu kudilwengisa benu yi
benu.
15 Amana phi, matangwa mahika,
yílusonikina yi khwakasu yosu, kikuma
kya kulubambukisa mambu mana málúta
kedi, kikuma kya khenda zina kápheka
Nzambi
16 mu kukala mu kisalu kya Kidisitu Yesu
kikuma kya babana beku Bayuta; yibati
dihana mu kusala kisalu kyatoma kya
Musamu wa Bukheti wa Nzambi, ndangu
baba beku Bayuta bakala kabu dina
bátambwasa, bátambika kwena Kitembu
Kyatoma.
17 Yenina yi tsambu mu Kidisitu Yesu mu
kikuma kya kisalu kyama kwena Nzambi.
18 Mukuma honi kima yizonzila, kaka
kina kasadi Kidisitu mwena meni mu
kutwadisa baba beku Bayuta ndangu ka-
banata mu kulemvuka. Nzambi ka-
hangabwa mu ndinga yi mu mihangu,

---

a **15:3 15:3** Mkg 69:10. b **15:12 15:12** Tuka nzila ya 9 yi kuna 12, zifwanakani yi mikanda myami: Mkg 18:50; 2Sa 22:50; Klg 32:43; Mkg 117:1; Yes 11:10.

19 mu ngolu za bidimbu yi biphadi, mu
ngolu za Kitembu kya Nzambi. Yihana,
tuka ku Yelusalemi yi muna kinzunga kya
Yiludi, yísamuna kosu homa Musamu wa
Bukheti wa Kidisitu.
20 Yísya lukumu lwama kikuma kya
kusamuna Musamu wa Bukheti mu bifulu
bina khaniku kedi bayuka khumbu ya Ki-
disitu, ndangu tutungaku ha thandu ya
mipfundila mya mutu wahika.
21 Kaasi yisadila bwosu bwásonama:
«Kwena batu babana khaniku kedi
babasamwana kikuma kya yandi
bámumona,
amana kwena babana bámuyukaku
kumuzonzila kikuma kya yandi
bamúbakisa[d].»

Mabanza ma Pholu mu kukwenda ku Loma

22 Kyakina kyakala yi khakalakanu
mbala za hika mu kwisa kwena benu.
23 Kaasi buthwena, mbanisikini kisalu
kyama mu binzunga byabi, amana mvula
lawu zilutini yíkala yi tsambu za lawu mu
kwisa lutala,
24 Ha yikwénda ku tsi ya Siphani; yenina
yi kivuvu ni yilúmona mu kuhita amana
yibonga lusadisu lwenu mu kukwenda ku
tsi ya Siphani kumanima ma kunanga mwa
bilumbu yi benu.
25 Kaasi buthwena yendi ku Yelusalemi,
mu kwenda sadisa batu ba kanda dya
Nzambi.
26 Mukuma, bisi Masetwani yi bisi
Lakhayi bázodiki ni babundikisa makabu
kikuma kya kusadisa ba phutu babana
benina mu kati dya bakwikidi ku
Yelusalemi.
27 Bawu meni batambwasa mu kusal-
abwa, kaasi kikuma kya bawu dyen-
ina hanga pfuka; mukuma bakwikidi ba
Bayuta bakabisi kimvwama kyabawu kya
kitembu kwa batu babana beku Bayuta;
yihakana batu bana beku Bayuta bafweti
basadisa Bayuta mu kubaheka bima bina
bibakondi bawu[e].
28 Ha yimánisakya kisalu kina, amana
yibáheka makabu mana ma bakwikidi ba
ku Yelusalemi, yihitila kwena benu mu
kukwenda ku tsi ya Siphani.
29 Nzayi ni mu kukwisa lutala, yikwísa
wa kabasi yi lusakumunu lwa Kidisitu.
30 Amana yiluhekini kikesa, baphangi
bama, muna Pfumu wetu Yesu Kidisitu
yi muna zola dya Kitembu, mu kun-
wana hakimosi yi meni mu lombilu kwena
Nzambi kikuma kya meni,
31 ndangu yihuluka kwena batu babana
bakolama ba ku kinzunga kya Yuteya
amana lusadisu mbati nata kikuma kya
mamboti ma Yelusalemi bayambalwa
mboti kwena bakwikidi.
32 Yihana ni yikwisa lutala yi kyesi,
mu luzolu lwa Nzambi, amana yilembwa
ndambu hakimosi yi benu.
33 Ni Nzambi mukwa ngemba kakala yi
benu boosu! Abwabuna!

16

Mboti

1 Yilutumini Foyiba, phangi wetu wa
mukhetu, yandi wenina musadi ku Di-
bundu dya Nzambi ku Sakhe[a],
2 ndangu lwalenga muyamba mu zina
dya Pfumu muna mutíndu wa luzitu
kwena bakwikidi. Musadisenu muna kosu
kima kina kakala kyawu mupfunu kwena
benu, mukuma ndesi wa batu balawu
kákala, ata kwena meni-meni.
3 Bahekenu mboti Phisikila yi Akilasi,
bakwetu bama ba kisalu mwena Kidisitu
Yesu[b].
4 Babana bakhana fwa kikuma kya kuhu-
lula moya wa meni; ka meni hika ku
yisi baheka matondu kaasi hakimosi phi
yi Mabundu mosu ma batu bana beku
Bayuta.
5 Hanenu phi mboti ku Dibundu dina
dyenina muna nzu ya bawu. Muhekenu
mboti Ephayineti, watondama wama,
yandi kena bibundu bya theti mu
kukwikila mwena Kidisitu mu kinzunga
kya Aziya.
6 Muhekenu mboti Madiya, wádiyangisa
lawu kikuma kya benu.
7 Bahekenu mboti Andonikusi yi Yun-
yasi, benina biwutu byama amana phi
mwa twakadila bawu mu boloku. Bisi
bazola lawu mukati dya bathumwa, bawu
bátekila kituka bakidisitu ku thwala ya
meni.
8 Muhekenu mboti Aphidyatusi waton-
dama wama mwena Pfumu.
9 Bahekenu mboti Yidibe mukwetu
wama wa kisalu mwena Kidisitu, yi Sitaki,
watondama wama.
10 Muhekenu mboti Aphelesi, wásongila
mihangu myandi mya lukwikilu mwena
Kidisitu. Bahekenu mboti baba benina mu
nzu ya Adisitobudi.

---

d **15:21 15:21** Yes 52:15. e **15:27 15:27** 1Ko 16:1-4; 9:11; 2Ko 8-9. a **16:1 16:1** Mhb 18:18 b **16:3 16:3** Mazina ma bakidisitu mana kabati zonzila thumwa, matuki mu bisina bya mutindu yi mutindu (Bangeleki, Baloma yi Bayuta) kondilo mu mana matadidini luzingu lwa bawu mu kimvuka (batu bana bátumbuka ndinga, bahika holo bahika bana ba thama). Kikuma kya Phisikila yi Akilasi: tala Mhb 18:2.; 18:26; 1Ko 16:19; 2Th 4:19

11 Muhekenu mboti Helodyoni, wenina
kiwutu kyama. Bahekenu mboti babana
benina mu nzu ya Nadisisi benina mu
kisalu kya Pfumu.
12 Bahekenu mboti Thifeni yi Thifosi,
bakhetu bana bádihana mu kisalu kya
Pfumu. Muhekenu mboti Phedisidi, wato-
dama wama, yandi wányokuka lawu mu
kisalu kya Pfumu.
13 Muhekenu mboti Difusi[e], yandi wuna
wásolama mu kisalu kya Pfumu, yi ngudi
wandi, wenina phi ngudi wa meni.
14 Bahekenu mboti Asikiti, Felekoni, Hed-
imesi, Phatobasi, Hedimasi yi baphangi
babana benina bawu.
15 Bahekenu mboti Filoloki yi Zudi, Ne-
leya yi phangi wandi wa mukhetu, haki-
mosi yi Odiphasi yi bakwikidi babana ben-
ina bawu.
16 Dihekakenu mboti benu yi benu mu
kuyambana kwatoma. Mabundu moosu
ma Kidisitu mboti maluhekini.

Kukebisa kwa tsuka

17 Yilulombini, baphangi bama, lwalenga
keba kikuma kya batu babana bisi nata
kayengu yi kubwisisa batu, konda kulan-
daka malongi mana lwábonga. Kadilenu
bawu kyana.
18 Mukuma batu ba buna bisiku sadila Ki-
disitu, Pfumu wetu, kaasi kundu dya bawu
meni[f]. Mu lengu ndinga yi mu mazasa, bisi
huna mbundu za batu bakonda dyambu.
19 Kikuma kya benu, bulemvu bwenu
buzayakani kwena batu boosu; amana yisi
sangwala kikuma kya benu, kaasi nzodi
ni lwadimuka mu mambu mamboti bwosu
lwenina ba kasemi mu mambu mambi.
20 Amana Nzambi wa ngemba ka thama
ku kamutusuna Satana muna malu menu.
Khenda za Pfumu wetu Yesu zakala yi
benu[h]!
21 Mukwetu wama wa kisalu, Thimoti[i],
mboti kaluhekini, hakimosi yi Disyusi, Ya-
soni yi Sosiphatele, benina biwutu byama.
22 Mboti yiluhekini, meni Tedityusi,
yandu wusonikini mukanda wawu, muna
zina dya Pfumu.
23 Ngayusi, yandu wángyamba yi Di-
bundu dyosu, mboti baluhekini. Elasiti,
wuna wisi sweka bima bya ha mbanza,
mboti kaluhekini, hakimosi yi phangi Ka-
ditusi[k].
[
24 Khenda za Pfumu wetu Yesu Kidisitu
zakala yi benu boosu. Abwabuna[l].]

Nzitusu ya tsuka

25 Kwena yandu wenina yi kiyeka kya
kulusyamisa mu lukwikilu bwosu bwenina
Musamu wama wa Bukheti yi kusamuna
Yesu Kidisitu -bwosu bwenina nzayikisa ya
kitsweki kina kyáswama tukila mvula yi
mvula,
26 kaasi wisi disongila buthwena mu
Masonuku ma bambikudi, muna mutindu
wuna ká́basongila Nzambi wa mvula
yi mvula, wuna bánata mu nzayilu
ya makanda ndangu balemvuka mu
lukwikilu -
27 kwena Nzambi, yandi mosi wa nduka,
khembu mu Yesu Kidisitu, bilumbu byosu!
Abwabuna!

---

e **16:13 16:13** Mlk 15:21. f **16:18 16:18** Fidiphu 3:19. h **16:20 16:20** Mihowu myami: Khenda za Pfumu wetu Yesu zakala yi benu myeninamwoku muna masonuku mahika. i **16:21 16:21** Mhb 16:1-3. k **16:23 16:23** Ngayusi: Mhb 19:29; 1Ko 1:14. Elasiti 2Th 4:20. l **16:24 16:24** Muna masonuku mahika ma khulu, yeninamwoku nzila yayi.

Mukanda wa theti kwena bisi Khoditu
1Khoditu
Khotidi ya mukanda

Pholu káyidika Dibundu dya Khoditu mu kitambu kyandi kya zodi kya kitumu. Khoditu yenina mbanza, hana kati dya mbanza za mupfunu wa lawu za Ngelesi, mbanza ya kimvwama kikuma kya masabu mandi mawu modi. Kwenina yi bahika balawu yi baphutu. Batu balawu bisi zingila bwosu buna bazodini.

Muna tangwa meni dina, bisi Khoditu babati landa mabanza moosu ma mutindu yi mutindu yi mana matadidini mangumba ma lawu ma bisambu. Batu balawu muna Dibundu dya Khoditu bakala tuka muna mangumba ma bisambu meni mamana, ku thwala ya kukituka bakidisitu.

Pholu kabati bonga tsangu za lawu za kimvuka (khaphu ya 1:11 yi 7:1). Mabanza ma Bakidisitu ba Khoditu mavwalangani kikuma kya byufu byalawu bina bitadidini luzingu lwa batu ha kati kya hata yi bikhunda hakimosi yi Mabundu mahika. Pholu kabati vutula mvutu kuna byufu meni bina muna mukanda wandi watheti kwena bisi Khoditu.

Mukanda wawu, tukabudiwa mu bitini biya:

-Muna khaphu ya 1-4, Pholu kabati zonza kikuma kya bakidisitu ba Khoditu yi babana bábasamwana Musamu wa Bukheti. Henina yi ngyuma amana Dibundu dya Khoditu didikabisini. Kosu mutu wulandi wuna wámulonga amana wubwisini wuna mukwawu (1:10-13; 4:6). Kinga, musamu wuna basamunini, wulutini mupfunu: Kidisitu, kondilo mbambala wa Nzambi, bákhoka ha kitakani. "Musamu wuna wuluti mudimu wa batu" (1:18-2:15). Bambambala ba Yesu Kidisitu benina boosu basadi ba Nzambi bana bisi sala mu kimvuka (Khaphu ya 3).

-Tuka khaphu ya 5:1-11:16, Pholu kabati vutula mvutu ku mambu mana makala salama amana wuzimbudini "abweti bakidisitu benina batu ba kiphwanza" (Khaphu ya 9). Kukala yi zina dya mukidisitu amana kuna yi bifu bya mbi, bwabuna bwalendakanaku mu kutambwasa mu kimvuka (khaphu ya 5 yi 6). Pholu kabati vutula hika mvutu kwena bisi Khoditu:

  -mu mambu matadidini longu (khaphu ya 7),

  -mu mana matadidini bikalulu bya bawu ku thwala Mabundu mahika (khaphu ya 8 yi kuna 10).

-Muna mambu meni mamana moosu, yandi kabati lomba kwena bakidisitu mu kusanda ndandu ya batu bahika yi kubazitisa.

-Tuka khaphu ya 11:17-14:40, Pholu kabati zonzila luzingu lwa mu kimvuka kya bakidisitu. Kabati songisa bifu bya bawu, muna mambu mana matadidini ngyengu. Kabati tendula mambu mana misi tunga "bumosi bwa Dibundu dya kosu hata". Kosu mutu wuna wenina muna kimvuka meni kina kenina yi mupfunu wa lawu. Kikuma, bakidisitu benina hanga lutu lumosi: kosu kitini kya lutu kyenina yi mupfunu wandi mu kimvuka. Lungongu lwisi songila buna bulungini mu kuzingila mu kimvuka (khaphu ya 13).

-Khaphu ya 15 yibati bambukisa ni Nzambi wámufutumuna Kidisitu ku bafwa, amana kilumbu kimosi, bafwa bafútumuka phi. Yuka ni bakidisitu bisi kwikila bwabuna, luzingu lwa bawu yi lukwikilu lwa bawu lwenina yi thina.

-Bwosu myenina mikanda myahika, wawu phi wumanisini mu misamu yi mboti (khaphu 16).

Bisi Khoditu beku bakidisitu balungila. Kinga Pholu kabati vutula matondu kwena Nzambi kikuma kya bawu (khaphu ya 1:4-9). Phasi yi bifu muna byenina muna luzingu lwa Mabundu moosu. Mbatanana bwabuna, Nzambi kabati hana yi lelu dyadi mamboti mandi yi kutela bakidisitu ku luzingu lwakwikama.

Mboti

1 Pholu, yandu kátela Nzambi mu luzolu lwandi ndangu kakala thumwa wa Yesu Kidisitu, yi phangi Sosite.

2 Kwena Dibundu dya Nzambi dina dyenina ku mbanza ya Khoditu; kwena benu baba bátomisa mwena Kidisitu Yesu, bábatela bakala batu ba Nzambi; hakimosi yi batu babana bisi tumbuladya zina dya Pfumu wetu Yesu Kidisitu muma mwosu, Pfumu wa bawu yi wa betu.

3 Nzambi Tata wetu yi Pfumu wetu Yesu Kidisitu baluheka kabu dya khenda yi ngemba[a].

Mamboti matuki kwena Kidisitu

4 Yisiku lembwa mu kuvutula matondu kwena Nzambi wama kikuma kya benu,

a **1:3** **1:3** Kabu dya khenda yi ngemba; Lom 1:3

kikuma kya kabu dya khenda dina káluheka mwena Kidisitu Yesu.

5 Mukuma, hakimosi yi Kidisitu, lwakituka bamvwama mu byosu; mu kingenga, mu ndinga yi mu nzayilu.

6 Mukuma kimbangi kina twamutila Kidisitu kyázyama hana kati dya benu

7 ndangu lukondaku keti kabu dya khenda dimosi, kithama kina lwisi hingila kumonika kwa Pfumu wetu Yesu Kidisitu.

8 Yandi walúsyamisa tii yi kuna tsuka, ndangu balukwataku kifu kyahika mu kilumbu kina kakwisa vutuka Pfumu wetu Yesu Kidisitu.

9 Bulungi lwasya kivuvu mwena Nzambi, yandi wuna wálutela mu kimvuka yi Mwana wandi Yesu Kidisitu Pfumu wetu: kenina wakwikama.

Kayengu muna Dibundu

10 Baphangi bama, meni mbati lubokwadila muna khumbu ya Pfumu wetu Yesu Kidisitu, mu kukala yi nzonzidi yimosi; kayengu kakalaku hakati dya benu; kalenu mutu mosi, muna dibanza dimosi yi kikwamina kimosi.

11 Kikuma, baphangi bama, biwutu bya Kolowe banzimbwadi ni ngyuma zenina hakati dya benu.

12 Yisi yuka ni kosu mutu mukati dya benu kisi zimbula: «Meni, wa Pholu»; wuna: «Meni, wa Apholosi»; mukwawu wuna hika: «Meni, wa Phetelu»; wahika hika: «Meni, wa Kidisitu.»

13 Benu lubanzi ni Kidisitu wadikabisa kenina? Abwaku Pholu bákhoka ha kitakani kikuma kya benu? Mu khumbu ya Pholu bálubotikila?

14 Matondu [kwena Nzambi], kikuma yíbotikaku kwama keti mutu mosi mukati dya benu, katula lwesi Khisiphusi yi Ngayusi.

15 Yibwana ni, kweku mutu fwani kazimbula ni mu khumbu ya meni lwátambwala mbotika.

16 Mukyedika, yíbotika hika biwutu bya Setufwani, kuna kusadini, nzayiku yuka ni mutu wahika yíbotika.

17 Mukuma Kidisitu káthumaku kikuma kya kubotika; kaasi kikuma kya kusamuna Musamu wa Bukheti, tsamunawoku mu kudimuka kwa nzonzidi, ndangu lufwa lwa Kidisitu ha kitakani lulewukaku.

Yesu Kidisitu, ngolu yi mudimu wa Nzambi

18 Kikuma, kulonga kwa musamu wa lufwa lwa Kidisitu ha kitakani, kwenina kilawu kwena batu babana babati ditotisa; kaasi kikuma kya betu baba twáhuluka, kwenina ngolu za Nzambi.

19 Mukuma, básonika bwabu:

«Yizánga mudimu kwena batu bana badimuka,
yizílula nzayilu ya bakwa ngangu.»

20 Amana, kweti benina batu badimuka? Kweti benina balongi ba mitsiku? Kweti batsukidi bifindya phaka ba tsi yayi? Nzambi wubasongidibwa ni kudimuka kwa tsi kwenina kilawu?

21 Kikuma, batu ba tsi, muna mudimu, bámuzayaku Nzambi mu mudimu wa Nzambi. Yihana ni, muna kilawu kya kusamuna Musamu wa Bukheti, mwamuna kázodila Nzambi ni kahulula batu babana bisi kwikila.

22 Kikuma, Bayuta balombi bidimbu bya biphadi amana Bangeleki basandi mudimu.

23 Kinga betu, thwisi samuna Kidisitu wuna bákhoka ha kitakani: musamu wuna wenina kisinza kikuma kya Bayuta yi kilawu kikuma kya bana bakondi kala Bayuta;

24 kaasi kikuma kya batu babana kátela Nzambi, Bayuta yi Bangeleki, Kidisitu mosi wenina ngolu za Nzambi yi mudimu wa Nzambi.

25 Mukuma kilawu kya Nzambi kyenina mudimu wa lawu kuluta mudimu wuna wa batu, amana lebakani dya Nzambi dyenina ngolu kuluta ngolu za batu.

26 Baphangi bama talenuti khi mutindu kálutedila Nzambi: hana kati dya benu heku yi lawu dya batu ba nduka mu lutu, keti lawu dya batu ba ngolu, keti lawu dya batu bambuta.

27 Kaasi, Nzambi wásola mambu mana menina ma kilawu ku mesu ma batu ba ha tsi ndangu kabakwatisa tsoni batu bana badimuka; Nzambi wásola mambu mana menina lebakani ku mesu ma batu ba ha tsi ndangu kabakwatisa tsoni ku kina kyenina ngolu;

28 Nzambi wásola mambu mana makonda mupfunu ku mesu ma batu, mamana bisi lewula batu ba ha tsi, ndangu kazanga mambu mana misi monika ma mupfunu ku mesu ma batu.

29 Hahana ni, kweku mutu[b] keti mosi fwani kaditsikisa ku mesu ma Nzambi.

30 Kinga kikuma kya yandi lwenina mwena Kidisitu Yesu, yandi wuna wákituka mudimu kikuma kya betu: wawuna wátuka kwena Nzambi. Kaasi kenina phi masonga, wakutambika yi kukatula mu masumu.

---

b **1:29 1:29** Lom 3:27.31; 3:21; 4:7 5:6; 9:15; 13:3; 15:31; Lom 2:17

d **1:31 1:31** Yel 9:22; 2Ko 10:17; Lom 5:11; Ngl 6:14; Fdm 3:3.

31 Yihana ni bwosu buna bwásonama:
«Yambula mukwa kuditsikisa kasya kuditsikisa kwandi mwena Pfumud.»

2

Kusamuna Kidisitu wuna bákhoka ha kitakani

1 Tangwa yisa kwena benu baphangi bama, ndangu yilusamwana maswekamu ma mabanza ma Nzambi, yísamunamoku yi ndinga yaluma kondilo ya mudimu.
2 Mukuma yíbonga lukanu ni hana kati dya benu, nzayaku mambu mahika kaka mamana matadidini Yesu Kidisitu, Yesu Kidisitu wuna bákhoka ha kitakania.
3 Ha yíkala meni meni kwena benu, yíkala mu lebakani; yi bweya yi matekita ma lawu;
4 Ndinga yama yi kusamuna kwama, byákalaku yi mudimu wa kukwikisa batu, kimutu, mana mafwani kuphindula mabanza ma batu, kaasi kwákala kusongila kumosi kwa Kitembu yi ngolu.
5 Ndangu, lukwikilu lwenu lukalaku mu mudimu wa batu, kaasi mu ngolu za Nzambi.

Mudimu wa Nzambi

6 Kinga mudimu wumosi tubati longa hakati dya batu babana bákiluka mu kitembu. Kaasi weku mudimu wa tangwa dyadi, keti wuna wa bapfumu ba tangwa dyadi, babana bátangama ni babázanga.
7 Mudimu wa Nzambi tubati samuna, wuna wa diswekamu amana waswamana mwena batu. Nzambi wásolawa tuka thama kikuma kya betu ndangu katukotisa mu khembu yetu, tukila buna tsi khaku kedi yihangama.
8 Keti pfumu mosi wa tsi yayi kázayawoku kedi. Mukuma wadi ni bádizayilakawa, wadi bakhanaku mukhoka ha kitakani Pfumu wa khembu.
9 Kaasi, bwosu básonika:
«Mambu mana kakonda mona kedi disu, yi mana kakonda kedi yuka kutu,
yi mana makonda kedi tula ku mbundu ya mutu,
Nzambi wáyidikilama batu bana bisi muzola yandi.»
10 Kinga, kwena betu kásongilama Nzambi, muna Kitembu. Kikuma, Kitembu kisi bakula byosu, ata bitsweki bina byenina muna kati dya mbundu ya Nzambi.
11 Amana nati, hana kati dya batu, wuzayini bitsweki byosu bina byenina muna mbundu yandi yuka ni ka Kitembu ku wuna wenina mwena yandi? Phila mosi ni heku mutu wuzayini mabanza ma Nzambi, kaka Kitembu wa Nzambi.
12 Kinga betu twátambulaku kitembu kya ha tsi yayi, kaasi Kitembu wuna wutuki kwena Nzambi, ndangu twazaya mambu mana kátuheka Nzambi mu khenda zandi.
13 Yihana ni, betu thwisiku zonzila mambu mana misi tuka ku mudimu wa batu, kaasi yi mambu mana kisi longa Kitembu Kyatoma. Yihana ni thwisi bangumuna kyedika kya kitembu mu mihowu mina kisi hana Kitembu Kyatoma.
14 Kaasi mutu wuna wenina lwesi yi kitembu kya kimutu kisiku tambula mambu mana matuki kwena Kitembu wa Nzambi. Mukuma mambu mana menina, kikuma kya yandi, hanga kilawu. Phasi kwena yandi mu kubakulama, kikuma mu Kitembu lwesi bisima fundisila.
15 Mutu wuna wenina mu kitembu, yandi kisi fundisa mambu moosu, kaasi yandi meni bisiku mufundisa kwena mutu.
16 Kikuma, básonika bwabu:
«Nati wuzayini dibanza dya Pfumu?
Nati wufwani kamuheka ndongisila?»
Kinga betu, betu thwenina yi dibanza dya Kidisitu.

3

Bana bakhunda hika mu lukwikilu, lwenina mwena Kidisitu

1 Kwena meni baphangi, yíluzonzisaku hanga batu bana benina mu kitembu: kaasi yímeka kuluzonzisa hanga batu ba kimutu, hanga kwena bana bakhunda mu lukwikilu mwena Kidisitu.
2 Midiki yíluheka, ka madya ma ngolu ku, mukuma wadi madya ma ngolu lwakhanamoku lenda mu kumina. Amana keti buthwena bwabu phi, lwalendamoku mu kumina,
3 kikuma mu kimutu lwenina kaka. Bwosu lwenina yi kiphala yi kutendana mu kati dya benu, mambu mana moosu misi songila ni lwisi dyatila hanga batu ba kimutu.
4 Ho mosi wa benu kazimbula: «Meni wa Pholu», amana mukwawu kazimbula: «Meni wa Apholosi», kima kyahika lwenina ho batu kwandia.
5 Amana nati Apholosi? Nati phi Pholu? Basadi ba Nzambi benina, muna nzila ya kisalu kya bawu ndangu benu lwakwikila. Kosu mutu kisi sala kisalu kina kámuheka Pfumu.
6 Meni, miti yíkuna, Apholosi yandi mamba katyakila, kaasi Nzambi wakalawa kodisab.

a **2:2 2:2** 1:23; Ngal 6:14. a **3:4 3:4** 1:12. b **3:6 3:6** Yel1.10; Lom 9:16. Mhb 18:4.11. 24.

7 Yihana ni, mutu wuna wisi kuna miti yi
wuna wisi tyakila mamba balutiku: kaasi
Nzambi wuna wisiwa kodisa, yandi wulu-
tini.
8 Mutu wuna wisi kuna miti yi wuna
wisiwa tyakila mamba kima kimosi ben-
ina; kaasi kosu mutu katambula lufutu
lwandi bwosu kasadidini kisalu kya yandi
meni.
9 Mukuma betu thwenina bakwetu ba
kisalu ba Nzambi.

Benu lwenina kilanga kya Nzambi,
thungidi ya Nzambi.
10 Bwosu bwenina mu kabu dya khenda
dina kápheka Nzambi, yítunga kedi mip-
fundila hanga mutungi wa bukheti wa nzu.
Amana buthwena bwabu, mutu wahika
wisi tunga hana thandu. Kaasi kosu mutu
kakeba mu thungidi.
11 Kikuma mipfundila mya kusikula kedi
myenina muna Yesu Kidisitu, kweku mutu
wahika fwani kasikula mikwawu.
12 Amana yuka ni mutu katungila, hana
tandu ya mupfundila, mu wolu, phalata,
mu matadi ma thalu, mu miti, mu mwangu
watsi yi khangu[d].
13 Kaasi muhangu wa kosu mutu
wázayakana mu kilumbu kya pfundusu.
Kikuma, mu mbawu batésilawa muhangu
wa kosu mutu; mu kuzaya buna wenina
muhangu wa wandi.
14 Ho ni muhangu wa mutu wuna
katungini wazyama, yandi katámbula lu-
futu.
15 Kaasi, ho ni muhangu wa mutu wahya
ku mbawu, mukwa wawu katámbulaku
lufutu; yandi meni kahúluka, hanga mutu
wulutidi ha mbawu.
16 Luzayibwoku ni benu lwenina nzu
ya Nzambi, amana Kitembu kya Nzambi
mwena benu kisi zingila.
17 Yihana ni, mutu wuna wazánga nzu
ya Nzambi, Nzambi kamúzanga; mukuma
nzu ya Nzambi yenina yatoma; yi benu,
nzu ya Nzambi meni yina.
18 Ka mutu ku kadihuna yandi meni:
ni ho mutu, mukati dya benu, wuzodi ni
kadikitula mutu wadimuka mu mambu
ma tsi yayi, theti kakituka kilawu amana
kakituka nana mutu wadimuka.
19 Kikuma mudimu wa tsi yayi wen-
ina hanga kilawu ku thwala ya Nzambi.
Mukuma básonika bwabu: «Nzambi kisi
kwata batu badimuka ha mutambu wa
nduka za bawu meni za mbi.»
20 Amana hika: «Pfumu wuzayini ma-
banza ma batu badimuka, wuzayima ni ma
phamba menina.»
21 Amana ka mutu ku wadizatula ku
mambu ma batu. Mukuma mambu moosu
ma benu menina:
22 kondilo Pholu, Apholosi, Sefwasi, tsi,
luzingu, lufwa, lelu kondilo mbasi, byosu
bya benu;
23 kaasi benu lwenina batu ba Kidisitu
amana Kidisitu kenina wa Nzambi.

4

Buna balombi kwena basadi ba Kidisitu

1 Bulungi lwatubongaka hanga basadi ba
Kidisitu yi batu bana bá́heka kiyekika kya
maswekamu ma mabanza ma Nzambi.
2 Kima kyatheti bisi lomba kwena mutu
wuna bá́heka kiyekika: kakala mutu wuna
basila mbundu.
3 Kaasi kwena meni, kwakala ni benu
lubati pfundisa kondilo bazusi ba tsi babati
pfundisa, yidiyangisaku kwama. Mbatiku
difundisa meni-meni.
4 Mukuma katsatsa kama kabatiku
diyangisa, kaasi buna buzonziku ni
yidinungisini. Mutu wisi pfundisa, Pfumu.
5 Yi hana ni, lufundisaku kedi ku thwala
tangwa dina ká́sila. Hingilenu yi kuna
kakwísila Pfumu: yandi wakwisa tungul-
ula bitsweki bina bya mu phipha amana
kasámuna mabanza ma mbundu za batu.
Amana kosu mutu katámbula lukumu luna
kwena Nzambi.
6 Baphangi bama, kikuma kya benu
thambwadini meni bifwanisu bya mambu
ma Apholosi yi ma meni-meni kikuma kya
kulongila, ndangu lwabakisa. Nzodi ni,
muna mbandu ya betu, lwalenga tambula
kikuma kya mutsiku wawu: «Ludimbukaku
mbambi ya mambu mana másonama.»
Ndangu keti mosi wa benu kaditsikisaku
mu kuyekamina kwena mosi amana ka-
menga mukwawu.
7 Kikuma, nati wubati kuswaswanisa
ngeyi? Khi kima wenina kyawu,
kina wakonda tambula? Amana
honi wátambulakya, kikuma kya biki
wubati sila lulendu hangambedi ni
wátambulakyoku[a]?
8 Lwátambula kedi benu mambu
mana moosu lwenina mawu mupfunu!
Lwákituka kedi bamvwama! Lwáyandika
kedi kuyala konda betu! Kyedika; meni
yizóla ni lwayala mu kyedika ndangu betu
phi twayala hakimosi yi benu.
9 Mukuma, yisi banza ni, Nzambi
wátutenginika betu bathumwa ha kifulu
kya tsuka: Thwenina hanga batu bazéngila
ndola ya lufwa: ndangu batuhonda ku

d **3:12 3:12** 2Th 2:20; Nza 21:14.18.

a **4:7 4:7** Ywn 3:27; Lom 12:6. *Lulendu* 1:29.

mesu ma batu ba ha tsi yi ku mesu ma banzyo ba Nzambi yi kwena batu boosu.
10 Betu thwenina bilawu kikuma kya Kidisitu, kaasi benu lwenina batu badimuka mwena Kidisitu; betu thwenina balembwa; benu lwenina yi kikesa. Benu babati luzitisa kaasi betu, babati tulewula!
11 Yi kuna tangwa dyadidi, ba kuyengika thwenina ku nzala, ku kihwinya, ku kikhonga, ku fimbu amana tukondi kizika kya kuzakadila[b].
12 Thwisi nyokuka mu kusala yi moku metu. Ata batutukwani, thwisi basakumuna. Ata batuyangisini, thwisi sipha mbundu.
13 Ata batuhunini musamu, betu thwisi hana kikesa. Amana tii yi lelu dyadi, kikuma kya batu boosu, thwenina hanga tswala za mu tsi, hanga bima bya mvindu bina bisi losa.
14 Yilusonikinibwoku kikuma kya kulukwatisa tsoni, kaasi kikuma kya kululwengisa hanga bana bama batondama.
15 Kikuma keti bweti lwenina yi balongi mafunda kumi mu kimvuka yi Kidisitu, lwakálaku yi batata balawu: meni yílubuta mu Kidisitu Yesu, muna nzila ya Musamu wa Bukheti.
16 Amana, yiluhekini kikesa ni lwalanda mbandu ya meni.
17 Yi bwabuna ni, yiluhitikini Thimoti, yandi kenina mwana wama watondama yi wuna fwani yisila mbundu mwena Pfumu. Yandi kaluyubwakisa nzila zama mu kimvuka yi Kidisitu [Yesu], bwosu yisibwa longa muma mwosu, muna mabundu moosu.
18 Batu bahika mukati dya benu bazakami yi lulendu, babati banza ni yikwisaku lutala benu.
19 Kinga ka thama ku, ho ni Pfumu kazola, yikwisa lutala. Amana yitálaku lwesi ndinga kaasi ngolu za babana benina babasa yi lulendu.
20 Kikuma Kipfumu kya Nzambi kyeku lwesi mu ndinga kaasi mu ngolu.
21 Biki luzodini? Ni yisa lutala yi fimbu, kondilo mbundu yabasa yi lungongu yi talala?

5

Kisakasaka mu kati dya Dibundu

1 Batu babati zonza muma mwosu ni mbongi lawu mu kati dya benu. Mbongi zimosi zisunzi; keti batu ba tsi za hika bakondi zaya Nzambi bafwanakyoku sala buna. Mu mutindu wuna wenina ni mutu mosi hana kati dya benu kabati nimba yi mukhetu wa tata wandi!
2 Amana benu lubati sya hika lulendu! Lufwaniku ni lwakala mu kyadi yi kuna kakatwakila mutu wuna sadi dyambu dya mutindu wuna ha kati dya benu?
3 Kwena meni, keti bweti yeninahoku mu lutu, kaasi hakimosi yenina yenu mu kitembu. Wuna wáhanga dyambu dya mutindu wuna yímufundisa kedi hangambedi ni hana yikala.
4 Tangwa lwakútakana benu boosu, mu khumbu ya Pfumu [wetu] Yesu, benu yi kitembu kyama, yi ngolu za Pfumu wetu Yesu Kidisitu;
5 bulungi bamulambula mutu wuna kwena Satana ndangu kazangana mu lutu, mukusya ni kitembu kyandi kyahuluka kilumbu kakwísa Pfumu.
6 Bweku mupfunu ni lwadizatulaka! Luzayibwa mboti: «Koma ka kisi dya muvimbu kisi ndundumuna kithoba kyosu.»
7 Disemisenu! Katulenu muvimbu wakhulu ndangu lwakituka kithoba kya pha mukuma lwenina konda muvimbu. Kikuma Kidisitu, phaki yetu, bámutambika kimenga.
8 Yi hana ni, tutenu mukinzi; heku ni yi muvimbu wakhulu keti muvimbu wa mambu mambi yi khu, kaasi yi mapha makonda muvimbu ma wengele yi kyedika.
9 Muna mukanda wama watheti, yilusonikina ni lutakaku kikhunda yi batu bana bisi sala kindumba.
10 Heku ni yi boosu bana benina mu tsi yayi, ni boosu bita-mbongi, bamatomina, befi, batu bana bisi fukamina biteki. Ho dyakala bwabuna, lufweti lubuka mu tsi!
11 Buthwena, mana yilusonikini, lukalaku mu kikhunda yi mutu wuna wadiheka lwesi khumbu ya phangi, kaasi yandi meni kenina kita mbongi, matomina yi mutu wisi fukamina biteki, mangusi yi kinwa-malafu kondilo mwifi lwalendaku dya yi mutu wa mutindu wuna.
12 Kikuma mathadiku kwama meni mambu mana ma kufundisa bana beku mu dibundu. Amana bana benina mu dibundu, ka benu ku lwenina bazusi ba bawu?
13 Bana beku mu dibundu Nzambi wabáfundisa. Básonika bwabu: «Mukukwasenu katomiku ha kati dya benu.»

6

Kufundasana benu yi benu baphangi

1 Ho ni mosi mukati dya benu kadivwa mu mulonga yi mukwawu, abweti kalenda lomba ni bamufundisa kwena bazusi bana

b **4:11 4:11** 2Ko 4:8-12; 6:4-10; 7:5; 11:23-27; 12:10; Mth 8:20.

bakonda masonga, bulungi kenda lomba kwena batu ba Nzambi?
2 Luzayibwoku ni batu ba Nzambi bafúndisaya kilumbu tsi? Ho ni benu lufwani mu kufundisa tsi, abweti fwaniku ni lwazenga tuma twa milonga twa khunda-khunda?
3 Luzayiku ni betu twabáfundisa banzyo? Amana mu biki lwakonda lendila mu kufundisa milonga mya luzingu lwalu!
4 Kinga, ho ni lwakala yi milonga mya luzingu lwalu, lwisi kwenda tambula batu babana kisiku kipha dibundu ndangu lwabakitula bazusi!
5 Nzonzibwa ndangu tsoni zalukwata. Yihana ni, keti mutu mosi wadimuka kenamwoku muna kati dya benu wufwanini kayidika mambu hana kati dya baphangi!
6 Kaasi bwenina bukheti ni phangi mosi kenda fundaka phangi wandi mukwawu amana kahangaka bwabuna ku thwala ya bana bakondi kala bakwikidi?
7 Mukyedika, ho ni lwafundasanaka benu yi benu, kyakina kidimbu kyisi songila ni lwatota kedi. Kikuma kya biki lwisiku tambwasila keti bweti lweku mu kibela? Kikuma kya biki lufwaniku kutambwasa kwenu ni balukonguna?
8 Kaasi benu lubati hana kibela yi kukongunaka bakwenu kinga baphangi benu benina!
9 Luzayiku ni batu babana bisi heka bakwawu kibela, bavwaku kizika muna Kipfumu kya Nzambi. Ludihunaku: batu babana bisi sala kindumba, bisi fukamina biteki, bita-mbongi, bayakala babana bisi dinimbisa yi bakwawu bayakala;
10 befi, bakwa lukusu, binwa malafu, bamangusi holo bakwa kingolu-ngolu bavwaku kizika muna Kipfumu kya Nzambi.
11 Amana tala buna lwákala bahika hakati dya benu. Kaasi Nzambi wálusukula, wálutumbika, wálukitula batu ba masonga muna khumbu ya Pfumu Yesu Kidisitu yi muna Kitembu kya Nzambi wetu.

Lutu lwenina kikuma kya khembu ya Pfumu

12 Lwisi zimbula bwabu: «Yenina yi muswa wa kuhanga byosu.» Abwabuna, kaasi ka byosu ku byenina mupfunu. Fwani yizimbula: «Yenina yi muswa wa kuhanga byosu», kaasi yiyámbwadilaku kima kyakala yi hamu ha thandu ya meni.
13 Lwisi zimbula hika: «Madya menina kikuma kya kundu amana kundu dyenina kikuma kya madya.» Abwabuna, kaasi Nzambi kazánga yi byabi yi bina. Kaasi lutu lweku kikuma kya mbongi: lwenina kikuma kya Pfumu, bwosu kenina Pfumu kikuma kya lutu.
14 Kinga bwosu buna, Nzambi kafutumuna Pfumu ku bafwa, yibwabuna phi katúfumuna betu phi ku bafwa muna ngolu zandi.
15 Luzayibwoku ni lutu lwenu lwenina kitini kya lutu lwa Kidisitu? Pfwani yitambula bitini bya lutu lwa Kidisitu, yibundikisabya ku bitini bya lutu lwa ndumba-leta? Bwalendakanaku!
16 Luzayibwoku ni yanduna wubundikisini lutu lwandi yi luna lwa ndumba-leta wukituki lutu lumosi yi yandi? Kikuma, bwabu basónika: «Bawu bodi bakítuka lutu lumosi.»
17 Kaasi wuna wubundakani yi Pfumu kenina Kitembu kimosi yi yandi.
18 Tinenu mbongi! Disumu dyosu kisi hola mutu ku phenza ya lutu disi kala; kaasi wuna wudilambudini ku kindumba, lutu lwa yandi-meni kisi sumuna.
19 Luzayibwoku ni lutu lwenu lwenina nzu ya Nzambi ya Kitembu Kyatoma wuna wenina mwena benu yi wuna lwátambula kwena Nzambi? Ludiviku benu-benu:
20 Mukuma bálusumba mu thalu ya lawu. Yihana ni sadilenu lutu lwenu kikuma kya khembu ya Nzambi.

7

Kyufu kitadidini longu

1 Tuyambilenu kikuma kya kisyati kina lwátsonikina. Bwenina bukheti kwena yakala ni kazingaku yi mukhetu.
2 Kaasi kikuma kya kudikenga ku mbongi, bulungi kosu yakala kakala yi mukhetu wandi amana kosu mukhetu kakala yi yakala dyandi.
3 Mboti yakala kalungisa kiyeka kyandi kwena mukhetu wandi, mukhetu phi kahanga mutindu wumosi kwena yakala dyandi.
4 Mukhetu kafwaniku katambula lukanu kikuma kya lutu lwandi: lutu lwandi lwenina kikuma kya yakala dyandi; mutindu wumosi kwena yakala, kafwaniku katambula lukanu kikuma kya lutu lwandi: lutu lwandi lwenina kikuma kya mukhetu wandi.
5 Ludikandaku thangi mukhetu yi yakala, akolu ni, lwayukana benu bodi, amana phi mu tangwa dya khunda ndangu lwadihana mu lombilu; kunima luvutwakidi luzingu lwenu lwa thangi; kondilo, mu kukonda kwa kwatakani, lwadiyambwadila nana mu bimeka bya Satana.
6 Dyambu dina yiluzimbwadini dyeku kizila, kaasi mutindu wumosi yilusongidi ho lwalenda kusadiladya.

7 Yizola ni boosu bakala hanga meni;
kaasi kosu mutu kenina yi kabu dyandi
dya khenda dya kingenga dina kámuheka
Nzambi, mutu yi mutu yi dyandi.
8 Kwena baphupha yi bafwidi ba
bakhetu, bwabu nzimbudini: bwenina
bukheti ni bazingaka kwabawu hanga
meni.
9 Kaasi ho ni balendaku mu kudikwatik-
isa, bakwela kwabawu: mukuma bulungi
kukwela; ka mboti mu kuyokaka tsambu
za bawu.
10 Kwena babana bákwela kedi, kizila
kimosi yibaheki –kitukiku kwena Pfumu–
mukhetu kadihambulaku yi yakala dyandi.
11 Ho ni wádihambula, kazinga bwabuna
konda yakala, kondilo badilomba
mulemvu yi yakala dyandi; amana yakala
kamuyambwadilaku mukhetu wandi.
12 Kwena batu bahika, nzimbudini –
meni-meni, matukiku kwena Pfumu– : ho
ni yakala wenina mukwikidi kakala yi
mukhetu wukondi kala mukwikidi, amana
ho mukhetu katambwasa ni bazingaka
kaka yi yandi, kamukukwasaku;
13 honi mukhetu wa mukwikidi kakala
yi yakala wukondi kala mukwikidi
amana katambwasa mu kuzinga yandi,
kamuyambwadilaku yakala dyandi.
14 Mukuma, yakala wuna wukondikala
mukwikidi bamúkitula watoma mu nzila
ya mukhetu wandi wa mukwikidi, phila
mosi yi mukhetu wukondi kala mukwikidi
bamúkitula watoma kikuma kya yakala
wa mukwikidi. Kondilo, bana benu
batángama kwena Nzambi hanga bana ba
mvindu, kinga ni batu ba Nzambi benina
kwena Nzambi.
15 Kaasi ho ni mutu wukondi kala
mukwikidi wuzodi kadihambula yi muk-
wawu wuna wa mukwikidi, kadiham-
bula. Muna mambu ma mutindu wuna,
phangi wa yakala keti phangi wa mukhetu,
wukatukini mu kihika, mukuma Nzambi
kálutela ndangu lwazingila mu ngemba.
16 Kikuma, abweti wazáyila, ngeyi
mukhetu, ho ni wahulula yakala dyaku?
Kondilo abweti wazáyila, ngeyi yakala, ho
ni wahulula mukhetu waku?

Kuzinga bwosu kálutedila Nzambi mu kuhanga

17 Mbala za hika, kosu mutu kadyatila
bwosu buna dyenina kabu dina kámuheka
Pfumu, bwosu buna kákala theti tangwa
kámutela Nzambi. Wawuna mukuku
tsitsini muna Mabundu moosu.
18 Yuka ni mutu wádikotila kedi
mukhanda, mu tangwa dina kámutela
Nzambi, kakala bwabuna; yuka ni
ngulungu kádikadila kedi mu tangwa
kámutela Nzambi, kadikotisisaku
mukhanda.
19 Kukota kwa mukhanda yi kudikadila
kwa ngulungu bweku mupfunu: kima
kyenina mupfunu, kulemvuka ku mitsiku
mya Nzambi.
20 Kosu mutu kazingila muna phila yay-
ina kákala mu tangwa kámutela Nzambi.
21 Muhika wákala mu tangwa kákutela
Nzambi? Moninabwoku phasi; keti bweti
wekina mu kiphwanza, zaya kusadilawa
mutindu wosu wuna buna bufwanini.
22 Kikuma, muhika wuna bátela mwena
Pfumu, wekina mutu bakula wa Pfumu,
phila mosi, mutu wuna wakonda kala
muhika ha kámutela Pfumu, wekina
muhika wa Kidisitu.
23 Nzambi kálusumba mu thalu ya ku-
luta; lukitukaku bahika ba batu.
24 Baphangi bama, kosu mutu, kazingila
ku mesu ma Nzambi muna phila yina
kákadila mu tangwa kámutela.

Byufu bitadidini baphupha yi bafwidi

25 Mu mambu mana matadidini bakhetu
bakonda zaya yakala, yeku yi muswa
wa Pfumu; kaasi dibanza lwesi phani
hanga mutu watambula khenda za Pfumu
amana kikuma kya bwabuna kenina wuna
bafwani kusila mbundu.
26 Amana mboni ni, kikuma kya
minyanga mya tangwa dyadi, bulungi ni
kosu mutu kakala kwandi bwabuna.
27 Mukhetu wenina yandi? Wusandaku
ni wadihambu yi yandi. Weku yi mukhetu?
Wusandaku mukhetu.
28 Kaasi yuka ni wukwedini,
wusumukiku, amana yuka ni mukhetu
wakonda zaya yakala kákwela, ka-
sumukiku; kaasi batu bana bákwela kiwayi
bakúkula, amana meni, nzodi yilukatula
mu kiwayi kina.
29 Talenu mana nzimbudini, baphangi:
tangwa dyekina dyakhufi; tuka lelu, batu
bana benina yi mukhetu mosi bazinga
hanga baphupha,
30 batu bana babati dila bakala hanga
bana babatiku dila, bana babati sangwala
bakala hanga bana babatiku sangwala,
bana babati sumba bakala hanga batu
bakonda kima,
31 bana bisi sadila bima bya tsi yayi
bakala hangambedi ni bisiku sadila bima
bya tsi. Mukuma tsi yayi yi mambu ma
yawu yahita.
32 Nzodi ni luvumukaku mbundu. Mutu
wuna wakonda kwela kenina yi kyadi
kya mambu ma Pfumu, kisi sanda ni
kahangaka mambu mana misi sephidisa
Pfumu.

33 Kaasi mutu wuna wákwela kenina yi kyadi kya mambu ma tsi, kisi sanda khi mutindu kafwani kasephidisa mukhetu wandi.
34 Amana wadikabisa kenina. Phila mosi yi mukhetu wuna wakonda yakala yi mwana mukhetu wakonda zaya yakala, bawu benina yi kyadi kya mambu ma Pfumu, ndangu bakala batu ba Nzambi mu lutu yi mu kitembu. Kaasi mukhetu wakwela kenina yi kyadi kya mambu ma tsi, kisi sanda khi mutindu kafwani kasephidisa yakala dyandi.
35 Yiluzimbwadi bwabuna kikuma kya mamboti menu; heku ni kikuma kya kulutamba mutambu; nzodi ni lwahangaka mambu mana malungini, lwadihanaka buna bufwani ku kisalu kya Pfumu, amana lwakangama kwena Yandi konda luhuku.
36 Buthwena, yuka ni mutu kabanzaka ni phasi kabati muheka mbayi wandi wuna wakonda kedi zaya yakala, bwosu kabatiku mukwela, kuna yandi mutu wazakama yi nzala kukwela; ho ni mutu meni wuna wusephidini ni bakwelana, kahanga buna kazodini, kasumukiku.
37 Kaasi wuna watámbula kiyeka kya kuzitika mbundu yandi konda kumulundika kwena mutu yi luzolu lwandi ni kamuzitisa mbayi wandi, yandi bwa bukheti kahánga.
38 Yihana ni, mutu wuna wukwedini mbayi wandi, bukheti kahangini, amana wuna wukondi mukwela, bukheti kahangi hika kuluta.
39 Mukhetu wa longu kenina wakuzitikila kwena yakala dyandi buna kenina yi mu luzingu. Ho ni yakala dyandi kafwa, hana mukhetu wekina wadiyambwadila mu kukwela wosu wuna kazodini, kaasi mwena Pfumu lwesi.
40 Kaasi kikuma kya meni, mukhetu kakála yi kyesi kya lawu yuka ni katambwasa mu kukala kwandi bwosu kenina, amana khwikidi, meni phi, mbanzi ni yenina yi Kitembu kya Nzambi.

8

Mbisi batambiki mikhayilu kwena biteki

1 Kikuma kya mambu matadidini mbisi zina batambikini mikhayilu kwena nzambi za biteki: Mukyedika ni «betu boosu thwenina yi nzayilu». Nzayilu yisi mukitula mutu mukwa lulendu lwa lawu, kaasi lungongu lwisi tunga.
2 Mutu wuna wisi dibanzila ni dyambu kazayini, khaku kedi kazaya buna kafwani kazayila.
3 Kaasi mutu wuna wisi zola Nzambi, yandi wuzayakani kwena Nzambi.
4 Mu mana matadidini mbisi batambikini kwena nzambi za biteki: betu tuzayi ni mu tsi mweku nzambi za biteki amana Nzambi yandi mosi lwesi kenina.
5 Mukuma yuka ni mukyedika babana bisi tela ni banzambi lawu benina kwakala ku zilu, hakala ha tsi, disongidila ni «banzambi» lawu benina «bapfumu» phi lawu benina,
6 kaasi kikuma kya betu, Nzambi kenina mosi lwesi, Tata,
kwena yandi kwatuka bima byosu, kikuma kya yandi phi thwenina;
amana Pfumu phi mosi lwesi kenina, Yesu Kidisitu,
mwena yandi byenina bima byosu, yi mwawu phi thwenina.
7 Kaasi boosu bazayibwoku bwabuna. Kikuma, batu bahika báyikana kedi yi nzambi za biteki, bawu bisi dya madya mana batambikini kwena nzambi za biteki yi kubanzaka ni kwena nzambi za biteki batambikima; amana katsasa ka kakonda ngolu yi kudisumunaka.
8 Kinga heku ni kudya kwatukhundingisa kwena Nzambi: yuka ni tudimoku, heku kima kyátukatuka; yuka ni twadyama, keti kima kyatúyikamaku.
9 Ihana ni, kebenu ndangu bima bina lwisi bwisa mu luzolu lwenu, byakituka nana ditadi dya kudikhukula kwena babana benina balembwa mu lukwikilu.
10 Mukuma, yuka ni mutu kakumona, ngeyi wenina yi «mazaya», ni wubati dya mu nzu ya nzambi za biteki, katsasa kandi kamúnatisaku yandi mukwa lukwikilu lwa lembwa, mu kudya madya mana batambikini kwena nzambi za biteki?
11 Bwabuna phangi wuna wenina yi lukwikilu lwa khufi, wuna kisa fwila Kidisitu, kadítotisa kwandi kikuma kya «mazaya» ma ngeyi!
12 Mu kusumukaka bwabuna ku thwala ya baphangi yi mu kukhukulaka katsasa ka bawu, kana kenina kalembwa kedi, lubati sumuka kwena yandi-meni Kidisitu.
13 Yihana ni, yuka madya mamosi makala kisinza kikuma kya phangi wama, yidyaku hika kyamakulu mbisi ndangu khalaku kisinza kikuma kya phangi wama.

9

Kiyeka yi kisalu kya thumwa

1 Yeku mu kiphwanza? Yeku thumwa? Yímumonaku Yesu Pfumu wetu? Benu lweku lufutu lwa kisalu kyama mwena Pfumu?
2 Yuka ni, kikuma kya batu bahika, yeku thumwa, kaasi yeninabwa kikuma kya benu. Mukuma, benu lwenina kinyeminu kya kithumwa kyama mwena Pfumu.

3 Tala buna yisi dikutumuna ku thwala
ya babana bisi pfundisa:
4 Thweku yi muswa wa kudya yi kunwa?
5 Thweku yi muswa wa kunata, mu nzila,
phangi mosi wa mukhetu wuna wakwela
kedi, bwosu buna bisi hanga bathumwa
bahika, baphangi ba Pfumu yi Sefwasi?
6 Kondilo, Balanabasi yi meni lwesi
tukondi kala yi kiyeka kya kusala kisalu
ndangu twabonga lufutu lwa luzingu
lwetu?
7 Khi suta watámbwasa ni kadifuta
yandi-meni mu kusala kisalu kya leta?
Nani wufwani kukuna miti wa vinu amana
kakonda dya bibundu byandi? Nati
wisi hungula kibuka kya bibulu amana
wakonda nwa midiki mya bibulu?
8 Mu kimutu mbati zonzila bwabuna?
Mitsiku mizonzibwoku bwabuna?
9 Kikuma basónika bwabu muna mit-
siku mya Moyize: «Ngombi wuna wubati
sala kisalu kya bule, bisiku mukasa ku
munwa.» Nzambi kisi diyangisa kikuma
kya bangombi?
10 Mu kuzonza kwa bukheti, kikuma kya
betu kazonzidini bwabuna? Mukyedika,
kikuma kya betu basónikina bwabuna.
Mukuma mutu wuna wisi bundula, bu-
lungi kabundula yi kivuvu amana wuna
wisi hela bibundu kafweti hanga buna
bufwani yi kivuvu ni katámbula ndambu
yandi.
11 Yuka ni betu twákuna mwena benu
mambu matadidini Kitembu Kyatoma,
phasi bwenina yuka ni twahela ndambu
ya kimvwama kya tsi kwena benu?
12 Yuka ni batu bahika benina yi muswa
mwena benu, abweti ni betu loni?
Kinga betu twasadilawoku muswa wuna.
Kaasi thwisi kasa mbundu mu mambu
moosu ndangu tusyaku bisinza mu mambu
mana matadidi Musamu wa Bukheti wa
Kidisitu.
13 Luzayibwoku ni batu babana bisi sala
kisalu mu nzu ya Nzambi bisi bonga phi
madya mu nzu ya Nzambi; babana bisi
sala ha mesa ma kimenga bisi bikila phi
muna bima byabina balambudini ha mesa
ma kimenga.
14 Phila mosi yi buna kásenda Pfumu
ni batu babana bisi samuna Musamu wa
Bukheti, bazingilaka muna kisalu meni
kina kya Musamu wa Bukheti.
15 Kaasi meni tsadidimyoku miswa mina
keti wumosi. Tsonikibwoku ni ndangu
yilenga tambulamya. Bulungi yifwa
kwama! Heku mutu wazílulakya kikuma
kya mutsiki wama.
16 Kikuma kusamuna Musamu wa
Bukheti kyeku kima kya kuditsikisa kwena
meni. Kaasi kyenina kiyeka kaphekini
Pfumu; Kyadi kwena meni yuka ni
tsamuniku Musamu wa Bukheti.
17 Wadi ni yisalakakya mu luzolu lwama,
wadi lufutu bisi pfuta; kaasi bwosu
baphekakya kwena Pfumu, yísolakyoku
meni, kaasi khwikidini ni yisikya sala
hanga kiyeka bapheka.
18 Khi lwawu si lufutu lwa meni? Kaka
kusamuna Musamu wa Bukheti wakhatu
konda kuhingila ni bapfuta kima, yisiwa
samuna konda kutambula muswa wuna
wisi ndumbwala Musamu meni wuna.
19 Mukuma, keti buna yeku muhika wa
mutu ku thwala ya batu boosu; kaasi meni-
meni yídikitula muhika wa batu boosu,
kikuma kya kuvwa batu balawu.
20 Kwena Bayuta, yíkala hanga Muyuta
ndangu yilenga banunga Bayuta; kwena
babana bisi zingila mu mitsiku mya Moy-
ize, yíkala hanga mutu wuna wisi zingila
muna mitsiku, ndangu yibabonga babana
bisi zingila mu mitsiku, kinga meni-meni
yeku mu sina dya mitsiku.
21 Yi batu babana bakondi zaya mit-
siku mya Moyize, meni phi yekina hanga
bawu, ndangu yibabonga babana bakondi
zaya mitsiku. Bwabuna butendudiku ni
meni yenina mutu wukondi zaya mitsiku
ku thwala ya Nzambi, mukuma yenina
wakuzitikila mu mitsiku mya Kidisitu.
22 Mu kikhunda kya batu babana benina
balembwa mu lukwikilu, meni phi khi-
tuki mutu walembwa, ndangu yibabonga.
Yidikitudi meni wosu kikuma kya boosu,
mu kuhulula, mu phila yosu, ndambu ya
batu.
23 Yisi hanga bwosu buna kikuma kya
Musamu wa Bukheti, ndangu yitambula
makheti ma wawu.
24 Luzayibwa kyedika ni batu babana bisi
tamba tsaka za thinu mu kibanzala, boosu
bisi tyakula, kaasi mutu mosi lwesi wisi
nunga. Benu phi tyakulenu mu phila ni
lwalenga nunga.
25 Kinga batambi tsaka, mu tangwa
dina bisi sokulula, bisi dihana ku mut-
siku yi bulemvu bwa lawu. Babana bis-
ibwa hanga ndangu batambula mukhonzi
wuna wisi kulwakila; kaasi betu, thwis-
ibwa hanga ndangu twatambula mukhonzi
wuna wisiku kulwakila.
26 Yi bwabuna yisi tyakula meni; yisiku
zibika amana yisi nwana mu khomi; yisiku
lwesa khomi mu ngwanza.
27 Kaasi yisi nyokuna lawu lutu lwama,
amana yisilwa lemvula, tsadidilwa hanga
muhika, ndangu yidilewasaku meni-meni
kunima dya kusamuna Musamu kwena
bakwetu.

10

Mbandu ya Kiseledi muna nganga

1 Nzodi ni lwayubuka, baphangi bama,
mambu mana maluta kwena bakhaka betu
muna tangwa dya Moyize. Bawu bakala
ba kutanina ku sina dya tuti, boosu phi
balabuka yanga dya kabengi.
2 Bawu boosu babotama mu kithwadi
yi Moyize muna tuti yi muna yanga dya
mbuta.
3 Bawu boosu badya madya mamosi ma
Kitembu Kyatoma
4 amana boosu banwa mamba ma
Kitembu Kyatoma: kikuma, bakala nwa ku
kitadi kya mu Kitembu kyakina kyakala
balanda, amana kitadi meni kina kyakala
Kidisitu.
5 Kinga, batu balawu mukati dya bawu
bakalaku yi tsambu za bukheti kwena
Nzambi, yihana basala fwila muna nganga.
6 Zenina mbandu kikuma kya betu,
ndangu tukalaku yi tsambu za mambu
mambi hanga buna bahanga bawu.
7 Lukitukaku bafukamini ba nzambi za
biteki buna bahanga batu bahika mukati
dya bawu, bwosu masonama Masonuku:
«Batu bazakadi kikuma kya kudya yi
kunwa, kunima batelami kikuma kya ku-
tamba.»
8 Tudilambulaku ku mbongi bwosu
bahanga batu bahika mukati dya bawu,
amana mafunda makumodi yi matatu ma
batu bafwa muna kilumbu kimosi.
9 Tumuleyaku Kidisitu, bwosu bahanga
batu bahika mukati dya bawu, hanga ba-
mani bahonda kwena banyoka.
10 Ludinyengakaku, bwosu bahanga
batu bahika mu kati dya bawu, wanzyo
muzangi wabakulula.
11 Kinga byosu bina byabayisila ndangu
byabaheka mbandu; amana basonikama
kikuma kya kutulwengisa betu batu ba-
bana thwekina ku tangwa dya tsuka ya tsi.
12 Yihana ni, mutu wuna wubanzi ni
watelama kenina, kalwenga ndangu kab-
waku.
13 Heku kimeka kyalubwila konda
kyatuka kwena batu. Kinga Nzambi
kenina wakwikama ku bilangi byandi,
kaluyambwadilaku ni lwabwa mu kimeka
kihitini kitesu kya ngolu zenu; kaasi mu
tangwa dya bimeka, yandi kaluheka ngolu
za kuvibidila yi phila ya kununginabya.
14 Yihana ni baphangi bama batondama,
tinenu mu kufukamina nzambi za biteki.
15 Mbati luzonzila hanga kwena batu ba
ngangu; fundisenu benu-benu kikuma kya
mambu mama nzimbudini.
16 Bungu dya lusakumunu dina thwisi
hanina lusakumunu: kakyaku kimvuka yi
menga ma Kidisitu? Dipha dina thwisi
bukuna: kakyaku, kimvuka yi lutu lwa
Kidisitu?
17 Bwosu dyenina dipha dimosi lwesi,
mbatanana thwenina lawu, lutu lumosi
thwenina, mukuma dipha dimosi thwisi
dya betu boosu.
18 Talenu kanda dya Kiseledi mu kimutu:
babana bisi dya mbisi zina batambikini
ku kimenga, bawu beku mu kithwadi yi
Nzambi kuna mesa ma kimenga?
19 Amana biki nzimbudini, nzambi wa
kiteki holo mbisi zina balambudini kwena
nzambi za biteki bilutini mupfunu?
20 Loni, kaasi kina bisi lambula, kwena
bitembu bya mbi bisibya lambula, ka
kwena Nzambi ku. Kinga, nzodiku ni
lwakala mu kithwadi yi bitembu bya mbi.
21 Benu lufwaniku ni lwanwa bungu dya
Pfumu yi bungu dya bitembu bya mbi mu
mbala mosi; lufwaniku ni lwadya ku mesa
ma Pfumu yi ku mesa ma bitembu bya mbi
mu mbala mosi.
22 Kondilo tuzodini ni twavundumuna
kiphala kya Pfumu? Ngolu lawu thwenina
kuluta yandi?

Kuhanga byosu kikuma kya khembu ya Nzambi

23 Benu lwisi zimbula ni «baphekini
muswa wa byosu», kaasi ka byosu ku
byenina mupfunu. «Baphekini muswa
wa byosu» kaasi ka byosu ku bisi tunga
kimvuka.
24 Ka mutu mosi ku kasanda ndandu ya
yandi-meni, kaasi yina ya bakwawu.
25 Dyenu kwenu byosu bina bisi sumbisa
ku zandu, konda kudihyula keti kyufu ki-
mosi kitadidini katsasa.
26 Mukuma, bwosu basonika: «Tsi yi
bima bina byosu byenina mukati dyandi
byenina bya Pfumu.»
27 Honi mutu mosi kondi kala muk-
wikidi kalutedisa, amana yuka ni lwatamb-
wasa mu kukwenda, dyenu byosu bina
baluheka, konda kudihyula keti kyufu ki-
mosi kitadidini katsasa.
28 Kaasi yuka ni mutu kaluzimbwala:
«Mbisi yayi yitukini ku milambu mina
batambikini kwena nzambi za biteki»,
ludyayoku kikuma kya wuna wulu-
menikini yi kikuma kya katsasa.
29 Tangwa mbati zimbula haha, heku ni
kikuma kya katsasa ka benu, kaasi ka mutu
wahika.
«Kaasi kikuma kya biki bafundisila kiph-
wanza kyama mu ka katsasa ka mutu
wahika?
30 Ho ni yivutula matondu kwena
Nzambi kikuma kya kima kina ndini,
kikuma kya biki bandéwala kikuma kya
madya mana mvutwadini matondu?»

31 Yihana, keti bweti ludini, keti bweti lunwini, kondilo keti bweti luhangini kosu kima kina, hangenu kyosu kikuma kya khembu ya Nzambi.
32 Lukalaku kisinza kya kubwila kikuma kya Bayuta, keti kikuma kya bana bakondi kala Bayuta, keti kikuma kya Dibundu dya Nzambi.
33 Kalenu hanga meni: Mbati meka mu kuhana kyesi kwena mutu wosu muna mambu moosu; heku ni mu kusanda ndandu ya meni hika, kaasi ndandu ya mulumba-lumba wa batu, ndangu bahuluka.

11

1 Landenu mbandu ya meni, bwosu yisi landa meni-meni mbandu ya Kidisitu.

Mukhetu kafweti difidinga mutwa mu tangwa dya bisambu

2 Yilutsikisini: kikuma kya buna lwisi ngyubuka mu mambu moosu, mu kulandaka mikuku bwosu buna yíluhekilamya.
3 Buthwena, nzodi ni lwazayabwa: Kidisitu kenina pfumu wa yakala wosu, yakala kenina pfumu wa mukhetu, amana Nzambi kenina pfumu wa Kidisitu.
4 Ho ni, yakala mosi wubati lombila kondilo wubati bikula ku mutwa wakufidinga, kabati lewula Kidisitu wenina Pfumu wandi.
5 Kaasi mukhetu wosu wuna wubati lombila kondilo wubati bikula, konda kufidinga ku mutwa, yakala dyandi kabati lewula wenina pfumu wandi; yandi kenina hanga mukhetu mosi bakuludi tsuki[a].
6 Ho ni mukhetu kadifidingiku kitambala ku mutwa, kadivuka kwandi tsuki! Kaasi yuka ni tsoni bwenina kwena mukhetu mu kudivuka tsuki kondilo mu kukululaza, bulungi kadifidinga mutwa[b].
7 Yakala kafwaniku ni kadifidinga mutwa mukuma yandi kenina kifwanisu yi khembu ya Nzambi. Kaasi mukhetu, yandi, kenina khembu ya yakala.
8 Kikuma, ka yakala ku wáhangama mu lutu lwa mukhetu, kaasi mukhetu wáhangama mu lutu lwa yakala.
9 Amana ka yakala ku wahangama kikuma kya mukhetu, kaasi mukhetu wáhangama kikuma kya yakala[d].
10 Yihana ni, kikuma kya banzyo, bulungi mukhetu kakala hana thandu ya mutwa yi kidimbu kimosi kya kipfumu.
11 Yihana ni, mwena Pfumu, mukhetu kalendaku zinga konda yakala, yakala phi kalendaku zinga konda mukhetu[e].
12 Kikuma, bwosu buna katuka mukhetu kwena yakala, phila mosi phi yakala kisi butukila kwena mukhetu; amana byosu kwena Nzambi byisi tuka.
13 Zengenubwoku benu-benu: mboti bwenina kwena mukhetu mosi mu kulombila Nzambi konda kadifidinga mutwa?
14 Byabina meni bihangwa bibati lulonga ni tsoni bwenina kwena yakala mu kusisa tsuki za kaleyi,
15 Kinga bwena khembu kikuma kya mukhetu mu kukalazawu. Mukuma bámuheka tsuki za kaleyi hanga mvwela.
16 Kaasi ho ni mutu kafinda hika phaka kikuma kya dyambu dyadi, kazaya lwesi bwabu: keti Mabundu ma Nzambi, keti betu thweku yi kikalulu kyahika kya bisambu.

Madya ma Pfumu
(Mth 26:26-29; Mlk 14:22-25; Luk 22:15-20)

17 Mu kutala mbi zina zilandini, pfwaniku yilutsikisa, mukuma malukutakanu menu meku kikuma kya mboti kuluta, kaasi kikuma kya mbi kuluta.
18 Theti, mbati yuka ni, ha lwisi kutakana mu Dibundu, henina yi ngyengu hana kati dya benu, -amana khwikidibwa ndambu.
19 Bulungi ni, ngyengu zakala hakati dya benu ndangu bana bisi kwamina ku kimeka bazayakana. -
20 Disongidila ni, tangwa lwisi kutakana benu, heku ni kikuma kya kudya madya ma Pfumu:
21 mukuma, mu tangwa dya kudya, kosu mutu kisi tsusila mu kuzangula madya ma yandi-meni lwesi, mu phila ni mosi yi pfinya kaasi mukwawu wuzedini.
22 Lweku yi nzu kikuma kya kudya yi kunwa? Kondilo lwisi lewula Dibundu dya Nzambi amana lwisi zola kubakwatisaka tsoni batu babana bakondi kima? Biki pfwani ni yiluzimbwala? Yilutsikisa? Loni, mu dyambu dina yilendaku lutsikisa!
23 Kikuma, mana yítambula meni kwena Pfumu mamana yiluheka: Pfumu Yesu, muna phipha yayina bámulambula, wábonga dipha
24 amana, kunima dya kuvutula matondu, wábukunadya amana wuzimbudini: «Lwalu lutu lwama, lwenina kikuma kya benu. Hangakenu bwababu mu kutsungaminaka meni.»
25 Phila mosi phi yi bungu, kunima dya kudya wuzimbudini: «Bungu dyadi dyenina Bulunda bwa pha mu menga mama. Matangwa moosu mana lwanwikima, hangakenu bwabuna mu kutsungaminaka meni.»
26 Mukuma matangwa moosu mana lwisi dya benu dipha dyadi amana lwisi nwa

a **11:5 11:5** 14:33-36. b **11:6 11:6** Kuy 24:65. d **11:9 11:9** Kuy 2:18. e **11:11 11:11** Ngl 3:28.

bungu dyadi, lufwa lwa Pfumu lwisi samuna tii yi kuna kakwísila.
27 Yihakana ni, mutu wuna wisidya dipha dya Pfumu kondilo wisinwa bungu dya Pfumu konda kuditesa kahóla disumu ku lutu yi ku menga ma Pfumu.
28 Kosu mutu kaditala yandi-meni amana kadya nana dipha, kanwa phi bungu;
29 mukuma wuna wisi dya, wisi nwa phi konda kubakula kisongila kya lutu lwa Pfumu, pfundusu ya yandi-meni kabati nwa.
30 Kikuma kya bwabuna henina hakati dya benu yi bambefu balawu yi bakwa bifu bya mu lutu, amana balawu bamana fwa.
31 Wadi twaditesaka betu-betu, batúfundisaku hika.
32 Kaasi muna pfundusu meni zina, mwamuna Pfumu kisi tusungikila ndangu tubelaku mukanu hakimosi yi batu ba ha tsi.
33 Yihana ni, baphangi bama, ha lukutakanini benu yi benu kikuma kya kudya, yukanakenu benu yi benu.
34 Ho ni mutu wenina yi nzala kadya kwena yandi-meni, ndangu lukutakanaku kikuma kya pfundusu ya benu-benu. Mu mana matadidini byufu byahika, yiyídikama ha yikwísa.

12

Makabu ma Kitembu Kyatoma

1 Mu mambu matadidíni Kitembu Kyatoma: Baphangi, nzodini ni lwazaya kyedika kitadidi mambu mama.
2 Benu luzayi ni tangwa lwázayaku theti Nzambi, bakala lulundika hanga baphofu kwena biteki bya kamama.
3 Yi hana yiluzimbwadibwa ni ka mutu ku bisi twadisa kwena Kitembu kya Nzambi fwani kazimbula: «Yambula Yesu kasingama!» Amana ka mutu ku walenda zimbula: «Yesu kenina Pfumu!» Yuka ni bamulundikiku kwena Kitembu Kyatoma.
4 Kwenina yi mitindu mya lawu mya makabu ma khenda ma kitembu, kaasi Kitembu meni mosi wuna wisima hana.
5 Phila za lawu zenina za kisalu, kaasi Pfumu mosi kenina wuna bisi sadila.
6 Mitindu mya bisalu lawu myenina, kaasi Nzambi mosi wisibya sala byosu mwena boosu.
7 Kitembu Kisi dimonikisa mwena mutu wosu mu kabu dimosi kikuma kya mboti ya batu boosu.
8 Kitembu kisini hana kwena mosi ndinga ya mudimu, amana kwena mukwawu, Kitembu meni kisi hana ndinga ya mazaya.
9 Kwena mukwawu, kabu dya khenda dya lukwikilu, muna nzila ya Kitembu meni kina; kwena mukwawu makabu ma kubelula, muna Kitembu kimosi meni kina;
10 kwena mukwawu, hamu dya kusala bidimbu bya biphadi; kwena mukwawu, dina dya kuzonzila mu kimbikudi; kwena mukwawu, kubakula mambu ma bitembu; kwena mukwawu, ndinga za mutindu yi mutindu; kwena mukwawu, kubindula kwa ndinga.
11 Kaasi yandi mosi Kitembu meni wuna, wisi hanga mambu mana moosu, yi kukabisaka mu kingenga kwena kosu mutu bwosu buna kakani.

Lutu lumosi lwesi lwenina yi bitini bya lawu

12 Kikuma, bwosu lwenina lutu lumosi, kuna yi bitini byalawu, amana bwosu byenina bitini bya lutu, mbatanana kuvula kwa byawu, byenina lwesi lutu lumosi, bwabuna phi bwenina kwa Kidisitu.
13 Mukuma mu Kitembu mosi lwesi twátambwala mbotika betu boosu mu kukituka lutu lumosi; kwakala Bayuta, kondilo Bangeleki, kondilo bahika, kondilo batu ba kiphwanza; amana betu boosu batunwisa Kitembu mosi.
14 Yihana ni lutu lweku kitini kimosi kaasi bya lawu.
15 Wadi ni kulu dyazimbulaka bwabu: «Bwosu yeku koku, disongidila ni yeku kitini kya lutu», ka mu bwabuna ku kakonda kadila kitini kya lutu.
16 Amana wadi ni kutu dyazimbulaka bwabu: «Bwosu yeku kwama disu, disongidila ni yeku kitini kya lutu», ka mu bwabuna ku kakonda kadila kitini kya lutu.
17 Wadi ni lutu lwosu lwakalaka disu, khi mutindu bakhani yukila? Wadi ni lwosu lwakalaka kutu, khi mutindu bakhana yukilaya tsudi?
18 Mu kuzonza kwamboti, Nzambi kásya kosu kitini muna lutu bwosu buna kázodilakya.
19 Wadi ni byosu byakalaka kitini kimosi, lutu kubiki lwakhana kadila?
20 Amana buthwena henina yi lawu dya bitini yi lutu lumosi.
21 Disu difwaniku kuzimbula kwena koku: «Yeku yi mupfunu wa ngeyi», keti mutwa ni kazimbula kwena bitambi: «Yeku yi mupfunu wa benu.»
22 Kaasi, bitini bya lutu bina byisi monika hangambedi ti byazoka lawu, byawu phi byenina yi mupfunu;
23 amana bina thwisi lengidika muna lutu, thwisibya vunga yi lukumu lwa lawu. Bitini bya lutu bina bifwaniku kumonika ku mesu ma batu thwisibya sweka buna bufwani,

24 kinga bina bifwani kumonika ku
mesu ma batu byeku yi mupfunu wa
kuswekabya lawu. Mu kuzonza kwamboti,
Nzambi watoma yidika lutu mu phila mosi
ni lwahanaka lukumu kwena bina bikondi
kala yi lukumu:
25 ndangu mu lutu, mukalaku yi
ngyengu, kaasi bitini bya lutu byosu
byadisadisaka bimosi yi bikwawu.
26 Amana yuka ni kitini kimosi kya
lutu kyanyokuka, bina bisadi phi byosu
binyokuki hakimosi yi kyawu; yuka ni
kitini kimosi kya lutu bakembisakya, byosu
bisangwadini yi kyawu.
27 Kinga benu lwenina lutu lwa Kidisitu,
kosu mutu kenina kitini kya lutu meni
luna.
28 Kinga Nzambi wásya muna Dibundu
theti-theti bathumwa, bazodi bambikudi,
batatu balongi; kunima kwenina yi
biphadi, kulanda makabu ma khenda ma
kubelula, khwakasu za kusadisa, za kuyala
batu yi ndinga za mutindu yi mutindu.
29 Boosu benina bathumwa? Boosu ben-
ina bambikudi? Boosu benina balongi?
Boosu benina yi hamu dya kuta biphadi?
30 Boosu benina yi makabu ma khenda
ma kubelula? Boosu mu ndinga bisi
zonzila? Boosu ndinga bisi bangumuna?
31 Dihanenu theti lwavwa makabu ma
khenda mana maluti kitoku.
Amana yilúsongila nzila yina yilutini
byosu.

13

Lungongu

1 Ketibwe nzonzi kwama ndinga za batu
yi zina za banzyo, ho ni yeku yi lungongu,
yenina hanga ngoma yina yisi sya mal-
okosi, holo, hanga ngunga yisi sya mal-
okosi.
2 Ketibwe yenina yi hamu dya kubikula,
ketibwe nzayi mazita ma tsibu mosu
Nzambi yi mazaya moosu, ketibwe yenina
yi lukwikilu luna lwisi kindula mongu, ho
ni yeku yi lungongu, wakhatu yenina.
3 Ketibwe khabisini kuvwa kwama
kwosu kwena baphutu, ketibwe tham-
bikini lutu lwama ni bayokalwa mbawu,
kaasi ho ni yeku yi lungongu, byawu
byaphékaku keti dimboti dimosi.
4 Lungongu lwenina sipha dya mbundu,
lungongu lwisi sadisa, lweku yi kiphala,
lungongu lwisiku ditsikisa, lweku yi ki-
naka;
5 lungongu lwisiku hanga mambu ma
tsoni, lweku yi bwimi, lwisiku yuka khabu,
lweku yi tsita.
6 Lungongu lwisiku sephila yi kukonda
kwa masonga, kaasi lwisi sephila kaka yi
kyedika.
7 Lungongu lwisi lolula mambu moosu,
lwisi kwikila mambu moosu, lwisi sya
kivuvu mu moosu, lwisi vibidila mu
moosu.
8 Lungongu lwisiku manisa ketibwe.
Mbikutulu zamánisa. Kuzonza kwa ndinga
za kinzenza kwakálaku. Mazaya máziluka.
9 Mukuma ndambu lwesi tuzayini,
ndambu phi thwisi bikula;
10 kaasi kilumbu makwisa lungila
mambu, mamana menina ndambu matóta.
11 Ha yíkala mwana wa khunda, yikala
zonza hanga mwana wa khunda, yikala
banza hanga mwana wakhunda, yikala
yindula hanga mwana wa khunda; kaasi
buna yíkituka mbuta, ngyambudini
mambu ma kimwana wa khunda.
12 Buthwena tubati mona fifidiki, hanga
ku kiphelu; kaasi twamónana mbunzu yi
mbunzu. Buthwena, ndambu yimuzayi;
kaasi mu tangwa dyakwísa, yimúzaya
Nzambi bwosu kanzayini meni.
13 Kinga buthwena, bima byabi byawu
bitatu bisikidini: lukwikilu, kivuvu yi lun-
gongu; kaasi kima kiluti kitesu mu byosu
kyenina: lungongu.

14

*Kusadila kwa makabu ma Kitembu Ky-
atoma*

1 Sandenu theti lungongu. Kalenu yi
tsambu ya mambu matadidini Kitembu
Kyatoma, theti mu mana matadidini ku-
bikula.
2 Kikuma, mutu wuna wisi zonza mu
ndinga zizayakaniku, kisiku zonza kwena
batu kaasi kwena Nzambi, mukuma ka
mutu ku wisi bakula. Amana mu Kitembu
kisi zimbwala maswekamu.
3 Kaasi wuna wisi bikula, kwena batu
kisi zonza, kisi tunga, kisi hana kikesa, kisi
syamisa.
4 Wuna wisi zonza mu ndinga zina zizа-
yakaniku, yandi-meni lwesi wisi ditunga
kaasi wuna wisi bikula, yandi Dibundu kisi
tunga.
5 Nzodi ni benu boosu lwazonzaka
mu ndinga zina zizayakaniku, kaasi
mbonibwa hika mboti ni lwabikulaka.
Mukuma, wuna wisi bikula wuluti wuna
wizi zonza mu ndinga zina zizayakaniku,
bwalómba ni yandu-yandu kadimbulula
mana kabati zonza ndangu masadisa mu
kutungama kwa Dibundu.
6 Amana buthwena bwabu, baphangi:
Khi mupfunu yikála kikuma kya benu
yuka ni yisa kwena benu, mu kuluzonzi-
laka mu ndinga zina zizayakaniku, hana

hafwani yilunatina ndinga mosi ya nzayikusu, ya mazaya, ya mbikutulu kondilo ya kulongila?

7 Ho ni bimbila bya miziki hanga hongi kondilo lwinda: mihungu mya bawu myisiku swaswana, abweti bazáyila mana kabati sika hongi, kondilo mana kabati sika lwinda?

8 Amana ho ni musiki wa phungi katiku kindanda kyayukalakana, nati wayílama mu kunwana?

9 Phila mosi yi benu, ho ni muna nzonzidi yenu lwisiku lubula ndinga za kyedika, abweti fwani babakwala mana lubati zimbula? Lwazónza kikuma kya pfunzi!

10 Mbatanana nzonzidi lawu za mitindu yi mitindu zenina mu tsi, ka mosi ku mukati kya zawu yi kondi thendula.

11 Mukuma, ho ni nzayiku thendula ya nzonzidi mosi, munzenza yikála kikuma kya wuna wisiya zonza amana yandi phi munzenza kakála kikuma kya meni.

12 Phila mosi, kwena benu, kikuma lwenina babasa yi tsambu ya makabu ma Kitembu, sandenu mu kuvwa mana malutini kaasi kikuma kya kutunga Dibundu.

13 Yihana ni, wuna wisi zonza mu ndinga zina zizayakaniku kalomba kwena Nzambi kabu dya kubindulula ndinga zina.

14 Mukuma yuka ni mbati lombila mu ndinga za mutindu wuna, kitembu kyama mu kulombila kyenina, kaasi ngangu zama zibatiku hanga hika kima.

15 Amana abweti yihánga? Yilómbila mu Kitembu, kaasi yilómbila phi yi ngangu zama; yiyímbila mu Kitembu kyama, kaasi yiyímbila phi yi ngangu zama.

16 Kikuma, yuka ni mu kitembu kyaku lwesi wisi lombila mu kuvutula matondu kwa Nzambi, abweti mutu wuna wuzakadikini hana kati dya babana bisi kuhinikina kalenda tambwasa ni «Abwabuna» ku lombilu lwaku lwa kuvutula matondu? Kikuma yandi kazayimoku mana wubati zonza?

17 Kisambu kyaku kina kya kuvutula matondu keti bweti kyenina kya bukheti, kaasi mukwenu yandi kabongiku keti muluta.

18 Mvutudi matondu kwena Nzambi kikuma kya buna yisi zonzila mu ndinga zina zizayakaniku kuluta benu boosu.

19 Kaasi mu Dibundu, nzodi kuzimbula ndinga tanu mu ngangu zama, kikuma kya kulonga batu bahika, heku ni kulubula ndinga mafunda kumi mu ndinga zina zizayakaniku.

20 Baphangi tukalaku bana mu mambu matadidini katsatsa. Kikuma kya mambu mambi kalenu bana bakhunda, kaasi kikuma kya mana matadidini katsatsa, kalenu bambuta.

21 Tala buna basónika muna Mitsiku:
«Pfumu kasamuni bwabu: Mu nzila ya batu
ba ndinga yahika yizónzila kwena
batu bana
yibázonzila mu munwa mya banzenza.
Keti bweti, bangyúkilaku.»

22 Yi hana ni, mu kuzonza ndinga zina zizayakaniku kyenina kidimbu, kyeku kikuma kya bakwikidi, kaasi kikuma kya bana bakondi kala bakwikidi. Amana musamu wa mbikudi wenina kidimbu, weku kidimbu kikuma kya bana bakondi kala bakwikidi, kaasi kikuma kya bakwikidi.

23 Mu mbandu, yuka ni Dibundu dyosu dyakutakana amana batu boosu bazonzila mu ndinga zina zizayakaniku: yuka ni hatula bayuki kondilo bana beku bakwikidi, bazimbulaku ni bilawu lwenina?

24 Kaasi yuka ni batu boosu bazonzila mu kimbikudi amana hatula mutu mosi wakonda kala mukwikidi kondilo muyuki, mana kayukini mosu mamuyubukisa katsatsa amana kadimona ni bamusambisini kwena boosu.

25 Amana bitsweki bya mbundu yandi byalúbuka ku mesu ma batu. Kazénzama mbunzu muna mafu amana kamúfukamina Nzambi mu kuzimbula: «Kyedika Nzambi kenina hakati dya benu!»

Ndonga muna Dibundu

26 Biki fwani yizonza mu kumanisa, baphangi? Tangwa lwisi kutakana kikuma kya bisambu, kwena mutu wuyimbidi mukunga, mukwawu wuhani dilongi, wahika wuzayikisi mambu ma kitsweki, wahika phi wuzonza ndinga zina zizayakaniku, wahika phi wubindulula: byosu byakala kikuma kya kutunga.

27 Yuka ni bazonzila mu ndinga zina zizayakaniku, bulungi ni batu bodi kondilo balutaku batatu, kosu mutu kahangabwa muna tangwa dyandi amana kwakala yi mutu wahika mu kubindulaka.

28 Yuka ni kweku mubindudi, bulungi badibata mu kuzonza mu Dibundu: kosu mutu kazonza kikuma kya yandi meni yi kikuma kya Nzambi.

29 Kwena bambikudi, boodi kondilo batatu bazonza amana bahika balonguka mana babati zonza.

30 Kaasi yuka ni mutu mosi wenina hana kayamba dyambu dya nzayikusu ya Nzambi, bulungi ni wuna wutekidikini mu kuzonza kadibata.

31 Kikuma fwani lwazonzila mu kimbikudi mosi kunima mukwawu ndangu boosu balonguka amana bwabaheka kikesa.

32 Bitembu bya bambikudi, kwena bambikudi byisi lemvukila.
33 Mukuma Nzambi keku Nzambi wa bumvwanzi, kaasi Nzambi wa ngemba.
Hanga mu Mabundu moosu ma batu ba Nzambi,
34 bakhetu badibata mu Mabundu: mukuma beku yi muswa wa kuzonza mwamuna. Balemvuka bwosu buna wuzonzini phi mutsiku.
35 Yuka bakhetu bazodi ni bazaya dyambu, bahyula bayakala ba bawu kuna nzu. Mukuma ka mboti ku ni mukhetu kazonza mu Dibundu.
36 Kondilo, lubanzi ni ndinga ya Nzambi kwena benu yálubwakila? Kondilo kwena benu lwesi yákana?
37 Yuka ni mutu kaditela mbikudi kondilo kadibongila hanga mutu wenina yi kabu dya kitembu, bulombi kazaya ni muna mambu mama yilusonikini mwenina yi mukuku wa Pfumu.
38 Kaasi ho ni mutu kondibwa zaya, yandi kazayakaniku.
39 Hahana ni, baphangi bama, sandakenu ni lwazonzila mu kimbikudi, konda kukandikisa ni bazonzila mu ndinga zina zizayakaniku.
40 Kaasi, bulombi ni moosu maluta buna bufwani amana phi mu ndonga.

15

Lufutumuku lwa Kidisitu

1 Baphangi bama, buthwena, thondi yiluyubwakisa Musamu wa Bukheti wuna yísamuna kwena benu, wawuna lwátambula, lwásimbidila phi.
2 Mwamuna phi lwáhulukila; yuka ni lwasimbidilawa muna mihowu mina yílulongilawa Musamu wa Bukheti; kondilo lukwikilu lwenu lwa phamba.
3 Theti yílusambwakisa mana yítambula meni-meni: Kidisitu kafwa kikuma kya masumu ma betu, bwosu bwásonama muna Masonuku;
4 Bámuzika, kilumbu kya tatu wáfutumuka ku bafwa bwosu bwásonama muna Masonuku.
5 Kádimonikisa kwena Sefwasi, kunima kwena bawu Kumi yi boodi.
6 Kunima kádimonikisa kwena baphangi kuluta khama tanu mu mbala mosi - balawu mu kati kya bawu moyu benina, kaasi ndambu ya batu bahika bámana fwa-.
7 Kunima, wádimonikisa kwena Zyaki, yi kwena bathumwa boosu.
8 Amana, kunima dya bawu boosu, wisa dimonikisa phi kwena meni, mbatanana pfwananini yi ditsyombe.
9 Kikuma, yenina kwama kima kya phamba hana kati dya bathumwa -mu kuzonza kwa bukheti, meni ndungiku ni bathela thumwa- mukuma, yínyokuna Dibundu dya Nzambi.
10 Kaasi mu khenda za Nzambi yenina bwabu yenina, amana khenda zandi kwena meni zákalaku za phamba: Kaasi yísala kisalu kuluta bathumwa bahika boosu; -loni ka meni ku yíhanga mambu mana, kaasi khenda za Nzambi zina zenina mwena meni- .
11 Yihana ni, kwakala meni, kwakala bawu, bwabuna kwenina kusamuna kwetu, amana bwabuna lwenina phi lukwikilu luna lwákwikidini benu.

Lufutumuku lwa bafwa

12 Kinga yuka basamunaka ni Kidisitu wáfutumuka ku bafwa: abweti ni batu bahika, mukati dya benu, bafwani kuzonza ni kweku lufutumuku lwa bafwa?
13 Ho ni kweku lufutumuku lwa bafwa, kisongidila ni Kidisitu káfutumukaku phi;
14 amana ho ni Kidisitu káfutumukaku, disongidila ni kusamuna kwetu kwakhatu amana lukwikilu lwenu phi lwakhatu.
15 Amana, thendula ni betu tulubuki bambangi ba luvunu ba Nzambi, kikuma twata kimbangi kya luvunu kitadidini Nzambi ni wámufutumuna Kidisitu; kinga kámufutumunaku, yuka bwa kyedika ni bafwa bafutumukiku.
16 Kikuma, ho ni bafwa bafutumukiku, kisongidila ni Kidisitu yandi phi káfutumukaku.
17 Amana ho ni Kidisitu káfutumukaku, lukwikilu lwenu lwakhatu amana mu kati dya masumu menu lwenina kwenu kaka.
18 Amana batu babana báfwa mwena Kidisitu bawu bakulukini.
19 Ho ni kikuma kya luzingu lwalu lwesi twásila kivuvu kyetu mwena Kidisitu, bakwa kyadi thwenina kuluta batu boosu.
20 Kaasi, mu kyedika, Kidisitu wáfutumuka ha kati dya bafwa, yandi mutu watheti wáhana kambangu ni batu bahika bana bafwa.
21 Mukuma, lufwa bwosu lwísila mwena mutu mosi, phila mosi lufutumuku lwa bafwa lwísila mwena mutu mosi.
22 Kikuma, bwosu bisi fwila batu boosu mwena Atamu, phila mosi phi boosu batámbula hika luzingu mwena Kidisitu,
23 kaasi kosu mutu muna ndonga yandi: Kidisitu, yandi mutu watheti, kunima, batu babana benina mwena Kidisitu, bawu phi batókama mu tangwa kakwísa.

24 Kunima, yakwisa kala tsuka ya mambu, tangwa kavútula Luyalu kwena wuna wenina Nzambi yi Tata, kunima dya kumanisa luyalu lwosu, yi hamu dyosu yi ngolu zoosu.
25 Mukuma bulombi ni Kidisitu kayala tii yikuna Nzambi kabásila bambeni boosu kuna tsi ya bitambi byandi.
26 Mbeni wuna wa tsuka wafwa kilumbu kazíluka wosu keti kima, khumbu yandi lufwa.
27 Mukyedika, básonika: «Nzambi wámusila byosu kuna tsi ya bitambi byandi.» Kaasi bwena wengele, muna kinzonzi kyaki ni, muhowu wuna wuzonzi ni, «wosu», wutadidiku Nzambi, wisi hana bima byosu kwena Kidisitu.
28 Mu tangwa bima byosu bamuhekabya, hanga Mwana yandi-meni kadihana kwena wuna wámuheka byosu, ndangu Nzambi kayala wosu mu byosu.
29 Banzenu hika benu; kikuma batu bahika bawu bisi tambula mbotika kikuma kya bamvumbi: biki bisi zola bawu? Kamba mukyedika kweku kutokama kwa bamvumbi, kikuma kya biki bisi tambwala mbotika kikuma kya bawu bamvumbi?
30 Amana betu, kikuma kya biki tudiyengika tangwa dyosu mukihonza?
31 Kosu kilumbu baphangi bama, yisifwa kwama: bwa kyedika bwena ni yisi bunda thulu kikuma kya benu mu Kidisitu Yesu, Pfumu wetu.
32 Ku Efesu, yi nwana yi batu bana bena hanga bambisi ba musitu. Wadi ni dyakala kikuma kya kimutu lwesi, khi muluta mbongi? Ho ni bafwa batokamiku, «tudyenu, tunwenu phi, mukuma mbasi twafwa»!
33 Ludihunaku: «Batu bambi bisi zanga bikalulu bya bukheti.»
34 Dikwatikisenu buna bufwani mu mabanza amana yambulenu kusumuka; mukuma, batu bahika bamuzayiku Nzambi nzonzi ni tsoni bwena kikuma kya benu.

Lutu lwa bafutumuki

35 «Mutu wufwani kahyula: Abweti bamvumbi bisi tokama? Yi khi lutu bisi tokama lwawu?»
36 Zoba dya mutu! Bina wisi kuna ngeyimeni bifwanini mu kumena ho ni ngenza yifiku.
37 Kina wukuni, kyenina ngenza ya phamba, yakala ngenza ya bule kondi lo mbutu yahika. Fwaniku wakuna miti wuna wisi lubuka muna ngeza meni yina.
38 Kunima, Nzambi kisi vwatisa lutu lwa hika lwa miti kwena ngenza yina bwosu katyedibwa yandi-meni; kosu mbutu kisiya heka miti wuna wufwanani yi yawu-meni.
39 Bihangwa byosu byeku yi lutu lumosi: kaasi luna lwa batu lweku phila mosi yi lwa bambisi, luna lwa banuni luswaswani yi lwa batsema.
40 Kwena phi yi malutu ma ku zilu yi malutu ma ha tsi; kaasi kitoku kya lutu lwa ku zilu kyeku mutindu mosi yi kina kya lutu lwa ha tsi.
41 Tangwa kenina yi mitsyenzya myandi, ngondi kenina yi mitsyenzya myandi myahika, amana tutumbwa phi yi mitsyenzya mya bawu; keti hana kati kya tutumbwa, katumbwa kosu kisi swaswana yi katumbwa kakwawu kahika mu kuyemwaka kwa mitsyenzya.
42 Yibwana dyakála phi kilumbu kya kufutumuka kwa mvumbi. Ha bamuziki mu mafu lutu luvundi, ha katokama, tokami yi lutu lwisiku vunda.
43 Tangwa bamuzikini mu mafu mutu kisiku kala mupfunu, tangwa katokamini wekina yi khembu, tangwa bisi muzika kisiku kala yi ngolu; tangwa kisi tokama wekina yi ngolu zoosu.
44 Bisi muzika yi lutu lwa kimutu, kisi tokama yi lutu lwa kitembu. Ho ni kwenina yi lutu lwa kimutu, kwenina phi yi lutu lwa kitembu.
45 Ihana básonika: «Mutu watheti Atamu, yandi kákala mutu wuna wátambula moyu. Kaasi Atamu wa zodi, yandi wákituka Kitembu wuna wisi hana moyu.
46 Mambu ma kitembu misiku tekila kwisa loni, kaasi kimutu kyisi tekila kwisa; kunima kina kya kitembu kyisi nana.
47 Atamu wa theti kátuka mu mafu, káhangama yi fusyangeni; Atamu wa zodi ku zilu kátuka.
48 Batu ba tsi benina hanga mutu wuna wáhangama ku fusyangeni dya mafu, phila mosi batu ba ku zilu bafwanana yi wuna wátuka ku zilu.
49 Bwosu twabonga kifwani kya mutu yandu wáhangama ku fusyangeni dya mafu, bwabuna twabónga kilumbu kifwani kya wuna wa ku zilu.»
50 Tala mana yiluzimbwadini, baphangi: lutu lwalu luhangamini mu kimutu yi mu menga lufwaniku kuvwa Kipfumu kya Nzambi, amana lutu lwalu lwisi vunda lwavwáku luna lwisiku vunda.
51 Yiluzimbwala diswekamu dimosi: betu boosu twafwáku, kaasi betu boosu malutu matúhiluka.
52 Máhangama, mu mbala mosi, mu mbwatidi ya mesu, tangwa yahúmuna phungi ya tsuka. Mukuma muna tangwa dina yahúmuna, bamvumbi batókama yi lutu lwahika lwisiku vunda, amana

betu twakála ba moya mu kilumbu kina, twahíluka yi lutu lwahika.
53 Kikuma bulombi ni lutu lwetu lwalu lwisi vunda lwavwata lutu luna lwisiku vunda hika; amana ni lutu lwetu lwalu lwisi fwa lwavwata lutu luna lwisiku fwa.
54 Kilumbu lwavwáta lutu lwetu lwalu lwisi vunda luna lwisiku vunda, amana lutu luna lwisi fwa lwavwata luna lwisiku fwa hahana yalungila ndinga yayi basónika mu mukanda wa Nzambi: «Lufwa luminuki mu kinunga.»
55 «Lufwa, akweti kyenina kinunga kyaku? Lufwa, aweti munomu waku?»
56 Munomu wa lufwa, menina masumu; amana ngolu za masumu, mitsiku.
57 Kaasi tuvutulenu matondu kwena Nzambi, watúheka kinunga mwena Pfumu wetu Yesu Kidisitu.
58 Yihakana, baphangi bama batondama, zyamenu simbidilenu ndangu lubwaku. Dihanenu kosu tangwa muna muhangu wa Pfumu, yi kuzayaka ni kisalu kyenu mu Pfumu, kyeku kya phamba.

16

Kawonga kikuma kya Dibundu dya Yelusalemi

1 Kikuma kya mambu matadidi kawonga kikuma kya kusadisa bakwikidi benina ku Yelusalemi, benu phi, hangenu bwosu buna yíbasonikina bakwa Mabundu ma ku Ngalatiya.
2 Kosu lumingu, mutu wosu kawongika kina kalénda hana thela yandi, ndangu kahingilaku kwisa kwa meni mu kusala tuwonga.
3 Kilumbu yikála kuna, yihítika yi mikanda, batu babana lwasóla ndangu benda nata makabu menu ku Yelusalemi.
4 Yuka bwalómba ni yenda meni-meni, nzila mosi bakwenda yi meni.

Mabanza ma kitambu bya Pholu

5 Yikwisa lutala ha yilúta ku Masetwani, mukuma ku Masetwani yihítila.
6 Mbanzi ndambu ya bilumbu yinánga kwena benu, kondilo tangwa dya kyosi dyosu kwakuna yilutisiladya ndangu lwangyidikila benu-benu bima bina yikálabyawu mupfunu mu kulanda kitambu kyama.
7 Mukuma, nzodiku, mbala yayi ni yilumona lwesi mu kuluta: thondi yikala ndambu ya bilumbu kwena benu, buna Pfumu kazolabwa.
8 Kaasi ku Efeso yikála tii yi kuna kilumbu kya mukinzi wa Phandikoti.
9 Mukuma kwakuna, nzila yikanguki lawu kikuma kya meni mu kusala kisalu kya mbuta, mbata nana bambeni benina lawu.
10 Ho Thimoti kisa, hangenu phila yosu ndangu kakala bukheti hakati dya benu, mukuma kenina musadi hanga meni mu muhangi wa Pfumu.
11 Disongidila, ka mutu ku kamulewula! Muhekenu bina kakála byawu mupfunu ndangu kakangala kitambu kya bukheti tii yi kuna yenina meni, mukuma mbati muhingila yi baphangi.
12 Mu mana matadidini phangi Apholosi, yímuheka kikesa lawu kisa lutala yi baphangi, kaasi buthwena bwabu lukadikiku lukanu lwandi mu kuhangabwa; ho kalenda, kakwísa.

Makana ma tsuka yi mboti

13 Kalenu yi kitsungila, simbidilenu ngolu muna lukwikilu, kalenu batu ba kikesa, kalenu ngolu.
14 Byosu byahangama hana kati dya benu yi lungongu.
15 Yilulombi hika, baphangi, luzayi ni batu bana bákala mu nzu ya Setufwani, bawu batheti mu kudihana kwena Pfumu ku Akayi, amana bamana dihana mu bisalu bya bakwikidi.
16 Benu phi, lemvukenu balutwadisa kwena batu ba mutindu meni wawuna yi kwena batu bana bisi sala bawu mu kithwadi, amana bisi diyangisa ku kisalu.
17 Kyesi kikhwatini kikuma kya kukwisa kwa Setufwani yi Fwotunatusi yi Akayikusu bawu bángyika bina byakala khonda bwosu buna lwakala tsadisa benu;
18 Mukuma bawu balembiki kitembu kyama yi kya benu. Zayakenu kutambwasa batu ba bwabuna!
19 Mabundu ma ku Aziya mboti maluhitikini. Akilasi yi Phisikila, yi Dibundu dina disi kutakana mu nzu ya bawu, mboti ya bukheti baluhekini muna Pfumu.
20 Baphangi boosu benina haha mboti baluhekini. Hanasanenu mboti benu yi benu mu mbumbakani yatoma.
21 Mboti yayi, tsonikiya yi koku dya menimeni, Pholu[a].
22 Ho mutu kisiku zola Pfumu, kakala wa kusinga! Malanata! -Pfumu wetu, awisa !
23 Khenda za Pfumu Yesu zakala yi benu.
24 Lungongu lwama lwenina yi kwena benu boosu muna kithwadi mwena Kidisitu Yesu.

a **16:21 16:21** Ngl 6:11; Khl 4:18; 2Th 3:17; Fdm19.

Mukanda kwena bisi Ngalatiya
Ngalatiya
Khotidi ya mukanda

Kisyati kya Pholu kwena bisi Ngalatiya kitadidi Mabundu mana menina ku londi dya Tidiki dya buthwena. Pholu káyidika Mabundu mahika mu tangwa dina kakala mu kitambu kyandi kya zodi kya kithumwa yi kina kya tatu. Kaasi kunima dya yandi, batu bahika bisa samuna musamu wahika wuna wuswaswani. Bwosu bwenina muna Mabundu mahika ma lawu, bimvuka bya ku Ngalatiya báyidikakya yi bakidisitu bana benina mu kisina kya Bayuta yi bakidisitu bana bátuka mu kimvuka kyahika. Bakidisitu bana bakala mu kisina kya Bayuta bakala lemvuka ku mikuku myahika mya mitsiku mya Bayuta. Mitsiku meni mina myákala kándikisa mu kudya hakimosi yi batu ba bimvuka bya bana bakonda kala Bayuta amana myákala lomba kwena bayakala ni bakota mukhanda. Bambeni ba Pholu bákala banza ni bakidisitu boosu bafweti lemvuka kuna mitsiku meni mina. Kunima lwesi, bafwana kukwikila mwena Yesu Kidisitu. Musamu wawu wisi tendana yi Musamu wa Bukheti wa Yesu Kidisitu. Kikuma kya bwabuna kásonikina Pholu kwena bisi Ngalatiya.

Pholu kákala zola ni kabakwikisa bisi Ngalatiya ni kaka lukwikilu lwesi mwena Yesu Kidisitu lubati hana nzila mu kukala mu kithwadi kya masonga yi kya kitoku hakimosi yi Nzambi. Kakala tendula mamana moosu mu bitini bitatu.

Muna khaphu ya theti yi ya zodi, kabati tendula mukhenda wa yandi-meni. Yandi wenina Muyuta, wákituka mbambala mosi wa Yesu Kidisitu kwena babana bakondi kala Bayuta. Bambuta ba Mabundu ba ku Yelusalemi bátambwasama mambu mandi: bakidisitu bana bakondi kala mu kisina kya Bayuta bisiku bananika ni wadi balemvuka theti ku mitsiku mya bimvuka bya Bayuta. Kikuma kya bwabuna hanga Pholu batendasani yi thumwa Phetelu (2:11-21). Kámubambwakisa bwabu: batu bisi bayamba kwena Nzambi kikuma kya buna bisi kwikila kwena Yesu Kidisitu, amana heku ni kikuma kya buna bisi lemvuka ku mikuku mya bimvuka.

Muna khaphu za 3 yi 4, Pholu kabati yekamina ku bisona bya Bulunda bwa Khulu mu ku tendula musamu wandi. Mitsiku mya bulunda bwa khulu myakala sadisa mu kutwadisa batu, kaasi kilangi kya Nzambi kyadikadila kedi ku thwala ya Mitsiku. Kilangi meni kyakina kibati monikina mwena Yesu Kidisitu. Batu boosu benina yi mupfunu wumosi kikuma kya Nzambi. Bafwani bakhundakana kwena Nzambi amana bakhundakana yi bakwawu kaka mwena Yesu Kidisitu (3:28). Mamana matadidi batu ba bisina bya bimvuka mu lukwikilu biswaswani (Bayuta yi bana bakondi kala Bayuta), phila ya luzingu yaswaswana (bahika yi batu bana benina mu kiphwanza) yi lutu luswaswani (bayakala yi bakhetu).

Tuka khaphu ya tanu yi kuna sambanu, Pholu kabati tendula buna benina bakidisitu batu ba kiphwanza. Wuna wisi kwikila kisiku diyangisa hika mu kudikitula mutu wa masonga yandi-meni (3:11). Kenina mu kiphwanza kikuma kya bakwenu. Kikuma, mit-siku mya Kidisitu báyidikamyoku yi mikuku, kaasi myisi lomba mu ku-nata miteti yi bakwenu yi bakwenu (6:2). Kukala mu kiphwanza, kwen-ina kukala yi kiyeka kya bakwenu mu kudiyambwadila ni bakudyatisa kwena kitembu kina kyisi tuka kwena Nzambi.

Mboti

1 Pholu, thumwa wuna bátuma, ka kwa batu ku, keti kwena mutu mosi, kaasi kwena Yesu Kidisitu yi kwena Nzambi Tata wuna wámutokamisa ha kati dya bafwa.

2 Yi baphangi boosu babana benina hakimosi yi meni, kwena Mabundu ma Ngalatiya, yi kubazimbwala:

3 Yambula Nzambi Tata wetu yi Pfumu Yesu Kidisitu baluheka khenda yi ngemba.

4 Kidisitu wáditambika yandi-meni kikuma kya masumu metu, ndangu katutabula mu mambu ma mbi ma tsi yayi, bwosu lwenina luzolu lwa Nzambi, Tata wetu.

5 Kwena yandi yakala khembu, mvula muna mvula! Abwabuna.

Musamu wumosi wa Bukheti

6 Mbati yituka kikuma kya phila yina lu-mubalwakidini yi tswatsu, wuna wálutela mu khenda za Kidisitu, mu kuluhitisa ku Musamu wa Bukheti wa hika.

7 Kinga kweku Musamu wa Bukheti wa hika; henina yi batu bisi luvwadingisa mabanza, bisi zola phi ni basobisa Musamu wa Bukheti wa Kidisitu.

8 Kaasi yuka mutu mosi, ata betu-meni,
holo wanzyo wa ku zilu ka'lulonga Musamu
wumosi wa Bukheti wuna wufwanakaniku
yi wuna twalulonga, kakala wa kusinga!
9 Bwosu twatekidibwa luzimbwala kedi,
amana mvutwakidibwa buthwena bwabu:
Ho mutu kalusamwana Musamu wumosi
wa Bukheti wuna wufwanakaniku yi wuna
lwa'tambwasa, kakala wa kusinga!
10 Amana buthwena, lubanzi ni mbati
sanda bathambwasa kwena batu ho kwena
Nzambi? Yisi sanda mu kusephidisa batu?
Ho ni yisandaka mu kusephidisa batu,
yikalaku hika musadi wa Kidisitu.

Abweti Pholu ká'kitukila thumwa

11 Baphangi, yiluzimbwadi bwabu:
Musamu wa Bukheti wawu yilusamwanini,
wutukiku kwandi kwena mutu.
12 Mukuma meni-meni yítambulawoku
kwena mutu; yílongukawoku phi kwena
mutu kaasi mu tsengumuka ya Yesu Kidisitu.
13 Lwa'yuka kuzonzila phila yina bya'kala
bikalulu byama tangwa yíkala landa khadidi ya Bayuta; Yikala nyokunaka lawu
Dibundu dya Nzambi amana yikala sanda
mu kuzangadya.
14 Muna kimvuka kya Bayuta, yikala
hyoka batu balawu ba makula mama,
amana yikala zakama muna phila ya kuzitisa mikuku mya batata bama.
15 Kaasi tangwa bwa'hana tsambu kwena
Nzambi, yandi wuna wa'tsola tukidila mu
kifundu kya ngudi wama, wa'thela muna
khenda zandi.
16 Ndangu kamvumbula meni Mwana
wandi yilenga samuna hanga Musamu
wa Bukheti kwena babana bakondi kala
Bayuta; muna bwabuna, yendaku lomba
ndongisila kwena mutu wenina yi musuni
yi menga;
17 konda kutombuka ku Yelusalemi
ndangu yenda mona bana batekila
dikitwakila bathumwa ku thwala ya meni;
kaasi hanga yendi ku Alabiya, kunima
mvutuki ku Tamasi.
18 Kunima dya mvula tatu yítombuka
ku Yelusalemi ndangu yitundakana yi Sefwasi[a]; hanga ndangi kuna nzu yandi
bilumbu kumi yi bitanu.
19 Amana yímonaku keti thumwa
wahika, Zyaki lwesi, phangi wa Pfumu.
20 Mambu mana yílusonikina menina
ma kyedika; thambwasima ku thwala ya
Nzambi ni mbatiku huna.
21 Kunima, yendi mu binzunga bya
Sidiya yi Sidisi.
22 Kaasi kikuma kya Mabundu ma ku
Yuteya mana menina mwena Kidisitu
ba'nzayaku, khaniku bambona ku mesu.
23 Ba'yuka lwesi kuzimbula: «Wuna
wakala tunyokuna matangwa mahika,
buthwena kabati longa Musamu wa
Bukheti wa lukwikilu luna kakala zola
kuzanga.»
24 Amana bakala zatula Nzambi kikuma
kya mambu matadidi meni.

2

Pholu yi bathumwa bahika

1 Amana kunima mvula kumi yi ya,
hanga thombuki hika ku Yelusalemi hakimosi yi Balanabasi; ndati phi Titi hakimosi
yi meni.
2 Yítombuka kwakuna kikuma Nzambi
ka'nzimbwala yenda. Muna lukutakanu lumosi twa'kota yi bambuta ba luzitu, hanga
yibatendwadini Musamu wa Bukheti wuna
yílonga kwena batu bana bakonda kala
Bayuta. Yízolaku ni kisalu kyama, kina
yísala yi kyaki mbati sala, kyakonda kala
mupfunu.
3 Ata Titi, twa'kala yandi, wa'kala mungeleki, ba'mulundikaku mu kumuyotisa;
4 mbatanana baphangi ba luvunu ba'kota
mukati dya betu. Batu meni babana
ba'kotila mu kitsweki, mu kikhunda kya
betu ndangu batuyiba kiphwanza kina
twenina kyawu mwena Kidisitu Yesu,
balenga tunata mu kihika.
5 Twa'basisilaku keti tangwa dimosi,
ndangu kyedika kya Musamu wa Bukheti
kyasikila kikuma kya benu.
6 Kaasi batu babana bakala monika
ni baluti mupfunu, buna ba'kala meni
mathadiku, mukuma Nzambi kisiku tala
mbunzu za batu- , amana batu meni babana ba'kalaku yi kima kyahika kya pha.
7 Kaasi bawu ba'tambwasa ni Musamu
wa Bukheti ba'phekilawa kikuma kya
babana bakonda kala Bayuta, bwosu
ba'muhekawa Phetelu kikuma kya Bayuta.
8 Mukuma, Nzambi wuna wamukitula
Phetelu thumwa wa Bayuta, yi yandi phi
wuna wa'khitula meni thumwa wa babana
bakondi kala Bayuta.
9 Buna ba'bakula khenda zina yítambula
meni, hanga Zyaki, Sefwasi yi Yowani
ba'kala hanga makunzi ma Dibundu;
ba'tuheka mboti ya kikesa, Balanabasi
yi meni, mu kusongila kidimbu kya
kithwadi; ndangu betu thwenda kwena
bana bakondi kala Bayuta amana bawu
benda kwena Bayuta.

a **1:18 1:18** Sefwasi yi yanduna bisi tela Phetelu,

10 Bátulomba ni twatalaka lwesi baphutu
ba Dibundu, kuna Yelusalemi, kyakina phi
yídihanina mu kusadilabwa.

Pholu bwisi mambu ma Phetelu ku Atyosi

11 Kaasi ha kisa Sefwasi ku Atyosi wa
Sidiya, hanga mbwisima mambu mandi
hana mesu ma batu boosu, kikuma mu kifu
ká́kala.
12 Kikuma, hana khaku kedi batula batu
ba Zyaki, Phetelu kakala dya hakimosi yi
batu bana bakondi kala Bayuta. Kaasi
kunima kwisa kwa bawu, hanga wuhu-
nikisi kuyambula, wudiyekudi yi batu
bana kikuma ká́kala yi bweya bwa bawu
bá́kota mukhanda.
13 Baphangi bahika ba Bayuta phi
bá́tambula miza myamina, hanga yandi
phi Balanabasi wekasala bukavungalosi
meni bwabuna.
14 Tangwa yímona ni bá́kalaku kan-
gala hika bukheti, mu kyedika kina ki-
tadidini Musamu wa Bukheti, hanga nz-
imbudi kwena Sefwasi hana thwala ya
batu boosu: «Ho ni ngeyi wenina Muyuta,
wazingilaka mu phila ya bana bakondi
kala Bayuta, amana konda kuzingila mu
phila ya Bayuta, abweti wabá́lundikila
bana bakondi kala Bayuta mu kusadila
mikuku mya Bayuta?»

Bayuta yi bana bakondi kala Bayuta bahuluki mu nzila ya lukwikilu

15 Betu thwenina Bayuta tuka lubutuku
lwetu, thweku hanga batu ba makanda
mahika bisiku landa mitsiku mya Nzambi.
16 Bwosu tuzayi ni mutu bá́munungisinaku
kikuma kya mihangu mya mitsiku, kaasi
mu nzila ya lukwikilu mwena Yesu
Kidisitu. Betu phi twá́sya lukwikilu
lwetu mwena Yesu Kidisitu, ndangu
batúnungisina kikuma kya lukwikilu lwetu
mwena Kidisitu, heku ni kikuma kya
mihangu mya mitsiku, -mukuma heku
mutu banúngisina kikuma kya mitsiku.
17 Kaasi yuka mu kusanda ni batu-
nungisina mwena Kidisitu, betu phi
bá́tumona basumuki hanga babana
bakondi kala Bayuta; bwabuna busongidi
ni Kidisitu, yandi wisi lundika batu mu
kuhola disumu? Bwalendakanaku!
18 Yuka ni yitunga hika kina yímwanga,
yidisongila meni-meni hanga mutu kisiku
lemvuka ku mitsiku.
19 Kikuma, mu nzila ya mitsiku, yenina
meni-meni wafwa, kikuma kya mitsiku,
ndangu yizingila mwena Nzambi. Bá́khoka
ha kitakani hakimosi yi Kidisitu:
20 ka meni ku hika mbati zinga, kaasi Ki-
disitu wubati zinga mwena meni; luzingu
lwama lwa kimutu, yisilwa zingila mu
lukwikilu lwa Mwana wa Nzambi wuna
wá́nzola amana wá́ditambika yandi-meni
kikuma kya meni.
21 Ndosizoku khenda za Nzambi;
mukuma, yuka ni masonga bisima bongila
kikuma kya mitsiku, bubati songila ni
Kidisitu mu phamba ká́fwila.

3

Mitsiku ho lukwikilu

1 Bisi Ngalati, lwenina hanga batu
bakondi mayedi! Nati wuluhuni?
Kinga, bá́lumenikina mboti-mboti buna
bamukhokila Yesu Kidisitu ha kitakani.
2 Tala mana nzodi mu kuzaya lwesi
kwena benu: lwá́kulwamikina Kitembu
wa Nzambi, kikuma kya kuzitisa mitsiku
ho kikuma kya buna lwáyuka yi kukwikila
mu Musamu wa Bukheti?
3 Disongidila ni lukondi mayedi? Kunima
dya kuyandika mu Kitembu, hanga lwendi
vutuka hika mu mambu ma musuni?
4 Mambu moosu mana lwámona, mu
phamba lwámonama? Bufwaniku ni
bwakala mu phamba!
5 Wuna wisi luheka Kitembu, wisi hanga
phi bidimbu bya biphadi ha kati dya benu,
kisibya hangila kikuma kya buna lwisi zi-
tisa mitsiku ho kikuma kya buna lwáyuka,
lwá́kwikila phi mwena Musamu wa luk-
wikilu?
6 Hahana bá́zonzila kikuma kya Bula-
hami: «Ká́kwikila mwena Nzambi, hanga
Nzambi wumumoni mutu wa masonga.»
7 Zayenubwoku mboti: bana bisi zingila
mu lukwikilu, benina bana ba Bulahami.
8 Masonuku phi, mu kumona theti ni
Nzambi kabá́nungisa bana bakondi kala
Bayuta kikuma kya lukwikilu, má́tekila
samuna Musamu wa Bukheti kwena Bu-
lahami: «Makanda moosu basá́kumunama
mu nzila ya ngeyi.»
9 Mu phila ni babana bisi kwikila mwena
Nzambi benina ba kusakumuna hakimosi
yi Bulahami, mutu wa lukwikilu.
10 Kikuma bana bisi yekamina ku mitsiku
ba kusinga benina. Mukuma bá́sonika
bwabu: «Mutu wuna wakonda yekamina
muna moosu mana bá́sonika mu mukanda
wa mitsiku, wa kusinga kenina.»
11 Bwa kyedika bwenina ni ka mutu ku
wanúnga ku thwala ya Nzambi mu nzila ya
mitsiku, mukuma bá́sonika bwabu: «Mutu
wuna wenina wa masonga mu lukwikilu,
ká́zinga.»
12 Kinga mitsiku myeku kima kimosi yi
lukwikilu. Kaasi Masonuku mazonzini:
«Wuna wasá́dila mikuku mina kazíngila
muna myawu.»

13 Kidisitu wádisinga yandi-meni
ndangu katufutila pfuka ya kasuma kana
katunatina mitsiku. Mukuma basonika
bwabu: «Wuna bakhokini ha kitakani
kenina wa kusinga.»
14 Ndangu, kwena bana bakondi kala
Bayuta, lusakumunu luna kásila kwena
Bulahami, lwahanamina phi mwena Kidis-
itu Yesu. Amana twatambula betu boosu
muna lukwikilu, Kitembu wuna kásila
Nzambi.

Mitsiku yi kilangi

15 Baphangi bama, yibonga mbandu
ya luzingu lwa kosu kilumbu: tangwa
bayukani batu bodi buna bufwani, kweku
mutu wayíka dyambu holo kakátula.
16 Kinga bilangi básilabya kwena Bu-
lahami yi butuka dyandi. Masonuku
mázonzaku bwabu: «yi kwena bana ba
butuka dyaku», hangambeti batu lawu
bákala; kaasi mazonzi bwabu: «yi kwena
mwana wa butuka dyaku», buna bubati
zonzila mutu mosi, Kidisitu.
17 Tala buna nzodi kuzonza: kuyukana
kuna kusalami kedi buna bufwani, kwena
Nzambi kufwaniku hika kuzimuka kikuma
kya mitsiku; mbatanana buna myisa mit-
siku kunima ya mvula khama ya yi maku
matatu, myawu phi myafwanaku kukatula
kilangi kya Nzambi.
18 Mukuma wadi ni kimvwama
kyátukaka ku mitsiku, wadi kikhaniku
kwisila hika mu nzila ya kilangi; kinga mu
nzila ya kilangi kásongila Nzambi khenda
zandi kwena Bulahami.
19 Khiwawu amana mupfunu wa
mitsiku? Mitsiku báyikilamya kikuma
kya kuzayikisa mambu mana kisiku zola
Nzambi; yikuna kakwísila mutekulu wa
Bulahami wuna kásila kilangi. Banzyo
báyadikisa mitsiku meni myamina kwena
batu mu nzila ya mukhundingisi mosi,
Moyize.
20 Kinga mukhundingisi meni wuna ken-
ina ha kati dya batu balawu, kaasi kikuma
kya kilangi, yandi-meni Nzambi lwesi.

Mupfunu wa mitsiku

21 Disongidila ni mitsiku mibati tendisa
bilangi bya Nzambi? Bwalendakanaku!
Wadi ni mitsiku mya kalaka yi ngolu za
kuhana luzingu kwena batu, wadi ma-
songa mu nzila ya mitsiku makala kwisila.
22 Kaasi Masonuku mazimbudi ni tsi yosu
yikwatami ku ngolu za disumu, ndangu
kabu dina kásila Nzambi bahanadya
kwena batu bana bakwikidini kikuma kya
lukwikilu lwa bawu mwena Yesu Kidisitu.
23 Hana khaniku lwisa lukwikilu, mitsiku
myakala tukwata hanga bakwa boloku,
kuhingila ni lukwikilu meni lwaluna lwa-
monika.
24 Yihana ni mitsiku myákala hanga
tsinzidi wetu yi kuna kukwisa kwa Kidisitu,
ndangu batunungisa mu lukwikilu.
25 Bwosu lwisa lukwikilu, thweku hika
mu moku ma tsinzidi meni yanduna.
26 Mukuma benu boosu lwekina bana
ba Nzambi mu nzila ya lukwikilu lwenu
mwena Kidisitu Yesu.
27 Benu boosu babana lwátambula
mbotika ya Kidisitu, lwávwata Kidisitu.
28 Heku hika keti Muyuta, keti wuna
kondi kala Muyuta, heku hika keti muhika,
keti mutu wa kiphwanza, heku hika
keti yakala, keti mukhetu, mukuma benu
boosu, lwenina mutu mosi mwena Kidisitu
Yesu.
29 Amana ho benu lwakala batu ba Ki-
disitu, disongidila ni lwenina phi butuka
dya Bulahami, yihana ni lwenina baswana
bwosu kyenina kilangi.

4

Weku hika muhika kaasi mwana

1 Amana tala buna nzodi yizimbula:
tangwa dyosu dina kenina swana wa
khunda, kaswaswaniku yi muhika, mbat-
anana kenina mukwa byawu byosu.
2 Kafeti lemvuka kwena batu bana bisi
mutsasa, babana bisi sweka bima byandi
yikuna dyalúngila tangwa dina kásya tata
wandi.
3 Phila mosi phi yi betu, tangwa twákala
bana bakhunda, twákala bahika ba ngolu
za bitembu bya tsi[a].
4 Kaasi ha dyálungila tangwa dina kásya,
Nzambi wátuma Mwana wandi: kábutuka
kwena mukhetu mosi amana kakala phi
mu sina dya mitsiku mya Bayuta,
5 ndangu kalenga balubula babana
bákala mu luyalu lwa mitsiku, twalenga
bongila tsatsudi ya kukala bana ba Nzambi.
6 Amana mu kusongila ni mukyedika
bana bandi lwenina; Nzambi wáhitika
muna mbundu yetu Kitembu wa Mwana
wandi, wuna wisi kalunga: «Aba! Tata!»
7 Yihana ni weku hika muhika kaasi
mwana; amana yuka ni mwana wenina,
wenina phi swana, mu mana matadidini
Nzambi.

Pholu diyangisi kikuma kya bisi Ngalati

a **4:3** **4:3** Ngolu za bitembu bya tsi: thendula ya mihowu myami yenina ya kubodika. Kamba Pholu kabati zonzila mitindu mya phila yi phila mya ngolu zina zisiku monika amana zazina zisi mukwata mutu mu kihika ku thwala ya kwisa kutumuka mu lukwikilu lwandi mwena Yesu Kidisitu. Khapu 4:9; Khl 2:8, 20.

8 Mu tangwa dya khulu lwámuzayaku Nzambi, amana lwákala bahika ba bitembu bina byákalaku banzambi, kinga mu kyedika, beku banzambi.
9 Kaasi buthwena lumuzayini Nzambi, -kondilo, luzayakani kwena Nzambi- , Abweti hika lwavútwakila bitembu bina byakonda ngolu, byakonda kala mupfunu? Luzodi phi ni lwakituka bahika ba byawu?
10 Lwisi simbulula mboti-mboti bilumbu, ngonda, tsungi yi mvula!
11 Bweya yenina bwawu mu kudiheka phasi za phamba kikuma kya benu.
12 Kalenu hanga meni, kikuma meni phi yíkituka hanga benu. Yilubokwadidibwa, baphangi bama. Lwáphangaku keti mbi yimosi.
13 Luzayibwa ni kikuma kya kimbefu yílulongila Musamu wa Bukheti mbala ya theti.
14 Mbatanana kimbefu kya lutu lwama, benu lwámbengaku, lwámbwisaku phi, kaasi lwángyamba hanga wanzyo mosi wa Nzambi, holo hanga Yesu Kidisitu.
15 Amana ku biki lwasya kyesi kyenu kina? Mukuma ha mbati luheka kimbangi kyaki ni wadi bwalendakana, wadi lwakhana katula mesu menu ndangu lwaphekama!
16 Amana buthwena, khituki mbeni wenu kikuma kya buna yiluzimbwadini kyedika?
17 Tsambu ya batu babana yeku ya bukheti kikuma kya benu; bazodi lwesi ni baluhambula yi meni ndangu lwadihomba kwena bawu.
18 Bulungi ni lwabasa yi tsambu za bukheti mu matangwa moosu, ka kikuma ku lwesi kya buna yisi kala yi benu.
19 Bana bama, benu yisi yukila hika misongu mya kubuta, mina myatúla yi kuna lwakítukila hanga Kidisitu.
20 Nzodi buthwena yikala ha kati dya benu ndangu yilenga luzonzila mu mutíndu wahika. Mukuma, mboniku buna yihánga kikuma kya benu.

Mbandu ya Akadi yi Sala

21 Nzimbwalenuti, benu lwisi tonda kukala ku sina dya mitsiku: lwisiku yuka buna mibati zimbula mitsiku meni mina?
22 Kikuma, bwabu bázimbula ni Bulahami kábuta bana boodi, mosi yi muhika, Akadi, mukwawu, kwena mukhetu wandi wa longu, Sala.
23 Kaasi mwana wuna kábuta yi muhika kábutuka bwosu buna bwisi butuka mwana wosu; kaasi wuna kábuta yi mukhetu wandi wa longu kábutuka mu kilangi kya Nzambi.
24 Mbandu za mbuta zenina muna mambu mana: mukuma bakhetu meni babana babati songila bulunda bwodi. Bumosi, bwabuna bwa ha mongu wa Sinayi yi Akadi; hanga wubuti lwesi bana ba kihika.
25 Kinga Akadi, yandi mongu wa Sinayi kuna Alabiya; amana lelu, wufwanakani yi mbanza ya Yelusalemi, mukuma mu kihika yenina yi bana bandi boosu.
26 Kaasi Yelusalemi dina dya ku zilu dyeku mu kihika, amana phi yandi ngudi wetu.
27 Kikuma masonuku mazimbudi bwabu:

«Zatuka, ngeyi mukhetu yandu wakonda buta!
Sika biyekiyeki, ngeyi wakonda yuka misongu mya kubutila!
Mukuma, bana ba mukhetu wuna bálosila bahitakani lawu kuluta babana ba mukhetu wuna wenina yi yakala dyandi.»

28 Kwena benu, baphangi bama, lwenina bana ba kilangi kya Nzambi hanga Yizaki.
29 Kaasi bwosu bwákala mbala yikwawu, mwana wuna wábutukila bwosu bwisi butuka mwana wosu kakala yangisa wuna wábutukila bwosu kyenina Kitembu kya Nzambi. Bwabuna bubati salama phi buthwena.
30 Kaasi biki mazonzi Masonuku? Bwabu: «Mukula muhika yi mwana wandi; mukuma, mwana muhika kalungiku mu kukala swana hakimosi yi mwana wa mukhetu wa longu.»
31 Yibwana, baphangi bama, betu thweku bana ba muhika, kaasi bana ba mukhetu wa longu.

5

Lutotisaku kiphwanza kyenu

1 Kidisitu watulubula kedi mu kihika ndangu katuheka kiphwanza. Zyamenu mboti, amana ludivutulaku hika ku sina dya muteti wa kihika.
2 Yukenu! Meni Pholu, mukyedika mbati luzimbwala bwabu: ho lwadiyotisisa, Kidisitu kakálaku hika mupfunu kwena benu[a].
3 Amana thambwasibwa hika kwena mutu wosu wuna wuzodi ni kadiyotisisa: kenina yi pfuka ya kulemvuka ku mitsiku myosu.
4 Benu lwisi sanda ni lwadinungisaka ku mesu ma Nzambi, mu nzila ya

a **5:2 5:2** Pholu kabwisikwoku kukota kwa mukhanda kyamakulu; kabati sonika kwena bana bazodi mu kubakotisa mukhanda mu kulemvuka ku mitsiku amana bisi banza ni babanungisina mu kukota kwa mukhanda.

mitsiku, bahakuka lwenina yi Kidisitu; lwatámbulazoku khenda za Nzambi.

5 Kwena betu, thwisi sya kivuvu kyetu kyosu mwena Nzambi, wuna watúkitula batu ba masonga ku mesu mandi; yibwana thwisi hingila, mu ngolu za Kitembu Kyatoma wuna wisi sala mu nzila ya lukwikilu lwetu.

6 Mukuma, mwena Kidisitu Yesu, kima kilutini mupfunu kyeku ni kukota mukhanda holo ngulungu: Kima kilutini mupfunu, kyenina lukwikilu luna lwisi monikina mu lungongu.

7 Lwakala takalala kwenu mboti! Nati wulukandisini ndangu lulemvukaku ku kyedika?

8 Kukwikisa meni kwakuna kutukiku kwena Nzambi wuna wisi lutela.

9 Bwosu bisi zonza: «Muvimbu wa mapha wuna wisi thutumuna kithoba kyosu, wa khunda wisi kala».

10 Yihana yisi sila mbundu mwena Pfumu kikuma kya mambu mana malutadidini: yenina yi kikumbwala ni lwabánzaku hika mu mutindu wahika wuna wuswaswani yi wuna wa meni. Kaasi mutu wuna wisi luvwadingisa, kakala nani, katámbulaya ndola.

11 Kwena meni, baphangi, yuka ni yilongaka hika kukota kwa mukhanda; kikuma kya biki bisi ndyokwana hika? Yuka yibwabuna dyenina, kusamuna mambu matadi kitakani meku hika kisinza kya kubwisisa.

12 Yambulenu babana babati luvwadingisa, benda hika kyana mu mambu ma bawu: badizotununa hika lawu!

13 Kaasi benu baphangi, bálutela lwazingila mu kiphwanza. Kima kimosi lwesi, kiphwanza kina kiluhekaku nzila ya kuzingila mu lutu. Kaasi, yambulenu lungongu lwaludyatisa ndangu lwadisadisaka benu yi benu.

14 Mukuma mitsiku myosu myálungila kedi muna ndinga yimosi: «Wazóla khunda waku hanga ngeyi-meni.»

15 Kaasi yukani lwadilunzaka holo lwadivukulaka benu yi benu, kebenu lwadizanga nana benu yi benu.

Kitembu kaludyatisa kaasi ka luzolu ku lwa kimutu

16 Nzodi yiluzimbwala: yambulenu Kitembu kaludyatisa ndangu lulemvukaku hika ku nzoluka ya lutu.

17 Mukuma lutu lwenina yi nzoluka yandi yina yisi tendana yi nzoluka ya Kitembu, amana Kitembu kenina yi nzoluka yandi yina yibati tendana yi yina ya lutu: lutu yi Kitembu bisi tendana bawu bodi; mu phila ni lulendaku mu kulungisa mana luzodi mu kusala.

18 Kaasi yukani Kitembu wuludyatisini, lweku hika ku sina dya mitsiku.

19 Kinga mihangu mya lutu myisi monika: mbongi, mvindu, kisakasaka,

20 kufukamina banzambi ba biteki, kiloki, tsita, batu kudimenga bawu yi bawu, kiphala, khabu, kudimonikisa ku thwala batu, kudihambula mu bimvuka yi ngyengu,

21 kuzoluka, kuzela malafu, kudya kwa pfita, yi mambu mahika ma lawu mambi. Yiluzimbwadini bwosu yitekila luzimbwala: batu babana bisi hanga mambu ma buna, bakálaku yi kizika mu Kipfumu kya Nzambi.

22 Kaasi kibundu kya Kitembu kyenina: lungongu, kyesi, ngemba, kuvibidila, lutondu lwa bakwenu, buweti, lukwikilu,

23 ndembamu, kukanga kwa mbundu. Heku mutsiku wubwisima mambu ma mutindu wuna!

24 Amana babana benina mwena Kidisitu Yesu, bákhokalwa ha kitakani lutu yi mambu ma lwawu yi nzoluka ya lwawu.

25 Yukani twazingilaka mu Kitembu, tudyatilenu phi mu Kitembu.

26 Tukatulenu kimvunya, tuyumanakaku betu yi betu, tuzolukakaku phi bima betu yi betu.

6

Kudinatisa bizitu yi bakwetu

1 Baphangi bama, ho ni mutu mosi bamukwata mu kifu, benu lwisi zingila mu kitembu, muvutulenu mu nzila yi ndembamu yosu. Kaasi kebenu benu phi, lwabwanana mu kimeka.

2 Natenu bizitu benu yi benu; yibwana lwalungisila mitsiku mya Kidisitu.

3 Amana mutu wuna wisi divuninika, kinga keku yi kima, kisi dihuna yandimeni.

4 Kosu mutu katala miza mya yandimeni; ndangu kamona yuka ni kyesi myamúheka. Kaasi kaditesaku yi mukwawu.

5 Mukuma, kosu mutu kiyeka kyandi kanáta.

6 Mutu wuna bisi longa Ndinga ya Nzambi, kakabisa bima byandi yi wuna wisiya mulonga.

7 Luditotisaku, mukuma Nzambi bisiku museya. Kyosu kina kakuni mutu, kyakina kahéla.

8 Wuna wisi kuna kikuma kya lutu lwa yandi-meni, kahéla phi bina lwisi buta lutu, disongidila lufwa; kaasi wuna wisi kuna kikuma kya Kitembu, kahéla phi bina kisi buta Kitembu, disongidila luzingu lwa mvula yi mvula.

9 Tulembwaku mu kusala mambu mamboti; mukuma yuka ni tukatudiku kikesa, twahéla bibundu byetu muna tangwa dya bukheti.
10 Yihana ni buna thwenina yi tangwa, tusadilenu kikuma kya mamboti ma batu boosu, kuluta kikuma kya mamboti ma batu babana thwenina bawu mu kimvuka kimosi kya lukwikilu.

Kukebisa kwa tsuka yi mboti
11 Talenu tulamba twa bisona byabi yilusonikini ku koku dya meni-meni!
12 Boosu bana bisi lulundika mu kukota mukhanda, babana bisi zola kudisongila ku thwala ya batu ni ba mboti benina. Kima kimosi lwesi bábwisa bawu, banyokukaku kikuma kya kitakani kya Kidisitu[a].
13 Kikuma bawu-meni bana bisi kota mukhanda, bisimyoku zitisa mitsiku; kaasi bisi zola ni benu lwakota mukhanda ndangu balenga ditsikisilaka mu lutu lwa benu.
14 Kwena meni, bwalendakanaku ni yisya lulendu lwama mu phamba yuka ni lweku mu kitakani kya Pfumu wetu Yesu Kidisitu. Mwamuna muna bákhokilaya tsi kikuma kya meni, hanga meni kikuma kya tsi.
15 Mukuma kima kilutini mupfunu, kyeku ni kukota mukhanda kondilo kukonda kota mukhanda, kaasi kubutuka mutu wa pha.
16 Amana boosu bana balánda dilongi dyadi: ngemba yi khenda za Nzambi byakala kwena bawu bwosu mu Kiseledi kya Nzambi.
17 Tukidila lelu, ka mutu ku kangyangisa; mukuma meni yenina yi bidimbu bya phasi za Yesu muna lutu lwama.
18 Yambula khenda za Pfumu wetu Yesu Kidisitu zakala yi kitembu kyenu, baphangi bama. Abwabuna!

a **6:12 6:12** Kukonda kwa kunyokuka: Kukota kwa mukhanda kwakala banatina bayuta ngemba mu tsi ya bisi Loma, kikuma yandu-yandu watomabya zaya bibuka bina bisi batwadisa Bayuta. Bakidisitu bana ba ngulungu bakalaku bakeba.

Mukanda kwena bisi Efesu
Efesu
Khotidi ya mukanda

Mukanda kwena bakidisitu ba ku Efesu básonikawa kikuma kya bimvuka bya lawu bya ku Aziya dya khunda, Tidiki dya buthwena. Mukanda meni wawu, Pholu kásonikinawa mu boloku, (3:1; 2:1) wubati khundikisa yi kukhufikisa malongi ma tsuka ma Pholu kuna Mabundu mamana. Wásonama kikuma kya bakidisitu babana bakondi kala Bayuta.

Dilongi dya mbuta, ditadidini mukanda wawu kwena bisi Efesu, dyenina dibanza dya Nzambi. Dyenina diswekamu dina dyákala dyaswamana amana Yesu wázayikisadya. Dibanza dina dya Nzambi dyisi dikadila kedi bilumbu byosu. Dyisi lungila yi Yesu Kidisitu. Ditadidi phangamu ya tsi yosu, mazilu yi mafu. Dibanza dibati hanga ni kithwadi kyalungila ha kati dya batu, bawu yi bawu, yi ha kati dya batu yi Nzambi. Muna dibanza meni dyadina, Dibundu dyenina yi kifulu kya mbuta. Tangwa kabati zonzila Pholu kikuma kya Dibundu, kabati zonzila dyambu dimosi dyáhangama mu kyedika muna luzingu lwa Mabundu ma lawu ma mu hata amana dibalutidini. Kinga Pholu, musoniki wa mukanda kabati sadila bifwanisu bya lawu mu kuzonzila Dibundu. Dibundu dyenina hanga lutu lwa Kidisitu. Lutu meni luna lubati kola konda kulembwa. Dyenina hanga nzu mosi bátungila mu kisina kya Kidisitu. Bakidisitu babati landa mu kutungadya. Dyenina dyakhundakana kwena Kidisitu mu mutindu wumosi wa kuyituka hanga mukhetu kwena yakala dyandi.

Muna khaphu ya 1-3, Pholu kabati sya nziki-nziki mu mana matadidini kithwadi kina kyásalama, mu nzila ya lufwa lwa Yesu hana kitakani. Bakidisitu babana bakondi kala Bayuta bakituki batu bamosi yi babana benina Bayuta. Babati tambula kwena Nzambi mamboti mamosi. Kidisitu wázangakya kibaka kya kiphala amana wákhundikisa babana bákala badikabisa. Bwabuna kánatina ngemba kwena batu boosu.

Muna khaphu ya 4-6, musoniki kabati lomba kwena bakidisitu mu kulema lukwikilu, kithwadi yi ngemba yina kisi baheka Nzambi. Babati baheka kikesa ni bazingila muna mutindu wa pha. Pholu kabati hana dilongi kikuma kya bikhunda muna kati dya kikanda (5:21-6:9). Mu kubakula mboti-mboti milongi mina, bulungi kuzaya khadidi ya batu ba tangwa meni dyadina. Mukuku wákala ni bakhetu balemvuka kwena bayakala ba bawu. Bayakala bákala bapfumu. Mubindudi wa mukanda kabati zonzila, kuluta, kwena bayakala. Yukani bapfumu benina, bafweti kala hanga Kidisitu, yandi wálambula luzingu lwandi. Dyenina dyambu dya pha mu kuzimbulabwa kwena bayakala mu kuzola bwabuna bakhetu ba bawu (5:25-33). Dyambu dya pha hika mu kuzonza kwena ba pfumu ba tangwa meni dina ni pfumu wa hika benina yandi muna mazilu (6:9).

Mboti

1 Meni Pholu, thumwa wa Kidisitu Yesu, muna luzolu lwa Nzambi.

Kwena bakwikidi ba Nzambi benina [ku Efesu][a]; babana básila mbundu, benina mwena Kidisitu Yesu:

2 Yambula Nzambi Tata wetu yi Pfumu Yesu Kidisitu baluheka khenda yi ngemba[b]!

Mamboti mana kátuheka Nzambi mwena Kidisitu

3 Lukumu kwena Nzambi, Tata wa Pfumu wetu Yesu Kidisitu! Yandi kátusakumuna muna lusakumunu lwosu lwa kitembu muna bizika bya mazilu, mwena Kidisitu.

4 Mwena yandi, Nzambi wátusola ku thwala ya kuhangama kwa tsi, ndangu twakala batu ba Nzambi amana bakonda kifu ku mesu ma yandi. Muna lungongu lwandi,

5 Nzambi wázenga tuka thama mu kutusola ni twakala hanga bana bandi ba kutsasa, muna nzila ya Yesu Kidisitu. Kázola bwabuna muna buweti bwandi;

6 ndangu betu twalumisa khembu ya khenda zina kátuheka mwena Mwana wandi wuna watondama.

7 Mwena Kidisitu, muna nzila ya menga mandi, twábongila luhulusu yi ndoluka ya masumu bwosu kwenina kuvula kwa khenda zandi.

8 Bwabuna kátufwebwalaza mu kutuheka mudimu walungila yi ngangu zalungila.

---

a **1:1 1:1** Mihowu myami myenina mu khunga, myeninamwoku muna masonuku mahika.

b **1:2 1:2** Khenda yi ngemba: Lom 1:7.

9 Wátusengwamina diswekamu dya
dibanza dyandi dina kázenga tuka thama,
muna buweti bwandi, mwena Kidisitu.
10 Dibanza meni dina, kalungisa
Nzambi mu tsuka ya matangwa, ditadidi
kukhundikisa kwa bima byosu bina
byenina mu zilu yi ha tsi amana wusibya
mu kiyeka kya Kidisitu.
11 Mwena yandi, twátambula ndambu
ya kimvwama kyetu kina kátuzengila tuka
thama; betu babana kátekila sola Nzambi
tuka ku luyandiku, bwosu buna dyákala
dibanza dya wuna wisi lungisa mambu
moosu, bwosu buna lwenina lukanu lwa
luzolu lwandi.
12 Tuzatulenu khembu ya Nzambi, betu
babana twátekila sya kivuvu kyetu mwena
Kidisitu!
13 Mwena yandi, benu phi, tangwa
lwáyuka musamu wa kyedika, Musamu
wa Bukheti wuna wálunatina luhulusu,
lwákwikila mwena Kidisitu; amana
bálunamika kidimbu kya Kitembu Kyatoma wuna kálusila kilangi.
14 Kitembu meni wuna kenina
thuka ya kuvwa kwetu; kithama kina
dyakútumukina mu kimakulu kanda dya
Nzambi. Hahana ni tuyimbilenu khembu
ya Nzambi!

Lombilu lwa Pholu

15 Yi hakana ni meni phi, buna yíyuka
mu kuzonzila mambu matadidi lukwikilu
lwenu mwena Pfumu Yesu yi lungongu
lwenu kwena bakwikidi[d],
16 yisiku lembwa muna lombilu lwama
mu kuvutula matondu kwena Nzambi
kikuma kya benu[e].
17 Amana ndombini kwena Nzambi wa
Pfumu wetu Yesu Kidisitu, yandi wenina
Tata wa khembu, kaluheka kitembu kya
mudimu yi kina kya tsengumuka, ndangu
lwalenga muzayila.
18 Ndombini phi kalutemuna mesu ma
mbundu yenu ndangu lwabakisa mutindu
wa kivuvu kina kyákangama ku mbila
yandi, kuvwa kwa lawu kwa khembu yina
kálusila hakati dya bakwikidi,
19 yi kutoka kwa ngolu zandi zina zilutini kenina zawu kikuma kya betu babana thwisi kwikila. Ngolu meni zina
kásongilaza muna ngolu zandi zoosu;
20 tangwa kámufutumuna Kidisitu ha
kati dya bafwa amana wumuzakadisi kuna
koku dyandi dya kitata, muna mazilu.
21 Kidisitu wábonga kifulu hana thandu
ya kipfumu kyosu, ngolu zoosu, hamu
dyosu, luyalu lwosu yi khumbu yosu yina
yisi tangama lwesi ha tsi haha yi muna tsi
yina yakwísa.
22 Nzambi wátulula byosu muna malu
ma Kidisitu, wámuhana hanga Pfumu wa
mbuta hana thandu ya Dibundu.
23 Dibundu dyenina Lutu lwa Kidisitu; mwena yandi, mwamuna kisi zingila
Nzambi wa muthu, yandi wábasisa byosu
mwena boosu[f].

2

Tuka ku lufwa yi kuna luzingu

1 Amana benu lwákala theti bafwa
kikuma kya mbi zenu yi kikuma kya masumu menu.
2 Mwamuna lwakala dihana theti muna
ndyatidi yenu ku luzingu lwa tsi yayi.
Amana lwakala lemvwakila pfumu wa
bitembu bya mbi byisi yala hakati kya
tsi yi zilu. Kitembu meni wuna wubati hanga muhangu mwena batu babana
bisiku lemvuka kwena Nzambi.
3 Betu boosu phi, twákala theti muna
mukanzu wa batu babana, amana twakala
zingila muna tsambu za mbi za kimutu
kyetu yi kitembu kyetu. Amana, kikuma
kya bifu byetu twátangamina mu pfundusu ya Nzambi hanga batu bahika.
4 Kaasi kheni ya Nzambi yilutini kitesu,
kikuma kya lungongu lwa mbuta luna
kátutyela,
5 amana betu bana twákala bafwa mu
moya kikuma kya mitsoki myetu, yandi
wátuvutula hika mu luzingu ha kimosi yi
Kidisitu. Mu khenda luhulukidini benu.
6 Nzambi kátufutumuna ku lufwa ha kimosi yi Kidisitu Yesu amana wátuzakadisa
ha kimosi yi yandi muna bizika bya mazilu;
7 ndangu kasongila, muna matangwa
makwísa, buweti bwandi buna buhitini
kitesu kwena betu mwena Kidisitu Yesu.
8 Kikuma mu khenda za Nzambi
lwáhulwakila benu, mu nzila ya lukwikilu.
Luhulusu luna lutukiku kwena benu-benu,
dyenina kabu dya Nzambi;
9 ditukiku ku mihangu myenu, yi hana ni
ka mutu ku wufwani kaditsikisa.
10 Mukuma betu thwenina bihangwa byandi; mwena Kidisitu Yesu
twáhangamina, kikuma kya mihangu mya
bukheti mina kátekila yidika Nzambi,
ndangu twasadilamya.

Kima kimosi mwena Yesu Kidisitu

11 Yi hana ni yindulenuti buna lwákala
theti! Benu lwákala batu bakondi kala
Bayuta; Bayuta bakala lubongila hanga
batu bakonda kota mukhanda amana

d **1:15 1:15** Lom 1:8; Khl 1:3,9; 1Ti 1:2-4; Flm 4. e **1:16 1:16** Mth 26:27 f **1:23 1:23** Khl 1:21

bawu-meni, bisi ditela ni batu bákota mukhanda kikuma kya mukhanda wuna bábayotisa muna lutu yi ku moku ma batu.
12 Muna tangwa dyadina, benu lwákalaku kedi yi Kidisitu; lwákalaku keti muswa wumosi hana kati dya Kiseledi; banzenza lwákala ku bulunda bwa bilangi; benu lwakala zinga konda kivuvu yi konda Nzambi.
13 Kaasi buthwena, mu kimvuka yi Kidisitu Yesu, benu lwákala kyana, lwábwesuka mu nzila ya kimenga kyandi.
14 Mukuma yandi-meni Kidisitu wátunatina ngemba, muna nzila ya kimenga kyandi, mu kubundikisa Bayuta yi batu bana bakondi kala Bayuta, ndangu bakituka mutu mosi. Yandi wámwanga kibaka kya ngyengu kina kyakala bahambula yi kukasa bimbeni.
15 Wámanisa ngolu za mitsiku mya Bayuta, miswa mya myawu yi nzengulu za myawu, ndangu kabakitula mutu mosi wa pha, batu boosu, mwena yandi: bwabuna ká́yidikila ngemba.
16 Muna nzila ya lufwa lwandi ha kitakani, Kidisitu wábakhundikisa batu boosu mu lutu lumosi yi kuvutula ngemba ha kati dya bawu yi Nzambi; muna nzila ya kitakani, wázangakya kiphala.
17 Musamu wa Bukheti kisa longa Kidisitu, wutadidi ngemba kwena benu lwákala kyana amana wutadidi ngemba kwena babana bákala bela-bela[a].
18 Kikuma, muna nzila ya yandi, mwamuna twábongila muswa wa kutelama, kwakala betu Bayuta kondilo bana bakondi kala Bayuta, ku thwala ya Nzambi Tata, muna Kitembu mosi.
19 Ihana ni, benu batu lwakonda kala Bayuta, lweku hika banzenza keti batu bátuka kuma kwahika; kaasi buthwena lwekina batu ba kikanda kya Nzambi, lwekina butuka dya Nzambi.
20 Benu, bálutungila ha thandu ya mipfundila mina báyidikila yi bathumwa yi bambikudi; Kidisitu Yesu yandi-meni kenina tadi dya ha sina.
21 Mwena yandi, mwisi zyamina thungidi zoosu ndangu zakituka nzu ya Nzambi yatoma.
22 Mwena yandi, benu phi lwekina thungidi yimosi mu kimvuka yi bakwenu, ndangu lwakituka nzu ya Nzambi mu Kitembu.

3

Kitumu kya Pholu kwena bana bakondi kala Bayuta

1 Kikuma kya bwabuna, meni Pholu, mutu wa boloku wa Kidisitu Yesu kikuma kya benu bana lukondi kala Bayuta[a]...
2 Benu lwáyuka kwenu mboti phila ya kiyeka kina ká́pheka Nzambi muna khenda zandi kikuma kya benu.
3 Mu nzila ya nzayikusu ká́tsengwamina kitsweki kya mabanza mandi, bwosu yilusonikinibwa mu khufi.
4 Mu kutangaka mamana, lwalenda bakula ngangu zina yítambula kikuma kya kisalu kya Kidisitu.
5 Muna makula mana má́hita, diswekamu dina, Nzambi ká́sengumunadyoku kwena batu; kaasi buthwena, wusengumunidya kwena bathumwa bandi yi bambikudi, muna nzila ya Kitembu.
6 Diswekamu dyadina dyenina: bana bakondi kala Bayuta bisi tambula kimvwama kimosi yi betu Bayuta; benina phi yi lutu lumosi amana bisi tambula mamboti ma kilangi kimosi, mwena Kidisitu Yesu, muna nzila ya Musamu wa Bukheti.
7 Muna Musamu wa Bukheti meni wuna, mwamuna yíkitukila musadi, bwosu dyenina kabu dya khenda dina ká́pheka Nzambi, mu buweti bwandi yi ngolu zandi zina zilutini.
8 Kinga kwena meni yenina wa khunda kuhita bakwikidi boosu, bá́hana kabu dina dya kusamuna Musamu wa Bukheti wa kimvwama kya mvula yi mvula kya Kidisitu, kwena bana bakondi kala Bayuta[b];
9 amana yilubula ku mwini, kikuma kya batu boosu, mutindu wuna kisi lungisila Nzambi dibanza dya diswekamu dyandi kikuma kya batu boosu. Yandi wá́hanga bima byosu, wásweka diswekamu dina muna makula moosu[d],
10 ndangu mudimu wa Nzambi, muna bitini byandi bya lawu, wazayakana buthwena, mu nzila ya Dibundu, kwena luyalu lwa tsi yi kwena bapfumu bana benina muna mazilu.
11 Bwosu buna má́kala mabanza ma mvula yi mvula mana kisi lungisa Nzambi mwena Kidisitu Yesu Pfumu wetu.
12 Mwena Kidisitu yi lukwikilu lwetu mwena yandi, thwenina yi kiphwanza mu kubwesuka ku thwala ya Nzambi yi mbundu mosi.
13 Yilulombini ni lukatulaku kikesa kikuma kya kiwayi kina mbati mona

a **2:17 2:17** Yes 57:19. a **3:1 3:1** Pholu kamanisidyoku dibanza dya nzila yayi ndangu kayandululadya muna nzila ya 14. Nzila zazi zenina ha kati haha, zibati zonzila kitumu kyandi yi bitsweki bina kafwani mu kusamuna. b **3:8 3:8** 1Ko 15:9 d **3:9 3:9** Lom 16:25-26.

kikuma kya benu: zenina kikuma kya khembu ya benu.

Lungongu lwa Kidisitu

14 Pfukikidini makungulu mama ku mesu ma Tata;
15 kwena yandi kyisi tadila kikanda kyosu, muna mazilu yi hana tsi;
16 ndangu kaluheka, bwosu kyenina kimvwama kya khembu yandi, mu kukala yi kikesa muna moya yi ngolu zina zilutini muna Kitembu kyandi;
17 amana Kidisitu kazingila muna mbundu yenu muna lukwikilu amana lwazyama, lwakala phi ba kutunga mu lungongu.
18 Muna bwabuna ndangu lwalenda mu kubakisa ha kimosi yi bakwikidi, buna kwenina kutoka, dingu, kyana yi kuleya kwa lungongu lwa Kidisitu.
19 Lwazaya phi lungongu lwa Kidisitu -luna lulutini mazaya moosu- amana lwabasa yi kuna kimvwama kyosu kya Nzambi.
20 Kwena wuna walenda kusala mu kimakulu, hana thandu ya mana thwisi lomba holo thwisi banza, mu nzila ya ngolu zoosu zina zisi sala mwena betu,
21 kwena yandi, khembu muna Dibundu mu nzila ya Kidisitu Yesu, muna makula moosu, mvula yi mvula! Abwabuna.

4

Kutunga lutu lwa Kidisitu muna kithwadi yi lungongu

1 Kikesa mbati luheka, meni mutu wa boloku kikuma kya Pfumu: benu kátela, dyatilenu mu mutindu wuna wufwanakani yi mbila meni yayina.
2 Kalenu yi mbundu ya dikulumuna, ya talala yi sipha dya mbundu. Ditambwasenu benu yi benu bwosu lulombini lungongu.
3 Sandakenu mu kubatila kithwadi kina kisi hana Kitembu mu nzila ya ngemba yina yisi lukasa benu yi benu.
4 Lutu[a] lumosi lwenina yi Kitembu mosi, bwosu buna kivuvu kyenina kimosi kina kálutedila Nzambi.
5 Pfumu mosi kenina, lukwikilu lumosi, mbotika yimosi;
6 Nzambi mosi, wuna wenina Tata wa batu boosu, wuna wisi yala ha thandu ya byosu, kisi sala mwena byosu yi muna boosu.
7 Kaasi kosu mutu hana kati dya betu wábonga khenda muna kitesu kya kabu dya Kidisitu.
8 Kikuma kya bwabuna básonikina:

«Wátombuka muna malondi,
wábanata batu bana bakala mu boloku;
wáhana makabu kwena batu[b].»

9 Kinga, biki disongidila dya mambu mama: «wátombuka»? Disongidila ni wákulumuka phi muna milambu mya mabanda mya ha tsi?
10 Wuna wákulumuka yawuna phi wátombuka mu mazilu ndangu kabasisa tsi yosu.
11 Yandi phi wáhana makabu kwena batu boosu: bahika bathumwa, kwena bambikudi, bakwawu hika, bamwangi ba Musamu wa Bukheti, bakwawu hanga bamvungi holo balongi[d].
12 Bwosu bwabuna, ndangu kayidika bakwikidi kikuma kya muhangu wa kisyelu kyandi, mu kukodisa lutu lwa Kidisitu,
13 yi kuna twakítwakila betu boosu mutu mosi muna lukwikilu yi muna mazaya ma Mwana wa Nzambi. Bwabuna twakítukila batu bana bakodi kedi, mu kubakila phi mutela wa kyedika wa Kidisitu.
14 Muna bwabuna, twakálaku hika bana ba khunda. Twafwananaku hika hanga koma ka masuwa kana bisi nata masambwa moosu kwena muphephi wa yanga dya mbuta, mu malongi ma mbi ma mutindu yi mutindu. Batu batúhunaku hika yi bukamvi bwa bawu bwa kutotisila bakwenu.
15 Kaasi mu kuzimbulaka kyedika mu lungongu, twakóla mu mambu moosu yikuna kwena mutu wuna wenina mutwa, Kidisitu.
16 Mwena yandi, lutu lwisi kitukila kima kya ngolu, kya kukhundikisa mu ndambu zoosu yi ngolu zina zifwani. Yi hana ni yuka kosu kitini kyasalaka buna bufwani, lutu lwosu lwisi kola phi mu lungongu.

Luzingu lwa pha lwa bakidisitu

17 Tala buna nzimbudini yi mana thambwasini kwena Pfumu: khadidi yenu yaswaswana yi yina ya bana bakondi kala bakwikidi, bana bisi dyatila mu mabanza ma bawu mana misiku nata kima.
18 Benina yi ngangu za kaphindi, benina banzenza ku luzingu lwa Nzambi, kikuma kya kukonda kwa mbakisilu ya bawu yi mbundu ya bawu ya tototo.
19 Bátotisa mambu mosu mana ma bukheti amana badihana mu mbongi, ndangu bahangaka mambu ma mvindu ma mutindu yi mutindu yi lukusu lwosu.
20 Kaasi benu, kabwaku buna lwáyuka kikuma kya Kidisitu!

---

a **4:4 4:4** Lutu lumosi: Khaphu ya 2:16; Lom 12:5; 1Ko 12:12.
b **4:8 4:8** Mkg 68:19.
d **4:11 4:11** 1Ko 12:28.

21 Khwikidi mboti ni lwáyuka kwenu
mambu moosu mana matadidini yandi,
amana bálulonga mambu mandi mu
kyedika kina kyenina mwena Yesu.
22 Yihana, lufweti yambula kimutu
kyenu kya khulu kina lwakala kyawu theti,
kina kyakala yi nzoluka za bukamvi zisi
bebisa.
23 Yambulenu kitembu kyenu yi ngangu
zenu byakituka bya pha.
24 Amana lwavwata mutu wa pha, wuna
wáhangama mu phila ya Nzambi[e], muna
masonga yi kutoma kuna kwisi tuka mu
nzila ya kyedika.
25 Yihana ni, yambulenu bukamvi!
Amana kosu mutu kazonza yi kyedika
kwena khunda[f] wandi, mukuma betu
boosu thwenina bitini bya lutu lumosi.
26 Ho lwakala mu khabu, lusumukaku;
lunimbaku yi khabu.
27 Lumuhekaku kizika kiphidi-mutu.
28 Mwifi kayibaku hika, kaasi kadi-
hana mu kusala yandi-meni yi moku
mandi; ndangu kamona kima kina kasadis-
ila wuna wenina mu phasi.
29 Ka ndinga yimosi ku ya mbi yalubuka
muna munwa myenu, kaasi zonzakenu
lwesi ndinga za bukheti, zina zisi tunga
amana zisi hana khenda kwena babana
babati yuka.
30 Lumuyukisaku kyadi Kitembu Ky-
atoma[h] wuna kalunamika Nzambi hanga
kidimbu kikuma kya kilumbu kya luhulusu
lwa tsuka.
31 Katulenu mambu moosu ma khadi
mana báluhanga, nganzi, khabu, bikalu,
ngusi yi mbi za phila yosu.
32 Kalenu bukheti benu yi benu, kalenu
yi mbundu ya kyadi; amana dilolulenu
benu yi benu bwosu kálulolula Nzambi
mwena Kidisitu.

5

Kuzingila mu mwini

1 Sokululenu mbandu ya Nzambi,
mudyambu lwenina bana batondama[a].
2 Dyatilenu mu lungongu, bwosu buna
phi kátuzola Kidisitu, mu kudilambula
yandi-meni kwena Nzambi kikuma kya
betu, hanga dikabu yi kimenga kya tsudi ya
kitoku.
3 Benu lwenina bakwikidi ba Nzambi;
yambulenu mbongi, mambu ma mvindu
muna mitindu myandi myosu holo lukusu:
lusungulamoku keti mbala mosi hana kati
dya benu.
4 Ka mboti ku ni lwalubulaka ndinga za
khadi, za buzoba holo za mvindu. Kaasi
bulungi lwavutulaka matondu kwena
Nzambi.
5 Mukuma, zayenu bwoku mboti ni, ka
mutu mosi ku wisi dilambula ku kin-
dumba, ku bizumba, ku lukusu -disongidila
ni kufukamina nzambi za biteki -wabónga
kizika muna Kipfumu kya Kidisitu yi kya
Nzambi.
6 Ka mutu ku kaluhuna mu ndinga za-
konda mupfunu: kikuma, muna mambu
ma mutindu meni wawuna zisi kwisila
khabu za Nzambi kwena batu babana.
7 Disongidila, lukalaku keti kima kimosi
kya kimvuka yi bawu.
8 Kikuma, theti mu phipha lwákala; kaasi
buthwena, mu kikhunda kyenu yi Pfumu,
lwekina mwini[b]. Dyatilenu hanga bana ba
mwini,
9 mukuma kibundu kya mwini kyenina:
buweti, masonga, kyedika.
10 Zayakenu mu kubangumuna mambu
mana misi sephidisa Nzambi.
11 Lukotaku mu mihangu mya mu
phipha[d]; kaasi benu tungululenumyoku.
12 Kikuma, mambu mana bisi sala mu
kitsweki, tsoni menina mu kuzonzilama.
13 Kinga mana moosu, yuka ni matungu-
luki kedi, hanga malubuki ha tseki.
14 Mukuma mambu moosu mana matun-
gulukini, mekina mwini. Yi hana kazonzidi
bwabu:
«Tokama, ngeyi wubati nimba,
futumuka ha kati dya bafwa,
amana Kidisitu kakúkenzula.»
15 Yi hana ni kebenu mu ndyatidi yenu.
Lukalaku hanga bazoba, kaasi hanga batu
badimuka.
16 Sadilenu bukheti tangwa dina dyenina
ku thwala ya benu, mukuma bilumbu bya
mbi byenina.
17 Lukalaku hanga bazoba, kaasi syenu
ngolu mu kubakisa buna lwenina luzolu
lwa Pfumu.
18 Luzelaku vinu, kikuma kwiti dyandi
dyisi nata ku mvwalangani; kaasi kalenu
babasa yi Kitembu Kyatoma.
19 Dihekenu kikesa benu yi benu mu
nzila ya mikunga yi mikunga mya khembu
yi mina mya Kitembu; yimbilenu, ku-
misenu phi Pfumu muna mbundu[e] yenu
yosu.
20 Kosu tangwa yi muna mambu moosu,
vutulenu matondu kwena yandi wenina
Nzambi yi Tata wetu, muna zina dya
Pfumu wetu Yesu Kidisitu.

Bakhetu yi bayakala

21 Dilemvwakilenu benu yi benu kikuma
kya bweya mwena Kidisitu.

---

e **4:24 4:24** Kuy 1:26-27. f **4:25 4:25** Zkd 8:16. h **4:30 4:30** Yes 63:10. a **5:1 5:1** Lev 19:2. b **5:8 5:8** Yes 60:1-3. d **5:11 5:11** Lom 13:12. e **5:19 5:19** Mkg 33:1-3.

22 Yi hana ni bakhetu, lemvukenu kwena
bayakala benu bwosu lwisi lemvuka
kwena Pfumu.
23 Mukuma, yakala kenina pfumu wa
mukhetu, bwosu kenina Kidisitu Pfumu wa
Dibundu dina dyenina lutu lwandi, amana
yandi phi wenina Muhuludi wa dyawu.
24 Disongidila, bulungi bakhetu
balemvuka kwena bayakala ba bawu
bwosu buna dyisi lemvuka Dibundu
kwena Kidisitu.
25 Bayakala, zolenu bakhetu benu
bwosu kázola Kidisitu Dibundu, amana
wáditambika yandi meni kikuma kya
dyawu;
26 ndangu katomisadya, mu
kusemisadya mu mamba yi mu Ndinga.
27 Kázola ni Dibundu meni dina dya-
monika ku thwala ya yandi, yi khembu,
dyakonda mvindu, keti tona, keti kifu
kimosi. Kaasi dyakala dyatoma amana
dyakonda kifu.
28 Phila mosi ni bayakala bafweti zola
bakhetu ba bawu bwosu bisi zola lutu lwa
bawu meni. Wuna wazola mukhetu wandi,
kisi dizola yandi meni.
29 Kikuma heku mutu wábwisa kedi lutu
lwa yandi meni; kaasi kisilwa disa amana
kisilwa yidika, bwosu kisibwa sala Kidisitu
kikuma kya Dibundu,
30 kikuma betu thwenina bitini bya lutu
lwandi.
31 «Yi hana ni yakala kasísa tata wandi
yi ngudi wandi ndangu kakhundakana
kwena mukhetu wandi, amana bawu bodi
bakítuka lutu lumosi[f].»
32 Diswekamu dimosi dya mbuta dyenina
hana; meni nzonzi ni matadidi Kidisitu yi
Dibundu.
33 Yi hakana ni, mosi-mosi wa benu ka-
zola mukhetu wandi hanga yandi meni,
amana mukhetu kazitisa yakala dyandi.

6

Bana yi bibuti

1 Bana, lemvukenu kwena bibuti byenu
bwosu kazodibwa Pfumu, mukuma
bwabuna bwenina masonga.
2 «Zitisa tata waku yi ngudi waku»
wawuna mutsiku wa theti wenina yi ki-
langi:
3 «ndangu wakala mu kyesi, wazinga phi
luzingu lwa kyesi lawu ha tsi[a].»
4 Amana benu, batata, bikalulu byenu,
binyokunaku bana benu. Kaasi batsasenu
mu kubasongisaka yi milongi mina mituki
kwena Pfumu.

Basadi yi bapfumu

5 Benu basadi, lemvukenu kwena bap-
fumu benu hanga mu kimutu yi bweya yi
matekita mu kudikulumuna kwa mbundu
yenu, bwosu lwisi lemvuka kwena Kidisitu.
6 Lusadilabwoku lwesi ha mesu ma bawu
hanga bana bazodi kuditondisa kwena
batu; kaasi hanga basadi ba Kidisitu bana
bisi lungisa luzolu lwa Nzambi yi mbundu
ya bawu yosu.
7 Basadilenu yi luzolu lwa mboti, hanga
basadi ba Pfumu kaasi ka basadi ba batu
ku.
8 Zayenu ni: kosu mutu, kakala muhika,
keku muhika, kabónga lufutu lwandi
kwena Pfumu, muna kitesu kya mboti yina
kasadila.
9 Kwena benu phi bapfumu, hangenu
phila mosi ku thwala ya basadi benu.
Syenu ku kabeta tsokisila. Luzayibwa ni
benu yi bawu, lwenina yi Pfumu mosi mu
mazilu, amana yandi kisiku swasisa batu[b].

Binwaninu bya Nzambi

10 Ku tsuka, bongenu ngolu zenu mwena
Pfumu yi muna ngolu zandi zina zilutini
kitesu.
11 Vwatenu binwaninu byosu bya
Nzambi, ndangu lwazyama ku thwala ya
bimeka bya kiphidi-mutu.
12 Mukuma, tubatiku nwanisa batu kaasi
ngolu za luyalu lwa mbi, bipfumu bina
bilutini kitesu yi bitembu byabina byisi
yala muna midima; ngolu za bitembu bya
mbi bina byenina muna bizika bya mazilu.
13 Yi hana ni vwatenu binwaninu
byosu bya Nzambi! Ndangu lubwaku
mu bilumbu bya mbi, amana kunima
kunwana yi kuna tsuka, lwazyama.
14 Disongidila, zyamenu mboti: kasenu
kyedika hanga mukaba muna mbunda
zenu, amana vwatenu masonga hanga
muledi wa bisengu wuna wisi sweka thulu;
15 vwatenu, hanga tsabatu, Musamu wa
Bukheti wuna wanáta ngemba.
16 Muna mambu moosu, vwatenu
lukwikilu hanga kibalaka kina kyalúsadisa
mu kuzima mbawu ya phunza zina
kalútimbwala mbeni.
17 Vwatenu hanga phwa, luhulusu;
hanga mbedi ya phoku, ndinga ya Nzambi
yina kisi hana Kitembu Kyatoma.
18 Lombilakenu kosu tangwa bilomba
bya mutindu yi mutindu muna nzila ya
Kitembu. Kikuma kya bwabuna, temu-
nenu mesu amana lulembwaku mu kulom-
bilaka kosu tangwa kikuma kya bakwikidi
boosu.
19 Lombilenu phi kikuma kya meni,
ndangu muna tangwa dyosu dina yibónga
ndinga, Nzambi kaphekaka mihowu mina

f **5:31 5:31** Kuy 2:24. a **6:3 6:3** Kul 20:12; Klg 5:16. b **6:9 6:9** Klg 10:17.

milungi mu kutungulula yi kikumbwala bitsweki bya Musamu wa Bukheti.
20 Mbatanana buna yenina buthwena mu miyololu, yenina kilolu kya Musamu wa Bukheti meni wuna. Lombilenu ndangu yilongawa yi kikumbwala bwosu buna pfwani yilongilawa.

Mboti za tsuka

21 Tisiki[d], phangi wetu watondama yi nduku wetu wa kisalu kya Pfumu yi musadi wuna thwisi sila mbundu, kalúheka tsangu za meni zoosu ndangu lwazaya mana yisi hanga yi buna yekina.
22 Mbongi lukanu lwa kuluhitika yandi ndangu lwazaya buna thwenina, amana kaluzyamisa.
23 Yambula Nzambi, Tata wetu yi Pfumu wetu Yesu Kidisitu bahana kwena baphangi boosu ngemba yi lungongu ha kimosi yi lukwikilu.
24 Yambula Nzambi kahana khenda zandi kwena babana boosu bisi muzola Pfumu wetu Yesu Kidisitu yi lungongu luna lwisiku nikana.

d **6:21 6:21** Mhb 20:4.

Mukanda kwena bisi Fidiphu
Fidiphu
Khotidi ya mukanda

Pholu kákangula Dibundu dya Fidiphu muna tangwa dya kitambu kyandi kina kya zodi kya kitumu. Dyadina Dibundu dya theti kákangula ku tsi ya Elopha. Mbanza ya Fidiphu yenina kuna kimama kya londi dya Ngeleti, muna kinzunga kya Masetwani.

Mukanda wa Pholu kwena bakidisitu ba Fidiphu wubati songila bikhunda bya ngolu bina byenina ha kati dya thumwa yi kimvuka kya bakidisitu. Pholu wuzodini ni kakwatikisabya hika ngolu. Mu boloku kenina. Phasi kabati mona kikuma kya buna kalendaku mu kuhanga kima keti kubatala bisi Fidiphu. Kabati bazimbwala mutindu wa lungongu luna kenina wawu kikuma kya bawu. Kabati zimbula phi ni mu kiwayi kenina. Kikuma, batu bahika babati basamwana Kidisitu mu sunga dya mbi amana bazodi ni babanatina mu lengu ndinga (1:15-17; 2:21; 3:2 yi 18). Pholu wusini kivuvu mu kutuma basindikidi bandi ba kisalu ku Fidiphu mu kwenda hana kikesa kwena kimvuka kya bakidisitu yi kubonga tsangu za bawu (2:19-30). Kwena bawu, bakidisitu ba ku Fidiphu hanga bamuhitikini Pholu makabu (4:10-20). Mukanda kwena bisi Fidiphu wubati vutula matondu kwena bisi Fidiphu, wubati baheka malongi yi kikesa muna lukwikilu lwa bawu.

Pholu kabati sya kuna mesu ma bisi Fidiphu luzingu yi lufwa lwa Pfumu Yesu (2:6-11). Yesu wásisa byosu bina kákala byawu. Kikuma kya bwabuna, Nzambi wámutombula ha thandu ya kima kyosu yi boosu. Phila mosi phi yi Pholu wásisa miluta mina bakala muheka theti ku dingumba dina dya Bayuta (3:3-10). Buthwena, wutambwasini mu kunyokuka kikuma kya Yesu Kidisitu. Mu boloku kenina, amana wayilama kenina mu kulambula luzingu lwandi. Kenina yi kivuvu kya kufutumuka, kilumbu kimosi, ku lufwa. Thumwa kabati lomba kwena bisi Fidiphu mu kulanda mbandu ya yandi (3:17; 4:9.)

Mu kuleya kwa mukanda wawu wosu, Pholu kabati zimbula kyesi kina kisi muheka lukwikilu. Kabati hana kikesa kwena bisi Fidiphu mu kuzingilaka mu kyesi. Kyesi meni kina kyisi monikina muna lebakani yi muna phasi, muna tangwa dina benina bakidisitu mu kithwadi bawu yi bawu ha kimosi yi Pfumu Yesu.

Mboti

1 Meni Pholu yi Thimoti, basadi ba Kidisitu Yesu.

Kwena bakwikidi boosu benina mwena Kidisitu Yesu kuna Fidiphu, yi batwadisi yi kwena basyelu:

2 Yambula Nzambi Tata wetu yi Pfumu Yesu Kidisitu baluheka khenda yi ngemba.

Matondu yi lombilu

3 Yisi vutula matondu kwena Nzambi wama muna mbala zoosu zina yisi lusungula.

4 Yisiku lembwa mu kulombilaka yi kyesi muna bilomba byama byosu kikuma kya benu boosu,

5 kikuma kya lusadisu lwenu ku Musamu wa Bukheti, tuka kilumbu kya theti yi buthwena bwabu.

6 Yenina yi kikumbwala ni wuna wáyandika muhangu wa bukheti ha kati dya benu, kalánda tsuka ya wawu yi muna kilumbu kya kwisa kwa Kidisitu Yesu.

7 Bwenina bwa masonga kikuma kya meni ni yikala yi mabanza ma mutindu wawu kwena benu boosu. Kikuma, lwenina muna mbundu yama, benu boosu lwisi khundakana muna kabu dina kaphekini Nzambi, dyakala mu tangwa dina yenina mu miyololu, keti mu tangwa dina yisi zonzila Musamu wa Bukheti ni wa kyedika wenina.

8 Kikuma, Nzambi kenina mbangi wama: yenina yi tsambu ya lawu kikuma kya benu boosu, muna lungongu lwa Kidisitu Yesu.

9 Amana tala mana yisi lomba kwena Nzambi muna bisambu byama: zola dyenu dyavulaka kosu tangwa, dyákala dyabasa muna mazaya yi muna mbakisilu yalunga,

10 bwabuna lwazáyila kubangumuna mambu ma mboti. Ndangu lwakala batu ba kasemi amana bakonda kifu muna kilumbu kya Kidisitu.

11 Lwakála babasa mu mihangu mya masonga mana misi tuka mu nzila ya Yesu Kidisitu, kikuma kya khembu yi lukumu lwa Nzambi.

Luzingu, Kidisitu

12 Nzodi ni lwazayabwa, baphangi: mambu mana mambwidiki matomi sadisa mu kumwangana kwa Musamu wa Bukheti.

13 Muna mutindu meni wawuna, batsinzidi boosu muna nganda ya pfumu wa mbanza yi muma mwosu, bazaya ni mu miyololu yenina kikuma kya Kidisitu.

14 Amana miyololu myama mihani kikesa kwena baphangi ba lawu mwena Pfumu, mu kukasa kwa mbundu kikuma kya kulonga Ndinga ya Nzambi konda bweya.

15 Bwa kyedika ni bahika hana kati dya
bawu babati samuna musamu wa Kidisitu
mu kiphala yi mabanza ma ngyuma, kaasi
bakwawu bisiwa samuna yi mabanza ma
bukheti.
16 Baba baba babatibwa sadila mu
lungongu mukuma bazayi ni yenina
hana kikuma kya kuzonzila Musamu wa
Bukheti.
17 Bahika babati samuna musamu wa
Kidisitu yi mabanza ma kunwanina; ma-
banza ma bawu ma mbi menina, bisi banza
ni bakosikila hika kiwayi hana thandu ya
miyololu myama.
18 Ka dyambu ku! Kima kihitini mup-
funu mu byosu, keti bweti babati samuna
musamu yi mesu ku tsi ya lukaya kondilo
ma kyedika, musamu wa Kidisitu babatiwa
samuna, amana nsangwadini kikuma kya
bwabuna. Yilánda hika mu kusangwala,
19 mukuma nzayi ni mamana moosu
mabáluka kikuma kya luhulusu lwama,
kikuma kya bisambu byenu yi mu lusadisu
luna kisi ndatina Kitembu wa Yesu Kidisitu.
20 Kikuma, muna mana mbati hingila,
mana tsidini kivuvu, yikwátukaku tsoni.
Kaasi, keti buthwena, keti bilumbu byosu,
yi kikumbwala kya lawu yisóngila kutoka
kwa Kidisitu muna lutu lwama lwosu, keti
mu luzingu lwama, kondilo muna lufwa
lwama.
21 Mukuma, kikuma kya meni, luzingu
lwenina Kidisitu amana lufwa lwenina lu-
futu.
22 Kaasi yuka ni kukala mu luzingu lwa
kimutu kwapheka hika muswa wa ku-
lungisa muhangu wa mupfunu, hana nza-
yiku keti biki fwani yisola hika.
23 Mbati nwana yi mambu modi mama
mabati tendana: nzodi yikatuka mu
luzingu lwalu lwa kimutu ndangu yikala
yi Kidisitu, bwabuna buhiti kitoku;
24 kaasi kikuma kya benu, bulungi yi-
nanga hika mu luzingu lwa kimutu.
25 Amana bwosu tsini mbundu muna
bwabuna, nzayi ni mu luzingu yikála hika,
yinánga hika hakimosi yi benu boosu
kikuma kya kulusadisaka ndangu lwakola
amana lwakala mu kyesi muna lukwikilu.
26 Ndangu, tangwa yikála hika ha kati
dya benu, kyesi kyenu mwena Kidisitu
Yesu kyalútuka kuhita kina lwáyuka mu
kumbona hika meni.
27 Kima kimosi, lwazingila bwosu buna
wulombini Musamu wa Bukheti wa Kidis-
itu. Ndangu, ata yisi lutala, ata yisiku
lutala, yiyukaka ni ludisimbididi mu kith-
wadi muna kitembu kimosi, lubati nwana
hakimosi muna mbundu yimosi kikuma
kya lukwikilu luna lwátungila ha thandu
ya Musamu wa Bukheti.
28 Amana lubayukaku bweya babana bisi
lutendisa; kina kyakála kidimbu kikuma
kya kuzangana kwa bawu, amana benu mu
nzila ya luhulusu lwenina; kwena Nzambi
misi tuka mamana.
29 Mukuma, muna mana matadidini Ki-
disitu, Nzambi káluhekila khenda, heku ni
kikuma kya kukwikila lwesi mwena yandi,
kaasi kikuma phi kya kunyokuka kikuma
kya yandi.
30 Buthwena, lubati nwana mvita ya
mutindu wumosi yi yina lwámbona meni
mu kunwana mbala yikwawu, amana yi
yayina bwosu luzayini, mbati nwana hika.

2

Kudikulumuna yi kutoka kwa Kidisitu

1 Kikhunda kyenu hakimosi yi Kidisitu,
kikesa kyisi luheka? Lungongu lwandi
lwisi lusangumuna? Mu kithwadi lwenina
yi Kitembu? Lwenina yi zola yi buweti
hana kati dya benu yi benu?
2 Basisenu kyesi kyama mu nzila ya
kuyukanaka, kukalaka yi zola dimosi,
kukhundakanaka mu mbundu yi ma-
banza.
3 Luhangaku kima mu mbundu ya
kuwila, kondilo mu kusanda lukumu lwa
phamba-phamba kaasi mu kudikulumu-
naka, lwamonaka bakwenu hanga mbedi
ni baluhitini benu.
4 Ka mutu ku kasandaka lwesi muluta wa
yandi meni, kaasi kosu mutu kabanzilaka
phi bakwawu.
5 Hana kati dya benu, banzakenu hanga
batu benina bakhundakana kwena Kidis-
itu Yesu:
6 Yandi wákala Nzambi,
kaasi kámonabwoku hanga kima kya
kuwila.
7 Kaasi wádiwongumuna mu byosu bina
káka la byawu, amana wádikitula
hanga musadi.
Wákituka mutu hana kati dya batu;
kázayakana hanga mutu;
8 wátoma dikulumuna amana wádisongila
mutu wa bulemvu yi kuna lufwa,
lufwa hana kitakani.
9 Yi hakana phi, Nzambi wámutombula
hana kisoka amana wámuheka zina
dina dihitini zina dyosu.
10 Ndangu, muna zina dya Yesu, kungulu
dyosu dyafukama, muna mazilu yi
hana tsi yi muna sina dya tsi[a],
11 amana munwa wosu wasamuna, muna
khembu ya Nzambi Tata: «Yesu Ki-
disitu kenina Pfumu!»

a **2:10 2:10** Sina dya tsi: mihowu myami mizonzi phi ni muna kalunga.

Kulema hanga mwini muna tsi

12 Yi hana ni, baphangi batondama, bwosu buna lwakala lemvuka tangwa dyosu dina yíkala kwena benu, hangenu hika mutindu wumosi buthwena bwabu yeninahoku. Landenu bwabuna mu kusadila luhulusu lwenu, yi luzitu yi kitswi,
13 mukuma Nzambi kabati sala hana kati dya benu, kabati lukitula batu bana balungini mu luzolu yi kulungisa mana mafwanakani yi tsambu ya yandi ya bukheti.
14 Salenu dyambu dyosu konda kunyengalakana keti matendu,
15 ndangu lwakala konda kifu amana ba kasemi, bana ba Nzambi bakonda kifu hana kati dya batu babana ba mbi yi bazangana ba tsi yayi. Lufweti kenzula hanga mwini wa tsi,
16 mu kunataka ndinga ya luzingu. Lwaluna lwakála lulendu lwama muna kilumbu kya Kidisitu: kikuma yítakulaku mu phamba, kondilo yínyokukaku mu phamba.
17 Kaasi keti bweti ni menga mama mafwani kutyakana, hanga kabu dina bakosikidi ku kimenga kikuma kya kisalu kya lukwikilu lwenu; muna bwabuna, mu kyesi yenina amana mbati sangwala hakimosi yi benu boosu.
18 Sangwalenu benu phi, amana sangwalenu hakimosi yi meni.

Kitumu kya Thimoti yi Ephafoditi

19 Tsini kivuvu, mwena Pfumu Yesu, mu kuluhitika, ka thama ku, Thimoti, ndangu yibongila kikesa muna mameni ma benu mana kambénikina.
20 Kikuma, heku mutu wa hika walenda bakisa mabanza mama kikuma kya benu, yuka ni ka yandi ku lwesi yi mu kudiyangisaka, kyedika, kikuma kya benu.
21 Boosu babana basadini, ndandu za bawu meni lwesi bisi sanda kaasi bisiku sanda mambu ma Yesu Kidisitu.
22 Kaasi kikuma kya Thimoti, luzayini benu benu mutindu wuna kádihanina kwena meni mu kusala kisalu kya Musamu wa Bukheti, hanga mwana bela-bela yi tata wandi.
23 Amana khwikidi ni yilúhitika yandi tangwa dina yibákisila mutindu wuna mabati kwendila mambu meni meni;
24 amana yenina yi kikumbwala, mwena Pfumu, ni ka thama ku, yikwisa lutala meni meni.
25 Amana, mboni ni bwenina bukheti mu kuluhitika phangi wama Ephafoditi, wenina phi mukwetu wama wa kisalu yi musadi wuna wisi tsadisa mu kunwana muzingu, wuna wenina phi muzika wuna lwátuma benu mu kundatina bima bina yikadi byawu mupfunu.
26 Kikuma kenina yi tsambu mu kulumona hika benu boosu, amana phasi lawu kayukiki ku mbundu kikuma benu lwayuki ni yandi wabela kakadikini.
27 Kikuma, wabela kákala amana kakala lakana; kaasi Nzambi kyadi kámuyukila amana ka kikuma kya yandi lwesi ku, kaasi ndangu phi khalaku mu kyadi kya lawu.
28 Yimutumi hika yi tswasu yosu, ndangu lwasangwala mu kumumona, amana meni meni yíkala yi kyadi kya khunda.
29 Yihakana ni, muyambenu yi kyesi kyosu mwena Pfumu. Bazitisakenu batu ba mutindu wuna,
30 mukuma, kazodi kafwa kikuma kya kisalu kya Kidisitu; bwosu lwalé́ndaku benu mu kwisa tsadisa, yandi wátambwasa mu kusya luzingu lwandi mu kihonza ndangu kisa tsadisa.

3

Mutu walunga ku mesu ma Nzambi

1 Mu kumanisa, baphangi bama, sangwalenu mu kukala mwena Pfumu. Bungyeku phasi mu kululandwadila mana yílusonikina kedi, mamana málusadisa mu kulutanina.
2 Kebenu yi bambwa[a] babana, kebenu yi basadi ba mbi, kebenu yi batu bana bisi lulundika mu kudikotisa mukhanda!
3 Mukuma betu thwenina batu babana bákota mukhanda wa mukwandi, betu babana thwisi sadila Nzambi mu nzila ya Kitembu kyandi, thwisi ditsikisila mwena Kidisitu Yesu, amana thwisiku sya kikumbwala mu mambu ma lutu.
4 Kinga, meni phi, yenina mawu mambu mana pfwani yisila kikumbwala muna lutu. Ho ni mutu kabanzaka ni fwani kasya kivuvu mu mambu ma lutu, meni ndungi mu kuhangabwa kuluta.
5 Mu kilumbu kya nana, kunima lubutuku lwama, yíkota mukhanda, yenina mukwa Kiseledi wa mukwandi, muna kanda dya Benzyame, mwisi Hebelu yenina, muna butuka dya Hebelu. Muna mana matadidi mitsiku, Mufwadisi khadikini,
6 muna mana matadidini zangi, yínyokuna Dibundu. Muna mana matadidini masonga mana bisi sanda batu mu nzila ya mitsiku, yíkala konda kifu.

[a] **3:2 3:2** Muna tangwa dina, mbwa bakala mumona hanga mbisi mosi walewuka. Muhowu wawu wubati zonzila batu bana bakala tsikisa mukhanda. Tala hika muna Mth 7:6.

7 Kaasi mambu mana mákhala hanga ndandu, mbatima mona buthwena hanga kima kya phamba kikuma kya Kidisitu.
8 Kaasi mbati tala mambu mana moosu hanga kima kya phamba, kikuma kya mamboti mama mahitini mu kutoka: kuzaya Kidisitu Yesu Pfumu wama, kikuma kya yandi yítambwasila mu kutotisa mambu mana moosu, amana yisi mona moosu hanga tswala, ndangu yibonga Kidisitu
9 amana bisa ngwana mwena yandi. Bangwanaku yi masonga ma meni-meni mana misi tuka ku mitsiku, kaasi mana misi tuka mu nzila ya lukwikilu mwena Kidisitu, masonga mamosi misi tuka kwena Nzambi amana misi yekamina mu lukwikilu.
10 Kima nzodini, kumuzaya Kidisitu yi ngolu za lufutumuku lwandi, kukala mu kithwadi ku phasi zandi yi kufwanana yi yandi muna lufwa lwandi,
11 yi kivuvu ni meni phi yifútumuka ha kati dya bafwa.

Thinu ku kinunga

12 Heku ni mbongima kedi mambu mana moosu, holo ni moosu mandungidi kedi; kaasi thinu mbati kwenda ndangu yibongama, kikuma Kidisitu Yesu wákhwata kedi.
13 Muna mambu mana mathadidini, baphangi, khwikidiku ni mbongilwa kedi lufutu meni luna; kaasi tsumbi yama yimosi: kuzimbakana mambu moosu mana menina ku manima mama amana yisya ngolu mu mambu mana menina ku thwala.
14 Muna bwabuna, thinu mbati kwenda yi kuna yitudila ku tsuka, ndangu yibonga lufutu luna ká́thedila Nzambi tuka ku zilu, mwena Kidisitu Yesu.
15 Disongidila, betu boosu babana twenina bakidisitu bakola, tubanzakenu bwabuna. Amana yuka ni mu dyambu dimosi bwabu, lubati banza mutindu wahika, Nzambi kalúsongilabwa wengele.
16 Muna moosu mamana, hana tutudi kedi buthwena, tulandenu mu kukangalaka nzila mosi.
17 Baphangi, landenu mbandu ya meni, amana simbululenu mboti batu babana bisi dyatila mu mutindu wa luzingu luna lwamonini kwena betu.
18 Mukuma, bwosu buna yisi luzimbwala kosu tangwa yi buthwena bwabu, mbati luzimbwala hika yi matsanga muna mesu, ni lawu benina babana benina bambeni ba kitakani kya Kidisitu kikuma kya ndyatidi ya bawu.
19 Tsuka ya bawu yenina kuzangana, nzambi wa bawu kenina kundu dya bawu; amana khembu ya bawu yenina muna mambu mana misi bakwatisa tsoni amana bisi sya mabanza ma bawu muna bima bya tsi.
20 Kaasi kwena betu, thwenina bisi mbanza ya mazilu. Amana tukidila kwakuna, tubati hingila hanga muhuludi, Pfumu Yesu Kidisitu.
21 Yandi wuna wakwisa balumuna lutu lwetu luna lwisi fwa ndangu lwakituka hanga lutu lwandi lwa khembu, muna nzila ya ngolu zina zisi muheka hamu dya kusya bima byosu muna sina dya luyalu lwandi.

4

1 Yi hakana ni, baphangi bama batondama, benu babana yisi yukila tsambu ya lawu mu kulumona, benu lwenina kyesi kyama yi mukhonzi wama, kalenu bakwikama muna luzingu lwenu yi Pfumu.

Milongi

2 Yibahekini kikesa Evwodi yi Setiki ni bayukanaka bawu yi bawu mwena Pfumu.
3 Kwena ngeyi phi mukwetu wa kyedika wa kisalu, yikulombini ni wabasadisa, mukuma banwaniki lawu kikuma kya Musamu wa Bukheti, mu kithwadi yi meni; phila mosi phi yi Kelemasi yi bakwetu bahika ba kisalu, babana bá́sonama mazina ma bawu muna mukanda wa moya.
4 Sangwalakenu kosu tangwa mu kithwadi yi Pfumu; ndanduludibwa hika ni sangwalakenu.
5 Yambulenu buweti bwenu bwazayakana kwena batu boosu. Pfumu wekina bela-bela.
6 Ludiyangisaku kikuma kya kima kimosi, kaasi muna mambu moosu, hanakenu bilomba byenu kwena Nzambi muna nzila ya kubokwadila hakimosi yi makabu ma kuvutula kwa matondu.
7 Amana ngemba ya Nzambi yina yihitini mabanza moosu yalúnda mbundu zenu yi mabanza menu mwena Kidisitu Yesu.
8 Mu kumanisa baphangi bama, mambu moosu mana menina ma kyedika, moosu mana menina ma kitoku, moosu mana menina ma masonga, moosu mana menina ma kasemi, moosu mana misi sephidisa batu, yuka ni ndyambu dimosi dya bukheti dyenina hana, yindulakenu kikuma kya mawu.
9 Mambu moosu mana lwálonguka, lwátambula yi mana lwáyuka kwena meni kondilo mana lwámona kwena meni, sadilenu mamana. Amana Nzambi wa ngemba kakála yi benu.

Pholu vutudini matondu kwena bisi Fidiphu

10 Tsangwadi lawu mwena Pfumu, kikuma tsuka-tsuka, lungyubuki hika.

Bwa kyedika ni lumbanziki kedi, kaasi lukadikiku yi phila ya kusongilabwa.
11 Nzonzidibwoku ni kikuma kya kukonda kima, kikuma yílonguka kedi mu kukalaka mu kyesi muna mutindu wuna yenina.
12 Nzayini mu kuzingila mu kiphutu bwosu buna pfwani phi yizingila mu bima bya lawu. Yílonguka mu kukala sangu-sangu kosu tangwa yi muma mwosu, keti ngyukutini, ho loni yenina yi nzala, keti yenina yi bima byafwana, ho loni khondi kima.
13 Pfwani yisala mambu moosu muna nzila ya yandi wuna wisi pheka ngolu.
14 Kaasi bwa buketi luhangini mu kung-waphama mu mambu matadidini biwayi byama.
15 Luzayibwa kwenu bukheti, benu-benu bisi Fidiphu: tangwa yíkatuka ku Masetwani, muna tangwa dina yíyandika kuyadingisa kwa Musamu wa Bukheti, benu lwákala Dibundu dimosi mu kut-sadisa, benu lwesi lwákota mambu mata-didini phasi zama keti mu kyesi kyama.
16 Mukuma, ha yíkala ku Tesalonika, benu phi lwáphitika hika mu mbala ya zodi bina yíkala byawu mupfunu.
17 Heku ni makabu mbati sanda; kima mbati sanda, lufutu lwa mihangu myenu mya bukheti lwayikama hika kikuma kya benu.
18 Yenina yi bima byosu amana yenina byawu hika lawu, mbongibya byosu bina luphitikiki muna moku ma Ephafoditi. Mana menina mananasi ma mvumba ya ki-toku, kimenga kina katambwasini Nzambi, kina kyisi musephidisa yandi.
19 Nzambi wama kabásisa byosu bina luvwini mupfunu, bwosu buna kyenina kimvwama kyandi, muna khembu, mwena Kidisitu Yesu.
20 Khembu yakala kwena Nzambi yi Tata wetu, mvula yi mvula! Abwabuna

Mboti za tsuka

21 Hanenu mboti kwena bakwikidi boosu mwena Kidisitu Yesu. Baphangi ba-bana benina ha kimosi yi meni, mboti baluhekini.
22 Bakwikidi boosu, mboti baluhekini; theti-theti basadi bana benina mu nganda ya Khayisala.
23 Yambula khenda za Pfumu Yesu Kidi-situ zakala muna kitembu kyenu!

Mukanda kwena bisi Kholosayi

Kholosayi

Khotidi ya mukanda

Kholosayi, mbanza yimosi yenina kuna ndamba ya Aziya dya Khunda, Tidiki dya buthwena. Hangambedi ni Pholu khaniku kedi kenda kinda kimvuka kya bakidisitu kya mbanza meni yayina. Kimvuka meni kyakina, báyidikaya kwena Ephafwasi wuna wákala phi mwisi Kholosayi, mosi wa banduku bandi ba kisalu (1:7; 4:12). Pholu káyuka ni bakidisitu babati bahuna kwena batu muna Dibundu dya Kholosayi. Babati hana malongi mana maswaswani yi Musamu wa Bukheti wa Yesu Kidisitu. Babati lomba kwena bisi Kholosayi ni balanda mikuku mya bawu mina mya khulu, amana phi basambilaka ngolu za hika zina zisi hanga mihangu mu tsi. Bwosu kákala Pholu mu boloku (4:3,10,18) bwalenda kala ni ku Loma, kakhanaku lenda mu kutula ku Kholosayi; yi hakana kábasonikinina mukanda wawu.

Mukanda kwena bisi Kholosayi wubati songila kifwanisu kya Kidisitu, disongidila ni wuna kásola Nzambi amana phi wámutuma ndangu kahulula batu ba tsi. Kuna Kholosayi, batu benina yi bweya bwa lawu kikuma kya bipfumu bya batu bina byisiku mona, kaasi byenina yi hamu muna tsi.

Kinga, Kidisitu ngolu kenina kuhita ngolu zina. Mu kufwa kwandi ha kitakani, wákatula kipfumu kya bawu ku mitsoki mya batu. Amana Nzambi wákatula kipfumu kya bawu ku ngolu zoosu yi ku ngolu zina zihitini, mu kuhana luzingu kwena Kidisitu, Mwana wandi. Kidisitu kenina phi mutwa wa Dibundu; dyawu dyenina hanga lutu luna báyidika yi bakwikidi boosu. Muna mbotika ya bawu, bakwikidi bisi dihanina ku lufwa yi luzingu lwa Kidisitu.

Muna ndambu ya theti ya mukanda (1:1—2:5), mukunga wumosi wálumisa Kidisitu hanga Pfumu wa tsi yi wa Dibundu (1:15-20). Ku thwala ya mukunga meni wawuna kwenina yi kisambu kikuma kya bisi Kholosayi (1:3-14). Ku nima dya mukunga meni wawuna, Pholu kabati bambukisa muzingu wandi ku kisalu kya Dibundu (1:24—2:5.)

Kunima, musoniki wa mukanda wuzimbudi kwena bakidisitu ba Kholosayi ni badikenga (2:6-23). Bafwaniku ni bayuka batu babana bisi longa mabanza ma mbi, kaasi bakala muna lukwikilu meni luna bátambula.

Ku tsuka, mukanda wubati hana ndongisila kikuma kya kunata luzingu lwa pha muna dingumba, muna kikanda yi muna bikhunda (3:1—4:6).

Mukanda wumanisini mu mboti (4:7-18).

Tsangu za mukanda kwena bisi Kholosayi babatiza sadila yi kuna lelu dyadi. Kidisitu kabati katula batu ba tsi ku ngolu zoosu za bambeni. Kabati bakatula phi ku mambu moosu mana misi bakabisa yi kubahambula. Kinga, Kidisitu, yandi kaka wáyala.

Mboti

1 Pholu, thumwa wa Kidisitu Yesu muna luzolu lwa Nzambi yi phangi Thimoti.

2 Kwena batu ba Nzambi, baphangi babana bisi sila mbundu mwena Kidisitu benina ku Kholosayi: Nzambi Tata wetu kaluheka khenda yi ngemba.

Pholu vutudini matondu

3 Tuvutudini matondu kwena Nzambi, Tata wa Pfumu wetu Yesu Kidisitu, amana thwisi lombila konda kulembwa kikuma kya benu.

4 Kikuma, twayukà mu kuzonzila lukwikilu lwenu mwena Kidisitu Yesu amana yi lungongu luna lwenina lwawu kikuma kya batu ba Nzambi boosu.

5 Mukuma, lwisi sya kivuvu mu mana kaluyidikila Nzambi muna mazilu. Tangwa lwayuka ndinga ya kyedika, Musamu wa Bukheti, ha watula kwa benu, wuluzayikisi kivuvu kyakina[a].

6 Musamu wa Bukheti wawu wátula yi kuna lwena benu, bwosu buna wubutini bibundu wuyalanganini muna tsi ya muthu, phila mosi kwena benu, tukidila buna lwáyuka amana lwázaya khenda za Nzambi mu kyedika.

7 Musamu wa Bukheti wawu lwabongilawa kwena Ephafwasi, nduku wetu wa kisalu, kenina musadi wa Kidisitu walunga kikuma kya benu.

8 Amana, yandi wátumenika mutindu wa lungongu luna káluheka Kitembu.

9 Yi hakana, betu phi, tuka kilumbu kina twáyukilabwa, thwisiku lembwa mu kulombila Nzambi kikuma kya benu, mu kulomba phi ni lwakala babasa mu nzayilu ya luzolu lwandi, muna mudimu wosu yi ngangu za mu kitembu.

10 Ndangu lwadyatilaka mu mutindu wuna kazodini Pfumu, ndangu twamusephidisaka bwosu buna kyisi zola mu mambu moosu; lwabuta bibundu muna

a **1:5 1:5** 1Ko 13:13.

mitindu mya mihangu myosu mya bukheti,
lwakola muna nzayilu ya Nzambi.
11 Amana lwakituka yi ngolu mu mitindu
myosu muna ngolu zandi za khembu,
ndangu lwakwaminaka mu kyesi yi sipha
dya mbundu ku kimeka kyosu.
12 Vutulenu matondu kwena Tata wuna
wálukitula batu bana balungini mu
kubonga ndambu ya kimvwama kina
káswekila batu ba Nzambi muna luyalu
lwa mwini.
13 Yandi wátukatula ku hamu dya
mudima mu kutunata muna luyalu lwa
Mwana wandi watondama;
14 mwena yandi tuvwidini luhulusu yi
ndoluka ya masumu[b].

Mutu yi muhangu wa Kidisitu

15 Kidisitu kenina kifwani kya Nzambi
wuna wisiku monika;
Mwana wa tsomi muna bihangwa byosu.
16 Mukuma mwena yandi byáhangamina
bima byosu
muna mazilu yi hana tsi;
bina byisi monika yi bina byisiku monika;
biti bya luyalu, bipfumu,
ngolu za luyalu lwa mbi, hamu;
byosu byáhangamina mwena yandi yi
kikuma kya yandi.
17 Amana Kidisitu kenina ku thwala ya
kima kyosu,
amana mwena yandi byisi zyamina bima
byosu.
18 Yandi kenina mutwa wa lutu,
lutu, lwaluna lwenina Dibundu.
Kenina luyandiku,
mwana wa tsomi hana kati dya bafwa,
ndangu kakala wa theti muna bima byosu.
19 Mukuma Nzambi kyesi ká́monabwa ni
bunzambi bwandi bwosu bwakadila
mwena yandi Kidisitu
20 amana muna nzila ya Mwana wandi,
wávutula kithwadi ha kati dya bima
byosu yi yandi-meni;
byakala bina byenina ha tsi holo phi bina
byenina mu mazilu,
tangwa kasya ngemba mu nzila ya menga
ma Mwana wandi,
mana ká́tyaka hana kitakani.
21 Amana kwena benu lwá́kala theti
kyana yi Nzambi, lwá́kala bambeni bandi
muna mutindu wa mabanza menu yi muna
mihangu myenu mya mbi.
22 Amana buthwena, Nzambi, wávutula
kithwadi ha kati dya benu yi yandi, muna
nzila ya lufwa lwa mu lutu lwa Mwana
wandi, ndangu kalunata benu ku thwala
ya yandi: batu ba Nzambi, bakonda kifu,
bakonda keti dyambu dya kulufundila.
23 Yi hakana ni, yuka lwazingilaka
mu lukwikilu, bazyama amana ba ku-
tunga buna bufwanini. Konda kudiyamb-
wadila ni baluhukumuna mu kivuvu kina
lwá́bonga tangwa lwáyuka Musamu wa
Bukheti. Musamu wa Bukheti meni wuna
bá́samuna kwena bihangwa byosu bina
byisi zingila mu sina dya zilu, amana kuna
wawuna, meni Pholu, yíkitwakila musadi.

Minyanga mya thumwa Pholu

24 Buthwena, mbati sangwala muna
minyanga myama mina mbati mona
kikuma kya benu. Amana, muna lutu
lwa meni, ndungisini kina kikondini ku
biwayi bya Kidisitu kikuma lutu lwandi
luna lwenina Dibundu.
25 Ku Dibundu yíkitwakila musadi,
bwosu bwenina kiyeka kina ká́pheka
Nzambi kikuma kya benu: ndangu
yisamuna ndinga ya Nzambi buna
bufwanini.
26 Diswekamu meni dina dyáswekama
muna matangwa moosu yi kwena makula
moosu, kaasi buthwena, dimonikini kwena
bakwikidi.
27 Kwena bawu ká́zola Nzambi kuzayik-
isa kutoka kwa kimvwama kya khembu
kina kitadidini diswekamu meni dyadina
kikuma kya bana bakondi kala Bayuta.
Amana diswekamu meni dyadina dyenina:
kidisitu mwena benu, kivuvu kya khembu.
28 Yandi wuna thwisi samuna, mu kul-
wengisaka mutu wosu yi mu kulongaka
kwena mutu wosu, muna mudimu wosu,
ndangu twalenda mu kukitula mutu wosu,
mutu walunga mwena Kidisitu.
29 Kyakina kikuma yisi dihekila phasi,
mu kunwaninaka muna ngolu zina zisi
tuka kwena yandi, zisi sala mwena meni yi
ngolu zoosu.

2

1 Kikuma nzodini lwazaya ni muzingu
wa mbuta mbati nwana kikuma kya benu,
kikuma kya bakidisitu ba ku Lawodise yi
kikuma kya bahika babana khaku kedi
bambona mu kimwesa mutu.
2 Ndangu babaheka kikesa, bakala
kithwadi muna lungongu. Amana
bakala boosu babasa mu ngangu, kikuma
kya kuzaya diswekamu dya Nzambi,
disongidila ni yandi-meni Kidisitu.
3 Mwena yandi mwaswamana bima bya
thalu byosu bya mudimu yi bya mazaya.
4 Nzimbudini bwabuna mu kusya ni
baluhunaku kwena mutu mosi mu lengu
ndinga.
5 Mukuma, ho kyana yenina mu kimutu,
mu kitembu, ha kimosi yenina yenu. Mu
kyesi yenina, mu kumona ni, kwena benu

b **1:14 1:14** Efs 1:7.

moosu misi hitila mu ndonga; amana
lukwikilu lwenu kwena Kidisitu, lwenina
lwazyama ngolu.

Luzingu lwa lunga mwena Kidisitu

6 Kikuma, bwosu lutambudini Kidisitu
Yesu, Pfumu, dyatilenu mwena yandi.
7 Zikenu misodi mwena yandi, amana
tungenu luzingu lwenu hana thandu ya
yandi. Disyamisakenu muna lukwikilu,
muna mutindu wa mamana bálulonga,
amana vutulakenu matondu ma lawu
kwena Nzambi kosu tangwa.
8 Dikengenu, ka mutu ku kalukwata ha
mutambu ku nduka za mbi, amana za
phamba. Bwenina bukamvi kwandi, bwisi
zyamina ku mikuku mya batu, bwosu zen-
ina ngolu za bitembu bya tsi[a], kaasi bweku
mutindu mosi yi mana kazodini Kidisitu.
9 Mukuma, mwena Kidisitu mwisi zingila
lutu lwa bunzambi bwandi bwosu.
10 Amana benu lwenina babasa mwena
Kidisitu, yandi wenina mutwa wa kipfumu
kyosu yi luyalu lwosu.
11 Mwena Kidisitu lwákotila benu phi
mukhanda wuna wákonda hangamina ku
moku ma batu. Kaasi mukhanda meni
wuna mu nzila ya Kidisitu wáhangamina,
amana wawuna wulukutumunini benu
mu kihika kya lutu lwa masumu.
12 Báluzika yi Kidisitu muna nzila ya
mbotika, lwáfutumuka phi ha kimosi
mwena yandi, muna lukwikilu lwa ngolu
zoosu za Nzambi wuna wámufutumuna ha
kati dya bafwa[b].
13 Amana benu lwákala bafwa kikuma
kya mitsoki myenu, yi kikuma kya
bungulungwa bwa lutu lwenu, Nzambi
wálufutumuna ha kimosi yi Kidisitu, mu
kulolula mitsoki myetu myosu.
14 Wáyatawa mukanda wuna wakala
tufundaka yi mikuku mya wawu, amana
wákatulawa mu kukhokawa hana ki-
takani.
15 Nzambi wáwongumuna bipfumu bya
bitembu yi luyalu; wálubulabya ha tseki
amana wábulumunabya hanga bakwatami
muna kinunga kya Mwana wandi.
16 Yi hakana ni, ka mutu ku kalufundisa
ku kina lwisi dya yi kina lwisi nwa, kondi
loni kikuma kya kyufu kitadidini mukinzi
wa ngonda ya pha kondi loni yi mukinzi wa
Sabata.
17 Byosu bina byenina kininga kya mana
menina mu kukwisa, kaasi kyedika kya
mawu kibati monikina muna lutu lwa Ki-
disitu.
18 Luyambwadilaku ni balufundisa
kwena batu bana bisi sanda mu kudiku-
lumuna mu mambu mana misi monika
amana bisi sambila banzyo. Bisi dihana ku
ndosi za bawu. Amana mabanza ma bawu
ma kimutu misi babasisa mu kimvunya
kya phamba;
19 amana bisiku simbidila kwena Kidisitu
yandi wenina mutwa. Tuka kwena yandi,
lutu lwosu lwákhundakanina bwa bukheti
muna bikhosu yi muna misuni myisi dik-
watila ha kimosi. Nzambi wisi kodisa lutu
lwaluna.

Kufwa yi kuzinga ha kimosi yi Kidisitu

20 Ho ni lwáfwa kedi yi Kidisitu mu
mambu ma bitembu bya tsi, kikuma
kya biki lubati zingila hangambedi ni
ku moku ma tsi hika lwenina, mu ku-
tambwasaka ni baluhekaka mitsiku mya
mutindu wawuna[d]:
21 «Wubongaku kyaki», «Wuyedikakyoku»,
«Wusimbaku kina».
22 Bima bina byosu byátangamina mu
kuzangana ku manima ma tsadidi ya
byawu. Byenina bizila yi malongi ma
kimutu.
23 Mukyedika, bizila bya mutindu meni
wuna, byisi monika hangambedi ni bya
kabasi yi mudimu. Mukuma, bulombini
ni batu basambila muna mutindu wuna
bazodini bawu meni, bakala yi kudiku-
lumuna kwa luvunu; amana badihekaka
phasi muna lutu. Kaasi, bizila byabina
byeku keti mupfunu, kaka kikuma kya
kusephidisaka lwesi tsambu za lutu.

3

1 Amana honi benu lwátokama ku lufwa
yi Kidisitu, sandakenu bima bya mu zilu,
kwakuna kazakadini Kidisitu kuna koku
dya kitata dya Nzambi[a].
2 Banzakenu ku bima bina byenina mu
zilu, kaasi ka byabi ku byenina ha tsi.
3 Mukuma benu lwáfwa, amana luzingu
lwenu lwaswekama lwenina hakimosi yi
Kidisitu mwena Nzambi.
4 Kilumbu kamónika, Kidisitu yandi wen-
ina luzingu lwenu, hanga benu phi lu-
moniki hika yi yandi muna khembu.

Luzingu lwa khulu yi luzingu lwa pha

5 Yi hakana ni, hondenu miza myosu
mya ha tsi mina myenina mwena benu:
mbongi, mambu ma mvindu, tsambu,
nzoluka za mbi yi lukusu luna lwenina
kufukamina kwa nzambi za biteki.
6 Yi hakana khabu za Nzambi zisi kwisila
kwena bandwandwa.

---

a **2:8 2:8** Ngl 4:3. b **2:12 2:12** Lom 6:4. d **2:20 2:20** Ngl 4:3. a **3:1 3:1** Mkg 110:1.

7 Theti, benu phi, bwabuna lwakala dyatila, tangwa lwákala luzingu lwenu mu sina dya bima byabina.
8 Kaasi, buthwena benu phi, losenu bikalulu bina byosu: khabu, bumbisi, khu, kuhuna misamu, ndinga za khadi zina zilubukini muna munwa wenu.
9 Ludihunakaku benu yi benu: mukuma benu lwálosa kedi mutu wa khulu yi mihangu myandi;
10 amana lwávwata mutu wa pha, wuna wukitukini wa pha muna nzayilu, bwosu bwenina kifwani kya Muhangi wandi[b].
11 Buthwena, kweku hika ni Mungeleki, keti Muyuta, keti wuna wakota mukhanda, keti ngulungu, keti musenzi, keti mutu wálonguka, keti muhika, keti mutu wa kiphwanza, kaasi Kidisitu kenina wa muthu muna byosu.
12 Yi bwabuna ni, benu básola kwena Nzambi, batu ba Nzambi yi batu batondama; vwatenu tsambu ya kyedika, buweti, kudikulumuna, lembami yi sipha dya mbundu.
13 Ditambwasakenu benu yi benu; yuka mutu kanyengalakana kikuma kya mukwawu, difwilakenu khenda bwosu buna kálufwila Pfumu khenda. Benu phi, hangenu bwabuna[d].
14 Amana hana thandu ya byosu, vwatenu lungongu, mukuma lwenina zita dya mukwandi dya kikhunda.
15 Yambula ngemba ya Kidisitu, yina kálutedila Nzambi mu kukala bitini bya lutu lumosi, yayala muna mbundu zenu. Zayakenu mu kuvutula matondu.
16 Yambula ndinga ya Kidisitu yi kimvwama kyandi kyosu yazingila mwena benu. Dilongenu amana dilwengisenu benu yi benu muna mudimu wosu, muna mikunga, muna mikunga mya khembu yi mikunga mya mu kitembu. Muna khenda, muyimbidilenu Nzambi yi mbundu yenu yosu[e].
17 Amana kyosu kima kina luhangini, mu ndinga kondi loni mu mihangu, hangenukya mu zina dya Pfumu Yesu, mu kuvutulaka matondu mu nzila ya yandi kwena Nzambi Tata.

Bayakala yi bakhetu, bana yi bibuti

18 Bakhetu, lemvukenu kwena bayakala benu, bwosu bulombini mwena Pfumu.
19 Bayala, zolenu bakhetu benu, amana lulubulaku phisi kwena bawu.
20 Bana, lemvukenu mu byosu kwena bibuti byenu, mukuma yi bwabuna bwisi musephidisa Pfumu.
21 Batata, lukwatisaku bana benu khabu, hanga bakatula nana kikesa.

Bapfumu yi basadi

22 Basadi, lemvukenu mu byosu kwena bapfumu benu muna kimutu. Luhangilabwoku lwesi mu mesu ma bawu, hangambedi ni kikuma kya kuditondisa kwena batu. Kaasi yi mbundu ya bulemvu, muna bweya bwa Pfumu.
23 Kyosu kina lwisi hanga, hangenukya yi mbundu yenu yosu, hangambedi ni kikuma kya Pfumu lubatikya hangila, kaasi ka kikuma kya batu ku.
24 Zayenu ni lwatámbula kuvwa hanga lufutu kwena Pfumu. Basadilenu hanga bahika ba Pfumu wa mukwandi, Kidisitu.
25 Mukuma wuna wisi yenguna, kafútama muna kayengu kana kahangini, Nzambi kisiku swasisa batu[f].

4

1 Bapfumu, bahangilenu basadi benu buna bwenina bwa masonga yi bwalunga. Bambukenu ni benu phi, Pfumu mosi lwenina yandi muna zilu.

Ndongisila

2 Dihanakenu kosu tangwa mu bisambu, kadilakenu mu kitsungila muna nzila ya byawu, muna kuvutula kwa matondu.
3 Sambilakenu phi kikuma kya betu, ndangu Nzambi katuyafwadila mwelu kikuma kya kulonga Ndinga. Ndangu twasamuna diswekamu dya Kidisitu. Kikuma kya dyawu dina yenina mu boloku.
4 Amana sambilakenu ndangu yizonziladya wengele bwosu buna ndungini mu kuzonzilabwa.
5 Dyatilakenu muna mudimu kwena babana bakondi kala Bayuta; sadilenu tangwa.
6 Yambula ndinga zenu, kosu tangwa, zakalaka yi khenda yi munzenzu wa mungwa; ndangu lwazaya buna bulungini mu kuvutula mvutu kwena mutu yi mutu.

Mboti za tsuka

7 Muna mambu mana mathadidini, Tisiki[a], phangi wenina mwena Pfumu, phangi watondama, musadi wa kusila mbundu, nduku wa kisalu kya kihika, kalúmenikina moosu.
8 Yiluhitiki yandi yi tswatsu yosu mu kusya ni lwazaya buna thwenina betu, amana ndangu kalubwisa mbundu.
9 Nzila mosi yimuhitikini yi Onezimi phangi watondama, wa kusila mbundu, mutu wa ku hata dyenu. Balúmenikina moosu mana mabati hita kwaku.

b **3:10 3:10** Kuy 1:26. d **3:13 3:13** Mth 6:12. 14. e **3:16 3:16** Efs 5:19-20. f **3:25 3:25** Klg 10:17. a **4:7 4:7** Mhb 20:4; Efs 6:21-22.

10 Adisitadiki, mukwetu nduku wama wa
boloku, mboti kaluhekini, yi Malaku, ki-
wutu kya Balanabasi. Lubongikini mikuku
mitadidi Malaku: honi kisa lutala, muyam-
benu bukheti.
11 Amana Yesu wuna bisi tela ni Yusitusi,
mboti kaluheki phi. Hana kati dya batu
bana bakóta mukhanda, bawu lwesi bisi
yukana yi meni kikuma kya Kipfumu kya
Nzambi; bawu baphekiki kikesa kya lawu.
12 Ephafwasi wenina mosi wa benu,
mboti kaluhekini; muhika wa Kidisitu
Yesu, kisiku lembwa mu kunwanaka
kikuma kya benu muna bisambu byandi;
ndangu lwazyama, lwabasa yi kikumb-
wala mu kulungisa, buna bulungi, luzolu
lwa Nzambi, amana lwatelama bwa
bukheti.
13 Mbati mutila kimbangi ni kisi diheka
phasi lawu kikuma kya benu, kikuma
kya bakidisitu ba mbanza ya Lawodise
yi kikuma kya bakidisitu ba mbanza ya
Yelaphodisi.
14 Luka, munganga watondama, mboti
kaluhekini yi Temasi, yandi phi.
15 Bahekenu mboti baphangi bana ben-
ina ku mbanza ya Lawodise, mutindu mosi
phi Nimifwa yi Dibundu dina dyenina
muna nzu yandi.
16 Kilumbu watángama mukanda wawu
kwena benu, hangenu phila yosu ni
watangama phi ku Dibundu dya mbanza
ya Lawodise. Amana benu, mutindu mosi,
lwatanga mukanda wuna walúyisila ku
mbanza ya Lawodise.
17 Muzimbwalenu Adisiphi: «Keba
kisyelu kyaki watámbula mwena Pfumu
ndangu walungisakya buna bwa bukheti.»
18 Mboti yiluhekini, meni Pholu, yi koku
dyama: -Sungulakenu ni meni mu miy-
ololu yenina. -Yambula ngemba yakala yi
benu.

Mukanda wa theti kwena bisi Tesalonika
1Tesalonika
Khotidi ya mukanda

Tesalonika dyákala mavula ma Loma kuna Makitwani, kuna londi dya malubwakidi ma Ngeleki. Muna tangwa dya kitambu kyandi kya zodi kya kithumwa, thumwa Pholu wátula muna mbanza meni yayina ku manima ma kukatuka ku mbanza ya Fidiphu. Wákangula dibundu dimosi, kaasi munangu wandi wa tangwa dya khunda wákala kikuma kya mikakididi mya ndambu yimosi ya Bayuta. Bwálomba ni kakatuka yi tswatsu yosu ku Tesalonika, hanga wenda ku Beleya (Mhg 17:1-10). Ku manima, wámonikina ku mbanza ya Khoditu, Thimoti khunda wandi wa kisálu wisa muwana kwakuna amana wámuheka meni ditadidini kimvuka kya mbanza ya Tesalonika. Amana, Pholu wásonika watheti wa mikanda myodi kwena bisi Tesalonika, konda phi kuketyanisa kuma kásonikinawa, ku mbanza ya Khoditu. Batu ba ngangu bisi tambwasa ni bisona bina byenina bya khulu-khulu muna Bulunda bwa Pha, bamona ni mukanda meni wawuna basonikawa hangambedi ni mu mvula ya makuma tanu (50) ku manima ma lubutuku lwa Yesu Kidisitu. Wufwanini wakala mukanda watheti muna mikanda mina kasonika Pholu kwena bakidisitu.

Bitini bya mukanda wawu byenina bwabu:

- Misamu myátuka ku Tesalonika mimusephidisini thumwa. Wavutula matondu kwena Nzambi kikuma kya mbandu yina babati hana bisi Tesalonika ku bimvuka bya mikombu mina myosu. Mu kuyubulula kisalu kina kálungisa yandi-meni ha kati dya bawu, kazimbudini khi mutindu kázola mu kubamona hika (1:1—3:13).
- Dikwawu kabati kabaheka kikesa ni bakwaminaku lwesi kaasi bakola hika mu luzingu lwa kikidisitu (4:1-12),
- Amana phi kabati vutula mvutu ku byufu bisi vwadingisa mwana kibuka kakana ka ndendi kikuma kya mambu matadidini lufutumuku lwa bafwa yi ngisa ya khembu ya Kidisitu (4:13—5:11.).
- Mukanda wawu wumanisinini mu ndongisila yi mu mboti (5:12-28).

Mukanda wawu wubati songila wengele boosu babana bisi diyangisa kikuma kya tangwa dya tsuka. Kikuma wawu wisi yubulula kwena bakwikidi, kima kya mupfunu mu kusamunaka buthwena ni bawu benina bisi tsi ya mwini. Amana, kikuma kitadidini luzingu lwakwísa, bakwikidi bakala yi kivuvu kya lawu ni tangwa dyakwísa (muna manaka moosu) dina bakála «yi Pfumu mu kimakulu» (4:17).

Mboti

1 Pholu, Silasi yi Thimoti.

Kwena Dibundu dya bisi Tesalonika dina dyenina mwena Nzambi Tata, yi mwena Pfumu Yesu Kidisitu: Yambula khenda yi ngemba byakala yi benu.

Luzingu yi lukwikilu lwa Batesalonika

2 Thwisi vutula kosu tangwa matondu kwena Nzambi kikuma kya benu boosu, amana thwisi tumbula mazina ma benu konda kulembwa muna bisambu byetu.

3 Thwisi yubuka mu moosu mana malutadidini: muhangu wa lukwikilu, lombu dya lungongu yi kikwamina kyenu mu kivuvu kya Pfumu wetu Yesu Kidisitu, ku mesu ma Nzambi wetu yi Tata wetu[a].

4 Tuzayini, baphangi, ni Nzambi wáluzola amana wálusola,

5 mukuma Musamu wa Bukheti wetu wálutudilaku mu ndinga lwesi, kaasi yi ngolu zina zilutini yi Kitembu Kyatoma yi kikumbwala kya lawu. Amana phi, luzayi keti abweti tukadiki ha kati dya benu, kikuma kya mboti ya benu.

6 Amana benu, lwátusokulula, betu yi Pfumu, mu kutambwasa Ndinga, ha kati dya kiwayi kya lawu, yi kyesi kya Kitembu Kyatoma[b].

7 Yihana lwákitwakila mbandu mosi kikuma kya bakwikidi boosu muna Masetwani yi mu Akayi[d].

8 Mukuma ndinga ya Pfumu yáyukalakana kwena benu, amana heku ni ku Masetwani lwesi yi ku Akayi: lukwikilu lwenu mwena Nzambi lwázayakana muma mwosu, mu phila yina yenina ni thweku yi mupfunu wa kuzonzilabwa keti khi kima.

9 Bisi menika, kikuma kya betu, khi mutindu wa kuyamba twáwana kwena benu, abweti lwábaluka kwena Nzambi, mu kubwisaka nzambi za biteki kikuma kya kusadila, hanga bahika, Nzambi mosi wa moya yi wa kyedika

10 yi kikuma kya kuhingila ni Mwana wandi, Yesu, wuna kafutumuna ha kati

a **1:3 1:3** 1Ko 13:13. b **1:6 1:6** Mhb 17:5-9. d **1:7 1:7** *Masetwani*: tala muna 2Ko 1:16. – *Akayi*: tala muna 2Ko 1:1.

dya bafwa, kisa vutukisa tuka mu mazilu, yandi watúkatula ku khabu zina zakwísa.

2

Kisalu kya Pholu ku Tesalonika

1 Luzayibwa mboti benu-benu baphangi: kukwisa kwetu kwena benu kukadikiku kwa khatu.
2 Kaasi luzayibwa ni, theti bátunyokuna amana bátutukwana kuna mbanza ya Fidiphu. Kaasi twázonza yi kikumbwala mwena Nzambi wetu mu kulusamwana Musamu wa Bukheti wa Nzambi mbatanana kwákala lawu dya mizingu[a].
3 Mukuma, kikesa kyetu kitukiku mu sunga dya kulutotisa, kondilo mu mambu ma mvindu, keti mu kuhuna.
4 Kaasi kikuma Nzambi wisi tutesa amana wututambwasini kikuma kya kutuheka kiyeka kya Musamu wa Bukheti, tubatiku sanda kikuma kya kusephidisa batu, kaasi kikuma kya kusephidisa Nzambi wuna wisi tesa mbundu zetu.
5 Kikuma, luzayibwa bukheti ni khaniku tuzonza yi lengu ndinga kikuma kya kuhuna batu, amana twákalaku keti sunga dya mbongu, Nzambi kenina mbangi wetu.
6 Tusandikiku lukumu luna lwisi tuka kwena batu, keti kwena benu keti kwena batu bahika.
7 Amana bwosu thwenina bathumwa ba Kidisitu, twakhana lulomba benu mu kunata kizitu kyenu. Kaasi betu twádikulumuna kwetu twakadini hana kati dya benu, hanga buna kisi tsasa ngudi bana ba yandi-meni.
8 Twázola muna kyesi kyetu kikuma kya benu, tuluhekaku lwesi Musamu wa Bukheti wa Nzambi, kaasi yi luzingu lwa betu-betu phi, kikuma lwákituka batondama betu.
9 Kikuma, baphangi, yubukenu lombu dyetu yi kulembwa kwa lutu kwetu: tusadikini phipha yi mwini, amana tubwisikini mu kuyekamina kwena mosi wa benu, yibwabuna tululongikini Musamu wa Bukheti wa Nzambi.
10 Bambangi lwenina benu-benu yi Nzambi phi: tudyatidikini ku thwala ya benu lwisi kwikila mu mutindu watoma, buna bufwani, amana bakonda kifu.
11 Luzayibwa phi ni tukadikini kikuma kya kosu mutu wa benu bwosu kenina tata kwena bana bandi.
12 Tuluhekikini ndongisila yi kikesa, amana tulusikidikisini mu kudyatila muna mutindu wuna wufwani wa Nzambi, yandi wuna wálutela mu kukota muna Kipfumu kyandi yi muna khembu yandi.
13 Amana kikuma kya bwabuna betu phi, tuvutudini matondu kwena Nzambi konda kulembwa: mu tangwa twaluyukisini Ndinga ya Nzambi lwatambwasaya, amana lwátambwasiyoku hanga ndinga yimosi ya kimutu kaasi hanga Ndinga ya Nzambi, yenina kyedika; amana yibwabuna yisi sala mwena benu bakwikidi.
14 Kikuma, baphangi, benu-benu lwásokulula mbandu ya Mabundu ma Nzambi mana menina mu Yuteya amana misi kwikila mwena Kidisitu Yesu. Lwányokuka kwena biwutu byenu bya tsi mosi, bwosu mányokuka Mabundu mana kwena Bayuta[b].
15 Bawu báhonda Pfumu Yesu yi bambikudi, amana bawu bátunyokuna. Bisiku sephidisa Nzambi amana bawu benina bambeni ba batu boosu.
16 Bisi tukakidikisa mu kuzonza kwena batu bakondi kala Bayuta hanga bahuluka nana. Amana muna bwabuna bisiku lembwa mu kubasisaka mu masumu ma bawu. Kaasi tsuka-tsuka khabu za Nzambi zábabwila.

Pholu wuzodini kamona hika Batesalonika

17 Kwena betu, baphangi, kunima dya kudihambula yi benu mu tangwa dimosi, kyana ku mesu kaasi ka ku mbundu ku, yi lawu dya nzoluka yina twákadi yawu, twahangi mutindu wosu kikuma kya kulumona.
18 Tuzodikini thwisa mbala za lawu mu kulukinda, yi meni-meni Pholu, kaasi Satana wátukakidikisa.
19 Nati si wenina kivuvu kyetu, kyesi kyetu, mukhonzi wetu wa lulendu? Ka benu ku phi, ku mesu ma Pfumu wetu Yesu kilumbu kakwisa?
20 Eeh, benu lwenina khembu yetu yi kyesi kyetu.

3

1 Amana phi, bwosu twafwanaku hika mu kuhingila, hanga tuzengini twanangina kwetu betu hika ku Ateni[a],
2 amana tuluhitikini, phangi wetu Thimoti, mukwetu wetu wa kisalu kya Nzambi kikuma kya Musamu wa Bukheti wa Kidisitu; ndangu kaluzyamisa yi kuluheka kikesa kikuma kya mana matadidini lukwikilu lwenu.
3 Ndangu ka mutu ku kabwa mu kiwayi kyaki lubati mona. Kikuma, benu-benu

a **2:2 2:2** Mhb 16:19-24; 17:1-9. b **2:14 2:14** Mhb 17:5-6. a **3:1 3:1** Mhb 17:15-16.

luzayi mboti ni kyenina ndambu ku mana káyidika Nzambi kikuma kya betu.
4 Tangwa twákala kwena benu, twátekila
luzimbwala ni twanyókuka; amana
bwabuna phi busalamini bwosu buna
luzayidibwa.
5 Yi hakana ni, meni phi bwosu
ndendikiku hika mu kusipha mbundu,
phitikiki Thimoti mu kubonga tsangu za
lukwikilu lwenu. Hanga muhukumuni
kalusya nana mu kimeka, amana lombu
dyetu dyakala nana dyakhatu.
6 Kaasi buthwena kisi tuvutwakila Thi-
moti mu kutuka kwena benu; tsangu za
bukheti katunatinini zina zitadidi lukwik-
ilu lwenu, lungongu lwenu yi mabanza
mamboti mana lwisi kala mawu hika
kikuma kya betu. Katusamwani ni tsambu
ya lawu lwisi kala yawu ni lwatumona
hika, bwosu twisi kala betu phi yi tsambu
ya lawu mu kulumona hika benu.
7 Kikuma kya bwabuna, baphangi, hana
kati dya biwayi byetu byosu yi minyanga
myetu, tubongidini kikesa mwena benu
mu nzila ya lukwikilu lwenu.
8 Buthwena tubati zinga hika kikuma
bazyama lwenina mu kithwadi yi Pfumu.
9 Abweti tufwanini kuvutula matondu
kwena Nzambi kikuma kya benu, kikuma
kya kyesi kina kyosu lwisi tuheka ku mesu
ma yandi?
10 Phipha yi mwini, thwisi sambila yi
ngolu zoosu, ndangu katuyafwadila nzila
mu kulumona yi mu kuyika hika kina
kikondini muna lukwikilu lwenu.
11 Yambula yandi meni Nzambi, Tata
wetu yi Pfumu wetu Yesu batuyidikila nzila
tii yi kuna kwena benu.
12 Yambula Pfumu kakódisa amana
kavúdisa lawu lungongu luna lwenina
lwawu ha kati dya benu yi kwena batu
boosu, mu mbandu ya lwalu thwenina
betu kikuma kya benu.
13 Pfumu kazyamisa mbundu zenu
ndangu lwakala batu ba Nzambi amana
bakonda kifu ku mesu ma Nzambi wenina
Tata wetu, muna kilumbu kya kwisa kwa
Pfumu wetu Yesu yi babana boosu benina
ba yandi[b]. Abwabuna!

4

Kikalulu kina kyisi sephidisa Nzambi

1 Ku mana masadini, baphangi,
lwálonguka kedi kwena betu mutindu
wuna lulungini mu kukala yawu kikuma
kya kumusephidisa Nzambi; amana phi
bwabuna lubati dyatila. Kaasi buthwena,
tululombini amana tulubokwadidini,
muna zina dya Pfumu Yesu ni dyatilenu
hika bukheti kuhita muna bwabuna.
2 Kikuma luzayini khi mutindu wa mi-
longi twáluheka mituki kwena Pfumu
Yesu.
3 Luzolu lwa Nzambi lwenina bwabu:
lwakala batu ba Nzambi amana lwayam-
bula mbongi.
4 Mosi-mosi wa benu kazaya mu kusola
mukhetu muna mutindu wumosi watoma
yi wa luzitu;
5 konda kudiyambwadila tsatu za mbi za-
luyala, hanga baphani bana bakondi zaya
Nzambi.
6 Muna dyambu meni dyadidi, ka mutu
ku kasila phangi wandi khoni kondi loni
mu kuhuna. Pfumu kisi fundisa ku
byosu byabina. Tuluzimbwadikibwa kedi
bwabuna amana tulukebisi hika.
7 Mukuma, Nzambi kátutedilaku mu
mambu ma mvindu, kaasi muna kudito-
misa.
8 Yi hakana ni, wuna wubusini mi-
longi myami kabusiku mutu, kaasi Nzambi
kabusini, yandi-meni wuna wisi luheka
Kitembu Kyatoma wandi.
9 Kikuma kya mana matadidini lungongu
lwa kiphangi, lweku yi mupfunu wa kulu-
sonikina, mukuma, benu-benu, bálulonga
kedi kwena Nzambi muna mutindu wa
kudizola kwa benu yi benu.
10 Amana bwabuna lwisi hanga kwena
baphangi boosu bana benina muna
kinzunga kya Masetwani dyosu. Kaasi
tuluhekini kikesa, baphangi, ni lwenda
hika ku mesu[a].
11 Kalakenu yi kitya kya kuzingilaka mu
ngemba, mu kutadilaka mu mambu mana
matadidini benu-benu yi mu kusala bisalu
yi moku menu, bwosu tululongisidikibwa.
12 Ndangu lwalenga dyatila buna bwa
bukheti ku thwala ya batu ba ku phenza,
amana luyekaminaku kwena mutu.

Ngyisa ya Pfumu

13 Tuzodiku, baphangi, ni lwakala konda
kuzaya muna mana matadidini bafwa,
ndangu lukalaku mu kyadi hanga batu
bahika bana bakondini kivuvu.
14 Kikuma, yuka tukwikidini ni Yesu
wáfwa amana wáfutumuka, mutindu wu-
mosi, tukwikidini ni Nzambi kafútumuna
phi, ha kimosi yi Yesu, babana bakwisa fwa
mu kukwikilu mwena yandi.
15 Kikuma, talenu mana tuluzimbwa-
dini, bwosu yenina ndinga ya Pfumu:
betu twakála mu luzingu, twatékidilaku
keti koma batu babana bátekila fwa, mu
kilumbu kya kwisa kwa Pfumu.

b **3:13 3:13** Masonuku mahika mazimbundini: "yi banzyo bandi".
a **4:10 4:10** 2Ko 1:16.

16 Mukuma tangwa wahanama muswa
mu ndinga ya ngolu, ndinga ya kaphita wa
banzyo yayukalakana, phungi ya Nzambi
yabula amana Pfumu yandi-meni katuluka
ku zilu; babana bamana fwa mwena Kidis-
itu batókama batheti.
17 Ku manima, betu thwenina mu
luzingu, twazánguka ha kimosi yi bawu
muna matuti kikuma kya kutundakana yi
Pfumu muna muphephi. Amana bwabuna
twakwata kadila yi Pfumu bilumbu
byosu[b].
18 Dihekakenu kikesa benu yi benu muna
ndinga zazi.

5

1 Baphangi, kikuma kya kilumbu yi
tangwa, lweku yi mupfunu ni balu-
sonikina.
2 Kikuma, luzayini benu-benu buna bwa
bukheti ni kilumbu kya kwisa kwa Pfumu
kyakála mu kithulumukina hanga mwifi
muna kisuku[a].
3 Tangwa bazimbula batu: «Ngemba yi
talala bikotini», amana kuzangana kwisi
kota mu kithulumukina hakana henina
bawu, hanga ndunza za kubuta kwena
mukhetu wenina ku kifundu. Amana ka
mutu ku wafwána mu kuhengamaza.
4 Kaasi benu, baphangi, lweku mu
mudima, ndangu kilumbu kyakina
kilukadilaku kya kithulumukina hanga
mwifi.
5 Mukuma benu boosu lwenina bana ba
kikhya yi bana ba mwini. Lweku bana ba
phipha keti bana ba mudima.
6 Yi hakana ni, tunimbaku hanga batu
bahika, kaasi tukalenu batemuna amana
tukalenu ha tambu.
7 Mukuma babana bisi nimba, mu
phipha bisi nimba, amana babana bisi
dizedisa, mu phipha bisi dizedisa.
8 Kaasi betu thwenina batu ba mwini,
tukalenu ha tambu. Tuvwatenu lukwikilu
yi lungongu hanga miledi mya bisengu
misi sweka thulu, amana kivuvu kya luhu-
lusu hanga phwa[b].
9 Kikuma Nzambi kátuyidikilaku ku
khabu zandi, kaasi kikuma kya kutambula
luhulusu mwena Pfumu wetu Yesu Kidis-
itu;
10 wuna wafwa kikuma kya betu ndangu
kalenga tuzingisa ha kimosi yi yandi
kilumbu kakwísa, twakala ba moya kondi
loni bafwa.
11 Yi hakana, dibwisakenu mbundu
muna lukwikilu benu yi benu amana
disadisakenu mu kukola mu kimvuka
bwosu lwisibwa hangila kedi.

Milongi yi mboti ya tsuka

12 Baphangi, tululombini mu kuzitisaka
batu babana bisi diheka phasi ha kati dya
benu, babana káheka Pfumu kiyeka kya
kulutwadisaka yi kya kululwengisaka.
13 Bazitisakenu lawu amana bazolakenu,
kikuma kya kisalu kya bawu. Zingilenu mu
ngemba hana kati dya benu.
14 Tuluhekini kikesa, baphangi:
lwengisakenu batu bakonda luzitu,
hanakenu kikesa kwena batu bana beku
yi kikesa, sadisenu batu bana balembwa,
siphulenu mbundu kikuma kya boosu.
15 Tekikenu matu ni mutu kavutulaku
mbela kwena mukwawu; kaasi sandakenu
kosu tangwa mu kuhangaka bukheti, benu
yi benu yi kwena mutu wosu.
16 Sangwalakenu bilumbu byosu.
17 Sambilakenu konda kulembwa.
18 Vutulakenu matondu mu mambu
moosu kwena Nzambi. Yi bwabuna kisi
zola Nzambi muna luzingu lwenu mwena
Kidisitu Yesu.
19 Lukakidikisaku mihangu mya
Kitembu.
20 Lulewulaku misamu mya bambikudi.
21 Zyaminenu bima byosu buna bwa
bukheti, kaasi simbidilenu kina kyenina
kya bukheti;
22 amana dikandenu ku mbi yi mitindu
mya yawu myosu.
23 Yambula Nzambi wa ngemba kalutam-
bika yandi-meni mu luzingu lwenu lwosu.
Yambula kimutu kyenu kyosu, kitembu,
moya yi lutu byakala konda kifu kikuma
kya kilumbu kina kakwísa Pfumu wetu
Yesu Kidisitu.
24 Yandi wulutedini kenina wa kusila
mbundu, amana kalúngisabwa phi.
25 Baphangi, sambilakenu phi kikuma
kya betu.
26 Hanenu mboti mosi yatoma kwena
baphangi boosu.
27 Yilubokwadidibwa, muna zina dya
Pfumu: tangisenu mukanda wawu kwena
baphangi boosu.
28 Yambula khenda za Pfumu wetu Yesu
Kidisitu zakala yi benu.

---

b **4:17 4:17** 1Ko 15:51-52. a **5:2 5:2** Mth 24:43; Luk 12:39; 2Pi 3:10. b **5:8 5:8** Yes 59:17; Efs 6:11-17.

Mukanda wa zodi kwena bisi Tesalonika
2Tesalonika
Khotidi ya mukanda

Muna mukanda wa zodi kwena bisi Tesalonika, thumwa Pholu kabati vutukila dyambu dimosi dina katekila zonzila muna mukanda wandi wuna wa theti: dyambu ditadidini ngisa ya khembu ya Kidisitu. Dyambu meni dina dibati baningisa ngolu bakwikidi ba ku Tesalonika. Kikuma, bahika hana kati dya bawu, bisi banza ni kilumbu meni kina kyalungila kedi (2:2), bakwawu bisi banza ni khaniku kedi kilungila; bakwawu hika bisi bwisa mu kusala kikuma kya kuleya kwa kilumbu meni kina amana bisi zingila muna mamana bisi sala batu benina mu kisalu (3:6-12). Mukanda wawu wubati songisa mabanza ma khatu mana misi vwadingisa Dibundu dya Tesalonika.

Bitini bya mukanda wawu byenina bwabu:

- Thumwa kayandikidini mu kuvutula matondu kwena Nzambi kikuma kya lukwikilu yi lungongu luna bisi songila bakwikidi ba ku Tesalonika; muna tangwa meni dyadina, kabati lomba kwena Nzambi ni kabaheka kwikama muna kisalu kina babatedila (1:1-12).
- Muna mbala yimosi kunima, wuvutwakidini dibanza dya kisina ditadidini mukanda wawu, disongidila ni dilongi ditadidini kwisa kwa khembu kwa Kidisitu. Khembu yayina yatekilaku monika ku thwala kudimonikisa kwa mutu wa ngituka, «Mutu wa mbi», wuna wabasisa ngyengu ku thwala ya Nzambi yi matendu kwena Kidisitu (2:1-12).
- Ku thwala ya kudikutumuna kwa ngolu za Mbi, bulungi ni bakwikidi bazingila muna kwikama dya bawu kwena Musamu wa Bukheti amana balembwaku mu kusambila (2:13—3:5)
- Kunima, yi tsikiningi yosu, thumwa kabati zimbula kwena babolu amana wubasidingisi ni babonga kikalulu kya basadi ndangu bakalaku mu kiyeka kya mutu (3:6-15).
- Lusakumunu yi mboti, byawu bitsukisini mukanda wawu mu khufi (3:16-18).

Mukanda wawu wubati lomba kwena bakidisitu, babanzaku ni batudi kedi hana bisi sila mbundu, kihingila kya bawu kyalendaku bakakidikisa mu kuzingaka luzingu lwa kosu kilumbu. Ndinga yilutini mupfunu: «Honi mutu kazodiku kusala, kadyaku phi.» (3:10). Yayina ndinga yibati kebisa mutangi wa mukanda ku thwala ya dibanza dyosu dina dya kufwanikisa lukwikilu yi kutina kyana yi biyeka bina kisi hana Nzambi kwena batu bandi muna luzingu lwa bilumbu byosu.

Mboti

1 Pholu, Silasi yi Thimoti.

Kwena Dibundu dya bisi Tesalonika dina dyenina mwena Nzambi Tata wetu yi kwena Pfumu Yesu Kidisitu:

2 Yambula Nzambi, Tata wetu, yi Pfumu Yesu Kidisitu baluheka khenda yi ngemba.

Pfundusu basila kikuma kya kilumbu kya ngisa ya Kidisitu

3 Tufweti vutulaka matondu kwena Nzambi kosu tangwa, kikuma kya benu, baphangi; amana bwabuna bwenina bwalunga, mukuma lukwikilu lwenu lubati vula lawu amana lungongu luna lwenina lwawu benu boosu mwena benu yi benu, lwakolaka kosu tangwa.

4 Yi hakana thwenina yi lulendu kikuma kya benu muna Mabundu ma Nzambi, kikuma kya kikwamina kyenu yi lukwikilu lwenu muna minyanga myenu myosu amana yi muna biwayi bina lwisi kwamina.

5 Byabina byenina bidimbu bya pfundusu ya masonga ya Nzambi; ndangu lwamonika balunga mu Kipfumu kya Nzambi kina lunyokwamina.

6 Kikuma, yuka bwa kyedika, Nzambi kenina masonga: kafuta kiwayi muna kiwayi kwena babana bisi luyukisa kiwayi.

7 Amana kwena benu lubati nyokuka, Nzambi kaluheka talala ha kimosi yi betu, kilumbu kamonika Pfumu Yesu ku zilu yi banzyo bandi ba ngolu.

8 Kakwisila muna muleku wa mbawu, mu kuhana ndola kwena babana bazayiku Nzambi[a] yi babana bisiku lemvuka ku Musamu wa Bukheti wa Pfumu wetu Yesu.

9 Babana babonga ndola yina yilungini, kuzangana kwa mvula yi mvula, kyana yi Pfumu yi ngolu za khembu yandi[b],

10 kilumbu kakwisa kikuma kya kumukembisa kwena batu bandi batu ba Nzambi, amana bamubakula yi ngituka kwena boosu babana bafwana mu kukwikila mwena yandi. Amana benu phi lwakwala muna thalu ya bawu, mukuma lwakwikila musamu wuna twalusamwana.

11 Yi hakana thwisini lombila phi kosu tangwa kikuma kya benu. Ndangu Nzambi wetu kalumona balunga ku mbila yandi.

a **1:8 1:8** Yes 66:15. b **1:9 1:9** Yes 2:10, 19, 21.

Amana kalungisa, muna ngolu zina zilutini, sunga dyosu dya buweti yi muhangu wosu wa lukwikilu.

12 Mukusya ni, zina dya Pfumu wetu Yesu bakembisiladya mwena benu, amana benu phi mwena yandi. Bwosu zenina khenda za Nzambi wetu yi za Pfumu Yesu Kidisitu.

2

Mana matékidila ngisa ya Pfumu

1 Amana kima tululombini, baphangi, kikuma kya ngisa ya Pfumu Yesu Kidisitu yi lukutakanu lwetu bela-bela yi yandi[a]:

2 yuka mutu kaluzimbwala ni kilumbu kya Pfumu kifwanini, lumukwikilaku, luzakamaku tswatsu, luditanikinaku baluvumwasa mbundu keti kuluyukisa bweya ku mbikutulu, ku musamu kondi loni ku mukanda wumosi wutukini kwena betu.

3 Ka mutu ku kaluhuna keti mu khi mutindu. Mukuma bulungi theti ni batu babwisa malongi ma Kidisitu amana Mutu wa mbi kadimonikisa, yandi wuna wátangama mu kuzangana.

4 Yandu yandu katéndisa kyosu kina bisi fukamina batu, bisi mona phi hanga nzambi. Amana kakwenda kota tii yi muna kikumbu kya Nzambi kikuma kya kuzakala mwamuna yi kudisongila yandi meni hanga Nzambi[b].

5 Lubatiku yubuka ni yíluzimbwalabwa kedi ha yíkala hika kwena benu?

6 Kinga buthwena, luzayini kima kina kyisi mukwata ndangu kamonika muna tangwa dyandi.

7 Mukuma diswekamu dya Mbi mu kisalu dyenina kedi; bulungini lwesi ni yanduna wuna wisi mukwata buthwena kakatuka.

8 Hanana kakwisa lubula Mbi, wuna kahónda Pfumu Yesu kuna lwanda lwa munwa wandi, kamúkitula kima kya phamba muna khembu ya ngisa yandi[d].

9 Mbi kakwísa yi ngolu za Satana, kahanga mitindu myosu mya biphadi yi bidimbu yi bithondu bya bukamvi;

10 amana kahánga mbi muna mitindu myosu mya bukamvi kikuma kya kuhukumuna babana bisi kwenda mu kutota kwa bawu. Badítotisa kikuma bátambwasaku lungongu lwa kyedika mukusya ni balenga huluka.

11 Amana kikuma kya bwabuna Nzambi kabahitikidini ngolu zimosi za kuditotisila zina zibati balundika mu kukwikila ku bukamvi.

12 Ndangu babafundisa boosu babana bákwikilaku kyedika, kaasi bábonga tsambu ku kayengu.

Nzambi wálusola ndangu lwahuluka

13 Kikuma kya betu, baphangi batondama, benu babana katekila zola Pfumu hanga kabu dya theti, tufweti vutulaka matondu kosu kilumbu kwena Nzambi kikuma kya benu. Mukuma Nzambi kálusola kuna luyanduku kikuma kya luhulusu, muna nzila ya kuditambika kwa Kitembu wuna wisi lunatisa luzingu lwatoma yi lukwikilu lwenu mwena kyedika.

14 Muna bwabuna phi kálutedila Nzambi muna nzila ya Musamu wa Bukheti wa betu; ndangu lwabongila khembu ya Pfumu wetu Yesu Kidisitu.

15 Yi hakana ni, baphangi, zyamenu ngolu amana simbidilenu mikuku myami tululongini, keti ku ndinga keti loni ku mukanda.

16 Yambula, yandi-meni Pfumu wetu Yesu Kidisitu yi Nzambi, Tata wetu, wuna wátuzola amana wátuheka, muna nzila ya khenda, kikesa kimosi kya mvula yi mvula yi kivuvu kimosi kya bukheti,

17 baluheka kikesa muna mbundu zenu, amana balusyamisa muna mihangu mya bukheti yi muna ndinga za bukheti.

3

Kusyamisa mu lombilu

1 Ku tsuka, baphangi, lombilenu kikuma kya betu, ndangu ndinga ya Pfumu yayalangana tswatsu amana bakumisaya bwosu yenina yawu kwena benu.

2 Amana ndangu twakutumuka ku moku ma bandwandwa yi batu ba mbi. Mukuma boosu beku yi lukwikilu.

3 Kaasi Pfumu kenina wa kusila mbundu. Kalúsyamisa amana kalúlema ku moku ma Mbi[a].

4 Twenina yi kikwamina mwena Pfumu kikuma kya benu ni lubati hanga amana lwahánga hika mana tubati lulomba mu kusala.

5 Yambula Pfumu katwadisa mbundu zenu ku lungongu lwa Nzambi yi ku kikwamina kina kisi hana Kidisitu.

Mupfunu wa kusala hanga thumwa

6 Baphangi, tulusendini mu zina dya Pfumu wetu Yesu Kidisitu: diyekulenu yi phangi wosu wuna wisi dyatila mu mvwalangani amana kisiku zitisa mikuku mina twábaheka.

---

a **2:1 2:1** 1Te 4:15-17. b **2:4 2:4** Tan 11:36; Yez 28:2. d **2:8 2:8** Yes 11:4. a **3:3 3:3** Mth 6:13; Ywn 17:15.

7 Luzayini benu-benu abweti bufwanini
mu kulanda mbandu ya betu. Mukuma
tuzingidikiku mu luzingu lwa bamolu ha
kati dya benu.
8 Tudikiku madya ma mutu mu phamba;
kaasi, mu lombu yi kulembwa, tusadikini
phipha yi mwini mukusya ni tuyekami-
naku kwena mosi wa benu[b].
9 Heku ni tukadikiku yi muswa, kaasi
tuzodikini ni twaluheka mbandu mosi ya
kulanda mwena betu-betu.
10 Amana kikuma, ha tukadikini kwena
benu, tuluhekikini mulongi wawu: «Honi
mutu kazodiku kusala, kadyaku phi[d].»
11 Kinga tubati yuka ni bamosi hana
kati dya benu babati dyatila mu mvwalan-
gani, babatiku sala kima, amana kisalu kya
bawu kaka bakotidilaka batu bahika.
12 Kwena batu babana tubati senda
amana tubati baheka kikesa muna zina
dya Pfumu Yesu Kidisitu: basalaka kisalu
muna talala amana badya madya mana
balúmbula muna kyusa kya bawu-meni.
13 Kikuma kya benu, baphangi, lulemb-
waku mu kuhangaka bukheti.
14 Ho ni mutu kalemvukiku ku mama tuz-
imbudini muna mukanda wawu, musim-
bululenu bukheti, amana lukalaku yandi
hika keti mu kikhunda kimosi, ndangu
tsoni zalenga mukwata.
15 Kaasi lumukitulaku hanga mbeni,
kaasi mulwengisenu hanga phangi.

Lusakumunu yi mboti

16 Yambula Pfumu wa ngemba kaluheka
yandi-meni ngemba muna tangwa dyosu,
mu mutindu wosu. Yambula Pfumu kakala
yi benu boosu.
17 Meni-meni Pholu, tsonikini mboti
yayi, dyadina koku dyama muna mikanda
myama myosu. Yayina tsonikini yama.
18 Yambula khenda za Pfumu wetu Yesu
Kidisitu zakala yi benu boosu.

b **3:8 3:8** Mhb 20:34; 1Te 2:9.
d **3:10 3:10** 1Te 4:11.

Mukanda wa theti kwena Thimoti
1THIMOTI
Khotidi ya mukanda

Khumbu ya Thimoti yisi tumbuka mbala za lawu mu mukanda wa Mihangu mya Bathumwa yi muna mikanda mya Pholu. Kikuma Thimoti, musindikidi wa Pholu ka̍kala mu kisalu kya Nzambi. Kámusindikila muna bitumu byandi bya lawu. Bitumu bya phasi lawu bakala mutuma kwena Pholu, mu kingenga, ku Tesalonika yi kuna Khoditu.

Mikanda myodi bámuhitika Thimoti. Básonikamya, hana mipfundila mya lukwikilu lwa bakidisitu basikudimya kedi. Butadidini, buthwena, kusya mu ndonga mambu ma Mabundu yi kuzyamisa lukwikilu lwa mawu.

Mukanda wa theti wubati hana ndongisila kwena bakidisitu, kwena bathwadisi ba kimvuka, yi kwena yandimeni Thimoti.

Bakidisitu ba lawu bisi longa yi bifu (1:3-7; 4:1-4; 6:3-5). Bisi banza ni bima bya tsi mbi byenina. Yi hakana bisi bwisila longu yi kudya madya mahika. Kinga, byosu bina káhanga Nzambi mboti byenina. Thimoti kafweti bambukisa mamana kwena bakidisitu.

Bimvuka bya bakidisitu bidiyidikini. Byenina yi bathwadisi. Babana benina bapfumu ba bimvuka; basadi bana bisi basadisa yi babana phi bisi sadisa baphutu, bambefu, bambuta ba mabundu babana bisi twadisa yi kulonga muna bimvuka.

Bimvuka meni byabina byenina yi mupfunu wa kuzingila mu talala amana babatambwasa muna tsi yosu. Mubindudi wa mukanda kabati hana milongi mitadidi bisambu yi mutindu wa kusadila bisambu (khaphu ya 2). Kabati songila phi mutindu wuna fwani bazingila bathwadisi (khaphu ya 3).

Thimoti kenina mwana bábuta kwena tata wa mungeleki yi ngudi wa mukidisitu wa kisina kya Bayuta. Pholu wámulonga amana kenina kikuma kya yandi hanga mwana. Hanga wukituki mutwadisi, mbuta wa Mabundu. Mukanda wubati mulomba mu kukala musadi wa bukheti wa Yesu Kidisitu. Mukanda wubati musongila buna bulungi mu kutsasa batu muna kimvuka, yi mana kafweti longa yi kulomba kwena kosu mutu (khaphu ya 4 yi kuna 6).

Mboti

1 Pholu, thumwa wa Kidisitu Yesu mu
kitumu kya Nzambi, Muhuludi wetu, yi
Kidisitu Yesu, kivuvu kyetu.

2 Kwena Thimoti[a] mwana wama wa
kyedika mu lukwikilu: khenda, kheni yi
ngemba bituki kwena Nzambi, Tata, yi
kwena Kidisitu Yesu, Pfumu wetu.

Kukebisa kikuma kya malongi ma luvunu

3 Bwosu yíkuhekila kikesa ha yíkala ku
Masetwani, ni wanangina ku Efesu ndangu
wabakandisa batu babana babati longa
malongi ma luvunu,
4 amana balandikilaku bingana-ngana
keti ndonga ya butuka yakonda tsuka yina
yisi nata tendu hana henina kisalu kya
Nzambi, kina kibati salama mu lukwikilu.
5 Kisina kya kukebisa meni kuna, kyen-
ina zola dina dyisi tuka ku mbundu ya
kasemi, ku katsatsa ka kasemi yi lukwikilu
lwakonda bukavungalosi.
6 Ndambu ya batu bahika bátota, amana
báditotisa mu mameni ma phamba.
7 Bazodi bakituka balongi ba mitsiku
kaasi bisiku bakisa mana bisi zonza,
keti mambu mamana bisi tambwasa kya
makulu.
8 Eeh, tuzayibwa ni mitsiku myenina
mya bukheti, yuka ni twasadilamya mu
mutindu wuna wulungini;
9 Tuzayibwa phi ni mitsiku
myásalamaku kikuma kya mukwa ma-
songa, kaasi kikuma kya bandwandwa yi
bakolami, batu bambi yi basumuki, basafu
yi bazangi, bahondi ba batata yi bahondi
ba bamama, baba bisi honda batu,
10 bita-mbongi, bayakala bana bisi
dinimbisa yi bakwawu bayakala, batu
baba bisi sala kikhita kya bahika, bakwa
bukamvi, batu baba bisiku zenga ndefi ya
masonga yi mambu mahika mama misiku
fwanana yi malongi ma kyedika,
11 malongi mafwanana yi Musamu wa
Bukheti wa khembu ya Nzambi wa kyesi
wuna kápheka meni Pholu.

Kukala kabanzi ku mamboti ma Nzambi

12 Yimuvutwadi matondu lawu Kidisitu
Yesu Pfumu wetu wuna wuphekini ngolu.
Mukuma wámbona ni walunga yenina; yi
hana katsidini mu kisalu,
13 meni yandu yikala musafula theti, ku-
munyokuna yi kumutukwana. Kaasi yandi
wángyukila kheni, mudyambu yikalaku
zaya mambu yikala sala, kukonda kwa
lukwikilu[b].

a **1:2 1:2** Mhb 16:1.

b **1:13 1:13** Mhb 8:3; 9:4-5.

14 Amana khenda za Pfumu wetu zábasa,
hakimosi yi lukwikilu yi zola dina dyenina
mwena Kidisitu Yesu.
15 Ndinga yayi yenina ya kyedika,
bafweti tambwasaya: Kidisitu Yesu kísa ha
tsi yayi kikuma kya kuhulula basumuki;
muna kati dya bawu, meni yenina wa mbi
kuhyoka boosu.
16 Kaasi kikuma kya bwabuna, muna
sipha dya mbundu wángyukila kheni,
ndangu mwena meni, yenina wa mbi ku-
luta boosu, kuna thwala batu balanda
mbandu ya meni, bakwikila mwena Kidis-
itu Yesu, ndangu babonga moya wa mvula
yi mvula.
17 Amana kwena Kyamvu wa mvula yi
mvula, wuna wisiku fwa, wuna wisiku
monika, Nzambi mosi, kabonga luzitu yi
lukumu mvula yi mvula! Abwabuna!
18 Kima yikutumi ngeyi mwana wama
Thimoti, kituma meni kina kifwanani yi
mbikutulu zina batekila samuna kikuma
kya ngeyi; ndangu ha walándilaza, wan-
wana muzingu wa bukheti,
19 wasimbidilaka lukwikilu lwaku yi kat-
satsa ka kasemi, kakana bakonda yukila
batu bahika amana bamani totisa lukwik-
ilu lwa bawu.
20 Mukati dya bawu thwenina yi Kimeni
yi Lekizandi; babana yíbalambula[d] kedi
kwa Satana ndangu bazaya ni ka mboti ku
mu kulewulaka Nzambi.

2

Malongi matadidini lombilu

1 Kima kya theti yiluhekidini kikesa, lwa-
hanaka bizitu byenu, bilomba, lwabok-
wadilaka yi kuvutulaka matondu kikuma
kya batu boosu,
2 kikuma kya bakyamvu yi kikuma kya
boosu babana benina yi biyeka, ndangu
twalenga kala yi luzingu lwa talala yi luzitu
lwosu muna kuyekamina kwena Nzambi.
3 Bwabuna bwenina bukheti amana
kisibwa tambwasa Nzambi, Muhuludi
wetu,
4 wuna wisi zola ni batu boosu bahuluka
amana balenga tula mu kuzaya kyedika[a].
5 Mukuma Nzambi mosi kenina, amana
phi mukhundikisi[b] mosi kenina hana kati
dya Nzambi yi batu, mutu meni wuna
kenina Kidisitu Yesu,
6 yandi wádihana yandi-meni hanga
thuka kikuma kya batu boosu: kyakina
kimbangi kyáhanama muna tangwa dya
kyawu[d].
7 Kyakina bángyadikila meni, yikala
mbambala, thumwa [e] yi kiyeka kya ku-
longa, kwena babana bakondi kala Bayuta,
lukwikilu yi kyedika. Nzonzibwa mu
kyedika, phuniku.
8 Kikuma kya bwabuna, nzodi ni
bayakala boosu balombilaka kosu homa,
bathutaka ku zilu moku ma bawu ma
kasemi, konda kukalaka yi khabu keti
tendu.
9 Kitesu kimosi phi, bakhetu bavwataka
mutindu wa bukheti, wa luzitu, konda
kudizatisa; badihandaku tsuki, keti
bilunga bya wolu yi misanga keti miledi
mihiti thalu[f],
10 kaasi bavwata mihangu mya bukheti,
bwosu buna bufwanini kwena bakhetu
babana bisi monika ni bisi dihana kwena
Nzambi.
11 Bakhetu bafweti yukaka malongi mu
talala yi kulemvuka kwosu.
12 Phaniku muswa kwena bakhetu mu
kulonga, ho loni kubonga kiyeka ku thwala
ya bayakala; bafweti kala talala.
13 Kikuma, Atamu watheti batekila sala,
Evwa ku manima nana.
14 Amana ka Atamu ku wáhunakana,
kaasi mukhetu, yandi wáhunakana,
wákolama ku mutsiku wa Nzambi[h].
15 Kaasi mukhetu kahúlukila muna bana
babana kabúta, ho ni kakwamina muna
lukwikilu, muna lungongu yi muna kudit-
omisa, ha kimosi yi kudikengaka.

3

Batwadisi ba Dibundu

1 Ndinga yayi yenina ya kyedika: Honi
mutu kasola kukala mutwadisi, kisalu kya
kitoku lawu kasodi.
2 Bulungi ni mutwadisi kakala konda
kikalu, kafweti kala yakala wákwela
mukhetu mosi, kisiku lutikisa kitesu,
kadikengaka, kadizitisaka, kayambaka
batu, kazaya kulonga,
3 kadihanaku mu kunwa malafu,
kakalaku mukwa kingolu-ngolu; kaasi
kakala mutu wa talala, mutu wa ngemba,
kazolukaku mbongu;
4 katwadisaka bukheti nzu yandi amana
bana bandi balemvukaka, mu luzitu lwosu.
5 Amana, honi mutu kisiku twadisa
mboti batu benina muna nzu yandi, abweti
kalenda twadisila Dibundu dya Nzambi?
6 Kakalaku mukidisitu wa pha; kondilo
kaditsikisaka nana mu lulendu hanga ku

---

d **1:20 1:20** Haka, Pholu kabati zimbula ni kazodiku kuhana muswa kwena bawu boodi mu kukala hika mu kati kya Dibundu. a **2:4 2:4** Yez 18:23. b **2:5 2:5** Yesu kenina mukhundingisi ha kati dya betu yi Nzambi. Disongidila ni wuna wisi tukhundingisa. d **2:6 2:6** Mth 20:28. e **2:7 2:7** 2Th 1:11. f **2:9 2:9** 1Pi 3:3. h **2:14 2:14** Kuyandika 2:7,21-22; 3:1-6.

tsuka kabonga nana ndola bwosu yina ya kiphidi-mutu.
7 Bulungini kakala yi kimbangi kya mboti kwena batu babana bakondi kala bakwikidi, ndangu bamulewulaku amana kabwa nana mu mutambu wa kiphidi-mutu[a].

Basyelu

8 Basyelu phi mutindu wumosi, bulungini bakalaka batu ba luzitu amana bakalaku batu ba ndinga zodi; balendaku dihanaka ku malafu ata kusosa miluta mya luvunu;
9 bafweti simbidila diswekamu dya lukwikilu muna katsatsa ka kasemi.
10 Babazyamina theti ku thwala ya kusala kisalu, yuka ni bakala batu bakonda kikalu.
11 Mutindu mosi phi, bakhetu bafweti kala bana bisi zitisa, konda mbonzi, bisiku hitikisa kitesu, batu bisi sila mbundu mu mambu moosu.
12 Basyelu bafweti kwela kaka mukhetu mosi amana batwadisaka bukheti bana ba bawu yi nzu ya bawu meni.
13 Mukuma basyelu babana bá́salakya bukheti kisalu bá́bazatisa yi kikumbwala kya lukwikilu kina kyenina mwena Kidisitu Yesu.

Kitsweki kya mbuta

14 Yikusonikini mukanda wawu yi kivuvu ni ka thama ku, yikwísa kutala.
15 Kaasi honi yizyeta, wazá́ya khi bikalulu wakadiki byawu mu nzu ya Nzambi, yina yenina Dibundu dya Nzambi wa moyu, yina yenina kunzi amana disi zyamisa mambu ma kyedika.
16 Eeh, bulungi lwazayabwa, diswekamu ditadidini mambu ma kinzambi dyenina dya mbuta:
Kidisitu,
kisa monika mu lutu lwa kimutu,
wá́dimonikisa mutu wa masonga muna nzila ya Kitembu Kyatoma[b],
amana banzyo bá́mumona.
Batu bá́yadingisa musamu wa Kidisitu ha kati dya babana bakondi kala Bayuta,
bá́mukwikila kwena batu ba tsi,
bá́mutombula mu khembu ya ku zilu.

4

Malongi ma luvunu

1 Kinga Kitembu kazonzibwa wengele: muna matangwa ma tsuka, batu bahika batótisalwa lukwikilu ndangu benda dihana ku bitembu byabina byisi hukumuna yi ku malongi ma bitembu bya mbi,
2 muna mutindu wa kavungalosi ka babana bisi longa mambu ma bukamvi, katsatsa ka bawu meni kenina ka zina ku kisengu kina kisi bema yi mbawu ya kabengi.
3 Batu babana bisi longa ni batu bakwelaku amana bisi bwisa ni badyaku bima byabi ká́sala Nzambi, kinga Nzambi ká́sadilabya ndangu, babana benina bakwikidi, bazayi phi kyedika, badyakabya mu kuvutulaka matondu.
4 Kinga bima byosu ká́sala Nzambi byenina bya bukheti[a], amana kweku ata kima kimosi bafwani kulosa, yukani badyabya mu kuvutulaka matondu kwena Nzambi.
5 Kikuma byosu byenina byasambuka muna ndinga ya Nzambi yi muna lombilu.

Musadi wa bukheti wa Yesu Kidisitu

6 Ho wabalongaka baphangi bakidisitu malongi mamana, wakála musadi wa bukheti wa Kidisitu Yesu; wuna wisi longuka ndinga za lukwikilu yi malongi ma bukheti mamana wisi bonga kedi mbotimboti.
7 Kaasi wutambwasakaku phandi za phamba, mameni ma bambuta ba bakhetu mana matadidiku lukwikilu. Dihanaka theti mu mambu ma kinzambi.
8 Mukuma tsaka za lutu zenina bukheti mu mambu makonda mupfunu, kaasi mambu ma kinzambi menina mupfunu mu mambu moosu: menina yi bilangi bya luzingu, kikuma kya luzingu lwa buthwena yi bilumbu bya ku thwala.
9 Ndinga yayi yenina ya kyedika amana yafwana mu kutambwasa kwena boosu:
10 Kikuma, ho tubati diyangisa yi kunwanaka, mudyambu thwisi sya kivuvu kyetu mwena Nzambi wa moyu, wuna wenina Muhuludi wa batu boosu, batheti bakwikidi.
11 Tala mamana yikusendini mu kulongaka.
12 Ka mutu ku kalewula kingunza kyaku; kaasi ngeyi kala mbandu kwena bakwikidi, muna ndinga, muna khadidi, muna zola, muna lukwikilu yi muna kasemi.
13 Yikuna yikwisila, dihanaka mu kutangaka Masonuku ha mesu ma batu[b], mu kuhanaka kikesa yi mu kulongaka.
14 Wulewulaku kabu dina wá́tambula mu nzila ya khenda dina wenina dyawu, dina wá́bonga muna nzila ya mbikutulu,

a **3:7 3:7** Tit 1:6-9. b **3:16 3:16** Lom 1:4. a **4:4 4:4** Kuy 1:31. b **4:13 4:13** Kutanga kwaku kwa Masonuku ku mesu ma batu kwá́kala hanga kutanga kuna bakala sadila mu nzu ya kimvuka Bayuta.

tangwa bákusya moku kwena kibuka kya bambuta.
15 Simbidila mambu mama, dihana mu kisalu kyaki ndangu babana babati kuyuka bamóna ni kosu kima wubati sala, ku thwala kibati kwenda.
16 Dikengaka ngeyi meni yi muna malongi maku; sikila mwamuna. Mukuma ha wasadiki bwabuna, wadíhulula ngeyimeni hakimosi yi babana bisi kuyuka.

5

Mambu ma kusala kwena bakwetu

1 Wukayaku mununu mu khabu, kaasi muheka kikesa hanga mbedi ni tata waku[a]. Basyamisa bangunza hanga baphangi,
2 binunu bya bakhetu hanga bamama, bandumba hanga baphangi ba bakhetu, yi kusema kwosu.
3 Basadisa mboti-mboti bafwidi ba mukwandi.
4 Ho mufwidi kakala yi bana kondilo yi batekulu, bulungi mboti bayandika kusongila bifu bya kinzambi muna kati kya nzu ya bawu amana babasadisaka binunu bya bawu; mukuma bwabuna kisi tambwasa Nzambi.
5 Mufwidi wa mukwandi, yandi wuna wásala yandi hika, wasya kivuvu kyandi mwena Nzambi; kisi kwamina phipha yi mwini muna bizitu byandi yi muna bisambu.
6 Kaasi mufwidi yandu wisi zingila mu tsambu, wafwa kedi mbatanana kisi monika ni moya kenina.
7 Tala mambu mama yikutumini mu kubasonikina, ndangu bakala konda kikalu.
8 Amana ho mutu wisiku sadisa biwutu byandi, theti-theti babana benina mu nzu yandi, wutunilwa lukwikilu, wa mbi lawu kuluta wuna wukondi kala mukwikidi.
9 Mufwidi, ku thwala ya kumusonikisa mu ndonga ya bafwidi, bulungi kakala yi mvula kuluta makumi sambanu, kakala phi mukhetu bákwela kwena yakala mosi;
10 kakala phi yi kimbangi kya mihangu mya bukheti: mutindu wuna kakala tsatsila mboti-mboti bana bandi, kakala yambila batu ku nzu, kakala sukwala bitambi bya batu ba Nzambi[b], kikuma kya bwabuna kakala yakidila batu babana bákala mu phasi yi mutindu wuna kakala dihanina mu kosu mihangu mya bukheti.
11 Kikuma kya bafwidi baba beku kedi bambuta, lubasonikisaku ku mukanda; kikuma ha bayuka hika tsambu ya kukwela, badihanaku kwena Kidisitu
12 amana dyakala ni babafundisa kikuma kya buna babebisini mutindu wa theti wa kudihana kwena Kidisitu.
13 Dikwawu phi, bwosu benina bamolu, basanda benda kangala mu nzu za lawu, bwosu batsúkinaku lwesi mu kukala bamolu, bazonziki lawu amana bakotiki kosu dyambu, bazonzaka ata mambu mana mafwaniku mu kuzonza.
14 Kikuma kya bwabuna, yizóla ni bangunza ba bafwidi bakwelaka, babuta bana, bakala batwadisi ba bukheti muna nzu za bawu; ndangu bamuheka nana nzila mbeni ya kwenda tuhuna musamu.
15 Mukuma kwenina yi bafwidi bahika baba batoti kedi mu kulanda Satana.
16 Ho mukwikidi mosi wa mukhetu kakala yi biwutu byandi bya bafwidi, kabasadisaka amana Dibundu dibongaku kiyeka, ndangu Dibundu kalenga sadisa lwesi baba benina kyedika bafwidi.
17 Kwena bambuta ba Dibundu bana bisi twadisa bukheti, bulungi babahekaka luzitu[d] mbala zodi, kuluta lawu babana bisi dihana lawu mu Ndinga ya Nzambi yi mu kulonga.
18 Kikuma Masonuku mazonzini: «Wamukasaku munwa ngombi tangwa kabati nika ngenza», amana: «Bulungi musadi kabonga lufutu lwandi[e].»
19 Wutambwasaku mutu mosi kisa funda mbuta, akolu ni bakala bambangi bodi kondilo batatu.
20 Batu baba basadi masumu, bakaya ku thwala ya batu boosu, ndangu batu bahika bayukaka bweya.
21 Yikusikidikisi ku thwala ya Nzambi, ku thwala ya Kidisitu Yesu yi ku thwala ya banzyo babana básolama, mu kusadila mikuku myami buna bufwani konda kusola mbunzu za batu.
22 Wutsutsaku mu kusya mutu moku. Kalaku mu kithwadi yi mutu wuna wusadi masumu; kala wa kasemi ngeyi-meni.
23 Wunwakaku lwesi mamba; sadilaka phi koma ka vinu, kikuma kya mukati yi buna wisi kuyangisa.
24 Masumu ma batu bahika mazayakani wengele amana misi tekidila mu pfundusu; kwena batu bahika misi landa ku manima.
25 Mutindu mosi, mihangu mya bukheti myisi zayakana: ata myami mya mbi, mina tubatiku mona buthwena, myalendaku swamana.

6

1 Batu baba benina mu kizitu kya kihika bulungi mboti babazitisaka bapfumu

a **5:1** **5:1** Lev 19:32. b **5:10** **5:10** Luk 7:44. d **5:17** **5:17** Masonuku mahika mazimbudi ni lufutu. e **5:18** **5:18** Klg 25:4 yi 1Ko 9:9; Mth 10:10; Luk 10:7.

ba bawu, ndangu balewasaku zina dya Nzambi yi malongi mama balonga.

2 Ho bawu bakala yi bapfumu ba bakwikidi, bafwaniku ni babakondaka luzitu mu mvunga ni benina baphangi ba bawu. Kaasi bafweti basadila kuluta, kikuma benina bakwikidi yi biwutu bya bawu bya kutya bisi sadila.

Malongi ma mbi yi bimvwama bya kyedika

Tala mambu mama wufweti longa yi kutuma.

3 Ho mutu kamwangaka malongi mahika konda kulandaka malongi ma kyedika ma Pfumu wetu Yesu Kidisitu yi malongi mana ma kinzambi,

4 kenina mutu wabasa yi lulendu, kazayiku kima; kimbefu kyandi kya kunanama yi ngyuma zitadidi mihowu. Kwakuna kwisi butuka kiphala, matendu, kutukwana, kubongilaka bakwenu mabanza ma mbi,

5 kutendana kwa konda tsuka kwa batu babana benina yi mayedi mazangana, makonda kyedika, bawu bisi dila mu mvunga za kinzambi.

6 Kinga, kinzambi kyenina yi muluta wa lawu, ho wasangwalaka mu kina wenina kyawu.

7 Kikuma, thwisaku yi kima mu tsi, amana twalendaku nata phi keti kima.

8 Muna bwabuna, ho twakala yi madya yi miledi, byabina byatúfwana kwetu.

9 Kaasi batu babana bisi sanda bakituka bamvwama bisi bwa mu kimeka, mu mutambu yi mu tsatu za lawu za buzoba yi za phasi, zisi banata mu kuzangana yi mu lufwa.

10 Mukuma zola dya mbongu dyenina kisina kya mbi zoosu, amana batu bahika bádihana mwamuna, bádi totisa kyana yi lukwikilu amana bádinyokuna bawu meni.

Ndongisila za tsuka

11 Kaasi ngeyi, mutu wa Nzambi, hangakaku mambu ma buna. Sandaka masonga, kinzambi, lukwikilu, zola, sipha dya mbundu, lembami.

12 Nwana muzingu wa bukheti wa lukwikilu, simbidila moya wa mvula yi mvula, wuna bákutedila yi kikuma kya bwabuna wátambwasila dyambu ku thwala ya bambangi balawu.

13 Yikuhekini muswa ku thwala ya Nzambi, wuna wisi hulula moya kwena bihangwa byosu yi ku thwala ya Yesu Kidisitu, wuna wáhana kimbangi mu kutambwasa dyambu ku thwala ya Phosi Philatu,

14 mu kusimbidilaka mikuku konda kifu, konda kikalu, tii yikuna kakwisa monikina Pfumu wetu Yesu Kidisitu.

15 Kumonika kwakuna kwa Pfumu wetu kwasálama muna tangwa dina kásila Nzambi wa kyesi yi Pfumu lwesi, Kyamvu wa bakyamvu yi Pfumu wa bapfumu[a].

16 Yandi wuna lwesi wisiku fwa, mwena yandi mwenina yi mwini wumosi bisiku tala; keti mutu khaniku kamonawa amana kalendawoku mona; kwena Yandi, lukumu yi ngolu zilutini za mvula yi mvula! Abwabuna!

17 Senda kwena baba benina yi bimvwama mu tsi yayi ni bakalaku yi lulendu amana basyaku kivuvu mu bimvwama byakonda kwatakani[b]; kaasi kivuvu kya bawu kyakala mwena Nzambi wuna wisi tuheka byosu bya lawu, ndangu byatuhekaka kyesi.

18 Basenda ni basalaka mambu mamboti, bakalaka bamvwama muna mihangu mya bukheti, bakalaka yi kyesi kya kukabila batu bahika.

19 Balumbikaka bwabuna kimvwama kya bukheti yi kya ngolu kikuma kya tangwa dina dyakwísa[d], ndangu babonga moya wa kyedika.

20 Muzitu Thimoti, batika bukheti kima kina bákuheka. Wunanamakaku mu phandi za phamba yi za masafu yi phaka za luvunu, zina bisi mona hangambedi ni mazaya.

21 Kikuma, batu bahika, bwosu bázola mu kulanda mazaya meni mamana, bátotisa nzila ya bawu ya lukwikilu.

Khenda zakala kwena benu!

a **6:15 6:15** Klg 10:17; Mkg 136:3. b **6:17 6:17** Luk 12:20. d **6:19 6:19** Mth 6.20.

Mukanda wa zodi kwena Thimoti
2THIMOTI
Khotidi ya mukanda

Mukanda wa zodi kwena Thimoti wenina yi kukebisa kwa tsuka kwa thumwa Pholu. Pholu mu boloku kenina (2:9), balawu bamutini (1:15; 4:10-16), wuzayibwa ni ka thama ku, kafwa (4:6). Kabati hana mboti ya tsuka kwena Thimoti, musindikidi wandi wa kisalu, wuna kisi zola hanga mwana wa kubuta.

Mukanda wubati bambukisa luzingu lwa Pholu: kisalu kyandi hanga thumwa, malongi mandi, minyanga myandi kikuma kya Musamu wa Bukheti. Mubindudi kabati hana milongi kwena Thimoti. Kikesa kabati muheka theti mu kubonga ndambu ya phasi zandi mu kisalu kikuma kya Kidisitu (2:1-13). Kunima, kabati mulomba ni kalonga bukheti ndinga ya Nzambi (2:14-4:15). Kikuma kya bwabuna, Thimoti kafweti bwisa ngyuma za mihowu, kabafwila kunda babana bisi sala bifu, kalanda ndyatidi ya Pholu. Amana, ku thwala ya mambu moosu, kakala mutu basila mbundu muna mana bámulonga kwena Pholu yi balongi bahika.

Bambangi ba theti ba Yesu tangwa bisi tota, babana bisi hingana mu kulanda mihangu mya bawu ku manima, mbandu ya babana báteki bisi landa. Kikuma kya bwabuna, benina yi muswa wa kulunda buna bufwani musamu wuna báyuka kwena balongi ba bawu. Bulungi phi ni batangaka Masonuku Matoma. Muna tangwa dina másonama Masonuku Matoma, mikanda mya Bulunda bwa khulu myádikadila kedi yi ndambu ya mikanda myahika mya Bulunda bwa pha. Mikanda meni mina myosu «myenina yi mupfunu kikuma kya kulongila kyedika, kikuma kya kukwikisa, kikuma kya kusongisa bifu yi kikuma kya kuyidika ku luzingu lwa masonga» (3:16).

Mboti

1 Meni Pholu, thumwa wa Kidisitu Yesu muna luzolu lwa Nzambi, wuna wápheka kiyeka kya kusamuna moya wuna bátusila kilangi mwena Kidisitu Yesu.

2 Kwena Thimoti[a], mwana wama watondama: Khenda, kheni yi ngemba kwena Nzambi, Tata, yi kwena Kidisitu Yesu, Pfumu wetu!

Kuvutula matondu kwena Nzambi

3 Mvutudi matondu lawu kwena Nzambi wuna yisi sambila yi katsatsa ka kasemi, bwosu bákala bakhaka bama. Amana phipha, mwini yisiku lembwa mu kulusyaka mu bisambu.

4 Ngyubukini matsanga[b] maku, tsambu ya lawu phi yenina yawu ni yikumona tswatsu, ndangu yibasa mu kyesi.

5 Ngyubukini phi lukwikilu lwa masonga luna wenina lwawu; hanga luna ká́kala lwawu khaka waku wa mukhetu Loyisi, yi luna lwa ngudi waku Winisi, yenina yi kikumbwala ni wenina lwawu phi ngeyi.

6 Kikuma kya bwabuna, yikubambukisini: tokamisa kabu dya Nzambi dina wábonga ha yikusya moku.

7 Kikuma, Kitembu yandu katuhekini Nzambi kisiku tunatina bweya; kaasi kisi tuheka ngolu, zola yi kudikengila.

8 Wuyukaku tsoni mu kuta kimbangi kya Pfumu wetu, keti kya meni, mutu wandi wa boloku. Kaasi mona phasi hakimosi yi meni kikuma kya Musamu wa Bukheti, muna ngolu zoosu zina ká́tuheka Nzambi.

9 Yandi Nzambi wátuhulula amana wátutela mu mbila yatoma, ka kikuma kya mihangu myetu ku, kaasi muna kulanda mabanza mandi mana ká́diyidikila kedi, mu khenda zina ká́tuheka mwena Kidisitu Yesu tuka luyanduku lwa matangwa mamana misiku hwa.

10 Khenda zazi katusongidiza buthwena muna kudimonikisa kwa Muhuludi wetu, Kidisitu Yesu. Yandi wuna wisa zilula ngolu za lufwa amana wumonikisini moya wa mvula yi mvula muna nzila ya Musamu wa Bukheti.

11 Kikuma kya Musamu meni wawu wa Bukheti, meni, bátsikununa yikala mbambala, thumwa yi mulongi[d].

12 Kikuma kya bwabuna yisi dikumbidila mu phasi zazi; yisibwoku yukila tsoni, mukuma nzayi mwena nani yísila lukwikilu lwama, amana yenina yi kikumbwala ni yanduna kenina yi hamu dya kukeba kina bápheka yi kuna kilumbu meni kyakina.

13 Simbidila, muna lukwikilu yi muna zola dina dyenina mwena Kidisitu Yesu, mbandu ya ndinga zina za bukheti wáyuka kwena meni.

14 Sweka ndinga zoosu za bukheti zina bákuheka mu nzila ya Kitembu Kyatoma wuna wisi zingila mwena betu.

15 Wuzayibwa ni batu boosu ba ku Aziya basala nzukula, mu kati dya batu babana benina Fizyedi yi Edimozyeni.

---

a **1:2 1:2** Mhb 16:1. b **1:4 1:4** Pholu kabati yubuka kyadi kina ká́kala kyawu Thimoti tangwa ká́musisa ku Efesu. (1Th 1:3.). d **1:11 1:11** 1Th 2:7.

16 Pfumu káhana khenda zandi muna
nzu ya Onezifodi, mukuma kisi pheka
kikesa amana káyukaku tsoni za miyololu
mya meni;
17 kaasi buna kisa ku Loma, wasya ngolu
mu kwenda tsanda amana wámbona.
18 Yambula Pfumu kamusadisa kalenga
bonga khenda kwena Nzambi muna
kilumbu meni kyakina. Ngeyi meni wuzayi
mboti bisalu byosu katsadidi ku Efesu.

2

Phumbulu wa kyedika wa Yesu Kidisitu

1 Kwena ngeyi, mwana wama, kala yi
ngolu mu khenda zina zenina mwena Ki-
disitu Yesu.
2 Amana mamana wángyuka mu ku-
longa mu mesu ma bambangi balawu,
wahanama kwena batu babana bisi sila
mbundu, babana benina yi khwakasu ya
kulonga phi batu bahika.
3 Nyokuka ngeyi phi, hanga phumbulu
wakyedika wa Kidisitu Yesu.
4 Phumbulu wuna wubati yilama kenda
ku mvita, kakwendaku sanda kasala
mambu ma luzingu, ho kazola ni kamuza-
tisa pfumu wandi wuna wámukotisa mu
kisalu.
5 Amana mutu wuna wisi sala tsaka za
kutina thinu, wuna wisiku landa mikuku,
kalendaku nunga ho kisiku sadila buna
milombini mikuku[a].
6 Musadi wa bilanga wuna wisi di-
hana mu kisalu, kafweti kala watheti mu
kubonga mbutu yandi.
7 Simbidila mambu mbati kuzimbwala:
Pfumu kakúheka ngangu muna mambu
moosu.
8 Mubambuka Yesu Kidisitu, mwana
wátuka mu khuna ya Tavidi yandu
wáfutumuka ku bafwa bwosu wisi longa
Musamu wa Bukheti.
9 Kikuma kya Musamu wa Bukheti meni
wawu mbati nyokukina amana batsini mu
miyololu hanga mutu wa mbi. Kaasi
Ndinga ya Nzambi bakasayoku keti koma!
10 Mukuma kya bwabuna yisi tamb-
wasila phasi zoosu kikuma kya babana
kásola Nzambi, ndangu bawu phi babonga
luhulusu mwena Kidisitu Yesu, ha kimosi
yi khembu ya mvula yi mvula.
11 Ndinga yayi yenina ya kyedika:

«Ho twáfwa hakimosi yi yandi, twazínga
phi hakimosi yi yandi;
12 ho twakanga mbundu, twayála phi haki-
mosi yi yandi;
ho twamutuna, yandi phi katútuna;
13 ho thweku yi kwikama, yandi kasála wa
kwikama,
mukuma kaditunaku yandi meni[b].»

Musadi wakwikama

14 Tala mana wabámbukisa boosu amana
bakebisa ku thwala ya Nzambi kikuma kya
mambu ma ngyuma zina zitadidi mihowu.
Ngyuma zina zisiku sadisa keti koma, kaasi
zisi bebisa batu bana bisiza yuka.
15 Sya ngolu balenga kutambwasa ku
mesu ma Nzambi, hanga musadi wuna
wisiku bengisa mesu mu kisalu kyandi
amana walongaka, buna bufwani, ndinga
ya kyedika.
16 Bwisa phandi za phamba zakonda kala
mu kinzambi, mukuma babana bisi di-
hanamwa bisi yekuka lawu mu kinzambi.
17 Malongi ma bawu menina hanga
phuta yavunda yisi wumuna misuni.
Bwabuna benina Kimeni yi Fileti:
18 Bayekukini mu nzila ya kyedika
amana baningisini lukwikilu lwa batu mu
kusamuna ni lufutumuku lwásalama kedi.
19 Kinga mipfundila mya ngolu mina
kasya Nzambi myazyama myenina:
Ndinga zazi zanama mwamuna: «Pfumu
wubazayi batu bandi», amana «kosu mutu
wuna watela zina dya Pfumu kafweti
bwisa mu kusala mbi.»
20 Muna kati dya nzu ya mbuta, mweku
lwesi malonga ma wolu yi ma manzanza;
ma mutuma yi ma phophu za miti phi
menina. Mamana ma theti yimamana
bisi yambila batu ba luzitu, mana mahika
kikuma kya kusadilaka bilumbu byosu.
21 Ho mutu kadisemisaka muna mambu
mamana yilusamwani, kakála nzungu zina
bisi yambila batu ba luzitu, wa kutambika,
mupfunu kwena pfumu wandi, kalenda
sala kosu kisalu kya mboti.
22 Tinaka tsambu za mbi za kingunza,
sandaka masonga, lukwikilu, zola,
ngemba, hakimosi yi babana bisi mutela
Pfumu yi mbundu ya kasemi.
23 Kaasi bwisaka phaka za phamba yi
za buzoba, wazayaka ni zazina zisi buta
ngyuma.
24 Kinga bweku bukheti musadi wa
Pfumu kayumanaka, kaasi kazolaka batu
boosu, kakala mutu walunga mu kulonga
amana katambwasaka batu babana bisi
mutanga mambu;
25 kafweti balongaka mu malembi batu
babana bisi mutendisa, bwalenda kala ni
Nzambi kabaheka tangwa dya kusoba ma-
banza ma bawu amana bazaya kyedika.
26 Balénda dibakisa amana balubuki
mu mitambu mya kiphidi-mutu, wuna

a **2:5 2:5** 1Ko 9:24-27. b **2:13 2:13** Lom 6:8; Mth 10:33 yi Luk 12:9; thl 23:19.

wábakwata ndangu basalaka luzolu lwa yandi.

3

Phasi za matangwa ma tsuka

1 Wazayabwa mboti: muna matangwa ma tsuka, bilumbu bya phasi byakála.
2 Mukuma, batu bakála yi bwimi, nzoluka ya mbongu, bakwa mitsiki yi bakwa lulendu; bamúsafula Nzambi, balémvukilaku bibuti bya bawu, bakálaku kabanzi amana bakálaku yi luzitu ku mambu matoma;
3 bakála yi mbundu ya zititi, konda kyadi, kukumbaka batu, bakonda kwatakani, bakwa kingolu-ngolu amana bambeni ba mamboti;
4 balámbula bakwawu, batu ba mbundu ya khufi amana lulendu lwabákitula baphofu; bazákama yi tsambu za lutu kuluta Nzambi;
5 bahúnikisa ni benina yi kinzambi, kaasi batúnaza ngolu za kinzambi meni kina. Bafila kunda batu ba mutindu wuna!
6 Mukuma, ha kati dya batu babana, bahika bisi kota mu nzu yi kuhunaka bakhetu, benina yi bizitu bya masumu, muna mitambu mya bawu; bakhetu babana benina yi tsambu za mambu ma mbi ma mutindu yi mutindu;
7 bisi sanda balongukaka kosu tangwa, kaasi bisiku lenda kuzaya kyedika.
8 Bwosu buna phi Yanesi yi Yambelesi bátendana yi Moyize, mutindu mosi phi batu baba babati tendana ku kyedika. Benina batu ba mayedi mazangana yi lukwikilu lwa phamba.
9 Kaasi bakwéndaku kyana kya lawu, mukuma batu boosu babátungulula buzoba bwa bawu, bwosu bwákala bwa Yanesi yi Yambelesi[a].

Ndongisila za tsuka

10 Kaasi ngeyi wulandiki mboti malongi mama, khadidi, mabanza ma kisalu, lukwikilu, sipha dya mbundu, zola, kikwamina,
11 minyanga yi phasi zazi yímona ku Atyosi, ku Kikonyumi, ku Disiti. Khi minyanga ndatiku! Kaasi muna moosu, Pfumu wákhutumuna.
12 Amana batu boosu bisi sanda kuzingilaka mu kinzambi mwena Kidisitu Yesu banyókuka.
13 Kaasi batu ba mbi yi bakwa bikwaki balánda hika mu kusala mbi, bahúna batu bahika amana babáhuna bawu meni.
14 Kaasi kwena ngeyi, kwamina muna mambu mana wálonguka yi mana wákwikila yi mbundu yosu. Wuzayi kwena nani wálongukama[b].
15 Amana tuka kimwana kyaku, wuzayima Masonuku Matoma; malenda kuheka mudimu wuna wakúnata ku phulusu muna lukwikilu mwena Kidisitu Yesu.
16 Masonuku moosu másonama mu ngolu za Nzambi, amana menina mupfunu mu kulonga, kubwisa bifu, mu kusungika mbi, mu kulonga mu masonga,
17 ndangu mutu wa Nzambi kalenga kala wayilama buna bulungini amana kakala walunga mu kusala kosu kisalu kya bukheti.

4

1 Yikusikidikisi ku thwala ya Nzambi yi ku thwala ya Kidisitu Yesu, wuna wabáfundisa batu ba moyu yi bamvumbi, yikulombibwa muna zina dya kudimonikisa kwa Kidisitu yi Kipfumu kyandi:
2 samuna Ndinga ya Nzambi, ata muna tangwa dya bukheti keti dya kakalakanu; bakwikisa, bakaya ho loni baheka kikesa, wabalongaka yi sipha dya mbundu dyosu.
3 Mukuma, tangwa dibati kwisa batu bazólaku kuyuka malongi ma kyedika, kaasi balánda tsambu za lutu lwa bawu amana badíhana kwena balongi ba lawu babásamwana mana bisi zola kuyuka.
4 Bapháta matu ma bawu ndangu bayukaku kyedika, bahúkumuka ku bingana-ngana.
5 Kaasi ngeyi, dikenga mu mambu moosu, tambwasa munyanga, mwangisa Musamu wa Bukheti, lungisa buna bufwanini kisalu kyaku.
6 Kwena meni, beka zola ni bandambula kimenga amana tangwa dyama dya kusisa tsi dilungi.
7 Ndwaniki muzingu wa bukheti, thudini ku tsuka ya thinu, tsimbididilwa lukwikilu.
8 Amana buthwena, mukhonzi wa masonga bátswekilawa: Pfumu, zusi wa masonga, kaphékawa kilumbu meni kyakina, amana ka kwena meni ku lwesi, kaasi yi kwena babana boosu bisi zola kudimonikisa kwandi.

Milongi mya tsuka

9 Sya ngolu wisa ngwana tswatsu.
10 Kikuma Temasi wáthina, mudyambu dya lungongu lwa mambu ma buthwena ma tsi yayi; wendi ku Tesalonika; Khelesasi kakwénda ku Ngalatiya, amana Titi kakwénda ku Talamati[a].

---

a **3:9 3:9** Yanesi yi Yambelesi makala mazina mana bakala hana Bayuta kwena bakwa mikisi ba ku Ngiphiti. Kul 7:11. 22. b **3:14 3:14** 2Th 1:5; 2:2. a **4:10 4:10** Khl 4:14; Fdm 24; 2Ko 8:23; Ngl 2:3; Tit 1: 4.

11 Luka lwesi yenina yandi. Munata
Malaku amana wisa yandi, mukuma mup-
funu wa lawu yenina yandi kikuma kya
kisalu.
12 Yimutumikini Tisiki ku Efesu.
13 Ha wakwísa, wandatina kazaka kana
tsitsiki ku Tholowasi kwena Kadiphusu;
amana wandatina phi mikanda, theti-theti
mikanda mina bá́yidikila yi mikanda mya
bambisi.
14 Lekizandi wuna wenina mbembu, mbi
ya lawu káphanga; Pfumu kamuvutwala
bwosu bwenina mihangu myandi[b].
15 Dikenga kwena yandi, ngeyi phi,
mukuma kázolazoku keti koma ndinga
zetu.
16 Tangwa yísamba mbala ya theti ha
bápfunda, yímonaku mutu wátsadisa:
batu boosu bándosila. Yambula Nzambi
kabatangilamoku!
17 Kaasi Pfumu wá́ngyakidila amana
wá́pheka ngolu zilutini, ndangu, muna
nzila ya meni, Musamu wa Buketi basamu-
nawa buna bufwani amana baba bakondi
kala Bayuta boosu bayukawa. Amana
wá́phulula ku munwa wa thambu.
18 Pfumu kaphúlula hika ku kosu kisalu
kya mbi amana kakhótisa konda kifu muna
Kipfumu kyandi kya mazilu. Khembu
yakala kwena yandi mvula yi mvula! Ab-
wabuna!

Mboti ya tsuka

19 Muheka mboti Phisikila yi Akilasi, yi
nzu ya Onezifodi.
20 Elasiti wusadiki ku Khoditu, amana
yimusisikini Thofimi wabela kuna Mile.
21 Sya ngolu wisa buna khaniku kedi disa
tangwa dya kyosi kya ngolu.
Ebulusu, Phundesi, Dinusi, Koloti yi
baphangi boosu mboti bakuhekini.
22 Pfumu kakala yi kitembu kya ngeyi.
Khenda za Nzambi zakala yi benu!

b **4:14 4:14** Mkg 62:13; Bin 24:12; Lom 2:6.

Mukanda kwena Titi
Titi
Khotidi ya mukanda

Titi kákala mutu mosi wuna wakala musindikila Pholu mu kisalu. Kisalu kya mbuta kásala muna matangwa dina kámona Pholu phasi ku thwala ya bimvuka bya ku Khoditu. Tangwa dyadi babati musonikina mukanda, Titi ku zawala dya Kheleti kákala. Kwakuna kabati sadisa bakidisitu ndangu badisya mu ndonga.

Mubindundi kabati bambukisa kwena Titi mambu ma mupfunu ma batwadisi ba Dibundu (1:5-16). Kabati muheka malongi muna mana matadidini bikhunda ha kimosi yi batu bahika ba kimvuka: binunu, bandumba, basanda, bahika (2:1-15). Yesu Kidisitu wálambula luzingu lwandi, ndangu kakula batu ba tsi mu mbi yosu (2:14): luzingu lwa pha lwa bakidisitu kwakuna lwisi yekamina.

Muna tangwa dina myásonama mikanda mya Thimoti yi mukanda wa Titi, bakidisitu bábakisa ni Yesu kakwisaku vutuka kedi buthwena. Bulungi balonguka kikuma kya kuzingila muna tangwa dina benina mu luzingu.

Mboti

1 Pholu, musadi wa Nzambi, thumwa wa
Yesu Kidisitu.
Yítambula kiyeka kya kunatisa ku lukwikilu babana kásola Nzambi yi kubazayikisa kyedika bwosu lwenina kyenina kinzambi kya bakidisitu,
2 ndangu babonga kivuvu kya luzingu
lwa mvula yi mvula. Nzambi, bwosu
kisiku huna, yandi wátusila luzingu meni
lwaluna ku thwala ya matangwa moosu;
3 amana buna dyálungila tangwa dina
kásila, wásongila Ndinga yandi muna
musamu wawuna báhana kwena meni
yi wawuna yisi longa muna muswa wa
Nzambi, Muhuludi wetu.
4 Kwena Titi[a] mwana wama wa kyedika
bwosu lwenina lukwikilu lwetu lwa mu
kimvuka. Yambula Nzambi Tata yi Kidisitu
Yesu Muhuludi wetu baluheka khenda yi
ngemba.

Kituma kya Titi ku Kheleti

5 Kima yíkusisila ku Kheleti, ndangu
wámeka kusya mu ndonga mambu mahika
mana masadi mu kuyidika amana wasikununa bambuta muna kosu mbanza, bwosu
buna yikulongikila meni-meni.
6 Mbuta kafweti kala mutu wakonda kifu,
yakala dya mukhetu mosi, wenina yi bana
ba bakwikidi bana bakonda kedi funda
mu mambu matadidini kisaka-saka keti
kukonda kulemvuka.
7 Kikuma, bulungi ni mutwadisi
kakala wakonda kifu, kikuma yandi
báheka kiyeka kya mambu ma Nzambi,
kaditsikisakaku, kakalaku mukwa khabu,
kakalaku kinwa malafu, kakalaku lwasa,
kasandakaku lufutu mu nzila za mbi.
8 Kaasi kakala mutu wisi yamba batu,
wisi zola mamboti. Kakala mutu wa
mabanza ma mboti, mutu wa masonga,
watoma, mutu wa kukanga mbundu.
9 Kakala mutu wádihana ku Ndinga ya
lukwikilu, kisiya sadila phi bwosu buna
bálongilaya. Muna bwabuna kakadila yi
hamu dya kuhana kikesa muna dilongi dya
kyedika amana kalénda songila kifu kya
bawu kwena babana babati mutendisa[b].
10 Kikuma, balawu benina, kuluta hana
kati dya bakidisitu babana ba Bayuta, benina bakolami amana bisi zonza mambu
makonda mupfunu yi kuhunaka bakwenu.
11 Bulungi kubakangisa munwa.
Mukuma nzu za muthu bisi vwadingisa,
mu kulongaka mambu mana mafwaniku
mu kulonga, kikuma kya lufutu lwa mu
nzila za mbi.
12 Mosi hana kati dya bawu, mbikudi,
kázimbula: «Bakheleti benina kosu tangwa
bahunya misamu, bambisi ba nganzi,
babolu bana bisi zola lwesi kudya.»
13 Kimbangi kyaki kyenina kya kyedika.
Yihana ni baheka phi bikalu bya ngolu,
ndangu bakala ba kasemi mu lukwikilu,
14 amana bayekaminaku hika ku
mikhenda mya Bayuta yi ku mikuku mya
batu mina misiku landa nzila ya kyedika.
15 Byosu byenina bya kasemi kikuma
kya batu babana benina ba kasemi; kaasi
heku kima kyenina kya kasemi kikuma
kya babana básumuka amana bakonda
lukwikilu: ngangu za bawu yi katsasa ka
bawu byenina bya mvindu.
16 Bisi tambwasa ni bamuzayini Nzambi,
kaasi bisi musuwangana muna mihangu
mya bawu. Batu ba nzanzi[d], bisiku
lemvuka amana bisiku lenda kuhanga keti
kima kimosi kya bukheti.

2

Binunu, bangunza yi bahika

1 Kaasi kwena ngeyi, zonza lwesi mambu
mana mafwanani yi malongi ma masonga.
2 Zimbula kwena binunu bya bayakala ni
bakalaku batu ba kulutisaka kitesu, bawu

a **1:4 1:4** 2Ko 8:23; Ngl 2:3; 2Th 4:10. b **1:9 1:9** 1Th 3:2-7. d **1:16 1:16** Mu mikanda mya hika bisi zonza: Batu ba mbi ya lawu.

benina batu ba kuzitisa, benina batu bana bazayini kudibatila mboti-mboti, benina ba kasemi muna lukwikilu, muna zola[a] yi muna kwikama.

3 Phila mosi phi yi kwena binunu bya bakhetu, bakala yi bikalulu bina bilungidini mu kikuma kya bakwikidi; bakalaku batu bisi kwenda mu kukumbaka bakwawu, bakalaku phi bahika ba malafu. Kaasi balongaka mambu ma mboti;

4 ndangu balongaka kwena bandumba ba bangudi mu kuzolaka bayakala ba bawu yi bana ba bawu,

5 bazayaka mu kuditanina mboti-mboti, bakala ba kasemi, badihana mu kusala bisalu bya mu nzu, bakala batu ba mboti, amana balemvukaka kwena bayakala ba bawu, ndangu Ndinga ya Nzambi balewulayoku.

6 Phila mosi phi kwena ngeyi, balongaka masanda ni bazaya kudilunda mboti-mboti
7 mu mambu moosu. Ngeyi meni wakalaka mbandu ya mihangu mya bukheti. Amana malongi maku makala ma kasemi yi mana mabati nata luzitu.

8 Ndinga zaku zakala za masonga, zina balendaku lewula kwena batu, ndangu mutendi kayuka tsoni, kikuma kamónaku dyambu dimosi dya mbi dina kazónza kikuma kya betu.

9 Balonga bahika ni bazitisaka bapfumu ba bawu mu mambu moosu, babasephidisaka, babalumunakaku ndinga za bapfumu ba bawu,

10 babayibakaku keti kima. Kaasi badisongilaka kosu tangwa ni benina batu ba kusila mbundu, kikuma kya kuhana lukumu ku malongi ma Nzambi, Muhuludi wetu.

11 Mukuma, Nzambi wásongila kedi khenda zandi hanga tho ya luhulusu lwa batu boosu.

12 Khenda meni zina zibati tulonga ni twabwisa khadidi ya mbi, twabwisa phi nzoluka za tsi yayi; amana muna tangwa dyadi, twakala batu babana bazayi kudilunda mboti-mboti, batu basungama, yi batu babana bisi zingila mu kinzambi.

13 Bwabuna bufwani kithamina kina tubati hingidila mamboti mana thwisi sila kivuvu, yi kumonika kwa khembu ya Nzambi wa mbuta yi Muhuludi Yesu Kidisitu.

14 Wádilambula yandi-meni kikuma kya betu, ndangu katukula ku mbi yosu amana katukitula kanda dya kasemi, dina dyenina kikuma kya yandi-meni, babana benina babasa yi tsambu ya lawu mu kusala mihangu mya bukheti.

15 Tala mana wufwani mu kulonga, kuhana kikesa kwena bana babati kuhinikina kondilo kubasongisa yi lawu dya hamu. Ka mutu ku kakulewula.

3

Bifu bya kikidisitu

1 Bayubulula bakwikidi ni bafweti bayukila batwadisi yi bapfumu ba luyalu, bafweti balemvukila, amana bakalaka bayilama mu kuhangaka moosu ma bukheti.

2 Balewulaku mutu, kaasi bakalaka batu ba talala yi buweti, amana basongilaka kosu tangwa lembami dya bawu kwena batu boosu.

3 Mukuma, betu phi, twákala theti hanga biyungu, bakolami, twakalaku mu nzila. Twákala bahika ba byesi yi tsambu za mutindu yi mutindu. Twakala zingila mu bundwandwa yi nzoluka. Twakalaku dihekisa luzitu, amana twakala dimenga betu yi betu.

4 Kaasi tangwa kásongila Nzambi Muhuludi wetu buweti bwandi yi lungongu lwandi kikuma kya batu,

5 wátuhululula, heku ni kikuma kya buna twáhanga mihangu mya masonga, kaasi kikuma kya kheni yina kátuyukila. Wátuhululula, wátuheka lubutuku lwa pha. Amana muna nzila ya Kitembu Kyatoma, wátuheka luzingu lwa pha.

6 Mukuma Nzambi wátufwebwala Kitembu Kyatoma hana thandu ya betu, muna nzila ya Yesu Kidisitu Muhuludi wetu;

7 ndangu, muna khenda zandi, kisi tukitula batu ba masonga ku mesu ma Nzambi, amana wátuheka muswa wa kubonga luzingu lwa mvula yi mvula luna thwisi sila kivuvu.

8 Ndinga yina yenina ya kyedika.

Nzodi ni wazonzaya yi nziki-nziki, ndangu babana bisi kwikila mwena Nzambi badihana mu kuhangaka hika lawu mihangu mya bukheti. Tala mana menina mboti yi mupfunu kikuma kya batu.

9 Kaasi tina matendu ma buzoba, mambu mana matadidi ndonga ya butuka, ngyuma yi mathata mana matadidi mitsiku: meku mupfunu amana ma phamba.

10 Mutu wuna wisi kotisa ngyengu, muyekula mu Dibundu, ku nima dya kukebisa kwa theti yi kwa zodi.

11 Kikuma, wuzayi ni mutu wa mutindu wawuna wuditotisi kedi, kabati landa kusumuka; amana ndola kabati dizengila yandi-meni.

a **2:2 2:2** Twalenda sadila phi "lungongu"

Ndongisila za tsuka

12 Tangwa yikútumina Aditemasi ho
loni Tisiki, sanda phila ndangu wisila
kwena meni kuna Nikophodisi, mukuma
kwakuna nzengikini kunangina mu kuhi-
tisa tangwa dya kyosi kya lawu.
13 Hanga bwosu bulungi mu kusala
kikuma kya kubasadisila mulongi wa mit-
siku Zenasi yi Apholosi, mu kitambu kya
bawu, yidika ndangu bakondaku keti kima.
14 Bulungi phi baphangi betu bakwikidi
balonguka mu kusala mihangu mya
bukheti, ndangu balunga mu kusadisa batu
babana benina yi mupfunu wa lusadisu.
Amana banataku luzingu lwa phamba.
15 Boosu babana benina hakimosi yi
meni mboti bakuhitikini. Baheka mboti
babana bisi tuzola mu lukwikilu.

Yambula khenda za Nzambi zakala
kwena benu boosu.

Mukanda kwena Fidimoni
Fidimoni
Khotidi ya mukanda

Fidimoni kenina nduku wa thumwa Pholu. Pholu kámusamwana Musamu wa Bukheti ku nima, wákituka mukidisitu. Mukyedika kenina mvwama. Kákala yi bahika. Onezimi, mosi wa bahika ba Fidimoni, wátina kwena pfumu wandi. Kámuwana Pholu muna boloku mwamuna kákala. Wákituka mukidisitu yandi phi. Pholu wámuvutula Onezimi kwena pfumu wandi yi mukanda hana moku. Abweti Fidimoni kamúyambila Onezimi?

Mukanda wa Pholu kwena Fidimoni wutadidini phi kimvuka kina kyisi khundakanina muna nzu yandi (nzila 2). Wubati zonzila dyambu dimosi ditadidini kimvuka kya muthu.

Muna tangwa meni dyadina, kimvwama kya bisi Loma kyákala mu kikhita kya bahika. Ndambu mosi ya batu ba mulambu wawuna benina bahika. Babati sala muna bisalu byosu amana luzingu lwa bawu lwosu ha moku ma bapfumu ba bawu. Kutina kwa muhika bisikwa hanina ndola mosi ya ngolu, mbala za hika mu lufwa.

Muna mukanda wandi, Pholu kabati lomba kwena Fidimoni mu kumutambula Onezimi hanga phangi watondama. Kikuma boosu, yi batu bana bakondi kala bahika yi bahika, benina baphangi mwena Kidisitu. Kaasi Pholu kabatiku hana muswa kwena Fidimoni. Wuzodini ni Fidimoni kabonga lukanu yandi meni mu mana kasála.

Bakidisitu ba theti báfwanaku kedi mu kubalumuna mutindu wa luzingu lwa bawu muna mbala mosi. Kaasi lukwikilu mwena Yesu Kidisitu lubalumuni mutindu wa kuzingila muna mbala mosi. Ndinga ya lungongu yenina yi ndandu muna luzingu lwa kingenga yi luzingu lwa batu boosu.

1 Yandu meni Pholu, bákotisa mu boloku kikuma kya Kidisitu Yesu yi phangi Thimoti.

Kwena ngeyi Fidimoni, watondama yi musindikidi wetu wa kisalu,

2 yi kwena Aphiya, phangi wetu wa mukhetu, kwena Adisiphi, musindikidi wetu wa mizingu, yi kwena Dibundu dina dyisi khundakana muna nzu yaku:

3 Yambula Nzambi Tata wetu yi Pfumu wetu Yesu Kidisitu baluheka khenda yi ngemba.

Lungongu yi lukwikilu lwa Fidimoni

4 Mbala zoosu zina yisi vutula matondu kwena Nzambi wama, yisi tumbula zina dyaku Fidimoni muna bisambu byama.

5 Mukuma yisi yuka khululuka ya lungongu lwaku kikuma kya bakwikidi boosu yi lukwikilu lwaku kwena Pfumu Yesu.

6 Yisi lomba kwena Nzambi ni lukwikilu luna wenina lwawu mu kithwadi yi betu, lwakala ngolu mwena ngeyi ndangu lwasongila mamboti mana tufwani mu kulungisa kikuma kya Kidisitu.

7 Kikuma, zola dyaku, phangi, dipheki kyesi kya lawu yi kikesa, mukuma wusyamisini mbundu ya bakwikidi.

Pholu wulombi lusadisu kikuma kya Onezimi

8 Yihana ni, mbatanana yenina yi muswa mu kithwadi yi Kidisitu mu kukusenda mana wulungini mu kuhanga,

9 kaasi nzodi yikulomba kima kimosi muna zina dya lungongu. Bwosu yekina, meni Pholu, kinunu, amana phi buthwena mu boloku yenina kikuma kya Kidisitu Yesu,

10 mbati kulomba lusadisu kikuma kya Mwana wama Onezimi. Yandi Kenina mwana wama wuna mbutidini muna boloku.

11 Theti, kákalaku mupfunu kwena ngeyi, kaasi buthwena bwabu, mupfunu katuyekina kwena ngeyi yi meni.

12 Buthwena, yikuvutwadi yandi, yandi wenina hanga ndambu ya meni meni.

13 Yizodi ni kakala bela-bela yi meni ndangu katsadisaka ha kifulu kya ngeyi, muna tangwa dyadi yenina mu boloku kikuma kya Musamu wa Bukheti.

14 Kaasi nzodikiku ni yihanga kima konda wapheka nzila, ndangu wuhangaku mambu mu kingolu-ngolu kaasi yi mbundu ya bukheti.

15 Ngatu Onezimi káyekukila kwena ngeyi kikuma kya tangwa dya khunda, ndangu kakuvutwakila kyamakulu,

16 kakalaku hanga muhika wa ngeyi, kaasi wekina kuhita muhika: phangi mosi watondama. Mukuma kenina kwena meni, hanga phangi watondama, kakálabwa hika kwena ngeyi phi phangi watondama, hanga mutu, hanga phi phangi mwena Kidisitu.

17 Yuka ni wisi mbongila hanga nduku waku, mubonga yandi phi bwosu wisi mbongila meni.

18 Yuka ni mbi kákuhanga, kondi loni pfuka yaku kenina yawu, syabya mu mutwa wa meni.

19 Yi koku dya meni meni mbati sonikina mambu mama: Meni Pholu,

yikúvutwalabya. Nzodiku yikuyubululabwa ni ngeyi pfuka ya meni wenina yawu, luzingu lwaku yáta.
20 Kyedika, Phangi wama, tsadisa bwabuna kikuma kya lungongu lwa Pfumu: ndembika mbundu mukuma ngeyi yi meni kima kimosi thwenina mwena Kidisitu.
21 Tsini mbundu ni muna tangwa dyadidi mbati kusonikina, wahánga kuhita hika buna yikulombini. Nzayi mboti ni wahángabwa hika kuluta.
22 Amana muna mbala mosi, yikulombi hika ni wangidikila mwanza, mukuma yenina yi kikwamina ni muna bisambu byenu nzila yakhángwakila ndangu yisa luvutwakila hika.

Mboti za tsuka

23 Ephafwasi, yandi wenina hakimosi yi meni mu boloku kikuma kya Kidisitu Yesu, mboti kakuhekini;
24 Malaku, Adisitadiki, Temasi yi Luka, basindikidi bama ba kisalu, bawu phi mboti bakuhekini.
25 Yambula khenda za Pfumu Yesu Kidisitu zakala yi kitembu kyenu!

Mukanda kwena bisi Hebelu
Hebelu
Khotidi

Mukanda kwena bisi Hebelu weku yi zina dya musoniki. Wubatiku songila phi keti nati baśonikinawa. Musoniki wa wawu kenina mwisi Ngeleki, kaasi tomizaya masonuku ma Bulunda bwa khulu. Kabati sonikina bakidisitu babana benina mu kisina kya Bayuta. Bakidisitu babana bakatudini kikesa. Batotisini tsambu yi kikumbwala kya theti. Bahika benina phi yi sunga dya kukatula lukwikilu. Musoniki wa mukanda zodi kayika malongi mana bátambula kikuma kya kubaheka kikesa.

Mwena Kidisitu mbambala wa Nzambi, bisi kotila batu mu kikhunda yi Nzambi (1:1-2:18). Kikuma Kidisitu kenina Mwana wa Nzambi, kenina kyedika bwosu buna kenina Nzambi (1:3). Wákituka kyedika mutu. Muna kufwa kwandi hanga mutu, wákatula ngolu za kitembu kya mbi (2:14).

Kikuma kya Kidisitu, bakwikidi bafwani mu kubwesuka kwena Nzambi yi kikumbwala (3:1-5:10). Kikuma, Yesu Kidisitu wátula yi kwena Nzambi, amana Nzambi wámutumbika Mbuta-Nganga. Muna Bulunda bwa Khulu, mbuta-nganga kenina wuna wulungi mu kubwesuka belabela yi Nzambi, mu kukotaka mu kizika kyatoma hedila. Kisi tambika bimenga kikuma kya kubonga ndoluka ya masumu. Buthwena, Yesu Kidisitu yandi lwesi wenina Mbuta-Nganga. Mukanda kwena bisi Hebelu, wawu lwesi wisi tambwasa mamana, muna mikanda myosu mya bulunda bwa pha.

Musoniki wa mukanda kabati londulula mutindu wuna kenina Yesu Mbuta-Nganga wa bakwikidi (5:11-10:31). Keninabwa muna mutindu wuna wuswaswani yi bambuta-nganga ba Bayuta.

Mukhenda wumosi wa Bulunda bwa khulu walenda tendula mamana. Mukanda wa Kuyandika 14:17-20 wubati zonzila kutundakana kwa Bulahami yi mutu mosi wa nzenza bisi tela Medikiseteki. Bwosu kenina Medikiseteki, Yesu phi kenina Mbuta-Nganga wuna wukondi kala mu butuka dya banganga-Nzambi. Bámuyadikaku Nganga-Nzambi mu mutindu wuna bisi yadikila mu mikuku mya batu. Banganga-Nzambi lawu benina amana bisi fwa. Yesu Kidisitu kenina Mbuta-Nganga wa mvula yi mvula amana kisi zinga mvula yi mvula. Kákota ku zilu, kwakuna kisi zingila Nzambi. Kwakuna kabati tunatisa.

Muna Bulunda bwa theti, banganga-Nzambi bakala landulula bimenga konda kulembwa kikuma kya kubonga ndoluka ya masumu ya Nzambi. Bakala honda bibulu kikuma kya bwabuna. Kinga, Kidisitu kátambika lutu lwandi mbala mosi yi kyamakulu. Disongidila ni bakidisitu babati dyatila buthwena mu nzila ya pha. Fwaniku ni bavutuka ku manima.

Lukwikilu lwa bakhaka bisilwa hanina mbandu kwena bakwikidi. Mbandu meni yayina yisi baheka kikesa muna tangwa dya phasi yi muna bimeka bya buthwena bwabu (11:1-12:13). Tukidila khaphu ya 12:14, tsuka ya mukanda yibati zonzila mutindu fwani bakidisitu bazingila yi Nzambi, yi bakwenu, yi kuyidika kimvuka kimosi kya kyedika.

Nzambi mwena Mwana wandi kisi zonzila

1 Muna tangwa dya khulu, Nzambi
kakala zonza kwena batata betu mbala za
lawu amana mu mitundu mya lawu muna
nzila ya bambikudi,
2 kaasi buthwena, mu bilumbu byabi bya
tsuka, kátuzonzila mwena Mwana wandi
mosi wuna kásikununa swana wa byosu,
muna nzila ya yandi wuna káhangila tsi.
3 Mwana meni wuna kenina mutsyenzya wa khembu ya Nzambi amana kenina
kifwani kya mukwandi kya buna kenina
Nzambi, amana ndinga ya yandi ya hamu
yisi zyamisa tsi. Ku manima ma kusemisa
batu ku masumu ma bawu, wázakala kuna
koku dya kitata dya kipfumu kya Nzambi,
muna bisoka bya mazilu.

Mwana wa Nzambi kenina mbuta kwena banzyo

4 Bwosu kákituka mbuta kwena banzyo
Nzambi wámuheka zina dihitini dina dya
bawu.
5 Mu kyedika, keti kwena mosi wa
banzyo Nzambi kázimbwala kedi:
«Ngeyi wenina Mwana wama,
tuka lelu dyadi, meni yikubutini.»
Amana khaniku kazimbula kwena
wanzyo mosi:
«Tata yikála kikuma kya yandi
amana kakála Mwana kikuma kya meni.»
6 Kaasi mu tangwa káhitika Mwana wandi
wa tsomi muna tsi, wuzimbudini:
«Banzyo ba Nzambi boosu bamufukamina.»
7 Kikuma kya banzyo, kázimbula:
«Nzambi, banzyo bandi, kisi bakitula
bitembu

amana basadi bandi kisi bakitula mileku
mya mbawu.»
8 Kaasi Nzambi kázimbula kikuma kya
Mwana wandi: Wenina Nzambi,
«Kiti kyaku kya luyalu kyásikila mvula yi
mvula.
Koka dya masonga maku dyenina koka dya
luyalu lwaku.
9 Wisi zola masonga, amana wámenga mbi,
yi hakana Nzambi, Nzambi waku,
kákusodila
mu kukusita mafuta ma thumbama,
amana wákusola kuhita bakwenu
khunda.»
10 Kázimbula hika:
«Ngeyi, Pfumu, wátunga tsi muna
luyandiku,
amana mazilu menina muhangu wa moku
maku.
11 Byosu byabina byazíluka, kaasi ngeyi
wenina.
Tsi yi zilu byakúlwakila hanga miledi mya
khulu;
12 wavúngabya hanga muzaka wumosi,
amana byasóba hanga muledi wumosi phi.
Kaasi ngeyi wenina phila mosi kaka,
amana luzingu lwaku lweku yi tsuka.»
13 Amana Nzambi kázimbulaku kedi keti
kwena mosi wa banzyo bandi:
«Awisa sikuka ku kitata kyama,
yi kuna yikítwala bambeni baku
kidyatilu kya bitambi byaku.»
14 Aketi banzyo benina bitembu, bana
byenina mu kisalu kya Nzambi: Nzambi
kisi batuma kikuma kya kusadisaka batu
babana bakwisa vwa luhulusu.

2

Luhulusu lwa mbuta

1 Yi hakana betu tufweti simbidila buna
bufwani ku musamu wuna twáyuka,
hanga twaditotisa nana nzila.
2 Kikuma, honi musamu wuna
kázonza Nzambi mu nzila ya
banzyo wawu wálungila, amana
wosu wuna wazítisawoku kondi loni
walémvukilawoku, kabonga ndola yina
yilungini.
3 Amana abweti twalenda mu kuhenga
ndola yina ho twalewula luhulusu lwa
mbuta lwaluna? Yandi-meni Pfumu wa-
tekilalwa samuna. Amana phi, babana
báyuka mu kuzonzila luhulusu meni lwen-
ina kwena Pfumu bátukwikisalwa.
4 Nzambi wásikununa kimbangi kya
bawu ni kya kyedika muna nzila ya
bidimbu, muna bithondu, yi mu biphadi
bya mutindu wosu, yi muna kabu dina
kátyakila Kitembu Kyatoma kwena mosi-
mosi wa bawu muna luzolu lwandi.

Wuna wisi natisa batu ku luhulusu

5 Kikuma, heku ni kwena banzyo káhana
Nzambi, kiyeka kya tsi yina yakwísa yina
tubati zonzila.
6 Kinga, mutu mosi kázimbula muna
Masonuku:
«Nati kenina mutu ndangu ngeyi wa-
muyubukaka?
Nati kenina mwana wa mutu ndangu ngeyi
wamukebaka?
7 Muna tangwa dya khunda, ngeyi wa-
musila mutu muna sina dya banzyo,
wámuvwatisa mu khembu yi luzitu,
8 wasya byosu muna sina dya bitambi
byandi.»
Yuka ni Nzambi káhana kiyeka kya bima
byosu kwena mutu, disongila, kásisaku
kima kina kimutadiku. Kinga buthwena,
tubatiku mona ni byosu mu kiyeka kya
mutu byenina.
9 Kaasi tumoni ni Yesu bámukitula koma,
muna sina dya banzyo mu tangwa dimosi
bwabu, amana wávwata mukhonzi wa
khembu yi luzitu kikuma kya lufwa luna
kányokukina. Amana muna buweti bwa
Nzambi, kisa fwila kikuma kya batu boosu.
10 Kikuma muna nzila ya yandi Nzambi
yi mwena yandi byosu byisi zingila, kázola
mu kunatisa ku khembu bana balawu.
Káhanga bwabuna mu kumukitula Yesu
mutu walungila muna nzila ya minyanga
myandi, yandi wenina kisina kya luhulusu
lwa bawu.
11 Mukuma, Yesu wisi semisa batu ku ma-
sumu ma bawu amana babana benina ba
kasemi boosu kwena Tata mosi batukini. Yi
hakana yandi keku yi tsoni za kubatedila
baleki bandi.
12 Tangwa kazimbudini Yesu:
«Yisámuna zina dyaku kwena baphangi
bama,
yikútsikisa hana kati dya kimvuka.»
13 Wuzimbudi phi:
«Yisya mbundu yama mwena Nzambi.»
Amana phi:
«Awu meni, meni yi bana babana
kaphekini Nzambi.»
14 Kikuma bana babana boosu benina
kima kimosi yi yandi muna menga yi mu
lutu, yandi phi luzingu lumosi kázinga yi
bawu. Yi hakana ni muna lufwa lwandi
wátusuna kiphidi-mutu, wuna wakala sim-
bidila ngolu za lufwa,
15 amana wákula boosu babana meni
bákala bakwatama mu kihika kya bweya
bwa lufwa muna luzingu lwa bawu lwosu.
16 Kikuma, kyedika ka kwena banzyo ku
kisi kwisa mu kusadisa, kaasi ku butuka
dya Bulahami kisi kwisa sadisa.

17 Yi hakana kálunga mu kukituka kitesu
kimosi mu moosu kwena baphangi bandi.
Bwabuna ndangu kakituka mbuta-nganga
mosi wabasa yi buweti yi kuhwila mwani
muna kisalu kya Nzambi, kikuma kya ku-
lolula masumu ma batu.
18 Mukuma bwosu kányokuka yandi-
meni tangwa káhita mu kimeka, wulungini
mu kuyakidila babana benina mu kimeka.

3

Yesu kenina mbuta kwena Moyize

1 Amana phi baphangi batu ba Nzambi,
bakwetu khunda ba mbila ya Nzambi,
talenu kwena Yesu, yandi thumwa wa
Nzambi amana Mbuta-Nganga wa lukwik-
ilu lwalu tubati samuna.
2 Kikuma, Yesu wáhwila mwani kwena
wuna wámusikununa bwosu kákalabwa
Moyize muna nzu yosu ya Nzambi[a].
3 Kaasi Yesu kenina yi khembu ya lawu
kuhita yayi ya Moyize hanga mutu wuna
wutungini nzu kenina yi lukumu lwa lawu
kuhita yawu-meni nzu.
4 Kosu nzu, mu kyedika, mu nzila
ya mutu yisi tungamina; amana, wuna
wátunga bima byosu, kenina Nzambi.
5 Amana Moyize wáhwila mwani muna
nzu ya Nzambi yosu hanga musadi,
kikuma kya kuta kimbangi kya mana
kakala zonza Nzambi.
6 Kaasi Kidisitu keninabwa hanga
Mwana wa kusikununa, mutwa wa nzu
ya Nzambi. Kinga nzu ya yandi yi betu,
ho twalema kikumbwala yi lulendu luna
thwisi sila kivuvu.

Kulembwa báswekila kanda dya Nzambi

7 Yi hakana ni, bwosu kazimbudibwa
Kitembu Kyatoma:
«Lelu, ho luyukini ndinga ya yandi,
8 luzitikaku mbundu, bwosu mu kilumbu
kina batu bámubalwakila Nzambi,
mu tangwa dya kimeka muna tseki ya
khatu;
9 Kwakuna bakhaka benu bátsokila muna
kimeka
kimosi mbata nana bámona mihangu
myama.
10 Muna mvula makumaya.
Yi hakana yíyukila khabu kikuma kya batu
ba tangwa meni dyadina,
amana nzimbudini: "Bisi ditotisa kosu
tangwa muna mbundu ya bawu,
bámonazoku nzila zama."
11 Yidya ndefi muna khabu zama:
Bakótamwoku muna tsi yina yíbayidikila
kikuma kya kulembwila[b]!»
12 Kebenu baphangi, ka mutu ku hana
kati dya benu kakala yi mbundu yimosi ya
mbi, mbundu ya ngolu amana yamuyeku-
laka kwena Nzambi wa moya.
13 Kaasi disyamisakenu benu yi benu
kosu kilumbu buna fwanini mu kuzonzila
«lelu», ndangu keti mosi wa benu kahu-
nanaku ku disumu amana kakituka yi
mbundu ya tadi.
14 Kikuma, tukituki basindikidi ba Ki-
disitu, tufweti tomalunda kikumbwala yi
kuna tsuka bwosu kyákala ku luyandiku.
15 Bwosu mazimbudi Masonuku:
«Ho luyukini ndinga ya yandi lelu,
luzitikaku mbundu zenu bwosu mu
kilumbu kina batu bámubalwakila
Nzambi[d].»
16 Banati babana báyuka ndinga ya
Nzambi amana báhakuka kikuma kya
yandi? Ka bawu ku boosu babana kálubula
Moyize mu Ngiphiti?
17 Amana kwena banati kásidikila
Nzambi muna mvula makumaya? Ka
kikuma kya babana ku báhola masumu
amana bakala fwa muna tseki?
18 Amana kwena ba nati kádila Nzambi
ndefi yayi: «bakótamwoku muna tsi yina
yíbayidikila kikuma kya kulembwila», ka
babana ku bamana hakuka?
19 Amana tumonini buna bwa bukheti
ni, bálendamwoku kukota kikuma kya
kukonda kwa bawu kwa lukwikilu.

4

1 Nzambi wátusisila kilangi kimosi kya
kukota muna kilembwadi. Tukebenu ni
hana kati dya benu, hakala nana yi mutu
wabánza ni mu tsukinina kenina.
2 Mukuma betu mutindu wumosi
yi kwena bakhaka betu twáyukawa
Musamu wa Bukheti. Kaasi, ndinga yina
báyuka bawu, yábasadisaku mukuma
bátambwasayoku yi lukwikilu.
3 Kaasi kwena betu twákwikilaya, tuko-
tini muna kilembwadi bwosu kázimbula
Nzambi:
«Yidya ndefi muna khabu zama:
Keti bwe, bakótakumwoku muna kilemb-
wadi kyama!»
Kinga, mihangu myandi myámanisa kedi
tukidila mu kuhangama kwa tsi.
4 Mukuma, kázimbula homa hamosi
kikuma kina kitadidini kilumbu kya
tsambwadi: «Amana Nzambi wálembwa
muna mihangu myandi myosu.»
5 Amana muna nzila yayi wuzimbudi
hika: «Keti bwe, bakótaku muna kilemb-
wadi kyama.»

a **3:2 3:2** Thl 12:7. b **3:11 3:11** Mkg 95:7-11 d **3:15 3:15** Mkg 95:7-8

6 Kikuma bwáyilama kwena batu bahika
mu kukota, amana babana báyuka theti
Musamu wa Bukheti, bákotamwoku
kikuma kya kukolama kwa bawu. Yi
bwabuna, phila yenina hika kikuma kya
batu ba hika mu kukotamwa.
7 Nzambi wusini kilumbu kya hika kina
katedi ni «lelu». Kázonzilakya hika kyakina
lawu, muna nzila ya Tavidi, muna kitini
kina tutangi kedi:
«Ho luyukini ndinga ya Nzambi lelu,
luzitikaku mbundu yenu».
8 Wadi ni Yoswa kabanatisaka mu
kilembwadi, wadi Nzambi ku manima
kakhaniku zonzila hika kilumbu kikwawu.
9 Disongidila ni, kilembwadi kimosi kya
sabata kisadini kikuma kya kanda dya
Nzambi.
10 Mukuma, wuna wukotini mu kilem-
bwadi kya Nzambi wulembwini ku mihangu
myandi bwosu kálembwa Nzambi ku mi-
hangu mya yandi meni.
11 Tusyenu tswatsu mu kukota mu
kilembwadi kyakina; ndangu mutu
kabwaku hanga bakhaka betu bábwisa mu
kulemvuka.
12 Mukuma ndinga ya Nzambi yenina
ya moya amana ya ngolu. Yisi tapha
hanga mbedi mosi ya phoku. Yisi kota yi
kuna byákhundakanina moya yi kitembu,
bikhosu yi miluku amana yihambudibya.
Yisi fundisa masunga yi mabanza ma
mbundu ya mutu.
13 Amana kweku kima kyáswamana ku
mesu ma yandi, kaasi kyosu kyenina ha
tseki amana kya kuyengika ku mesu ma
yanduna wuna, betu boosu, twámenikina
zimbu.

Yesu mbuta-nganga

14 Bwosu twenina yi mbuta-nganga wuna
wádimbuka mazilu, Yesu, Mwana wa
Nzambi, tusimbidilenu ngolu ku lukwikilu
luna thwisi samuna.
15 Mukuma mbuta-nganga yandu thwen-
ina yandi kenina wuna wufwanini mu kun-
yokuka hakimosi yi betu muna malebakani
metu: kábwa mu kimeka hanga betu muna
bima byosu, kaasi konda kuhola disumu.
16 Yi hakana ni, tubwesukenu yi
kikumbwala ku kiti kya kipfumu kya
Nzambi yandu wabasa yi khenda; mu
kunona kheni yi khenda, ndangu kalenga
tuyakidila muna tangwa dya phasi.

5

1 Kaasi mbuta-nganga wosu, bisi musola
hana kati dya batu, bamusikununi kikuma
kya batu muna kisalu kya Nzambi; ndangu
katambikaka milambu yi bimenga kikuma
kya masumu.
2 Bufwani ni kakala yi mbakisilu kikuma
kya babana bazayiku mambu yi babana
bisi ditotisa. Mudyambu yandi meni
wáhitila muna lebakani.
3 Amana kikuma kya lebakani dyadina,
kafweti tambika bimenga kikuma kya ma-
sumu ma yandi meni yi kikuma kya ma-
sumu ma batu bahika.
4 Kinga ka mutu ku wufwani mu kudi-
heka lukumu yandi meni, ho bámutediku
kwena Nzambi, bwosu kákalabwa Loni.
5 Phila mosi, Kidisitu ka yandi meni
ku wádiheka lukumu lwa kimbuta-
nganga. Kábongilalwa kwena Nzambi
wuna wámuzimbwala:
«Wenina Mwana wama,
yandika lelu, meni yikubutini.»
6 Amana mwahika wuzimbudini:
«Wenina nganga Nzambi mu kimakulu
muna ndonga ya Medikiseteki.»
7 Muna bilumbu bya luzingu lwandi
ha tsi, Yesu wátambika bisambu, kubok-
wadila yi matsanga kwena Nzambi wuna
wakhana muhulula ku lufwa. Amana
Nzambi wámuyuka kikuma kya bulemvu
bwandi.
8 Keti bweti kákala kwandi Mwana wa
Nzambi, wálonguka mu kulemvuka muna
nzila ya bina kányokwakina.
9 Amana bwosu buna, Nzambi
kámukitula mutu walunga, wákituka
kisina kya luhulusu lwa konda tsuka
kikuma kya mutu wosu wuna wisi
mulemvwakila.
10 Nzambi wámusikununa mbuta-
nganga muna mutindu wa Medikiseteki.

Kihonza kya kulosila lukwikilu

11 Mambu lawu thwenina mawu mu
kuzonza matadidini dyambu dyadi, kaasi
phasi mu kulutendwala, mukuma lwekina
yi makokwa mu kubakula.
12 Tukidila thama wadi lwakituka kedi
balongi, kaasi bafweti lulonga hika bikuma
bya theti bya luyandiku bya ndinga za
Nzambi. Kyadi kwena benu, mukuma yi
lelu dyadi, mu kuyema lwenina kaka hana
lwáfwana mu kudya madya ma ngolu.
13 Wosu wuna wisi zoluka mu kunwa
mayeni mwana wa khunda kwandi kenina,
kafwaniku kutenda mu kikuma kitadidini
masonga.
14 Kaasi madya ma ngolu menina kikuma
kya bambuta, kikuma kya babana benina
yi katsatsa ka kuswasikisa, muna luzingu
lwa kosu kilumbu, mambu mana menina
ma mboti yi mana menina ma mbi.

6

1 Yi hakana ni, tuzakukenu muna
bikuma bya theti bya malongi matadidini

Kidisitu. Tuvutukilaku hika malongi mana
ma kisina hanga tsobuka ya mbundu ku
mambu matadidini mihangu myafwa yi
lukwikilu mwena Nzambi,
2 malongi matadidini mbotika yi ku-
thetika kwa moku, pfutumuka ya bafwa yi
pfundusu ya kimakulu.
3 Amana bwabuna twahánga, ho Nzambi
kazolabwa.
4 Kikuma batu babana bábayinika
ku mwini wa Nzambi mbala yikwawu,
bálekita ku kabu dya ku zilu, bátambula
Kitembu Kyatoma hakimosi yi bakwawu,
5 Bálekita ndinga ya bukheti ya Nzambi
yi ngolu zilutini za tsi yina yakwísa.
6 Babwini muna luzingu lwa bawu lwa
khulu! Bwalendakanaku mu kubanata ku
tsobuka ya pha ya mbundu. Mukuma,
Mwana wa Nzambi babati vutula hika ha
kitakani amana babati mulewula ha mesu
ma batu.
7 Kikuma, yuka ni mvula kakotaka mu
mafu kosu tangwa, amana kamenisaka
miti mya mupfunu kwena babana
bakunimya, disongidila ni mafu mamana,
Nzambi wásakumunama.
8 Kaasi ho mamenisa bivunza bya tsaku
yi kisoma, mákalaku mupfunu; amana
ka thama ku babundilama kwena Nzambi
amana tsuka tsuka kuyokama.
9 Yi hakana, keti bweti, tuzonzi bwabuna
kaasi baphangi bama batondama, tusini
mbundu ni kima kimosi kya tsambu kibati
luhingila, luhulusu.
10 Kikuma Nzambi keku kayengu.
Amana kazímbakanaku muhangu wenu,
keti lungongu luna lusongidini kikuma kya
zina dyandi, ha lwádikotisa mu kusadila
bakwikidi tuka thama yi buthwena bwabu.
11 Kaasi tuzodi ni kosu mutu wa benu
kasongila tsambu meni zazina tii yi kuna
tsuka, ndangu kivuvu kyenu kyamonika
kyabasa.
12 Ndangu lukitukaku bamolu, kaasi
sokululenu babana bisi bonga kuvwa kuna
ká́sila Nzambi muna lukwikilu yi kik-
wamina.

Kilangi kya Nzambi kyisiku lwesa

13 Tangwa ká́sila Nzambi kilangi kwena
Bulahami, bwosu kwákalaku zina dya
mutu wa mbuta mwena dina ká́fwana mu
kudila ndefi, yi hana ká́dila ndefi muna
zina dya yandi meni.
14 Wázimbula: «Kyedika, yikúsakumuna
buna bufwani amana yivúdisa butuka
dyaku.»
15 Yi hakana ni Bulahami mu kikwamina,
wánona kina ká́sila Nzambi.
16 Kinga, batu ha bisi dya ndefi muna
zina dya mutu wuna wubahitini bawu mu
lukumu, amana ndefi yayina yisi tabula
tendu dyosu.
17 Muna phila yayina, Nzambi ká́zola ni
kasongila wengele kwena babana bafwana
mu kubonga mamboti ma kilangi ni ndefi
yandi yisiku katuka; yi hakana ká́dila ndefi
ku kilangi kyandi.
18 Yi hakana, muna mambu modi
mafwaniku mu kusoba, bwalendakanaku
kwena Nzambi mu kuhuna. Yi hakana ni,
thwenina yi kikesa kya lawu, betu baba
thwenina yi kiswaminu kimosi: kubonga
kivuvu kina bátusila.
19 Kivuvu kyakina kikuma kya betu kyen-
ina hanga kikokolu kya ngolu yi kya muk-
wandi kya moya wetu. Kyisi lobuka amana
kihiti kibwiku kya kizika kyatoma hedila.
20 Yi hakana meni ká́kotila Yesu ku
thwala ya betu yi kikuma kya betu, mu
kuyata kanga ku mesu ma betu, wá́kituka
mbuta-nganga mu kimakulu muna kanga
dya Medikiseteki.

7

Medikiseteki, kyamvu yi nganga-Nzambi

1 Medikiseteki meni yandina kyamvu wa
tsi ya Salemi ká́kala yi nganga-Nzambi wa
Nzambi Kahungu. Kenda mu kuhukulula
Bulahami, muna tangwa dina ká́kala
mu kuvutwakisa, yandi Bulahami, ku
muzingu wuna ká́bedisila bakyamvu
amana Medikiseteki wámusakumuna.
2 Bulahami kwena yandi ká́hana mu-
lambu wa kimosi kya kumi kya mu-
luta wuna ká́bonga ku mvita. Kinga ho
twabindula zina dya Medikiseteki, theti-
theti, disongidila «kyamvu wa masonga»;
amana phi, kenina kyamvu wa tsi ya
Salemi, disongidila «kyamvu wa ngemba.»
3 Bamuzayidiku keti tata, keti ngudi, keti
kisina kya butuka; luzingu lwandi lweku
keti luyandiku keti tsuka. Kisi fwanakana
yi Mwana wa Nzambi, kenina nganga-
Nzambi wa mvula yi mvula.
4 Mutalenu buna kenina wa mbuta mutu
yandu, kwena yandi wuna ká́hana keti
khaka Bulahami kimosi kya kumi kya mu-
luta wuna ká́bonga ku mvita!
5 Bwosu wenina muna mitsiku, bana ba
Lefi bawu benina mu tsadidi ya banganga-
Nzambi, benina yi muswa wa kulambwasa
kimosi kya kumi kya bima byosu kwena
kikanda kya Kiseledi, disongila kwena
baphangi ba bawu kibeni, kinga bawu phi
mu vumu dya Bulahami benina.
6 Medikiseteki yandi keku mu butuka
dya Lefi, kaasi wálambwasa kimosi kya
kumi kwena Bulahami, amana hika,

wámusakumuna wuna básila bilangi kwena Nzambi.
7 Kinga, kweku keti tendu, mbuta wisi sakumuna muleki.
8 Batekulu ba Lefi, babana bisi lambwasa kimosi kya kumi, benina batu bisi fwa, kaasi mu dyambu ditadidini Medikiseteki, Masonuku masongidi ni kenina mutu wuna wisi zinga.
9 Ndangu mu kuzimbula moosu, muna nzila ya Bulahami, keti Lefi wuna wisi lambwasa kimosi kya kumi, yandi phi wálambula kimosi kya kumi kwena Medikiseteki.
10 Mukuma keti bweti Lefi ká́kalaku kedi wabutuka, hana ká́kala muna menga ma khaka wandi Bulahami muna tangwa dina kisa mutundakana Medikiseteki.
11 Kinganga-Nzambi kya kilefi kyá́kala ha sina dya mitsiku mina ká́hana Nzambi kwena kanda dya Kiseledi. Kinga, wadi kinganga-Nzambi kya balefi kyanatisaka batu mu kutoma, wadi kukhaniku kala hika mupfunu wa kulubula ndonga yahika ya kinganga-Nzambi mu kanga dya Medikiseteki; kaasi ka mu kanga dya Loni ku.
12 Mukuma ho kinganga-Nzambi kisobukini, mitsiku phi mifweti sobuka.
13 Amana Pfumu wetu, wuna zitadidi ndinga zazi, kenina mu butuka dya hika, dyadina dyeku keti mutu mosi wá́hanga kedi kisalu kya mesa ma kimenga.
14 Mukuma wázayakana kedi, tukidila lubutuku, ni Pfumu wetu mu vumu dya Yuta kenina, hahana Moyize kakonda zonzila kima kitadidini kinganga-Nzambi.

Yesu, Nganga-Nzambi hanga Medikiseteki

15 Bwabuna bwekina wengele: nganga-Nzambi wuna wulubukini muna kanga dyadina wufwanini yi Medikiseteki.
16 Kakitukiku nganga-Nzambi mu nzila ya mutsiku wa butuka dya kimutu; kaasi mu nzila ya hamu dya luzingu lumosi luna lwakonda tsuka.
17 Mukuma, Masonuku mamutidini kimbangi:

«Wenina nganga-Nzambi kyamakulu
muna ndonga ya Medikiseteki.»

18 Bwabuna wá́kumwakina mukuku wa khulu, kikuma wá́kalaku walunga amana wá́kalaku mupfunu;
19 mukuma mutsiku wa Moyize, wá́natisaku mu kutoma. Ndambu yi kwawu, kivuvu kimosi kya bukheti kyátuhanamina, amana kibinga kwena kivuvu kyakina, tufwanini mu kubandakana kwena Nzambi.
20 Amana, bwabuna bwá́hangamina muna nzila ya kudya kwa ndefi kwa Nzambi. Bahika bá́kituka banganga-Nzambi konda ndefi ya mutindu wuna.
21 Kaasi Yesu, yandi, ká́kituka Nganga-Nzambi mu nzila ya ndefi, kwena Nzambi wuna wámuzimbwala:

«Pfumu wádya ndefi,
kazósululaku hika:
"Wenina Nganga-Nzambi kyamakulu."»

22 Muna bwabuna, Yesu wá́kituka Nganga-Nzambi wuna wisi hana tsikiningi ya bulunda bwa bukheti kuluta.
23 Kuhita, banganga-Nzambi bá́dilandikisa mu thalu ya lawu, kikuma lufwa lwábakakidila mu kulanda kisalu kya bawu.
24 Kaasi Yesu bwosu kisi zinga mvula muna mvula amana kiyeka kyandi kya kinganga-Nzambi kyásikila kyamakulu.
25 Yi hakana phi kyenina kyafwana mu kuhulula kyamakulu babana bisi kokuluka kwena Nzambi mu nzila ya yandi, mukuma bilumbu byosu wa moya kenina muna kulombilaka Nzambi kikuma kya bawu.
26 Yesu kenina Nganga-Nzambi wa mbuta yandi wuna wá́fwana kikuma kya betu. Kenina watoma, konda kifu, konda disumu; wa kuhambula yi basumuki amana Nzambi wá́mulumisa lawu kuhita mazilu.
27 Keku yi mupfunu wa kuyokaka kimenga theti kikuma kya masumu mandi yi kikuma kya mamana ma kanda hanga bambuta banganga bahika. Bwabuna ká́hangabwa mbala yimosi lwesi kikuma kya moosu, mu kuditambika yandi-meni hanga kimenga.
28 Mutsiku wa Moyize wisi sikununa bambuta banganga batu bana benina yi lebakani. Kaasi ndefi ya Nzambi, yina yázonzama ku manima ma mitsiku, yámusikununa, hanga mbuta nganga kyamakulu, Mwana wuna wenina watoma.

8

Yesu, Mbuta-Nganga wetu

1 Kinga tala dyambu dya mupfunu wa lawu thwisi zimbula, thwenina yi Mbuta-Nganga wa bwabuna, yandi wuna wázakala muna mazilu kuna koku dya kitata dya kiti kya kipfumu kya Nzambi.
2 Mu kisalu kenina kya kikumbu kya Nzambi, disongidila ni sombolu dya kyedika dina dyátungamina kwena Pfumu amana ka kwena mutu ku.
3 Mukuma mbuta-nganga wosu bisi musikununa kikuma kya kutambika

makabu yi bimenga; yi hakana meni mupfunu wenina ni mbuta-nganga wa betu yandi phi kavwa kima kimosi mu kutambika.
4 Kinga wadi kakalaka ha tsi, kakhanaku kukala phi keti nganga-Nzambi, kikuma kwenina yi bahika bisi tambika kedi makabu bwosu bwenina muna mitsiku mya Moyize.
5 Kinga, banganga-Nzambi babana bisi sala kisalu muna kikumbu meni kina, bisikya sala mu kifwani yi kininga kya kikumbu kya ku zilu. Mamana mafwananini yi mutindu wuna kázonza Nzambi kwena Moyize tangwa kazola katunga sombolu dya lukutakanu: «Wasímbulula mu kusya ti kisalu kyaku kyafwanana yi mbandu yina yíkusongila ha mongu.»
6 Kaasi buthwena, Nzambi wámuheka Yesu kisalu kya mbuta kuhita, yandi wenina mukhundingisi wa bulunda bumosi bwa mbuta, bwátungamina ha bilangi bya mbuta bya bukheti.
7 Wadi bulunda bwa theti bwákalaka konda kifu, kwakhanaku kala yi mupfunu wa kuhingisa bwahika bwa zodi.
8 Kaasi byenina bikalu kabati songisa Nzambi kwena kanda dyandi, tangwa kabati zimbula:
«Bilumbu byisini, kazimbudini Pfumu,
bina yita bulunda bumosi bwa pha
yi kanda dya Kiseledi yi kanda dya Yuta.
9 Bwakálaku hanga bulunda buna yita yi batata ba bawu
kilumbu kina yíbasimba ku koku kikuma kya kubalubula ku tsi ya Ngiphiti.
Kikuma bawu-meni bákwaminaku muna bulunda bwama bwabuna,
meni phi yisiku diyangisa hika kikuma kya bawu, kazimbudini Pfumu.
10 Kinga tala bulunda buna yíta yi kanda dya Kiseledi
ku manima ma bilumbu byabina, kazimbudini Pfumu:
Yisya mitsiku myama muna ngangu za bawu,
yisónikamya muna mbundu ya bawu,:
Nzambi wa bawu yikadiki
amana bawu bakadiki kanda dyama.
11 Ka mutu ku wakála yi mupfunu wa kulonga kwena mukwenu kondi loni keti kwena phangi wandi, kámuzimbwala: muzaya Pfumu!
Mukuma boosu banzáya,
yandikila mwana wa khunda yi kuna mutu wa mbuta hana kati dya bawu.
12 Mukuma, yibáfwila khenda kikuma kya mitsoki mya bawu
amana yiyúbukamoku hika masumu ma bawu keti koma.»
13 Mu kuzonzila bulunda bwa pha, Nzambi wákitulabwa buna bwa khulu mu bulunda bwa theti; kinga, kina kyekina kya khulu amana kinunini kyekina mu kutota.

9

Mikhayilu mya bulunda bwa theti

1 Bulunda bwa theti bwákala yi mikuku mitadidi bisambu yi kikumbu kyandi kya ha tsi.
2 Kikuma, sombolu dya theti dyatekila tungama. Muna ndambu ya theti ya mukati, bisi tela kizika kyahedila, mwákala yi muzanga wa mwinda, mesa yi mapha ma kutambika kwena Nzambi.
3 Ku manima ma kibwiku, kwákala yi ndambu yikwawu ya sombolu, yina bakala tela ni Kizika Kyatoma lawu.
4 Kwákala yi mesa ma pfwabidi ma kutunga mu wolu yi mukunzu wa bulunda wátungama wosu mu wolu. Muna mukunzu wamuna mwákala yi bangwa dya wolu dina dyakala sweka maana, koka dya Loni dina dyábufula bifulu yi bitini bya matadi bya bulunda. Mwákala hika yi bitini bya matadi bina bánamika ndinga za bulunda.
5 Hana thandu ya mukunzu hákala yi banzyo bana bisi tela ni syedibe babana bakala songila khembu ya Nzambi. Bakala yalumuna mahela ma bawu hana thandu ya munoku wa mukunzu wa bulunda. Kaasi buthwena kadyaku tangwa dya kutongutuna byosu byabina.
6 Byabina byosu ho ni biyilamini, banganga-Nzambi bisi kota kosu kilumbu muna kitini kya theti kya sombolu kikuma kya kulungisa kisalu kya bisambu bya bawu.
7 Kaasi muna kyakina kya zodi, mbuta-nganga lwesi wisimwa kota, mbala mosi muna mvula. Homa hana, kisiha kotila kikuma kya kutambika menga ma kibulu kikuma kya mitsoki mya yandi meni yi kikuma kya mitsoki mya kanda.
8 Kitembu Kyatoma kasongidini bwabuna ni nzila ya kizika kyatoma lawu yáfwanaku kedi mu kukanguka bwosu buna dibati zinga sombolu dya theti.
9 Kyakina kyenina kingana kikuma kya tangwa dyadi. Kisi tendula ni makabu yi bimenga bya bibulu bina bisi lambula kwena Nzambi bilungiku mu kusemisa katsatsa ka wosu wuna wisibya sadila.
10 Byabina byenina bizila bitadidini lwesi bima bya kudya, bya kunwa yi mambu mahika matadidini kudisemisa. Yákala

tsadidi ya kimutu tii yi kuna tangwa dina kásobisila Nzambi mambu.

11 Kaasi Kidisitu kísa hanga Mbuta-Nganga wa bima byabi bidiyenina kedi. Wádimbuka sombolu dya mbuta mbuta yi dyalungila, dina dyakonda tungamina kwena batu, disongila ni dyeku dya tsi yayi yáhangama.

12 Kidisitu kákota mbala mosi lwesi muna kizika kyatoma lawu, kálambulaku menga ma bakhombu yi ma bana ba bangombi; menga ma yandi meni lwesi kálambula yi bwabuna kátusumba kya-makulu ku masumu metu.

13 Kikuma ho ni menga ma bakhombu yi ma miluma mya bangombi yi mbombi ya ngombi wa kibuti, mana bisi mwanginina hana thandu ya batu babana básumuka, mabatomisaka yi mu kubasemisaka lutu,

14 abweti menga ma Kidisitu máhitilaku mu ngolu? Muna nzila ya Kitembu wa mvula yi mvula, Kidisitu yandi wákala konda kifu, wáditambika yandi meni kwena Nzambi hanga kimenga kyakonda kifu. Menga mandi masémisa katsatsa ketu ka mihangu mina myisi natisa ku lufwa, ndangu twalenga fukamina Nzambi wa moya.

15 Yi hakana, Kidisitu kenina mukhundingisi wa bulunda bwa pha, ndangu babana kátela Nzambi balenga bonga kuvwa kwa mvula yi mvula kuna kásila Nzambi. Disongidila ni batu meni babana benina balunga mu kubonga kuvwa meni kuna; kikuma lufwa lwa mutu mosi lwáyakidila mu luhulusu lwa mitsoki mya batu mina myáhangama muna bulunda bwa theti.

16 Mukuma hakana básisa ndinga, bulungi ni lufwa lwa yanduna wásisaya lwazayakana.

17 Kikuma, ndinga ya mutu wafwa yisiku kwatakana bwosu kenina mu luzingu mukwa yawu wuna wázonzaya; yisi kwatakana ku manima ma lufwa ma yanduna lwesi.

18 Yi hakana ni bulunda bwa theti bwawu meni bwákalaku kedi bwa kusikununa konda menga.

19 Tangwa kásamuna Moyize kwena kanda dyosu kosu mukuku bwosu wenina muna mitsiku, wábonga menga ma bana ba bangombi yi ma bana ba bakhombu yi mamba. Wásophulabya hana mukanda wa mitsiku yi kikanda kyosu kuna sophu dya muhandi wa yizophi yi koma ka mu-phungu wa kabengi.

20 Kázimbula: «Mama menina menga ma bulunda buna káta Nzambi kikuma kya benu.»

21 Kunima, wásophula hika sombolu yi menga yi bilekwa byosu bya kisalu bitadi-dini bisambu.

22 Kinga, bwosu milombini mitsiku, kima kyosu bisikya semisa yi menga, amana ndoluka ya masumu yisi hanamina kaka yuka ni menga matyakanini.

Kimenga kya Kidisitu kyisi kumuna ma-sumu

23 Bifwani bya bima bya ku zilu byálomba ni basemisabya muna mutindu meni wawuna; amana bina byenina ku zilu, byawu meni, byisi lomba bimenga bya phwena.

24 Mukuma Kidisitu kákotaku mu kikumbu kyátungama ku moku ma batu, kifwani kya kikumbu kya kyedika. Wákota muna kati dya zilu, kwakuna kenina buthwena watelama kuna mesu ma Nzambi kikuma kya betu.

25 Heku ni kikuma kya kuditambika yandi meni kosu tangwa bwosu kisi kota mbuta-nganga muna kikumbu ku manima ma kosu mvula yi menga mana meku ma yandi meni.

26 Wadi kabwaku, wadi kakhana nyokuka mbala za lawu tukidila ku luyandiku lwa tsi. Kaasi buthwena, thwenina ku tsuka ya tangwa, kálubuka mbala ya yimosi lwesi mu kukumuna disumu muna nzila ya kimenga kina kaditambiki yandi meni.

27 Amana bwosu bwátangamina kwena batu mu kufwa mbala yimosi lwesi, ku manima hanana yakwisa pfundusu ya Nzambi,

28 yi bwabuna phi, Kidisitu káditambikila mu kimenga mbala ya yimosi, ndangu kakumuna masumu ma lawu dya batu. Kamónika hika mu mbala ya zodi, ka mu kikuma ku hika kya kutala mambu ma masumu, kaasi kikuma kya babana bisi muhingila kikuma kya kubonga luhulusu.

10

1 Mitsiku mya Moyize myenina lwesi kifwani kya bima bina byakwísa; kaasi myeku kininga kya mukwandi kya mambu meni mamana. Yi hakana milungiku mu kutomisa batu babana bisi bwesuka kwena Nzambi mu nzila ya bimenga meni byabina bisi landulula kosu mvula.

2 Wadi ni babana bisi sambila Nzambi yi kutambikaka bima bya mutindu wuna basemaka muna mbala yimosi lwesi ku mitsoki mya bawu, wadi bisiku kala yi katsasa ka disumu.

3 Kinga, muna bimenga meni byabina,
batu bisi yubuka masumu ma bawu mvula
muna mvula.
4 Mukuma bwalendakanaku ku menga
ma miluma mya bangombi yi ma miluma
mya bakhombu mu kukatula masumu.
5 Yi hakana ni Kidisitu, mu kukota muna
tsi, kázimbula:
«Keti kimenga, keti mulambu,
wázolabyoku.
Kinga wángidika lutu.
6 Keti kimenga kya kuyoka kya muthu,
keti bimenga kikuma kya ndoluka ya ma-
sumu;
byosu, wázolabyoku.
7 Yihanga nzimbudini: "Awu meni,
mukuma, kikuma kya meni
básonikina muna mukanda wa
kuvunga:
yisini, oh Nzambi mu kuhanga luzolu
lwaku.»
8 Wuzimbudi theti: «Wázolaku keti ki-
menga kya kuyoka kya muthu, keti mil-
ambu mya kuyoka, keti bibulu bya kuyoka
ha mutalaka, keti bimenga bya ndoluka ya
masumu, keti kimosi wásephilaku kyawu
muna byosu.» Kinga makabu mamana
moosu bisima tambika bwosu buna myen-
ina mitsiku.
9 Hanga wukosikidi: «Awu meni, yisini
mu kuhanga luzolu lwaku.» Muna
bwabuna, Kidisitu wákumuna mutindu wa
theti wa kubwesuka kwena Nzambi amana
wáhingisiwa ku mutindu wuna wa zodi.
10 Muna luzolu lwaluna, mwamuna
twátomina betu muna nzila ya kimenga
kya lutu lwandi luna kátambika mu mbala
mosi.
11 Kaasi nganga-Nzambi wosu kosu
kilumbu kisi telama kikuma kya kusala
kisalu kyandi; kisi tambika kosu tangwa
bimenga byabina, bina bifwaniku mu
kukatula masumu.
12 Kaasi Kidisitu, yandi, kátambika ki-
menga kimosi lwesi kikuma kya masumu,
amana kuna koku dya kitata dya Nzambi,
kisi zakadila mvula muna mvula.
13 Buthwena, kwakuna kabati hingidila
ni Nzambi kabakitula bambeni bandi kidy-
atilu kya yandi.
14 Amana, muna mulambu wumosi
lwesi, mwamuna kábalungisila, mvula
muna mvula, batu babana kátomisa.
15 Bwabuna Kitembu Kyatoma phi ka-
bati tutila kimbangi. Mukuma, kazimbudi
theti:
16 «Talenu bulunda buna yita yi bawu
ku manima ma bilumbu byabina, kazim-
budini Pfumu:
Yisónika mitsiku myama muna mbundu ya
bawu,
yinámikamya muna kitembu kya bawu.»
17 Amana wukosikidini: «Yisúngulaku
hika masumu ma bawu yi mitsoki mya
bawu.»
18 Kinga, ho masumu maloluki kedi,
kweku hika yi bimenga kikuma kya ma-
sumu.

Tubwesukenu kwena Nzambi

19 Bwabuna, baphangi, thwekina yi
muswa wa kukotila muna kizika kyahedila
lawu, muna nzila ya menga ma Yesu.
20 Yesu wátuyafwadila nzila ya pha yi
ya moya; yandi meni wátekila lutila mwa-
muna: muna nzila ya kibwiku kina kya mu
nzu ya Nzambi ya Bayuta, disongila muna
nzila ya lutu lwa yandi meni.
21 Amana thwenina yi Mbuta-Nganga
mosi wuna básikununa mbuta wa nzu ya
Nzambi.
22 Disongidila ni tubwesukenu kwena
Nzambi yi mbundu ya kyedika yi lukwikilu
luna lwa mukwandi, mbundu ya kasemi ku
byosu byisi hana katsatsa ka mbi yi lutu
lwa kuyebisa yi mamba ma kukenza.
23 Tusimbidilenu ngolu kivuvu kyetu
kina thwisi samuna, mukuma Nzambi kisi
hwila mwani ku bilangi byandi.
24 Tukalenu yi kitsungila betu yi betu
kikuma kya kudihekaka kikesa ku zola yi
mihangu mya bukheti.
25 Tutinaku mabundu metu bwosu
báyikanabwa batu bahika, kaasi tudi-
hekakenu kikesa betu yi betu, bwosu tubati
mona kilumbu kya Pfumu kibwesukini.
26 Mukuma ho thwisi hola masumu mu
luzolu ku manima ma kubonga nzayilu ya
kyedika, kweku hika kimenga kikuma kya
masumu.
27 Kaasi henina yi pfundusu ya Nzambi
yi ngolu za mbawu yina yayóka band-
wandwa.
28 Wosu wuna wakúlula mitsiku mya
Moyize kafwa konda kumuyukila kheni,
mu kimbangi kya batu boodi kondi lo
batatu.
29 Khi mutindu wa ndola kabónga yan-
duna waléwula Mwana wa Nzambi? Wuna
wasáwula menga ma bulunda, muna ma-
mana bámutomisina? Yi wuna watúkwana
Kitembu wa khenda? Banzenu khi lawu
dya lombu kakúkula!
30 Mukuma, tuzayi ni yanduna wuna
wázimbula: «Meni yivútula mbela, meni
yisi futa kwena mutu wosu bwosu byenina
bisalu byandi.» Amana kázimbula hika:
«Pfumu kafúndisa kanda dyandi.»
31 Keba, wakúluka, ho ni wabwa mu
moku ma Nzambi wa moya!
32 Yubukenuti bilumbu bya theti bina, ku
manima ma kubonga mwini wa Nzambi:

lwázyandama muzingu wuna wa mbuta yi wa phasi.
33 Matangwa mahika, lwákwatuka tsoni ku ngusi yi minyanga ha mesu ma batu boosu. Matangwa mahika, bakala luwaphama kwena batu bahika babana bátekila mona phasi meni zina.
34 Lwákota mu boloku hanga lutambwasini yi kyesi kya kulubotula bima, kikuma luzayi ni lwenina yi kuvwa kwa bukheti kuna kwa mvula yi mvula.
35 Kaasi lutotisaku kikumbwala kyenu: kina kyenina yi lufutu lumosi lwa mbuta.
36 Kaasi lwenina yi mupfunu wa kikwamina, ndangu ku nima dya kulungisa luzolu lwa Nzambi, lwabonga kina kásila.
37 Mukuma, bwásonama:
«Muna tangwa dya khunda, dya khunda hika,
amana yandi wuna wulungini mu kukwisa, kakwísa;
amana kazingidilaku.
38 Kinga, Nzambi kazimbudini, mutu wa masonga ku mesu ma meni,
mu lukwikilu kazíngila,
kaasi ho kavutuka ku manima, yikálaku yi tsambu ya yandi.»
39 Betu, thweku batu babana bisi vutuka ku manima balenga ditotisa. Betu thwenina batu ba lukwikilu kikuma kya kuhulula moya myetu.

11

Lukwikilu
1 Kinga lukwikilu, lwenina kikumbwala mu kubonga kedi kina bisi sila kivuvu, kyenina kusya mbundu muna bima bina byisiku monika hangambedi ni hana byenina.
2 Kikuma kya lukwikilu Nzambi kábatambwasila bambuta bakhulu.
3 Muna nzila ya lukwikilu, tubati kwikila ni tsi yáhangamina ku ndinga ya Nzambi, mu phila ni tsi yayi yisi monika kisina kya yawu ka byabi ku thwisi mona.
4 Muna nzila ya lukwikilu, Abelu kátambikila mukhayilu wa lukumu lwa lawu kwena Nzambi, kuhita wuna wa Khayina. Muna nzila ya lukwikilu, Nzambi wámutila kimbangi ni mutu wa masonga kákala, kikuma yandi meni Nzambi wátambwasa makabu mandi. Muna nzila ya lukwikilu, Abelu kisi zonza hika mbata nana kenina wafwa.
5 Muna nzila ya lukwikilu, Noki bámunata kwena Nzambi konda kafwa. Keti mutu kámumonaku, kikuma Nzambi wámunata kwena yandi meni. Masonuku mazimbudi ni ku thwala ya kumutombula, bámutila kimbangi ni Nzambi kásephidisa.
6 Kinga, konda lukwikilu, ka mutu ku wasephidisa Nzambi. Kikuma, wuna wisi khundakana kwena Nzambi kafweti kwikila ni Nzambi kenina amana kisi bafuta babana bisi musanda.
7 Muna nzila ya lukwikilu, káyukila Nowa, ngwisi za Nzambi kikuma kya mambu mamana máfwana mu kusalama kaasi khaniku kedi masalama. Kálewulazoku ngwisi zazina amana wátunga nzasa ndangu kahulwasila nzu yandi. Muna bwabuna kázengila mukanu wa batu ba tsi amana wámutambwasa hanga mutu mosi wa masonga Nzambi wámutambwasa kikuma kya lukwikilu lwandi.
8 Mu nzila ya lukwikilu, Bulahami kálemvwakila ku mbila ya Nzambi: wátambwasa mu kukwenda ku tsi yina kakhana muheka Nzambi. Mbatanana kákonda zaya kuna kakala kwenda.
9 Muna nzila ya lukwikilu, kázingila hanga munzenza mosi muna tsi yayina kámusila Nzambi kilangi. Kakala nangina muna masombolu, yi Yizaki yi Yakobi bawu bátambula kilangi kimosi kya Nzambi.
10 Mukuma Bulahami kakala hingila mbanza yina yenina yi mipfundila mya ngolu, yayina káyidika, kátunga phi yandi meni Nzambi.
11 Muna nzila ya lukwikilu Sala, yandi phi mbatanana bukhobu bwandi yi kinunu kyandi, kábongila hamu dya kubuta bana. Kikuma wásya mbundu ni kilangi kina kásila Nzambi kyakhana lungila.
12 Yi hakana ni kwena mutu mosi lwesi, wákala mununu bela-bela yi kufwa, kwábutukila lawu dya mabutuka hanga bathetimbwa muna zilu yi tsekengi kuna kabeta ka yanga dya mbuta, balendaku mu kutanga.
13 Batu babana boosu muna lukwikilu bámana fwila. Konda kubonga bima bina kásila Nzambi, kaasi bámonabya amana báhekabya mboti muna kyana. Bátambwasa hana mesu ma boosu ni banzenza bákala yi bakangadi ba nzila hana tsi.
14 Mukuma babana bisi zonza bwabuna basongidini wengele ni tsi babati sanda.
15 Wadi ni bakalaka yi dibanza dya kuyananaka tsi yina bálubuka, wadi bakhana mona phila ya kuvutwakilaya.
16 Amana mu masonga, tsi mosi yihitina kitoku bakala sanda, disongila tsi ya ku zilu. Yi hakana ni Nzambi keku yi tsoni za

ku mutela Nzambi wa bawu; kikuma, tsi mosi kábayidikila.

17 Muna nzila ya lukwikilu, Bulahami kátambikila Yizaki mu kimenga tangwa kámusya Nzambi mu kimeka. Mwana wandi mosi kwandi kakhana tambika, mbatanana kákala yi kilangi kya Nzambi

18 wuna wámuzimbwala: «Muna nzila ya Yizaki, mwamuna wávwila butuka dyaku dina yíkusila.»

19 Bulahami kakala banza ni Nzambi kákala yi hamu dya kufutumuna mvumbi, yi hakana kámuvutwala yandi Mwana hanga mbedi ni kidimbu kya lufutumuku kákala.

20 Muna nzila ya lukwikilu, mwamuna Yizaki kásakwamina Yakobi yi Kizawu kikuma kya mambu ma bawu mana mákwisa.

21 Muna nzila ya lukwikilu, Yakobi mu tangwa dya kufwa, kásakwamina kosu mwana wa Yozefu, amana wázyaminina kuna tsongi ya koka dyandi mu kufukamina Nzambi.

22 Muna nzila ya lukwikilu, Yozefu, ha kátula mu kufwa, kásamwana ni bana ba Kiseledi balúbuka ku Ngiphiti amana wáhana muswa mu mana matadidini bifufwa byandi.

23 Muna nzila ya lukwikilu, mwamuna Moyize mu lubutuku lwandi, bámuswekila ngonda tatu kwena bibuti byandi. Mukuma bámona ni mwana wa kitoku kakála, amana bá́yukaku keti bweya mu kukolama ku mukuku wa kyamvu.

24 Muna nzila ya lukwikilu, mwamuna Moyize, tangwa kákituka mbuta, kábusila ni bamutelakaku mwana wa mwana mukhetu wa Fwalawo.

25 Wátambwasa mu kunyokuka yi kanda dya Nzambi kuluta mu kukala mu tsambu za tangwa dimosi za disumu.

26 Kámona ni kulewuka hanga Masiya kuhiti kimvwama kya mbuta kya Ngiphiti, mukuma mesu mandi mákala ma kutadisa kuna lufutu luna lwakwísa.

27 Muna nzila ya lukwikilu, Moyize wákatuka ku Ngiphiti konda kuyuka bweya bwa khabu za kyamvu; wázyama ngolu, hanga mbedi ni kakala mumona Nzambi wuna wisiku monika.

28 Muna nzila ya lukwikilu, mwamuna Moyize kátila mukinzi wa Phaki yi kusophula kwa menga muna mwelu mya nzu, ndangu wanzyo wa lufwa kahondaku bana ba batsomi ba bisi Kiseledi.

29 Muna nzila ya lukwikilu, mwamuna bana ba Kiseledi bá́labwakila yanga dya mbuta dya Kabengi hanga mu mafu mamosi má́yumuka; kaasi Bisi Ngiphiti ha bámeka mu kulabuka bwabuna meni, mamba má́bazyondisa.

30 Muna nzila ya lukwikilu, mwamuna bibaka bya Yediko byáwulumukina, amana bana ba Kiseledi bázyetabya bilumbu tsambwadi.

31 Muna nzila ya lukwikilu, mwamuna Lahabi, ndumba-leta, káfwilaku yi bambeni ba Nzambi, kikuma kya buna kábayamba bukheti ba mbambala ba Kiseledi.

32 Biki hika yizónza? Tangwa dyakhónda mu kuzonzila Zeteyo, Balaki, Samisoni, Zefite, Tavidi, Samwela, yi bambikudi.

33 Kibinga, muna nzila ya lukwikilu, bánungina bipfumu, bá́hangila masonga amana bá́bongila bilangi bina kásila Nzambi. Bá́kasa munwa mya bathambu,

34 bázima mbawu za ngolu, bá́huluka ku lufwa lwa mbedi ya phoku. Maladi má́bazokisa amana ku nima ngolu zá́bavutwakila; muna tangwa dya mvita, kikesa kyá́bavutwakila amana bákukwasa bibuka bya basuta ba banzenza.

35 Muna nzila ya lukwikilu, mwamuna bakhetu bámonina bamvumbi ba bawu mu kufutumuka amana bá́vutwakila luzingu.

Batu bahika bá́banyokuna mu kuthaba; kaasi bá́bwisa mu kubasula, ndangu balenga bonga kutokama kwa bukheti kwa ku lufwa.

36 Batu bahika bá́kala baseya, bakwawu bá́kala bazyatula mafimbu, bakwawu hika mu miyololu amana bá́batimbula mu boloku.

37 Bahika bá́bahondila ku matadi, bahika kubabukununa ho lo kubahondila ku mbedi ya phoku. Amana bakwawu hika bakala kwenda homa hamosi yi hakwawu. Bakwawu bakala vwata mikanda mya mikoku kondi lo mya bakhombu hanga miledi. Bakwawu bá́kala bahwa-dya-hwa. Bakwawu bakala banyokuna yi kubamonisaka minyanga.

38 Bámonika ku mesu ma batu hangambedi ni bakalaku balunga mu kuzingila mu tsi yayi. Bakala ngata muna tseki za khatu yi muna myongu, muna bitadi yi mabulu bakala zingila.

39 Nzambi wá́batambwasa boosu kikuma kya lukwikilu lwa bawu; mbatanana bá́bongabyoku bina kásila Nzambi.

40 Kikuma, Nzambi káyidikila kima kimosi kya mbuta kikuma kya betu. Yi hakana ni byakhanaku lungila kedi konda betu.

12

Nzambi Tata wetu

1 Kikuma kya betu, bátuzyeta kwena
mulumba-lumba wa bambangi. Tulosenu
kizitu kyosu kya masumu kina kyisi
kakidikisa wenzi wetu, amana tutsyaku-
lenu yi kuna tsuka za thinu zazi batusidini.
2 Mesu metu ma kutadisa kwena Yesu,
yandi wenina kisina yi tsuka ya lukwikilu
lwetu. Wátambwasa mu kufwa hana ki-
takani, konda kutala mutindu wa tsoni za
lufwa meni lwaluna, kikuma kákala mona
mutindu wa kyesi kina kyátangamina
kikuma kya yandi. Amana buthwena kuna
koku dya kitata dya kiti kya Nzambi kisi
zakadila.
3 Banzenu kwena wuna wákwamina ku
matendu ma basumuki; ndangu lukatu-
laku kikesa.
4 Mukuma, muna muzingu wenu wuta-
didini disumu, khaniku kedi lunwana tii yi
kuna lufwa.
5 Luzimbakanaku ndongisila zina
káluheka Nzambi hanga kwena bana:
«Mwana wama, wulewulaku tsungika ya
Pfumu,
amana wukatulaku kikesa mu tangwa ka-
bati kukaya.
6 Mukuma Pfumu kisi sungika wuna kisi
zola,
kisi beta wosu wuna kisi mona hanga
mwana wandi.»
7 Tambwasakenu tsungika ya Nzambi,
kikuma kisibwa hanga bwosu tata kwena
mwana wandi. Khi mwana yandina bisiku
beta kwena tata wandi?
8 Ho ni Nzambi kisiku lubeta hanga
bana bandi, zonza ni lweku bana bandi ba
kubuta, lwenina bana ba makangu.
9 Mukuma thwenina yi batata mu
kimutu: bisi tusungika amana twakala
balemvukila. Yi hakana twafweti
lemvukilaka Tata wetu wa ku zilu, kikuma
kya kubonga luzingu kwena yandi.
10 Kaasi batata betu bakala tusungikaka
kikuma kya koma ka bilumbu, bwosu buna
bámoninabwa bukheti. Kaasi Nzambi
kisi tusungika kikuma kya bukheti bwetu,
ndangu kalenga tuheka kutoma kwandi.
11 Ha batusungikini, muna tangwa meni
dyadina, dyisiku kala dyambu dya kyesi
kaasi dya kyadi. Kaasi tsuka tsuka, ba-
bana babongini milongi myamina myisi
banatina ngemba yi luzingu lwa masonga.

Milongi yi kulwengisa

12 Yi hakana ni thutenu moku mamana
mazokini, amana zyamisenu makungulu
menu mamana mabati tekita!
13 Yidikenu nzila zasungama kikuma kya
bitambi byenu, ndangu batu babana bisi
tinguna badibunda-bundaku mu bikhosu,
kaasi bakola.
14 Sandakenu lwakalaka mu ngemba yi
mutu wosu yi mu kudisemisaka; mukuma,
konda bwabuna, ka mutu ku wamóna
Pfumu.
15 Kebenu ni ka mutu ku kakonda mu
kubonga khenda za Nzambi amana ka mu-
sodi wumosi ku wa khadi wamena, hanga
wadikila nana batu ba lawu.
16 Kebenu mu kusya ni hakalaku yi bita-
mbongi hana kati dya benu, zitisenu bima
byahedila; luhangabwoku hanga buna
káhanga Kizawu, kikuma kya ndya yimosi,
wásumbisa kimbuta kyandi kya butuka.
17 Mukuma, luzayibwa ni ku manima,
tangwa kázola mu kubonga lusakumunu
lwa tata wandi, bámulosila. Kámonaku
keti phila ya kusobila mambu, mbatanana
nyengi dyandi yi matsanga mandi.
18 Benu tangwa lwábwesuka kwena
Nzambi, lwábwesukaku ku mongu wumosi
bafwanini mu kusimba, wuna wakala lema
mbawu; lwábwesukaku keti ku mudima,
keti ku phipha, keti ku pfunzi,
19 keti muhungu wa phungi, keti khololu
ya ndinga. Bisi Kiseledi ha báyukaya
ndinga meni yayina, bábusa mu kuyuka
keti ndinga yimosi hana thandu.
20 Mukuma, bálendaku mu kusipha
mulongi meni wawuna: «Yanduna
wasímba mongu, keti abweti kenina
mbisi, bamúhonda mu kumutimbwala
kwa matadi.»
21 Bwákala bweya bwa lawu mu kumona
dyambu meni dyadina kázimbula Moyize:
«Mbundu yimvumukini yi tsula!»
22 Kaasi benu lwábwesuka ku mongu wa
Siyoni yi ku mbanza ya Nzambi wa Moya,
Yelusalemi dya ku zilu, mafunda yi ma-
funda ma banzyo bandi kwakuna benina
mu mukinzi.
23 Amana kuna dingumba dya bana
bátsomi ba Nzambi lwákokuluka, babana
básonama mazina ma bawu muna mazilu.
Benu lwákokuluka kwena Nzambi zusi
wa batu boosu, amana lwákokuluka ku
bitembu bya batu basungama babana
bákituka batu balunga.
24 Kwena Yesu hika lwákokuluka benu,
yandi wenina mukhundingisi wa bulunda
bwa pha buna kata Nzambi yi betu, amana
menga mandi mana mátekuka misi zonza
buna bufwani kuhita menga ma Abelu.
25 Kebenu! Lubusaku mu kuyuka yan-
duna wisi luzonzisa. Bawu bábusa mu
kuyuka wuna wakala baheka ndongisila
ha tsi, báhengaku ku ndola ya Nzambi.
Twaléndaku mu kuhengaya ho ni betu

twámufila kunda yanduna wisi zonza kwena betu muna mazilu.
26 Ndinga yina kátekila zonza Nzambi yátekitisa mafu; kaasi buthwena Nzambi wutusidi hika kilangi kyakina: «Yitékitisaya hika, ka tsi ku lwesi, kaasi yi zilu phi.»
27 Mihowu myami «mbala yayi hika» mibati songila ni bima bina byáhangama byanínganа amana byazíluka, ndangu byananga lwesi bima bina byisiku ningana.
28 Tukalenu kabanzi, kikuma tubongi luyalu lumosi luna lwisiku ningana. Tusongilenu kabanzi meni kakana mu kusadilaka Nzambi muna mutindu wuna wisi muhekila tsambu, mu luzitu yi kubanga.
29 Mukuma, Nzambi wetu kenina mbawu yina yisi vukula.

13

Dingumba dya mukwandi

1 Yambulenu kiphangi kyazinga hana kati dya benu.
2 Luzimbakanakaku mu kuyambaka babana bisi kwisa ku nzu zenu. Mukuma, henina yi bamosi báhangilabwa kinga báyamba banzyo konda kuzayakabwa.
3 Sungulakenu batu ba boloku, hangambeni ni mu boloku lwenina yi bawu. Sungulakenu batu babana bisi nyokuna, hangambedi ni hakimosi lubati nyokuna bawu.
4 Mutu wosu kazitisalwa longu amana basumunayoku thangi ya longu. Nzambi kafúndisa bita-mbongi yi bakwa kisanda.
5 Ndyatidi yenu yikalaku yi nzoluka ya mbongu; sephilakenu ku bina lwenina byawu, mukuma Nzambi kázimbula bwabu: «Yikúsisaku, yikúlosilaku keti bweti.»
6 Amana ba kabasi yi kikumbwala twalenda mu kuzimbula:
«Pfumu kenina lusadisu kikuma kya meni,
amana yiyúkaku bweya,
Biki kaphánga mutu kwena meni?»
7 Sungulakenu bambuta ba dibundu benu babana bisi lulonga ndinga ya Nzambi. Simbululenu bikalulu bya bawu buna bámanisina luzingu amana sokululenu lukwikilu lwa bawu.
8 Yesu Kidisitu kenina mutindu wumosi, mukolu, lelu yi mvula muna mvula.
9 Lulandakaku malongi moosu ma luvunu: mana mafwananiku yi lukwikilu lwa betu. Bulungi ni mbundu zenu zazyaminaka mu khenda za Nzambi, kaasi ka kikuma kya bizila bya madya ku; bwásadisaku keti babana bisi dyatila muna bwabuna.
10 Betu thwenina yi mesa ma kimenga, amana banganga-Nzambi ba bayuta beku yi muswa wa kudya bina bitukini ku mesa meni mamana. Mukuma, bawu, mu sombolu bisi sambila bisambu.
11 Mwamuna, mbuta-nganga kisi nata menga ma bambisi muna kizika kyahedila lawu kikuma kya kukatula disumu, amana misuni mya bambisi meni babana ku phenza ya mbanza bisimya yokila.
12 Yi hakana Yesu, yandi phi, káfwila ku phenza ya mbanza, kikuma kya kusemisa batu ku masumu ma bawu yi menga ma yandi meni kibeni.
13 Amana tulubukenu twenda tundakana yi yandi kuna phenza ya mbanza, amana twazíta ngusi zazina kitesu kimosi yi yandi.
14 Mukuma, ha tsi haha, thweku keti mbanza yimosi yina yisi zinga mvula muna mvula, kaasi mbanza yimosi tubati sanda yina yakwisa kala ka thama ku.
15 Muna nzila ya Yesu, tulambulenu konda kulembwa kwena Nzambi lukumu lwetu hanga kimenga, disongidila mulambu wuna wisi lubuka muna malebu wisi kumisa zina dyandi.
16 Luzimbakanakaku mu kuhangaka mambu ma bukheti amana disadisakenu muna kiphangi, mukuma byabina yi bimenga byisi musephidisa Nzambi.
17 Lemvukenu kwena bayadi benu amana bayukilakenu. Kikuma bawu bisi tadikina moya myenu kosu tangwa, zayenu ni yi bawu bisi luhanina meni kwena Nzambi. Hangakenu mu kusya ni balungisa kiyeka kya bawu mu kyesi konda nyengi, kondi loni bwabuna bwalúkadilaku keti muluta.
18 Sambilakenu kikuma kya betu. Kikuma tusini mbundu mu kukala yi katsatsa ka bukheti, mukuma thwisi zola ni twazingilaka bukheti muna mambu moosu.
19 Amana hika, yilubokwadidi mu kulombila ndangu Nzambi kakhángwala nzila mu kuvutuka yi tswatsu kwena benu.

Lombilu

20 Yambula Nzambi wa ngemba, wuna wátokamisa ha kati dya bafwa, kalema wa mbuta wa mikoku, Pfumu wetu Yesu; muna nzila ya menga ma bulunda bwa mvula yi mvula,
21 kalulonga mu kuhanga mambu mamana menina ma bukheti mu kuhanga luzolu lwandi. Katuhangila buna bumuyenina bwa bukheti muna nzila ya Yesu Kidisitu, khembu yakala kwena yandi muna mvula yi mvula! Abwabuna.

Kumanisa yi mboti

22 Mbati lusyamisa, baphangi: tambwasenu ndinga ya kikesa yayi yi sipha dya mbundu. Kikuma mu khufi yilusonikini.
23 Zayenu ni phangi wetu Thimoti wulubukikini mu boloku. Ho ni katula mwa tswatsu, nzila yimosi yikwéndayandi mu kulumona.
24 Bahekenu mboti basadi benu boosu yi bakwikidi boosu. Baphangi ba ku tsi yina bisi tela ni Kitadi mboti baluhekini.
25 Yambula khenda za Nzambi zakala yi benu boosu!

Mukanda wa Zyaki
Zyaki
Khotidi ya mukanda

Mukanda wa Zyaki wenina hanga meni. Wenina dilongi yi kuhana kikesa kikuma kya Mabundu mana ma̍kanguka muma mwosu mu tsi. Musoniki kabati sonikina kwena bimvuka bya bakidisitu babana benina mu kisina kya Bayuta. Bawu bisi zinga ha kimosi yi khadidi ya bisi Ngeleki yina yisi luma muna kipfumu kya mbuta kya bisi Loma.

Mukanda wa Zyaki wubati songila nduka kwena bakidisitu, disongidila ni mutindu wumosi wa kudyatisila luzingu lwa bawu mu kithwadi yi lukwikilu lwa bawu. Bakwikidi babati lomba nduka meni zazina kwena Nzambi, amana Nzambi wubahekiza (1:2-8; 3:13-18). Muna bwabuna, balendaku zyandama ku mambu moosu mana misi zanga luzingu lwa mutu: phasi za luzingu (1:2-4), tsambu za kukala mvwama (1:9-11; 5:1-6), nzala ya kuhanga mbi (1:2-18; 4:1-9), lulendu (4:13-16). Mukanda wubati zimbula hika ni kukwikila mwena Nzambi kwisi natisa mu kuhanga kima bwosu lusongidini lukwikilu. Tufwaniku ni twazingila mu kikhunda kya bukheti yi Nzambi amana konda twamonikisabwa muna mihangu myandi (2:14-26). Kubonga kwa lukanu kwenina kutambwasa mu kukala mutwadisi wa ngeyi meni mu kukonda kuzyandama ku thwala ya mbi. Kwenina phi kukala mutwadisi wa bakwenu: kusadisa babana benina yi mupfunu wa kima, kukonda kufundisa bakwenu keti kuditombula ku thwala ya bawu, kutalulula ndinga zaku (3:1-12). Musoniki wa mukanda kabati sonikina batu babana bakondi kala bamvwama (2:6), kaasi kimvwama kibati babenda amana benina yi nzala ya kuvwakya. Mukanda wubati balomba ni balewulaku baphutu kikuma kya kiphutu kya bawu (2:1-13). Mukanda wuzimbudi hika bwabu: kimvwama kyenina kya mbi kikuma kya mutindu wuna bisikya sadila bamvwama (5:1-6).

Kudisadisa bakwenu yi bakwenu, kusambila bakwenu yi bakwenu, kunata babana bisi ditotisa mu kyana yi kyedika: mamana mambu wubati lomba mukanda kwena bakidisitu kuna tsuka ya wawu.

Mboti

1 Meni Zyaki, musadi wa Nzambi yi wa Pfumu Yesu Kidisitu. Mboti zama kwena makanda kumi yi modi mámwangana muna tsi yamuthu.

Kuzyama muna tangwa dya phasi za lukwikilu

2 Baphangi bama, ha lutundakanini phasi za mutindu wosu kikuma kya lukwikilu, kalenu mu kyesi kya lawu.

3 Mukuma, luzayibwa ni yuka lukwikilu lwenu lwakala lwazyama muna tangwa dya phasi, lwisi lumbula kikwamina.

4 Kinga bulungini ni kikwamina kyenu kyazyama yi kuna tsuka, ndangu lwakala bakodidila, bafwana muna mambu moosu amana bakonda kifu.

5 Amana ho mosi wa benu kakonda nduka, kalombaza kwena Nzambi. Yandi kamúhekaza; mukuma Nzambi kisi hana yi kyesi kwena boosu konda mulandu, amana zamúhanamina.

6 Kaasi bulungini kalombaza yi lukwikilu, konda kuketyanisa; mukuma mutu wuna wisi ketyanisa wufwanani yi mahuwa ma yanga dya mbuta mamana kisi hulumuna pfunzi amana wuhungudima ku kabeta kahika.

7 Mutu yanduna kadifwataku ni kima kabónga kitukini kwena Pfumu.

8 Kenina mutu mosi wa mbundu zodi amana keku yi kwatakani muna mambu mana kisi hanga.

Kiphutu yi kimvwama

9 Amana Phangi wuna wa luzingu lwa mu sina kaditsikisila muna bina kamútombwala Nzambi.

10 Amana mvwama kaditsikisila muna bina kamúkulwamina Nzambi. Mukuma mvwama kalúta hanga kifulu kya khangu.

11 Ha kalúbuka tangwa, mwini wandi balabala wayúmwasa khangu; kifulu kyandi kibwini amana phisi yandi yihwini. Bwabuna katóta mvwama hana kati dya bisalu byandi.

Bimeka yi phukumunu

12 Kyesi kwena mutu wuna wisi zita mu kimeka; mukuma ku manima ma kusongila kuzyama kwandi mu kimenga, kabónga mukhonzi wa luzingu luna kásila kwena babana bisi muzola.

13 Ka mutu ku ho ni kahukumukini, kazimbula: «Nzambi yandina wuphukumunini.» Mukuma Nzambi fwaniku bamuhukumuna, amana yandi-meni phi kisiku bwisa mutu mu phukumunu.

14 Kaasi, kosu mutu, yandi meni wisi dibwisa mu phukumunu muna tsambu zandi za mbi, zisi mulundika amana zisi mukwatisa ha mutambu;

15 ku manima, tsambu ya mbi yosu yisi kodidila amana yibuti disumu; amana disumu ha dikodidini dyosu, dibuti lufwa.

16 Ludizimbikisaku, baphangi bama batondama:

17 mambu moosu ma bukheti yi kabu
dyosu dina dyalungila, byisi tuyisila
tukidila ku zilu. Byabina, kwena Nzambi
byisi tuka, yandi wuna wenina Tata wa
mwini, yandi wuna kisiku soba hanga
buna kyisi soba kivula ku matangwa.
18 Kikuma, Nzambi muna luzolu lwa
yandi meni kátubutila muna nzila ya
Ndinga ya masonga, ndangu twakala muna
ndonga ya theti ya bihangwa byandi byosu.

Kuhinikina yi kuboŋga lukanu

19 Zayenu, baphangi bama batondama:
kosu mutu kakala tswatsu mu kuhinikina,
kaasi malembi mu kuzonza, malembi phi
mu kuyuka khabu.
20 Mukuma mutu wuna wenina mu
khabu kahángaku mambu ma masonga ku
mesu ma Nzambi.
21 Yi hakana, losenu mvindu yosu yi
khu yosu yina yihitakani. Tambwasenu,
yi kudikulumuna, ndinga yina kakunini
Nzambi muna mbundu zenu wufwanini
mu kuluhulula.
22 Kitukenu basadi ba ndinga buna
bufwanini, kaasi lukalaku bahinikini lwesi
mu kudihunaka benu benu.
23 Mukuma mutu wuna wisi hinikina
ndinga konda kusadilaya wufwananini
hanga mutu wuna wubati simbulula, ku
kiphelu, mbunzu yandi yina kábutwakila.
24 Ku manima ma kudisimbulula, wendi
kwandi amana muna mbala mosi, wuzim-
bakani buna kakadini.
25 Kaasi wuna wisi yekamina ku mitsiku
myalungila, myamina myisi kutumuna,
kisi hwila mwani mu kudihanaka kuna
mitsiku meni myamina; kisi hinikina
ndinga, kisiku zimbakanaya amana kisi
hanga bwabuna bulombini mutsiku.
Mutu yanduna kyesi kakála kyawu muna
mambu mamana kisi hanga.
26 Ho mutu wisi dibanzila muna mbundu
ni musambidi kenina amana kazayiku
kusimbulula lulaka lwandi, kaasi kisi di-
huna yandi-meni: bisambu byandi bya
khatu.
27 Bisambu byenina bya kasemi amana
byakonda mvindu ku mesu ma Nzambi,
Tata, byabina byisi kinda bana ba batsona
yi bafwidi muna kiwayi kya bawu, yi mu
kudikenga konda kifu ku bima bya tsi.

2

Luzingu lwakonda kayengu

1 Baphangi bama, benu lwákwikila
mwena Pfumu wetu Yesu Kidisitu, yandi
wabasa yi khembu, luhangilakaku batu
kayengu.
2 Mu mbandu: ho mwisa kota mutu mosi
muna dingumba dyenu, wavwata ndamba
yimosi ya wolu muna mulembu yi miledi
misi kedyamina; amana mwisa kota phi
muwayi mosi mu masengi;
3 ho luhungwadini mesu kwena yan-
duna wuvwatikini miledi myisi kedyamina
amana lumuzimbwadini: «Ngeyi sikuka
haka, homa ha lukumu!» Kaasi lwisi zim-
bula kwena muwayi: «Ngeyi, kala kwaku
wa mutendendi, kondi loni sikuka kwaku
haha, hana tsi, ha malu ma meni.»
4 Yuka ni bwabuna dyenina, lwisi swa-
sisa mambu ha kati dya benu amana luk-
ituki bazusi ba mabanza ma mbi.
5 Hinikinenu, baphangi bama baton-
dama: Nzambi wásola bawayi ku mesu ma
batu ba tsi ndangu bakituka bamvwama
muna lukwikilu yi baswana ba mambu ma
Kipfumu kyakina kásila kwena babana bisi
tonda.
6 Kaasi benu, lwisi lewula muwayi!
Kinga bamvwama bisi lutusuna amana
balubulumuni ku mesu ma bazusi, kab-
waku?
7 Aketi yi bawu bisi lewula zina dya
bukheti dina lwisi sungamina.
8 Ho mu kyedika, lwisi lungisa mut-
siku wa Kipfumu, bwosu buna mazimbudi
Masonuku: «Wazóla khunda waku hanga
ngeyi-meni, bukheti lwisi hanga.»
9 Kaasi ho lwasongilaka kayengu, luhodi
disumu amana mutsiku wulufundisini
hanga bakuludi ba mutsiku.
10 Mukuma mutu wuna wisi landa mit-
siku myosu kaasi ho kadikhukula ku
dyambu dimosi lwesi, wekina mukuludi
wa mitsiku myosu.
11 Mukuma, Nzambi kázimbula:
«Wukalaku muta mbongi», kázimbula phi:
«Wuhondaku mutu.» Amana ho weku
kwaku muta mbongi kaasi ho wuhondi
mutu, hana wekina mukuludi wa mitsiku.
12 Zonzakenu amana zingakenu hanga
batu babana bátangama mu kufundisama
bwosu bwenina muna mutsiku wuna wisi
kutumuna.
13 Mukuma, mu kilumbu kya pfundusu,
Nzambi kakálaku yi kheni kikuma kya
babana báyukilaku bakwawu kheni. Kaasi
kheni yisi nunga ku pfundusu.

Lukwikilu yi mihangu

14 Baphangi bama, khi mupfunu kwena
mutu mu kuzimbula: «Yenina yi lukwik-
ilu», ho kasongidilwoku mu mihangu?
Kyedika lukwikilu lwaluna lwalenda mu
kumuhulula?
15 Ho phangi mosi wa yakala kondi loni
phangi wa mukhetu wukondi muledi wa
kuvwata keti madya ma kosu kilumbu;
16 amana ho mosi hana kati dya benu
kabazimbwala: «Alwendenu mu ngemba,

lungwalenu amana dyenu lwayukuta!» Konda kubaheka bina bibafwani kikuma kya lutu, khi wawu si mupfunu?

17 Kitesu kimosi phi yi lukwikilu: ho lumonikiku muna mihangu, lwenina kwalwawu lwafwa lwosu.

18 Kaasi, ho mutu kazimbula: «Ngeyi wenina yi lukwikilu, meni yenina yi mihangu. Tsongileti lukwikilu lwaku konda mihangu! Amana meni yimúsongila lukwikilu lwama muna mihangu.»

19 Wisi kwikila ni Nzambi mosi lwesi kenina? Nunga kwaku. Bitembu bya mbi byisi kwikilabwa phi amana byisi tekita yi bweya.

20 Ngata! Amana wuzodini wazaya, ni lukwikilu lukondini mihangu lweku mupfunu?

21 Bulahami tata wetu, abweti bámutambwasila hanga mutu wa masonga: ka kikuma kya mihangu myandi ku, ha kátambika mwana wandi Yizaki hana mesa ma kimenga?

22 Wumoni ni lukwikilu lwakala monika muna mihangu myandi: amana muna nzila ya mihangu myamina lukwikilu lwandi lwálungila lwosu.

23 Amana yi bwabuna málungidila mana mazimbudi Masonuku: «Bulahami kákwikila mwena Nzambi, amana Nzambi wámununga hanga mutu wa masonga.» Ku manima bámutela ni nduku wa Nzambi.

24 Lumonibwa ni, mutu mu nzila ya mihangu, kisi tangamina hanga mutu wa masonga kwena Nzambi; heku ni kikuma kya lukwikilu lwesi.

25 Phila mosi phi kikuma kya Lahabi ndumba-leta: muna nzila ya mihangu Nzambi kámutambwasila hanga mutu wa masonga. Mukuma wáyamba bambambala ba kanda dya Kiseledi amana wábatinisina mu nzila yimosi ya hika.

26 Kikuma, phila mosi, konda lwanda lwa moya, lutu lwenina lwafwa, phila mosi phi, konda mihangu, lukwikilu lwenina lwafwa.

3

Tsadidi ya lulaka

1 Baphangi bama, ludikitulaku benu boosu balongi, mukuma zayenubwoku ni batúfundisa buna bwenina kuhita batu bahika.

2 Thwisi dikhukula lawu betu boosu mu mitindu mya lawu, ho mutu wudikhukudiku mu lulaka, kenina mutu mosi walunga, wafwana mu kuzita lutu lwandi lwosu.

3 Amana ho tubati kasa munwa mya baphunda kikuma kya kutulemvwakila, tubati natisa phi lutu lwa bawu lwosu.

4 Talenu phi masuwa: musyetebengi nana menina, pfunzi nana ya ngolu, ku phaka-phaka ya khunda bisima yendisila, misi kwenda kuna dyenina sunga dya muyendisi.

5 Phila mosi, bwosu lwenina lulaka ndambu yimosi ya khunda ya lutu, kaasi mambu ma mbuta lwisi hanga.

Talenu kukeya kwa mbawu, kaasi yisi yoka musitu wumosi wa mbuta.

6 Kinga, lulaka lwenina mutindu wumosi yi mbawu. Lwenina tsi ya mambu ma mbi, ndambu yimosi ya lutu lwetu, lwisi zanga lutu lwosu. Lulaka lwisi yoka luzingu lwetu, tukidila ku lubutuku tii yi kuna lufwa; mbawu meni yayina ku bilungi yisi tuka.

7 Mutu kalenda mu kulemvula mutindu wosu wa bambisi, ba musitu, banuni, bambisi babana bisi landanda yi bambisi ba mu mamba.

8 Kaasi keti mutu heku walenda mu kulemvula lulaka: lwisiku lembwa kosu tangwa yi mambu mambi, lwabasa yi ndikila yina yisi honda.

9 Thwisilwa sadila lulaka kikuma kya kukumisina Pfumu, Tata wetu; amana phi yi lulaka meni, lwaluna thwisi singila batu babana benina mu kifwani kya Nzambi.

10 Muna munwa wumosi mwisi lubuka lusakumunu yi masingu. Baphangi, bufwaniku bwabuna bwakala.

11 Kweku tho yimosi yifwanini kulubula mamba ma tuluu yi mamba ma khadi muna mudidi wumosi.

12 Baphangi, kweku keti miti wa fiki wumosi wufwanini mu kuha bibundu bya Olive, kweku keti vinu dimosi difwanini mu kuha bibundu bya fiki. Kitesu kimosi, tho yimosi yalubulaku mamba ma mungwa yi mana ma tulu.

Nduka zina zisi tuka ku zilu

13 Nati wenina nduka yi ngangu hana kati kya benu? Kasongilabwa muna kikalulu kyandi kya bukheti, muna mihangu, muna kudikulumuna yi muna nduka.

14 Kaasi ho lwakala muna mbundu zenu yi kiphala kimosi kya mbi, yi kitembu kya kudimonikisa; luditombulaku ni nduka lwenina, luhunaku ni bukamvi bwenu bwenina kyedika!

15 Nduka za bwabuna zisiku tuka ku zilu; kaasi nduka za ha tsi, za kimutu amana za kiphidi-mutu.

16 Kikuma hakana henina kiphala yi kitembu kya kudimonikisa, henina phi yi mvwalangani yi mihangu mya mbi myosu.

17 Kaasi nduka za ku zilu zisi kala theti za
kasemi, kunima zisi nata ngemba, zisi kala
talala amana zisi khundikisa, za kabasi mu
kiwayi yi mu mihangu mya bukheti; zeku
kayengu yi kavungalosi.
18 Kibundu kya masonga muna ngemba
bisikya kunina kwena babana bisi hanga
mihangu mya ngemba.

4

Kinduku kya batu ba ha tsi

1 Ku biki kwisi tuka ngyuma yi mvita
hana kati kya benu? Aketi kuna tsambu
zenu zazina zisi nwana muna mbundu
yenu.
2 Lwisi neka kaasi lwisiku bonga; lwen-
ina bahondi amana lwabasa yi kiphala,
yi hakana lwisiku bongila; ludikotisi mu
ngyuma yi mu mvita. Lweku yi bina lwisi
zoluka, kikuma lwisibyoku lomba kwena
Nzambi.
3 Ho lwisi lomba, lwisiku bonga, kikuma
sunga dyenu dya mbi; lwisi lomba lwesi
kikuma kya kusephidisa tsambu zenu za
mbi.
4 Bita-mbongi! Luzayiku ni kukala yi
zola dya mambu ma tsi, kukituka mbeni
wa Nzambi? Yanduna wuzodini mu
kukala nduku wa tsi wudikitudi mbeni wa
Nzambi.
5 Kondi loni, zayenu ni Masonuku ma-
zonzidiku mu phamba: «Nzambi kisi sang-
wala yi tsambu ya lawu mu Kitembu wuna
kasya mwena betu.»
6 Kaasi khenda zina kisi tuheka za lawu
hika zenina, mukuma Masonuku mazim-
budini: «Nzambi kisi kakidila bakwa lu-
lendu, kaasi kisi hana khenda kwena batu
badikulumuna.»
7 Lemvukilenu Nzambi; kaasi muzyan-
daminenu kiphidi-mutu amana kalútina
kyana.
8 Kokulukenu kwena Nzambi amana
yandi kakókuluka kwena benu. Benu
basumuki, semisenu moku menu; amana
benu batu ba keti-keti, semisenu mbundu
zenu!
9 Bakisenu buwayi bwenu, syenu
khondu, dilenu amana kolulukenu; kiseyu
kyenu kyakituka mu kitsanga, amana kyesi
kyenu mu kiwayi.
10 Dikulumunenu ku mesu ma Pfumu
amana kalútombula.

Wufundisaku mukwenu

11 Baphangi, lukumbakaku bakwenu.
Yanduna wisi zonzila mukwawu phangi
mu mbi, wukituki zusi wandi amana wuk-
ituki phi zusi wa mitsiku. Muna bwabuna,
wudikitudi zusi wa mitsiku hana bulungini
mu kusadilamya.
12 Kinga, Nzambi lwesi wisi hana mit-
siku, yandi phi wisimya fundisa; yandi
wuna fwanini mu kuhulula yi kutotisa.
Amana ngeyi nati wenina mu kufundisaka
mukwenu?

Kukonda kukala yi kimvunya

13 Ngyukenu benu lwisi zimbula: «Lelu
kondi loni mbasi twakwénda ku mbanza
yimosi, twanángakwa kwakuna mvula
mosi, twata kikhita amana twavwa
mbongu.»
14 Benu batu luzayiku mambu ma
kilumbu kya mbasi luzingu lwenu keti
abweti lwakála! Kikuma, lwenina hanga
mbuki yina yisi lubuka kikuma kya koma
ka tangwa kumanima yitotini!
15 Bulungini ni lwazimbulaka: «Ho
Pfumu kazolabwa, twazínga amana
twahánga kyaki kondi loni kina.»
16 Kaasi mu kuzonza kwa bukheti, lwisi
ditsikisila muna ndinga zenu za bukamvi.
Lulendu lwosu lwa mutindu wawuna
lwenina lwa mbi.
17 Ho mutu wuzayi kuhanga mambu
ma bukheti, amana kahangimoku; wuhodi
masumu.

5

Ngwisi kwena bamvwama

1 Kwena benu bamvwama, ngyukenu
buthwena! Dilenu amana kolulukenu
kikuma kya biwayi byabina byalúyisila
hana thandu ya benu!
2 Kimvwama kyenu kivundini amana
miledi myenu mimani yatuka kwena
bathaka.
3 Wolu dyenu yi mbongu zenu zihangi
mboku, mboku ya byawu yakála kimbangi
kikuma kya benu; Yavúkula misuni myenu
hanga mbawu. Lulumbikiki bima bya
thalu ku tsuka ya tangwa!
4 Taleti lubwisi mu kufuta lufutu lwa
basadi babana bákatula mbongu muna bi-
langa byenu. Nyengi dya bawu yi kiwolu
kya bawu biyukalakani tii yi muna matu
ma Nzambi, Pfumu mukwa ngolu zoosu.
5 Muna luzingu lwenu lwa ha tsi,
lwázingila muna muzandu yi muna
tsambu. Lwakala disa bukheti lutu lwenu,
luyukutini hanga bibulu bina bisi disa
kikuma kya kilumbu kya kubahonda.
6 Lwázengila ndola amana lwáhondisa
mutu wa masonga; kázyandamaku.

Sipha dya mbundu yi bisambu

7 Baphangi disongidila, siphenu mbundu
tii yi kuna ngisa ya Pfumu. Talenu
mukuni wa kilanga, kisi sipha mbundu mu
kuhingila tii yi kuna kanonina bibundu
bya bukheti byabina byalúbuka mu mafu:

yandika bina bya ndendi yi kuna bina byakódidila.
8 Siphenu mbundu, benu phi, zyamisenu
mbundu zenu, mukuma ngisa ya Pfumu
yibwesukini.
9 Lunyengalakanakaku kikuma kya bak-
wenu, baphangi, ndangu Nzambi kalu-
fundisaku. Talenu yandi zusi, awuna
muna mwelu watelama!
10 Muna mambu matadidini munyanga
yi sipha dya mbundu, baphangi, bongenu
mbandu ya bambikudi bázonzila mu zina
dya Pfumu.
11 Talenu, tusamunini kyesi kwena batu
babana bákwamina. Lwayukini buna bisi
zonzila kikwamina kya Yobi, amana luza-
yini bina kámuheka Pfumu kuna tsuka.
Mukuma, Pfumu wa kabasi mu khenda yi
mukwa buweti.
12 Theti, baphangi bama, ludyaku ndefi:
keti muna zilu, keti muna mafu, keti muna
mutindu wahika. Ni «Eeh» dyenu dyakala
eeh, amana «loni» dyenu dyakala loni,
ndangu lubwaku mu pfundusu ya Nzambi.
13 Mosi hana kati dya benu wenina mu
munyanga? Kasambila. Mutu wenina mu
kyesi? Kayimbila mikunga mya lukumu.
14 Mutu wenina wabela hana kati dya
benu? Katela bambuta ba Dibundu;
amana bawu bamúsita masi ku manima
basámbila kikuma kya yandi muna zina
dya Pfumu.
15 Amana kisambu kya lukwikilu
kyahúlula mbefu: Pfumu kamútelamisa,
amana ho masumu kahodikini Nzambi
kamúlolulama.
16 Fungunakenu masumu menu benu yi
benu amana lwadisyaka mu bisambu benu
yi benu, ndangu lwalenga kola mu bimbefu
byenu. Kisambu kya mutu mosi wa ma-
songa kyenina yi hamu dya lawu.
17 Diya kákala mutu mosi wafwanana
mu lutu hanga betu; muna kisambu,
wásambila yi hamu mu kusya ni mvula
kanokaku, amana kwánokaku mvula mu
mafu muna mvula tatu yi ngonda sam-
banu.
18 Amana phi wisa lombila hika mbala
yikwawu; hanga zilu dyánokisa mvula
amana mafu málumbula mbutu yandi.
19 Baphangi, honi mutu mosi hana kati
dya benu wudizimbikisi nzila, wekina
kyana yi masonga, amana phangi mosi wa
hika wuna wulendini mu kumuvutula,
20 zayenu ni yanduna wavútula
musumuki mosi muna nzila yayina
kádizimbikisila, kahúlula moya wa mutu
yanduna ku lufwa amana mutu yanduna
kahuludini kabónga ndoluka ya masumu
mana mahitini kitesu.

Mukanda wa theti wa Yowani
1Yowani
Khotidi ya mukanda

Mikanda mitatu mya Bulunda bwa Pha mizayakani hanga mikanda mya Yowani. Wa theti muna mikanda mitatu meni myamina wubatiku songila keti zina dya musoniki. Musoniki wa mukanda wa zodi yi wuna wa tatu kabati monika hanga «mbuta». Kabatiwa sonikina mutwadisi mosi wa Dibundu, wuna bisi zitisa kwena batu.

Mukanda wa theti wubatiku songila keti nati kabati sonikina. Mukanda wa zodi, kwena «Mukhetu wuna kásola Nzambi yi kwena bana bandi», kabatiwa sonikina, disongidila ni kwena kimvuka kya bakidisitu yi kwena batu bandi. Mukanda wa tatu kabatiwa sonikina mukidisitu wuna bisi tela ni Kayusi. Yandu yandu kenina mukwa dingumba dimosi dina dyenina yi mambu hana kati dya bakidisitu. Mikanda mitatu meni myami bahitikamya kwena mangumba mana matomi zaya musamu wa bukheti kásonika Yowani.

Tangwa lawu dyahita tuka buna básamwana musamu wa Yesu Kidisitu mu mbala ya theti. Bakidisitu babana babati tanga musamu wa bukheti wa Yowani babatiku tambwasa mutindu wa kubakisila musamu wandi. Batu bahika bálubuka mu mangumba ma bawu. Bahika babati kotisa mvwalangani hakati dya bimvuka. Babatiku kwikila ni Kidisitu kalenda kwisila mu kimutu. Amana beku yi mupfunu wa Yesu: lufwa yi lufutumuku lwandi byeku mupfunu kikuma kya bawu. Babati zimbula: «Thweku yi masumu», «Tumuzayini Nzambi», «Mu mwini thwenina kaasi luzingu lwa bawu lubati songila mambu mahika». Kaasi luzingu lwa bawu lubati songila mambu mahika.

Musoniki wa mikanda mya Yowani kabati lomba kwena bakidisitu ni balandaku malongi ma mbi mana matadidini Yesu yi Nzambi. Bana ba Nzambi bisi kwikila ni Yesu Kidisitu wisa kyedika mu kimutu. Babana bisi bindika mambu mandi benina batendi ba Kidisitu. Bakwikidi bafweti kala kwikama ku musamu wuna báyuka tuka ku luyandiku. Musamu meni wuna wubatibwa tambwasa: kuzola Nzambi yi Yesu, kwenina kuzola bakwenu. Bulungi ni ndyatidi ya bakidisitu yafwanakana yi mambu mamana bisi kwikila.

Ndinga ya luzingu

1 Mamana mákala tuka ku luyandiku, mamana twáyuka, mamana twámona yi mesu metu, mamana twátala, amana moku metu masimbini; yi yawu Ndinga yisi hana luzingu[a].
2 Mukuma luzingu meni luna lwámonika, thwisilwa tila kimbangi amana tulusamwanilwa luzingu lwa mvula yi mvula, luna lwakala kwena Tata amana lwisa monika kwena betu[b]
3 mamana twámona yi mamana twáyuka, tulusamwanima benu phi ndangu lwakala phi mu kithwadi yi betu. Kinga kithwadi kyetu kyenina yi Tata amana hakimosi yi Mwana wandi, Yesu Kidisitu.
4 Amana, betu, tusonikima, ndangu kyesi kyetu kyakala kyalungila.

Nzambi kenina mwini

5 Musamu wuna twáyuka kwena yandi amana tulusamwani: Nzambi kenina mwini, amana mwena yandi mwisiku kala keti mudima.
6 Ho twazonza ni twenina mu kithwadi yi yandi, kuna yi kudyatilaka muna mudima, bingumba thwenina amana tusadiku mana menina kyedika.
7 Kaasi yuka ni tubati dyatila mu mwini bwosu kenina yandi meni mu mwini, hana mu kithwadi thwenina betu yi betu, amana menga ma Yesu, Mwana wandi, mabati tusemisa muna masumu moosu.
8 Yuka twazonza ni tweku yi masumu, tutoti betu betu, amana kyedika kyeninamwoku mwena betu.
9 Kaasi yuka ni twafunguna masumu metu, yandi kenina masonga amana walunga: katúlolula masumu amana katúsemisa mu kukonda kwa masonga[d].
10 Yuka twazonza ni tuhodiku masumu, tumukwati kingumba, amana ndinga yandi yeninamwoku mwena betu.

2

Kidisitu wisi tuyakidila

1 Bana bama, mbati lusonikina bwabuna ndangu lusumukaku. Kaasi yuka ni mutu wusumukini, thwenina yi Nganzi mosi ku mbela ya Tata, Yesu Kidisitu, yandi wenina mukwa masonga.
2 Yandi meni wisa ditambika hanga kimenga kikuma kya ndoluka ya masumu metu[a]; ka masumu ma betu lwesi ku, kaasi yi masumu ma tsi yosu.

a **1:1 1:1** Kufwanikisa yi nzila ya 2:13; Ywn 1:1. b **1:2 1:2** Kufwanikisa yi Ywn 1:14. d **1:9 1:9** Kufwanikisa yi Mkg 32:1-5. a **2:2 2:2** ...masumu metu: kufwanikisa yi Lom 3:25-26.

3 Muna mutindu meni wawuna thwisi
muzayila; yuka ni twalundaka mikuku
myandi.
4 Yuka mutu kazimbulaka: «Yimuza-
yini», kaasi kisiku lunda mikuku myandi,
kingumba kenina, amana mwena yandi
mwakonda kyedika.
5 Kaasi wuna wisi lunda Ndinga yandi,
mu kyedika, lungongu lwa Nzambi lwen-
ina mwena yandi. Muna bwabuna, twal-
enda zayila ni mwena yandi thwenina.
6 Wuna wisi zonza ni mwena yandi
kisi nangina, kafweti dyatila bwosu buna
kádyatila yandi.

Mukuku wa pha

7 Baphangi batondama, heku ni mukuku
wa pha yilusonikini, kaasi mukuku wa
khulu, wawuna lwátambula tuka mu
luyandiku; mukuku meni wawuna wa
khulu, wenina ndinga yina lwatekila
yuka[b].
8 Kinga, mukuku wa pha mbati lu-
sonikina; kyedika kina kyenina mwena
Yandi, kyenina phi mwena benu. Kikuma,
phipha yibati kwenda amana mwini wa
kyedika wutwi kedi.
9 Wuna wisi zimbula ni mu mwini ken-
ina kuna yi kumengaka phangi wandi, yan-
duna, mu phipha kenina.
10 Wuna wisi tonda phangi wandi, mu
mwini kisi nangina, amana mwena yandi,
mwakonda kisinza kya kubwila.
11 Kaasi wuna wisi menga phangi wandi,
yanduna, mu phipha kenina; mu phipha
kisi dyatila amana kazayikwoku kuna
kisi kwenda kikuma phipha yamufidinga
mesu.
12 Mbati lusonikina, bana bama kikuma
masumu menu maloluki kikuma kya zina
dya Yandi.
13 Mbati lusonikina batata, kikuma
lumuzayini wuna wisi kala tuka ku
luyandiku. Mbati lusonikina, bandumba
yi masanda, kikuma lwámununga kiphidi-
mutu.
14 Yilusonikini, bana bama, kikuma lu-
muzayini Tata. Yilusonikinini, batata,
kikuma lumuzayini Wuna wisi kala tuka
ku luyandiku. Yilusonikinini bangunza,
kikuma lwenina yi ngolu, ndinga ya
Nzambi yisi zingila mwena benu amana
benu lwámununga kiphidi-mutu.
15 Luzolaku tsi, keti bima bina byen-
ina mu tsi. Yuka ni mutu wisi zola tsi,
lungongu lwa Tata lweninamwoku mwena
yandi;
16 mukuma, kyosu kina kyenina mu tsi:
nzoluka ya lutu, nzoluka ya mesu amana
bwabuna nzoluka ya kulumbika bima bya
ha tsi. Byabina byosu byisiku tuka kwena
Tata, kaasi bima bya ha tsi.
17 Kinga tsi yibati hita, yi nzoluka yandi
phi; kaasi wuna wisi hanga luzolu lwa
Nzambi kisi zinga mu kimakulu.

Mutendi wa Kidisitu

18 Bana bama, dyekina tangwa dya tsuka;
lwáyuka kuzonzila ni mutendi wa Kidisitu
kabati kwisa, amana henina yi lawu dya
batendi ba Kidisitu: bwabuna tuzayidi ni
dyadi tangwa dya tsuka[d].
19 Kwena betu bálubwakila, kaasi
bákalaku ba betu; mukuma, wadi ni bákala
ba betu, wadi bakhana zingila hakimosi yi
betu; kaasi muna bwabuna, bubati monika
ni ka mosi ku wa bawu wenina wa betu.
20 Benu bátomika kwena Kitembu Ky-
atoma, benu boosu luzayi.
21 Yuka ni mbati lusonikina, heku ni
kikuma luzayiku kyedika, kaasi kikuma
luzayikya, kikuma phi kya buna ni ka
bukamvi bumosi ku butukini ku kyedika.
22 Amana nati wenina kingumba? Yuka
ni ka wuna ku wisi suwangana ni Yesu
kenina Kidisitu. Yandi wuna mutendi
wa Kidisitu: yandi kisi suwangana, muna
mbala mosi, yi Tata yi Mwana.
23 Wosu wuna wamusuwangana Mwana,
yandi keku phi yi Tata; wuna wisi tamb-
wasa Mwana kenina phi yi Tata[e].
24 Kwena benu, yambula mana lwáyuka
tuka ku luyandiku mazingila mwena benu.
Yuka ni mana lwáyuka tuka ku luyandiku
mananginaka mwena benu, lwanángina,
benu phi, mwena Mwana yi mwena Tata.
25 Amana kilangi kátusila yandi, kyenina
kya luzingu lwa mvula yi mvula.
26 Yilusonikinini bwabuna, kikuma kya
mana matadidini batu bana bisi lutotisa.
27 Kwena benu bátomika kwena Kitembu
Kyatoma, lweku yi mupfunu ni mutu kalu-
longa; kaasi bwosu buna Kitembu Kyatoma
kálulongila muna mambu moosu, kyedika
kálulonga, kálulonga bukamvi. Yi hakana
ni hangenu mana kálulonga: nanginakenu
hakimosi mwena Yandi.
28 Amana buthwena bwabu, bana
bama, nanginakenu hakimosi mwena
Kidisitu, ndangu twakala babasa yi
kikumbwala tangwa kakwisa monika
amana tukwatukaku tsoni ku thwala ya
yandi mu kilumbu kya kukwisa kwandi.
29 Yuka lwazaya ni mukwa masonga
kenina, zayenu ni wosu wuna wenina yi
masonga mwena Nzambi kábutukila.

b **2:7 2:7** Tala muna Ywn 13:34. d **2:18 2:18** Kufwanikisa yi Mth 24:5,23-24; Mlk 13:21-22. e **2:23 2:23** Kufwanikisa yi Mth 11:27; Ywn 5:23; 15:23.

3

Bana ba Nzambi

1 Tala mutindu wa kuzola kuna kátuzola Tata! Lungongu lwandi lwenina muna mutindu wuna bisi tutedila betu bana ba Nzambi. Hahana tsi yikondi tuzayila: Tsi yámuzayaku Nzambi[a].

2 Banduku bama, buthwena, thwekina bana ba Nzambi, amana buna twakwisa kala khaniku kedi buzayakana; kaasi tuzayi ni kosu tangwa dina kakwisa dimonikisa, twafwánakana yi yandi, kikuma twamú́mona bwosu buna kenina.

3 Wosu wuna wasya kivuvu kya mutindu wuna mwena yandi-meni, wudisemisini, bwosu buna kenina yandi-meni wa kasemi.

4 Wosu wuna wisi sumuka, mutsiku kisi tendisa, mukuma disumu dyenina kutendisa mutsiku.

5 Luzayibwa ni Yesu Kidisitu kísila kikuma kya kukatula masumu amana mwena yandi, mwakonda disumu.

6 Yi hakana ni, wosu wuna wanangina mwena yandi kisiku sumuka. Wosu wuna wusumukini, kisi songila ni kámumonaku, kámuzayaku phi.

7 Bana bama, ka mutu ku kalutotisa! Wuna wisi hanga mambu ma masonga kenina yandi meni mukwa masonga, bwosu buna kenina yandi meni Kidisitu mukwa masonga.

8 Wuna wisi landa mu kuhola disumu kenina wa kiphidi-mutu, mukuma kiphidi-mutu wásumuka tuka ku luyandiku. Mwana wa Nzambi kísila lwesi kikuma kya kuzanga mihangu mya kiphidi-mutu.

9 Wosu wuna wábutuka mwena Nzambi wáyambula mu kuhola disumu, mukuma mbutu ya Nzambi yenina mwena yandi; bwosu buna Nzambi kenina Tata wandi, kafwaniku hika ni kasumuka.

10 Tala mana misi baswaswanisa bana ba Nzambi yi bana ba kiphidi-mutu: wosu wuna wisiku hanga mambu ma masonga, kondilo kisiku zola phangi wandi, keku wa Nzambi.

Kudizola benu yi benu

11 Kikuma, tala musamu wuna lwáyuka tuka ku luyandiku: tudizolenu betu yi betu[b].

12 Tukalaku hanga Kayina: kákala wa kiphidi-mutu amana wáhonda myaki wandi. Amana biki kámuhondila? Kikuma mihangu mya Kayina mbi myákala, kinga mina mya myaki wandi mya masonga myákala[d].

13 Luyitukaku, baphangi, yuka ni batu ba tsi yayi balumenga[e].

14 Betu tuzayi ni twáhitila tuka ku lufwa yi kuna luzingu; kikuma thwisi bazola baphangi. Wuna wisiku zola, mu lufwa kisi nangina[f].

15 Wosu wuna wayú́kila phangi wandi kikudi-kudi, yandi kenina mukwa khengu. Kinga luzayibwa ni heku keti mukwa khengu mosi wenina yi kifulu kya kunangina muna luzingu lwa mvula yi mvula mwena yandi-meni.

16 Tala buna thwisi zayila lungongu: Yesu Kidisitu wálambula luzingu lwandi kikuma kya betu. Betu phi, tufweti lambula luzingu lwetu kikuma kya baphangi betu.

17 Yuka ni mutu wenina yi kuvwa kwa ha tsi kamona phangi wandi wuna wenina yi mupfunu wa kima kaasi wumukasidi mbundu, abweti lungongu lwa Nzambi fwani lwanangina mwena yandi[h]?

18 Bana bama, tuzodilaku lwesi ha lebu yi lengu ndinga kaasi mu mihangu yi kyedika.

Kikumbwala ku thwala ya Nzambi

19 Tala buna twazáyila ni ku kyedika thwisi yekamina. Bwabuna mbundu yetu yalenda diyuka ni yalunga yenina ku thwala ya Nzambi.

20 Kikuma, ata mbundu yetu yituhekini kibela, tuzayini ni Nzambi wa mbuta kenina kuhita mbundu yetu amana yandi wuzayini moosu.

21 Amana banduku bama, yuka ni mbundu yetu yituhekiku kibela, twalenda kala babasa yi kikumbwala ku thwala ya Nzambi.

22 Thwisi tambula kwena yandi byosu bina thwisi lomba, kikuma thwisi lemvuka ku mikuku myandi amana thwisi hanga mana misi musephidisa yandi.

23 Tala mukuku wandi: bulungi twakwikila muna khumbu ya Mwana wandi Yesu Kidisitu amana phi twazolana betu betu, bwosu buna wenina mukuku wandi[i].

24 Wuna wisi lunda mikuku mya Yandi kisi nangina mu kithwadi yi Nzambi amana yandi Nzambi muna kenina mwena yandi. Tala buna thwisi zayila ni Nzambi muna kenina mwena betu: muna lusadisu lwa Kitembu wuna kátuheka

a **3:1 3:1** Kufwanikisa yi Ywn 1:12. b **3:11 3:11** Tala muna Ywn 13:34. d **3:12 3:12** Tala muna Kuy 4:1-8. -kákala wa kiphidi-mutu: kondilo, kwena kiphidi-mutu kakala yekamina. e **3:13 3:13** Kufwanikisa yi Luk 6:22; Ywn 15:18-19; 17:14. f **3:14 3:14** Kufwanikisa yi Ywn 5:24. h **3:17 3:17** Kufwanikisa yi Klg 15:7-8. i **3:23 3:23** Tala muna Ywn 13:34; 15:12,17.

4

Kitembu kya Nzambi yi kitembu kya Mutendi

1 Baphangi batondama, lukwikilakaku
mwena kosu kitembu; kaasi simbululak-
enu bitembu mu zayila yuka ni byen-
ina bya Nzambi, mukuma bambikudi ba
bukamvi lawu bamwangani mu tsi.[a]
2 Tala buna lwazayila yuka ni Kitembu
kya Nzambi wuna: kitembu kyosu kina
kyatámbwasa ni Yesu Kidisitu kisa mu
kimutu kyakina kyenina kya Nzambi.
3 Kaasi wosu wuna wubwisini mu ku-
tambwasa Yesu bwosu buna kenina, yandi
keku wa Nzambi, kaasi kenina kitembu kya
Mutendi wa Kidisitu: lwáyuka ni wuna
wáfwana mu kukwisa amana buthwena
wekina kedi muna tsi.
4 Kaasi benu, bana bama, Nzambi wu-
luvwini amana phi lwábanunga bam-
bikudi ba bukamvi; mukuma Wuna wen-
ina mwena benu kenina wa mbuta kuhita
wuna wenina mwena babana bavwini
kwena tsi.
5 Batu meni babana, tsi yibavwini. Yi-
hakana ni nzonzidi ya bawu yenina ya
mutindu wa batu ba tsi amana tsi yisi
bayukila.
6 Kaasi betu, Nzambi wutuvwini. Mutu
wuna wumuzayini Nzambi kisi tuyukila;
wuna kondi kala wa Nzambi kisiku tuyuk-
ila. Bwabuna twalenda zayila Kitembu wa
kyedika yi kitembu kina kyisi totisa.

Nzambi kenina lungongu

7 Banduku bama batondama, tudizolenu
betu yi betu, mukuma lungongu kwena
Nzambi lwisi tuka. Wosu wuna wisi
zola mukwenu, mwena Nzambi kábutukila
amana phi wumuzayi Nzambi.
8 Wuna wisiku zola kábutukilaku mwena
Nzambi, mukuma Nzambi kenina lun-
gongu.
9 Tala Nzambi buna kásongila lungongu
lwandi kikuma kya betu: Yandi wátuma
Mwana wandi mosi muna tsi, mu twavwila
luzingu lwa mwana Yandi[b].
10 Amana lungongu meni lwaluna lwen-
ina bwabu: heku ni betu twámuzola
Nzambi, kaasi yandi wátuzola; wátuma
Mwana wandi wuna wádilambula hanga
kimenga kikuma kya ndoluka ya masumu
metu[d].
11 Banduku bama, yuka ni bwabuna
kátuzodila Nzambi, tufweti dizola phi betu
yi betu.
12 Heku mutu wámumona kedi Nzambi.
Yuka ni twadizolaka betu yi betu, Nzambi
kenina mwena betu, amana lungongu
lwandi lwisi lungidila mwena betu[e].
13 Muna bwabuna, tuzayi ni mwena
yandi thwisi nangina, hanga yandi mwena
betu: yandi wátuheka Kitembu wandi.
14 Amana betu, twámona amana tubati
ta kimbangi ni Tata kámuhitika Mwana
wandi hanga Muhuludi wa tsi[f].
15 Wuna wisi tambwasa ni Yesu kenina
Mwana wa Nzambi, Nzambi kisi nang-
ina mwena yandi, bwosu yandi mwena
Nzambi.
16 Amana betu, tuzayilwa lungongu luna
kenina lwawu Nzambi kikuma kya betu,
amana thwisi kwikila ni Nzambi kisi tu-
zola.

Nzambi kenina lungongu; wuna wisi
nangina mu lungongu, mwena Nzambi
kisi nangina, amana Nzambi kisi nangina
mwena yandi.
17 Yuka ni lungongu lwakala lwalungila
mwena betu, hahana nana twakádila
babasa yi kikumbwala muna kilumbu
kya pfundusu; bwosu buna kenina Yandi,
bwabuna thwenina betu phi mu tsi yayi.
18 Muna lungongu mwisiku kala yi
bweya; lungongu lwa mukwandi lwisi kat-
ula bweya. Bweya bwádikasa yi kuhingila
kwa ndola amana wuna wenina yi bweya
keku walungila muna lungongu.
19 Kwena betu, thwisi zola, kikuma yandi
wátekila tuzola mutu wa theti.
20 Yuka ni mutu kazonzaka: «Nzambi
yisi muzola» amana kamengaka phangi
wandi, kenina kingumba. Kikuma, yuka
ni kisiku muzola phangi wandi yandi
kisi mona, kalendaku muzola phi Nzambi
wuna kisiku mona.
21 Amana tala mukuku kátuheka: wuna
wisi zola Nzambi kafweti zola phi phangi
wandi[h].

5

Kinunga kyetu ha thandu ya tsi

1 Wosu wuna wukwikidini ni Yesu
kenina Kidisitu wuna wábutuka mwena
Nzambi, amana wosu wuna wisi buta,
kisi muzola phi wuna wubutukini mwena
Nzambi.
2 Muna mambu meni mamana, tuzayi
ni thwisi bazola bana ba Nzambi: tangwa
thwisi muzola Nzambi amana thwisi sadila
bwosu buna myenina mikuku myandi.

---

a **4:1 4:1** Kufwanikisa yi Klg 13:2-6. b **4:9 4:9** Kufwanikisa yi Ywn 3:16. d **4:10 4:10** Tala muna 2:2. e **4:12 4:12** Kufwanikisa yi Ywn 1:18. f **4:14 4:14** Kufwanikisa yi Ywn 3:17; 4:42. h **4:21 4:21** Kufwanikisa yi Mth 22:36-40; Mlk 12:28-31; Luk 10:25-28. a **5:3 5:3** Kufwanikisa yi Ywn 14:15.

3 Mukuma lungongu lwa Nzambi, lwenina ni twalunda mikuku myandi. Amana
mikuku myandi myeku phasi[a],
4 kikuma kyosu kina kyábutukila mwena
Nzambi kyenina yi kinunga mu mambu
matadidini tsi; amana kinunga kina
kyánunga tsi, kyenina lukwikilu lwetu.
5 Nati wánunga tsi? Yuka ni ka wuna ku
lwesi wisi kwikila ni Yesu kenina Mwana
wa Nzambi.

Kimbangi kina báta kikuma kya Yesu Kidisitu

6 Yandi, Yesu Kidisitu, wisila muna
mamba yi menga; heku ni mu mamba
lwesi, kaasi yi mamba yi menga; amana
Kitembu wisi ta kimbangi, kikuma
Kitembu kenina kyedika.
7 Mukuma bambangi batatu benina[b]:
8 Kitembu, mamba yi menga, amana
bawu boosu benina yi kimbangi kimosi.
9 Yuka ni twatambwasaka kimbangi kya
batu, kimbangi kya Nzambi kihitini mu kutoka; mukuma kimbangi kya Nzambi kyenina ni kata kimbangi kikuma kya Mwana
wandi.
10 Wuna wisi sya lukwikilu lwandi
mwena Mwana wa Nzambi kenina yi kimbangi muna mbundu ya yandi meni; wuna
wisiku kwikila, kingumba kisi mukitula
Nzambi, kikuma kya buna kakondi kwikila
mu kimbangi kina kata Nzambi kikuma
kya Mwana wandi.
11 Kimbangi meni kina kyenina bwabu:
Nzambi wátuheka luzingu lwa mvula yi
mvula amana luzingu meni luna, lwenina
mwena Mwana wandi.
12 Wuna wenina yi Mwana, luzingu kenina lwawu; kaasi wuna wukondi kala yi
Mwana wa Nzambi wukondi luzingu[d].

Luzingu lwa mvula yi mvula

13 Yilusonikinini mambu mana ndangu
lwazaya ni luzingu lwa mvula yi mvula
lwenina lwawu benu babana lwisi kwikila
mu zina dya Mwana wa Nzambi.
14 Kikumbwala kina thwenina kyawu ku
thwala ya yandi kyenina ni yuka twalomba
kyosu kina mu luzolu lwa yandi, kisi tuyukila.
15 Amana yuka thwisi kumbwala ni kisi
tuyukila, muna moosu mana twálomba
kedi, tuzayi phi ni tutambudima kedi.
16 Yuka ni mutu wumoni ni phangi
wandi, disumu kahodini dina dyisiku nata
ku lufwa, bulungini kasambila amana
Nzambi kahána luzingu kwena phangi
meni wuna. Mambu mama matadidini
batu babana bisi hola masumu mana
misiku nata ku lufwa. Kaasi henina yi
disumu dimosi dyisi nata ku lufwa, amana
heku ni kikuma kya disumu dya mutindu
wuna ndobidi mu kusambila.
17 Kukonda kwa masonga kwosu kwenina disumu amana henina yi disumu dimosi dina dyisiku nata ku lufwa.
18 Tuzayi ni wosu wuna wábutukila
mwena Nzambi kisiku hola disumu;
mukuma Mwana wa Nzambi kisi mutala
amana kiphidi-mutu kamúhangaku kima.
19 Tuzayibwa ni bana ba Nzambi thwenina amana ni tsi ya muthu yenina mu
luyalu lwa kiphidi-mutu.
20 Kaasi tuzayi phi ni Mwana wa Nzambi
wisa amana wátuheka ngangu zina zisi
tusadisa mu kuzayila Wuna wenina wa
kyedika. Thwisi nangina ha kimosi kwena
Wuna wenina wa kyedika mwena Mwana
wandi Yesu Kidisitu. Yandi Nzambi wa
kyedika, yandi luzingu lwa mvula yi
mvula.
21 Bana bama, dikengenu ku nzambi za
biteki!

b **5:7 5:7** Kufwanikisa yi Klg 19:15.
d **5:12 5:12** Kufwanikisa yi Ywn 3:36.

Mukanda wa zodi wa Yowani 2Yowani

Mboti

1 Meni mbuta wa dibundu, kwena Ngudi
wuna wásolama yi kwena bana bandi bana
yisi zola muna kyedika kyosu. Ka meni ku
lwesi yisi luzola, kaasi boosu phi babana
bazayini kyedika,
2 kikuma, mwena betu kyedika kyisi
nangina amana kyazíngila mwena betu
mvula yi mvula.
3 Yambula Nzambi Tata yi Yesu Kidisitu,
Mwana wa Tata, batuheka khenda, kyadi
yi ngemba muna kyedika yi lungongu.

Kyedika yi lungongu

4 Yenina yi kyesi mu kumona bana baku
babana bisi dyatila mu kyedika, bwosu
buna wenina mukuku wuna twátambula
kwena Tata.
5 Amana buthwena, Ngudi watondama,
yikulombini bwabu: tudizolenu betu yi
betu. Heku ni mukuku wa pha wawuna
mbati kusonikina; wawuna twátambula
tuka ku luyandiku[a].
6 Amana lungongu lulombini kuzingila
bwosu myenina mikuku meni mina.
Wawuna mukuku wuna wulufwani mu
kudyatila, bwosu buna lwáyukilabwa tuka
ku luyandiku.
7 Kikuma, bakwa bukamvi lawu
bamwangani mu tsi; bisi bwisa mu
kutambwasa ni Yesu Kidisitu wisa mu
kimutu. Mwamuna bwisi lubukila
bukamvi bwa bawu, Mutendi wa Kidisitu.
8 Dikengenu benu benu, ndangu luto-
tisaku kibundu kya kisalu kyetu, kaasi
lwatambula lufutu lwenu buna bufwanini.
9 Wosu wuna wakonda nangina muna
malongi ma Kidisitu, kaasi kabati hitikisa,
keku mu kithwadi yi Nzambi. Wuna wisi
nangina muna malongi mamana kenina
mu kithwadi yi Tata yi Mwana.
10 Ho mutu kisa kwena benu amana
kalunatiniku malongi mama, lumutamb-
wasaku kuna nzu yenu amana bwisenu phi
mu kumuheka mboti;
11 mukuma wuna wamúheka mboti
kakítuka kima kimosi yi mihangu myandi
mya mbi.

Ndongisila za tsuka

12 Mbatanana yenina yi mambu ma
lawu ma kulusonikina, nzodikiku ni
yihangilabwa ku kisyati yi kazasa[b].
Yenina yi kivuvu kya kukwisa kwakuna
mu kimwesa mutu, ndangu kyesi kyetu
kyakala kyalungila.
13 Bana ba phangi waku wa Mukhetu,
wuna phi wásolama, mboti bakuhekini.

---

a **1:5 1:5** Tala muna Ywn 13:34; 15:12, 17.

b **1:12 1:12** kazasa: mamba mana bakala sonikina mikanda.

Mukanda wa tatu wa Yowani
3Yowani

Mboti

1 Meni, Mbuta wa dibundu, kwena muzitu Kayusi[a] wuna yisi zola yi kyedika kyosu.

2 Muzitu, kilomba kyama kyenina ni moosu makala kitoku kikuma kya ngeyi amana wakala phi yi lutu lwa kitoku bwosu bwenina muna moya waku.

3 Kikuma baphangi batudiki amana batiki kimbangi kitadidini kyedika kina kyenina mwena ngeyi yi mutindu wuna wisi dyatila ngeyi mu kyedika. Kyesi kya lawu ngyukikini.

4 Heku kima kifwani kyapheka kyesi kya lawu, ho ka kuyuka ku ni bana bama babati dyatila buna dyenina kyedika.

Kwikama dya Kayusi

5 Muzitu watondama, muna moosu mana wisi hanga kikuma kya baphangi keti kikuma kya banzenza, bwabuna bwisi songila lukwikilu lwaku.

6 Bakutidini kimbangi kya lungongu lwaku ku thwala ya Dibundu. Yihakana ni basadisa mu kulanda kitambu kya bawu buna bufwani muna mutindu wa Nzambi.

7 Kikuma, babwi mu nzila kikuma kya kisalu kya zina dya Kidisitu, konda kutambwasa kima ku moku ma batu ba hika.

8 Disongidila ni tufweti basadisa batu ba mutindu wuna, ndangu twasala ha kimosi mu kumwangisa kwa kyedika.

Tyotefi yi Temetidiyosi

9 Kisyati kya khufi yisonikini kwena Dibundu; kaasi Thyotefi, yandi wisi zola mu kutwadisaka byosu, kisiku simbidila keti dyambu dimosi muna mamana yisi zimbula.

10 Yi hakana, tangwa yikwísa, yítungulula mbi yina babati hanga, yandi wuna wubati huna mambu yi kuzonzaka mambu ma mbi kikuma kya betu. Kaasi ka moosu ku: kisiku zola ni kayambaka baphangi, yi bana bazodi mu kubatambula, yandi kabati bakakidila mu kubanwanisaka yi kubalubulaka mu Dibundu.

11 Muzitu wama, sokululaku mambu ma mbi kaasi mana menina ma bukheti. Wuna wisi hanga mambu ma mboti kenina wa Nzambi; wuna wisi hanga mambu ma mbi kamuzayiku Nzambi.

12 Boosu babati ta kimbangi kya Temetidiyosi. Kyawu-meni kyedika kibati ta kimbangi kikuma kya yandi. Betu phi, kimbangi kya bukheti tubati ta kikuma kya yandi amana wuzayibwa ni kimbangi kyetu kyenina kya kyedika.

Mboti za tsuka

13 Yilenda kala yi mambu ma lawu mana pfwani yikusonikina kaasi yilendamoku sonika ku kisyati yi kazasa.

14 Tsini kivuvu ni ka thama ku yikúmona amana twaménasana ha munwa munwa.

15 Yambula ngemba yakala ha kimosi yi ngeyi.

Banduku baku mboti bakuhekini. Hana mboti kwena banduku, kosu mutu muna zina dyandi.

a **1:1 1:1** Kayusi: tala muna Mhb 19:29; Lom 16:23; 1Ko 1:14.